د علماو، طلباو، مقرريتو او عامو مسلمانانو دپاره په مختلفو موضوعګانو [illegible]

د تقريرونو يوه مفصله، معتمده، علمي، او تحقيقي ذخيره

اصلاحی مدلل تقریرونه

اصلاحی

مدلل تقریرونه

شپږم جلد

تالیف

ابو الشمس مولانا نور الهدیٰ عفی عنه

مدرس دار العلوم فیض القرآن اکاخیل کالونی، مردان

زیر اهتمام

کفایت الله ارمانی

0344-9995990

مکتبه اعزازیه محله جنګی پشاور

جاده میوند پخته فروشی کابل: 0764857797

📚 کفایت دینی کتب خانه 📚
په دی چینل کی دټلیگرام کتابونه نشرکیږی
دحنفی مذهب په رڼاکی
لکه تفاسیر شریف
اوفقه شریفه
اوفتاوی؟
د درجوں کتابونه
اوداسی نور کتابونه لکه.
صرف اونحو
اومنطق
اوعقائد
نوهیله لرم چی دالینک دثواب په خاطر نشر کړی
https://t.me/kafayat2395

کفایت الله واٹس ایپ نمبر 03052488551

د دا کتاب pdf کول خاص د الله تعالیٰ د رضا د پاره دی

د ټولو لوستونکو او فایده اخستونکو
د دعا په هیله

دَ قرآن کریم، نبوي احادیثو او د امت د اَسلافو د قیمتي اقوالو، اِصلاحي نصیحتونو، عِلمي لطائِفو او د عِبرت نه ډَک زړه راښکُونکو مُعتمدو واقعاتو په رڼا کښې. د معاشرې د اِصلاح، خَوفِ خُدا، د حقوق الله او حقوق العبادو اَهمیت او د دارینو د سَعادت او نیک بختۍ په باره کښې. د علماو، طلباو، مُقرِرینو او عامو مسلمانانو د پاره یوه مفصَلَه مُعتَمَده عِلمي او تحقیقي ذَخِیره:

اِصلَاحِيْ مُدَلَّلْ تَقْرِيْرُوْنه

جلد ٦

تالِیف

اَبُوالشَّمْس مولانا نُوْرُالْهُدٰی عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فیضُ القُرآن اکاخیل کالونی، مردان

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د كتاب نوم : اِصْلَاحِيْ مُدَلَّلْ تَقْرِيْرُوْنه جلد ٦

مؤلف : اَبُو الشَّمْس مولانا نُوْرُالْهُدٰى عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فيضُ القُرآنِ اكاخيل كالونى مردان

فون نمبر ٠٣٠٦ ٥۴۴٧١٧۴

كمپوزر : مؤلِف پخپله

د چاپ كال : ١٤٢٩هـ ق . ١٣٩٦هـ ش، مطابق ٢٠١٧ ء

نوټ : د كتاب ټول حقوق د مكتبه اعزازيه سره محفوظ دي

مكتبه اعزازيه

محله جنګي پشاور

زير اهتمام

كفايت الله ارماني

٠٣٤٤-٩٩٩٥٩٩٠

بِسۡمِ اللّٰہِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِیۡمِ

سریزه (د شپږم جلد)

نَحْمَدُهٗ وَنُصَلِّيْ عَلٰى رَسُوْلِهِ الْكَرِيْم . اَمَّا بَعْد !

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ . اَلشُّكْرُ لِلّٰهِ . د الله جل جلاله په فضل و کرم او توفیق سره د " اِصْلَاحِيْ مُدَلَّلْ تَقْرِيْرُوْنه " کتاب شپږم جلد هم د شب و رُوز د محنت نه پس اوس پوره شو ، ستاسو په لاس کې دی .

اِنْ شَاءَ الله **همدغه سلسله به جاري ساتم** ، ځکه ډیرې اَهمې موضوع ګانې اوس هم پاتې دي ، چې په راتلونکو جلدونو کې به یې شاملې کړم ، اُمید شته چې دغه جِلدونه به ډیر زَر د خِطابت دې عِلمي میدان ته راووځي .

ځکه چې کله ما ددې کتاب سره د مِینه لرونکو اهلِ عِلمو دا نه ختمیدونکې شَوق او جَذبه اُوکته نو خپل څه ذاتي مَصروفیات مې کم کړه ، او هغه وخت مې هم د کتاب تالیف ته ورکړو .

خوشخبري : اِنْ شَاءَ الله **اُووَم جلد** به هم په نزدې وخت کې رااُووځي ، په هغې کې به د مونځ ، روژې ، حَج ، اخترونو ، جِهاد او نورو اَهمو موضوع ګانو باندې د فِقهي مسائلو سره سره تفصیلي تقریرونه وي ، باقي پاتې موضوع ګانې به اِنْ شَاءَ الله په وروستې جلدونو کې اُولیکم . .

د خُوشحالۍ دویم خبر

په عربۍ او اُردو ژبه کې داسې کتابونه شته چې هغه د بې نُقطو حروفو او بې نُقطو کلماتو نه جوړ شوي دي ، خو د پښتو ژبې په دې دومره اُوږد تاریخ کې تر اوسه پورې چا داسې کتاب یا رساله نده لیکلی چې هغه ټوله رساله د بې نُقطو حروفو او بې نُقطو کلماتو نه جوړه شوې وي .

د الله ﷻ په فضل وکرم او مدد سره ما عاجز بنده په اول ځل باندې په پښتو ژبه کې د وعظ و نصیحت متعلق داسې رساله اولیکله چې په ټوله رِساله کې د ټکي واله حرف نشته ، بلکه ټوله رساله مې د بې ټَکو حروفو نه جوړه کړی ده ، چې دا د اسلام د خدمت سره سره د پښتو ژبې هم یو عظیم خدمت دی . نوم یې دی: '' د عِلم او کماله ډَکه رِساله ''

ددې شپږم جلد په آخر کې مې د نمونې دپاره صرف اوله حصه رانقل کړی، نوره مکمل رساله به اِنْ شَاءَ الله ځان له چاپ شي.

الله تعالی دې دا ټول کتابونه په خپل دَربار کې قبول او منظور کړي ، او چا چې د مونږ سره دَ ظاهري وسائلو په برابرولو کې مرَسته کړی : که هغه د کتابونو اخیستل وي ، یا نور وسائل برابرول وي ، نو د رِیا نه د بچ کیدو په خاطر د هغوی نوم نه اَخلم خو الله تعالی دې دوی ټولو ته ددې اَجر په دواړه جهانه ورکړي ، رَبِّ کائنات دې د دوی په مال اَولاد او عُمر کې برکت واچوي . او الله ربّ العزت دې دا ټول کتابونه د معاشرې د اِصلاح سبب او ګرځوي.

آمِیْن یَا رَبَّ الْعَالَمِیْن.

په خصوصي دُعاګانو کې مې مه هیرَوئ.

ستاسو د دُعاؤ اُمید وار :

ابوالشمس نُورُالهدٰی عفی عنه

نوټ : که د کتاب متعلق یا بله څه مفید مشوره وي نو په دې نمبر رابطه کولې شئ.

موبائل نمبر : ۰۳۰٦ ۵۴۴۷۱۷۴

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اجمالي فهرست

نمبرشمار	موضوع	صفحه
۱.	سريزه (د شپږم جلد)	ت
۲.	۱. په اِسلام کې د حلال کسب اهميت او فوائد	۱
۳.	۲. د حلال خوراک اهميت او فوائد	۴۸
۴.	۳. د حرام خوراک سزاګانې او نقصانات	۸۷
۵.	٤. د مُشتبِه شيانو نه ځان ساتل	۱۲۴
٦.	۵. د سُود خوړلو سزاګانې او نقصانات	۱٦۷
۷.	٦. د نبي عليه السلام معجزات	۱۸۷
۸.	۷. نبي عليه السلام ته د مخکيني پيغمبرانو په نسبت بهترينې معجزې ورکړې شوې وې	۲۷۴
۹.	۸. يو څو ضروري فِقهي مسائل	۳۲۲
	۹. د عِلم او کماله ډکه رساله	۳۸۰

بِسۡمِ اللهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

تفصيلي فهرست

نمبرشمار	موضوع	صفحه
۱.	سريزه (د شپږم جلد)	ت
	۱. په اِسلام کې د حلال کسب اهميت او فوائد	۱
۲.	حلال کسب او تجارت هم عظيم عبادت دى	۳
۳.	په قرآن کريم او احاديثو کې د حلال کسب اَهميت	۴
۴.	حلال کسب او حلاله روزي ګټل فرض دي	٦
۵.	اِسلام بې کاره کس نه خوښوي	۷
٦.	د خپل لاس ګټه ډيره بهتره ده	۷
۷.	په تورات کې د حلال کسب حکم	۹
۸.	الله ﷻ کسب ګر مؤمن خوښوي	۱۰
۹.	د حلال رِزق طلب کوونکي کس مقام	۱۰
۱۰.	خپل اَولاد له حلال رِزق ګټل " جِهاد فِي سَبِيلِ الله " دى	۱۱
۱۱.	په بعضې حالاتو کې حلال کسب کوونکي ته په خالِصه عبادت کوونکي ...	۱۲
۱۲.	حلال کسب کول په کار دي	۱۵
۱۳.	د امامِ احمد بن حنبل رحمه الله نه پوښتنه	۱۵
۱۴.	د حلال کسب په باره کې د حضرت عُمر رضي الله عنه وينا	۱٦
۱۵.	د حلال رِزق ګټلو په باره کې د لقمان حکيم خپل ځوي ته نصيحت	۱۷
۱٦.	نبي عليه السلام د کسب کوونکي (مِحنت کش) لاس ښکل کړى	۱۷
۱۷.	نبي عليه السلام د مِحنت کش او مزدورکار د پاره د رحمت دُعا کړې	۱۹
۱۸.	په حلال کسب کولو سره ګناهونه معاف کيږي	۱۹

نمبرشمار	موضوع	صفحه
۱۹.	د حَلال رزق طلب کولو په وجه د فرضي عباداتو پريخودل ناجائز دي	۲۰
۲۱.	د يو لوهار (آهنگر) اوچت مقام	۲۲
۲۲.	د عزت دارُمدار په کسبونو ندې بلکه په تقوی دی	۲۴
۲۳.	**اَهم کسبونه الله ﷻ د وَحي په ذريعه خپلو پيغمبرانو ته خودلي**	۲۴
۲۴.	د پائې او گاډي اِيجاد د حضرت آدم عليه السلام په ذريعه شوی	۲۵
۲۵.	د بَحري جِهاز (کِشتي) جوړولو اِبتداء د حضرت نوح عليه السلام په ذريعه شوی	۲٦
۲٦.	د زغرې جوړولو اِبتداء د حضرت داؤد عليه السلام په ذريعه شوی	۲۷
۲۷.	د حضرت داؤد عليه السلام د مَعاش ذريعه زغرې جوړول وو	۲۸
۲۸.	فِقهي مسئله	۲۹
۲۹.	د فنِ کتابت شروع د حضرت آدم عليه السلام او حضرت اِدريس عليه السلام نه شوی	۳۱
۲۰.	د علمِ فلکيات او رياضي شروع د حضرت اِدريس عليه السلام په ذريعه شوی	۳۱
۳۱.	د نبي عليه السلام په زمانه کې د کسب زده کولو اِهتمام	۳۱
۳۲.	زميندارې او بَاغ بَاني کول هم د انبياء کرامو سنت دی	۳۲
۳۳.	**تجارت کول هم د انبياء کرامو سُنت دی**	۳۳
۳۴.	نبي عليه السلام هم تجارت کړی	۳۳
۳۵.	د صحابه کرامو تجارت	۳۴
۳٦.	د حضرت عمر رضي الله عنه تجارت	۳۵
۳۷.	د حضرت عثمان رضي الله عنه تجارت	۳٦
۳۸.	زمونږ اَسلافو هم د ديني خدمت سره سره تجارت کړی	۳٦
۳۹.	په لسو کې نهه حصې رِزق په تجارت کې دی	۳۷
۴۰.	د رِښتيني اَمانت دار تاجِر د پاره زيرې	۳۷
۴۱.	مخکيني پيغمبرانو هم مِحنت او مزدوري کړی	۳۸
۴۲.	نبي عليه السلام هم محنت او کار کړی	۴۰

نمبرشمار	موضوع	صفحه
۴۳.	ورکوونکي لاس د اخيستونکي نه بهتر دی	۴۱
۴۴.	جائز مال و دولت هم د مومن د پاره د الله ﷻ يو نعمت دی	۴۲
۴۵.	په بعضې حالاتو کې درهم او دينار ته هم ضرورت وي	۴۴
۴۶.	د څلورو کسانو د پاره کسب نه کول اَولٰی دي	۴۶
۴۷.	د غونډ تقرير خلاصه	۴۷
	۲. د حلال خوراک اهميت او فوائد	۴۸
۴۸.	د حلال خوراک په باره کې حُکم	۴۹
۴۹.	مخکيني ټولو پيغمبرانو ته د حلال خوراک حکم شوې ؤ	۵۰
۵۰.	د "حلال" لغوي او شَرعي تعريف	۵۱
۵۱.	د حلال او حرامو پيژندلو حکم	۵۱
۵۲.	حلال خوراک د دِين بُنياد دی	۵۲
۵۳.	د حلال خوراک په وجه انسان مُستجاب الدعوات ګرځي	۵۲
۵۴.	د حلال خوراک او حلال کسب کولو په وجه د جنت مُستحِق کيدل	۵۳
۵۵.	په حلال خوراک سره انسان ته د نيکو اَعمالو توفيق ملاويږي	۵۴
۵۶.	د حلال خوراک په وجه تر سهره پورې د قرآن کريم د يو آيت نه سل مسائل...	۵۵
۵۷.	په حلال خوراک سره زړه مُنوّر کيدل. او په ژبه د حِکمت چيني جاري کيدل	۵۷
۵۷.	د دارالعلوم ديوبند اُستاذانو ته د شاه جي دَعوت	۵۸
۵۸.	الله ﷻ صِرف حلال مال قبلوي	۵۹
۵۹.	حلال مال په بهترين ځای کې خرچ کيږي	۶۰
۶۰.	د تقوی په وجه د مشکلاتو نه وتل. او د غيبي خزانو نه فراخه رزق ملاويدل	۶۲
۶۱.	ټولو مخلوقاتو ته رزق ورکوونکې الله ﷻ دی	۶۴
۶۲.	په الله ﷻ باندې توکّل او اِعتماد په کار دی	۶۷

نمبرشمار	موضوع	صفحه
.٦٣	په تقدير کې ليکل شوې رزق به انسان ته ضرور رَسي	٦٨
.٦۴	د امامِ زاهدي رحمه الله واقعه	٦٩
.٦۵	د خُوش طَبعی واقعه	٧٠
.٦٦	مقرر شوې رِزق په خپله جُمات ته راورل	٧٢
.٦٧	همدغه شان يوه بله واقعه	٧٣
.٦٨	تړل شوي کس ته د کارغه په ذريعه رِزق وَرکول	٧۴
.٦٩	رَندې مرغۍ ته رِزق ملاويدل	٧۵
.٧٠	يو رُوند ځناور ته د رِزق رسولو اِنتظام	٧٦
.٧١	غَرځَنۍ هوسۍ ماشومې جينۍ ته شيږ مياشتې شوده ورکول	٧٧
.٧٢	د "رِضوان" فرښتې په ذريعه اُوبه ملاويدل	٧٩
.٧٣	د لبنان په غره کې يو نابينا بزرګ ته ديرش کاله پورې د يوې مرغۍ په	٨٠
.٧۴	خلاصه	٨۵
	۲. د حرام خوراک سزاګانې او نقصانات	٨٧
.٧۵	د حرام خوراک نه د بَچ کيدو حکم	٨٨
.٧۵	په حرام خوراک خوړلو سره دُعاګانې نه قبليږي	٩٠
.٧٦	چې تر څو پورې حرامه جامه د انسان په بدن پرته وي دده مونځ نه قبليږي	٩٣
.٧٧	چې تر څو پورې په خېټه کې حرام خوراک وي د انسان عبادات نه قبليږي	٩۴
.٧٨	د حرام مال نه جوړه شوې غوښه د جهنم مُستحق ده	٩٧
.٧٩	بې اِجازته د مالِ غنيمت نه د يو څادر راخيستو په وجه په جهنم کې سوزيدل	٩٩
.٨٠	د حرام مال او دُهوکې په وجه آخِره خاتِمه خرابيدل	٩٩
.٨١	۱ . اوله واقعه :	٩٩
.٨٢	۲ . دويمه واقعه	١٠٠
.٨٣	د حرامې آمدنۍ او دُهوکې په وجه په عذابِ قبر کې مُبتلاء کيدل	١٠٠

نمبرشمار	موضوع	صفحه
۸۴.	د يوې سُنّتې په وجه په عذابِ قبر کې مُبتلاء کيدل	۱۰۲
۸۵.	۱ . اوله واقعه	۱۰۲
۸۶.	۲ . دويمه واقعه	۱۰۴
۸۷.	د حرام خوراک په وجه ګناهونو ته رَغبت پيدا کيږي	۱۰۴
۸۸.	د مولانا يعقوب نانوتوي رحمه الله واقعه	۱۰۵
۸۹.	د حرام خوراک په وجه د نيکيو توفيق سَلب کيږي	۱۰۶
۹۰.	د حرام مال اَنجام ډير بَد وي	۱۰۶
۹۱.	حرام مال په غلطو ځايونو کې خرچ کيږي	۱۰۷
۹۲.	د حرام خوراک نه پرهيز	۱۰۸
۹۳.	په حرام مال کې برکت نه وي	۱۰۸
۹۴.	په ظلم سره د بل چا د مال اخيستو سزا	۱۰۹
۹۵.	د حرام مال نه صدقه ورکول نه قبليږي	۱۱۳
۹۶.	د غلط فهمۍ اِزاله	۱۱۴
۹۷.	د خپل اَولاد د پاره ځان د جهنم اُور ته غورځول ندي په کار	۱۱۵
۹۸.	په قيامت کې د هر بنده نه څلور ضروري پوښتنې	۱۱۵
۹۹.	په آخِره زمانه کې د حلالو او حرامو په مينځ کې تميز نه کول	۱۱۶
۱۰۰	د يوې شُبهې جواب	۱۱۷
۱۰۱	چې کله انسان د حلال رِزق حاصلولو اِراده اُوکړي نو الله ﷻ ورته وسائل..	۱۱۷
۱۰۲	خپل خواهشات کنټرول کول، او د حرامو نه ځان ساتل	۱۱۸
۱۰۳	د څلويښتو کالو پورې د يَخ شوې اِينې (جِګر) خواهش کول	۱۱۸
۱۰۴	د ابوتراب نخشبي رحمه الله خواهش	۱۱۹
۱۰۵	مسلمان د جنت د نِعمتونو نه مکمل غافِل دی	۱۲۰
۱۰۶	د غونډ تقرير خلاصه	۱۲۲

نمبرشمار	موضوع	صفحه
	٤ ـ د مُشتبه شيانو نه ځان ساتل	۱۲۴
۱۰۷	د مُشتَبِه شيانو نه ځان ساتلو سره دِين او عزت محفوظ وي	۱۲۶
۱۰۸	د حديث تشريح	۱۲۶
۱۰۹	د مُتقِي جوړيدو د پاره کامِل احتياط په کار دی	۱۲۷
۱۱۰	د تقوىٰ او بزرګۍ معيار په مُعاملاتو باندې دی	۱۲۹
۱۱۱	د مُشتبِه شيانو نه پرهيز او احتياط	۱۲۹
۱۱۲	د نبي عليه السلام احتياط	۱۳۰
۱۱۳	د حضرت ابوبکر صديق رضي الله احتياط	۱۳۱
۱۱۴	د حضرت عُمر رضي الله عنه احتياط	۱۳۵
۱۱۵	د اَسلافو احتياط	۱۳۸
۱۱۶	د امام ابوحنيفه رحمه الله احتياط	۱۳۹
۱۱۷	د نيم سيب معاف کولو د پاره د بُخارا نه بَلخ ته لس ورځې مزل کول	۱۴۰
۱۱۸	د بل چا د ديوال نه معمولي خاوره راخيستو باندې تَنبِيه	۱۴۱
۱۱۹	د بل چا د ديوال نه معمولي خاورې راخيستو په وجه څلويښت کاله ژړا کول	۱۴۲
۱۲۰	د ظالِم په لاس راوړل شوې خوراک نه خوړل	۱۴۳
۱۲۱	د مريض په وفات کيدو سَمدستي ډيوه مړه کول	۱۴۳
۱۲۲	د سفيان ثوري رحمه الله احتياط	۱۴۴
۱۲۳	د امام احمد بن حنبل رحمه الله احتياط	۱۴۵
۱۲۴	د عبدالله بن مبارک رحمه الله احتياط	۱۴۵
۱۲۵	د امام نخعي رحمه الله احتياطي	۱۴۶
۱۲۶	د حلال رِزق پسې د ابراهيم بن اَدهم رحمه الله سفرونه کول، او د مشتبه...	۱۴۶
۱۲۷	د قاضي ابوبکر بزار احتياط، او ددې ورته ښه ثَمَره ملاويدل	۱۴۹
۱۲۸	د مُشتبِه مال نه د مسلمانانو زَنانه وُ پرهيز او احتياط	۱۵۴

نمبرشمار	موضوع	صفحه
۱۲۹	د میمونه بنت اَقرع رحمها الله اِحتیاط	۱۵۵
۱۳۰	د بشر بن الحارث رحمه الله د خور "مُخّه" اِحتیاط	۱۵٦
۱۳۱	چې کله انسان د الله ﷻ تابعدار شي نو هر شی دده حکم مني	۱۵۹
۱۳۲	۱. د حضرت سلمان فارسي ﷺ په وینا هوسۍ او مرغۍ راتلل	۱۵۹
۱۳۳	۲. د یو شپونکي کرامت	۱٦۰
۱۳۴	۳. د سفیان ثوري رحمه الله سره د سپي خبره	۱٦۱
۱۳۵	۴. شیبان راعي رحمه الله د ځنګل زمري د غوږ نه اُونیوه	۱٦۱
۱۳٦	۵. د سفیان ثوري رحمه الله سره د یوې بَلبلې محبت	۱٦۳
۱۳۷	د الله ﷻ په نزد د مسلمان ډیر لوي شان او لویه مرتبه ده	۱٦۴
۱۳۸	د غونډ تقریر خلاصه	۱٦٦
	۵. د سُود خوړلو سزاګانې او نقصانات	۱٦۷
۱۳۹	په اسلام کې په بعضو طریقو سره د مال ګټلو نه مَنع راغلې	۱٦۹
۱۴۰	سُود خوَرو ته د الله او د رسول ﷺ طرفه اعلانِ جنګ	۱٦۹
۱۴۱	د قیامت په ورځ د سُود خوَرو د پاره بَد اَنجام	۱۷۰
۱۴۲	د سُود مال آخِر هم ختمیږي	۱۷۱
۱۴۳	د سُود مال بې برکته وي	۱۷۲
۱۴۴	د سُودي مال مِثال	۱۷۲
۱۴۵	سُود خُور ته حقیقي آرام و راحت نه وي حاصل	۱۷۴
۱۴٦	په سُود خوَرو باندې د نبي علیه السلام لعنت	۱۷۴
۱۴۷	د سُود یو دِرهم د شپږ دیرشو (۳٦) زِناګانو نه لویه ګناه ده	۱۷۵
۱۴۸	د سُود کمه درجه ګناه داده لکه یو انسان چې د خپلې مور سره زِنا اوکړي	۱۷۷

نمبرشمار	موضوع	صفحه
۱۴۹	د سُود په وجه د الله ﷻ د عذاب مُستحق کیدل	۱۷۷
۱۵۰	سُود خواره د زلزلې په وجه هلاکیدل	۱۷۸
۱۵۱	د سُود خوَرو د پاره د جهنم زیری	۱۷۸
۱۵۲	د سُود په وجه قحط سالي راتلل	۱۷۹
۱۵۳	د سُود خوَرو بَد حالت	۱۷۹
۱۵۴	سُود خوَړل گناه کبیره ده	۱۸۳
۱۵۵	د نبي علیه السلام پېشَن گویي	۱۸۴
۱۵۶	د سُود اَخلاقي او اِقتصادي نقصانات	۱۸۵
۱۵۷	د غونډ تقریر خلاصه	۱۸۵
	٦. د نبي علیه السلام معجزات	۱۸۷
۱۵۸	هر پیغمبر ته مُعجزې ورکړل شوي	۱۸۸
۱۵۹	هر پیغمبر ته د هغه وخت مناسب مُعجزه ورکړل شوي	۱۸۹
۱۶۰	نبي علیه السلام ته د وَرکړل شوو مُعجزو تعداد	۱۹۱
۱۶۱	د مُعجِزې لغوي او اِصطلاحي معنی	۱۹۲
۱۶۲	د مُعجزاتو بیانولو فائده	۱۹۳
۱۶۳	عِناد کوونکو کافرانو ته د مُعجزاتو په لیدلو هم اِیمان نصیب نه شو	۱۹۳
۱۶۴	د عِناد په وجه بیا په مُعجِزه هم یقین نه پیدا کیږي	۱۹۵
۱۶۵	د ټولو نه لویه مُعجزه " قرآن کریم "	۱۹۷
۱۶۶	د شَقُّ الْقَمَرْ (یعنی د سپوږمۍ دوه ټوټې کېدلو) معجزه	۱۹۸
۱۶۷	د مِعراج واقعه	۲۰۱

نمبرشمار	موضوع	صفحه
۱٦۸	د نبي عليه السلام د ګوتو مبارکو نه د اوبو وتلو مُعجزه	۲۰۲
۱٦۹	د نبي ﷺ او ذِکرُ الله نه د لرې والي په وجه د قجورې د اوچې تنې نه د ژړا	۲۰۵
۱۷۰	د نبي ﷺ د لاس مُبارک په راخکلو سره د صحابي ماته خپه جوړيدل	۲۰۸
۱۷۱	د نبي عليه السلام په دَمولو سره زَخم ښه کيدل	۲۱۰
۱۷۲	**په خوراک کې د برکت معجزې**	۲۱۱
۱۷۳	د غزوه خَندق په موقع د حضرت جابر ﷺ دعوت (د چيلې ورو کې بچې او لږې اوربشې زر (۱۰۰۰) کسانو ته په مړه ګيډه رسيدل)	۲۱۱
۱۷۴	د حضرت ابوطلحه ﷺ دعوت (لږ خوراک د اَتيا کسانو د پاره کافي کيدل)	۲۱۴
۱۷۵	د نبي ﷺ د دُعا په برکت معمولي خوراک يو لک کسانو ته رسيدل	۲۱۷
۱۷٦	د يوې پيالې مِقدار خوراک درې سوه کسانو ته رسيدل	۲۱۸
۱۷۷	د يوې چيلې جِګر يو سَل ديرش کسانو په مړه خېټه اوخوړ او بيا هم پاتې شو	۲۲۱
۱۷۸	په نيم وَسق اوربشو کې د برکت مُعجزه	۲۲۲
۱۷۹	د نبي ﷺ د دُعا په برکت يَو وِيشت قجورې په کلونو کلونو اِستعمالول	۲۲۳
۱۸۰	په قجورو کې د برکت بله مُعجزه	۲۲۴
۱۸۱	يوه پياله شوده (پَې) ډيرو صحابه کرامو په مړه ګېډه اوڅکل	۲۲٦
۱۸۲	په نبي عليه السلام باندې د اونو او کاڼو سلام اچول	۲۳۰
۱۸۳	په يو سفر کې درې مُعجزې ښکاره کيدل (د اوښ شکايت، د اونو سلام اچول ماشوم ته شِفاء)	۲۳۱
۱۸۴	د نبي ﷺ په رابللو سره اونه د خپل ځای نه راتلل	۲۳۳
۱۸۵	د کِيکر اونې د نبي عليه السلام د رِسالت ګواهي ورکړه	۲۳٦
۱۸٦	د قجورې غُنچک د نبي عليه السلام د رِسالت ګواهي ورکړه	۲۳۸
۱۸۷	هُوسۍ د نبي عليه السلام د رِسالت ګواهي ورکړه	۲۳۹
۱۸۸	ليوه د نبي عليه السلام د نبوّت خبر ورکړو	۲۴۰

نمبرشمار	موضوع	صفحه
۱۸۹	ورېتې شوې غوښې نبي عليه السلام ته د زَهرو اِطلاع وركړه	۲۴۳
۱۹۰	د نبي ﷺ د خُلې مباركې اُوبه په كوهي كې اچولو سره اُوچ كوهي د اُوبو ..	۲۴۵
۱۹۲	په غَزوه حُنين كې د نبي ﷺ په يو مُوټې خاورې سره د څلور زره كافرانو دواړه سترګې د خاورو نه ډكيدل	۲۴۶
۱۹۳	نبي ﷺ د حضرت ابو هريرة رضي الله عنه د مورد پاره د اِسلام راوړلو دُعا اوكړه .	۲۴۷
۱۹۴	د باران په حَق كې دُعا كول او سَمدستي قبليدل	۲۴۹
۱۹۵	د نبي ﷺ د لاس مبارك راښكلو او دُعا په بركت سره د اُوچې چيلۍ په غُلانځه كې شُوده پيدا كيدل	۲۵۱
۱۹۶	د نبي ﷺ د سوَرلۍ په بركت سست رَفتاره آس هم تېز رَفتاره شو	۲۵۳
۱۹۷	د هِجرت په موقع د مُعجزې ښكاره كيدل (د سُراقه بن مالک نه د حفاظت واقعه)	۲۵۴
۱۹۸	**د نبي عليه السلام پيشن ګوياني صادقيدل**	۲۵۶
۱۹۹	۱ . د يو كس متعلق خبر وركول چې د مرګ نه پس به دا زمكه نه قبلوي	۲۵۶
۲۰۰	۲ . د يو كس متعلق د جَهنمي كيدو خبر وركول	۲۵۸
۲۰۱	۳ . د جنګ نه مخكې د مَقتول كافرانو نومونه او د لاشونو غورځيدو ځايونه صحابه كرامو ته ښُودل	۲۶۱
۲۰۲	۴ . د يو مُنافق د مرګ خبر وركول	۲۶۲
۲۰۳	۵ . د يهوديانو د قبرونو اَحوال معلومول	۲۶۳
۲۰۴	د نبي ﷺ په زَمانه كې ډېرو مسلمانانو د مُعجزاتو ليدلو نه بغير اِيمان راوړی	۲۶۴
۲۰۵	خلاصه :	۲۶۶
۲۰۶	دُعا	۲۶۷
۲۰۷	**د نبي عليه السلام يو څو نورو مُعجِزاتو ته اِشاره كول**	۲۶۸

نمبرشمار	موضوع	صفحه
	٧. نبي ﷺ ته د مخکيني پيغمبرانو په نسبت بهترينې معجزې ورکړې شوې وې	٢٧۴
٢٠٨	د مقرّرينو حضراتو د پاره ضروري تَنبيه	٢٧۵
٢٠٩	تمهيدي خبره	٢٧٧
٢١٠	نبي ﷺ ته د حضرت نوح ﷺ د معجزې نه بهترينه معجزه ورکړې شوې وه	٢٧٨
٢١١	نبي عليه السلام ته د حضرت صالح ﷺ د معجزې نه بهترينه معجزه ورکړې شوې وه	٢٨٠
٢١٢	نبي عليه السلام ته د حضرت ابراهيم ﷺ د معجزاتو او کمالاتو نه بهترينې معجزې او کمالات ورکړې شوي وو	٢٨١
٢١٣	نبي عليه السلام ته د حضرت موسى ﷺ د معجزاتو نه بهترينې معجزې ورکړې شوې وې	٢٩٠
٢١۴	د آسمانه رڼا تلل	٢٩٢
٢١۵	رڼا پيدا کيدل	٢٩٣
٢١٦	د خپې د غټې ګټې نه رڼا پيدا کيدل	٢٩٣
٢١٧	د کوړې د سَر نه رڼا تلل	٢٩٣
٢١٨	نبي عليه السلام ته د حضرت داؤد ﷺ د معجزاتو نه بهترينې معجزې ورکړې شوې وې	٢٩٩
٢١٩	نبي عليه السلام ته د حضرت سليمان ﷺ د معجزاتو نه بهترينې معجزې ورکړې شوې وې	٣٠٢
٢٢٠	نبي عليه السلام ته د حضرت عيسى ﷺ د معجزو نه بهترينې معجزې ورکړې شوې وې	٣٠٧

د نبي ﷺ په لاس مُبارک باندې د وفات شوو کسانو راژوندي کیدل | ۲۲۱
د نبي ﷺ په دُعا سره پیدائشي ړوند او لاعِلاجه مرَضونو واله مریضان ښه کیدل | ۲۲۲
۱. د نبي ﷺ د دُعا په برکت د ړوند دواړه سترګې بینا شوې | ۲۲۳
۲. د نبي ﷺ په دَمولو سره د سترګو ختم شوې نظر واپس راتلل | ۲۲۳
۳. د نبي ﷺ په برکت بهَر راوتلې سترګه واپس جوړه شوه | ۲۲۴
۴. د نبي ﷺ په لاړو مبارکو سره خوږ سترګې ښه کیدل | ۲۲۵
د نبي ﷺ په برکت نور لاعلاجه مرضونه ښه کیدل | ۲۲۶
د ابومسلم خولاني په دُعا سره د سترګو ختم شوې نظر واپس راتلل | ۲۲۷
د غونډ تقریر خلاصه | ۲۲۸
د معجزاتو بیانولو فائده | ۲۲۹
دُعا | ۲۳۰

۸. یو څو ضروري فِقهي مسائل

بې کاره څیز د اَعلیٰ څیز سره یو ځای کول ، او بیا د اَعلیٰ څیز په قیمت خرڅول ناجائز دي | ۲۳۱
د میخې د شودُو (پَیو) سره د غوا شوده مِلاوُول او خرڅول | ۲۳۲
د عیب دار څیز خرڅول | ۲۳۳
بَیعه په شرط د " بَراءَت مِنَ العُیُوب " صحیح ده | ۲۳۴
په قرض باندې یو شی ګران خرڅول جائز دي | ۲۳۵
په قِسطونو باندې د یو څیز اخیستل او خرڅول | ۲۳۶
د مساوي حقوقو په وخت قرعه اَندازي کول (یعنی کِشت اَچول) جائز دی | ۲۳۷

نمبر شمار	موضوع	صفحه
۲۳۸	د بَيعانې (اِدوانس، بَيانې) روپۍ ضبط کول ناجائز دي	۳۲۷
۲۳۹	د قطعي بيع نه روستو بغير د دواړو د رَضا مندۍ نه د بيع فسخ کولو حق هيڅا ته نشته	۳۲۸
۲۴۰	مشتري چې په روپو کې تال مَټول کوي نو بائع بَيعه فسخ کولې شي	۳۲۸
۲۴۱	په رَضامَندۍ سره د بَيع فسخ کولو نه روستو د پښيمانتيا روپۍ اخيستل حرامې دي	۳۲۹
۲۴۲	د صرافۍ کاروبار جائز دی	۳۳۰
۲۴۳	د مرغانو اخيستل او خرڅول جائز دي	۳۳۰
۲۴۴	د کمپنيانو د طرفه چې د خپلو مصنوعاتو په اخيستلو کوم اِنعام مقرر شي هغه اخيستل جائز دي	۳۳۱
۲۴۵	د غنمو اُوړه کولو په عِوض کې مشين واله ته غنم يا اُوړه ورکول	۳۳۱
۲۴۶	د ترِشَر واله ته په مزدورۍ کې غنم ورکول	۳۳۳
۲۴۷	يو څيز په مختلفو رِيټونو (قيمتونو) خرڅول جائز دي	۳۳۴
۲۴۸	د اِنټرنېټ په ذريعه اخيستل او خرڅول جائز دي	۳۳۴
۲۴۹	ژوندي څرکان په تول (يعنی وزَن) سره خرڅول جائز دي	۳۳۵
۲۵۰	د کافر سره د نوکرۍ کولو حکم	۳۳۵
۲۵۱	د تصنيف يا طباعت حقوق خرڅول جائز دي	۳۳۶
۲۵۲	د يو څيز د اخيستلو د پاره پيشګي روپۍ ورکول جائز دي	۳۳۷
۲۵۳	که فاحشې ښځې يا کافر کوهي کَنيستې وي د دې اُوبه څکل جائز دي	۳۳۸
۲۵۴	په ناجائزه کارونو کې د اِستعماليدونکو دَوايانو خرڅولو حکم	۳۳۸
۲۵۵	په کرائي باندې د نيول شوي دُکان يوه حِصه بل کس ته په کرائي ورکول	۳۳۸
۲۵۶	د زمکې قبضه پريخودلو په عِوض کې روپۍ اخيستل ناجائز دي	۳۳۹
۲۵۷	په پُوخ مَن سره لرګي اخيستل او بيا په کچه مَن خرڅول	۳۴۰

نمبر شمار	موضوع	صفحه
۲۵۸	د گیرې خرېلو یا انګرېزي ویښتانو جوړلو په عِوض کې مزدوري اخیستل ناجائز ده	۳۴۱
۲۵۹	کوم نائي چې ګیره خرائي هغه ته په کرایه دُکان ورکول ناجائز دی	۳۴۱
۲۶۰	په کرایه باندې د دُکان نیولو په وخت د پګړۍ ورکولو حکم	۳۴۲
۲۶۱	په اُوړي کې د شُودو خرابیدو نه د بچ کیدلو د پاره په دې کې واوره اچول ناجائز دي .	۳۴۴
۲۶۲	د آزادو ښځو خرڅول ناجائز دي	۳۴۵
۲۶۳	د سَندرو (موسیقي) آلات اخیستل او خرڅول ناجائز دي	۳۴۶
۲۶۴	د ګمراه کُن کتابونو تجارت کول ناجائز دی	۳۴۶
۲۶۵	د ذِي رُوح تصویرانو خرڅول او اخیستل ناجائز دي	۳۴۷
۲۶۶	د تصویرانو واله اَخبار خرڅول	۳۴۸
۲۶۷	د غلا څیز اخیستل ناجائز دي	۳۴۸
۲۶۸	چې د چا ګټه حرامه وي د هغه نه څه څیز اخیستل	۳۴۹
۲۶۹	چې حرام مال انسان ته په میراث کې راپاتې شي نو د دې د استعمالولو حکم	۳۴۹
۲۷۰	که د یو کس پلار دُهوکه او مِلاوټ کوي، د ځوي د پاره د دې ګټې نه د خوراک کولو حکم	۳۵۰
۲۷۱	د پیپسي او ډیو په بوتلو کې سُوډا واټر اچول او خرڅول ناجائز دي	۳۵۰
۲۷۲	د نَسوارو اِستعمالولو حکم	۳۵۱
۲۷۳	هر قِسمه نشه ئي شیان استعمالول ممنوع دي	۳۵۲
۲۷۴	د شرابو خرڅول ناجائز دي	۳۵۲
۲۷۵	د سِګرټو کاروبار کول	۳۵۳
۲۷۶	د غیر مُسلمه ملکونو نه د راغلي خوراک څکاک د څیزونو استعمالولو حکم	۳۵۳
۲۷۷	په اِجاره باندې د څاروي ساتلو حکم	۳۵۴
۲۷۸	غوا یا میښه په نیم کاره ساتل صحیح ندي	۳۵۵

نمبر شمار	موضوع	صفحه
۲۷۹	د کميشَن اخيستو شرعي حيثيت	۳۵٦
۲۸۰	د زمکې د خرڅولو او اخيستلو په وخت کميشن اخيستل جائز دي	۳۵۷
۲۸۱	د دَلالۍ په عِوض اُجرت اخيستل	۳۵۸
۲۸۲	په غوائي باندې د غوا مَال کولو په عِوض کې اُجرت اخيستل ناجائز دی	۳۵۹
۲۸۳	بل کس ته د دُهوکې ورکولو د پاره د يو شي قيمت زياتول يا کمول	۳٦۱
۲۸۴	د سَمَک لِنک په ذريعه د حاصل شوې گټې حکم	۳٦۱
۲۸۵	په بَيع کې دا شرط لږول باطل دی چې " که ته دا څيز خرڅوی نو صِرف په ما به يې خرڅوی "	۳٦۲
۲۸٦	د بَيع قبلَ القبض (يعنی د قبضه نه کولو نه مخکې د يو څيز خرڅولو) حکم	۳٦۲
۲۸۷	زمکه قَبْلَ القَبْض خرڅول جائز دي	۳٦۳
۲۸۸	د ښځو باريک لباس خرڅول	۳٦۳
۲۸۹	د انسان وِينه اخيستل او خرڅول	۳٦۴
۲۹۰	د انساني اَندامونو خرڅول ناجائز دي	۳٦۴
۲۹۱	په کوم پروگرام کې چې ډُول سُورنا غږول شوي وي په هغې کې د شرکت حکم	۳٦٦
۲۹۲	د بې نمازه او سُود خُور د دَعوت قبلولو حکم	۳٦۷
۲۹۳	د حرام کاروبار واله کس هديه قبلول	۳٦۷
۲۹۴	د حلال او حرام مخلوط مال نه دعوت کول	۳٦۸
۲۹۵	د زياتې گټې د پاره ذخيره اَندوزي کول	۳٦۹
۲۹٦	د جَعلي سندُونو په وجه د حاصلې شوې نوکرۍ د تنخواه حکم	۳٦۹
۲۹۷	د لارو په هوټلو کې د ډرائيورانو د پاره مفت خوراک کول	۳۷۰
۲۹۸	اِنعامي بانډز اخيستل سُود او جواري ده	۳۷۱
۲۹۹	د اِنعامي سکيمونو يا اِنعامي ټِکټونو اخيستل او خرڅول ناجائز دي	۳۷۱

نمبرشمار	موضوع	صفحه
۳۰۰	د بینک د سُود د روپو حکم	۳۷۲
۳۰۱	په حرامې طریقې سره د حاصل شوي مال حکم	۳۷۳
۳۰۲	په سُود باندې قرضه ورکول ناجائز ده	۳۷۳
۳۰۳	چا ته د کاروبار د پاره قرض ورکول او مُعینه گټه ورنه اخیستل ناجائز ده	۳۷۳
۳۰۴	بیمه (اِنشُورنس) ناجائز دی	۳۷۴
۳۰۵	د بیمه روپې چې وارِث ته راپاتې شي د دې حکم	۳۷۹
۳۰۶	**د علم او کماله ډکه رساله**	۳۸۰
۳۰۷	خوشخبري	395

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

﴿ فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلٰوةُ فَانْتَشِرُوْا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوْا مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ ﴾ .الجمعة آيت ١٠ .

په اِسلام کې د حَلال کسب اَهميت او فوائِد

تالِيف

اَبُوالشَّمْس مولانا نُوْرُالهُدٰى عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فيضُ القُرآن اكاخيل كالونى مردان

بِسۡمِ اللهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

په اِسلام کې د حلال کسب اَهمیت او فوائد

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِيْنُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنُؤْمِنُ بِهِ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْه. وَنَعُوْذُبِاللّٰهِ مِنْ شُرُوْرِ اَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ اَعْمَالِنَا مَنْ يَّهْدِهِ اللّٰهُ فَلَامُضِلَّ لَهُ وَمَن يُّضْلِلْهُ فَلَاهَادِيَ له. وَنَشْهَدُ اَنْ لَّآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَاشَرِيْکَ لَهُ وَنَشْهَدُ اَنَّ سَيِّدَنَا وَنَبِيَّنَا وَمَوْلَانَا مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُه.

اَمَّابَعْدُ فَأَعُوْذُبِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ. قَالَ اللّٰهُ تَبَارَکَ وَتَعَالٰى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْد:

﴿ فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلٰوةُ فَانْتَشِرُوْا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوْا مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَثِيْرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ﴾. (١)

وَقَالَ تَعَالٰى: ﴿ يَآ أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوْا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا وَّلَاتَتَّبِعُوْا خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ ﴾. (٢)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَاكَسَبَ الرَّجُلُ كَسْبًا أَطْيَبَ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ... (٣)

وَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَا أَكَلَ أَحَدٌ طَعَامًا قَطُّ خَيْرًا مِنْ أَنْ يَأْكُلَ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ. وَإِنَّ نَبِيَّ اللّٰهِ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ يَأْكُلُ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ. (٤)

صَدَقَ اللّٰهُ الْعَظِيْمِ

---

(١) سورة الجمعة آية ١٠ .

(٢) سورة البقرة آية ١٦٨ .

(٣) أخرجه ابن ماجه بَابُ الْحَثِّ عَلَى الْمَكَاسِبِ رقم الحديث ٢١٣٨ و صححه الالباني صحيح ابن ماجه رقم ١٧٣٩ ، نضرة نظرة النعيم في مكارم اخلاق الرسول الكريم صلى الله عليه وسلم الأحاديث الواردة في أكل الطيبات ج ٢ ص ٢٩١ رقم الحديث ٣ .

(٤) صحيح البخاري كِتَابُ الْبُيُوعِ بَابُ كَسْبِ الرَّجُلِ وَعَمَلِهِ بِيَدِهِ رقم الحديث ٢٠٧٢، مشكاة المصابيح باب الكسب وطلب الحلال الفصل الاول رقم الحديث ٢٧٥٩ ، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٦٣١ .

حلال کسب او تجارت هم عظيم عبادت دی

محترمو مسلمانانو ورونو ! په قرآن کريم او اَحاديثو کې ځای په ځای د حلال خوراک اَهميت او ترغيب راغلی ، همدارنګې د حرام خوراک نه د بچ کيدو ډير تاکيد راغلی ، دغه وجه ده چې په حلالې طريقې سره تجارت کول ، مال و دولت ګټل ، زراعت يا بله مزدوري کول د اِسلام په نظر کې خالِصه دُنياداري نه ده بلکه دا هم د دينِ اسلام يوه اَهمه حصه او عظيم عبادت دی ، خو شرط دادی چې په دې سره د انسان نيت صحيح وي ، او د شرعي حدودو موافِق وي . (۱)

يعنی که يو انسان دا کارونه په دې نيت سره کوي چې زه د سوال نه بچ شم ، د خپل ځان او نورو خلقو واجبي حقوق اداء کړم ، يا زما په دې کارونو سره نورو مسلمانانو او مُلک ته فائده اُورسي ، او ورسره ورسره دا تجارت د شَرعي حُدودو په دائره کې دننه وي نو په دې سره دده دا کارونه هم عبادت جوړيږي ، او دا دده د پاره د دُنيا او آخرت د کاميابۍ ذريعه جوړيږي .

د اِسلام حُسن دادی چې که يو مسلمان د اِسلامي اُصولو موافِق کار کوي نو دا دده د پاره عبادت دی .

د اِسلام نه مخکې به دين او عبادت صرف په عبادت ګاهو کې وُ ، بهَر به دُنيا وه ، ليکن اِسلام مسلمانانُو ته داسې طريقې اُوخودی چې د هغې په وجه که دې په بازار کې حلاله مَزدوري کوي نو دا هم دِين دی ، که دُکانداري کوي نو دا هم دِين دی ، که سياست و حکومت کوي نو دا هم دِين دی ، که د بي بي او بچو حقوق اداء کوي نو دا هم دِين دی ، تر دې پورې چې که دې خوراک ، څکاک او تلل کوي نو دا هم دِين دی خو چې کله په دې کارونو کې نيت صحيح وي ، او د شريعت موافق وي .

---

(۱) رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي : اَلعبادةُ عشرة أجزاءٍ تسعة منها في طلب الحلال . رواه ابو منصور الديلمي ، احياء علوم الدين كتاب الحلال والحرام ج۲ ص ۹۰ ، ذكره الزبيدي في الاتحاف ۶ / ۸ ، نزهة الناظرين ص ۳۳۷ كتاب آداب الكسب .

په قرآن کريم او احاديثو کې د حلال کسب اَهميت

په قرآن کريم او احاديثو کې د حلال کسب ډير اَهميت بيان شوی .

الله رب العزت د حلال کسب په باره کې حکم کړی :

﴿ فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلٰوةُ فَانْتَشِرُوْا فِى الْأَرْضِ وَابْتَغُوْا مِنْ فَضْلِ اللهِ وَاذْكُرُوا اللهَ كَثِيْرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ﴾ . (۱)

ترجمه : پس هر کله چې (د جُمعې) مونځ پوره اَداء شي نو په زمکه کې خوَاره شئ ، او د الله تعالیٰ فضَل (يعنی حلال رِزق (۲)) اُولټوئ .

همدارنګې الله رب العزت د ورځې رُوزي ګټل په طور د اِحسان ذکر کړی ، فرمايي :

﴿ وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا ﴾ . (۳)

ترجمه : او مونږ دا ورځ ذريعه د معاش ګرځولی (چې په دې کې تاسو حلاله روزي ګټئ)

الله جلّ جلاله د حضرت داؤد عليه السلام په باره کې فرمايي :

﴿ وَعَلَّمْنٰهُ صَنْعَةَ لَبُوْسٍ لَّكُمْ لِتُحْصِنَكُمْ مِّنْ بَأْسِكُمْ فَهَلْ أَنْتُمْ شَاكِرُوْنَ ﴾ . (۴)

ترجمه : او مونږ حضرت داؤد عليه السلام ته د زغَرو جوړولو چَل ستاسو د فائدې د پاره خودلې وُ ، چې دا تاسو په جنګ کې (د تُورې د ګوزار او نقصان نه) بچ کړي ، پس آيا تاسو شکر کوونکي يئ ؟

---

(۱) سوزة الجمعة آية ۱۰ .

(۲) مفسرينو هم په دې آيت کې د " فَضْلِ الله " نه د رزق طلب کول اخيستي دي : وَابْتَغُوْا مِنْ فَضْلِ اللهِ . اى الرزق . تفسير مظهري سورة الجمعة آية ۱۰ ، تفسير زاد المسير ج۴ ص ۲۸۴ ، تفسير بغوي ج۴ ص ۹۳ ، تفسير مدارک ج۳ ص ۴۸۲ سورة الجمعة آية ۱۰ . وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللهِ : يعني الرزق ، وهذا أمر إباحة ... وقيل قوله فانتشروا في الأرض ليس لطلب دنيا ولكن لعيادة مريض وحضور جنازة و زيارة أخ في الله . وقيل وابتغوا من فضل الله هو طلب العلم . وعن عراك بن مالك أنه كان إذا صلى الجمعة إنصرَفَ فوَقَفَ على بابِ المسجد وقال : اَللّٰهمّ أَجَبْتُ دَعوتَك وصلّيتُ فَرِيْضَتَكَ وَانْتَشَرْتُ كما أَمَرْتَنِيْ فَارْزُقْنِيْ مِنْ فَضْلك وأَنْتَ خيرُ الرّازقين . تفسير خازن ج۴ ص ۲۹۴ سورة الجمعة آية ۱۰ .

(۳) سورة النبا آية ۱۱ .

(۴) سورة الأنبياء آية ۸۰ .

فائده : په دې آيت کې الله ﷻ حضرت داؤد عليه السلام ته د زغرو جوړولو حکمت دا بيان کړی چې " دا زغرې تاسو په جنګ کې د توري د ګوزار نه بچ کړي " ، او ورسره ورسره الله ﷻ د زغرې جوړولو دا چَل خودل د اِنعام په طور ذکر کړی.

ددينه دا معلومه شوه چې کله د يو کسب په ذريعه خلقو ته نَفع رسي ، او دده په کې د خلقو د خِدمت نيت وي نو دداسې کسب په زده کولو او خودلو کې هم ثواب دی. ⁽١⁾

دغه وجه ده چې ډيرو اَنبياء کرامو مختلِف قِسمه کسبونه او کارونه کړي.

هم دارنګې صحابه کرامو هم بَحري او بَرّي تجارتونه کړي. ⁽٢⁾

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي : طَلَبُ الْحَلَالِ وَاجِبٌ عَلٰى كُلِّ مُسْلِمٍ . ⁽٣⁾

د حلال مال طلب کول په هر مسلمان واجب دي.

د ابوداؤد شريف (اُوردِ) حديث دی ، چې رسول الله صلى الله عليه وسلم يو سوال کوونکي ته د کار کولو حکم اوکړو : اِذْهَبْ فَاحْتَطِبْ وَبِعْ ...... هٰذَا خَيْرٌ لَّكَ مِنْ اَنْ تَجِيْءَ الْمَسْاَلَةُ نُكْتَةً فِيْ وَجْهِكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. ⁽٤⁾

---

(١) اسلامي معيشت کي خصوصيات اور صنعتي تعلقات ص ٤١.

(٢) وَكَانَ أَصْحَابُ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَّجِرُوْنَ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ ويعملون في نخيلهم والقدوة بهم . احياء علوم الدين كتاب آداب الكسب والمعاش ج٢ ص ٦٣ ، نزهة الناظرين ص ٢٣٨ كتاب آداب الكسب .

(٣) كنز العمال كِتَابُ الْبُيُوْعِ من قسم الاقوال الباب الأول: في الكسب الفصل الأول : في فضائل الكسب الحلال ج ٤ ص ٥ رقم الحديث ٩٢٠٣ ، اوسط الطبراني ج٨ ص ٢٧٢ رقم الحديث ٨٦١٠ ، كذا في مجمع الزوائد ج ١٠ ص ٢٩١ .

(٤) دا واقعه په ابوداؤد شريف کې داسې ذکر ده : عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْأَلُهُ ، فَقَالَ « أَمَا فِي بَيْتِكَ شَيْءٌ ؟ » قَالَ : بَلٰى . حِلْسٌ نَلْبَسُ بَعْضَهُ وَنَبْسُطُ بَعْضَهُ ، وَقَعْبٌ نَشْرَبُ فِيهِ مِنَ الْمَاءِ . قَالَ : « اِئْتِنِي بِهِمَا » . قَالَ : فَأَتَاهُ بِهِمَا ، فَأَخَذَهُمَا رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِيَدِهِ ، وَقَالَ : « مَنْ يَشْتَرِي هٰذَيْنِ ؟ » قَالَ رَجُلٌ : أَنَا ، آخُذُهُمَا بِدِرْهَمٍ . قَالَ « مَنْ يَزِيدُ عَلٰى دِرْهَمٍ مَرَّتَيْنِ ، أَوْ ثَلَاثًا » . قَالَ رَجُلٌ : أَنَا آخُذُهُمَا بِدِرْهَمَيْنِ . فَأَعْطَاهُمَا إِيَّاهُ ، وَأَخَذَ الدِّرْهَمَيْنِ وَأَعْطَاهُمَا الْأَنْصَارِيَّ ، وَقَالَ : « اِشْتَرِ بِأَحَدِهِمَا طَعَامًا فَانْبِذْهُ إِلٰى أَهْلِكَ ، وَاشْتَرِ بِالْآخَرِ قَدُوْمًا فَأْتِنِي بِهِ » . فَأَتَاهُ بِهِ ، فَشَدَّ فِيهِ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عُوْدًا بِيَدِهِ ، ثُمَّ قَالَ لَهُ : « اِذْهَبْ فَاحْتَطِبْ وَبِعْ ، وَلَا أَرَيَنَّكَ خَمْسَةَ عَشَرَ يَوْمًا » . فَذَهَبَ الرَّجُلُ يَحْتَطِبُ وَيَبِيعُ ، فَجَاءَ وَقَدْ أَصَابَ عَشْرَةَ دَرَاهِمَ . فَاشْتَرٰى بِبَعْضِهَا ثَوْبًا ، وَبِبَعْضِهَا طَعَامًا . فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : " هٰذَا خَيْرٌ لَكَ مِنْ أَنْ تَجِيْءَ الْمَسْأَلَةُ نُكْتَةً فِي وَجْهِكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ... سنن ابي داؤد كِتَابُ الزَّكَاةِ بَابُ مَا تَجُوزُ فِيهِ الْمَسْأَلَةُ رقم الحديث ١٦٤١ ، ابن ماجه باب بيع المزايدة رقم ٢١٩٨ ، مشكاة المصابيح باب من لاتحل له المسالة و من تحل له الفصل الثاني رقم ١٨٥١ .

لاړ شه ، لرګي جَمع کړه او خرڅوه (دا کس لاړ ، لرګي به يې راوړل او خرڅول به يې ، څو ورځې پس راغی نو لس دِرهمه يې ګټلي وو) رسول الله صلی الله عليه وسلم ورته اوفرمايل : دا ستا د پاره ددې نه ډير بهتر دی چې دا سوال د قيامت په ورځ ستا په مخ باندې د ذِلت داغ جوړ شوې ښکاره شي .

د بخاري او مسلم شريف حديث دی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

لَأَنْ يَحْتَطِبَ أَحَدُكُمْ حُزْمَةً عَلَى ظَهْرِهِ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَسْأَلَ أَحَدًا ، فَيُعْطِيَهُ أَوْ يَمْنَعَهُ . (١)

په تاسو کې چې يو کس په خپله شا باندې د لرګو ګيډې راوړي دا ده د پاره ددې نه ډير بهتر دی چې د يو چا نه سوال اوکړي ، هغه به يې ده ته يا ورکړي او يا به يې ورنه منع کړي .

حلال کسب او حلاله روزي ګټل فرض دي

د مشکوة شريف حديث دی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

طَلَبُ كَسْبِ الْحَلاَلِ فَرِيْضَةٌ بَعْدَ الْفَرِيْضَةِ . (٢)

د حلال رِزق طلب کول د (مونځ ، روژې ، زکوة ، حج وغيره) فرائضو نه پس فرض دي .

فائده : په دې مختصر حديث کې نبي کريم صلی الله عليه وسلم بهترين علوم او بهترين اصول ذکر کړي چې د دين د اولني فرائضو (يعنی اَرکانِ اسلام) نه پس په دويمه درجه کې اَهمه فريضه حلال رِزق طلب کول دي .

يعنی اول د انسان په ذِمه باندې مونځ ، روژه ، زکوة ، حج وغيره اداء کول فرض دي ، بيا ددې نه پس په ده باندې د خپل ځان او خپل اهل و عيال د پاره حلاله نفقه ګټل فرض دي .

---

(١) صحيح البخاري كِتَابُ الْبُيُوْعِ بَابُ كَسْبِ الرَّجُلِ وَعَمَلِهِ بِيَدِهِ رقم الحديث ٢٠٧٤ ، و رقم الحديث ٢٣٧٤ باب بيع الحطب والكلاء ، و اخرجه مسلم في الزكاة باب كراهة سؤال الناس رقم الحديث ١٩٤٢، ورواه الترمذي والنسائي .

(٢) مشكاة المصابيح كِتَابُ الْبُيُوْعِ بَابُ الْكَسْبِ وَطلب الْحَلاَل الفصل الثالث رقم الحديث ٢٧٨١ ، السنن الكبرى للبيهقي باب كسب الرجل وعمله بيده رقم ١١٦٩٥ ، كنزالعمال كِتَابُ الْبُيُوْعِ من قسم الاقوال الباب الأول: في الكسب الفصل الأول : في فضائل الكسب الحلال ج ٤ رقم الحديث ٩٢٣١ .

نوټ : دا حديث اګر چې د سَنَد په اِعتبار سره ضعيف دی ، خو ليکن د ټول اُمت علماء په دې مُتفِق دي چې دا حديث د معنی په اِعتبار سره صحيح دی ، او ټولو قبول کړی . اصلاحي خطبات ج ١٠ ص ١٨٥ .

البته که د يو انسان خپل اهل و عيال نه وي ، دده په ذِمه د چا نفَقه واجب نه وي ، او دده ضروريات پوره کول د بل چا په ذِمه وي نو بيا په دده باندې حلال کسب کول فرض نه دي.(١)

اسلام بې کاره کس نه خوښوي : په اسلام کې د عيسايانو په شان رَهبانيت نشته چې انسان هر څه پرېږدي ، ځنګل ته لاړ شي ، او هلته د الله ﷻ ذکر کوي ، بلکه چې کله د انسان په ذِمه باندې د خپل ځان او د خپل اهل و عيال نفَقه واجب وي نو اسلام دده د پاره د اَرکانِ اسلام اَداء کولو نه پس حلال رِزق ګټل فرض کړي دي .

اوس که دا انسان بيکاره ناست وي ، هيڅ کار نه کوي نو دا سړي د فرضو په پرېښودو باندې ګناهګار دی . ځکه شريعت دا نه خوښوي چې انسان دې هميشه سست او بې کاره ناست وي ، او د خلقو نه دې سوال کوي ، د همدې وجې نه رسول الله صلی الله عليه وسلم د حلال رِزق طلب کول د فرضي عباداتو نه پس فرض او ګرځول . (٢)

په قرآن کريم او احاديثو کې دا مضمون په واضحه الفاظو ذکر دی چې د نتائجو دارُو مَدار په کسب او عمل باندې دی ، الله تعالی فرمايي :

﴿ لَيۡسَ لِلۡإِنسَٰنِ إِلَّا مَا سَعَىٰ ﴾ . (٣)

ترجمه : نشته د انسان د پاره مګر هغه چې ده يې کوشش او کړو .

يعنی هر انسان ته به هماغه څه ملاوېږي د کوم چې دې کوشش کوي . (۴)

د خپل لاس ګټه ډېره بهتره ده

د بخاري شريف حديث دی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

(١) مظاهر حق شرح مشکاة ج٥ في تشريح الحديث المذكورة .

(٢) اصلاحي خطبات لمولانا تقي عثماني دامت برکاتهم العالية ج ١٠ ص ١٨٦ .

(٣) سورة النجم آية ٣٩ .

(۴) **نوټ** : ددې آيت تعلق لکه څرنګې چې د آخرت ذ اُمورو سره دی همدارنګې د محنت ، مزدوری ، زراعت وغيره سره هم دی ، ځکه لکه څرنګې چې مونځ ، روژه ، زکوة وغيره عبادات دي همدغه شان حلال رزق ګټل ، محنت او مَزدوري کول هم عبادت دی .

مَا أَكَلَ أَحَدٌ طَعَامًا قَطُّ خَيْرًا مِنْ أَنْ يَأْكُلَ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ. وَإِنَّ نَبِيَّ اللهِ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ يَأْكُلُ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ . (١)

تر اوسه هيچا د خپل لاس د کټې نه بهتر خوراک ندې خوړلی، او بيشکه د الله ﷻ نبي "حضرت داؤد عليه السلام" به هم د خپل لاس په محنت سره ګټلې شوې روزي خوړه.

يعنی په خوراک کې بهترين خوراک هغه دی چې انسان يې د خپل لاس په محنت اوګټي، او وې خوري. دغه وجه ده چې حضرت داؤد عليه السلام به د حکومت چلولو سره سره زغرې جوړولی، بيا به يې هغه خرڅولی، د ګټې په يوه حصه به يې خپل ضروريات پوره کول، او دوه حصې به يې په فقيرانو خيرات کولی.

په احاديثو کې د خپل لاس ګټې ته پاکيزه او بهترين کسب ويل شوی، د مشکوة شريف حديث دی، د رسول الله ﷺ نه پوښتنه اوشوه:

يَا رَسُولَ اللهِ! أَيُّ الْكَسْبِ أَطْيَبُ؟

اې د الله ﷻ رسوله! کوم کسب ډير پاکيزه او افضل دی؟

پيغمبر عليه السلام ورته وفرمايل:

عَمَلُ الرَّجُلِ بِيَدِهِ، وَكُلُّ بَيْعٍ مَبْرُورٍ . (٢)

---

(١) صحيح البخاري كِتَابُ الْبُيُوعِ بَابُ كَسْبِ الرَّجُلِ وَعَمَلِهِ بِيَدِهِ رقم الحديث ٢٠٧٢، مشكاة المصابيح باب الكسب وطلب الحلال الفصل الاول رقم الحديث ٢٧٥٩، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٦٣١.

(٢) عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ قَالَ: قِيلَ: يَا رَسُولَ اللهِ! أَيُّ الْكَسْبِ أَطْيَبُ؟ قَالَ: عَمَلُ الرَّجُلِ بِيَدِهِ، وَكُلُّ بَيْعٍ مَبْرُورٍ. مشكاة المصابيح كِتَابُ الْبُيُوعِ بَابُ الْكَسْبِ وَطَلَبِ الْحَلَالِ الفصل الثالث رقم الحديث ٢٧٨٣، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٤٤١١، ورقم ٥١٩، المستدرک على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ٢١٥٨، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ١٠٣٩٧ باب اباحة التجارة، كنز العمال كِتَابُ الْبُيُوعِ من قسم الاقوال الباب الاول: في الكسب الفصل الاول: في فضائل الكسب الحلال رقم الحديث ٩١٩٦.

وفي رواية: سُئِلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّ الْكَسْبِ أَطْيَبُ أَوْ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «عَمَلُ الرَّجُلِ بِيَدِهِ، وَكُلُّ بَيْعٍ مَبْرُورٍ». المستدرک على الصحيحين للحاكم كتاب البيوع ج ٢ ص ١٢ رقم الحديث ٢١٥٨، وقال الحاكم صحيح الاسناد ولم يخرجاه، وقال الذهبي: صحيح، وصححه الالباني في الجامع الصغير.

د انسان په خپل لاس باندې ګټه کول، او هر هغه بيع چې هغه مقبول وي (يعنی د شَرعي أصولو او قواعدو موافق وي) .

د ترمذي شريف حديث دی، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

إِنَّ أَطْيَبَ مَا أَكَلْتُمْ مِنْ كَسْبِكُمْ، وَإِنَّ أَوْلَادَكُمْ مِنْ كَسْبِكُمْ . (۱)

بيشکه تاسو چې څه خورئ په دې کې ډير پاکيزه (او اَفضل) هغه دی چې ستاسو د خپلې ګټې نه حاصل شوې وي، او بيشکه ستاسو اولاد هم ستاسو ګټه ده .

د حديث د دويمې جُملې مطلب دادی چې که والدين محتاج وي ګټه نشي کولی نو د دوی د ژوند ضروريات پوره کول په ځوي باندې واجب دي ، او دوی ته د خپل اَولاد ګټه خوړل جائز دي .

په تورات کې د حلال کسب حکم : په توراه کې هم د حلال کسب او د خپل لاس د ګټې ترغيب راغلی دی . امام احمد بن حنبل رحمه الله په "کتابُ الزّهد" کې ليکلي دي :

وليد بن عمرو فرمايي چې ماته دا خبره په مُعتمدې طريقې سره رارسيدلې ده چې په تورات کې دا خبره ليکلې ده ، الله تعالی فرمايي :

اِبْنَ آدَمَ ! حَرِّكْ يَدَيْكَ أَفْتَحْ لَكَ بَابًا مِنَ الرِّزْقِ ، وَأَطِعْنِيْ فِيْمَا أَمَرْتُكَ فَمَا أَعْلَمَنِيْ بِمَا يُصْلِحُكَ . (۲)

---

(۱) سنن الترمذي أَبْوَابُ الأَحْكَامِ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابُ مَا جَاءَ أَنَّ الوَالِدَ يَأْخُذُ مِنْ مَالِ وَلَدِهِ رقم الحديث ۱۳۵۸ ، سنن ابن ماجه باب ما للرجل من مال ولده رقم الحديث ۲۲۹۰ ، مشكاة المصابيح كِتَابُ البُيُوعِ بَابُ الكسب وطلب الحَلَال الفصل الثاني رقم الحديث ۲۷۷۰ ، كنز العمال رقم الحديث ۹۲۲۵ .

وفي رواية : إِنَّ أَطْيَبَ مَا أَكَلَ الرَّجُلُ مِنْ كَسْبِهِ، وَإِنَّ وَلَدَهُ مِنْ كَسْبِهِ . سنن ابن ماجه كِتَابُ التِّجَارَاتِ بَابُ الحَثِّ عَلَى المَكَاسِبِ رقم الحديث ۲۱۳۷ ، سنن النسائي باب الحث على الكسب رقم الحديث ۴۴۴۹ ، كنز العمال رقم الحديث ۹۲۲۴ ، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث رقم ۱۵۷۴۷ ، صحيح ابن حبان رقم ۴۲۵۹ ذكر الاخبار عن اباحة اخذ المرء من مال ولده ... مشكاة المصابيح رقم الحديث ۲۷۷۰ .

(۲) كتاب الزهد للامام احمد بن حنبل رحمه الله ج۱ ص ۷۱ رقم الحديث ۴۳۳ ، ترغيب المسلمين في الرزق الحلال و طعمة الصالحين لمولانا موسى خان روحاني بازي رحمه الله ص ۲۲۲ .

اې د آدم ځويه ! ته خپل لاسونه خوزوه (يعنې حلال کسب کوه) زه به تا ته د رزق دروازه کلاؤ کړم، او ما چې درته د کومو احکاماتو حکم کړی په هغې کې زما اطاعت کوه، ځکه ستا په مصلحتونو او ضرورتونو زه ښه خبر داريم (دا به درله زه پوره کوم).

الله ﷻ کسب ګر مؤمن خوښوي

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

إِنَّ اللهَ يُحِبُّ الْمُؤْمِنَ الْمُحْتَرِفَ . (١)

بيشکه الله ﷻ (په حلالې طريقې سره) کسب کوونکې مؤمن خوښوي.

د حلال رزق طلب کوونکي کس مقام

د مشکوة شريف حديث دی، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

مَنْ طَلَبَ الدُّنْيَا حَلَالًا اِسْتِعْفَافًا عَنِ الْمَسْأَلَةِ وَسَعْيًا عَلَى أَهْلِهِ وَتَعَطُّفًا عَلَى جَارِهِ لَقِيَ اللهَ تَعَالَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَوَجْهُهُ مِثْلُ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ . (٢)

څوک چې حلاله دُنيا ددې د پاره طلب کوي چې د سوال نه پرې بچ شي، د خپل آهل و عيال د پاره نفقه پيدا کړي، او د خپلو ګاونډيانو سره مهرباني (او احسان) اوکړي نو دا کس به د الله ﷻ سره په داسې حالت کې مخامخ کيږي چې مَخ به يې د څوارلسمې شپې د سپوږمۍ په شان (روښانه) وي.

(١) رواه الطبراني في المعجم الاوسط جزء ٨ ص ٨٣ رقم ٨٩٣٤ ، وفي الكبير ، مجمع الزوائد ٤ / ٦٢ ، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ٤٠٦ ثواب الاكتساب من جهات الحل والعمل باليد .

(٢) پوره حديث داسې دی: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « مَنْ طَلَبَ الدُّنْيَا حَلَالًا اِسْتِعْفَافًا عَنِ الْمَسْأَلَةِ وَسَعْيًا عَلَى أَهْلِهِ وَتَعَطُّفًا عَلَى جَارِهِ لَقِيَ اللهَ تَعَالَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَوَجْهُهُ مِثْلُ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ . وَمَنْ طَلَبَ الدُّنْيَا حَلَالًا مُكَاثِرًا مفاخِرًا مرَائِيًا لَقِيَ اللهَ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضْبَانُ » . رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ فِي شُعَبِ الإِيمَانِ . وَأَبُو نُعَيْمٍ فِي الحِلية . مشكاة المصابيح كتاب الرقاق الفصل الثالث رقم الحديث ٥٢٠٧ (٥٣) ، كنز العمال رقم الحديث ٩٢٢٧ ، ابن ابي شيبة ٧ / ١٦ ، وذكره الزبيدي في الاتحاف ٥ / ٤١٤ ، نزهة الناظرين كتاب آداب الكسب ص ٣٣٧

خپل اَولاد له حلال رِزق ګټل ''جِهاد فِي سَبِيلِ الله'' دی

په دې خبره ځان پوهه کړئ چې که یو کس د خلقو د اِحتیاج نه د بچ کیدلو د پاره د خپل ځان او خپل اَهل و عیال د پاره حلال کسب کوي او حلاله روزي ګټي نو دا هم ''جِهَادٌ فِيْ سَبِيْلِ الله'' دی، او د ډیرو عباداتو نه بهتر دی.

رسولُ الله صلی الله علیه وسلم فرمايي:

مَنْ سَعٰى عَلٰى عِيَالِهٖ مِنْ حِلِّهٖ فَهُوَ كَالْمُجَاهِدِ فِيْ سَبِيْلِ اللهِ . وَمَنْ طَلَبَ الدُّنْيَا حَلَالًا فِيْ عَفَافٍ كَانَ فِيْ دَرَجَةِ الشُّهَدَآءِ . (١)

څوک چې د خپل اولاد د پاره د حلال رِزق په ګټلو کې کوشش کوي نو دا داسې دی لکه د الله ﷻ په لاره کې جِهاد کوونکې کس، او څوک چې د سوال نه د بَچ کیدو د پاره حلاله دُنیا طلب کوي نو دې به د شهیدانو په درجه کې وي.

حضرت کعب بن عُجرة رضي الله عنه فرمايي چې یو کس په نبي علیه الصلوٰةُ والسلام باندې تېر شو، کله چې د نبي علیه السلام صحابه کرامو دده قوت او چُست والې اُولیده نو وې ویل:

يَا رَسُوْلَ اللهِ! لَوْ كَانَ هٰذَا فِيْ سَبِيْلِ اللهِ .

اې د الله رسوله! که چیرته دا کس د الله ﷻ په لاره کې وی (نو څومره به ښه وُ).

رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل:

إِنْ كَانَ خَرَجَ يَسْعٰى عَلٰى وَلَدِهٖ صِغَارًا فَهُوَ فِيْ سَبِيْلِ اللهِ . وَإِنْ خَرَجَ يَسْعٰى عَلٰى أَبَوَيْنِ شَيْخَيْنِ كَبِيْرَيْنِ فَهُوَ فِيْ سَبِيْلِ اللهِ . وَإِنْ كَانَ يَسْعٰى عَلٰى نَفْسِهٖ يَعِفُّهَا فَهُوَ فِيْ سَبِيْلِ اللهِ . وَإِنْ كَانَ خَرَجَ

(١) اخرجه الطبراني في الاوسط من حديث ابي هريرة، احياء علوم الدين ج٢ ص ١٢٢ الباب الاول في فضيلة الحلال ومذمة الحرام طبع مكتبه رشيديه كوئټه. و رواه البيهقي في السنن الكبرى ج ٧ ص ٥٧٩، كنزالعمال ج٤ ص ١٠ رقم الحديث ٩٢٣٥، إلقاء الحرام والشبهات في طلب الرزق ج١ ص ١٩.

رِيَاءً وَّتَفَاخُرًا فَهُوَ فِي سَبِيْلِ الشَّيْطَانِ . (١)

که چيرته يـا کس ددې د پاره راأوتې وي چې د خپلو وړو بچو د پاره خواري وکړي (او حلال رزق ورله اوګټي) نو دا د الله ﷻ په لاره کې دی، او که دا ددې د پاره راأوتې وي چې د خپلو بُوډاګانو والدينو د پاره خواري اوکړي نو بيا هم د الله ﷻ په لاره کې دی، او که ددې د پاره راوتی وي چې د خپل ځان د پاره خواري کوي، او خپل ځان د سوال نه بچ کوي نو بيا هم د الله په لاره کې دی، او که دا راأوتې وي او د رِياء او فخر د پاره خواري کوي نو دا بيا د شيطان په لاره کې دی.

په بعضې حالاتو کې حلال کسب کوونکي ته په خالِصه عبادت کوونکي فضيلت حاصل دی

په بعضې حالاتو او وختونو کې د فرائضو اداء کولو سره سره حلال زرق طلب کوونکي مِحنت کش انسان ته په هغه عابِد باندې فضيلت ورکړې شوې دی چې هغه مسلسل په مونځونو، تلاوتونو او نوافلو کې مشغول وي او حلال کسب نه کوي.

ددې لاندې څو واقعاتو نه به درته دا مضمون ښه واضحه شي.

١ . په مراسيلو د ابوداؤد کې ذکر دي چې د رسولُ الله صلى الله عليه وسلم په صحابه کرامو کې څه خلقو (د نبي عليه السلام د وړاندې) د خپل يو ملګري صفت کولو، او ويل يې:

---

(١) عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ قَالَ : مَرَّ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلٌ. فَرَأَى أَصْحَابُ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ جَلَدِهِ وَنَشَاطِهِ مَا أَعْجَبَهُمْ . فَقَالُوْا : يَارَسُوْلَ اللهِ ! لَوْ كَانَ هٰذَا فِي سَبِيْلِ اللهِ . فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِنْ كَانَ خَرَجَ يَسْعٰى عَلٰى وَلَدِهِ صِغَارًا فَهُوَ فِي سَبِيْلِ اللهِ . وَإِنْ خَرَجَ يَسْعٰى عَلٰى أَبَوَيْنِ شَيْخَيْنِ كَبِيْرَيْنِ فَهُوَ فِي سَبِيْلِ اللهِ . وَإِنْ كَانَ يَسْعٰى عَلٰى نَفْسِهِ يَعِفُّهَا فَهُوَ فِي سَبِيْلِ اللهِ . وَإِنْ كَانَ خَرَجَ رِيَاءً وَّتَفَاخُرًا فَهُوَ فِي سَبِيْلِ الشَّيْطَانِ . رواه الطبراني و رجاله رجال الصحيح ، المعجم الوسيط للطبراني ج٧ ص ٥٦ رقم الحديث ٦٨٣٥ باب الميم ، و رواه المنذري ٢ /٥٢٤ ، ٣ /٦٣، والهيثمي في المجمع ٤ /٣٢٥ ، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ٤٠٦ ثواب الاكتساب من جهات الحل والعمل باليد .

همدغه شان واقعه په احياء العلوم کې هم ذکر ده ج ٢ ص ٦١ الباب الاول في فضل الكسب والحث عليه ، كيمياے سعادت الاصل الثالث .

مَا رَأَيْنَا مِثْلَ فُلَانٍ قَطُّ . مَا كَانَ فِي مَسِيْرٍ إِلَّا كَانَ فِي قِرَاءَةٍ ، وَلَا نَزَلْنَا مَنْزِلًا إِلَّا كَانَ فِي صَلَاةٍ .

مونږ د فلانکي په شان کس تر اوسه پورې نه دې ليدلی ، ده په هر سفر کې تلاوت کولو ، و په هر ځای کې به يې چې پړاوْ واچولو نو مونځ به يې کولو .

نبي عليه السلام ورنه پوښتنه وکړه : دده د اَولاد کفالت څوک کوي ؟ ..... تر دې پورې چې نبي عليه السلام پوښتنه وکړه چې دده اُوښ او څاروي له ګياه څوک وراچوي ؟ صحابه کرامو اوفرمايل : مونږ ، رسول الله صلی الله عليه وسلم اوفرمايل :

فَكُلُّكُمْ خَيْرٌ مِنْهُ. (١)

پس تاسو ټول د هغه نه بهتر يی .

٢ . حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې مونږ د رسول الله صلی الله عليه وسلم سره په يو سفر کې ملګري وو ، په مونږ کې بعضې خلقو (نَفلي) روژه نيولې وه ، او د بعضو نه وه ، په يوه سخته ګرمه ورځ کې مونږ په يو ځای کې پَړاوْ واچول (نزدې څه سورې نهٔ) چې د چا سره به څادرؤ هماغه سره به ډير سورې ؤ ، بعضو به کې د خپل لاس په ذريعه د ګرمی نه ځان بچ کول ، چې کومو خلقو روژه نيولې وه هغوی خو (د نفلي روژې او سختې ګرمی په وجه) يو طرف ته څملاست ، او چا چې روژه نه وه نيولی هغوی دا ټول کارونه اوکړه ، خيمې يې اُولږولی ، څاروو ته يې اُوبه ورکړی .

نبي عليه السلام وفرمايل : نن ورځ ټول ثواب هغه خلقو اوګټل چا چې (نفلي) روژه نه وه نيولی . (٢) .

٣ . په رواياتو کې راځي چې حضرت عيسی عليه السلام يو کس اُوليده ، پوښتنه يې ورنه اوکړه :

مَا تَصْنَعُ ؟ ته څه کار کوی ؟

---

(١) وَفِي " مَرَاسِيْلِ أَبِي دَاوُدَ " عَنْ أَبِي قِلَابَةَ أَنَّ نَاسًا مِنْ أَصْحَابِ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدِمُوْا يُثْنُوْنَ عَلَى صَاحِبٍ لَهُمْ خَيْرًا . قَالُوْا : مَا رَأَيْنَا مِثْلَ فُلَانٍ قَطُّ . مَا كَانَ فِي مَسِيْرٍ إِلَّا كَانَ فِي قِرَاءَةٍ ، وَلَا نَزَلْنَا مَنْزِلًا إِلَّا كَانَ فِي صَلَاةٍ . قَالَ : فَمَنْ كَانَ يَكْفِيْهِ ضَيْعَتَهُ ؟ حَتَّى ذَكَرَ : مَنْ كَانَ يَعْلِفُ جَمَلَهُ أَوْ دَابَّتَهُ ؟ قَالُوْا : نَحْنُ . قَالَ : فَكُلُّكُمْ خَيْرٌ مِنْهُ . جامع العلوم والحكم ابن رجب الحنبلي ج٢ ص ٢٩٦ ، اتقاء الحرام والشبهات في طلب الرزق ج١ ص ٢٣ .

(٢) ندای منبر و محراب ج٢ ص ١٥٦ .

اَتَعَبَّدُ. زه د الله ﷻ عبادت کوم.

حضرت عيسى عليه السلام ورته وفرمايل: ستا د خوراک انتظام څوک کوي؟ (يعنى ستا د خوراک بوج په چا دى؟)، هغه ورته وويل: زما ورور (زما د خوراک بَندوبَس کوي). حضرت عيسى عليه السلام ورته وفرمايل:

أَخُوْكَ أَعْبَدُ مِنْكَ. (١)

ستا ورور د تا نه ډير زيات عبادت گزار دى.

۴. د مشهور بزرگ " ابراهيم رحمه الله " نه چا پوښتنه اوکړه چې: آيا ستا په نزد باندې رِښتينې تاجِر بهتر دى؟ يا هغه کس چې صرف عبادت کوي؟ (او څه کسب وغيره نه کوي). ده ورته وويل:

اَلتَّاجِرُ الصَّدُوْقُ أَحَبُّ إِلَيَّ، لِأَنَّهُ فِيْ جِهَادٍ، يَأْتِيْهِ الشَّيْطَانُ مِنْ طَرِيْقِ الْمِكْيَالِ وَالْمِيْزَانِ وَمِنْ قِبَلِ الْأَخْذِ وَالْعَطَاءِ، فَيُجَاهِدُهُ. (٢)

رِښتينې تاجِر (کوم چې فرضي عبادات هم کوي، او ورسره ورسره تجارت هم کوي دا تاجِر) ما ته د عبادت گزار بنده نه ډير خوښ دى، ځکه رِښتينې تاجِر په جهاد کې مصروف وي، وجه دا ده چې شيطان ده ته د کيل، وزَن او لين دَين د لارې نه راځي (ده ته په دې کې دُهوکه ورکول غواړي) ليکن دا تاجر د دې شيطان خلاف جهاد کوي، د دُهوکې او دروغو نه ځان ساتي (او عبادت گزار خو صرف عبادت کوي، د معاملاتو د لارې نه شيطان ده ته دهوکه نه ورکوي چې دې د هغه خلاف جهاد اوکړي).

---

(١) وَرُوِيَ أَنَّ عِيْسَى عَلَيْهِ السَّلَام رَأَى رَجُلًا فَقَالَ: مَا تَصْنَعُ؟ قَالَ أَتَعَبَّدُ. قَالَ: مَنْ يَعُوْلُكَ؟ قَالَ: أَخِيْ. قَالَ: أَخُوْكَ أَعْبَدُ مِنْكَ. احياء علوم الدين ج٢ ص ٧٠ كتاب آداب الكسب والمعاش الباب الاول في فضل الكسب والحث عليه طبع دارالكتب العلمية بيروت، كيمياي سعادت، كنزالعمال ج۴ ص١٢٣ رقم الحديث ١٨۵۴، اتقاء الحرام والشبهات في طلب الرزق ج١ ص ٢١.

(٢) وَسُئِلَ إِبْرَاهِيْمُ عَنِ التَّاجِرِ الصَّدُوْقِ أَهُوَ أَحَبُّ إِلَيْكَ أَمِ الْمُتَفَرِّغُ لِلْعِبَادَةِ؟ قَالَ: اَلتَّاجِرُ الصَّدُوْقُ أَحَبُّ إِلَيَّ، لِأَنَّهُ فِيْ جِهَادٍ، يَأْتِيْهِ الشَّيْطَانُ مِنْ طَرِيْقِ الْمِكْيَالِ وَالْمِيْزَانِ وَمِنْ قِبَلِ الْأَخْذِ وَالْعَطَاءِ، فَيُجَاهِدُهُ. احياء علوم الدين ج٢ ص ٧٢ كتاب آداب الكسب والمعاش الباب الاول في فضل الكسب والحث عليه طبع دارالكتب العلمية بيروت، كيمياي سعادت.

حلال کسب کول په کار دي

چونکه دا دُنيا دَارُ الأسباب ده ، لهذا د رِزق د حصول د پاره ظاهري اَسباب اِختيارول په کار دي.

حضرت عمر رضي الله عنه فرمايي :

لَا يَقْعُدُ أَحَدُكُمْ عَنْ طَلَبِ الرِّزْقِ . يَقُوْلُ : " اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنِيْ " . فَقَدْ عَلِمْتُمْ أَنَّ السَّمَاءَ لَا تُمْطِرُ ذَهَبًا وَلَا فِضَّةً . (۱)

په تاسو کې دې يو کس د رِزق طلب کول (او حلال کسب کول) نه پرېږدي ، او صرف دا دې نه وايي چې " اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنِيْ " اې الله ! ماته رِزق راکړې (بلکه دا دې خامخا حلال کسب هم کوي) ، ځکه تاسو ته معلومه ده چې آسمان سره زَر او سپين زَر نه راوَرَوي.

(يعنی الله ﷻ په دې قادِر دی چې بغير د کسب کولو انسان ته رِزق ورکړي ، خو ليکن د هغه عادت دادی چې په څه حيلې سره انسان ته رِزق ورکوي نو ځکه حلال کسب کول په کار دي).

د امامِ احمد بن حنبل رحمه الله نه پوښتنه : د امامِ احمد بن حنبل رحمه الله نه چا پوښتنه اوکړه چې تاسو د هغه کس په باره کې څه وايئ چې په کور يا جُمات کې ناست وي ، او وايي لَا أَعْمَلُ شَيْئًا حَتّٰى يَأْتِيَنِيْ رِزْقِيْ . زه هيڅ کار نه کوم ، ماته به الله ﷻ همدلته رِزق راکوي.

امامِ احمد بن حنبل رحمه الله ورته ووېل :

هٰذَا رَجُلٌ جَهِلَ الْعِلْمَ . أَمَا سَمِعَ قَوْلَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِنَّ اللهَ جَعَلَ رِزْقِيْ تَحْتَ ظِلِّ رُمْحِيْ . (۲) ، (۳) .

(۱) احياء علوم الدين ج۲ ص ۷۱ كتاب آداب الكسب والمعاش الباب الاول في فضل الكسب والحث عليه طبع دارالكتب العلمية بيروت ، كيمياي سعادت ص ۲۱۴ طبع دارالاشاعت .

(۲) مسند احمد جز ۹ ص۱۲۳ رقم ۵۱۱۴ ، وص ۱۲۴ ورقم ۵۱۱۵ واسناده صحيح .

(۳) احياء علوم الدين ج۲ ص ۷۲ كتاب آداب الكسب والمعاش الباب الاول في فضل الكسب والحث عليه طبع دارالكتب العلمية بيروت ، كيمياي سعادت .

دا سړي جاهِل دی ، ده ته عِلم او شريعت ندې معلوم ، آيا ده د رسول الله صلی الله عليه وسلم دا خبره نده اَوريدلی ، هغه فرمائلي : بيشکه الله ﷻ زما رِزق زما د نېزې د سورې لاندې ايخې دی ، (يعنی په جهاد کې) .

د حلال کسب په باره کې د حضرت عمر رضي الله عنه وينا

١ . حضرت عمر رضي الله عنه فرمايي :

مَا مِنْ مَوْضِعٍ يَأْتِيْنِي الْمَوْتُ فِيْهِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ مَوْطِنٍ أتسوقُ فِيْهِ لِأَهْلِيْ أَبِيْعُ وَأَشْتَرِيْ . (١)

ماته په بل ځای کې مرګ راتلل دومره خوښ نه دي څومره چې زه دا خوښوم چې زه په بازار کې د خپل اهل و عيال د پاره بيع او شِراء کې مصروفه يم ، او په دې حالت کې ماله مرګ راشي . (يعنی زه د حلال رِزق ګټلو په وخت وفات کيدل خوښوم) .

٢ . حضرت عمر رضي الله عنه فرمايي : چې کله زه يو کس اوګورم او ماته ښه (مُعزز) ښکاره شي ، نو زه دده متعلق پوښتنه اوکړم :

اَلَهُ حِرْفَةٌ ؟ آيا دده څه حلال کسب شته ؟

که خلق راته ووايي چې : نه (هيڅ کار نه کوي) .

سَقَطَ مِنْ عَيْنِيْ . (٢)

نو دا کس زما د نظر نه اُوغورځي (يعنی زما په زړه کې چې دده کوم عظمت ؤ هغه ختم شي) .

٣ . حضرت عمر رضي الله عنه به دا هم فرمايل :

مَكْسَبَةٌ فِيْهَا بَعْضُ الدَّنَاءَةِ خَيْرٌ مِّنْ مَسْأَلَةِ النَّاسِ . (٣)

هغه کسب چې په کې څه لږه ملامتيا وي دا د خلقو نه د سوال کولو نه ډير بهتر دی .

(١) احياء علوم الدين ج٢ ص ٧٢ كتاب آداب الكسب والمعاش الباب الاول في فضل الكسب والحث عليه طبع دارالكتب العلمية بيروت .

(٢) عَنْ عُمَرَ قَالَ : إِنِّيْ لَأَرَى الرَّجُلَ فَيُعْجِبُنِيْ. فَأَقُوْلُ : لَهُ حِرْفَةٌ ؟ فَإِنْ قَالُوْا : لَا . سَقَطَ مِنْ عَيْنِيْ . كنزالعمال ج۴ ص ١٢٣ رقم الحديث ٩٨٥٨ ، إتقاء الحرام والشبهات في طلب الرزق ج١ ص ٢٠ .

(٣) علي المتقي كنزالعمال ج۴ ص ١٢٢ رقم الحديث ٩٨٥۴ ، إتقاء الحرام والشبهات في طلب الرزق ج١ ص ٢١ .

د حلال رِزق ګټلو په باره کې د لقمان حکيم خپل ځوي ته نصيحت

لقمان حکيم خپل ځوي ته نصيحت کوي ، او ورته فرمايي :

يَا بُنَيَّ ! اِسْتَغْنِ بِالْكَسْبِ الْحَلَالِ عَنِ الْفَقْرِ فَإِنَّهُ مَا افْتَقَرَ أَحَدٌ قَطُّ إِلَّا أَصَابَهُ ثَلَاثُ خِصَالٍ: رِقَّةٌ فِيْ دِيْنِهٖ . وَضُعْفٌ فِيْ عَقْلِهٖ . وَذَهَابُ مُرُوْءَتِهٖ . وَأَعْظَمُ مِنْ هٰذِهِ الثَّلَاثِ اِسْتِخْفَافُ النَّاسِ بِهٖ . (١)

اې ځويه ! د حلال کسب په کولو سره ځان د فقيرۍ نه خلاص کړه ، ځکه چې څوک هم بل ته محتاج شي نو په ده کې درې خَصلتونه خامخا راځي :

١ . په دين کې يې کمزوري (او تَنګي) راځي . ٢ . عقل يې کمزورې کيږي .
٣ . مُروءَت (او غيرت) ورنه ځي . او ددې نه غټ نقصان يې دادی چې خلق ده ته سپَک ګوري .

نبي عليه السلام د کسب کوونکي (مِحنت کش) لاس ښُکل کړی

اِسلام د هغه خلقو حوصله اَفزائي کړی او د هغوی اُوچت مقام او مرتبه يې بيان کړی کوم چې په حلالې طريقې سره مِحنت او مَزدوري کوي ، او حلال کسب يې د الله ﷻ د قُرب ذريعه ګرځولی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم پخپله په څو موقعو باندې د مِحنت کش لاس چَپ (ښکل) کړی :

١ . يو ځل حضرت جابر رضي الله عنه د نبي عليه السلام سره مصافحه اوکړه نو دده لاسونه نبي عليه السلام ته څه زِيګ او دَاغدار معلوم شو ، رسول الله ﷺ ورنه پوښتنه اوکړه :

چې (ستا په لاسونو باندې) دا داغ څه شي دی ؟ هغه ورته وويل :

اې د الله رسوله ! زه د نَعل بندۍ (يعنی څاروو ته د نالونو ټک وهلو) کار کوم ، او په دې سره خپل بال بچ له حلال رِزق راپيدا کوم .

(١) احياء علوم الدين ج٢ ص ٧١ کتاب آداب الکسب والمعاش الباب الاول في فضل الکسب والحث عليه طبع دارالکتب العلمية بيروت ، نزهة الناظرين في الاخبار والآثار المروية عن الانبياء والصالحين کتاب آداب الکسب والمعاش ... ص ٣٣٨ .

نبي عليه السلام دده لاسونه چَپ (ښُکل) کړه ، او وې فرمايل :

هٰذِهٖ يَدٌ لَا تَمَسُّهَا النَّارُ .

دا داسې لاسونه دي چې دا به د جهنم اور نه مسه کوي . (١)

٢ . همدغه شان واقعه د حضرت معاذ بن جبل رضي الله عنه په باره کښې هم نقل ده ، چې رسول الله صلى الله عليه وسلم د غزوه تبوک په موقع باندې دا خپل قائم مقام جوړ کړې وُ ، دې به چې د مسلمانانو د خِدمت نه فارغه شو نو بيا به يې د خپلو ضروورياتو د پاره لرګي راکټ کول ، کله چې نبي عليه السلام واپس تشريف راوړو (او ده ورسره مصافحه اوکړه) نو پيغمبر عليه السلام دده په لاس کښې داسې سختي محسوس کړه کومه چې مخکښې دده په لاسونو کښې نه وه ، پوښتنه يې ورنه اوکړه : چې د څه شي په وجه ستا دا لاسونه سخت شوي ؟ (ده ورته خپله واقعه بيان کړه چې لرګي مې کټ کول) ، رسول الله صلى الله عليه وسلم ته چې سبَب معلوم شو نو دده لاسونه يې راپورته کړه او چَپ (ښُکل) يې کړه ، او وې فرمايل :

" دا داسې لاسونه دي چې ديته د جهم اور هيڅ کله نه رسي " . نبي عليه السلام درې پيرې دا خبره اوکړه . (٢)

فائده : دا څومره لوي عزت او شرافت دى چې سردارِ دوجهان محمّدٌ رّسولُ الله صلى الله عليه وسلم د مِحنت کش لاس په هغه مبارکه خُله باندې ښکل کړه په کومه خُله باندې به چې د وَحي آيتونه تلاوت کيده .

(١) ندای ممبر و محراب ج٣ ص١٥٨ بحواله اسدالغابة .

په أسد الغابة کښې دا واقعه د يو بل صحابي په باره کښې ذکر ده : روى أنس بْن مالك : أنّ رَسُول اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لمّا أقبل من غزوة تبوك ، استقبله سعد الأنصاري ، فصافحه النَّبِيّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثمّ قال : ما هذا الذي أكتب يديك ؟ قال : يا رَسُول اللهِ ! أضرب بالمر والمسحاة فأنفقه على عيالي . فقبل يده رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وقال: " هٰذه يد لا تمسها النار " . اسدالغابة ج٢ ص ٤٢٠ رقم ١٩٦٧ .

(٢) ندای ممبر و محراب ج٣ ص١٥٨ .

نبي عليه السلام د مِحنت کش او مزدورکار د پاره د رحمت دُعا کړی

نبي ﷺ په څو موقعو باندې د مِحنت کش او مزدورکار د پاره رحمت دُعا کړی.

۱ . د مسجدِ نبوي جوړېدو په وخت يو صحابي په ډېر مَهارت سره خَټه جوړوله، نبي عليه السلام (ذدې په ليدو) خوشحاله شو، او وې فرمايل:

الله تعالى دې په هغه کس رحم اوکړي چې په يو کار کې مهارت پيدا کړي.

بيا يې دې صحابي ته وفرمايل: ته همدا کار کوه ځکه ماته په نظر راځي چې ته دا ښه کولې شې. (۱)

۲ . يو ځل حضرت علي رضي الله عنه يوې يهودنړې ښځې له په مزدورۍ باندې د کوهي نه اُوبه را اُوويستې، د هرې بوقې راويستلو په عوض کې په يوه قجوره ورسره خبره شوې وه، حضرت علي ﷺ دومره ډېرې بوقې راوويستې چې ددې په وجه يې لاسونه زخمي شو، کله چې د کار نه فارغه شو قجورې يې د ځان سره راواخيستې، او د رسولُ الله صلى الله عليه وسلم په خدمت کې حاضِر شو، پوره واقعه يې ورته بيان کړه، نبي عليه السلام دده تعريف اوکړو، او د هغه قجورو نه يې څه اُوخوړې. (۲)

په حلال کسب کولو سره ګناهونه معاف کيږي

۱ . رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

مَنْ أَمْسٰى كَالًّا مِنْ عَمَلِ يَدَيْهِ أَمْسٰى مَغْفُوْرًا لَهُ . (۳)

---

(۱) سنن ابن ماجه، نداى ممبر و محراب ج۳ ص ۱۵۷.

(۲) نداى ممبر و محراب ج۳ ص ۱٦٦.

(۳) المعجم الاوسط للطبراني جز ۷ ص ۲۸۹ رقم ۷۵۲۰، الترغيب والترهيب ۲ / ۵۲۴، كنز العمال كِتَابُ الْبُيُوْعِ من قسم الاقوال الباب الأول: في الكسب الفصل الأول: في فضائل الكسب الحلال ج ۴ رقم الحديث ۹۲۱۴، و خرّج الطبراني باسناده عن عائشة رضي الله عنها، مجمع الزوائد ۴ / ٦۳، و رواه الزبيدي في الاتحاف ۹/٦، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۴۰٦ ثواب الاكتساب في جهات الحل والعمل باليد.

و في رواية: مَنْ بَاتَ كَالًّا فِيْ طَلَبِ الْحَلَالِ بَاتَ مَغْفُوْرًا لَهُ . ابن عساكر عن انس، كنز العمال رقم الحديث ۹۲۱۵. چا چې په داسې حالت کې شپه تېره کړه چې د حلال رزق په طلب کولو کې ستړې وُ نو ده په داسې حالت کې شپه تېره کړه چې ده ته بخښنه کړې شوې ده.

۲ . رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

مِنَ الذُّنُوبِ ذُنُوبٌ لَا يُكَفِّرُهَا إِلَّا الْهَمُّ بِطَلَبِ الْمَعِيشَةِ . (۱)

په دې ګناهونو کې بعضې داسې ګناهونه دي چې هغه بل شی نه ختموي بلکه صرف د رِزق طلب کولو غم (او کوشش) دا ختموي .

۳ . د بعضې اسلافو نه دا خبره نقل ده چې کله يو بنده د حلال خوراک اَوله نوړۍ اُوخوري نو په دې سره دده مخکيني ټول ګناهونه معاف کړې شي ، او څوک چې د حلال رِزق په طلب کولو کې ذِلت برداشت کړي تَسَاقَطَتْ عَنْهُ ذُنُوبُهُ كَتَسَاقُطِ وَرَقِ الشَّجَرِ .

نو په دې سره دده ګناهونه داسې رژېږي لکه د(خزان په موسم کې د) اُونو نه چې پاڼې رژېږي . (۲)

د حلال رِزق طلب کولو په وجه د فرضي عباداتو پرېخودل ناجائز دي

محترمو مسلمانانو ! په دې کې هيڅ شک و شُبه نشته چې حلال رِزق ګټل فرض دي ، او دا هم د دين حصه ده ، ليکن په دې ځان پوهه کول غواړي چې ددې فرضيت دعباداتو (مونځ ، روژې ، زکوة ، حج وغيره) د فرضيت نه پس دی .

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

طَلَبُ كَسْبِ الْحَلَالِ فَرِيْضَةٌ بَعْدَ الْفَرِيْضَةِ . (۲)

د حلال رِزق طلب کول د (مونځ ، روژې ، زکوة ، حج وغيره) فرائضو نه پسَ فرض دي .

يَعنی اول د انسان په ذِمه باندې مونځ ، روژه ، زکوة ، حج وغيره اداء کول فرض دي ، بيا ددې نه پس په ده باندې د خپل ځان او خپل اهل و عيال د پاره حلاله نفقه ګټل فرض دي .

---

(۱) اخرجه الطبراني في الاوسط ، و ابونعيم في الحلية ، والخطيب في الاوسط المتشابه ، احياء علوم الدين ج۲ ص ۳۲ ، وص ٦١ .

(۲) وَقَالَ بَعْضُ السَّلَفِ : إِنَّ أَوَّلَ لُقْمَةٍ يَأْكُلُهَا الْعَبْدُ مِنْ حَلَالٍ يُغْفَرُ لَهُ مَا سَلَفَ مِنْ ذُنُوبِهِ . وَمَنْ أَقَامَ نَفْسَهُ مَقَامَ ذِلٍّ فِي طَلَبِ الْحَلَالِ تَسَاقَطَتْ عَنْهُ ذُنُوبُهُ كَتَسَاقُطِ وَرَقِ الشَّجَرِ . احياء علوم الدين ج۲ ص ۹۱ كتاب الحلال والحرام .

(۲) مشكاة المصابيح كِتَابُ الْبُيُوعِ باب الكسب وطلب الحَلَال الفصل الثالث رقم الحديث ۲۷۸۱ ، السنن الكبرى للبيهقي باب كسب الرجل وعمله بيده رقم ۱۱٦۹۵ ، كنز العمال كِتَابُ الْبُيُوعِ من قسم الاقوال الباب الأول: في الكسب الفصل الأول : في فضائل الكسب الحلال ج ۴ رقم الحديث ۹۲۳۱ .

بعضې خلق په ډير افراط کې مبتلاء دي هغوی ته چې دا معلومه شوه چې حلال رزق گټل فرض دي او دا د دين يوه حصه ده نو دوی ددې په طلب کولو کې دومره مخکې لاړه چې ددې په وجه که ورنه مونځ قضاء کيږي نوهم څه پَرواه يې نه وي ، که روژې يا نور فرضي عبادات ورنه پاتې کيږي نو هم څه پَرواه يې نه وي ، او که څوک دوی ته د مونځ کولو ووايي نو ورته وايي چې :

" دا مونږ کوم حلال رزق گټو دا هم د دين يوه حصه او عبادت دی ، که مونځ يا نور فرضي عبادات رانه پاتې شي نو دا خېر دی "

خبردار ! نبي کريم صلی الله عليه وسلم په مذکوره حديث کې صراحةً دا اوفرمايل چې د حلال رزق گټلو مرتبه د مانځه او نورو فرضي عباداتو نه پس ده .

اوس که د فرضي عباداتو او حلال رزق گټلو په مينځ کې ټکراؤ راشي نو ترجيح به دې فرضي عباداتو ته ورکولې شي ، بيا په دويمه مرتبه کې به د حلال رزق گټل وي .

بل دا چې حلال رزق گټل د انسان مقصدِ اَصلي نه دی بلکه دا يو ضرورت دی ، د همدې ضرورت په بُنياد په قرآن کريم او احاديثو کې ددې د طلب کولو ترغيب بيان شوی .

بلکه د انسان مقصدِ اصلي د الله ﷻ عبادت او بندگي ده ، الله رب العزت فرمايي :

﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُوْنِ ﴾ . (١)

ترجمه : او ما ندي پيدا کړي پېريان او انسانان مګر ددې د پاره چې دوی زما عبادت اوکړي .

د فارسی ژبې يو شاعر وايي :

زِندگي آمد برای بَندگي ❁ زندگي بې بَندگي شرمندگي

لهذا انسان ته په کار دي چې د خپل اَولاد د پاره حلال کسب کوي خو چې کله د مانځه يا بل فرضي عبادت وخت راشي نو بيا به دا فرضي عبادت مخکې کولې شي ، او په همدې کې د انسان د دواړو جهانو فائده هم ده ، ځکه الله ﷻ به په دُنيا کې دده په کسب کې برکت واچوي ، او په آخرت کې به ورته لوړې مرتبې هم ورکړي .

---

(١) سورة الذاريات آية ٥٦ .

د يو لوهار (آهنګر) اوچت مقام

مفتي اعظمِ پاکستان " مفتي محمد شفيع رحمه الله " يوه واقعه رانقل کړې چې : مشهور فقيه ، مُحدِّث او بزرګ " حضرت عبدالله بن مبارک رحمه الله " چې کله وفات شو نو يو چا دې په خوب کې اوليده ، پوښتنه يې ورنه اوکړه ، الله تعالى درسره څه معامله اوکړه ؟ ده ورته ووېل : الله تعالى راسره ډېره د فضل او اِحسان معامله اوکړه ، ډېر زيات نِعمتونه يې راله راکړه ، ليکن زما د کور مخې ته چې کوم لوهار اُوسيده هغه ته چې الله ﷻ کوم مقام ورکړو هغه يې ماته رانه کړو .

کله چې دا کس د خوب نه راپاڅيده نو په زړه کې يې شوق راپيدا شو چې ددې لوهار معلومات کوم چې دا څوک دی ؟ او څه کار کوي ؟ چې د عبدالله بن مبارک رحمه الله نه هم اُوچت مقام الله ﷻ ورکړو ، (حالانکه عبدالله بن مبارک رحمه الله به د احاديثو او فِقهې دَرسونه کول ، تهجد او عبادت به يې کولو ، او ډېر لوي مُتّقي او بزرګ شخصيت وُ) .

نو دا کس ددې لوهار د تلاش کولو پسې اُووت ، کله چې د عبدالله بن مبارک رحمه الله مَحلې ته اُورسيده نو يقيني د هغه د کور مخې ته د يو لوهار کور وُ ، خو هغه هم په نزدې ورځو کې وفات شوې وُ ، دې کس د لوهار د بي بي نه پوښتنه وکړه چې : ستا خاوند به څه کار کولو ؟ هغې ورته ووېل :

هغه به ټوله ورځ د لوهارۍ کار کولو ، اُوسپنې به يې کټ کولې ، (پَلک به يې وهلو ، تَبرګي او نور شيان به يې جوړول) .

دې کس ورته ووېل : ماته د هغه څه خاص عمل او خاصه هغه نيکي اُوښايه چې هغه کوله ، ځکه چې ما عبدالله بن مبارک رحمه الله په خوب کې اُوليده ، هغه راته ووېل چې الله تعالى دې لوهار ته د مانه هم اُوچت مقام ورکړی .

دې بي بي ورته د خاوند " لوهار " دوه عملونه بيان کړه چې په هغه کې دا دوه خصوصي کارونه او عادتونه وو :

١ . د ډېر سترِي واله په وجه د تهجدو په نه کولو افسوس کول .

٢ . د آذان په اَوريدو سره سَمدستي مُتّصِل د لوهارۍ کار بندول .

يا دې بې بي ددې تفصيل داسې بيان کړو :

چې کله به هغه ټوله ورځ د لوهارۍ کار اوکړو ، پَلک به يې اُووهلو ، اُوسپنې به يې کټ کړې ، يا به چې کور ته راغی نو ډير به ستړې ؤ ، چونکه د مونږ سره نزدې د عبدالله بن مبارک رحمه الله کور دی هغه به د شپې د تهجدو د پاره راپاڅيده ، او تر سهَره پورې به د خپل کور په چَت باندې په عبادت مشغول ؤ .

کله به چې زما خاوند دا عبدالله بن مبارک رحمه الله په تهجدو اُوليده نو ډير اَرمان به يې اوکړو چې :

" کاش ، ماته هم دومره وخت مِلاؤ شوې وی چې تر سهره پورې ما هم تهجد کولی ، حالانکه زه ټوله ورځ د لوهارۍ کار اوکړم ، سخت ستړې يم ، د ډير ستړي والي په وجه يا نشم راپاڅيدی " .

نو هغه به د ستړي والي په وجه د تهجدو په نه کولو افسوس ښکاره کول .

دويم عادت په هغه کې دا ؤ چې کله به هغه د لوهارۍ په کار کې مصروفه ؤ ، په پَلک باندې به يې اُوسپنه وهله ، او پَلک به يې سَر طرف ته اُوچت کړو ، او په دې وخت کې به يې آذان واوريده نو بيا به يې دا مناسبه نه ګنړله چې په دې پَلک باندې دې اُوسپنې له ګوذار ورکړي ، بلکه پَلک به يې د سَر نه شا طرف ته اُوغورځول ، او ويل به يې چې :

" د آذان اَوريدو نه پس اوس ما له مناسب نه دي چې زه دې اُوسپنې له ګوذار ورکړم "

دې کوم کس چې دا خوب ليدلې ؤ هغه چې دا خبره واوريده نو وې ويل : الله ﷻ چې ددې لوهار مرتبه په عبدالله بن مبارک رحمه الله باندې اُوچته کړې وه نو ددې وجه همدا عادت ؤ . (١)

عبرت : محترمو ! تاسو واوريده چې دې لوهار هم حلال کسب کولو ليکن چې کله به يې آذان واوريده نو بيا به يې مانځه ته ترجيح ورکوله ، نو ځکه الله ﷻ دومره لوي مقام ورکړې ؤ .

(١) اصلاحي خطبات لمولانا تقي عثماني صاحب ج ١٠ ص ٢٠٣ .

لهذا د حلال رِزق طلب کولو په وجه به فرضي عبادات (مونځ ، روژه ، زکوة ، حج وغيره) نشي پرېخودلی . ځکه د حلال رزق ګټلو مرتبه د فرضي عباداتو نه پس ده .

بل دا چې کسب کول يا حلال رزق ګټل د انسان د ژوند مقصودِ اَصلي ندی ، بلکه مقصودِ اَصلي د الله ﷻ عبادت او بَندګي کول دي ، خو د دې سره سره به انسان حلال رزق هم ګټي .

د عِزت دارُ مدار په کسبونو ندې بلکه په تقوی دی

په اِسلام کې د عزت او ذِلت دارومدار په کسبونو ندی بلکه په تقوی او پرهيزګاری دی ، لهذا که يو کس هر قِسمه جائز کسب او مزدوري کوي که هغه مُوچي توب (چَمياري توب) ، يا بَيتُ الخلاء صفا کول وي خو چې د ده نيت صحيح وي ، او په ده کې تقوی او پرهيزګاري وي نو دا کس د الله ﷻ په نزد باندې مُعززدی ، او ده ته په دې باندې اَجر و ثواب ملاوېږي

بعضې کسبونو ته سپَک کتل دا د هِندوانو رَسم دی ، او يو مُتکبّرانه تصوّر دی . د اسلام حُسَن دا دی چې په دې کې هر هغه کسب قابلِ اِحترام دی چې هغه د حلال رِزق ګټلو ذريعه وي ، د خدمتِ خَلق او ضرورتونو پوره کولو نيت په کې شوې وي ، نو په داسې کسب باندې انسان ته ثواب هم ملاوېږي . (۱)

اَهم کسبونه الله ﷻ د وَحي په ذريعه خپلو پيغمبرانو ته خودلي

محترمو مسلمانانو ! که مونږ د اَنبياء کرامو ژوند اوګورو نو هغوی به عبادت هم کولو ، دَعوت و تبليغ به يې هم کولو ، او ورسره ورسره به يې د حلال رزق پيدا کولو د پاره محنت او کوشش هم کولو .

د حلال کسب او ضروري شيانو د کاريګری د اَهميت اَندازه تاسو د دې نه هم معلومولې شی چې د انسان د ضرورت د پاره څومره اَهم کسبونه او کاريګريانې دي دا ټول الله ﷻ اول د وَحي په ذريعه خپلو پيغمبرانو ته خودلي ، بيا د ضرورت موافق په مختلفو زمانو کې په دې کې ترقي شوی .

(۱) اسلامي معيشت کي خصوصيات اور نظامِ سرمايه داري ص ۱۲۳ .

حافظ شمس الدين ذهبي رحمه الله په خپل کتاب " اَلطِّبُّ النَّبَوِيّ " کې ذکر کړي : چې د انسان د ژوند د پاره ځومره اَهم کسبونه او کاريگرياني دي " لکه د کور جوړول، کپړې جوړول، اُوني کړل، د خوراک شيان تيارول، د سورلۍ او مال وړلو راوړلو د پاره د پايو واله گاډي جوړول او چلول " دا ټول کسبونه او کاريگرياني الله ﷻ د وَحي په ذريعه اول خپلو پيغمبرانو ته خودلي. (١)

ددې يو څو مثالونه ستاسو د وړاندې ذکر کوم :

د پائې او گاډي اِيجاد د حضرت آدم عليه السلام په ذريعه شوی

اولني پيغمبر حضرت آدم عليه السلام ته چې کومه وَحي راغلې وه د هغې اکثره حصه د کروَندې، زمکې آبادلو، او مختلف قِسمه کسبونو متعلق وه.

د پيټي (بُوج) د پورته کولو او وړلو د پاره د پايَو (ټېرونو) په ذريعه د چليدونکي گاډي اِيجاد هم ددې سلسلې يوه کړۍ ده، چې دا حضرت آدم عليه السلام ته د وَحي په ذريعه خودلې شوې ؤ، ددې اِيجاد په ذريعه په دُنيا کې يو اِنقلابي تبديلي راغله چې " نيغ حرکت په گول حرکت بدل شو ".

د علي گړ باني سر سيد صاحب ليکلي دي چې: تر اُوسه پورې مختلف قِسمه نوي نوي گاډي اِيجادات شوي، خو ددې ټولو دارومدار په پَايه (ټېر) باندې دی.

د غوا گاډي او خرگاډي نه رانيولی تر د ريل گاډي او اَعلی قِسمه موټرو پورې په دې ټولو کې پَايه (ټېر) استعماليږي، لهذا د ټولو نه اَولنې او لوي اِيجاد کوونکې د گاډو به هغه څوک وي چا چې دا پايه اِيجاد کړې، ځکه د ټولې دُنيا د مشينرۍ رُوح په پايه باندې دی، او د پائې ايجاد کوونکې حضرت آدم عليه السلام دی، چې ده ته دا د وَحي په ذريعه خودل شوې وه.

معلومه شوه چې د ضروري شيانو کاريگري او کسبونه دومره اَهم دي چې دا پيغمبرانو ته د وَحي په ذريعه خودل شوي. (٢)

---

(١) تفسير معارف القرآن لمولانا مفتي محمد شفيع رحمه الله سورة سبا في تشريح آية ١٠، ١١.

(٢) تفسير معارف القرآن سورة هود في تشريح آية ٣٧، اسلامي معيشت کي خصوصيات اور نظام سرمايه داري ص ١٢٣.

همدارنګي د جامو (کپړو اُودلو او) جوړولو کار هم د حضرت آدم علیه السلام نه شروع شوی . همدارنګي دِرهم او اَشرفی هم حضرت آدم علیه السلام جوړي کړی ، او ورسره ورسره یې زمینداري هم کړی . (۱)

د بَحري جِهاز (یعنی کِشتی) جوړولو اِبتداء د حضرت نوح علیه السلام په ذریعه شوی

د طوفانِ نُوح نه د بَچ کیدلو د پاره الله ﷻ حضرت نوح علیه السلام ته د کِشتی جوړولو حکم اوکړو ، حالانکه په دغه وخت کي نه چا کِشتی پېژنده ، او نه چاته د کِشتی جوړولو طریقه ورتله ، خو د وَحي په ذریعه حضرت نوح علیه السلام ته ددي د جوړولو طریقه اُوخودلي شوه ، په قرآن کریم کي ددي بیان شته ، الله رب العزت حضرت نوح علیه السلام ته وَحي اوکړه :

﴿ وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا ﴾ . (۲)

ترجمه : او ته جوړه کړه کِشتی زمونږ په نِګرانی کي ، او زمونږ په حُکم سره (یعنی زمونږ د وَحي مطابق) .

په اَحادیثو کي دا خبره ذکر ده چي حضرت جِبرائیل علیه السلام د وَحي په ذریعه حضرت نوح علیه السلام ته د کِشتی جوړولو طریقه اُوخوده ، حضرت نوح علیه السلام د سال (ساج) د لرګي نه دا کِشتی جوړه کړه .

په څنې تاریخي روایتونو کي ددي کِشتی اَندازه دا خودلي شوی چي دا دري سوه (۳۰۰) ګزه اُوږده وه ، پنځوس (۵۰) ګزه پلنه وه ، دیرش (۳۰) ګزه لوړه وه ، دري (۳) چَته وه ، ښي طرف او چَپ طرف په کي داسي رُوښندانونه هم وو چي هغه به کلاویدل .

بهر حال د کِشتی جوړولو دا کاریګري د ټولو نه اول د وَحي په ذریعه حضرت نوح علیه السلام ته اُوخودي شوه ، بیا وخت په وخت په کي ترقي اوشوه . (۳)

(۱) ندای منبر ومحراب ج۳ ص ۱۶۹ .
(۲) سورة هود آیة ۳۷ .
(۳) تفسیر معارف القرآن لمولانا مفتي محمد شفیع رحمه الله سورة هود في تشریح آیة ۳۷ .

د زغرې جوړولو ابتداء د حضرت داؤد عليه السلام په ذريعه شوى

د اوسپنې زغرې جوړولو ځَل د ټولو نه اول حضرت داؤد عليه السلام ته د وَحي په ذريعه خودلې شوې ؤ ، چې په دې سره به انسان په جنګ کې د تورو او نېزو د ګوزار نه محفوظ کيده . ننَ صبا هم د اوسپنې داسې جاکټونه او زغرې جوړولې شي چې په اَغوستو سره يې انسان د آتشي اَسلحې نه محفوظ کيدې شي ، او ددې ضرورت مسلمانانو او غيرمسلمو ټولو ته دى .

حالانکه ددې کسب او کاريګرۍ بُنياد ايخودونکې حضرت داؤد عليه السلام دى چې ده ته الله جلّ جلاله د وَحي په ذريعه ددې طريقه خودلې وه ، الله رب العزت فرمايي :

﴿ وَعَلَّمْنٰهُ صَنْعَةَ لَبُوْسٍ لَّكُمْ لِتُحْصِنَكُمْ مِّنْ بَأْسِكُمْ فَهَلْ أَنْتُمْ شَاكِرُوْنَ ﴾ . (١)

ترجمه : او مونږ حضرت داؤد عليه السلام ته د زغَرو جوړولو ځَل ستاسو د فائدې د پاره خودلې ؤ ، چې دا تاسو په جنګ کې (د تُورې د ګوزار او نقصان نه) بچ کړي ، پس آيا تاسو شکر کوونکي يئ ؟

په دې آيت کې الله ﷻ د زغرې جوړولو دا ځَل خودل د اِنعام په طور ذکر کړى ، او په دې باندې يې د شکريې اداء کولو تلقين کړى .

په " سورة سبا " کې ددې زغرې جوړولو تفصيل الله ﷻ داسې بيان کړى :

﴿ وَأَلَنَّا لَهُ الْحَدِيْدَ ، أَنِ اعْمَلْ سٰبِغٰتٍ وَّقَدِّرْ فِي السَّرْدِ ﴾ . (٢)

ترجمه : او مونږ حضرت داؤد عليه السلام ته اوسپنه نرمه کړه (او حکم مو ورته اوکړو) چې ته پوره پوره زغرې جوړوه ، او ددې د کړۍ په جوړولو کې اَندازه ساته (يعنى ددې کړۍ په مناسب اندازې سره جوړوه ، چې ټولې يو شان وي) .

فائده : په دې آيت کې د زغرو جوړولو سره سره ددې په کړيو کې د توازن بَر قرار ساتلو حکم شوى چې کړۍ دې ټولې سره يو شان وي ، څه غټې ، څه ورې ، څه نرۍ او څه ډبلې نه

---

(١) سورة الأنبياء آية ٨٠ .

(٢) سورة سبا آية ١٠ ، ١١ .

دي په کار ، بلکه ټولې په يو اَندازه جوړول په کار دي ، چې په دې سره به ددې مضبوطوالي او حُسن هم بَرقرار پاتې وي .

ددې نه دا معلومه شوه چې په کاريګرۍ کې د ظاهري حُسن لحاظ هم ساتل په کار دي ، ځکه خو الله ﷻ حضرت داؤد عليه السلام ته ددې خاص حکم اوکړو .(١)

د حضرت داؤد عليه السلام د مَعاش ذريعه زغرې جوړول وو

په " تفسير ابن کثير " کې د حافظ ابن عساکر رحمه الله په روايت سره نقل دي چې : حضرت داؤد عليه السلام به د خپل خلافت او سلطنت په زمانه کې خپل شکل بدل کړو ، بهر به راأووت ، او د مختلفو طرفونو نه د راتلونکو خلقو نه به يې پوښتنې کولې چې

" داؤد عليه السلام څنګه سړې دی ؟ "

(چونکه د حضرت داؤد عليه السلام په سلطنت کې عدل و انصاف زيات ؤ ، هر چا په اطمينان سره ژوند تيرول ، هيچا ته څه شکايت نه ؤ)

نو هر کس به د حضرت داؤد عليه السلام د عبادت ، اخلاقو او عدل صفت کولو ، (حضرت داؤد عليه السلام به په دې مدح او عدل و انصاف سره د الله ﷻ شکريه اداء کوله) ، الله ﷻ د انسان په شکل يوه فرښته ده ته راأوليږله ، کله چې داؤد عليه السلام ددې فرښتې سره ملاؤ شو ، او ددې نه يې هم هماغه پوښتنه اوکړه کومه به يې چې د نورو خلقو نه کوله (چې داؤد عليه السلام څنګه سړې دی ؟) ، نو دې فرښتې ورته وويل :

هُوَ خَيْرُ النَّاسِ لِنَفْسِهِ وَلِأُمَّتِهِ، إِلَّا أَنَّ فِيْهِ خَصْلَةً لَوْ لَمْ تَكُنْ فِيْهِ كَانَ كَامِلًا .

داؤد عليه السلام په ټولو خلقو کې د خپل ځان او اخپل اُمت (يعنی رَعيت) د پاره ډير بهترين کس دی ، مګر په ده کې يو عادت دی که دا په کې نه وی نو بيا به بالکل کامِل ؤ .

داؤد عليه السلام ورته پوښتنه اوکړه :

مَا هِيَ ؟ هغه کوم عادت دی ؟

فرښتې ورته وويل : يَأْكُلُ وَيُطْعِمُ عِيَالَهُ مِنْ مَالِ الْمُسْلِمِيْنَ . يَعْنِيْ : بَيْتَ الْمَالِ .

(١) تفسير معارف القرآن لمولانا مفتي محمد شفيع رحمه الله سورة سبا في تشريح آية ١٠ ، ١١ .

دې خپل خوراک او د خپل اهل و عيال خوراک د مسلمانانو د مال (بيتُ المال) نه اخلي.

کله چې حضرت داؤد عليه السلام دا خبره واوريده نو الله ﷻ طرف ته متوجه شو، دُعا يې اُوغوښته چې: يا الله! ماته يو کار اُوښايه چې زه يې د خپلو لاسونو په مزدورۍ سره کوم، او ددې په ګټې سره زه د خپل ځان او خپل اهل و عيال ګوزاره او کفالت اوکړم (او د مسلمانانو خدمت او حکومت بغير د معاوضې اوکړم). نو الله ﷻ دده دُعا قبوله کړه:

فَأَلَانَ لَهُ الْحَدِيْدَ، وَعَلَّمَهُ صَنْعَةَ الدُّرُوْعِ. فَعَمِلَ الدِّرْعَ. وَهُوَ أَوَّلُ مَنْ عَمِلَهَا.

الله ﷻ اُوسپنه دده د پاره نرمه کړه، او ده ته يې د زغرو جوړولو چَل اُوخوده، ده زغره جوړه کړه، دې اولني کس دی چې زغره يې جوړه کړه. (١)

فقهي مسئله: د مسلمانانو خليفه او بادشاه که خپل ټول وخت د حکومت په کارونو کې مصروفه کړي وي نو شرعًا ده ته دا جائز دي چې د خپل ځان او خپل اهل و عيال د پاره د بيتُ المال نه درميانه خرچه واخلي، ليکن که بيا هم څه بل صورت د ګوزارې کېدې شو نو دا بيا ډيره بهتره ده.

حضرت داؤد عليه السلام ته الله ﷻ د دُنيا ټولې خزانې سپارلې وې، سره زَر، سپين زَر او جواهرات ورسره ښه فراښه وو، بيا الله ﷻ اِجازت هم ورکړې وُ چې ته په بيتُ المال کې

---

(١) وَقَدْ ذَكَرَ الْحَافِظُ ابْنُ عَسَاكِرَ فِي تَرْجَمَةِ دَاوُدَ، عَلَيْهِ السَّلَامُ .... أَنَّ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ، كَانَ يَخْرُجُ مُتَنَكِّرًا، فَيَسْأَلُ الرُّكْبَانَ عَنْهُ وَعَنْ سِيْرَتِهِ، فَلَا يَسْأَلُ أَحَدًا إِلَّا أَثْنَى عَلَيْهِ خَيْرًا فِي عِبَادَتِهِ وَسِيْرَتِهِ وَمَعْدَلَتِهِ، صَلَوَاتُ اللهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ. قَالَ وَهْبٌ: حَتَّى بَعَثَ اللهُ مَلَكًا فِي صُوْرَةِ رَجُلٍ، فَلَقِيَهُ دَاوُدُ، فَسَأَلَهُ كَمَا كَانَ يَسْأَلُ غَيْرَهُ، فَقَالَ: هُوَ خَيْرُ النَّاسِ لِنَفْسِهِ وَلِأُمَّتِهِ، إِلَّا أَنَّ فِيْهِ خَصْلَةً لَوْ لَا تَكُنْ فِيْهِ كَانَ كَامِلًا. قَالَ: مَا هِيَ؟ قَالَ: يَأْكُلُ وَيُطْعِمُ عِيَالَهُ مِنْ مَالِ الْمُسْلِمِيْنَ. يَعْنِيْ: بَيْتَ الْمَالِ. فَعِنْدَ ذٰلِكَ نَصَبَ دَاوُدُ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِلَى رَبِّهِ فِي الدُّعَاءِ أَنْ يُعَلِّمَهُ عَمَلًا بِيَدِهِ يَسْتَغْنِيْ بِهِ وَيُغْنِيْ بِهِ عِيَالَهُ، فَأَلَانَ لَهُ الْحَدِيْدَ، وَعَلَّمَهُ صَنْعَةَ الدُّرُوْعِ. فَعَمِلَ الدِّرْعَ. وَهُوَ أَوَّلُ مَنْ عَمِلَهَا. فَقَالَ اللهُ: {أَنِ اعْمَلْ سَابِغَاتٍ وَقَدِّرْ فِي السَّرْدِ} يَعْنِيْ: مَسَامِيْرَ الْحَلَقِ. قَالَ: وَكَانَ يَعْمَلُ الدِّرْعَ، فَإِذَا ارْتَفَعَ مِنْ عَمَلِهِ دِرْعٌ بَاعَهَا، فَتَصَدَّقَ بِثُلُثِهَا، وَاشْتَرَى بِثُلُثِهَا مَا يَكْفِيْهِ وَعِيَالَهُ، وَأَمْسَكَ الثُّلُثَ يَتَصَدَّقُ بِهِ يَوْمًا بِيَوْمٍ إِلَى أَنْ يَعْمَلَ غَيْرَهَا. تفسير ابن كثير ج٦ ص ٢٩٨ سورة سبا آية ١١، تفسير معارف القرآن لمولانا مفتي شفيع رحمه الله سورة سبا آيت ١٠، ١١.

هر قسمه تصرف کوی تاته ددې اجازت دی ، ددې د تاسره هیڅ حساب نشته (١) لیکن الله ﷻ انبیاء کرام په ډیر اوچت مقام باندې ساتل غواړي نو ځکه ورسره دا واقعه راپیښه شوه، بیا به حضرت داؤد علیه السلام ددې دومره لوي حکومت سره سره زغرې جوړولی ، او ددې په ګټه به یې خپله ګوزاره کوله . (٢)

ددې نه معلومه شوه چې د خلقو د ضرورت پوره کولو د پاره څه کار کسب زده کول د انبیاء کرامو سنت دی ، او چې نیت صحیح وي نو په دې سره انسان ته اجر و ثواب هم ملاویږي .

نبي علیه السلام فرمايي چې : کوم صنعت کار (کاریګر) په خپل کار کې صحیح نیت لري (یعنی د حلال رزق د ګټلو ، او د خلقو د خدمت کولو) نو دده مثال به د حضرت موسی علیه السلام د مور په شان وي چې تې یعنی سینه یې خپل بچي له ورکوله ، او مُعاوضه یې د بل (یعنی فرعون) نه اخیسته . (٣)

یعنی که یو کاریګر په خپل کار کې د ثواب او د خلقو د خدمت نیت اوکړي نو ده ته به ددې اَجر هم ملاویږي ، او ورسره ورسره به ده ته ددې کاریګرۍ دُنیاوي نفع هم ملاویږي .

یا مثلاً یو ګلکار په مزدورۍ باندې مدرسه جوړوي نو که دده په کې صرف د خپلو روپو ګټلو نیت وي نو ده ته به صرف همدا ملاویږي ، او که دده په کې نیت دا وي چې ددې مدرسې او جُمات نه به خلقو ته فائده رسي او د ثواب نیت اوکړي نو ده ته به ثواب هم رسي، او ورسره ورسره به مزدوري هم ورته ملاویږي . (۴)

---

(١) الله ﷻ ورته فرمایلي وو : فَامْنُنْ أَوْ أَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ . سورة ص آية ٣٩ .

(٢) تفسیر معارف القرآن لمولانا مفتي محمد شفیع رحمه الله سورة سبا في تشريح آية ١٠ ، ١١ .

(٣) تفسیر ابن کثیر ، تفسیر معارف القرآن لمولانا مفتي محمد شفیع رحمه الله في تشريح سورة طه آية ٤٠ ، وسورة انبياء آية ٨٠ .

(۴) تفسیر معارف القرآن في تشريح سورة انبياء آية ٨٠ .

د فنِ کتابت (يعنى د ليکلو د فن) شروع د حضرت آدم ﷺ او حضرت اِدريس ﷺ نه شوى

حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنهما فرمايي چې د حضرت آدم عليه السلام نه پس اول ليکل حضرت ادريس عليه السلام اوکړه، او د عربي ليکلو مُوجِد حضرت اسماعيل عليه السلام دى. (١)

په روايت کې دي چې حضرت ادريس عليه السلام اولنې هغه شخصيت دى چې هغه قلم استعمال کړو. (٢)

د علمِ فلکيات او رياضي شروع د حضرت اِدريس ﷺ په ذريعه شوى

حضرت ادريس عليه السلام اولنې هغه کس دى چې ده د علمِ فلکياتو ابتداء کړى، ځکه ده ته الله ﷻ د آسمانونو، ستورو، او د دوى په مينځ کې د کشَش او رُموزو عِلم ورکړې وُ، او دې يې د علمِ عدد، او علمِ حساب عالِم جوړ کړې وُ. (٣)

په تاريخ الحکماء کې ذکر دي چې د طوفانِ نوح نه مخکې چې په دُنيا کې څومره علوم رائِج وو د هغې ټولو مُعلِم اول حضرت ادريس ﷺ وُ، لکه علمِ طب، يا نور علوم. (۴)

د نبي عليه السلام په زمانه کې د کسب زده کولو اِهتمام

د نبي عليه السلام په زمانه کې هم د کسب (او هُنَر) زده کولو ډير اِهتمام کولې شو، ددې يو مثال دادى چې دوه مشهور صحابه کرامو " حضرت عروة بن مسعود ﷺ، او

---

(١) کتابت حديث عهد رِسالت و عهد صحابه ميں ص ۴٠ بحواله العقد الفريد لابن عبد ربه و کتاب التوقيعات ج٣ ص ٣، اسلامي معيشت کي خصوصيات اور صنعتي تعلقات ص ١٢٩.

(٢) تفسيربغوي (معالم التنزيل) تحت آية : واذکر في الکتاب ادريس ... ج٥ ص ٢٣٧، و قصص القرآن ج١ ص ٩٠ بحواله صحيح ابن حبان، اسلامي معيشت کي خصوصيات اور صنعتي تعلقات ص ١٣٠.

(٣) قصص القرآن ج١ ص ٩٦ بحواله تاريخ الحکماء للعلامة جمال الدين القطفي رحمه الله.

(۴) قصص القرآن ج١ ص ١٠٠ اسلامي معيشت کي خصوصيات اور صنعتي تعلقات ص ١٣٠.

حضرت غيلان بن سلمة رضي الله عنه " د جنګي سازو سامان هنر يادولو د پاره جُرَش ته سفر اوكړو ، هلته يې د دَبَّابَه . مِنْجَنِيق او ضُبُور جوړولو چل زده كړو . (١)

زميندارې او باغ باني كول هم د انبياء كرامو سنت دى

علامه سيوطي رحمه الله په خپل تفسير " الدّرالمنثور " كې ذكر كړي چې حضرت آدم عليه السلام ، حضرت ابراهيم عليه السلام ، او حضرت لوط عليه السلام به زميندارې كوله . (٢)

په خپله د نبي عليه السلام په باره كې د احاديثو په كتابونو كې مشهوره واقعه ذكر ده چې دوى د سلمان فارسي رضي الله عنه د مدد د پاره د مدينې منوّرې په يو باغ كې د قجورو درې سوه (٣٠٠) اُونې په خپل لاس مبارك باندې اُوكرلې ، د نبي عليه السلام په بركت سره د كال تيريدو نه مخكې مخكې ټولو اُونو قجورې اُونيوى . (٣)

همدارنګې نبي عليه السلام په خپلو احاديثو مباركو كې د اُونو كرلو فضيلت بيان كړى . (٤)

---

(١) تاريخ الامم والملوك للطبري ج٢ ص ٣٥٣ ، البداية والنهاية ج٣ ص٣٥٥ غزوة الطائف .

دَبَّابَه : دا يو قسم جنګي ګاډې وُ ، ددې نه به هغه كار اخيستلې شو كوم چې نن صبا د ټينك نه اخيستلې شي ، دغه وجه ده چې په عربى كې ټينك ته دَبَّابَه وايي .

او د مِنْجَنِيق نه به هغه كار اخيستلې شو كوم چې نن صبا د توپ نه اخيستلې شي .

ضُبُور : دا د لرګي لويه آله وه ، ددې د پاسه به څرمن وه ، ددې په واسطه به د دُشمن قلعې ته ورتله ، او حمله به يې پرې كوله ، ددې استعمال هم د دَبَّابَه په شان وُ . منجد

(٢) الدرالمنثور ج١ ص٨٨ ، اسلامي معيشت كې خصوصيات اور نظام سرمايه داري ص١٣٣ .

(٣) سيرة المصطفى ج١ ص٢٢٤ .

(٤) قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَغْرِسُ غَرْسًا إِلَّا كَانَ مَا أُكِلَ مِنْهُ لَهُ صَدَقَةً . وَمَا سُرِقَ مِنْهُ لَهُ صَدَقَةٌ . وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ مِنْهُ فَهُوَ لَهُ صَدَقَةٌ . وَمَا أَكَلَتِ الطَّيْرُ فَهُوَ لَهُ صَدَقَةٌ . وَلَا يَرْزَؤُهُ أَحَدٌ إِلَّا كَانَ لَهُ صَدَقَةٌ » . صحيح مسلم بَابُ فَضْلِ الْغَرْسِ وَالزَّرْعِ رقم الحديث ١٥٥٢ جز ٣ ص١١٨٨ .

وَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لَا يَغْرِسُ مُسْلِمٌ غَرْسًا . وَلَا يَزْرَعُ زَرْعًا . فَيَأْكُلَ مِنْهُ إِنْسَانٌ . وَلَا دَابَّةٌ . وَلَا شَيْءٌ . إِلَّا كَانَتْ لَهُ صَدَقَةٌ » . صحيح مسلم بَابُ فَضْلِ الْغَرْسِ وَالزَّرْعِ رقم الحديث (٩) ١٥٥٢ جز ٣ ص١١٨٨ .

تجارت کول هم د انبياء کرامو سُنت دی

حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنهما فرمايي: چې حضرت هود عليه السلام او حضرت صالح عليه السلام به (د دعوت او تبليغ سره سره) تجارت کولو. (۱)

نبي عليه السلام هم تجارت کړی

په خپله رسولُ الله صلی الله عليه وسلم هم تجارت کړی، کله د مُشارکت په طور، او کله د مُضاربت په طور.

۱. حضرت عبدالله بن سائب رضي الله عنه فرمايي چې په زمانه جاهليت کې (يعنی کله چې ما ايمان نه وُ راوړی) زه د نبي عليه السلام د تجارت ملګرې ووم، کله چې زه مدينې منورې ته راغلم نو رسولُ الله صلی الله عليه وسلم راته وفرمايل:

آيا ته ما پيژنې؟ ما ورته وويل: ولې نه، تاسو خو زما د تجارت شريک وال ملګرې وې، او ډير ښه شريک وال وې، ځکه تاسو نه د چا خبره ځنډوله، او نه به مو په څه خبره جګړه کوله. (۲)

۲. امّ المؤمنين حضرت خديجه رضي الله عنها د عربو د شريف خاندان يوه مالداره زَنانه وه، د قريشو قافله به چې کله د تجارت د پاره تلله، نو دې به هم خپل مال چاته په مُضاربت ورکړو (۳)، او ددې قافلې سره به يې اوليږل، کله چې د نبي عليه السلام عُمر پنځه ويشت (۲۵) کاله شو، د دوی امانت او دِيانت هر چاته معلوم وُ، نو حضرت خديجې رضي الله عنها دوی ته خبر ورواوليږلو چې تاسو زما د تجارت مال شام ته ويسی، زه به تاسو ته د نورو په نسبت زياته نفع درکړم.

رسولُ الله صلی الله عليه وسلم چې کله د خپل تره ابو طالب مالي مُشکلات اوکته نو دا پيغام يې قبول کړو، د حضرت خديجې رضي الله عنها د غلام "مَيسَره" سره شام ته روان شو، کله چې د شام نه واپس راغی، او مالِ تجارت يې حضرت خديجې رضي الله عنها ته

---

(۱) الدرالمنثور ج۱ ص۸۸.

(۲) سيرة مصطفی ج۱ ص۹۶ بحواله الاصابة.

(۳) "مُضَارَبت" دېته وايي چې مال د يو کس وي، عمل د بل کس وي، او په نفع کې دواړه شريک وي.

اُوسپارل ، نو د نبي عليه السلام په برکت سره حضرت خديجې رضي الله عنها ته دومره نفع حاصله شوه چې دديې نه مخکې ورته دومره نفع نه وه حاصله شوی .

حضرت خديجې رضي الله عنها چې د دوی د پاره څومره نفع مقرر کړې وه د هغې نه زياته يې ورله ورکړه . (١)

د بعضې تاريخي رواياتو نه معلوميږي چې نبي عليه السلام د شام د سفر نه مخکې هم د حضرت خديجې رضي الله عنها مال د تجارت د پاره د عربو بعضو علاقو ته وړې وُ . (٢)

د شام د سفر نه دوه (٢) مياشتې او پنځه ويشت (٢٥) ورځې پس حضرت خديجې رضي الله عنها په خپله رسول الله صلى الله عليه وسلم ته د نکاح پيغام وراُوليږل ، نبي عليه السلام د خپل تره په مشوره باندې دا قبول کړو ، د نکاح په وخت د نبي ﷺ عمر پنځه ويشت (٢٥) کاله وُ ، او د حضرت خديجې رضي الله عنها عمر څلويښت (٤٠) کاله وُ . (٣)

د صحابه کرامو تجارت

ډيرو صحابه کرامو هم تجارت کولو لکه : حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه ، حضرت عمر فاروق رضي الله عنه ، حضرت عثمان رضي الله عنه ، حضرت عبدالرحمن بن عوف رضي الله عنه ، او حضرت زبير رضي الله عنه .

حالانکه دا پنځه صحابه کرام په عشره مبشره کې داخل دي .

عشره مبشره هغه لس کسان دي چې هغوی ته په دُنيا کې د جنت زيرې ورکړې شوې وُ .

---

(١) سيرة مصطفى ج١ ص ٩٩ .

(٢) رسول الله صلى الله عليه وسلم کي سياسي زندگي از ڈاکٹر حميد الله صاحب ص ٤٩ ، اسلامي معيشت کي خصوصيات اور صنعتي تعلقات ص ١٣٧ .

(٣) سيرة مصطفى ج١ ص ١١١ ، ١١٢ .

علماء کرامو په دې موضوع باندې مستقل کتابونه ليکلي ، او په دې کې يې د هغه صحابه کرامو نومونه او واقعات ليکلي کومو به چې تجارت کولو . (١)

د حضرت عمر رضي الله عنه تجارت

١ . همدارنګې حضرت عمر رضي الله عنه به هم تجارت کولو ، دغه وجه ده چې حضرت عمر رضي الله عنه ته په هماغه وخت کې د نبي عليه السلام بعضې احاديث نه ؤ رسيدلي ، چې ددې وجه حضرت عمر رضي الله عنه په خپله داسې بيان کړې وه :

أَلْهَانِي الصَّفْقُ بِالْأَسْوَاقِ . (٢)

زه په بازار کې تجارت مصروفه کړې ووم ، (نو ځکه راته بعضې احاديث نه وو رارسيدلي) .

٢ . يو کرت حضرت عمر رضي الله عنه په خپل دورِ خلافت کې بازار ته لاړو ، نو وې کته چې تجارت کوونکي اکثره خلق هغه وو کوم چې د بَهر نه راغلي وو ، په دې کتلو سره ډير خفه شو ، بيا يې د خاصو خاصو خلقو سره ددې په باره کې خبرې اوکړې ، خلقو ورته ووېل: چې الله ﷻ مونږ د فتوحاتو او مالِ غنيمت په وجه د تجارت نه مُستغني ګرځولي يو ، ځکه تجارت نه کوو) .

ده ورته ووېل : که چيرته تاسو همداسې اوکړه (او دا تجارت پرېږدئ) نو بيا به تاسو سړي ددې (کافرانو) د سړو محتاج شئ ، او ستاسو ښځې به د دوی د ښځو محتاجې شي .

٣ . علامه عبدالحي کتاني رحمه الله ليکلي دي : چې د حضرت عمر ﷺ فِراست ددې اُمت په باره کې بالکل صحيح ثابِت شو ، ځکه چې د کله نه مسلمانانو شرعي طريقې سره

---

(١) شيخ الحديث حضرت مولانا زکريا رحمه الله په دې موضوع يوه رساله ليکلى چې نوم يې دى " فضائل تجارت " . همدارنګې په يو بل کتاب " التراتيب الادارية " ج٢ ص١٠ تا ٣٢ کې هم په دې موضوع ليکل شوي ، په دې کې يې د صحابه کرامو د مختلف قِسمه شيانو د تجارت ذکر کړی .

(٢) أَلْهَانِي الصَّفْقُ بِالْأَسْوَاقِ . يَعْنِي الْخُرُوجَ إِلَى تِجَارَةٍ . صحيح البخاري كتاب البيوع باب الخروج في التجارة رقم الحديث ٢٠٦٢ ، ورقم ٧٣٥٣ ، صحيح مسلم كتاب الاداب باب الاستئذان رقم الحديث ٤٠٠٩ .

تجارت پرېښې دى او غير مسلمو شروع كړې دى نو اُمتِ مسلمه د غير مسلمو محتاجه شوې دى . (١)

د حضرت عثمان رضي الله عنه تجارت

١ . د حضرت عثمان رضي الله عنه تجارت خو ډېر مشهور دى ، الله تعالى ددهٔ په تجارت كې داسې بركت اچولې ؤ چې دده د نوم سره لفظ د" غني " استعماليده (يعنى عثمان غني) .

چې كله هم مسلمانانو ته يا اسلامي حكومت ته د مال ضرورت راغلى نو ده په كې پوره مدد كړى ، نبي عليه السلام چې كله د غزوه تبوك د پاره چَنده اوكړه نو حضرت عثمان رضي الله عنه په كې درې سوه(٣٠٠) اُوښان د سازو سامان نه ډك وركړه . (٢)

٢ . په يو بل روايت كې ورسره دا هم شته چې حضرت عثمان رضي الله عنه په دې موقع باندې زر (١٠٠٠) دِيناره هم په چَنده كې وركړى ، پيغمبر عليه السلام دا دينار اَړول راړول، او وې وفرمايل :

مَا ضَرَّ ابْنُ عَفَّانَ مَا فَعَلَ بَعْدَ هٰذَا .

د نن نه پس حضرت عثمان ﷺ ته هيڅ عمل نقصان نشي رسولى . (نبي عليه السلام دوه پېرې دا خبره اوكړه) . (٣)

زمونږ اَسلافو هم د ديني خدمت سره سره تجارت كړى

كه مونږ د خپلو اَسلافو (علماؤ ، مُحدّثينو او مفسّرينو) په ژوند باندې نظر واچوو نو هغوى هم د قرآن كريم او احاديثو د دَرس سره سره حلال كسب هم كړى .

كه يو طرف ته به يې په زرهاؤ شاګردانو ته ديني سبقونه خوده نو بل طرف ته به يې د حلال رِزق پيدا كولو د پاره مختلف كسبونه هم كول :

---

(١) فضائل تجارت ص ٦٦ ، بحواله التراتيب الادارية ج ٢ ص ٢١ ، اسلامي معيشت كي خصوصيات اور صنعتي تعلقات ج ٢ ص ٢١ .

(٢) فضائل تجارت ص ٦٦ ، بحواله مشكوٰة .

(٣) فضائل تجارت ص ٦٨ .

چا به د دَرس سره سره د کپړو تجارت کولو ، چا به زمينداري کوله ، چا به قصابي کوله ، چا به صابون جوړول ، او چا به مزدوري کوله .

د مشهور مُحدِّث خطيب بغدادي اُستاذ " ابوعلي دهّان " به تېل خرڅول .

امام ابوحنيفه رحمه الله او عبدالله بن مبارک رحمه الله به د کپړو تجارت کولو .

همدارنګې علامه ابن جوزي رحمه الله به هم د کپړو تجارت کولو .

حافظُ الحديث " ابن روميه " رحمه الله به دوايانې خرڅولې .

د " مختصرالقدوري " مصنف به کټوې جوړولې . (۱)

په لسو کې نهه حصې رِزق په تجارت کې دی

رسول الله صلی الله عليه وسلم موقع په موقع خپل اُمت ته په حلالې طريقې سره د تجارت ترغيب ورکړی ، فرمايي :

عَلَيۡكُمۡ بِالتِّجَارَةِ فَإِنَّ فِيۡهَا تِسۡعَةَ أَعۡشَارِ الرِّزۡقِ . (۲)

تاسو تجارت کوئ ، ځکه په لسو کې نهه حصې رِزق په تجارت کې دی .

د ريښتيني اَمانت دار تاجِر دپاره زېرې

محترمو مسلمانانو ! د جائز تجارت د اَهميت اَندازه تاسو ددې نه هم معلومولې شئ چې رسولُ الله صلی الله عليه وسلم د ريښتيني اَمانت دار تاجِر د پاره بهترين زېرې اَورولی ، نبي عليه السلام فرمايي :

اَلتَّاجِرُ الصَّدُوۡقُ الۡأَمِيۡنُ مَعَ النَّبِيِّيۡنَ ، وَالصِّدِّيۡقِيۡنَ ، وَالشُّهَدَاءِ . (۳)

---

(۱) ندای مصر ومحراب ج۳ ص ۱۷۰ .

(۲) احياء علوم الدين كتاب آداب الكسب والمعاش ج۲ ص ٦۲ .

(۳) سنن الترمذي أبوابُ البُيُوعِ عَنۡ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيۡهِ وَسَلَّمَ بَابُ مَا جَاءَ فِي التُّجَّارِ وَتَسۡمِيَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيۡهِ وَسَلَّمَ إِيَّاهُمۡ رقم الحديث ج۲ ص ٥٠٦ رقم الحديث ۱۲۰۹ ، المستدرک على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ۲۱۳۴ ، شرح السنة للبغوي كتاب البيوع باب اباحة التجارة رقم الحديث ۲۰۲٥ ، كنزالعمال كتاب البيوع الباب الاول في الكسب الفصل الاول في فضائل الكسب ج۴ رقم الحديث ۹۲۱۷ ، الترغيب والترهيب رقم الحديث ۱۷۸۲ ترغيب التجارة في الصدق ، و رواه الدارمي باب التاجر الصدوق رقم ۲٥۳۹ ، والدار قطني ج ۳ ص ۷ رقم الحديث ۱۸ .

کوم تاجر چې رېښتيني او اَمانت دار وي نو دا به د قيامت په ورځ د انبياء کرامو ، صدّيقينو او شُهداوُ سره وي.

همدارنګې نبي عليه السلام د بَد دِيانته تاجرانو د پاره سخت وعيد ذکر کړی :

إِنَّ التُّجَّارَ يُبْعَثُوْنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فُجَّارًا ، إِلَّا مَنِ اتَّقَى اللهَ ، وَبَرَّ ، وَصَدَقَ . (١)

بيشکه تاجران به د قيامت په ورځ نافرمانه راپاځولې شي (يعنی د دوی حشر به د نافرمانه واله خلقو سره وي) بغير د هغه تاجرانو نه چې هغوی په (تجارت) کې تقوی اختيار کړه ، قسم يې پوره کړو ، او رېښتيا يې ووېل.

مخکيني پيغمبرانو هم مِحنت او مزدوري کړې

ډيرو پيغمبرانو د عبادت ، دُعاګانو او دعوت و تبليغ سره سره د حلال رِزق ګټلو د پاره مِحنت ، ملازمت او مزدوري هم کړې ، او مختلف قِسمه جائز کارونه يې کړي ، د نمونې د پاره درته د يو څو پيغمبرانو کسبونه پيش کوم.

١. د مسلم شريف حديث دی ، رسول الله ﷺ فرمايي :

كَانَ زَكَرِيَّاءُ نَجَّارًا . (٢) حضرت زکريا عليه السلام ترکاڼ وُ.

يعنی ذريعهٔ معاش يې همدا ترکاڼي وه. (٣)

٢. مفسّرينو ليکلي : إِنَّ إِدْرِيْسَ كَانَ خَيَّاطًا. (٤) حضرت ادريس عليه السلام دَرزي (ټېلر) وُ

(١) سنن الترمذي أَبْوَابُ الْبُيُوعِ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابُ مَا جَاءَ فِي التُّجَّارِ وَتَسْمِيَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِيَّاهُمْ رقم الحديث ج٢ ص ٥٠٦ رقم الحديث ١٢١٠ ، وقال الترمذي : هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ . ابن ماجه باب التوقي في التجارة رقم الحديث ٢١٤٦ ، صحيح ابن حبان ذكر اثبات الفجور للتجار .. وقال الالباني صحيح ، الصحيحة ٩٩٤ ، المستدرك على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ٢١٤٤ ، كنز العمال الباب الثاني في البيع الفصل الاول في آداب البيع رقم الحديث ٩٤٣٧ ، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ١٧٨٥ ترغيب التجار في الصدق ... ، و رواه البيهقي كتاب البيوع باب كراهية اليمين في البيع ج٥ ص ٢٦٦ ، وقال الذهبي : صحيح.

(٢) صحيح مسلم كتاب الفضائل بَابٌ فِي فَضَائِلِ زَكَرِيَّاءَ عَلَيْهِ السَّلَامُ رقم الحديث ٢٣٧٩ ، سنن ابن ماجه ابواب التجارات باب الصناعة ص ١٥٦ ، مسند احمد ج١ ص ١١٣.

(٣) شرح مسلم للنووي تحت الحديث المذكور (رقم ٢٣٧٩).

(٤) تفسير ابن كثير ج ٥ ص ٢٤١ سورة مريم آيت ٥٦ ، الدرّ المنثور للعلامة سيوطي رحمه الله ج١ ص ٨٨.

يعنی د دَرزي توب کار به يې کولو .

۳ . په بعضې تاريخي رواياتو کې ذکر دي چې د حضرت هود عليه السلام او د لقمان عليه السلام ذريعهٔ معاش هم همدا دَرزي توب وُ . (۲)

۴ . سعيد بن المسيب رحمه الله د لقمانِ حکيم په باره کې هم دا نقل کړي :

كَان لقمان الحكيم خَيَّاطًا . (۳) لقمان حکيم هم دَرزي توب کولو .

۵ . حضرت آدم ﷺ ، حضرت ابراهيم ﷺ ، او حضرت لوط ﷺ زميندار ي کړی.

٦ . حضرت نوح ﷺ ترکاڼي کړی . ۷ . حضرت هود ﷺ او حضرت صالح ﷺ تجارت کړی . ۸ . حضرت داؤد عليه السلام به زغرې جوړولی . ۹ . حضرت سليمان عليه السلام به ټوکرۍ او زَنبيلونه جوړول . ۱۰ . حضرت شعيب عليه السلام به ځاروي ساتل ، ددې وَرۍ او شوده به يې خرڅول . ۱۱ . حضرت موسی عليه السلام به ګډې او چيلۍ څرولی . (۴)

---

(۲) محاضرات الادباء ج۱ ص۲۲۷ .

(۳) ربيع الابرار ج۱ ص۲۲۷ .

قال ابن عباس رضي الله عنهما : كان آدم عليه السلام حراثا . و نوح نجارًا . وإدريس خياطًا . وإبراهيم و لوط ذراعين . و صالح تاجرًا . و داؤد زرادًا . وموسى وشعيب و محمد صلى الله عليهم الصلوة والسلام رعاة . نزهة الناظرين كتاب آداب الكسب والمعاش ص ۳۳۸ .

وَفِي الآثار أَنَّ آدم عَلَيْهِ السَّلَام لما هَبَط إِلَى الأَرض أَتَاهُ جِبْرَائِيل عَلَيْهِ السَّلَام بِالحِنْطَةِ وَأمره بِأَنْ يَزْرَعهَا . فزرعها وسقاها وحصدها وداسها وطحنها وخبزها ... وَكَذَا نوح عَلَيْهِ السَّلَام كَانَ نجارا يَأْكُل مِن كَسبه . وَإِدْرِيس عَلَيْهِ السَّلَام كَانَ خيَاطا . وابراهيم عَلَيْهِ السَّلَام كَانَ بزازا ... وَدَاوُد عَلَيْهِ السَّلَام كَانَ يَأْكُل من كَسبه ... وَسليمَان صلوَات الله عَلَيْهِ كَانَ يصنع المكاتل من الخوص فيأكل مِن ذَلِك . وزَكَرِيا عَلَيْهِ السَّلَام كَانَ نجارا . وَعِيسَى عَلَيْهِ السَّلَام كَانَ يَأْكُل من غزل أمه . وَرُبمَا كَانَ يلتقط السنبلة فيأكل من ذَلِك وَهُوَ نوع اكْتِسَاب . وَنَبِينَا صلى الله عَلَيْهِ وَسلم كَانَ يزرع فِي بعض الأَوْقَات ... وَفِي حَدِيث السَّائِب بن شريك عَن أَبِيه رَضِي الله عَنهُ قَالَ كَانَ رَسُول الله صلى الله عَلَيْهِ وَسلم شَرِيكي . وَكَانَ خير شريك لايداري وَلَا يُمَارِي أي لايلاج وَلا يخاصم . قيل فِي مَاذَا كَانَت الشّركَة بَيْنكُمَا ؟ فَقَالَ فِي الأدم . وازدرع رَسُول الله صلى الله عَلَيْهِ وَسلم بالجرف على مَا ذكره مُحَمَّد رَحمَه الله فِي كتاب الْمُزَارعَة ليعلم أَن الْكسْب عَن طَرِيق الْمُرْسلين عَلَيْهِم السَّلَام . كتاب الكسب لامام محمد بن الحسن الشيباني

(۴) لدانۍ منبر و محراب ج۳ ص۱۶۹ .

نبي عليه السلام هم محنت او کار کړی

د نبوت د کارونو سره سره نبي عليه السلام تجارت او نور کارونه هم کړي .

۱ . د بخاري شريف حديث دی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي : چې ټولو پيغمبرانو ګډې څرولی دي ، صحابه کرامو ورنه پوښتنه او کړه : آيا تاسو هم ګډې چېلی څرولی ؟ نبي عليه السلام ورته وفرمايل :

نَعَمْ. كُنْتُ أَرْعَاهَا عَلَى قَرَارِيطَ لِأَهْلِ مَكَّةَ . (۱)

آو ، ما هم (په ځوانۍ کې) د اهلِ مکهٔ چېلۍ د څو قيراطو په عوض کې څرولي دي .

۲ . همدارنګې نبي کريم صلی الله عليه وسلم د مسجدِ نبوي جوړولو په وخت کاڼي راوړي دي . (۲)

۳ . د غزوه خندق په موقع يې د خندق کنستلو او خاورې وړلو کې پوره کار کړی . (۳)

حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم خپلې څپلۍ او جامې په خپله ګنډلی ، او د کور کار به يې هم کولو . (۴)

۴ . همدارنګې نبي عليه السلام به خپلې جامې په خپله صفا کولی ، چېلۍ به يې په خپله رالوشله ، او خپل کار به يې په خپله کولو . (۵)

۵ . يو ځل رسول الله صلی الله عليه وسلم او صحابه کرام د يوې غزا نه واپس راتله ، دوی يو ګډ ذبح کول او غوښته ، يو کس وويل چې زه به يې ذبح کړم ، دويم وويل چې زه به ورنه څرمن اُوباسم ، دريم وويل چې زه به يې پوخ کړم ، نبي عليه السلام اوفرمايل :

(۱) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: « مَا بَعَثَ اللهُ نَبِيًّا إِلَّا رَعَى الْغَنَمَ » . فَقَالَ أَصْحَابُهُ: وَأَنْتَ؟ فَقَالَ: « نَعَمْ. كُنْتُ أَرْعَاهَا عَلَى قَرَارِيطَ لِأَهْلِ مَكَّةَ » . صحيح البخاري كتاب الاجارة بَابُ رَعْيِ الْغَنَمِ عَلَى قَرَارِيطَ ج۲ ص ۲۴۱ رقم الحديث ۲۲۶۲ .

(۲) صحيح البخاري كتاب مناقب الانصار بَابُ مَقْدَمِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابِهِ الْمَدِينَةَ رقم الحديث ۳۹۳۲ .

(۳) صحيح البخاري رقم الحديث ۲۸۳۷ ، ورقم ۴۱۰۱ ، ورقم ۴۱۰۵ .

(۴) مسند احمد ج۱ ص ۱۶۷ رجاله رجال الصحيح ، قال العراقي في الاتحاف شرح الاحياء ج۷ ص ۹۸ .

(۵) شمائل ترمذي باب ما جاء في تواضع رسول الله صلى الله عليه وسلم ص۲۳ ، ومسند احمد ج۶ ص ۱۲۱ .

زه به لرګي راجمع کړم، نو رسول الله صلی الله علیه وسلم لرګي راجمع کړه. (۱)

محترمو مسلمانانو ! انبياء کرامو چې د عباداتو او د عوت و تبليغ سره سره مختلف قِسمه کسبونه او کارونه کړي دا يې د ځان نه ندي کړي، بلکه دا ورته الله ﷻ په خپله دي تلقين کړي وُ، ځکه يو پيغمبر هم د الله ﷻ د حکم او اِجازت نه بغير هيڅ کار نه کوي، او په دې کې ډير حِکمتونه هم دي:

اول دا چې په دې کې اُمتيانو ته ترغيب دی چې د حلال رِزق ګټلو د پاره څه حلاله ذريعهٔ معاش پيدا کړي چې د نورو خلقو د سوال نه محفوظ وي.

دويم دا چې څوک دې کسبونو ته په سپَک نظر او نه ګوري، او چاته د يو کسب کولو پېغور ورنه کړي، ځکه په دې مشهور کسبونو کې هر کسب يو پيغمبر کړی. په اِسلام کې د عزت او ذِلت دارو مدار په کسبونو نه دی، بلکه په تقوی او پرهيزګاری دی.

ورکوونکې لاس د اخيستونکي نه بهتر دی

امام غزالي رحمه الله په مکاشفة القلوب کې دا واقعه رانقل کړې چې ابراهيم بن ادهم رحمه الله او شقيق بلخي رحمه الله دواړه په مکه معظمه کې سره يو ځای شو، ابراهيم بن ادهم ورته ووېل: تا دا دومره مرتبه څنګه حاصله کړه؟ او شروع دې د څه شي نه کړې وه؟

شقيق بلخي رحمه الله ورته ووېل: زه يو ځل په يوه دَښته کې روان ووم، هلته مې يو مرغۍ اُوليده چې دواړه وَزرې يې ماتې شوې وی، او په زمکه پرته وه، په زړه کې مې د خبره تېره شوه چې: نن دا ګورم چې دې ته الله ﷻ رزق په څه طريقې سره ورکوي؟ نو يوې څنډې ته کيناستم، ګورم چې يوه بله مرغۍ راغله په خُله کې يې مُلخ وُ، او دې ماتې وَزرې مرغۍ له يې په خُله کې ورکړو، نو د ځان سره مې ووېل:

کوم ذات چې دې مات وَزرې مرغۍ له بله مرغۍ مقرر کړې ده، او دې ته هغه مقرر شوې رِزق راوړي هاغه ذات په دې هم قادر دی چې زه هر چېرته يم ماته خپل مقرر شوې رِزق راکړي. نو د هماغه وخت نه مې کار کسب پرېخود، او د الله ﷻ عبادت ته مې ملا اُوتړله.

---

(۱) ندای منبر و محراب ج۳ ص۱۶۳.

ابراهيم بن أدهم رحمه الله ورته وويل :

ته ولې د هغه روغې مرغۍ په شان ځان نه جوړوې چې هغې مات وزري مرغۍ د پاره د خوراک اِنتظام کولو؟ چې الله ﷻ ددې په عوض کې غټ مقام درکړي ، آيا تا د پيغمبر عليه السلام دا حديث نه دې أوريدلې ؟ رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

اَلْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِّنَ الْيَدِ السُّفْلٰى . (۱)

وركوونكې أوچت لاس د اخيستونكي ټيټ لاس نه ډير بهتر دى .

د مسلمانۍ د عَلائِمو نه يوه دا علامه هم ده چې هغه به د أوچتې مرتبې په لټون کې وي چې په ټولو امورو کې أوچت مقام ځان ته حاصل کړي، ددې د پاره چې د أبرارو او نيکو خلقو په قطار کې شامل شي .

شقيق بلخي رحمه الله په دې أوريدو سره د ابراهيم بن أدهم رحمه الله لاس أونيوه ، چَپ (ښکل) يې کړو، او ورته وې ويل :

اې ابو اسحاق ! بيشکه ته زمونږ استاذ يې (ستاسو خبره صحيح ده) . (۲)

جائز مال و دولت هم د مومن د پاره د الله ﷻ يو نعمت دی

مال و دولت که چيرته په جائزه طريقې سره وي نو دا هم د الله ﷻ يو قابلِ قدر نعمت او د هغه خاص فضل دی .

په دې کې شک نشته چې که يو انسان د فقيرۍ سره سره صبر و تحمل کولې شي ، او د عِفت او پاکدامنۍ ژوند تېرولې شي نو بيا دداسې فقيرۍ ډيره أوچته درجه ده ، او نبي عليه السلام هم د ځان د پاره همدا فقيري خوَښه کړی ، او ددې دُعا به يې کوله .

---

(۱) عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ. وَهُوَ يَذْكُرُ الصَّدَقَةَ وَالتَّعَفُّفَ عَنِ الْمَسْأَلَةِ « اَلْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى . وَالْيَدُ الْعُلْيَا الْمُنْفِقَةُ . وَالسُّفْلَى السَّائِلَةُ » . صحيح مسلم بَابُ بَيَانِ أَنَّ الْيَدَ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى رقم الحديث ۹۴ (۱۰۳۳) .

(۲) مكاشفة القلوب باب ۳۰ .

ليکن که يو انسان ته الله ﷻ په جائزې طريقې سره مال و دولت ورکړي او ده ته ددې سره سره د شکر او په صحيح ځايونو کې د خرچ کولو توفيق ملاؤ شي نو بيا دا مال و دولت هم د الله ﷻ د طرفه يو قابلِ قدر نعمت او خاص فضل دی.

د مشکوة شريف حديث دی، حضرت عَمرو بن العاص رضي الله عنه فرمايي چې ماته رسول الله صلى الله عليه وسلم يو کس را اُوليږل چې اَسلحه او جامې راواخله، او ماته راشه. کله چې زه نبي عليه السلام ته راغلم، دوی اَودس کولو، ماته يې وفرمايل:

يَا عَمْرُو ! إِنِّيْ أَرْسَلْتُ إِلَيْكَ لِأَبْعَثَكَ فِيْ وُجْهٍ يُسَلِّمُكَ اللهُ وَيُغْنِمُكَ وَ أَرْغَبَ لَكَ رَغْبَةً مِنَ الْمَالِ.

اې عمرو ! ما دتا پسې کس ددې د پاره درليږلې ؤ چې زه تا د يو مُهِم پسې ليږم، الله تعالى به تا صحيح سالِم واپس راولي (هغه مُهم به ستا په لاس فتح شي)، او الله تعالى به تاته غنيمت درکړي، او تاته به د مال بهترينه حصه ملاؤ شي.

عمرو بن العاص رضي الله عنه فرمايي: ما ورته وويل:

يَا رَسُوْلَ اللهِ ! مَا كَانَتْ هِجْرَتِيْ لِلْمَالِ، وَمَا كَانَتْ إِلَّا لِلّٰهِ وَلِرَسُوْلِهِ.

اې د الله ﷻ رسوله ! ما خو هِجرت د مال د پاره نه ؤ کړی، بلکه زما هجرت خالِصه د الله او د رسول د رَضا د پاره ؤ.

نبي کريم صلى الله عليه وسلم راته وفرمايل:

نِعِمَّا بِالْمَالِ الصَّالِحِ لِلرَّجُلِ الصَّالِحِ. (١)

(اې عمرو !) د نيک بنده د پاره جائز او پاکيزه مال ډير بهتر (او قابلِ قدر نعمت) دی.

---

(١) عَنْ عَمْرِو بنِ الْعَاصِ قَالَ: أَرْسَلَ إِلَيَّ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « أَنِ اجْمَعْ عَلَيْكَ سِلَاحَكَ وَثِيَابَكَ ثُمَّ ائْتِنِيْ » قَالَ: فَأَتَيْتُهُ وَهُوَ يَتَوَضَّأُ. فَقَالَ: « يَا عَمْرُو ! إِنِّيْ أَرْسَلْتُ إِلَيْكَ لِأَبْعَثَكَ فِيْ وَجْهٍ يُسَلِّمُكَ اللهُ وَيُغْنِمُكَ وَأَرْغَبَ لَكَ رَغْبَةً مِنَ الْمَالِ. » فَقُلْتُ: يَا رَسُوْلَ اللهِ ! مَا كَانَتْ هِجْرَتِيْ لِلْمَالِ، وَمَا كَانَتْ إِلَّا لِلّٰهِ وَلِرَسُوْلِهِ. قَالَ. « نِعِمَّا بِالْمَالِ الصَّالِحِ لِلرَّجُلِ الصَّالِحِ » مشكاة المصابيح رقم الحديث ٣٧٥٦ (١٢)، شرح السنّة للبغوي ص ١١٠٩.

امام بخاري رحمه الله په "الادب المفرد" کې چې دا حديث رانقل کړی نو د حديث آخري الفاظ يې دا رانقل کړي چې نبي عليه السلام عمرو بن العاص رضي الله عنه ته وفرمايل:

يَا عَمْرُو! نِعْمَ الْمَالُ الصَّالِحِ لِلْمَرْءِ الصَّالِحِ. (١)

اې عمرو! پاک او حلال مال د نيک سړي د پاره ډير ښه دی.

فايده معلومه شوه چې که يو انسان ته الله ﷻ جائز او حلال مال ورکړي او بيا په دې باندې د شکرې او په صحيح ځای کې ددې د خرچ کولو توفيق هم ورکړي نو دا د الله ﷻ يو نعمت او خاص فضل دی، دغه وجه ده چې په انبياء کرامو کې حضرت داؤد عليه السلام، حضرت سليمان عليه السلام، حضرت ايوب عليه السلام، حضرت يوسف عليه السلام او نورو ډيرو پيغمبرانو ته الله ﷻ د مال و دولت دا نعمت ورکړې ؤ، او په اکابرو صحابه کرامو کې حضرت عثمان رضي الله عنه، حضرت عبدالرحمن بن عوف رضي الله عنه، حضرت زبير بن عوام رضي الله عنه او نورو ډيرو صحابه کرامو ته الله ﷻ دا نعمت ورکړې ؤ.

په بعضې حالاتو کې دِرهم او دِينار ته هم ضرورت وي

١. د مشکوة شريف روايت دی چې حضرت مِقدام بن مَعدِي کرِب رضي الله عنه (د شُودو د پاره يو څاروې ساتلې ؤ، چې شوده به يې ترې رالوشل، نو دده) وينځې به دا شوده خرڅول او ددې قيمت به حضرت مقدام رضي الله عنه په خپله اخيسته، چا ورته ووېل:

سُبْحَانَ اللهِ. أَتَبِيْعُ اللَّبَنَ وَتَقْبِضُ الثَّمَنَ؟

سبحان الله، ته شوده خرڅوې او ددې قيمت په خپله اَخلې؟

(دې خلقو ته د شودو خرڅول نا اَشنا معلوم شو).

ده ورته ووېل: ما د نبي کريم صلی الله عليه وسلم نه اَورېدلي دي چې فرمايل يې:

(١) الادب المفرد ج١ ص ١١٢ رقم الحديث ٢٩٩، صحيح ابن حبان رقم الحديث ٣٢١٠ ذكر الاباحة للرجل بجمع المال من حلّه اذا قام بحقوقه فيه.

لَيَأْتِيَنَّ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يَنْفَعُ فِيهِ إِلَّا الدِّينَارُ وَالدِّرْهَمُ . (١)

په خلقو باندې به داسې زمانه راشي چې په دې کې به بل شی فائده نه ورکوي بلکه صرف دِرهم او دينار به فائده ورکوي.

فائده : حضرت مِقدام بن مَعدي کرِب رضي الله عنه د خپل کار د جَواز د پاره د نبي عليه السلام حديث پيش کړو ، مطلب يې دا ؤ چې خپل جائز څيز خرڅول او دِرهم و دينار حاصلول څه بَده خبره نده . که دا عزيمت نه وي نو رخصت خو خامخا دی. (٢)

٢. سفيان ثوري رحمه الله فرمايي :

كَانَ الْمَالُ فِيمَا مَضَى يُكْرَهُ . فَأَمَّا الْيَوْمَ فَهُوَ تُرْسُ الْمُؤْمِنِ . وَقَالَ لَوْلَا هٰذِهِ الدَّنَانِيرُ لَتَمَنْدَلَ بِنَا هٰؤُلَاءِ الْمُلُوكُ . مَنْ كَانَ فِي يَدِهِ مِنْ هٰذِهِ شَيْءٌ فَلْيُصْلِحْهُ فَإِنَّهُ زَمَانٌ إِنِ احْتَاجَ كَانَ أَوَّلَ مَنْ يَبْذُلُ دِينَهُ . (٣)

په تيره زمانه کې به مال بَد ګنړلې شو ،(ځکه هلته به زُهد او قَناعت زيات ؤ ، او د خلقو ضرورتونه به پوره کيدل) خو نن صبا دا دمؤمن د پاره ډال دی ، سفيان ثوري رحمه الله دا هم وفرمايل : که د مونږ سره دا دِينار نه وی نو د نن صبا باشاهانو او اُمراؤ به مونږ پائمال کړي وی ، لهذا د چا سره چې په لاس کې ددې مال نه څه شی وي نو هغه دې ددې اِصلاح اوکړي ، (يعنی ددې حفاظت دې اوکړي او هسې دې نه ضائع کوي) ځکه دا داسې زمانه ده که په دې کې څوک محتاج شي نو دې به اول هغه کس وي چې دې به خپل دين پائمال کوي.

---

(١) عَنْ أَبِي بكرِ بنِ أَبِي مريمَ قَالَ : كَانَتْ لِمِقْدَامِ بْنِ مَعْدِي كَرِبَ جَارِيَةٌ تَبِيعُ اللَّبَنَ وَيَقْبِضُ الْمِقْدَامُ ثَمَنَهُ فَقِيلَ لَهُ : سُبْحَانَ اللهِ. أَتَبِيعُ اللَّبَنَ وَتَقْبِضُ الثَّمَنَ ؟ فَقَالَ نَعَمْ . وَمَا بَأْسٌ بِذَلِكَ . سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : « لَيَأْتِيَنَّ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يَنْفَعُ فِيهِ إِلَّا الدِّينَارُ وَالدِّرْهَمُ » رواه احمد ، مشكاة المصابيح ج٢ ص ٨٤٧ رقم الحديث ٢٧٨٤ (٢٦) ، كنز العمال رقم الحديث ٦٣٤٧ .

(٢) معارف الحديث حصه هفتم كتاب المعاملات ص ۴٨۴ .

(٣) رَوَاهُ فِي شرح السنة ، مشكاة المصابيح جز ٣ ص ١۴٥٥ رقم الحديث ٥٢٩١ بَابُ اسْتِحْبَابِ الْمَالِ وَالْعُمُرِ لِلطَّاعَةِ الفصل الثالث.

د څلورو کسانو د پاره کسب نه کول اَولی دي

که د يو چا سره مال و دولت نه وي ، او نه يې څه بله ذريعه وي او په ده باندې د خپل اهل و عيال نفقه فرض وي نو دداسې کس د پاره حلال کسب او تجارت کول فرض او ضروري دي ، ددې د پاره چې د خپل ځان او خپل اهل و عيال د نفقې پيدا کولو په باره کې د خلقو د سوال او اِحتياج نه بچ شي ، او په احاديثو کې ددې ډير تاکيد هم راغلی . (لکه مخکې چې په تفصيل سره تېر شو) .

البته امام غزالي رحمه الله په " احياء العلوم " کې ذکر کړي چې څلور کسان داسې دي چې که چيرته دوی ته حلال رزق بغير د سوال کولو او بغير د خلقو د اِحتياج نه ملاويږي نو دداسې خلقو د پاره بيا کسب نه کول بهتر دي ، هغه څلور کسان دا دي :

١ . داسې عابد چې په عباداتو ، اَورَادو او ظاهري عباداتو کې مشغول وي (لکه په خانقاهو کې ناست عبادت گزار) .

٢ . داسې صوفي چې د هغه په باطن او زړه باندې د صوفياؤ د احوالو او مکاشفاتو لارې کلاؤ شوې وي .

٣ . داسې عالِم چې هغه د علومِ ظاهريه ؤ په خوَرولو کې مشغوله وي او خلق په ديني کارونو کې د هغې نه نفع اخلي ، لکه مفتي ، مفسِّر ، مُحدِّث وغيره .

۴ . داسې کس چې هغه د مسلمانانو په مَصالحو کې مشغوله وي ، او حکومتي تنخواگانې د دوی د پاره کافي کيږي ، لکه بادشاه ، قاضي وغيره .

نو چې کله ددې مذکوره خلقو حوائج بغير د سوال کولو نه پوره کيږي نو داسې خلقو ته بيا د کسب کولو په نسبت په همدې خپلو کارونو کې مشغوليدل افضل دي .

د همدې وجې نه الله جل جلاله رسولُ الله صلی الله عليه وسلم ته دا وَحی کړې وه :

فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِيْنَ . (١)

ترجمه : پس ته پاکي بيانوه په تعريف کولو د خپل رب سره ، او ته د سجده کوونکو نه شه .

ددې وَحې يې ورته نه وه کړی چې : وَكُنْ مِنَ التَّاجِرِيْن . چې ګڼې ته د تاجرانو نه شه .

---

(١) الحجرات آيت ٩٨ .

همدارنګې چې کله حضرت ابوبکر صدیق رضي الله عنه ته د مسلمانانو خلافت حواله شو، او هغه د رِزق پیدا کولو د پاره تجارت ته اووت نو صحابه کرامو ورته وویل چې :
ته د مسلمانانو اُمور سنبالوه او د ضرورت موافق خرچه د بیتُ المال نه اَخله ، ځکه که ته په تجارت کولو مشغول شې نو د مسلمانانو مَصالِح او اَهم کارونه پاتې کیږي. (۱)

د غونډ تقرير خلاصه

محترمو مسلمانانو ! ددې دومره آیتونو ، احادیثو او واقعاتو نه دا معلومه شوه چې په اِسلام کې د حلال کسب او مِحنت کولو ډیر اَهمیت بیان شوی ، ددې ډیر فضائل بیان شوي ، همدارنګې د ربښتیني او اَمانت دار تاجِر فضائل بیان شوي ، د مَزدور او مِحنت کش حوصله اَفزائي شوی ، د دوی سره د ظلم او بې اِنصافۍ کولو نه منع راغلی .

الله جَلَّ جَلَالُهُ دې مونږ ته دا توفیق راکړي چې د عبادت سره سره د خپل ځان او خپل اَولاد د پاره حلال کسب اوکړو ، او د خپل اَولاد د پاره حلال رِزق اوګټو .

الله رب العزت دې مونږ ټولو ته فراخه او حلال رِزق راکړي ، او مونږ ټول دې د ناجائز کسب او حرام خوراک نه اُوساتي . آمِین یَارَبَّ الْعَالَمِیْن .وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ

نوټ : ددې موضوع متعلق ضروري فِقهي مسائل ددې کتاب په آخر کې ذکر دي ، د صفحه ۳۲۲ نه شروع دي ، د هغې نه ځانله د موقعې مناسب اِنتخاب وکړه .

ابو الشمس عفي عنه

(۱) وترك الكسب أفضل لأربعة : ۱ . عابد بالعبادات البدنية ۲ . أو رجل له سير بالباطن وعمل بالقلب في علوم الأحوال والمكاشفات ۳ . أو عالم مُشْتَغِلٍ بِتَرْبِيَةِ عِلْمِ الظَّاهِرِ مِمَّا يَنْتَفِعُ النَّاسُ به في دينهم كالمفتي وَالْمُفَسِّرِ وَالْمُحَدِّثِ وَأَمْثَالِهِمْ ۴ . أَوْ رَجُلٍ مُشْتَغِلٍ بِمَصَالِحِ المسلمين وقد تكفل بأمورهم كالسلطان والقاضي والشاهد فهؤلاء إذا كانوا يُكْفَوْنَ مِنَ الأَمْوَالِ الْمُرْصَدَةِ لِلْمَصَالِحِ أَوِ الأَوْقَافِ الْمُسَبَّلَةِ عَلَى الْفُقَرَاءِ أَوِ الْعُلَمَاءِ فَإِقْبَالُهُمْ عَلَى مَا هُمْ فِيهِ أَفْضَلُ مِن اشْتِغَالِهِمْ بِالْكَسْبِ . ولهذا أوحي إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ان سَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِيْنَ . ولم يوح إليه أن كن من التاجرين لأنه كان جامعًا لهذه المعاني الأربعة إلى زيادات لا يحيط بها الوصف وَلِهَذَا أَشَارَ الصَّحَابَةُ عَلَى أَبِي بكر رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ بِتَرْكِ التِّجَارَةِ لَمَّا وَلِيَ الْخِلَافَةَ إِذْ كَانَ ذٰلِكَ يَشْغَلُهُ عَنِ الْمَصَالِحِ وَكَانَ يَأْخُذُ كِفَايَتَهُ مِنْ مَالِ الْمَصَالِحِ . وَرَأَى ذٰلِكَ أَوْلَى ثُمَّ لَمَّا تُوُفِّيَ أَوْصَى بِرَدِّهِ إِلَى بَيْتِ الْمَالِ وَلٰكِنَّهُ رَآهُ فِي الِابْتِدَاءِ أَوْلَى . احياء علوم الدين ج۲ ص ۷۲ كتاب آداب الكسب والمعاش ط دار الكتب العلمية بيروت ، كيمياى سعادت .

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

﴿ يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا ﴾ . البقرة آية ١٦٨

د حَلال خوراک اَهمیت او فوائدِ

تالیف

اَبُوالشَّمْس مولانا نُورُالهُدٰی عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فیضُ القُرآن اکاخیل کالونی مردان

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د حلال خوراک اَهميت او فوائد

اَلْحَمْدُ لِحَضْرَةِ الْجَلَالَةِ ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَىٰ خَاتَمِ الرِّسَالَةِ ، وَعَلَىٰ آلِهِ وَأَصْحَابِهِ الَّذِيْنَ هُمْ أَهْلُ الْفَضْلِ وَالْعَدَالَةِ.

اَمَّا بَعْدُ فَأَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ. قَالَ اللّٰهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَىٰ فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ:

﴿ يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوْا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا وَّلَا تَتَّبِعُوْا خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ ﴾. (۱)

وَقَالَ تَعَالَىٰ: ﴿ يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوْا مِنَ الطَّيِّبٰتِ وَاعْمَلُوْا صَالِحًا إِنِّيْ بِمَا تَعْمَلُوْنَ عَلِيْمٌ ﴾. (۲)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَنْ أَكَلَ طَيِّبًا ، وَعَمِلَ فِيْ سُنَّةٍ ، وَأَمِنَ النَّاسُ بَوَائِقَهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ . (۳)

صَدَقَ اللّٰهُ الْعَظِيْم

د حلال خوراک په باره کې حُکم

محترمو مسلمانانو ورونو ! په قرآن کريم او اَحاديثو کې په ډيرو ځايونو کې د حلال خوراک اَهميت بيان شوی ، او انسانانو ته بيا خاصکر مؤمنانو ته د حلال او پاکيزه ځيزونو د خوړلو حکم شوی. الله رب العزت فرمايي :

---

(۱) سورة البقرة آية ۱۶۸ .

(۲) سورة المومنون آية ۵۱ .

(۳) المستدرک على الصحيحين للحاكم كتاب الاطعمة ج۴ ص ۱۱۷ رقم الحديث ۷۰۷۳ وقال الحاكم هذا حديث صحيح الاسناد ولم يخرجاه ، وقال الذهبي : هذا حديث صحيح ، سنن الترمذي باب ۶۰ رقم الحديث ۲۵۲۰، مشكاة المصابيح رقم الحديث ۱۷۸ (۳۹) ، كنزالعمال كتاب البيوع الباب الاول فى الكسب الفصل الاول في فضائل الكسب الحلال ج۴ رقم الحديث ۹۲۱۳ ، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۴۰۷ ثواب الاكتساب من جهات الحلّ والعمل باليد .

﴿ يَاأَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴾. (١)

ترجمه : اې خلقو ! په زمكه كې چې كوم حلال پاكيزه شيان دي تاسو هغه خورئ ، او د شيطان د قدمونو پېروي مه كوئ ، بيشكه هغه خو ستاسو د پاره ښكاره دُښمن دى .

بل ځاى الله جل جلاله فرمايي :

﴿ يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلَّهِ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴾. (٢)

ترجمه : اې د ايمان خاوندانو ! تاسو خورئ د هغه پاكيزه شيانو نه كوم چې مونږ تاسو ته دركړي دي ، او د الله ﷻ شكريه اداء كوئ كه چيرته تاسو (په ريښتيا) صِرف د هغه عبادت كوى .

مخكيني ټولو پيغمبرانو ته د حلال خوراک حكم شوې ؤ

د حلال خوراک د اَهميت اَندازه تاسو ددې نه هم معلومولې شئ چې د مخكيني ټولو پيغمبرانو په دِينونو كې هم د حلال خوراک كولو حكم ؤ ، او هر پيغمبر ته د حلال خوراک او په ښو كارونو باندې د هميش والي تاكيد كړې شوې ؤ ، الله رب العزت فرمايي :

﴿ يَاأَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴾ . (٣)

ترجمه : اې رسولانو ! تاسو پاكيزه (او حلال) څيزونه خورئ ، او (هميشه) نيک عملونه كوئ ، بيشكه زه په هغه كارونو باندې ښه خبريم كوم چې تاسو كوى .

فائده : په دې آيت كې الله جلّ جلاله د حلال او پاكيزه خوراک كولو حكم مخكې كړى ،

(١) سورة البقرة آية ١٦٨ .

(٢) سورة البقرة آية ١٧٢ .

په سورة النحل كې هم همدا مضمون ذكر دى ، الله تعالى فرمايي : ﴿ فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴾ . سورة النحل آية ١١٤ .

بل ځاى الله ﷻ فرمايي : ﴿ وَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنتُم بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴾ . سورة المائده آية ٨٨ .

(٣) سورة المومنون آية ٥١ .

او بيا يې ورپسې د نيکو اَعمالو کولو حکم کړی ، ددينه هم د حلال خوراک اَهميت معلوميږي. (١)

بل دا چې په ظاهره باندې اګر چې د پاکيزه خوراک او نيکو اعمالو په مينځ کې هيڅ مناسبت نه معلوميږي ليکن علماؤ ليکلي چې د پاکيزه خوراک او نيکو اعمالو کولو په مينځ کې ډير قوي تعلق دی ، ځکه د حلال او پاکيزه خوراک په کولو سره انسان ته په خپله د نيکو اعمالو توفيق ملاويږي.

د " حلال " لغوي او شرعي تعريف

حلال په لغت کې مباح ته وايي (٢) ، او دا ضد د حرام دی.

او شرعي تعريف يې دادی :

اَلْحَلَالُ هُوَ الْمُبَاحُ الَّذِيْ اِنْحَلَّتْ عَنْهُ عَقْدُ الْحَظرِ وَاَذِنَ الشَّارِعُ فِيْ فِعْلِهِ. (٣)

حلال هغه مباح ته وايي چې ددې نه منع نه وي راغلي ، او شارِع ددې د کولو اِجازت ورکړې وي.

د حلال او حرامو پيژندلو حکم

د حلال او حرامو پيژندل په هر مُکلف مسلمان باندې فرضِ عين دي ، ددې د پاره چې ده ته په دين کې پوره بَصيرت حاصل شي ، او په ناجائزو کارونو کې واقع نه شي ، او د اِسلام د احکامو مخالفت او نه کړي ، ځکه حرامو ته حلال ويل ، يا حلالو ته حرام ويل کفر دی. (٤)

(١) أَمَرَ بِالْأَكْلِ مِنَ الطَّيِّبَاتِ قَبْلَ الْعَمَلِ. احياء علوم الدين ج٢ ص ٨٩ الباب الاول في فضيلة الحلال ومذمة الحرام.

(٢) نخبة من العلماء ، المعجم الوسيط ج١ ص١٩٣ .

الاولى ان يقال : الحلال هو المطلق من قيد الحظر . ابن الأثير الامام مجد الدين ابي السعادات المبارک ابن محمد الجزري ، النهاية في غريب الحديث والاثر ج١ ص ٤٢٨ .

(٣) القاء الحرام والشبهات في طلب الرزق ج١ ص ١١ .

(٤) حكم معرفة الحلال والحرام : ومعرفة الحلال من الحرام فرض عين على كل مسلم مكلف ليكون على بصيرة من دينه حتى لا يقع في المحظور ويخالف احكام الاسلام . فإن من اعتقد الحلال حرامًا او بالعكس فإنه يكفر . القاء الحرام والشبهات في طلب الرزق ج١ ص ١١ .

حلال خوراک د دین بُنیاد دی

محترمو مسلمانانو ! په دین کې د حلال خوراک مثال داسې دی لکه د آبادۍ د پاره بُنیاد ، اوس که چیرته بُنیاد ځومره مضبوط وي همدومره به دا آبادي هم مضبوطه وي او په پورته به صحیح روانه وي ، او که چیرته بُنیاد کمزورې وي نو دا آبادي به هم کمزورې وي او آخر به را اوغورځیږي . (۱)

د حلال خوراک په وجه انسان مُستجاب الدعوات ګرځي

کله چې انسان حلال خوراک کوي نو ددې په وجه الله ﷻ انسان مُستجابُ الدّعوات ګرځوي ، یعنی دده دُعاګانې قبلوي .

په یو روایت کې راځي چې په یوه موقع باندې حضرت سعد بن ابي وقاص رضي الله عنه نبي علیه السلام ته وفرمایل : يَا رَسُولَ اللهِ ا أُدْعُ اللهَ أَنْ يَجْعَلَنِيْ مُسْتَجَابَ الدَّعْوَةِ .

اې د الله رسوله ! تاسو د الله ﷻ نه زما د پاره دُعا اوغواړه چې ما مُستجَابُ الدّعوات اوګرځوي (یعنی زما دُعاګانې قبلیږي)

رسول الله ﷺ ورته وفرمایل : يَا سَعْدُ ا أَطِبْ مَطْعَمَكَ تَكُنْ مُسْتَجَابَ الدَّعْوَةِ . (۲)

---

(۱) ومثل الطعمة من الدّين مثل الأساس من البُنيان ، فإذا ثبت الأساس وقوي إستقام البُنيان وارتفع ، وإذا ضعف الأساس واعوج انهار البنيان ووقع . احياء العلوم ج۲ ص۱۲۴ كتاب الحلال والحرام ط مكتبه رشيديه كوئته .

(۲) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ : تُلِيَتْ هٰذِهِ الْآيَةُ عِنْدَ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : (يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا) فَقَامَ سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ ، فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ا أُدْعُ اللهَ أَنْ يَجْعَلَنِيْ مُسْتَجَابَ الدَّعْوَةِ . فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « يَا سَعْدُ ا أَطِبْ مَطْعَمَكَ تَكُنْ مُسْتَجَابَ الدَّعْوَةِ ، وَالَّذِيْ نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ إِنَّ الْعَبْدَ لَيَقْذِفُ اللُّقْمَةَ الْحَرَامَ فِيْ جَوْفِهِ مَا يُتَقَبَّلُ مِنْهُ عَمَلُ أَرْبَعِينَ يَوْمًا ، وَأَيُّمَا عَبْدٍ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنَ السُّحْتِ وَالرِّبَا فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ » . المعجم الاوسط جز ٦ ص ٣١٠ رقم الحديث ٦٤٩٥ ، ورواه الطبراني في الصغير ، الترغيب والترهيب ٦/٢٢٥ ، صفوة التفاسير ج۱ ص۱۰۳ ، وهكذا ذكره الزبيدي في الاتحاف ٥ / ٤١ ، والهيثمي في المجمع ١٠ / ٢٩٥ ، نزهة الناظرين ... كتاب آداب الكسب والمعاش ص ٢٥٥ .

وَعَنْ وَهْبِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ : مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَسْتَجِيبَ اللهُ دَعْوَتَهُ فَلْيُطِبْ طُعْمَتَهُ . وَعَنْ سَهْلِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ : مَنْ أَكَلَ الْحَلَالَ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا أُجِيبَتْ دَعْوَتُهُ . جامع العلوم والحكم ج۱ ص ٢٧٥ .

اې سعد ! خپل خوراک پاک (حلال) کړه نو ته به مُستجابُ الدعوات شی (يعنې به الله ﷻ ستا هره دُعا قبلوي) .

د حلال خوراک او حلال کسب کولو په وجه د جنت مُستحِق کيدل

١ . رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي :

مَنْ أَكَلَ طَيِّبًا ، وَعَمِلَ فِيْ سُنَّةٍ ، وَأَمِنَ النَّاسُ بَوَائِقَهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ . (١)

څوک چې حلال خوراک کوي ، په سُنتو باندې عمل کوي ، او خلق دده د شَر نه محفوظ وي نو دا کس به جنت ته داخل شي .

٢ . رسولُ الله صلی الله علیه وسلم په يوه موقع وفرمايل :

اَلدُّنْيَا خَضِرَةٌ حُلْوَةٌ ، مَنِ اكْتَسَبَ فِيْهَا مَالًا مِنْ حِلِّهِ وَأَنْفَقَهُ فِيْ حَقِّهِ أَثَابَهُ اللهُ عَلَيْهِ وَأَوْرَدَهُ جَنَّتَهُ ، وَمَنِ اكْتَسَبَ فِيْهَا مَالًا مِنْ غَيْرِ حِلِّهِ وَأَنْفَقَهُ فِيْ غَيْرِ حَقِّهِ أَحَلَّهُ اللهُ دَارَ الْهَوَانِ . (٢)

دُنيا سَرسبز و شاداب او خوَږه ده ، څوک چې په دې کې په حَلالې طريقې سره مال اُوګټي او په صحيح ځايونو کې يې خرچ کړي الله ﷻ به ده ته خپله رَضا ورکړي ، او جنت ته به يې داخل کړي ، او څوک چې مال په حرام او ناجائزه طريقو سره اُوګټي او په ناجائزه ځايونو کې يې خرچ کړي نو الله ﷻ به دا د ذِلت په ځای (يعنی جهنم) کې اُوغورځوي .

(١) المستدرک على الصحيحين للحاكم كتاب الاطعمة ج۴ ص ١١٧ رقم الحديث ٧٠٧٣ وقال الحاكم هذا حديث صحيح الاسناد ولم يخرجاه ، وقال الذهبي : هذا حديث صحيح ، سنن الترمذي باب ٦٠ رقم الحديث ٢٥٢٠، مشكاة المصابيح رقم الحديث ١٧٨ (٣٩) ، كنزالعمال كتاب البيوع الباب الاول فى الكسب الفصل الاول في فضائل الكسب الحلال ج۴ رقم الحديث ٩٢١٣ ، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۴٠٧ ثواب الاكتساب من جهات الحلّ والعمل باليد .

(٢) خرّج البيهقي باسناده عن ابن عمر رضي الله عنهما ، وذكره السيوطي فى الجامع الصغير ، و رواه السيوطي فی الدّر المنثور ٢٠۴/٣ ، والزبيدي فی الاتحاف ١٢/٦ ، الترغيب والترهيب كتاب البيوع وغيرها الترغيب في الإكتساب بالبيع وغيره جزء ٢ ص ٣۴٨ رقم الحديث ٢٦٧٧ ، كنزالعمال ج٣ ص ١٨٣ رقم الحديث ٦٠٧٦ ، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۴٠٧ ثواب الاكتساب من جهات الحل والعمل باليد .

۳ . د امام اَوزاعي رحمه الله ملاقات د ابراهيم بن اَدهم رحمه الله سره په داسې حالت کې اوشو چې ابراهيم بن ادهم رحمه الله په سَر باندې د لرګو ګيډۍ راخيستې وُ ، امام اوزاعي ورته وويل :

يَا أَبَا إِسْحَاق ! إِلَى مَتٰى هٰذَا ؟ إِخْوَانُكَ يَكْفُوْنَكَ .

اې ابو اسحاق ! ته به تر څو پورې دا کسب کوې ؟ ستا اسلامي ورونه ستا د پاره کافي دي (هغوی به کسب کوي او تاته به د ضرورت موافق درکوي) ، ده ورته وويل : اې ابو عمرو ! ما پرېږده ، ځکه ماته دا خبره رارسيدلې ده چې :

مَنْ وَقَفَ مَوْقِفَ مذِلَّةٍ فِيْ طَلَبِ الْحَلَالِ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ . (۱)

څوک چې د حلال رِزق په طلب کولو کې د ذِلت په ځای کې اُودريده نو دده د پاره جنت واجب شو .

په حلال خوراک سره انسان ته د نيکو اَعمالو توفيق ملاوېږي

چې کله انسان حلال خوراک کوي په دې سره ده ته د نيکو اَعمالو کولو توفيق ملاوېږي ، ځکه د حلال خوراک نه چې کومه وينه پيدا کيږي دا په ټول وجود کې ګرځش کوي ، ددې ښه اَثر بيا په زړه او دِماغو هم غورځي ، د انسان په زړه کې نرمي او د الله ﷻ نه خَوف پيدا کيږي ، د آيتونو او اَحاديثو په اَوريدو سره انسان الله ﷻ طرف ته متوجه کيږي ، په زړه کې يې نُور پيدا کيږي ، نيک کارونه کول ورته آسانيږي ، په دِماغو کې يې پاکيزه خيالات پيدا کيږي ، په خپل ژوند کې يو جدا کيفيت او سکون محسوسوي ، او د انسان د هر اَندام نه په خپله د شريعت موافق اعمال صادريږي .

علماء کرامو د پوهې د پاره يو مثال ورکړی چې د حلال خوراک مثال داسې دی لکه د صفا پټرولو په شان .

---

(۱) و رُوِيَ أَنّ الأوزاعي لقي إبراهيم بن أدهم رحمهم الله وعلى عنقه حزمة حطبٍ . فقال له : يَا أَبَا إِسْحَاق ! إِلَى مَتٰى هٰذَا ؟ إِخْوَانُكَ يَكْفُونك . فقال : دَعْنِيْ عَنْ هٰذَا يَا أَبَا عمرو ! فإنّه بَلَغَنِيْ أَنَّهُ مَنْ وَقَفَ مَوْقِفَ مذلّةٍ في طلبِ الحلال وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ . احياء العلوم ج۲ ص ۷۲ كتاب آداب الكسب والمعاش الباب الاول في فضل الكسب والحث عليه ط دارالكتب العلمية بيروت ، نزهة الناظرين ... كتاب آداب الكسب والمعاش ص ۳۳۹ .

اوس که چيرته په ګاډي کې صفا پټرول واچولې شي نو دا به په صحيح طريقې سره رفتار کوي ، او که پټرول په کې خراب واچولې شي نو اول خو به دا ګاډې د سره ځي نه ، او که روان هم شي نو ډير ډزار به کوي ، صحيح مزل به نه کوي .

همدغه شان که د انسان په خيټه کې حلال او پاکيزه خوراک وي نو په دې سره به انسان په شريعت باندې صحيح روان وي ، دده د هر اَندام نه به په خپله نيک اعمال صادريږي ، او که دده په خيټه کې حرام خوراک وي نو دده د هر اَندام نه به خامخا غلط کارونه کيږي :

سترګې به يې غلطې استعماليږي ، دماغ به يې غلط استعماليږي ، لاس خپې او ژبه به يې غلط استعماليږي ، ځکه په خيټه کې چې دا کوم حرام خوراک دی او ددينه کومه ونه پيدا شوی دا په ټول وجود کې خوَره شوی نو لازمي به ددې غلط اَثر په ټول وجود باندې کيږي .

د حلال خوراک په وجه تر سهره پورې د قرآن کريم د يو آيت نه سل (۱۰۰) مسائل راويستل

امام احمد بن حنبل رحمه الله لوي عالِم او د مُستقِل مذهب اِمام دی ، دا د امام شافعي رحمه الله شاګرد دی (ډير ورته ګرانۇ) . امام شافعي رحمه الله په مِصر کې اُوسيده ، دې شاګرد ته يې خط اوليکل چې :

" ډيره موده شوی ملاقات مو سره نه دې شوی که موقع درته پيدا شوه نو مِصر ته راشه ځکه نور ډير علماء هم ستاسو د ملاقات شوق لري " .

امامِ احمد بن حنبل رحمه الله ورته په جواب کې اوليکل چې په فلانکي تاريخ به مِصر ته دراُورسم . په هماغه تاريخ باندې امامِ شافعي رحمه الله د خپل شاګرد د اِستقبال د پاره راأووت ، بادشاهِ وَقت هم د امامِ شافعي رحمه الله مُعتقِد ۇ ، هغه هم د خپلو وزيرانو سره د امام احمد بن حنبل رحمه الله استقبال له راأوتې ۇ ، کله چې امام احمد بن حنبل رحمه الله راأورسيده نو په ډير عزت او احترام سره دده اِستقبال اوشو ، شپې له د امام شافعي رحمه الله کور ته راغله ، دده بچي هم ډير خوشحاله وو چې نن مونږ کره يو لوي اِمام ميلمه شوی ، ماسخوتن د خوراک وخت راغی ، اِمام شافعي رحمه الله خوراک راوړو ، نو امام احمد بن

حنبل رحمه الله په داسې انداز کې خوراک اوکړو لکه يو کس چې د خوراک ډير حريص وي او د ډيرو ورځو نه يې څه نه وي خوړلي ، زر زر يې سَمه ډيره روټۍ اُوخوړه ، کله چې د خوراک لوخي کورته لاړه نو د امام شافعي رحمه الله بچو د پلار نه پوښتنه اوکړه چې تا خو ويل : " دا ډير لوي امام دی " نو دا څنګه امام دی ؟ ده خو د عوامو په شان په مړه خيټه ډيره روټۍ خوړلې ده ، حالانکه د نيکانو شان دا دی چې دوی به لږ خوراک کوي او عبادت به ډير کوي .

امام شافعي رحمه الله ورته وويل : ما هم دا خبره محسوسه کړه خو پوښتنه ورنه ځکه نه شم کولی چې زه کوربه يم او هغه ميلمه دی ، که پوښتنه اوکړم نو هغه به بَدګماني اوکړي چې ګني د خپلې روټۍ غم ورسره دی .

بهر حال کله چې ماسخوتن د اُوده کيدو وخت راغی (دوی مانځه ته لاړه) د امام شافعي وړو وړو لورانو دده د پاره په خپل لاس باندې کټ جوړ کړو ، او ورسره يې په يوه لوټه کې اُوبه هم کيښودی ، ددې د پاره چې کله دا شپې د تهجدو د پاره راپاڅي نو په دې به اَودس اوکړي . امام احمد بن حنبل رحمه الله چې کله سهر مانځه ته راپاڅيده او جُمات ته لاړه ، دا ماشومانې د بسترې راټولولو د پاره راغلی نو وې کته چې لوټه هماغه شان د اُوبو نه ډکه ده . کله چې امام شافعي رحمه الله کورته راغی ، دوی ورته وويل :

پلاره ! تا خو ويل چې " دا ډير لوي امام دی " ، حالانکه ده خو يو خوراک هم ډير اوکړو ، او بل د شپې د تهجدو د پاره هم ندې راپاڅيدلی ، ځکه د اُوبو لوټه هماغه شان ډکه پرته ده .

امام شافعي رحمه الله چې کله بهر راغی نو د امام احمد بن حنبل رحمه الله نه يې پوښتنه اوکړه : اې احمد بن حنبل ! په تاسو کې دا تبديلي د کله نه راغلې چې يو خو مو خوراک ډير اوکړو، او بيا شپې درته د تهجدو موقع هم ملاؤ نه شوه .

امام احمد بن حنبل رحمه الله مُسکې شو او ورته وې ويل : چې کله تا خوراک راوړو او کيدې خود ، ما چې ورته اوکته نو ما داسې حلال او پاکيزه خوراک چيرته په عُمر کې نه ؤ ليدلی ، ځکه د آسمان د طرفه په دې حلال خوراک باندې داسې اَنوارات او برکات راوريده چې ددې په وجه غونډ کور مُنوّر ؤ ، ددې په ليدلو سره زما په زړه کې د الله ﷻ د ذِکر

....

کیفیت پیدا شو ، ما اِراده اوکړه چې زه دا څومره خوري شم نو وې خورم ، ځکه هیڅ پته نه لږي چې بیا به ماته داسې حلال او پاکیزه خوراک ملاؤ شي یا نه ، نو ځکه ما په ډیر حرص او تادي سره ډیر اُوخوړ ، اوس که زه شپږ یا اُووه ورځې نور څه اُو نه خورم نو زما هیڅ پرواه نشته ، زما د پاره همدا کافي دی.

بیا ما ددې حلال خوراک دوه برکتونه اُولیده : یو عِلمي برکت ، او بل عَملي برکت.

عِلمي برکت مې دا اُولیده چې په ما باندې د عِلم دَروازې کلاؤ شوی ، ځکه کله چې زه په کټ کې څملاستم نو ما د قرآن کریم د یو آیت نه تر سهره پورې سل (۱۰۰) داسې فِقهي مسئلې رااُوویستی چې هغه تر اوسه ماته نه وی معلومی.

او ددې حلال خوراک عَملي برکت مې دا اُولیده چې د ماسخوتن په اَودس باندې ما تهجد هم اوکړه ، او د سهر مونځ مې هم پرې اوکړو ، ځکه تر سهَره پورې ما د مسائلو استنباط کولو ، زما اَودس ندې مات شوی ، نو ځکه ما د لوټې اُوبه ندې استعمال کړي.

امام شافعي رحمه الله چې دا خبره واوریده نو ډیر خوشحاله شو ، کور ته چې لاړ خپلو بچو ته یې وویل : ما درته نه ویل چې امام احمد بن حنبل رحمه الله د وخت لوی اِمام ، مُتّقي او پرهیزګار دی ، بیا یې بچو ته صحیح صورتِ حال بیان کړو ، نو د بچو یې هم تسلي اوشوه. (۱)

په حلال خوراک سره زړه مُنوّر کیدل ، او په ژبه د حِکمت چیني جاري کیدل

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي :

مَنْ أَكَلَ الْحَلَالَ أَرْبَعِيْنَ يَوْمًا نَوَّرَ اللهُ قَلْبَهُ وَأَجْرٰى يَنَابِيْعَ الْحِكْمَةِ مِنْ قَلْبِهٖ عَلٰى لِسَانِهٖ. (۲)

(۱) تحفة الطلباء والعلماء ص ۲۰٦ ، کشکول حکایات ص ۱۰٦.

(۲) اخرجه ابو نعيم في الحلية ، احياء علوم الدين ج۲ ص ۱۲۲ الباب الاول في فضيلة الحلال ومذمة الحرام ط مکتبه رشیدیه کوئټه ، وذکره ابن رجب الحنبلي في جامع العلوم والحکم ۱ / ۱۰۷ ، نزهة الناظرين في الاخبار والآثار المروية عن الانبياء والصالحين الفصل الثاني في الحث على الورع وتوقي الشبهات ص ۳۵۵.

ځوک چې ځلویښت ورځې حلال خوراک اوکړي نو (ددې په وجه) الله ﷻ د داسې کس زړه مُنوّر کوي ، او دده د زړه نه دده په ژبه باندې د حِکمت چینې جاري کوي.

یو شاعِر وایي :

سِرِّ دین صِدق مَقَال اکلِ حلال ❁ خلوت و جلوت تماشا ئے جمال

عِلم و حکمت زاید از نانِ حلال ❁ عشق و رقّت آید از نانِ حلال .

او دا خبره په تجربې سره هم ثابته ده چې کوم کس حلال خوراک کوي په دې سره دده په زړه کې یو نُور پیدا کیږي ، نیکو اَعمالو ته یې شوق پیدا کیږي ، او د الله ﷻ قُرب ورته نصیبه کیږي .

د دارالعلوم دیوبند اُستاذانو ته د شاه جي دَعوت

د دارالعلوم دیو بند مُهتمم " حکیم الاسلام قاري محمد طیب رحمه الله " یوه واقعه رانقل کړې چې : زمونږ د دیوبند په بزرگانو کې یو بزرګ ؤ ، شاه جي عبدالله نوم یې ؤ ، تعلیم یې نه ؤ کړی ، لیکن صاحبِ نِسبت (وليُ الله) ؤ ، هر وخت به په ذکر و اَذکارو کې مشغول ؤ . هغه خپل بال بچ له د حلال رِزق پیدا کولو ذ پاره دا کار کولو چې وَابنه (گیاه) به یې خرڅول ، په هاغه وخت کې به یې د وَښو یو بَنډَل په شپږ پیسو خرڅول ، نه به یې ددې نه زیاتې اخیستې او نه کمې .

د دیوبند په کلي کې چې د چا څاروي وو هغوی به په قطار کې ده ته ولاړ ؤ ، دده نه به یې وابنه اخیسته ، ځکه هر کس دا غوښته چې دا برکت ماته حاصل شي .

شاه جي چې به دا شپږ پیسې اُوګټلې نو په دې کې به یې دوه پیسې په هماغه ځای کې په فقیرانو باندې تقسیم کړې ، په دوه پیسو به یې د کور خرچه اوکړه ، او دوه پیسې به یې په هره ورځ جَمع کولې ، ټول کال به چې څه پیسې جَمع شوې نو ده به په دې باندې د دارالعلوم دیوبند اُستاذانو له دَعوت اوکړو ، په دې دعوت کې به حضرت مولانا محمد قاسم رحمه الله ، مولانا رفیع الدین رحمه الله ، مولانا رشید احمد گنګوهي رحمه الله او د دارالعلوم دیوبند اولني مُدرِّس مولانا محمد یعقوب رحمه الله هم شریک ؤ ، کله به په کې حاجي اِمداد الله رحمه الله هم شریک شو ، دا به په کال کې صرف یوه پیره دعوت ؤ .

د دارالعلوم ديوبند مهتمم قاري محمد طيب رحمه الله فرمايي چې ما د خپلو بزرگانو نه آوريدلي دي چې مولانا يعقوب رحمه الله به فرمايل :

مونږ تولو به غوښتل کال ددې دعوت اِنتظار کولو چې کله به د شاه جي په کور کې خوراک خورو .

ځکه کله به چې مونږ د هغه په کور کې خوراک اوکړو نو ددې حلال خوراک به دا اثرونه چې تر څلويښتو ورځو پورې به مونږ په خپل زړه کې ددې نُورانيت محسوسول ، او هر وخت به زمونږ په زړه کې د مانځه ، تلاوت او د الله ﷻ د ذِکر جَذبه راپورته کيده . نو ځکه به مونږ ټول کال ددې يو دعوت اِنتظار کولو . (۱)

فائده : دا د حلال خوراک اثرؤ چې په زړه کې به يې نُورانيت پيدا کول ، او د عباداتو جَذبه به يې راپورته کوله .

الله ﷻ صِرف حلال مال قبلوي

د مسلم شريف حديث دی ، رسولُ الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

إِنَّ اللهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا . (۲)

يقيناً الله ﷻ (د هر قِسمه عيبونو نه) پاک ذی ، صرف پاک (صدقات او اَعمال) قبلوي (کوم چې د عيبونو او د نيت د فساد نه پاک وي) .

په قرآن مجيد کې هم الله ﷻ د طيب مال نه د اِنفاق حکم کړی ، الله رب العزت فرمايي :

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنفِقُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُم مِّنَ الْأَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنفِقُونَ وَلَسْتُم بِآخِذِيهِ إِلَّا أَن تُغْمِضُوا فِيهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ

---

(۱) خطبات حکيم الاسلام ج۳ ص ۲۰۸ ، حضرت مولانا تهانوي کے پسنديده واقعات ص ۵۱ .

(۲) صحيح مسلم بَابُ قَبُولِ الصَّدَقَةِ مِنَ الْكَسْبِ الطَّيِّبِ وَتَرْبِيَتِهَا ۶۵ (۱۰۱۵) ، سنن ترمذي رقم الحديث ۲۹۸۹ ؛ مشکاة المصابيح کتاب البيوع باب الکسب وطلب الحلال الفصل الاول رقم الحديث ۲۷۶۰ ، کنز العمال رقم الحديث ۳۲۳۶ ، السنن الکبری للبيهقي رقم الحديث ۶۳۹۳ ، الترغيب والترهيب رقم الحديث ۱۷۱۷ الترغيب في طلب الحلال والاکل منه .

حَمِيدٌ ﴾ . (١)

ترجمه : اې مومنانو ! تاسو (د الله ﷻ په لاره کې) هغه پاکيزه څيزونه خرچ کړی کوم چې تاسو ګټلي دي ، او کوم چې مونږ تاسو د پاره د زمکې نه راويستلي دي ، او تاسو د رَدي (ناکاره) څيز اِراده مه کوئ چې د هغې نه (د الله ﷻ په لاره کې) خرچ کوی ، حالانکه تاسو په خپله ددې رَدي څيز اخيستونکي نه يی مګر دا که تاسو په هغې سترګې پټې کړی ، او په دې پوهه شی چې الله ﷻ بې نيازه او د تعريف لائِق دی .

حلال مال په بهترين ځای کې خرچ کيږي

کله چې د يو سړي مال حلال وي نو دا په بهترين ځای کې خرچ کيږي ، او مستحقينو ته په خپله رسيږي ، ددې په باره کې درته يوه بهترينه واقعه بيانوم :

شيخ علي متقي عارف بالله رحمه الله فرمايي : چې يو نيک سړي به حلال کاروبار کولو ، او د هغه دا معمول وُ چې څه به يې اوګټل نو هغه به يې په درې (۳) حصو تقسيم کړه ، يوه حصه به يې صدقه کړه ، دويمه به يې په خپل ضرورياتو کې اولږوله ، او دريمه به يې په تجارت کې خرچ کړه . يوه ورځ ده له يو مالدار کس راغی او ورته وې ويل : اې شيخ ! زه غوارم چې څه مال د الله ﷻ په لاره کې خرچ کړم نو ماته څوک مستحق اُوښايه چې هغه ته يې ورکړم .

شيخ ورته ووېل : اول حلال مال پيدا کړه ، بيا چې هغه ته د الله ﷻ په لاره کې خرچ کوی نو هغه به په خپله مستحقينو ته رسي او په بهترين ځای کې به مَصرف کيږي .

دې دُنيا دار سړي دا خبره په مُبالغه باندې حمَل کړه (او هسې فضول خبره ورته معلومه شوه) ، نو دې شيخ ورته ووېل : ښه ده ، ته لاړ شه ، او تاته چې څوک د صدقې ډير مستحق معلوميږي او ستا زړه پرې اُوسوزي نو هغه ته د خپل مال نه څه صدقه ورکړه .

کله چې دا سړې روان شو نو په لاره کې ورته يو کس په مخه ورغی چې په ظاهره ډير زيات غريب معلوميده او په خپه باندې ګډ هم وُ ، ده چې دا وليده نو زړه کې يې ووېل : چې

(١) سورة البقرة آية ٢٦٧ .

دا کس خو ډېر زيات غريب ، مستحق او معذور دی نو خپل مال يې هغه ته صدقه کړو. په صبا باندې دا مالدار کس په لاره تيريده چې هماغه پرونې فقير په يو ځای کې د بل ملګري سره ولاړ دی او هغه ته خپله واقعه داسې بيانوي چې :

" پرون په ما باندې يو مالدار سړي د غريب ګمان وکړو ، او څه صدقه يې راته راکړه ، ما هغه روپۍ په شراب نوشۍ او بدکارۍ کې خرچ کړې " .

دې مالدار چې دا خبره واوريده نو سخت خفه شو ، دې شيخ ته راغی او هغه ته يې ټوله واقعه بيان کړه .

شيخ چې دا واقعه واوريده نو هغه ورله خپل يو درهم ورکړو ، او ورته وې ويل چې کله ته ددې ځای نه اُوځي نو تاته چې اول هر څوک په مخه درشي نو هغه ته دا دِرهم صدقه ورکړه .

کله چې دا مالدار سړې دده نه راووت ، نو په لاره کې ورته اول داسې کس په مخه ورغی چې په ظاهره باندې ښه مالدار معلوميده ، ځکه صفا کپړې يې اچولې وی ، په لاس کې ورسره څه وو ، د ظاهري شکل نه بهترين او شريف سړې معلوميده ، نو دې مالدار کس اول دا سوچ وکړو چې ده ته څنګه دا درهم ورکړم ؟ دا خو په ظاهره مالدار معلوميږي او مستحق نه دی ، خو چونکه شيخ ورته حکم کړې وُ چې اولني کس ته به دا درهم ورکوی نو ځکه يې همده ته دا درهم ورکړو .

کله چې هغه سړي دا درهم واخيست نو دوباره شا ته روان شو او يو زوړ کنډَر ته داخل شو ، هلته يې څه اوغورځول ، او په هغه اخوا طرف د کنډر نه اووت ، دا مالدار سړې هم دده پسې شاته ورغی ، چې وې کتل نو په کنډر کې يوه مړه کونتره پرته وه ، دا د هغه سړي پسې په منډه ورغی ، او قسَم يې ورته ورکړو چې صحيح حال به راته وايې چې ته څوک يې ؟ ستا اِقتصادي حالات څنګه دي ؟ او په دې مړه کونتره دې څه کول ؟

هغه ورته ووېل : زه يو غريب سړې يم ، د څه بيمارۍ په وجه مزدوري نه شم کولی ، زما واړه واړه بچي دي ، په کور کې د خوراک د پاره هيڅ شی هم نه وُ ، د چا نه سوال هم نشم کولی، ما د خپلو بچو ولږه کتل نشوه برداشت کولی ، د ډيرې پريشانۍ په حالت کې د کور نه راووتلم چې د بچو د پاره د خوراک څه راپيدا کړم ، سَرګردانه ګرځيدم ، هيڅ شی په لاس رانغی ، زما بچي چونکه د ډيرې ولږې په وجه په اِضطراري حالت کې وو نو ما دا مړه

کونتره راواخيسته چې دا به ورله ويسم ، ځکه هغوی مجبور دي ، د خوراک بل څه نشته .
کله چې الله تعالی ستا په ذريعه ماته دا درهم راکړو نو ما په هغه کندر کې واپس هغه مړه کونتره اوغورځوله ، ځکه په دې درهم به ورله اوس د خوراک څه واخلم .
کله چې دې مالدار سړي دا خبرې واوريدی نو سترګې يې وغړيدی ، او د شيخ خبره ورته رايادشوه چې هغه خوريښتيا ويلي وو چې :
" کله مال حلال وي نو دا په خپله په صحيح ځای کې مصرف کيږي او خپل مستحق ته رسيږي ". (١)
لهذا انسان ته په کار دي چې اول خپل کارو بار حلال کړي ، په حلاله طريقه مال اوګټي نو بيا به الله ﷻ ده ته په بهترينو ځايونو کې د لږولوتوفيق ورکوي ، او مستحقينو ته به رسيږي . په حديث کې هم راځي ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :
لَا يَقْبَلُ اللهُ إِلَّا الطَّيِّبَ . (٢)
الله تعالی صرف حلال مال قبلوي .

د تقوی په وجه د مشکلاتو نه وتل . او د غيبي خزانو نه فراخه رزق ملاويدل

محترمو مسلمانانو ! د تقوی او پرهيزګارۍ په وجه الله ﷻ د خپلو بندګانو سره دا وعده کړی چې د مُشکلاتو نه به ورته د وتلو لاره آسانه کړم ، او د داسې ځای نه به ورته رِزق ورکړم چې د سره به يې د هغه ځای نه ګمان هم نه وي .
نو که مونږ هم د حرام او مُشتبِه مال نه ځان اوساتو ، په ځان کې تقوی او پرهيزګاري پيدا کړو نو الله به مونږ ته هم د مُشکلاتو نه د وتلو لار آسانه کړي ، او د داسې ځای نه به راته رِزق راکړي چې زمونږ ګمان به هم نه وي .
حضرت ابوذر رضي الله عنه فرمايي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم دا آيت تلاوت کړو :

(١) مظاهر حق شرح مشکوة ج٣ باب فضل الصدقة في ضمن الفصل الاول حديث ١ .
(٢) رواه البخاري ٢ / ١٣٤ ، ٩ / ١٥٤ ، واحمد ٢ / ٣٣١ ، والبيهقي ٤ / ١٧٧ ، مشکوة باب فضل الصدقة الفصل الاول حديث ١ .

﴿ وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ يَجْعَلْ لَّهٗ مَخْرَجًا ، وَّيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ ۚ وَمَنْ يَّتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ فَهُوَ حَسْبُهٗ ۚ اِنَّ اللّٰهَ بَالِغُ اَمْرِهٖ قَدْ جَعَلَ اللّٰهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا ﴾ . (١)

ترجمه : څوک چې د الله نه اُوویریږي نو الله ﷻ به دده د پاره (د هر مُشکل نه) د خلاصي لاره جوړه کړي ، او د داسې ځای نه به ورته رِزق ورکړي چې دده به پرې گماه هم نه وي ، او څوک چې په الله ﷻ باندې توکل کوي نو همدا الله ﷻ دده د پاره کافي دی ، بیشکه الله ﷻ خپل حکم (په هر حال کې) پوره کوونکې دی ، بیشکه الله د هر شي د پاره یوه اَندازه مقرر کړې .

حضرت ابوذر رضي الله عنه فرمايي چې بيا نبي عليه السلام (ماته) وفرمايل :

« يَا اَبَاذَرٍ ! لَوْ اَنَّ النَّاسَ كُلَّهُمْ اَخَذُوْا بِهَا لَكَفَتْهُمْ »

اې ابوذر ! که چیرته ټولو خلقو ددې آیت په مُقتضٰی باندې عمل کولی (یعنی تقوی یې په ځان کې پیدا کړې وی او په الله ﷻ باندې یې توکّل کړې وی) نو دا آیت به د ټولو پاره کافي شوې وی (یعنی الله ﷻ به ټولو خلقو ته د هر مُشکل نه د وتلو لاره آسانه کړې وی ، او ټولو ته به یې د داسې ځای نه رزق ورکړې وی چې د دوی به وریاندې گمان هم نه وُ) .

حضرت ابوذر رضي الله عنه فرمايي :

فَجَعَلَ يَتْلُوْهَا عَلَيَّ ، وَيُرَدِّدُهَا ، حَتّٰى نَعَسْتُ " . (٢)

---

(١) سورة الطلاق آية ٢ ، ٣ .

(٢) عَنْ أَبِي ذَرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ : جَعَلَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتْلُوْ هٰذِهِ الْآيَةَ : { وَمَنْ يَّتَّقِ اللهَ يَجْعَلْ لَّهُ مَخْرَجًا } حَتّٰى فَرَغَ مِنَ الْآيَةِ . ثُمَّ قَالَ : « يَا أَبَا ذَرٍ ! لَوْ أَنَّ النَّاسَ كُلَّهُمْ أَخَذُوْا بِهَا لَكَفَتْهُمْ » . قَالَ : فَجَعَلَ يَتْلُوْهَا عَلَيَّ ، وَيُرَدِّدُهَا ، حَتّٰى نَعَسْتُ . اخرجه احمد في كتاب الزهد جز ١ ص ٤٠ رقم ٢٢٥ زُهْدُ أَيُّوْبَ عَلَيْهِ السَّلَامُ . ترغيب المسلمين ص ٣١ ؛

وفي رواية : يَا أَبَا ذَرٍ ! إِنِّيْ لَأَعْرِفُ آيَةً لَوْ أَنَّ النَّاسَ كُلَّهُمْ أَخَذُوْا بِهَا لَكَفَتْهُمْ ﴿ وَمَنْ يَّتَّقِ اللهَ يَجْعَلْ لَّهُ مَخْرَجًا ، وَّيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ قَدْرًا ﴾ . (حم ن هـ حب ك) عن ابي ذر ، كنز العمال جزء ١ ص ٥٨٣ رقم الحديث ٢٦٤٤ ، و ج ٢ ص ٥٢٤ رقم ٣٦٦٢ .

نبي عليه السلام (د ډير تاکيد د پاره) بار بار دا آيت ماته تلاوت کولو ، دومره ډيرې مسلسل اُولوستو حتّى چې ماته خوب راغى .

فائده : ددې آيت او حديث نه هم دا معلومه شوه چې د تقوى په برکت سره انسان ته د حلال رزق دروازې کلاوېږي ، او د داسې ځاى نه به ورته رزق ورکولې شي چې دده به د هغه ځاى نه گمان هم نه وي ، بيا پيغمبر عليه السلام ددې آيت مضمون مُستحکم کولو د پاره تاکيدًا دا آيت بار بار لوستلو .

ډير خلق داسې دي چې هغوى په حرامې طريقې سره رِزق طلب کوي لکه په رِشوت ، سود ، ظلم او دُهوکې سره ، حالانکه دوى ته پته نشته چې د الله ﷻ سره کوم رزق دى دا په اطاعت او د الله ﷻ په فرمانبردارى سره طلب کولې شي .

ټولو مخلوقاتو ته رِزق ورکوونکې الله ﷻ دى

په دې کې هيڅ شک و شُبه نشته چې د رِزق معامله صرف د الله ﷻ په قدرت کې ده ، او ټولو مخلوقاتو ته رِزق ورکوونکې الله ﷻ دى ، چاته چې اوغواړي رزق ورله فراخه کړي ، او چاته چې اوغواړي نو رِزق ورله تنگ کړي ، البته الله ﷻ په نيکو اعمالو او تقوى سره د رِزق د فراخۍ وعده کړې .

الله ﷻ په اَزل کې د ټولو انسانانو د رِزق فيصله کړې ده ، په اَزل کې چې څومره رزق د انسان د پاره مقرر شوى ، په هغې کې نه کمې کيږي ، او نه زياتى (البته انسان به د حلال رزق پيدا کولو د پاره جائز کسب ، تجارت يا مزدوري خامخا کوي) .

په دُنياوي ژوند کې د انسان ډير ضرورتونه وي خو ليکن په دې کې غټ او بنيادي ضرورتونه درې دي :

۱ . کپړې (جامې) ۲ . ځاى ۳ . خوراک .

دا درې په کې ضروريات اَصليه دي ، ليکن په دې کې د جامو او ځاى ضرورت دومره زيات نه دى ځکه يوه جوړه جامې د انسان ډير وخت کيږي ، او کور هم چې انسان يو ځل جوړ

کړي نو ډيره زمانه کار کوي ، البته د خوراک ضرورت ډير زيات دی ، ځکه په هره ورځ درې پيرې (سهر ، غرمه ، ماښام) د خوراک ضرورت راځي .

د همدې وجې نه انسان هر وخت د خوراک حاصلولو په فِکر کې ډوب او سرګردانه وي ، او ددې په حاصلولو کې ډير حريص وي .

نو الله ﷻ انسان ته په قرآن مجيد کې ځای په ځای دا خبره واضحه کړه چې ټولو مخلوقاتو ته رِزق ورکول زما په ذِمه دي . الله تعالی فرمايي :

﴿ وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللهِ رِزْقُهَا ﴾ . (١)

ترجمه : او په مخ د زمکه باندې داسې هيڅ ساه لرونکې جاندار نشته مګر د هغې ټولو رِزق (ذِمه واري) په الله ﷻ باندې ده .

په يو بل آيتِ مبارکه کې الله ﷻ فرمايي :

﴿ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَآءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُوْنَ ﴾ . (٢)

ترجمه : آيا دوی نه دي کتلي چې الله تعالی چاته اوغواړي هغه ته رزق فراخه کوي ، او چاته يې (چې اوغواړي نو هغه ته رِزق) تنګوي ، بيشکه په دې کې نخې د عِبرت دي د هغه قوم د پاره چې هغوی ايمان لري .

په سورة الذّاريات کې ذکر دي الله تعالی فرمايي :

﴿ وَفِي السَّمَآءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوْعَدُوْنَ ﴾ . (٣)

ترجمه : او په آسمان کې ستاسو رِزق دی ، او هغه څه هم چې د تاسو سره يې وعده کولې شي .

---

(١) سورة هود آية ٦ .

(٢) سورة الروم آية ٣٧ .

همدا مضمون د قرآن کريم په نورو ډيرو آيتونو کې هم ذکر دی ، الله تعالی فرمايي : ﴿ إِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَآءُ وَيَقْدِرُ إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيْرًا بَصِيْرًا ﴾ . سورة بني اسرائيل (الاسراء) آيت ٣٠ .

(٣) سورة الذاريات آية ٢٢ .

....

بلکه د انسان رِزق خو د مخکښ نه ليکل شوی وي ، د مسلم شريف حديث دی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

چې کله نُطفه د مور په رَحِم کښ د څلويښتو يا پنځه څلويښتو شپو شي نو يوه فرښته دې نُطفې ته راشي او الله ﷻ ته دا عرض اوکړي

يَارَبِّ ! أَشَقِيٌّ أَوْ سَعِيدٌ ؟ اې ربه ! دا بَد بخت اوليکم که نيک بخت ؟

نو د الله ﷻ د طرفه چې ورته کوم حکم ملاوَ شي هماغه شان اوليکلې شي .

بيا پوښتنه اوکړي :

أَيْ رَبِّ ! أَذَكَرٌ أَوْ أُنْثَى ؟ اې ربه ! دا هلک دی او که جينۍ ؟

نو (د الله ﷻ د طرفه چې ورته کوم حکم ملاوَ شي) هماغه شان اوليکلې شي .

وَيُكْتَبُ عَمَلُهُ وَأَثَرُهُ وَأَجَلُهُ وَ رِزْقُهُ . ثُمَّ تُطْوَى الصُّحُفُ فَلَا يُزَادُ فِيهَا وَلَا يُنْقَصُ " . (١)

بيا دده عمَل ، دده عُمر او دده رِزق هم اوليکلې شي ، بيا صحيفې بَندې کړې شي او په دې کښ نور نه زيادت کولې شي او نه کمې .

فائده : ددې آيتونو او احاديثو نه معلومه شوه چې د هر حيوان رزق د الله ﷻ په ذمه دی ، او د رِزق فراخي او تَنگي د الله ﷻ په قبضه کښ ده ، عقل او هوښيارتيا ته په دې کښ هيڅ دَخل نشته ، دغه وجه ده چې د ډيرو هوښيارانو رزق به تَنگ وي ، او د ډيرو کم عقلو رِزق به فراخه وي .

---

(١) عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ أَسِيدٍ يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : " يَدْخُلُ الْمَلَكُ عَلَى النُّطْفَةِ بَعْدَ مَا تَسْتَقِرُّ فِي الرَّحِمِ بِأَرْبَعِينَ أَوْ خَمْسَةٍ وَأَرْبَعِينَ لَيْلَةً . فَيَقُولُ: يَارَبِّ ! أَشَقِيٌّ أَوْ سَعِيدٌ ؟ فَيُكْتَبَانِ . فَيَقُولُ : أَيْ رَبِّ ! أَذَكَرٌ أَوْ أُنْثَى ؟ فَيُكْتَبَانِ ، وَيُكْتَبُ عَمَلُهُ وَأَثَرُهُ وَأَجَلُهُ وَ رِزْقُهُ . ثُمَّ تُطْوَى الصُّحُفُ فَلَا يُزَادُ فِيهَا وَلَا يُنْقَصُ " .

صحيح مسلم كتاب القدر باب كَيْفِيَّةِ خَلْقِ الآدَمِيِّ فِي بَطْنِ أُمِّهِ وَكِتَابَةِ رِزْقِهِ وَأَجَلِهِ وَعَمَلِهِ وَشَقَاوَتِهِ وَسَعَادَتِهِ رقم الحديث ٢٦٤٤ .

په الله ﷻ باندې توکل او اِعتماد په کار دی

اگر چې حلال کسب کول او مزدوري کول هم سنت او ضروري ده ، ليکن ددې سره سره بيا هم اِعتماد او بَهروسه په الله ﷻ باندې وي ، همدا مطلب ددې آيت هم دی :

﴿ حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيْلُ ﴾ . (١)

ترجمه : الله تعالی زمونږ د پاره کافي دی او هغه ښه کارساز دی .

او همدا مطلب ددې آيت دی چې :

﴿ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِيْنُ ﴾ . (٢)

ترجمه : اې الله ! مونږ همدا ستا عبادت کوو ، او هم د تا نه مدد غواړو .

لهذا انسان ته په کار دي چې د رزق په معامله کې دومره پريشانه او فِکرمَند نشي چې ددې په وجه ورنه فرضي عبادات هم پاتې شي ، ځکه د انسان مقصدِ حيات د الله ﷻ عبادت کول دي ، الله تعالی فرمايي :

﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُوْنِ ﴾ . (٣)

ترجمه : او ما نه دي پيدا کړي پيريان او انسانان مگر ددې د پاره چې دوی زما عبادت اوکړي .

د افسوس خبره داده چې د انسان په ذِمه کوم اَصلي کارؤ يعنی عبادت کول ، هغه ده پريخې دی ، او د کوم شي ذِمه واري چې الله ﷻ اخيستې ده په هغې کې دا دومره وَرنَتوتې دی چې څليريشت (٢۴) گهنټې يې په دِماغو باندې د رزق ګټلو غَم سور وي ، او د فرضي عباداتو هيڅ پرواه نه ساتي .

(١) سورة آل عمران آية ١٧٣

(٢) سورة الفاتحة آية ٥ .

(٣) سورة الذاريات آية ٥٦ .

حالانکه انسان ته به صرف هماغه رزق ملاویږي کوم چې دده سره په تقدیر کې لیکلې شوې وي ، که دې هر څومره مَنډه اُووهي نو د هغې نه زیات نشي حاصلولی ، نو ددې نتیجه دا را ووته چې انسان نه دُنیا بنه کړه او نه آخرت .

د نن صبا مسلمانانو حالت د اُردو ژبې یو شاعِر په دې شعر کې بیان کړی :

نه خدا هي مِلا نه وِصالِ صَنم ✿ نه اِدهر کے رہے نه اُدهر کے رہے

په تقدیر کې لیکل شوې رِزق به انسان ته ضرور رَسي

محترمو مسلمانانو ! کوم رزق چې د انسان سره په اَزل کې لیکل شوې وي دا به انسان ته ضرور رَسي ، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي :

إِنَّ الرِّزْقَ لَيَطْلُبُ الْعَبْدَ اَكْثَرَ مِمَّا يَطْلُبُهُ أَجَلُهُ . (١)

بیشکه مرګ چې انسان څومره طلب کوي ددې نه زیات رزق انسان طلب کوي (یعنی کوم رزق چې د انسان سره لیکل شوې وي دا رزق مسلسل ددې انسان په تلاش کې وي ، د انسان مرګ ده له دومره نه تلاش کوي څومره چې دا رزق دا انسان تلاش کوي) .

په یو روایت کې راځي ، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي :

لَوْ أَنَّ ابْنَ آدَمَ هَرَبَ مِنْ رِزْقِهِ كَمَا يَهْرُبُ مِنَ الْمَوْتِ لَأَدْرَكَهُ رِزْقُهُ كَمَا يُدْرِكُهُ الْمَوْتُ . (٢)

که چیرته بني آدم دخپل رزق نه داسې اُوتختي لکه څرنګې چې د مرګ نه تختي نو دده دا رزق به دې داسې رالاندې کړي لکه څرنګې چې مرګ دې رالاندې کوي .

---

(١) روه الطبراني عن ابي الدرداء رقم الحديث جزء ٦ ص ٤٧٣ رقم الحديث ١٦٦٠٩ .

وفي رواية : إِنَّ الرِّزْقَ لَيَطْلُبُ الْعَبْدَ كَمَا يَطْلُبُهُ أَجَلُهُ . رَوَاهُ أَبُو نُعَيْمٍ فِي « الحِلية » . مشكاة المصابيح رقم الحديث ٥٣١٢ ، الترغيب والترهيب ج٢ ص ٣١٢ رقم الحديث ١٧٠٣ ، و رواه ابن حبان في صحيحه جزء ٨ ص ٣١ رقم الحديث ٣٢٣٨ ، و رواه الطبراني باسناد جيد ، كنز العمال ج١ ص ٢٦٧ كتاب البيوع باب في طلب الرزق .

وفي رواية : اَلرِّزْقُ أَشَدُّ طَلَبًا لِلْعَبْدِ مِنْ أَجَلِهِ . الجامع الصغير رقم الحديث ٥٨٦٤ ، و حسنه المحدث الالباني عن ابي الدرداء من رواية القضاعي ، انظر حديث رقم: ٣٥٥١ في صحيح الجامع .

(٢) حلية الاولياء و طبقات الاصفياء جز٧ ص ٩٠ ، الجامع الصغير و زيادته جز ١ رقم الحديث ٩٣٧١ ، حكم الألباني : حسن . انظر حديث رقم: ٥٢٤٠ في صحيح الجامع.

د امامِ زاهدي رحمه الله واقعه

يو ځل امامِ زاهدي رحمه الله اِراده اوکړه چې زه دا يقين حاصل کړم چې الله ﷻ هر چاته رِزق په کومه طريقه وَر رسوي؟ نو دې ددې مقصد د پاره ځنګل ته روان شو، بيا يو غَر ته اُوختـه، په غَر کې يو غار ته ننَوت، او د غار په يو ګُنج (ګټ) کې کيناست، د ځان سره يې وويل:

كُنتُ أَنظُرُ كَيفَ يَرزُقُنِيْ هُنَارَبِّيْ ؟ زه ګورم چې زما رَب ماته دلته رزق څنګه رارسوي؟

(د الله ﷻ شان ګوره) د يوې قافلې نه لاره وَرکه شوه (د همدې ځنګل او غَر طرف ته راروان وو) ، په دوی باندې سخت باران شروع شو ، دوی د باران نه د بچ کيدلو د پاره يو غار تلاش کولو ، نو دغه غاريې اُوليده په کوم کې چې امامِ زاهدي ناست وُ .

کله چې د قافلې واله دې غار ته داخل شو نو په دې کې يې امام زاهدي اُوليده، ده ته يې آواز اوکړو: اې عبدالله ! ، خو ده جواب ورنه کړو ، دوی وويل : کيدې شي د ډيرې يخنۍ د وجې دا سړې د خبرو قدرت نشي لرلی ، نو اُور يې بَل کړو او دې يې ورته ګرم کړو ، د قافلې واله دده سره بيا خبرې شروع کړې خو ده بيا هم جواب ور نکړو ، دوی خپل مينځ کې وويل : کيدې شي اُوږې شوې وي ځکه خبرې نشي کولی ، نو خوراک يې ورته نژدې راوړو، ده ته يې د خوراک د پاره اِشاره اوکړه خو ده خوراک نه کولو ، د قافلې واله وويل: کيدې شي د ډير وخت نه ده څه نه وي خوړلي دا روټۍ به نشي خوړی ، نو شُوده (پَيـه) يې ورله ګرم کړه ، خوږه پالوده يې ورله ورنه جوړه کړه او ده ته يې وَر وړاندې کړه خو ده بيا هم او نه خوړه ، دوی وويل : ده ډيره موده خوراک نه دې کړی نو کيدې شي چې دواړه ژامې يې جَم شوې وي او اوس د خوراک د پاره نه کلاويږي .

نو د دوی نه دوه کسان راپاڅيده چې په زوره باندې دده خُوله کلاوُ کړي ، کله يې چې دده خُوله په زوره کلاوُ کړه او نوَرې يې ورله په خوله کې واچوله نو امامِ زاهدي اُوخندل، دوی ورته وويل: آيا ته ليونې يې ؟ ده ورته وويل : نه ، زه ليونې نه يم ، ليکن ما دا معلومه چې الله ﷻ ماته رزق څنګه راکوي ؟

فَعَيِنْتُ أَنَّهُ يَرْزُقُنِيْ وَيَرْزُقُ عَبْدَهُ حَيْثُ كَانَ ، وَأَيْنَ كَانَ ، وَكَيْفَ كَانَ . (١)

پس زه پوهه شوم چې الله جَلَّ جَلَالُهُ ماته ، هر بنده (او هر مخلوق ته) رزق ورکوي که دا په هر ځای کې وي ، او هر څنګه حالت کې وي .

د خوش طبعۍ واقعه

د دې ځای مناسب د خوش طبعۍ یوه واقعه درته بیانوم اګر چې د عبرت نه ډکه ده : په یوه بانډه (اطرافو) کې یو عالِم د جُمعې تقریر کولو ، د تقریر په دَوران کې یې دا خبره اوکړه چې : " ټول مخلوق ته رِزق الله جَلَّ جَلَالُهُ ورکوي ، او د چا سره چې کوم رِزق لیکلې شوې وي د ده ته به خامخا دا رزق وَر رسوي " .

په دې مَجلس کې د بانډې یو ځوان ناست ؤ ده د ځان سره په زړه کې وویل : چې کله زه خوراک نه کوم نو الله جَلَّ جَلَالُهُ به یې راباندې څنګه اُوخوري ؟

ده خوراک کول بَند کړه ، کور ته چې راغی مور ورته خوراک راوړو ، ده اِنکار اوکړو چې زه یې نه خورم ، مور به بار بار ورته د خوراک کولو وینا کوله خو ده به مسلسل د خوړلو نه اِنکار کولو ، آخِر دا کس د ډیرو ستُونو په وجه تَنګ شو او د کور نه اُووت ، بهَر یو ځنګل طرف ته لاړ ، د ځان سره یې همدا سوچ کولو : چې کله زه خوراک نه کوم نو الله جَلَّ جَلَالُهُ به یې راباندې څنګه اُوخوري ؟

د مور خو د بچي سره ډیره مینه وي ، دې پَراټې پخې کړې ، ورسره یې څه کوچ او تَلکاري هم په کاسو کې واچوله او دې ځوي له یې ځنګل ته وَر وړه ، ده د خوړلو نه اِنکار اوکړو ، مور یې دا خوراک د ده سره په څنګ کې کیښود ، او واپس ورنه کور ته راغله .

دې کس باندې به د خوراک بُوی لږیده نو د دې ځای نه پاڅیده په څه فاصله کې لرې په یو ځای کې څملاست .

د خدای شان ګوره چې د دې علاقې څه ډاکوان او غله به د غرمې په وخت په دغه ځای کې راجَمع کیده ، او د غلا د پاره به یې نقشه جوړوله ، څکه دا یو محفوظ ځای ؤ ، غلو چې

---

(١) درة الناصحين ص ١٢۴ ، رونق المجالس ، قرة الواعظين ج١ ص ١٨٩ .

دلته دا بهترين خوراک اُوليده نو ډير خوشحاله شو ، د خوراک اِراده يې اوکړه ، په دوی کې چې کوم مشر وُ هغه ډير هوښيار وُ ، خپلو ملګرو ته يې ووېل :

خبردار ، دا او نه خورئ ، هسې نه چې چا زمونږ د وژلو د پاره مونږ ته په دې خوراک کې زَهر نه وي اَچولي ، او که چا زَهر اچولي وي کيدې شي هغه دلته خواؤ شا پټ ناست وي ، نو تاسو اول اَخوا ديخوا تلاش شروع کړئ .

کله چې دې غلو اخوا ديخوا تلاش شروع کړو نو دا ځوان يې اُوليده چې په يو ځای کې پروت دی ، دوی دا د وِينښتانو نه را اُونيوه ، او ورته وې وېل :

په دې خوراک کې تا زَهر اچولي ؟ ده ورته ووېل : نه ، ما په کې ندي اچولي . غلو ورته ووېل : چې کله تا په کې زهر ندي اچولي نو بيا تا ولې دلته دا خوراک ايخې دی؟

بيا دې غلو مشوره اوکړه چې اول به دا خوراک په ده باندې اوخورو ، نو که زهر يې په کې اچولي وي نو همدا به پرې مَړ شي .

نو دوی ده ته حکم اوکړو چې دا خوراک اوخوره ، ده د خوراک نه اِنکار اوکړو ، د غلو نور هم يقين پوخ شو چې ده په دې خوراک کې زهر اچولي دي . بيا يې ورته د خوړلو حکم اوکړو خو ده نه خوړلو ، د غلو مشر دې نورو ته حکم اوکړو چې يو څو څپيړې يې سَم پُوخ پُوخ اُووهئ ، دوی ورباندې د وهلو شروع اوکړه سَم پُوخ پُوخ يې اُووهل .

د ډيرو وهلو نه پس دې ځوان دې غلو ته خپله واقعه بيان کړه ، بيا ټول يو ځای کيناسته او په شريکه يې دا روټۍ اوخوړه .

په راتلونکې جُمعه باندې دا ځوان بيا جُمات ته راغی ، هغه عالِم بيا دا خبره اوکړه :

" ټول مخلوق ته رِزق الله ﷻ ورکوي ، او دچا سره چې کوم رِزق ليکلې شوې وي ده ته به خامخا دا رزق وَر رسوي " .

د تقرير نه پس دې ځوان مولانا صاحب ته ووېل : مولانا صاحب ! چې کله ته مسئله بيانوی نو نيمه مسئله مه بيانوه ، بلکه پوره مسئله بيانوه .

مولانا صاحب ورته ووېل : زه خو پوره مسئله بيانوم ، ما کومه مسئله نيمه بيان کړی ؟

ده ورته ووېل : تا تېره جُمعه دا مسئله دا بيان کړې وه چې :

" ټول مخلوق ته رِزق الله ﷻ ورکوي ، او دچا سره چې کوم رِزق ليکلې شوې وي ده ته به خامخا دا رزق وَررسوي " .

مولانا صاحب ورته ووېل : دا خو پوره مسئله ده . دې ځوان ووېل : دا پوره مسئله نده ، بلکه پوره مسئله داسې ده :

" ټول مخلوق ته رِزق الله ﷻ ورکوي ، او دچا سره چې کوم رِزق ليکلې شوې وي ده ته به خامخا دا رزق وَررسوي ، او چې څوک يې نه خوري نو بيا به يې په وهلو وهلو ورباندې په زُوره خوري " . (ځکه د ما سره همدا کار اوشو) . (١)

فائده : دا اګر چې د خوش طبعۍ واقعه ده ليکن بيا هم په کې عبرت پروت دی .

مقرر شوې رِزق په خپله جُمات ته راورل

ابراهيم خواص رحمه الله يو مشهور بزرګ او صاحبِ کرامت وَلي تېر شوی ، دې وايي زه په يو جُمات کې ووم ، په دې جُمات کې ما يو فقير اُوليده چې د درې ورځو نه په ذکر و اَذکار او عباداتو کې مشغول وُ ، په دې درې ورځو کې ده د خوراک هيڅ او نه خوړل ، آخر ما ورنه پوښتنه اوکړه : ستا کوم خوراک ته زړه کيږي چې زه يې درله راوړم ؟ هغه راته ووېل : ګرمه روټۍ او کباب .

ابراهيم خواص وايي : زه د جُمات نه اُووتم ددې د پاره چې ده له ګرمه روټۍ او کباب پيدا کړم (هغه ځای چونکه اَطراف وُ ، ښاريه نه وه) ټوله ورځ اوګرځېدم ليکن ما هيچرته هم دا پيدا نه کړه . زه ماسخوتن نا اُميده جُمات ته راغلم ، د شپې مې د جُمات دروازه بنده کړه ، څه اندازه شپه تېره شوې وه چې يو کس د جُمات دروازه رااُووهله ، زه چې ورغلم دروازه مې کلاوُ کړه نو په دروازه کې يو کس ولاړ دی ، په لاس کې ورسره ګرمه روټۍ او کباب دی ، ما له يې راکړه ، او راته وې ويل چې دا واخله ، ما ورته ووېل :

دا دې د کوم ځای نه راوړه ؟ او ولې دې راوړه ؟ هغه راته ووېل : نن مونږ په کور کې دا شيان د خوراک د پاره پَخ کړي وو ليکن په کور کې زمونږ په څه خبره باندې جګړه پيدا

(١) اهلِ دل کے تڑپا دینے والے واقعات ج۴ ص ٧٦ .

شوه ، مونږ ټول قسَم اوکړو چې اوس به دا کباب او دا روټۍ هيڅوک نه خوري بلکه دا ټول به جُمات ته ليږو ، نو ځکه ما دلته راوړه . (١)

سبحان الله ، ابراهيم خواص رحمه الله ټوله ورځ د ګرمې روټۍ او کباب پسې اوګرځيد ، ليکن پيدا يې نه کړه ، خو چې کله الله ﷻ غوښته نو بغير د مُشقت نه يې جُمات ته ورته رااوليږل .

همدغه شان يوه بله واقعه

همدغه شان يوه بله واقعه هم علماؤ رانقل کړې ، شيخ ابويعقوب بصري رحمه الله فرمايي چې يو ځل زه په حرَم شريف کې په عبادت مصروفه ووم ، د لسو ورځو نه راته د خوراک هيڅ ملاؤ نه شو ، سخت اوږي شوم ، په زړه کې مې دا خبره راغله چې بهر ميدان او وادۍ طرف ته اوځم کيدې شي د خوراک څه راته ملاؤ شي .

کله چې بهر اووتم نو يو بَدبُويه ټيپر (شَلغم) مې اوموندهٔ ، ما راواخيست چې وې خورم ليکن طبعيت مې او نه منل ، واپس مې اوغورځول ، دوباره مسجدِ حرام ته راغلم ، د ځان سره مې وويل : کيدې شي بهترين شی د خوراک د پاره راته ملاؤ شي .

کله چې په حرَم کې کيناستم نو يو کس راغی ، زما مخې ته کيناست ، په لاس کې ورسره يوه تهيلۍ وه ، دې کس وويل : په دې تهيلۍ کې پنځه سوه ديناره او څه نور د خوراک شيان دي دا ټول ستا دي ، ته يې قبول کړه .

ما ورته وويل : په دې دومره ډيرو خلقو کې ته دا ماله ولې راکوی ؟ بل چا له يې ولې نه ورکوی ؟ هغه راته وويل :

نن لسمه ورځ ده چې مونږ په سمندري کشتۍ کې سفر کولو ، په دې کې ناڅاپه سمندري طوفان راغی ، کشتۍ غرقيدو ته نزدې شوه ، په کشتۍ کې ناست کسانو هر چا څه نذر اومنل ، ما دا نذَر اومنل : که زه ژوندې بَچ شوم نو چې د حرم شريف په مُجاورينو کې د ټولو نه اول زما نظر په کوم کس باندې اولږي زه به هغه ته پنځه سوه ديناره او دا څه خوراک

(١) حلية الاولياء و طبقات الاصفياء ، ١٠/٣٣٦ ، ترغيب المسلمين في الرزق الحلال و طعمة الصالحين ص ٥٩ .

ورکوم ، اوس مې اول په تا باندې نظر اولږيده نو ځکه مې په دې دومره خلقو کې ستا تخصيص اوکړو .

ابويعقوب بصري رحمه الله فرمايي : چې ما دې کس ته وويل : ته دا تهيلۍ کلاؤ کړه ، هغه چې تهيلۍ کلاؤ کړه نو په دې کې د مصرې ميده روټۍ ، چيني ، او د بادامو چغزې وې، ما ددې نه يو موټې چيني او يو موټې بادام واخيست او باقي ټول هر څه مې هماغه کس ته واپس ورکړه ، او ورته مې وويل :

دا زما د طرفه تاته هديه شوه ، ته يې خپلو بچو له ويسه .

ابويعقوب بصري رحمه الله فرمايي چې بيا ما خپل نفس ته وويل :

رِزْقُکِ يَا نَفْسُ ! سِيْرَ إِلَيْکِ مُنْذُ عَشَرَةِ اَيَّامٍ ، وَأَنْتَ تَطْلُبِيْنَهُ مِنَ الْوَادِيْ . (١)

اې نفسه ! ستا رزق د لسو ورځو نه تاته راروان ؤ او دا تا بهَر په وادي (ميدان) کې تلاش کولو .

ټرل شوي کس ته د کارغه په ذريعه رِزق وَرکول

د ابراهيم بن اَدهم رحمه الله د توبې سبب دا ؤ چې دې يوه ورځ ښکار له تللې ؤ ، د ښکار کولو نه پس په يو ځای کې کيناست ، دَسترخوان يې ځان ته خور کړو چې روټۍ اُوخوري ، په دې کې ناڅاپه يو کارغه راغی ، په مَخوکه يې څه روټۍ د دَسترخوان نه اُوچته کړه ، او لاړو والوَتو . ابراهيم بن اَدهم رحمه الله چې دا اُوليده نو ډير تعجب يې اوکړو (چې دې کارغه څنګه دومره زړه وَرتيا اوکړه ، او دا روټۍ يې وې وړه) ، نو دې په اَس باندې سوَر شو او د کارغه پسې شاته وَر روان شو ، کارغه پاس په غره کې په يو ځای کې کيناست ، دې هم غره ته ورپسې وَر اُوخت ، کارغه يې د لرې نه اُوليده ، چې کله ورنږدې شو نو کارغه والوت ، ده هلته يو کس اُوليده چې لاس او خپې يې ټرل شوې وی او ستوني ستَغ په شا باندې پروت ؤ .

ابراهيم بن ادهم چې دا سړې په دې حالت باندې اُوليده نو د اَس نه راښکته شو ، لاس او خپې يې ورله کلاؤ کړه ، بيا يې ورنه پوښتنه اوکړه چې دا درله چا ټرلي وو ؟ هغه ورته خپله

(١) ترهيب المسلمين في الرزق الحلال و طعمة الصالحين فصل ١٦ ص ٣٤٦ .

واقعه بيان کړه چې زه يو تاجِريم ، غلو اُونيوم ، د ماسره چې څه مال و دولت وُ هغه ټول يې رانه واخيست خو زه يې او نه وَژلم ، بلکه زما لاس او خپې يې اوتړل او دلته يې اُوغورځولم، نن اُوومه (٧) ورځ ده چې زه په دې ځای کې پروت يم ، الله ﷻ زما د رِزق دا اِنتظام برابر کړی چې په هره ورځ باندې دا کارغه روټۍ راوړي ، زما په سينه باندې کيني ، بيا په خپله مخوکه باندې روټۍ (د نوَرِی په مِقدار) ماته کړي ، او زما په خوله کې يې کيږدي ، زه يې اُوخورم.

وَمَا تَرَكَنِيَ اللهُ جَائِعًا فِيْ تِلْكَ الْأَيَّامِ .

په دې اُووه ورځو کې الله ﷻ زه اُوږي نه يم پريخی .

ابراهيم بن ادهم رحمه الله دا کس د ځان سره په اَس باندې راکينول او واپس هماغه زوړ ځای ته راغی ، دلته يې توبه اُوويسته ، د فخر جامې يې اُوويستی ، د سُنت موافق او د صوفيانو لباس يې واغوست ، ټول غلامان يې آزاد کړه ، خپله زمکه او مال و دولت يې مسکينانو ته وقف کړو ، اَمسا يې راواخيسته او د الله ﷻ په توکّل مکې مکرمې ته روان شو ، سفر يې کولو ، تر دې چې مکې معظمې ته اُورسيده او د الله تعالی شکريه يې اَداء کړه. (١)

ړندې مرغۍ ته رِزق ملاويدل

حضرت ذوالنون مصري رحمه الله فرمايي چې زه يو ځل د مِصر نه بعضې اَطرافو طرف ته روان ووم ، په لاره کې د يوې اُونې لاندې اُوده شوم ، کله چې راويښ شوم نو يوه ړَنده مرغۍ پاس د اُونې نه رااُولويده :

فَانْشَقَّتِ الْأَرْضُ فَخَرَجَ مِنْهَا سُكُرُّجَتَانِ ، إِحْدَاهُمَا مِنْ ذَهَبٍ ، وَالْأُخْرٰى مِنْ فِضَّةٍ ، فِيْ إِحْدَاهُمَا سِمْسِمٌ ، وَفِي الْأُخْرٰى مَاءُ وَرْدٍ ، فَأَكَلَتْ مِنْ هٰذِهٖ وَ شَرِبَتْ مِنْ هٰذِهٖ ، فَقُلْتُ : " حَسْبِيْ " وَلَزِمْتُ الْبَابَ إِلٰى اَنْ قَبِلَنِيْ . (٢)

---

(١) دُرّة الناصحين ص ١٢٥ .

(٢) ترغيب المسلمين فصل ١٨ ص ٣٩٢ .

چې ځنګه را اُولويده نو زمکه ورته اُوچاؤديده ، او ددې نه ورته دوه رِکابي (پليټونه) را اُووته ، يو د سرو زررو ؤ او بل د سپينو زررو ؤ ، په يو کې ګنځلې وى او په بل کې د ګلابو اُوبه وى ، دې رَندې مرغۍ دا کنځلې اُوخوړى ، او دا اُوبه يې هم اُوڅکلى ، ما د ځان سره په زړه کې وويل : " حَسْبِيْ " . همدا د عبرت واقعه زما د پاره کافي ده ، بيا ما د الله ﷻ د رحمت دَروازې سره ځان لازم کړو ، تر دې پورې چې زه الله ﷻ قبول کړم .

يو رُوند ځناور ته د رِزق رسولو انتظام

يو بزرګ وايي چې يو ځل زه او ابوعلي بدوي رحمه الله په سفر باندې را اُووتو ، په يو ځنګل تيريدو ، سخته اُولړه او تَنده راته اُولږيده ،

فَإِذَا بِثَعْلَبٍ يَحْفِرُ الْأَرْضَ وَيُخْرِجُ مِنْهَا كَمَاءَةً وَ يَرْمِيْ بِهَا إِلَيْنَا .

نا ځاپه مونږ يوه لومبړه اُوليده چې زمکه يې په خپو باندې کنستله ، د هغې نه يې خرېړي راويستل ، او زمونږ طرف ته يې راغورځول .

مونږ ورنه د خپل ضرورت موافق اُوخواړه ، نور مو مخکې سفر شروع کړو ، چې يو ځاى ته اُورسيدو نو هلته مو يو لوي ځناور اُوليده چې پروت ؤ ، مونږ چې لږ ورنزدې شو نو هغه رُوند ؤ ، مونږ دده په حالت باندې تعجب اوکړو چې ده ته به خوراک په څه طريقې سره ملاويږي ؟ مونږ ولاړوو همدا سوچ مو کولو چې په دې دَوران کې يو کارغه راغى ،

مَعَهُ قِطْعَةُ لَحْمٍ كَبِيْرَةٍ . فَضَرَبَ بِجَنَاحَيْهِ عَلَى أُذُنِ السَّبُعِ . فَفَتَحَ فَمَهُ . فَطَرَحَ فِيْهِ الْقِطْعَةَ .

ددې کارغه سره د غوښې غټه ټکړه وه ، ده په خپلو وَزرو سره ددې دَرِنده غوږونه اُووهل ، هغه خپله خُله کلاؤ کړه ، کارغه په کې د غوښې ټکړه وَر اُوغورځوله .

دا بزرګ وايي چې ماته ابوعلي بدوي رحمه الله وويل : دا زمونږ د عبرت د پاره د الله ﷻ د قدرت يوه لويه نخه ده ، په دې کې د الله تعالى د رازِقيت يوه عجيبه مظاهره ده ، چې الله ﷻ د غيبو نه دا کارغه ددې ړوند دَرِنده د پاره مقرر کړى چې ده ته خوراک راوړي .

بيا مونږ مخکې سفر شروع کړو ، مخې ته يوه جونړه راغله ، مونږ چې ورنزدې شو او اُومو کتل :

فَإِذَا فِيْهِ عَجُوْزٌ كَبِيْرَةٌ لَيْسَ عِنْدَهَا شَيْءٌ . وَعَلَى بَابِ الْكُوْخِ حَجَرٌ مَنْقُوْرٌ .

په دې جُونپړه کې يوه مَشره بوډۍ وه چې د هغې سره هيڅ شی نه وُ ، او د جونپړې دَروازې سره يو غټ کاڼې وُ په هغې کې يوه کنده (يعنی سُورې) وُ .

په جُونپړه کې دننه دا بوډۍ په عبادت باندې مشغوله وه ، د ماښام مانځه نه پس دا بوډۍ رااُووته ، په لاس کې ورسره دوه روټۍ او څه قجورې وی ، مونږ ته يې ووېل : دننه جُونپړې ته راشئ او د خوراک چې درته څه ملاؤ شي هغه اُوخورئ .

مونږ چې دننه ننوتو او اوموکتل نو څلور روټۍ او څه قجورې پرتې وی ، حالانکه خواؤشا نزدې د قجورو اُونې بالکل نه وی .

بيا لږ وخت پس وريځ راغله او صِرف په همدې لږ ځای باندې باران اوشو ، په هغه کاڼي کې چې کوم سورې وُ هغه د اُوبو نه ډک شو ، مونږ د بوډۍ نه پوښتنه اوکړه چې : ته دلته په دې جُونپړه کې د څومره زمانې نه اُوسيږې ؟ او ستا د خوراک او اُوبو څه اِنتظام وی ؟ نو دې بوډۍ ووېل :

سَبْعِيْنَ سَنَةً هٰكَذَا حَالِيْ مَعَ مَوْلَايَ فِيْ قُوْتِيْ وَشَرَابِيْ كَمَا تَرَوْنَ .

د اَوياؤ (٧٠) کالو نه په خوراک او څکاک کې زما معامله د خپل مَولا سره همداسې ده څنګه يې چې تاسو ګورئ .

كُلَّ لَيْلَةٍ تَجِيْءُ هٰذِهِ السَّحَابَةُ فِي الصَّيْفِ وَالشِّتَآءِ ، وَهٰذَانِ الرَّغِيْفَانِ وَالتَّمْرُ . (١)

په اُوړي او ژمي دواړو کې په هره شپه باندې دا وريځ راځي (صِرف په همدې لږ ځای کې باران ورنه کيږي ، او زما د پاره ددې کاڼي په سوري کې اُوبه جَمع کيږي) ، او هره شپه دا دوه روټۍ او څه قجورې رارسي .

غرځنۍ هوسۍ ماشومې جينۍ ته شيږ مياشتې شوده ورکول

ابوجعفر فرغاني رحمه الله فرمايي چې زه د خپلو ملګرو سره په دِينپور کې مقيم ووم ، څه خلق راغله او د يوې جينۍ د پاره يې د واده اَسباب (جَهيز وغيره) اَخيسته ، هغوی

(١) ترغيب المسلمين فی الرزق الحلال و طعمة الصالحين فصل ٨ ص ١٥٥ .

ماته وویل : که تاته پته اولږیده چې مونږ دا اسباب د کومې جینۍ د واده د پاره اخلو نو ته به یې مونږ ته ډیر زر راکړې.

ما ورته وویل : دا د چا د پاره اخلی ؟ هغوی راته پوره واقعه بیان کړه :

چې زمونږ د قوم د سردار به همیشه لورانې کیدی، ځامن یې نه وو ، کله یې چې د بي بي حمل په ګېډه شو نو ورته وې ویل : که په دې ځل دې لور اوزیږوله نو وژنم دې.

اتفاقًا مونږ مراغه ښار طرف ته په سفر روان شو ، د مونږ سره دا سردار او د ده بي بي هم وه ، د بي بي یې حمل په ګېډه ؤ ، په لاره کې دې بي بي ته د اولاد درد پیدا شو ، دا د اودس ماتي یا په بله بهانه باندې لرې لاړه ، هلته د دې لور پیدا شوه ، دې ښځې ته خو خاوند د لور په زیږولو باندې د وژلو دهمکي ورکړې وه ، نو دې د دې یرې د وجې دا په یوه کپړه کې تاؤ کړه او هلته نزدې په یو غار کې یې کیښوده ، واپس ورنه را روانه شوه ، قافلې ته راغله. دلته یې خاوند ته وویل چې زما په ګېډه کې حمل نه ؤ بلکه صرف هوا وه هغه اووته.

بهر حال زمونږ قافله د دې ځای نه روانه شوه ، خپل منزل مقصود ته اورسیده ، شپږ میاشتې پس مونږ دوباره په همدې لاره راتلو ، کله چې همدې زوږ ځای ته را اورسیدو نو دا زنانه بیا په یوه بهانه باندې هماغه غار ته ورغله کوم ځای چې دې شپږ میاشتې مخکې خپله وړه لور پرېښې وه.

کله چې غار ته ورننوته نو وې لیده چې یوې هوسۍ دې ماشومې ته شوده (پې) ورکول، هوسۍ چې دا ښځه اولیده نو اوتختیده ، دې ښځې دا ماشومه په غیږ کې راواخیسته ، په دې حالت لیدلو سره دا زنانه په ژړا شوه ، واپس یې په زمکه واچوله او قافلې واله ته راروانه شوه ، زړه یې صبر اونکړو قافلې والهؤ ته یې دا خبره اوکړه ، د قافلې واله معزز خلق راجمع شو او ټول د دې غار خولې ته راغله چې وې کته نو هوسۍ هماغه شان دې جینۍ ته شوده ورکول ، هوسۍ چې مونږ اولیدو نو اوتختیده ، مونږ دا ماشومه راواخیسته او راروان شو ، هوسۍ د لرې نه زمونږ تماشه کوله.

بهر حال ، اوس هغه ماشومه بالغه شوې ده ، د دې پلار دا یو نېک سړي ته ورکړې ده ، اوس مونږ راغلي یو او هماغې ماشومې له د واده سامان اخلو . (١)

---

(١) قصص الاولياء ص ٣٦٥ حكايت نمبر ٣٩٣ ، مثالي فكر انگيز واقعات ص ١٤٢ .

فَإِذَا فِيهِ عَجُوزٌ كَبِيرَةٌ لَيْسَ عِنْدَهَا شَيْءٌ . وَعَلَى بَابِ الْكُوخِ حَجَرٌ مَنْقُورٌ .

په دې جُونپړه کې يوه مَشره بوډۍ وه چې د هغې سره هيڅ شی نه وُ ، او د جونپړې دَروازې سره يو غټ کاڼې وُ په هغې کې يوه کنده (يعنی سُورې) وُ .

په جُونپړه کې دننه دا بوډۍ په عبادت باندې مشغوله وه ، د ماښام مانځه نه پس دا بوډۍ رااووته ، په لاس کې ورسره دوه روټۍ او څه قجورې وی ، مونږ ته يې وويل : دننه جُونپړې ته راشئ او د خوراک چې درته څه ملاوُ شي هغه اُوخورئ .

مونږ چې دننه ننوتو او اوموکتل نو څلور روټۍ او څه قجورې پرتې وی ، حالانکه خواوُشا نزدې د قجورو اُونې بالکل نه وی .

بيا لږ وخت پس وريځ راغله او صرف په همدې لږ ځای باندې باران اوشو ، په هغه کاڼې کې چې کوم سورې وُ هغه د اُوبو نه ډک شو ، مونږ د بوډۍ نه پوښتنه اوکړه چې : ته دلته په دې جُونپړه کې د څومره زمانې نه اُوسيږې ؟ او ستا د خوراک او اُوبو څه اِنتظام وی ؟ نو دې بوډۍ وويل :

سَبْعِيْنَ سَنَةً هٰكَذَا حَالِيْ مَعَ مَوْلَايَ فِيْ قُوْتِيْ وَشَرَابِيْ كَمَا تَرَوْنَ .

د اَويا وُ (٧٠) کالو نه په خوراک او څکاک کې زما معامله د خپل مَولا سره همداسې ده څنګه يې چې تاسو ګورۍ .

كُلَّ لَيْلَةٍ تَجِيْءُ هٰذِهِ السَّحَابَةُ فِي الصَّيْفِ وَالشِّتَآءِ . وَهٰذَانِ الرَّغِيْفَانِ وَالتَّمْرُ .(١)

په اُوړي او ژمي دواړو کې په هره شپه باندې دا وريځ راځي (صرف په همدې لږ ځای کې باران ورنه کيږي ، او زما د پاره ددې کاڼي په سوري کې اُوبه جَمع کيږي) ، او هره شپه دا دوه روټۍ او څه قجورې رارسي .

غرڅنۍ هوسۍ ماشومې جينۍ ته شيږ مياشتې شوده ورکول

ابوجعفر فرغاني رحمه الله فرمايي چې زه د خپلو ملګرو سره په دِينپور کې مقيم ووم ، څه خلق راغله او د يوې جينۍ د پاره يې د واده اَسباب (جَهيز وغيره) اخيسته ، هغوی

(١) ترغيب المسلمين فی الرزق الحلال و طعمة الصالحين فصل ٨ ص ١٥٥ .

ماته وويل : كه تاته پته اُولږيده چې مونږ دا اَسباب د کومې جينۍ د واده د پاره اَخلو نو ته به يې، مونږ ته ډير زر راکړې.

ما ورته وويل : دا د چا د پاره اخلې ؟ هغوی راته پوره واقعه بيان کړه :

چې زمونږ د قوم د سردار به هميشه لوراني کيدې ، ځامن يې نه وو ، کله يې چې د بي بي حمل په ګېډه شو نو ورته وې ويل : که په دې ځل دې لور اُوزيږوله نو وژنم دې.

اِتفاقًا مونږ مراغه ښار طرف ته په سفر روان شو ، د مونږ سره دا سَردار او دده بي بي هم وه. د بي بي يې حمل په ګېډه ؤ ، په لاره کې دې بي بي ته د اَولاد دَرد پيدا شو ، دا د اُودس ماتي يا په بله بَهانه باندې لرې لاړه ، هلته ددې لور پيدا شوه ، دې ښځې ته خو خاوند د لور په زيږولو باندې د وژلو دَهمکي ورکړې وه ، نو دې ددې يَرې د وجې دا په يوه کپړه کې تاؤ کړه او هلته نزدې په يو غار کې يې کينښوده ، واپس ورنه را روانه شوه ، قافلې ته راغله ، دلته يې خاوند ته وويل چې زما په ګېډه کې حمَل نهٔ ؤ بلکه صِرف هوا وه هغه اُووته.

بهر حال زمونږ قافله ددې ځای نه روانه شوه ، خپل منزلِ مقصود ته اُورسيده ، شپږ مياشتې پس مونږ دوباره په همدې لاره راتلو ، کله چې همدې زوړ ځای ته را اُورسيدو نو دا زَنانه بيا په يوه بهَانه باندې هماغه غار ته ورغله کوم ځای چې دې شپږ مياشتې مخکې خپله وړه لور پريښې وه.

کله چې غار ته وَرننَوته نو وې ليده چې يوې هوسۍ دې ماشومې ته شوده (پَۍ) ورکول، هوسۍ چې دا ښځه اُوليده نو اُوتختيده ، دې ښځې دا ماشومه په غيږ کې راواخيسته ، په دې حالت ليدلو سره دا زَنانه په ژړا شوه ، واپس يې په زمکه واچوله او قافلې واله ته راروانه شوه ، زړه يې صبَر اونکړو قافلې والهٔ ته يې دا خبره اوکړه ، د قافلې واله مُعزز خلق راجَمع شو او ټول ددې غار خولې ته راغله چې وې کته نو هوسۍ هماغه شان دې جينۍ ته شوده ورکول ، هوسۍ چې مونږ اُوليدو نو اُوتختيده ، مونږ دا ماشومه راواخيسته او راروان شو ، هوسۍ د لرې نه زمونږ تماشه کوله.

بهَر حال ، اوس هغه ماشومه بالغه شوې ده ، ددې پلار دا يو ښک سړي ته ورکړې ده ، اوس مونږ راغلي يو او هماغې ماشومې له د واده سامان اَخلو . (١)

(١) قصص الاولياء ص ٣٦٥ حکايت نمبر ٣٩٣ ، مثالي فکر اُنګيز واقعات ص ١۴٢ .

فائده : سبحان الله ، الله رب العزت داسې قادِر او رازِق ذات دی چې تر شپږ میاشتو پورې يې ددې ماشومې د پاره هوسۍ مقرر کړې وه ، چې دې به ورته وخت په وخت باندې شوده ورکول.

د " رِضوان " فرښتې په ذريعه أوبه ملاويدل

شيخ ابوعمر واسطي رحمه الله فرمايي چې يو ځل زه د مکې مکرمې نه د نبي کريم صلی الله عليه وسلم د قبر مبارک زيارت د پاره روان شوم ، په لاره کې داسې سخت تږې شوم چې د خپل ژوند نه نااُميده شوم ، آخِر د کيکر د اُونې لاندې د مرګ په اِنتظار کيناستم ، په دې دَوران کې مايو کس أوليده چې په شين رنګ آس باندې سور ؤ ، ددې سرِيَ لباس ، دده د آس زِين او واږې هم شنې وی ، په لاس کې ورسره د شين رنګ واله پياله وه په هغې کې أوبه هم شنې وی ، هغه ماته پياله راکړه او راته وې ويل :

اِشرَبْ. دا أوبه أوڅکه.

شيخ ابوعمر وايي چې ما دا أوبه په درې ساګانو باندې په مړه خېټه أوڅکلې خو بيا هم أوبه کمې نه شوی ، بيا هغه شاه سَوار د مانه پوښتنه اوکړه چې : چيرته د تللو اِرادِه لرې ؟

ما ورته وويل : مدينې منوّرې ته روان يم چې د رسول الله صلى الله عليه وسلم او د دوی د ملګرو (حضرت ابوبکر صديق ﷺ او حضرت عمر ﷺ) په خدمت کې د سلام هديه پيش کوم ، ده چې دا خبره واوريده نو راته وې ويل :

إِذَا وَصَلْتَ وَسَلَّمْتَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْ لَهُمْ : رِضْوَان (اى مَلَكُ الْجَنَّةِ) يَقْرَءُ عَلَيْكُمُ السَّلَامُ .(١)

کله چې ته مدينې منوّرې ته أورسی او په نبي عليه السلام او دده په ملګرو (حضرت ابوبکر صديق ﷺ او حضرت عمر ﷺ) باندې سلام وايې نو زما د طرفه هم ورته اووايه چې (د جنت د فرښتو سردار) رضوان فرښتې هم په تاسو درې واړو باندې سلام ويلو .

(١) ترغيب المسلمين فى الرزق الحلال و طعمة الصالحين فصل ٦ ص ١١٣ .

معلومه شوه چې دا په آس باندې سور انساني شکل کې کس د جنت د فرښتو سردار رضوان فرښته وه، د الله ﷻ په حکم باندې يې دې بزرګ ته اُوبه راوړې وې، کله کله الله ﷻ د غيب نه د فرښتو په ذريعه د خپلو بندګانو مدد کوي، او د فرښتو په ذريعه ورته رزق وَررسوي.

د لبنان په غره کې يو نابينا بزرګ "اِبراهيم کرماني رحمه الله" ته ديرش کاله پورې د يوې مرغۍ په ذريعه رِزق ملاويدل

الله ﷻ داسې رازِق ذات دی چې د انسان سره ليکل شوې رِزق ده ته په هر ځای کې وَر رسوي، تر دې چې د لبنان په غره يو پټ غار کې دَننه يو نابينا بزرګ "ابراهيم کرماني رحمه الله" ته يې د يوې مرغۍ په ذريعه تر د ديرشو (٣٠) کالو پورې رِزق ورکول.

شيخ الحديث حضرت مولانا محمد موسی روحاني بازي رحمه الله په خپل کتاب "ترغيبُ المسلمين" کې د عِبرت نه ډکه يوه اُوږده واقعه رانقل کړې چې:

يو نيک کس خپله د سترګو ليدلو واقعه بيانوي چې مونږ څو ملګري د لبنان غره ته لاړو، ددې د پاره چې مونږ ته يو بزرګ ملاؤ شي، ځکه هاغه وخت د لبنان غره متعلق دا خبره مشهوره وه "چې په دې کې اَولياءُ الله او اَبدال اُوسيږي".

دا کس وايي چې مونږ درې ورځې په دې غره کې ګرځيدو، آخِر زما په خپه کې څه تکليف پيدا شو، زه د ملګرو نه په يو ځای کې پاتې شوم، هغوی ما نه مخکې لاړه، تلاش يې کولو، ما دوه ورځې خپلو ملګرو ته اِنتظار اوکړو خو هغوی واپس رانغله، ما هلته موجود په يوه چينه کې اَودس اوکړو او په مانځه اُودريدم، څه وخت پس مې د تلاوت کولو آواز واوريده، چې کله د آواز په طرف ور روان شوم نو يو غټ غار مې اُوليده چې په دې کې په سترګو ړوند يو نابينا کس ناست ؤ، ما ورباندې سلام واچول، هغه د سلام جواب راکړو، او پوښتنه يې رانه اوکړه چې: انسان يې يا جِنّي؟ (يعنی پيرې)، ما ورته وويل: زه انسان يم، هغه وويل:

لَا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ وَحْدَهٗ لَاشَرِيْکَ لَهٗ مَارَاَيْتُ هٰهُنَا اِنْسِيًّا مُنْذُ ثَلَاثِيْنَ سَنَةً غَيْرَکَ.

(کلمه یې وویله) لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَاشَرِيْكَ لَهُ (بیا یې وویل) ما خو د دیرشو کالو نه راپه دیخوا دلته ستا نه علاوه څوک بل انسان ندې لیدلی.

بیا هغه ماته وویل: ته به ستړې شوې یې، راشه څه آرام اوکړه. زه چې غار ته دننه ورننوتم نو هلته مې درې قبرونه اولیده، زه د قبرونو سره نزدې اوده شوم، کله چې د ماسپخین وخت راغی نو دې نابینا بزرگ ماته آواز اوکړو:

اَلصَّلٰوةُ يَرْحَمُكَ اللهُ. د مانځه وخت دی (پاڅه) الله ﷻ دې په تا باندې رحم اوکړي. مونږ د ماسپخین مونځ اوکړو، د مانځه نه پس دې تر د مازیگر مانځه پورې په نوافلو او اَذکارو کې مشغول ؤ، بیا مونږ د مازیگر مونځ اوکړو، د مانځه نه پس یې څه دُعاگانې اوکړې، همدارنگې مونږ په خپل خپل وخت باندې د ماښام او ماسخوتن مونځونه اوکړه، ده ته به د هر مانځه وخت ښه صحیح معلوم ؤ، د ماسخوتن مانځه نه پس دې نابینا بزرگ ماته وویل: خوراک به خورې؟ ما ورته وویل: آو. راته وې ویل: غار ته دننه لاړ شه هلته چې څه د خوراک موجود وي هغه اُخوره.

زه چې غار ته دننه لاړم نو هلته مې په یو کاڼړو باندې غوزان، اُوشکې، سېب، اِنځَر او مختلف قِسمه میوې اُولیدې، چې هر قِسمه میوې په ځانله ځانله گُنج کې ایخې وې.

ما چې ورنه څومره خوړې شوې هغه مې اُوخوړې. دا نابینا بزرگ ټوله شپه په عبادت او ذکر و اَذکارو کې مشغول ؤ، د پیشمني په وخت یې وِتر واجب او تهجد اوکړه، بیا یې ددې میوو نه څه اُوخوړې، د سهر مانځه نه پس په ناسته ناسته اُوده شو، د نمر راختو نه لږ وخت پس راویښ شو، آودس یې اوکړو. بیا ما ورته وویل: دا میوې تاته د کوم ځای نه راځي؟ دا خو دیرې اَعلی قِسمه میوې دي، راته وې ویل: اوس به یې ته په خپله باندې اوگورې:

فَدَخَلَ طَائِرٌ جَنَاحَاهُ أَبْيَضَانِ وَصَدْرُهُ أَحْمَرُ، وَرَقَبَتُهُ خَضْرَاءُ، وَفِيْ مِنْقَارِهِ حَبَّةُ زَبِيْبٍ وَبَيْنَ رِجْلَيْهِ جَوْزَةٌ. فَوَضَعَ الزَّبِيْبَةَ عَلَى الزَّبِيْبِ وَالْجَوْزَةَ عَلَى الْجَوْزِ.

دې غار ته یوه داسې مرغۍ راننوته چې وزرې یې سپینې وې، سینه یې سره وه، څټ یې شین ؤ، په خُوله کې یې اُوشکې وې او په پَنجو کې یې غوز ؤ، دې مرغۍ اُوشکې د اُوشکو د پاسه کیښودې، او غوز یې د نورو غوزانو سره کیښود.

دې نابینا بزرگ راته وویل : تا ماته د رزق راتلل اولیده ؟ ما ورته وویل : آو ، اومې لیده . ده راته وویل :

هٰذَا الطَّائِرُ يَأْتِيْنِيْ بِهٰذِهِ الْفَاكِهَةِ مُنْذُ ثَلَاثِيْنَ سَنَةً .

دا مرغۍ ماته دا میوې د دیرشو کالو نه راوړي .

ما ورته وویل : د ورځې څو پېرې دا مرغۍ راځي ؟ وې ویل : اووه (٧) پېرې . بیا ما چې په دغه ورځ باندې ددې مرغۍ راتلل اوشمیرل نو پنځلس (١٥) پېرې راغله (ځکه زما حصه یې هم راوړه) .

دې نابینا بزرگ د کیلې د اونې پوستکو په شان پوستکو نه ځان له جامې جوړې کړې وې ، ما ورته وویل : دا پوستکي ته د کوم ځای نه راوړی ؟ راته وې ویل :

هر کال د عاشورې په ورځ (یعني په لسم د مُحَرّم) باندې دا مرغۍ ماته دغه شان لس پوستکي راوړي ، زه ورنه ځان له قمیص او تِهبَند جوړوم .

دا نیک کس وایي چې ما دې بزرگ سره یوه غټه ستن هم اولیده چې په هغې یې ځان له قمیص جوړول ، او کوم قمیصونه یې چې زاړه شوي وو هغه یې ځان ته لاندې اَچولي وو ، په هغې به کیناسته .

بیا ما ددې نابینا بزرگ سره یو کانړې اولیده ده به په هغې باندې اوبه واچولی ، کومې اوبه به چې د کانړي نه لاندې څڅیدی ده به هغه راواخیستی او په وجود کې یې چې کوم زیاتي ویښتان لرې کول غوښته دا اوبه به یې په هغې ویښتانو اومږلی نو ویښتان به مکمل صفا شو .

دا کس وایي چې یو ځل ما اولیده چې اووه کسان دې نابینا بزرگ ته راغلل ، سترګې یې سرې وې او په ښکته پورته باندې شلیدلې وې ، د دوی لباس د دوی ویښتان وو ، دې نابینا بزرگ ماته په فارسي ژبه کې وویل : ته ویریږه مه ، دا مسلمانان جِنّات (پیریان) دي ، د قرآن کریم د زده کړې د پاره راغلي دي ، په دې کې یو جِن سورة طه او بل جِن سورة فرقان واورول ، او بل کس په کې د سورة الرحمن یو څو آیتونه زده کړه ، بیا واپس لاړه ، دې بزرگ به په سجده کې ډیرې نا آشنا نا آشنا ښائسته دُعاګانې ویلې .

زه څلیریشت (۲۴) ورځې ددې بزرګ سره اُوسیدم ، بیا ده د مانه پوښتنه اوکړه : ته دلته څنګه رااُورسیدی ؟ ما ورته ټوله قصه بیان کړه ، او ورته اُومې ویل چې زه د ملګرو په انتظار کې ووم خو هغوی رانغله.

ماته یې وویل : که ماته د مخکې نه دا معلومات وی نو ته به ما دومره د ځان سره نه حصارولی ، ځکه ستا ملګري به د تاپسې ډیر پریشانه وي ، که ته نور هم حصاریږي نو هغوی به نور هم ډیر پریشانه شي ، لهذا اوس تاته واپس تلل بهتر دي ، ما ورته وویل : ماته خو لاره نده معلومه ،.ده راته جواب رانکړو ، د زوال په وخت یې راته وویل :

راپاڅه ، تللو ته تیار شه . بیا ما ورته وویل: څه وصیت راته اوکړه ، هغه وویل :

عَلَیْکَ بِالْجُوْعِ وَالْأَدَبِ فَإِنِّيْ أَرْجُوْ لَکَ أَنْ تَلْحَقَ بِالْقَوْمِ .

اُولږه اِختیار کړه (یعنی ډیر خوراک مه کوه) او د اَدب لحاظ ساته ، ځکه زما دا اُمید دی چې ته به د بزرګانو مقام بیاموځې .

بیا دې نابینا بزرګ ماته وویل : زه تاته د یو بزرګ د پاره د اَمانت په طور یوه تحفه درکوم چې دا به ته هغه ته اُورسوی ، هغه تحفه داده چې ته کله د خانه کعبې زیارت اوکړی نو د آبِ زمزم د کوهي او مقامِ ابراهیم په مینځ کې به د تاسره یو کس ملاؤ شي هغه ته زما د طرفه د سلام دا تحفه وَر اُورسوه (یعنی هغه ته زما سلام اووایه) . بیایې راته د هغه کس څه اَحوال او علامات هم بیان کړه ، او راته وې ویل چې د ځان د پاره د هغه نه دُعا هم اوغواړه

بیا دا نابینا بزرګ د غار نه اُووت ، زه هم ورسره ووم ، د غار په خُوله کې یو ځناور ولاړ ؤ ، دې بزرګ د هغه سره څه خبرې اوکړی خو زه ورباندې پوهه نه شوم ، بیا دې بزرګ ماته وویل : ته ددې ځناور (دَرِنده) پسې شاته شاته ځه ، چیرته چې دا ځناور اُودریږي هلته به تاته خي طرف یا ګَس طرف ته لاره ملاؤ شي .

مونږ راروان شو ، دا ځناور د مانه مخکې روان ؤ ، زه ورپسې شاته روان ووم ، یوه ګِهنټه مزل کولو نه پس دا ځناور په یو ځای کې اُودریده ، نو ما خي طرف مشهور ښار " عقبه دمشق " اُولیده ، زه د دمِشق جامع مسجد ته لاړم ، هلته زما نور ملګري هم وو ، ما هغوی ته ددې نابینا بزرګ دا واقعه واوروله ، هغوی ټول د ډیرو خلقو سره یو ځای د ما سره ددې بزرګ ملاقات د پاره راروان شو ، کله چې مونږ په دغه غره کې هغه ځای ته را اُورسیدو

چيرته چې ما د هغه نابينا بزرګ سره ملاقات کړې وُ نو مونږ مسلسل درې ورځې دغه غار تلاش کړو خو ليکن مونږ او نه مونده ، خلقو ماته وويل : دا په تا باندې د الله ﷻ خصوصي فضل و کرم دی چې په تا باندې يې دغه کرامت مُنکشَف کړو او د مونږ نه يې پټ او ساتلو .

دا نيک سړې وايي چې ددې واقعې نه پس به زه هر کال حج له تلم . او د خانه کعبې د زِيارت نه پس به مې د آبِ زمزم د کوهي او مقامِ ابراهيم په مينځ کې هغه کس تلاش کولو د کوم علامات چې راته دې نابينا بزرګ خودلي وو ، ددې د پاره چې زه دې کس ته د هغه نابينا بزرګ سلام وَر اورسوم او د ځان د پاره ورنه دُعا اوغواړم .

زه مسلسل اته (٨) کاله حج له لاړم خو ما دغه کس او نه مونده ، په نهم کال چې زه حج له لاړم او ما د مازيګر مونځ اوکړو ، د مازيګر د مونځ نه پس د آبِ زمزم د کوهي او مقامِ ابراهيم په مينځ کې مې د دغه سړي سره ملاقات اوشو ، او کوم علامات چې ماته هغه بزرګ بيان کړي وو هغه ټول په کې موجود وو ، اول ما د ځان د پاره ورنه دُعا اوغوښته ، د دُعا نه پس مې ورته وويل :

چې ابراهيم کرماني " د غار واله نابينا بزرګ " په تاسو باندې سلام ويل . ده راته وويل: هغه بزرګ تا چيرته ليدلې وُ ؟ ما ورته وويل : هغه خو ما د لبنان په غره کې ليدلې وُ ، هغه وويل : رَحِمَهُ اللّٰهُ تَعَالٰی . الله تعالی دې په هغه رحم اوکړي .

ما ورته وويل : آيا هغه وفات شوی ؟ هغه راته وويل : آو ، ما اوس اوس د هغه د جنازې مونځ اوکړو او هغه مې په هغه غار کې د خپلو ملګرو سره يو ځای دفن کړو ، بيا راته دې کس وويل : چې کله مونږ هغه له غُسل ورکول

إِذَا بِالطَّائِرِ الَّذِيْ كَانَ يَأْتِيْهِ بِقُوْتِهِ قَدْ سَقَطَ . فَلَمْ يَزَلْ يَضْرِبُ بِجَنَاحَيْهِ حَتّٰى مَاتَ . فَدَفَنَّاهُ عِنْدَ رِجْلَيْهِ .

کومې مرغۍ چې به هغه له خوراک راوړو هغه راغله او ناڅاپه په زمکه راأوغورځيده ، مسلسل يې وزرې په زمکه وهلې تر دې پورې چې هغه مړه شوه ، نو مونږ دا مرغۍ هم ددې بزرګ د خپو سره نزدې خخه کړه .

دې کس چې ماته د نابينا بزرګ د خَخيدو دا واقعه بيان کړه نو بيا پاڅيد ، د بيتُ الله په طواف کې مشغول شو ، او زما د ستر ګو نه غائب شو ، بيا ما هيڅ کله او نه ليده . (۱)

فائده ددې واقعې نه هم معلومه شوه چې الله ﷻ داسې رازِق دی چې هر چاته او په هر ځای کې خپل مقرر شوې رِزق وَر رسوي ، لکه دې نابينا بزرګ ته يې ديرش (۳۰) کاله بغير د ظاهري وسائلو نه د يوې مرغۍ په ذريعه باندې بهترين قِسمه اَعلی رِزق ورکول ، او ورسره ورسره د ځنګل دَرِنده ګان يې هم دده تابِع ګرځولي وو چې ددې بزرګ په وينا سره يې دغه نيک کس په محفوظې طريقې سره آبادۍ طرف ته راُورسول .

بيا چې کله دا نابينا بزرګ وفات شو نو الله رب العزت خپل نور اَولياءُ الله او بزرګان وَراوليږل چې هغه ته يې غُسل ورکړو ، د جنازې مونځ يې ورباندې اوکړو او هغه يې دَفن کړو .

په حديث شريف کې راځي : مَنْ كَانَ لِلّٰهِ كَانَ اللّٰهُ لَهٗ . (۲)

څوک چې د الله ﷻ شو نو الله ﷻ به دده شي .

يعنی الله ﷻ د انسان د پاره کافي او کارساز دی ، د اُردو ژبې يو شاعر وايي :

تو خدا هي کے هوئے پهر تو چمن تيرا هے

يه چمن چيز هے کيا سارا وطن تيرا هے .

خلاصه :

محترمو مسلمانانو ! ددې دومره آيتونو ، اَحاديثو او واقعاتو نه معلومه شوه چې په اسلام کې د حلال خوراک ډير اَهميت او فوائد بيان شوي : د عباداتو قبوليت په حلال خوراک موقوف دی ، په حلال خوراک سره انسان د جنت مُستحق ګرځي ، د نيکو اَعمالو او عباداتو توفيق ورته نصيبه کيږي ، زړه يې مُنوّر کيږي او مُستجابُ الدعوات ګرځي .

(۱) ترغيب المسلمين في الرزق الحلال و طعمة الصالحين لمولانا موسی خان روحاني بازي رحمه الله فصل ۵ ص ۹۳ .

(۲) .

نو بیا په کار ده چې انسان حلال خوراک کوي، او د حرام نه ځان ساتي، بیا خاصکر چې د رزق وعده هم الله جَلَّ جَلَالُهُ کړې، او بنده ته چې کوم رِزق په اَزل کې لیکلې شوی دا به خامخا د، ته ملاویږي نو بیا څه ضرور چې انسان په حرام خوراک کې ځان مبتلاء کړي؟

الله جَلَّ جَلَالُهُ دې مونږ ټولو ته د حلال خوراک کولو توفیق رانصیبه کړي، او مونږ ټول دې د حرام خوراک او حرام مال نه اُوساتي.

آمِيْن يَارَبَّ الْعَالَمِيْن.

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ

نوټ: ددې موضوع متعلق ضروري فِقهي مسائل ددې کتاب په آخر کې ذکر دي، د صفحه ۳۲۲ نه شروع دي، د هغې نه ځانله د موقعې مناسب اِنتخاب اوکړه.

ابوالشمس عفي عنه

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَأْكُلُوْا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ ﴾. النساء آية ۲۹.

د حرام خوراک سزاګانې
او نقصانات

تالیف

اَبُوالشَّمْس مولانا نُوْرُالْهُدٰی عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فیضُ القُرآن اکاخیل کالونی مردان

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

د حرام خوراک سزاګاني او نقصانات

اَلۡحَمۡدُ لِلّٰهِ وَحۡدَهُ ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى مَنۡ لَّا نَبِيَّ بَعۡدَهُ ، وَلَا رَسُوۡلَ بَعۡدَهُ ، وَهُوَ خَاتَمُ النَّبِيِّيۡنَ ، وَعَلٰى آلِهٖ وَأَصۡحَابِهٖ اَجۡمَعِيۡنَ ، وَعَلٰى مَنۡ تَبِعَهُ وَتَبِعَهُمۡ بِإِحۡسَانٍ إِلٰى يَوۡمِ الدِّيۡنِ

اَمَّا بَعۡدُ فَأَعُوۡذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيۡطٰنِ الرَّجِيۡمِ بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ . قَالَ اللّٰهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِي الۡقُرۡآنِ الۡمَجِيۡدِ وَالۡفُرۡقَانِ الۡحَمِيۡدِ :

﴿ يَاۤ اَيُّهَا الَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡا لَا تَاۡكُلُوۡۤا اَمۡوَالَكُمۡ بَيۡنَكُمۡ بِالۡبَاطِلِ اِلَّاۤ اَنۡ تَكُوۡنَ تِجَارَةً عَنۡ تَرَاضٍ مِّنۡكُمۡ وَلَا تَقۡتُلُوۡۤا اَنۡفُسَكُمۡ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُمۡ رَحِيۡمًا ﴾ . (١)

وَقَالَ رَسُوۡلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيۡهِ وَسَلَّمَ : لَيَأۡتِيَنَّ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يُبَالِي الۡمَرۡءُ بِمَا أَخَذَ الۡمَالَ، أَمِنۡ حَلَالٍ أَمۡ مِنۡ حَرَامٍ . (٢)

صَدَقَ اللّٰهُ الۡعَظِيۡمُ

د حرام خوراک نه د بَچ کيدو حکم

محترمو مسلمانانو وروڼو ! په قرآن کريم او احاديثو کې د حرام خوراک نه د بَچ کيدو ډير تاکيد راغلی ، او د حرامو خوړلو سختې سزاګانې او نقصانات ذکر شوي .

همدارنګې په سُود ، رِشوت ، ظلم ، دُهوکې او نورو ناجائزو طريقو سره د مال ګټلو نه په سختو الفاظو سره منع راغلی ، تر دې چې حرام خوراک په ګناهِ کبيره کې داخل دي ، دغه وجه ده چې امام ذهبي رحمه الله په خپل کتاب الکبائر کې حرام خوراک په ګناهِ کبيره کې داخل کړی ، هغه ليکي : " اَلۡكَبِيۡرَةُ الثَّامِنَةُ وَالۡعِشۡرُوۡنَ اَكۡلُ الۡحَرَامِ وَتَنَاوله عَلٰى أَيِّ وَجۡهٍ كَانَ "

(١) سورة النساء آية ٢٩ .

(٢) صحيح البخاري كتاب البيوع بَابُ قَوۡلِ اللّٰهِ تَعَالٰى: { يَاۤ أَيُّهَا الَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡا لَا تَاۡكُلُوا الرِّبٰۤوا أَضۡعَافًا مُّضٰعَفَةً ... } رقم الحديث ٢٠٨٣ ، مشكاة المصابيح باب الكسب وطلب الحلال الفصل الاول رقم الحديث ٢٧٦١ .

په دې موضوع کې به درته إن شاء الله د قرآن کريم ، احاديثو او د فقهاؤ د اَقوالو په رڼا کې د حرام خوراک سزاګانې ، نقصانات او د حرامې ګټې څه صورتونه ذکر کوم.

الله رب العزت فرمايي :

﴿ يَآ اَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَاْكُلُوْٓا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ اِلَّآ اَنْ تَكُوْنَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِّنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوْٓا اَنْفُسَكُمْ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيْمًا ﴾ . (۱)

ترجمه : اې د ايمان خاوندانو ! تاسو په خپل مينځ کې د يو بل مالونه په ناحقه مه خورئ مګر دا چې ستاسو په خپل مينځ کې په رَضامندۍ سره (حلال) تجارت وي (نو بيا خير دی) . او په خپل مينځ کې يو بل مه وژنئ ، بيشکه الله تعالی په تاسو باندې ډير رَحم کوونکې دی .

په ورپسې آيت کې الله ﷻ په باطلې (او حرامې) طريقې سره د يو بل مال خوړونکو د پاره د جهنم سخته سزا هم مقرر کړې .

الله تعالی فرمايي :

﴿ وَمَنْ يَّفْعَلْ ذٰلِكَ عُدْوَانًا وَّظُلْمًا فَسَوْفَ نُصْلِيْهِ نَارًا ۭ وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيْرًا ﴾ . (۲)

ترجمه : او څوک چې دا کارونه په سرکشۍ او ظلم سره کوي نو ډير زر به مونږ دغه کس (د جهنم) اُور ته داخل کړو ، او دا کار الله ﷻ ته آسان (هم) دی .

تشريح : د اولنې آيت په ړومبۍ جمله ﴿ يَآ اَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَاْكُلُوْٓا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ ﴾ کې په ناحقه طريقې سره د يو بل د مال خوړلو نه منع راغلې ، د " بِالْبَاطِلِ " ترجمه په " ناحَق " سره شوی .

تفسيرِ بحرِمحيط ليکلي چې د حضرت عبدالله بن مسعود رضي الله عنهما او د جمهورو صحابه کرامو په نزد په دې کې ټول هغه صورتونه شامل دي کوم چې په شريعت کې بَند او

(۱) سورة النساء آية ۲۹ .

(۲) سورة النساء آية ۳۰ .

ناروا دي لکه : غَلا ، ډاکه ، غَصب ، خِيانت ، رِشوت ، سُود ، جواري او ټولې خرابې معاملې . (١)

په حرام خوراک خوړلو سره دُعاګانې نه قبليږي

د دُعا قبوليت په حلال رِزق باندې موقوف دی ، اوس چې ديو انسان په خېټه کې حرام خوراک وي نو دده دُعاګانې نه قبليږي .

١ . د مسلم شريف حديث دی ، حضرت ابوهريرة رضي الله عنه فرمايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل :

إِنَّ اللهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا . وَإِنَّ اللهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِيْنَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِيْنَ .

بيشکه الله ﷻ (د هر قِسمه عيبونو نه) پاک دی ، صرف پاک (صدقات او اَعمال) قبلوي (کوم چې د عيبونو او د نيت د فساد نه پاک وي) ، او بيشکه الله تعالى مؤمنانو ته د هغه شي حکم کړی کوم يې چې رسولانو ته کړی (او هغه د حلال مال خوراک او نېک اعمال کول دي) ، الله تعالى فرمايي :

---

(١) تفسير بحرمحيط ، تفسير معارف القرآن لمولانا مفتي محمد شفيع رحمه الله سورة النساء آية ٢٩ .

بِالْبَاطِلِ : يَعْنِي: بِالرِّبَا وَالْقِمَارِ وَالْغَصْبِ وَالسَّرِقَةِ وَالْخِيَانَةِ وَنَحْوِهَا. وَقِيلَ: هُوَ الْعُقُوْدُ الْفَاسِدَةُ . تفسير البغوي المسمى بمعالم التنزيل جزء ١ ص ١٧٦ سورة النساء آية ٢٩ .

بِالْبَاطِلِ : ذَكَرُوْا فِيْ تَفْسِيْرِ الْبَاطِلِ وَجْهَيْنِ : اَلْأَوَّلُ : أَنَّهُ اِسْمٌ لِكُلِّ مَا لَا يَحِلُّ فِي الشَّرْعِ . كَالرِّبَا وَالْغَصْبِ وَالسَّرِقَةِ وَالْخِيَانَةِ وَشَهَادَةِ الزُّوْرِ وَأَخْذِ الْمَالِ بِالْيَمِيْنِ الْكَاذِبَةِ وَجَحْدِ الْحَقِّ . تفسير الرازي ج ١٠ ص ٥٦ سورة النساء آية ٢٩ .

بِالْبَاطِلِ : بِمَا لم تبحه الشريعة من نحو السرقة والخيانة والغصب والقمار وعقود الربا . تفسير النسفي جز ١ ص ٣٥١ سورة النساء آية ٢٩ . وهكذا ذكر في تفسير الخازن ج١ ص ٣٦٦ .

بِالْبَاطِلِ : اى بِالْحَرَامِ فِي الشَّرْعِ كَالرِّبَا وَالْغَصْبِ . تفسير الجلالين ١ / ١٠٥ .

بِالْبَاطِلِ : كالدعوى الزور والشهادة بالزور او الحلف بعد إنكار الحق او الغصب والنهب والسرقة والخيانة او القمار واجرة المغني ومهر البغي وحلوان الكاهن وعسب التيس والعقود الفاسدة او الرشوة وغير ذلك من الوجوه التي لا يبيحه الشرع . تفسير المظهري ١ / ٢٠٩ سورة النساء آية ٢٩ .

﴿ يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبٰتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴾. (١)

ترجمه : اې رسولانو ! تاسو پاکيزه (او حلال) څيزونه خورئ ، او (هميشه) نيک عملونه کوئ ، بيشکه زه په هغه کارونو باندې ښه خبريم کوم چې تاسو کوی.

او الله تعالى فرمايي :

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبٰتِ مَا رَزَقْنٰكُمْ ﴾. (٢)

ترجمه : اې د ايمان خاوندانو ! تاسو خورئ د هغه پاکيزه شيانو نه کوم چې مونږ تاسو ته درکړي دي.

حضرت ابوهريرة رضي الله عنه فرمايي چې يیا رسول الله صلى الله عليه وسلم (د مثال په طور) د هغه سړي حال ذکر کړو چې اوږد سفر اوکړي ، (د سفر په وجه) ويښتان يې ګډ وډ وي ، په بدن يې ګرد پروت وي ، د دُعا د پاره دواړه لاسونه آسمان طرف ته اوچت کړي او دا وايي :

يَا رَبِّ ! يَا رَبِّ ! اې زما ربه ! اې زما ربه ! (زما مقاصد پوره کړه ، او زما دُعا قبوله کړه).

نبي عليه السلام وفرمايل :

وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ ، وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ ، وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ ، وَغُذِيَ بِالْحَرَامِ ، فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لِذٰلِكَ ؟ . (٣)

---

(١) سورة المومنون آية ٥١.

(٢) سورة البقرة آية ١٧٢.

(٣) پوره حديث داسې دی : إِنَّ اللهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا ، وَإِنَّ اللهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِينَ . فَقَالَ ﴿ يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبٰتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴾ . وَقَالَ : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبٰتِ مَا رَزَقْنٰكُمْ ﴾ . ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلَ يُطِيلُ السَّفَرَ أَشْعَثَ أَغْبَرَ . يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ . يَا رَبِّ ! يَا رَبِّ ! وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ . وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ . وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ . وَغُذِيَ بِالْحَرَامِ . فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لِذٰلِكَ ؟ صحيح مسلم بَابُ قَبُولِ الصَّدَقَةِ مِنَ الْكَسْبِ الطَّيِّبِ وَتَرْبِيَتِهَا ٦٥ (١٠١٥) ، سنن الترمذي رقم الحديث ٢٩٨٩ ، مشكاة المصابيح كتاب البيوع باب الكسب وطلب الحلال الفصل الاول رقم الحديث ٢٧٦٠ ، كنز العمال رقم الحديث ٣٢٣٦ ، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ٦٣٩٤ ، الترغيب والترهيب رقم الحديث ١٧١٧ الترغيب في طلب الحلال والاكل منه.

چې کله دده خوراک حرام وي، څکاک یې حرام وي، لباس یې حرام وي، په حرامه غِذا سره یې پَرورش شوې وي نو دداسې کس دُعا به څنګه قبوله شي؟

د حدیث تشریح ددې حدیث په اوله حصه کې نبي کریم صلی الله علیه وسلم د حلال مال اَهمیت او د حلال مال د قبلیدو ذِکر اوکړو، بیا په دوه آیتونو کې د حلال خوراک کولو حکم اوشو، په آخره کې پیغمبر علیه السلام دا خبره واضحه کړه چې د حرام مال خوړلو په وجه د انسان دُعا نه قبلیږي، خو دا خبره یې د یومثال په ذریعه بیان کړه چې یو کس د حَج یا نورو عباداتو د پاره اُوږد سفر اوکړي، ددې سفر په وجه دومره ډیر تکلیفونه برداشت کړي چې ظاهري حالت یې د رَحم قابل شي، یعنی ویښتان یې ګډوَډ وي، په بَدن یې ګردونه پراته وي او دې په ډیرې عاجزۍ سره لاسونه د دُعا د پاره پورته کړي.

اوس ظاهري حالت خو ددې تقاضا کوي چې دده دُعا دې قبوله کړې شي ځکه یو خو دا کس مسافر دی، او د مسافر دُعا قبلیږي، دویم دا چې ظاهري حالت یې هم د رَحم قابل دی، دریم دا چې لاسونه یې هم د دُعا د پاره اُوچت کړي. خو ددې ټولو خبرو باوجود نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایي:

چې کله ددې کس خوراک حرام وي، څکاک یې حرام وي، لباس یې حرام وي، په حرامه غِذا یې پَروَرِش شوې وي نو دده دُعا به څنګه قبوله شي؟ یعنی دُعا یې نه قبلیږي.

دغه وجه ده چې نن صبا ښه ډیرې دُعاګانې کولې شي خو بیا هم نه قبلیږي، ددې یوه وجه دا هم ده چې انسان حرام خوراک او حرام شیان استعمالوي.

۲. علامه ابن رجب رحمه الله فرمایي:

أَكْلُ الْحَرَامِ وَشُرْبُهُ وَلُبْسُهُ وَالتَّغَذِّي بِهِ سَبَبٌ مُوجِبٌ لِعَدَمِ إِجَابَةِ الدُّعَاءِ. (۱)

---

(۱) جامع العلوم والحکم ص ۹۲ بتصرف، نضرة النعیم في مکارم اخلاق الرّسول الکریم صلّی الله علیه وسلّم ج۹ ص۳۹۷۸ أکل الحرام.

وَعَنْ يُوسُفَ بْنِ أَسْبَاطٍ قَالَ: بَلَغَنَا أَنَّ دُعَاءَ الْعَبْدِ يُحْبَسُ عَنِ السَّمَاوَاتِ بِسُوءِ الْمَطْعَمِ. جامع العلوم والحکم ج۱ ص ۲۷۵ [اَلْحَدِيثُ الْعَاشِرُ إِنَّ اللهَ تَعَالَى طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا]

حرام خوراک، حرام څکاک، حرام لباس او په حرامې طریقې سره غِذا حاصلول دا سبب د نه قبلیدو د دُعا دی.

چې تر څو پورې حرامه جامه د انسان په بدن پرته وي دده مونځ نه قبلیږي

١. د مشکوة شریف حدیث دی حضرت عبدالله بن عُمر رضي الله عنهما فرمايي:

مَنِ اشْتَرٰی ثَوْبًا بِعَشَرَةِ دَرَاهِمَ وَفِیْهِ دِرْهَمٌ حَرَامٌ لَمْ یَقْبَلِ اللّٰهُ لَهٗ صَلٰوةً مَادَامَ عَلَیْهِ. (١)

(مثلاً) یو کس یوه جامه په لس دِرهمه واخیسته او په دې کې یو دِرهم د حرام مال وي نو تر څو پورې چې دا جامه دده په بدن باندې پرته وي تر هاغه وخته پورې الله تعالی دده مونځ نه قبلوي.

بیا ابن عمر رضي الله عنهما د شهادت دواړه ګتې په غوږونو کې کیښودی او وې فرمایل:

صُمَّتَا إِنْ لَمْ یَکُنِ النَّبِيُّ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ سَمِعْتُهٗ یَقُوْلُهٗ.

دا دواړه غوږونه دې کاڼه شي که ما دا حدیث د رسول الله صلی الله علیه وسلم نه نه وي اَوریدلی.

د حدیث تشریح: د حدیث مطلب دادی چې که د حرام مال لږه حصه هم په بدن باندې پرته وي نو ددې اَثر په بدن باندې خامخا غورځي، هغه دا چې تر څو پورې چې ددې په بدن باندې د حرام مال دا کپړه پرته وي په دې سره دده عبادت نه قبلیږي.

علماء لیکي چې اګر چې ددې کس د ذِمې نه فرضیت ساقطیږي لیکن د مانځه پوره ثواب ورته نه حاصلیږي.

(١) عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: مَنِ اشْتَرٰی ثَوْبًا بِعَشَرَةِ دَرَاهِمَ وَفِیْهِ دِرْهَمٌ حَرَامٌ لَمْ یَقْبَلِ اللّٰهُ لَهٗ صَلٰوةً مَادَامَ عَلَیْهِ، ثُمَّ أَدْخَلَ أُصْبُعَیْهِ فِيْ أُذُنَیْهِ، وَقَالَ صُمَّتَا إِنْ لَمْ یَکُنِ النَّبِيُّ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ سَمِعْتُهٗ یَقُوْلُهٗ. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالْبَیْهَقِيُّ فِيْ شُعَبِ الْإِیْمَانِ، وَقَالَ: إِسْنَادُهٗ ضَعِیْفٌ. مشكاة المصابيح باب الكسب وطلب الحلال الفصل الثالث رقم الحديث ٢٧٨٩.

انسان ته سوچ په کار دی چې کله د کپړې لسمه حصه حرامه وي د ده عبادت نه قبلیږي نو اوس چې د انسان غونډه جامه د حرام مال وي نو په دې سره به د ده مونځ څه قبول شي ؟ او په دې سره به ده ته څه پوره ثواب حاصل شي ؟

د روایت په آخر کې ابن عمر رضي الله عنهما اوفرمایل چې دا خبره ما د ځان نه نده کړی . بلکه دا مې د نبي کريم صلى الله عليه وسلم نه آوريدلې ده ، او بيا يې د ډير تاکيد د پاره خپلې دواړه ګتې په غوږونو کې کيښودی او وې فرمايل : زما دواړه غوږونه دې کاڼه شي که ما دا خبره د رسول الله صلى الله عليه وسلم نه نوي آوريدلی .

٢ . حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنهما فرمايي :

لَا يَقْبَلُ اللهُ صَلٰوةَ امْرِئٍ فِيْ جَوْفِهِ حَرَامٌ . (١)

الله جَلَّ جَلَالُهُ د هغه کس مونځ نه قبلوي چې د هغه په خېټه کې حرام وي .

٣ . حضرت عبدالله بن عمر رضي الله عنهما فرمايي :

لَوْ صَلَّيْتُمْ حَتّٰى تَكُوْنُوْا كَالحنايَا . وَصُمْتُمْ حَتّٰى تَكُوْنُوْا كَالْأَوْتَارِ لَمْ يقبل ذٰلِكَ مِنْكُمْ إِلَّا بِوَرَعٍ حَاجِزٍ . (٢)

که چيرته تاسو دومره ډير مونځونه اوکړه چې ددې په وجه د ليندې (کمان) په شان کاږه شئ ، او دومره ډيرې روژې اونيسئ چې د ويښتانو په شان نري شئ خو چې تر څو پورې مو د حرامو نه کامله پرهيزګاري نه وي کړی د تاسو نه به دا (مونځونه او روژې) قبول نه کړې شي . (يعنی د حرام مال خوړلو باوجود د انسان مونځ روژې او نور عبادات نه قبليږي) .

چې تر څو پورې په خېټه کې حرام خوراک وي د انسان عبادات نه قبليږي

١ . رسول الله صلى الله عليه وسلم حضرت سعد بن ابي وقاص رضي الله عنه ته وفرمايل :

(١) جامع العلوم والحكم ج١ ص ٢٦٢ ، احياء علوم الدين كتاب الحلال والحرام ج٢ ص ٩١ .

(٢) احياء علوم الدين كتاب الحلال والحرام ج٢ ص ٩١

وَالَّذِيْ نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ إِنَّ العَبْدَ لَيَقْذِفُ اللُّقْمَةَ الحَرَامَ فِيْ جَوْفِهِ مَا يُتَقَبَّلُ مِنْهُ عَمَلُ أَرْبَعِينَ يَوْمًا . (۱)

قسَم په هغه ذات چې د هغه په قبضه کې د محمد (صلى الله عليه وسلم) ساه ده چې بيشکه کله چې يو بنده په خپله خېټه کې د حرامو يوه نوړی واچوي نو تر څلوېښتو ورځو پورې دده هيڅ عمل نشي قبلولی .

محترمو ! دا څومره خطرناکه خبره ده چې د يوې حرامې نوړی په وجه د انسان څلوېښت (۴۰) ورځې مونځ، روژه، او نور عبادات نه قبليږي .

۲ . علامه ذهبي رحمه الله په " الکبائر " کې دا حديث رانقل کړی :

إِنَّ مَلَكًا عَلَى بَيْتِ الْمُقَدَّسِ يُنَادِيْ كُلَّ يَوْمٍ وَكُلَّ لَيْلَةٍ : مَنْ أَكَلَ حَرَامًا لَمْ يَقْبَلِ اللهُ مِنْهُ صَرْفًا وَلَا عَدْلًا . (۲)

په بيتُ المقدس باندې يوه فرښته په هره ورځ او هره شپه دا آواز کوي : څوک چې حرام خوراک اوکړي نو الله تعالى نه دده نفل قبلوي او نه دده فرض .

---

(۱) پوره حديث داسې دی : عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ : تُلِيَتْ هٰذِهِ الْآيَةُ عِنْدَ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : { يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوْا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا } فَقَامَ سَعْدُ بْنُ أَبِيْ وَقَّاصٍ . فَقَالَ : يَا رَسُوْلَ اللهِ ! اُدْعُ اللهَ أَنْ يَجْعَلَنِيْ مُسْتَجَابَ الدَّعْوَةِ . فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « يَا سَعْدُ ! أَطِبْ مَطْعَمَكَ تَكُنْ مُسْتَجَابَ الدَّعْوَةِ . وَالَّذِيْ نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ إِنَّ الْعَبْدَ لَيَقْذِفُ اللُّقْمَةَ الْحَرَامَ فِيْ جَوْفِهِ مَا يُتَقَبَّلُ مِنْهُ عَمَلُ أَرْبَعِيْنَ يَوْمًا . وَأَيُّمَا عَبْدٍ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنَ السُّحْتِ وَالرِّبَا فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ » . المعجم الاوسط جز ٦ ص ٣١٠ رقم الحديث ٦٤٩٥ ، و رواه الطبراني في الصغير ، الترغيب والترهيب ٦/ ٢٢٥ ، صفوة التفاسير ج۱ ص ۱۰۳ ، وهكذا ذكره الزبيدي في الاتحاف ٥/ ٤١ ، والهيثمي في المجمع ١٠/ ٢٩٥ ، نزهة الناظرين في الاخبار والآثار المروية عن الانبياء والصالحين كتاب آداب الكسب والمعاش ص ٣٥٥ .

وفي رواية : مَنْ أَكَلَ لُقْمَةً مِنْ حَرَامٍ لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةٌ أَرْبَعِيْنَ لَيْلَةً . وَلَمْ تُسْتَجَبْ لَهُ دَعْوَةٌ أَرْبَعِيْنَ صَبَاحًا . رواه الديلمي عن ابن مسعود ، كنزالعمال رقم الحديث ٩٢٦٦ . څوک چې يوه نوړی د حرامو اوخوري نو د څلوېښتو شپو پورې دده مونځ نشي قبلولی ، او د څلوېښتو سهرو (يعنی ورځو) پورې دده دُعا نشي قبلولی .

(۲) كتاب الكبائر للذهبي ١/ ١١٩ اَلْكَبِيْرَةُ الثَّامِنَةُ وَالعِشْرُوْنَ أَكْلُ الْحَرَامِ وَتَنَاوُلُهُ عَلَى أَيِّ وَجْهٍ كَانَ .

اَلصَّرْفُ : النَّافِلَةُ . وَالعَدْلُ : الفَرِيْضَةُ .

۳ . علامه ابن کثير رحمه الله ليکلي : وَالْأَكْلُ مِنَ الْحَلَالِ سَبَبٌ لِتَقَبُّلِ الدُّعَاءِ وَالْعِبَادَةِ . كَمَا أَنَّ الْأَكْلَ مِنَ الْحَرَامِ يَمْنَعُ قَبُوْلَ الدُّعَاءِ وَالْعِبَادَةِ . (۱)

حلال خوراک سبب دی د دُعا او عبادت قبليدو د پاره لکه څرنګې چې حرام خوراک د دُعا او عبادت قبليدل منع کوي (يعنی په حلال خوراک سره دُعا او عبادت قبليږي ، او په حرام خوراک سره بيا نه دُعا قبليږي او نه نور عبادات) .

۴ . علامه ابن رجب رحمه الله د قرآن کريم ددې آيت ﴿ يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوْا مِنَ الطَّيِّبٰتِ ﴾ په تشريح کې فرمائلي چې مخکيني پيغمبرانو او اُمتونو ته د حلال مال او عملِ صالح حکم کړې شوې وُ :

فَمَا دَامَ الْأَكْلُ حَلَالًا فَالْعَمَلُ الصَّالِحُ مَقْبُوْلٌ . فَإِذَا كَانَ الْأَكْلُ غَيْرَ حَلَالٍ فَكَيْفَ يَكُوْنُ الْعَمَلُ مَقْبُوْلًا ؟ (۲)

پس تر څو پورې چې خوراک حلال وي نو عمل صالح به هم مقبول وي . او چې کله خوراک حلال نه وي (يعنی حرام وي) نو بيا به نيک اعمال څنګه قبول شي ؟

۵ . امام غزالي رحمه الله په " مِنهاجُ العابدين " کې ذکر کړي چې په حرام او مُشتبه مال کې درې غټ نقصانونه دي :

۱ . ددې په ذريعه انسان د جهنم مُستحِق ګرځي . ۲ . حرام خوړونکې د الله ﷻ او د رسول ﷺ په نزد مَردود دی . ۳ . حرام خوړونکې اکثر د نيکو اعمالو نه محرومه وي ، او که چيرته اِتفاقًا ده ته د نيکو اَعمالو توفيق ملاؤ شي نو هغه هم نه قبليږي ، ځکه په

(۱) تفسير ابن کثير ۱ / ۴۸۰ سورة البقرة آية ۱۷۱ ، نضرة النعيم ج۹ ص ۳۹۷۸ اکل الحرام .

(۲) قَالَ ابْنُ رَجَب عِنْدَ قَوْلِهِ تَعَالٰى ﴿ يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوْا مِنَ الطَّيِّبٰتِ ﴾ اَلْمُرَادُ بِهٰذَا أَنَّ الرُّسُلَ وَأُمَمَهُمْ مَأْمُوْرُوْنَ بِالْأَكْلِ مِنَ الطَّيِّبَاتِ الَّتِيْ هِيَ الْحَلَالُ . وَبِالْعَمَلِ الصَّالِحِ . فَمَا دَامَ الْأَكْلُ حَلَالًا فَالْعَمَلُ الصَّالِحُ مَقْبُوْلٌ . فَإِذَا كَانَ الْأَكْلُ غَيْرَ حَلَالٍ فَكَيْفَ يَكُوْنُ الْعَمَلُ مَقْبُوْلًا ؟ جامع العلوم والحكم ۱ / ۲۶۰ اَلْحَدِيثُ الْعَاشِرُ إِنَّ اللهَ تَعَالٰى طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا ، نضرة النعيم في مكارم اخلاق الرسول الكريم صلى الله عليه وسلم ج۹ ص ۳۲۷۹ من مضار اكل الحرام .

احاديثو کې صراحةً دا ذکر دي چې تر څو پورې د انسان په خېټه کې حرام خوراک وي دده هيڅ عبادت نه قبليږي. (١)

٦ . علامه ذهبي رحمه الله په " الکبائر " کې ليکلي : يوسف بن اسباط رحمه الله فرمايي چې کله يو ځوان د الله ﷻ عبادت کوي نو شيطان خپلو ملګرو ته وايي :

أُنْظُرُوْا مِنْ أَيْنَ مَطْعَمُهُ ؟ تاسو اوګورئ چې دده خوراک د کوم ځای نه دی ؟

پس که دده خوراک حرام وي نو شيطان ملګرو ته وايي : دا پرېږدئ چې هسې ځان ستړې کړي ، او بې فائدې کوشش اوکړي ، تاسو ته دده د ګمراه کولو ضرورت نشته ځکه :

إِنَّ اِجْتِهَادَهُ مَعَ أَكْلِ الْحَرَامِ لَايَنْفَعُهُ . (٢)

د حرام خوراک سره دده دا کوشش ده ته هيڅ فائده نه ورکوي .

د حرام مال نه جوړه شوې غوښه د جهنم مُستحق ده

١ . د ترمذي شريف اوږد حديث دی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم حضرت کعب بن عجرة رضي الله عنه ته فرمايي :

يَا كَعْبَ بْنَ عُجْرَةَ ! إِنَّهُ لَا يَرْبُوْ لَحْمٌ نَبَتَ مِنْ سُحْتٍ إِلَّا كَانَتِ النَّارُ أَوْلٰى بِهِ . (٣)

---

(١) منهاج العابدين ص ٣٧ ، ترغيب المسلمين فى الرزق الحلال و طعمة الصالحين ص ٣٦٣ .

(٢) وَقَدْ رُوِيَ عَنْ يُوْسُفَ بْنِ أَسْبَاط رَحِمَهُ اللهُ قَالَ إِنَّ الشَّابَ إِذَا تَعَبَّدَ قَالَ الشَّيْطَانُ لِأَعْوَانِهِ : أُنْظُرُوْا مِنْ أَيْنَ مَطْعَمُهُ ؟ فَإِنْ كَانَ مَطْعَم سوء قَالَ دَعُوْهُ يتعبُ ويجتهدُ فَقَدْ كَفَاكُمْ نَفْسه إِنَّ اِجْتِهَادَهُ مَعَ أَكْلِ الْحَرَام لَايَنْفَعُهُ . وَيُؤَيِّد ذَلِك مَا ثَبَتَ فِي الصَّحِيح مِنْ قَوْلِهِ صلى الله عَلَيْهِ وَسلم عَنِ الرجل الَّذِيْ مَطْعَمُهُ حَرَامٌ . وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ . وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ . وَغُذِيَ بِالْحَرَامِ . فَأَنّٰى يُسْتَجَابُ لِذٰلِكَ ؟ كتاب الكبائر للذهبي الكبيرة الثامنة والعشرون أكل الحرام وتناوله على أي وجه كان ص ١٣٤ ط اشاعت اسلام کتب خانه پشاور .

(٣) سنن الترمذي ج١ ص ٧٥٣ رقم الحديث ٦١٤ بَابُ مَا ذُكِرَ فِي فَضْلِ الصَّلَاةِ . صحيح ابن حبان محققا ج٥ ص ٩ رقم الحديث ١٧٢٣ ذكر البيان بان الصلاة قربان ...

د بخاري شريف حديث دی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي : إِنَّ رِجَالًا يَتَخَوَّضُوْنَ فِيْ مَالِ اللهِ بِغَيْرِ حَقٍّ فَلَهُمُ النَّارُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . صحيح البخاري ٤/٨٥ رقم الحديث ٣١١٨ بَابُ قَوْلِ اللهِ تَعَالَى: (فَأَنَّ لِلّٰهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُوْلِ) [الأنفال: ٤١] .

اې کعب بن عجرة ! کومه غوښه چې د حرام مال نه پيدا شي نو د جهنم اُور ددې دپاره لائق دی .

٢ . د مشکوة شريف حديث دی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ لَحْمٌ نَبَتَ مِنَ السُّحْتِ ، وَكُلُّ لَحْمٍ نَبَتَ مِنَ السُّحْتِ كَانَتِ النَّارُ أَوْلَى بِهِ . (١)

هغه غوښه به جنت ته نه داخليږي کومه چې په حرام مال سره پيدا شوې وي ، او کومه غوښه چې په حرام مال (خوړلو) سره پيدا شوې وي د جهنم اُور ددې سره مناسب دی .

همدا مضمون په يو بل حديث کې هم ذکر دی رسول الله ﷺ فرمايي :

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ جَسَدٌ غُذِيَ بِالْحَرَامِ . (٢)

هغه بدن به جنت ته داخل نه شي چې د هغه په حرام خوراک سره پَرورَش شوې وي .

تشريح د حديث مطلب دادی چې د چا غوښه د حرام مال نه پيدا شي نو دا کس به اِبتداءً د کاميابو خلقو سره جنت ته نه داخليږي ، بلکه ددې حرام مال خوړلو سزا به په جهنم کې خوري ، چې کله صفا شي نو بيا به جنت ته داخليږي .

يا دا مطلب دی چې داسې کس به جنت په اعلی درجو کې نه داخليږي .

يا دا مطلب چې که يو کس حرام مال ځان ته حلال ګڼي او په دې سره دده د بدن غوښه پيدا شي نو داسې کس به بيا هيڅ کله جنت ته نه داخليږي ، ځکه حرام شی ځان ته حلال ګڼل کفر دی ، او کافِر هيڅ کله جنت ته نه داخليږي .

البته که يو کس حرام مال ځان ته حلال نه ګڼي ، د حرام مال نه توبه اُوباسي او حَق دار ته خپل حَق ور اُوسپاري نو بيا داسې کس ددې وعيد نه مُستثنٰی دی .

---

(١) رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالدَّارِمِيُّ وَالْبَيْهَقِيُّ فِي شُعَبِ الإِيمَانِ . مشكاة المصابيح باب الكسب وطلب الحلال الفصل الثاني ٨٤٥/٢ رقم الحديث ٢٧٧٢ (١٤) ، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٢٩٨ ، المستدرک على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ٧١٦٣ ، الآداب للبيهقي رقم الحديث ٣٠٠ ، شرح السنّة للبغوي رقم ٢٠٢٩ ، و ذكره الزبيدي في الاتحاف ٥ / ٢٢٦ ، و ٦ /٨ ، نزهة الناظرين في الاخبار والآثار المرويّة عن الانبياء والصالحين كتاب الكسب والمعاش ص ٣٥٤ .

(٢) رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ فِي شعب الإِيمَان . مشكاة المصابيح باب الكسب وطلب الحلال الفصل الثالث ٢ /٨٤٨ رقم ٢٧٨٧ .

بې اجازته د مال غنيمت نه د يو څادر راخيستو په وجه په جهنم کې سوزيدل

په بخاري شريف کې يوه واقعه ذکر ده، حضرت عبدالله بن عُمر رضي الله عنهما فرمايي چې د رسولُ الله صلی الله عليه وسلم په اَسباب او سامان باندې يو کس مقرر ؤ، د هغه نوم کِرکِرَة ؤ، کله چې دې وفات شو نو رسول الله ﷺ وفرمايل:

هُوَ فِي النَّارِ. دې د جهنم په اُور کې دی.

کله چې صحابه کرام ددې کس ليدلو له ورغله نو دده سره يې يو څادر اُومونده چې دده د مالِ غنيمت نه خيانت کړې ؤ. (۱) (چې ددې په وجه د جهنم مستحق شو).

عبرت: باوجود ددې نه چې کرکره د نبي عليه السلام سره په جهاد کې هم شريکيده خو د مالِ غنيمت د تقسيم نه مخکې يې څادر اخيستې ؤ نو رسول الله صلی الله عليه وسلم دده متعلق او فرمايل چې دا زه په څادر کې تاؤ شوی په جهنم کې ګورم.

د حرام مال او دهوکې په وجه آخِره خاتمه خرابيدل

په دُهوکې او حرامې طريقې سره مال ګټل دومره نقصاني دي چې دا د انسان د آخِرې خاتمې د خرابيدو سبب ګرځي، او ددې په وجه د زَنکدن په وخت کې د انسان په خُله باندې کلمه شهادت نه جاري کيږي، ددې په باره کې درته دوه واقعې د عبرت د پاره ذکر کوم:

۱. اوله واقعه:

مالک بن دينار رحمه الله ډير لوي مُحدِّث او بزرګ تېر شوی، دې فرمايي چې زما يو ګاوندي سخت بيمار ؤ، د زَنکدن حالت يې شروع ؤ، زه يې پوښتنې له ورغلم، هغه ډير خفه

(۱) عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: كَانَ عَلَى ثَقَلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ كِرْكِرَةُ. فَمَاتَ. فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « هُوَ فِي النَّارِ » . فَذَهَبُوْا يَنْظُرُوْنَ إِلَيْهِ. فَوَجَدُوْا عَبَاءَةً قَدْ غَلَّهَا . صحيح البخاري باب القليل من الغلول ۴/ ۷۴ رقم ۳۰۷۴ ، سنن ابن ماجه رقم الغلول رقم الحديث ۲۸۴۹ ، مشكاة المصابيح رقم ۳۹۹۸.

نوټ: کِرکِره په فتحې د کاف هم صحيح دی (يعنی کَرکَرة)، او دا بهتر هم دی. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ: "قَالَ ابْنُ سَلَامٍ: كَرْكَرَةُ يَعْنِي بِفَتْحِ الكَافِ. وَهُوَ مَضْبُوطٌ كَذَا" . صحيح البخاري باب القليل من الغلول ۴/ ۷۴

ؤ ، ما ورنه پوښتنه اوکړه چې ولې خفه يې ؟

هغه راته وويل : زما مخې ته د اور دوه غرونه دي او ماته دا حکم کولې شي چې په دې باندې وَر اوخيجه ، حالانکه زه په دې نه شم وَرختې .

مالک بن دينار رحمه الله فرمايي چې ما ورنه پوښتنه اوکړه : دا د څه شي غرونه دي ؟

هغه راته وويل : زه دُکاندار ووم ، ما د ځان سره د ناپ تول د پاره دوه کانې ساتلي وو يو درُوند ؤ او بل سپَک ؤ ، د چا نه به مې چې څه څيز اخيسته نو په دې درُوند کانې به مې تللو ، او چې بيا به مې په بل چا خرڅول نو په دې سپَک کانړي به مې تللو ، په دُهوکې او حرامې طريقې سره به مې مال و دولت پيدا کولو .

اوس د هغه ناپ تول د کانو نه د اور دوه غرونه جوړ شوي او ماته دا حکم کولې شي چې په دې وَر اوخيجه ، نو خفه په دې يم چې د اور په دې غرونو څنګه وَر اوخيجم ؟ (۱)

۲ . دويمه واقعه :

همدغه رنګې يو بل بزرګ فرمايي چې زما د يو ګاونډي د زَنکدن حالت شروع ؤ ، زه ورغلم ، ورسره کيناستم ، ما ورته د کلمې تلقين کولو ، نورې خبرې يې کولې شوې خو کلمه يې نه شوه ويلې ، ما ورنه پوښتنه اوکړه : دا ولې ؟ (چې نورې خبرې کولې شي او صرف کلمه نه شي ويلې ؟) هغه راته وويل :

زه دُکاندار ووم په تَله کې به مې تګي کوله (او په ناجائزه طريقې سره مې مال پيدا کولو) اوس چې کله د کلمې ويلو اراده اوکړم نو زما د دُکان د تَلې ډَنډه زما ژبه په سختۍ سره منع کوي ، نو ځکه يې نشم ويلې . (۲)

د حرامې آمدنۍ او دُهوکې په وجه په عذابِ قبر کې مُبتلاء کيدل

چې کله يو کس په حرامې طريقې او دُهوکې سره مال پيدا کوي نو ددې په وجه انسان په عذابِ قبر کې مُبتلاء کيږي .

(۱) دعوات حق لشيخ الحديث مولانا عبدالحق رحمه الله باني دارالعلوم حقانيه اکوړه ختک ج۱ ص ۴۵۶ .

(۲) وړاندينۍ مرجع عين صفحه .

حافظ ابن قيم رحمه الله په ''کتابُ الروح'' کې ، جلال الدين سيوطي رحمه الله په ''شرحُ الصدور'' کې ، او ابن ابی الدّنيا په ''کتابُ القبور'' کې يوه واقعه رانقل کړی :

عبدالحميد بن محمود وايي : زه د حضرت ابن عباس ﷺ سره ناست ووم ، چې په دې کې څه خلق راغلل ، او ابن عباس ﷺ ته يې ووېل :

مونږ څه خلق د حَج دپاره روان يو ، په لاره کې د مونږ نه يو ملګرې وفات شو .... مونږ د هغه د پاره قبر وکنيسته ، او لحَد مو ورله جوړ کړو ، کله چې د لحَد نه فارغه شو نو ناڅاپه مو په دې قبر کې دومره غټ مار وليد چې ټول قبر يې ډک کړې و ، بيا مو په دويم ځای کې ورله قبر وکنسته نو په هغې کې هم هماغه شان غټ مار راووت ، (نو ددې سره اوس څه وکړو ؟) حضرت ابن عباس ﷺ ورته ووېل :

ذٰلِکَ الْغَلُّ الَّذِيْ يغلُّ بِهٖ ، إِنْطَلِقُوْا ، فَادْفِنُوْهُ فِيْ بَعْضِهَا فَوَالَّذِيْ نَفْسِيْ بِيَدِهٖ لَوْ حَفَرْتُمُ الْأَرْضَ كُلَّهَا لَوَجَدْتُمُوْهُ فِيْهِ .

دا نور مار دده د غاړې طوق (بَد اعمال) دي چې ده ته په غاړه کې وراچولې شي (او ده ته پرې سزا ورکولې شي) ، تاسو ورشئ او کوم قبرونه مو چې کنسيتي دي په هغې کې يې په يو قبر کې دفن کړئ . ځکه قسَم په هغه ذات د چا په قبضه کې چې زما ساه ده که چيرته تاسو دده د پاره ټوله زمکه اوکنئ نو په هر ځای کې به درته دا مار راووځي .

دا خلق وايي چې بيا مونږ لاړو ، او دا مړې مو په هماغه کنيستي شوي قبرونو کې په يو قبر کې خَخ کړو .

کله چې مونږ د حَج نه راواپس شو ، نو مونږ سره ددې مړي څه اَسباب ؤ هغه مو دده کور ته وَر وړو ، او دده د بي بي نه مو پوښتنه وکړه : چې ستا دې خاوند به څه کار کولو چې په دې دومره سخت عذاب کې ګرفتار ؤ ؟

هغې ووېل : ده به غَله (غنَم يا جَوار) خرڅوله ، خو هره ورځ به يې د کور د ضرورت موافق غله ددينه راخيسته ، او ددې په ځای به يې په هغې کې زياتي بُوس او نور شيان ګډوَل

(ددې د پاره چې وزن يې زيات شي ، يعني په غله کې به يې ملاوټ کول نو ځکه په دومره سخت عذاب کې ګرفتار وُ) .⁽¹⁾

د يوې ستنې په وجه په عذاب قبر کې مُبتلاء کيدل

۱ . **اوله واقعه** : په '' اِصلاحي بيانات'' کې يوه واقعه ذکر ده چې : يو عالم وفات شو ، دده د وفات نه روستو يو شاګرد دې په خُوب کې اُوليد چې په بدن باندې يې جامې نه وې ، او د سختې ګرمۍ د وجې يې په يو ميدان کې منډې راهلې وهلې ، او سخت خفه وُ . دې شاګرد ورنه پوښتنه وکړه :

جناب ! تاسو خو ټول عُمر په عباداتو ، د دين په خدمت او د خلقو په اِصلاح او تربيت کې تير کړې و ، نو آيا په دې ټولو عباداتو کې يو عبادت هم ندې قبول شوی ؟

هغه ورته ووېل : الله تعالى چې د کوم عباداتو توفيق راکړی و هغه ټول قبول شوي ، خو دا عذاب راته د يوې ستَنې په وجه راکولې شي .

دا شاګرد وايي چې ما ورنه پوښتنه وکړه : د ستنې په وجه څنګه عذاب درکولې شي ؟ نو هغه راته ووېل : د وفات کيدو نه يو څو ورځې مخکې ما د خپل ګاونډي نه د ګنډلو يوه ستَن راوړې وه ، کله مې چې پرې جامې وګنډلې نو هغه ستَن مې په آلمارۍ کې کيښوده ، او د مانه هيره شوه چې ما واپس ورکړې وی ، بيا زه وفات شوم ، نو اوس چې ته ما په کوم عذاب کې وينې نو دا د هغه يوې ستنې په وجه دی .

---

(۱) عن عبدالحميد بن محمود قَالَ كُنتُ جَالِسًا عِندَ ابنِ عَبَّاسٍ فَأَتَاهُ قَومٌ . فَقَالُوا : إِنَّا خَرَجنَا حُجَّاجًا وَمَعَنَا صَاحِبٌ لَنَا . إِذَا أَتَيْنَا فَإِذَا الصفاحُ مَاتَ . فهيأناه . ثُمَّ انْطَلَقْنَا . فَحَفَرْنَا لَهُ . وَلَحَدْنَا لَهُ . فَلَمَّا فَرَغْنَا مِنْ لَحدِهِ إِذَا نَحْنُ بِأَسْوَدَ قَدْ مَلَأَ اللَّحَدَ . فَحَفَرْنَا لَهُ آخَرَ فَإِذَا بِهِ قَدْ مَلَأَ لَحَدَهُ . فَحَفَرْنَا لَهُ آخر فَإِذَا بِهِ .... فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : ذٰلِكَ الغَلُّ الَّذِي يغلُّ بِهِ . إِنْطَلِقُوا . فَادْفِنُوهُ فِي بَعْضِهَا فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ حَفَرْتُمُ الْأَرْضَ كُلَّهَا لَوَجَدْتُمُوهُ فِيهِ . فَانْطَلَقْنَا فَوَضَعْنَاهُ فِي بَعْضِهَا . فَلَمَّا رَجَعْنَا أَتَيْنَا أَهْلَهُ بِمَتَاعٍ لَهُ مَعَنَا . فَقُلْنَا لِإِمْرَأَتِهِ : مَا كَانَ يَعْمَلُ زَوْجُكَ ؟ قَالَتْ : كَانَ يَبِيعُ الطَّعَامَ . فَيَأْخُذُ مِنْهُ كُلَّ يَوْمٍ قُوْتَ أَهْلِهِ . ثُمَّ يقرض الْقَصَل مِثْلَهُ فَيُلْقِيهِ فِيهِ .

كتاب الروح واللفظ له ص ۹۸ المسالة السابعة ، شرح الصدور ص ۱۷۲ باب عذاب القبر .

خو اې شاګرده ! ته داسې وکړه چې کله سهر د خُوب نه راپاڅې نو زما کورته لاړ شه، او هغوی ته ووايه چې : په فلانې اَلمارۍ کې ستن ماله راکړئ ، بيا ته هغه ستن فلانکي ګاونډي ته وَسپاره، ددې د پاره چې د ما نه دا عذاب لرې شي.

دا شاګرد چې کله سهَر د خُوب نه راپاڅيد، او ددې خپل استاذ کورته لاړ، هغوی ته يې ووېل : تاسو په فلانۍ الماری کې وګورئ چې ستن شته او که نه؟ هغوی چې وکته نو وې وېل : آو ، ستن شته. ده وَرنه پوښتنه وکړه: تاسو ته معلومه ده چې دا د چا ده؟

هغوی ووېل : آو ، دا مرحوم د فلانکي ګاونډي نه راخيستې وه، خو هغه بيا وفات شو زمونږ اِراده د ورکولو وه خو مونږ ووېل : چې د ميلمنو دا تلل راتلل لږ کم شي نو بيا به يې ورله ويسو.

دې شاګرد ورته ووېل : ما هغه په خُوب کې وليد چې ددې يوې ستنې په وجه په عذابِ قبر کې مبتلاء دی، نو تاسو ماته دا ستن راکړئ چې زه يې هغه ته په جلتۍ وسپارم، ددې د پاره چې د هغه نه عذابِ قبر لرې شي ، او د هغه مالِک نه ددې روستو والې معافي هم وغواړم.

کله چې دې شاګرد دا ستن هغه مالِک ته ورَوړه ، او هغه ته يې ووېل : چې مرحوم ددې يوې ستنې په وجه په عذابِ قبر کې ګرفتار دی نو ته هغه ته ددې تاخير کولو معافي وکړه.

کله چې دې ګاونډي دا خبره واورېده نو په سترګو کې يې اوښکې راغلې او وې وېل : د څومره معمولې حق په ضائع کولو دې په عذاب کې ګرفتار دی. خو اې الله ! ما دې معاف کړی ، ته هم په خپل رحم سره دې معاف کړه، او د قبر عذاب ورنه لرې کړه.

دا شاګرد وايي : کله چې زه بېګاله بيا اُوده شوم نو په خُوب کې مې بيا وليد، خو ليکن اوس معامله بَدَله وه : چې دا عالِم په ډېر ښکلي باغ کې موجود و، څلور واړه طرفته خادِمان موجود وو ، د هر قسمه ميوو اُونې موجودې وی ، او په دې باغ کې ښکلې يَخې يَخې هواګانې لړېدی ، او دا ډېر زيات خوشحاله و ، نو زه نزدې ورغلم ، سلام مې پرې واچول ، د سلام نه روستو مې ورته ووېل : اوس څه حال دی؟ هغه راته ووېل :

کله چې تا هغه ګاونډي ته ستن حواله کړه ، او هغه دا ووېل : چې اې الله ! ما دې معاف کړی ته يې هم معاف کړی ، نو د هماغه وخت نه د ما نه عذاب لرې شو . او دا کوم نعمتونه او

خوشحالیاني چې ته ګوری نو دا د هغه عباداتو او د دین د خدمت په وجه دي چې الله تعالی د هغې بدله ماته راکړه. (١)

٢ **دویمه واقعه** : همدغه شان واقعه د حسان بن ابي سنان رحمه الله په باره کې هم نقل ده چې تر شپیتو (٦٠) کالو پورې یې پوره عبادت کړې ؤ، او ډیره د مُشقت زِندګي یې تېره کړې وه، کله چې وفات شو نو په خوب کې یو چا اُولیده پوښتنه یې ورنه اُوکړه :

مَا فَعَلَ اللهُ بِكَ ؟ الله ﷻ درسره څه معامله اوکړه ؟

ده ورته وویل : خَيْرًا غَيْرَ أَنِّي مَحْبُوسٌ عَنِ الْجَنَّةِ بِإِبْرَةٍ اِسْتَعَرْتُهَا فَلَمْ أَرُدَّهَا . (٢)

الله ﷻ راسره د خیر معامله اوکړه لیکن زه د جنت نه صرف د یوې ستنې په وجه بند کړې شوې یم کومه چې ما (د یوګاونډي نه) عارِیةً راوړې وه، او بیا مې هغه ته نه وه واپس کړې.

د حرام خوراک په وجه ګناهونو ته رَغبت پیدا کیږي

کله چې انسان حرام خوراک کوي نو په جِسم باندې ددې ډیر غلط اَثر غورځي، ځکه ددې حرام خوراک نه په وجود کې وینه پیدا کیږي بیا دا وینه د انسان په رګونو کې ګرځي، او ددې غلط اَثر زړه او دِماغو ته هم رَسي.

او چې کله د انسان په زړه او دِماغو کې فساد پیدا شي نو ددې په وجه بیا په ټول وجود کې فساد پیدا کیږي.

دا خبره د ځان سره په ذِهن کې ضرور کینوئ چې عام طور په زړه او دِماغو کې غلط خیالات هلته پیدا کیږي چې کله د انسان خوراک حرام وي، ځکه په حرام خوراک سره په زړه کې ظُلمت پیدا کیږي، او ددې ظلمت په وجه بیا د انسان په ټول وجود باندې غلط اَثر

(١) اصلاحي بيانات ج١ ص ١٧١.

(٢) وَعَنْ بَعْضِ الصَّالِحِيْنَ أَنَّهُ رُؤِيَ بَعْدَ مَوْتِهِ فِي الْمَنَامِ فَقِيْلَ لَهُ مَا فَعَلَ اللهُ بِكَ ؟ قَالَ : خَيْرًا غَيْرَ أَنِّي مَحْبُوسٌ عَنِ الْجَنَّةِ بِإِبْرَةٍ اِسْتَعَرْتُهَا فَلَمْ أَرُدَّهَا . كتاب الكبائر للذهبي الكبيرة الثامنة والعشرون اكل الحرام وتناوله على أي وجه كان ص ١١٨ ؛ نزهة الناظرين في الاخبار والآثار المروية عن الانبياء والصالحين كتاب آداب الكسب والمعاش ص ٣٥٨.

غورځي . يعنى ددې غلط اَثر دانسان په جذباتو باندې هم غورځي ، د انسان په اعمالو او اَفعالو باندې هم غورځي ، د انسان په اَولاد باندې هم غورځي .

د حرام خوراک په وجه د انسان زړه توريږي ، ظُلمت او سختي په کې پيدا کيږي ، په دماغو کې غلط خيالات راپيدا کيږي ، د نېکو اَعمالو کولو صلاحيت ورنه ختميږي . د شيطان اَثر ورباندې غالِب کيږي ، نيکي کول ورته ګران معلوميږي ، او ګناه کول ورته آسان معلوميږي .

مولانا احمد علي لاهوري رحمه الله ليکلي چې په سلو (١٠٠) کې د اَتيا (٨٠) فيصده ګناهونو سبب همدا حرام خوراک دی ، او باقي شل (٢٠) فيصده ګناهونه د نورو خواهشاتو د وجې کيږي .

حضرت سهل تستري رحمه الله فرمايي :

مَنْ أَكَلَ الْحَرَامَ عَصَتْ جَوَارِحُهُ شَاءَ أَمْ أَبَىٰ ، عَلِمَ أَوْ لَمْ يَعْلَمْ ، وَمَنْ كَانَتْ طُعْمَتُهُ حَلَالًا أَطَاعَتْهُ جَوَارِحُهُ وَ وُفِّقَتْ لِلْخَيْرَاتِ . (١)

څوک چې حرام خوراک اوکړي په دې سره دده اَعضاء نافرمانه کيږي که دده خوښه وي او که نه ، همدارنګې که ده ته ددې عِلم وي اوکه نه . او چې د چا خوراک حلال وي نو دده اَندامونه به دده فرمانبردار وي ، او ده ته به د نيکيو توفيق ملاويږي .

د مولانا يعقوب نانوتوي رحمه الله واقعه :

د ديوبند په علماؤ کې مشهور بزرګ حضرت مولانا يعقوب نانوتوي رحمه الله خپله واقعه بيانوي چې يو ځل ما يوه مُشتبِه نوړۍ اوخوړه د هغې په وجه زما په وجود دومره غلط اَثر اوشو چې ما ددې ظُلمت په خپل زړه کې محسوسولو ، زما زړه ته به بار بار د ګناهونو وَسوسې راتلې . دا صرف ددې يوې مُشتبِه نوړۍ اثرؤ ، زه په دې سخت خفه ووم ، پوره يوه مياشت مې د الله ﷻ ذِکر اوکړو ، د هغې نه پس ددې يوې مُشتبِه نوړۍ اَثر زما د وجود نه ختم شو . (٢)

(١) احياء علوم الدين ٢ / ٩١ كتاب الحلال والحرام .

(٢) دعوت عبديت حصه هشتم ، لداى ممبر و محراب ج٥ ص ٤٠١ .

دغه وجه ده چې اسلام د حرام خوراک نه سخته منع کړې او ځای په ځای يې د حلال خوراک حکم کړی.

د حرام خوراک په وجه د نېکيو توفيق سَلب کيږي

دا خبره په تجربې سره هم ثابته ده چې کوم کس حرام خوراک کوي په دې سره دده نهٔ د نېکيو توفيق سَلب کيږي، سَرکشي په کې پيدا کيږي، ګناهونو ته يې رَغبت پيدا کيږي، او داسې کس ته د الله ﷻ قُرب هم نه نصيبه کيږي، ځکه د الله ﷻ د قُرب د پاره اَوّلنې شرط حلال خوراک دی.

بل دا چې کله انسان حلال خوراک کوي نو په دې سره په بَدن کې يو نُورانيت پيدا کيږي، مُطمئِن کيږي، او د عباداتو سره يې شوق پيدا کيږي. او چې حرام خوراک کوي نو په سره د انسان په زړه کې ظُلمت، تياره او بې اِطميناني پيدا کيږي.

نن صبا چې د اکثرو خلقو نيکو اَعمالو طرف ته رَغبت نه پيدا کيږي نو ددې اَصل وجه همدا حرام خوراک دی. (۱)

د حرام مال اَنجام ډير بَد وي

حرام مال اګر چې د شيطاني اَثر په وجه په خوراک کې مزيدار معلوميږي ليکن دا د اَنجام په اعتبار سره ډير بَد وي.

علماؤ ددې داسې مثال ورکړی لکه په يو سړي باندې د خارښ بيماري وي نو ده ته ځان ګرول ډير خوَند ورکوي مګر لږ وخت پس چې کله د خارښ دا چَپه ختمه شي نو بيايې هغه ګرولي اَندامونه سوزي او سخت دَرد کوي.

دغه شان په دُنيا کې د شيطاني اَثر په وجه حرام خوراک مزيدار معلوميږي خو ليکن ددې اَنجام ډير بَد وي، د ډيرو ګناهونو کولو سبب جوړيږي.

همدارنګې د مرګ په وخت، قبر او حشر کې د سختې سزا سبب ګرځي، او د حرام مال په وجه چې کومه غوښه پيدا شوې وي هغه د جهنم په اُور باندې د سوَزيدو مُستحق ګرځي.

---

(۱) خطبات حکيم الاسلام ج۳ ص ۲۰۸.

ډير بدبخته خلق داسې هم شته چې هغوی ته په همدې حرام خوراک کې لذت محسوسيږي ، حلال خوراک اګر چې پاکيزه او پاک دی خو دوی په حلال خوراک کې دا لذت نه محسوسوي ، ځکه که دوی په حلال خوراک کې دا لذت محسوسولی نو بيا به يې حلاله مزدوري کوله ، دوی چې شپه او ورځ د حرامو پسې منډې وهي دا ځکه چې د شيطاني اثر په وجه د دوی مزاج خراب شوی وي چې حلال خوراک ورباندې ښه نه راځي .

ددې داسې مثال دی لکه د بيمارۍ په وجه د يو سړي معده خرابه شي نو بيا بهترين پاک خوراک هم دده معده نه قبلوي ، او ښه ورباندې نه راځي .

کوم کس چې هميشه حرام خوراک کوي نو ده چونکه په خپل ژوند او دماغو کې د حلال خوراک نورانيت نوي محسوس کړی نو ځکه ورته په حرام خوراک کې خوند او مزه محسوسيږي ، که چيرته دې حرام خورو څه وخت حرام خوراک پريخود او حلال پاکيزه خوراک يې شروع کړو نو دوی به په خپله ددې نورانيت او برکت محسوس کړي ، بيا به هيڅ کله د حرام خوراک اراده او نه کړي ، خو افسوس چې بعضې خلقو د حلال مال طلب کول بالکل پريخی ، هميشه د حرام مال راپيدا کولو په کوشش کې وي .

حرام مال په غلطو ځايونو کې خرچ کيږي

کوم مال چې په ناجائزه طريقې سره ګټل شوی وي هغه اکثر په غلطو ځايونو کې خرچ کيږي ، او چې کوم مال په جائز طريقو سره ګټل شوی وي هغه اګر چې لږ وي خو بيا هم په صحيح ځايونو کې خرچ کيږي .

شيخ عبدالقادر جيلاني رحمه الله فرمايي چې زه مال د خرچ د ځايونو نه معلوموم " چې دا په کومې طريقې سره ګټل شوی ؟ "

ځکه کله چې يو مال په صحيح ځای کې خرچ کيږي زه پوهه شم چې دا په حلالې طريقې سره ګټل شوی ځکه خو په صحيح ځای کې خرچ شو ، او چې کله په ناجائزو ځايونو کې خرچ کيږي نو زه پوهه شم چې د مال په ګټلو کې ضرور څه ناجائز صورت پيدا شوی ځکه خو د ګناه په ځايونو کې خرچ شو . (١)

(١) خطبات حکيم الاسلام ج٣ ص٢٠٨ .

د حرام خوراک نه پرهيز

١. رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

لَأَنْ يَجْعَلَ أَحَدُكُمْ فِي فِيهِ تُرَابًا خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَجْعَلَ فِي فِيهِ مَا حَرَّمَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ. (١)

په تاسو کې چې يو کس په خپله خُله کې خاورې واچوي دا دده د پاره ډيرې بهترې دي ددې نه چې په خپله خُوله کې هغه شی واچوي کوم چې الله ﷻ حرام کړې دی.

٢. رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

أَيُّهَا النَّاسُ! إِنَّ أَحَدَكُمْ لَنْ يَمُوتَ حَتَّى يَسْتَكْمِلَ رِزْقَهُ. فَلَا تَسْتَبْطِئُوا الرِّزْقَ وَاتَّقُوا اللهَ. أَيُّهَا النَّاسُ! وَأَجْمِلُوا فِي الطَّلَبِ خُذُوا مَا حَلَّ وَدَعُوا مَا حُرِّمَ. (٢)

اې خلقو! په تاسو کې به يو کس تر هغه وخته پورې وفات نشي تر څو پورې چې دې خپل رزق پوره نه کړي، پس تاسو د رِزق په تاخير سره په زړه کې تنګي مه محسوسوئ، د الله ﷻ نه اُوويريږئ، اې خلقو! د رزق په طلب کولو کې د اِختصار نه کار واخلئ، پس الله ﷻ چې کوم څيزونه حلال کړي دي هغه طلب کړئ، او کوم څيزونه يې چې حرام کړي دي هغه پريږدئ.

په حرام مال کې برکت نه وي

الله ﷻ چې په حلال مال او حلال خوراک کې کوم برکت ايخی دايې په حرام مال کې ندې ايخی، ځکه د حرامو ډير مال نه انسان هغه فائده نشي حاصلولی څومره چې د لږ حلال مال نه حاصلولې شي.

(١) شعب الايمان ٥٠٧/٧ رقم الحديث ٥٣٧٩، كنز العمال ١٢/٤ رقم الحديث ٩٢٥٩ كتاب البيوع الباب الاول فى الكسب.

(٢) المستدرک على الصحيحين للحاكم ٤ / ٣٦١ رقم ٧٩٢٤ كتاب الرقاق، وقال الحاكم: هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحُ الإِسْنَادِ وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ. السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ١٠٢٠٥ باب الاجمال فى طلب الدنيا و ترک طلبها بما لايحل، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ١٦٩٨.

نن صبا اکثره خلق د بې برکتئ په وجه پریشانه دي ، د ډیر مال خرچ کولو سره بیا یې هم د کور ضرورتونه نه پوره کیږي .

خلق د روپو شمار او ډیر والي ته ګوري خو برکت ته یې نه ګوري : چې آیا په دې کې برکت شته او که نه ؟ بلکه ډیر خلق د سره د برکت په مطلب هم نه پوهیږي .

که د یو انسان سره ډیر مال و دولت وي خو دے ته اطمینان او سکون نه وي حاصل او دده ضرورتونه وربانديې نه پوره کیږي نو په داسې مال و دولت به انسان څه اوکړي ؟ دا بې برکتي ده .

او که دده سره مال و دولت کم وي خو اطمینان او سکون ورته حاصل وي ، ضرورتونه یې پرې پوره کیږي نو دا برکت دی . او دا برکت الله ﷻ په حلال مال کې ایخی ، په حرام مال کې یې ندې ایخی .

بزرګانو دا هم لیکلي چې کله حرام مال د حلال مال سره یو ځای شي نو په دې سره دا حلال مال هم تباه کیږي ، او ددې حلال مال برکت هم ورسره ختمیږي . (١)

په ظلم سره د بل چا د مال اخیستو سزا

څوک چې د بل چا مال په زور او ظلم سره واخلي نو الله ﷻ داسې کس ته د آخرت د سزا سره سره په دُنیا کې هم عبرت ناکه سزا ورکوي ، علامه ذهبي رحمه الله په کتاب الکبائر کې یوه واقعه رانقل کړی :

چې یو کس بل کس په داسې حالت کې اُولیده چې لاس یې د اُوږې سره کټ شوې وُ ، او دا آواز یې کولو :

" مَنْ رَآنِيْ فَلَا يَظْلِمَنَّ أَحَدًا "

څوک چې ما اوګوري نو بیا به په هیچا باندې ظلم اونه کړي (او نه به د چا نه مال په ظلم سره واخلي) .

دا کس وایي چې زه ورنزدې شوم ، ما ورته ووېل :

(١) اصلاحي خطبات ج١٠ ص ١٩٦ ، وص ٢٠٠ .

يَاأَخِيْ! مَاقِصَّتُكَ؟ اې وروره! ستا څه قصه ده؟

هغه راته وويل: زما ډېره عجيبه واقعه ده، هغه دا چې زه د ظالمانو سره ملګرې ووم، ما يوه ورځ يو ښکاري اوليده چې يو لوي ماهي يې د سمندر نه نيولې ؤ، ماچې اوليده نو زما ډير خوښ شو، ما ورته وويل:

أَعْطِنِيْ هٰذِهِ السَّمَكَةَ. دا ماهي ما له راکړه.

هغه راته وويل: لَاأُعْطِيْكَهَا، أَنَاآخُذُ بِثَمَنِهَاقُوْتًالِعِيَالِيْ.

دا تاته نه درکوم، څه زه ددې په قيمت باندې خپلو بچو له خوراک اَخلم.

ما هغه ښکاري ووهل او په زوره مې ورنه واخيست، ماهي مې په لاس کې نيولې ؤ، کورته رارَوان ووم ناڅاپه دې ماهي زما د لاس په کټه (ابهامی) ګوته باندې سخت چَک (يعنی څُله) اُولږوله، کله مې چې کورته راوړو او د لاس مې ښکته کړو نو زما دې کټې ګُتې سخت دَرد شروع کړو، رااُوپړسيده، تر سهَره پورې ما ددې دَرد او پړسوب نه لږ خوب هم او نه کړو.

کله چې سهَر شو نو زه طبيب (ډاکټر) ته لاړم، هغه ته مې چې دا اُوخوده هغه راته وويل: دا آکِله يعنی خوَرونکې خطرناکه بيماري ده دا ګوته کټ کړه ګني بيا به لاس کټ کوی، نو ما دا ګوته (د طبيب په واسطه) کټ کړه، په صبا مې ددې لاس پَنجې دَرد شروع کړو، او داسې دَرد يې کولو چې ټوله شپه مې ورنه خوب اونکړو، او د دَرد د لاسه نه شوم قراريدی. طبيب راته وويل: د لاس دا پَنجه کټ کړه ګني پورته څنګل پورې به دا بيماري اُورسيږي، ما د لاس دا پَنجه هم کټ کړه.

همداسې به دا دَرد پورته تللو، بيا مې څنګل کې لاس کټ کړو، آخِر دا دَرد د اُوږې پورې حصې ته رااُورسيده، ډاکټر وويل: که دا لاس د اُوږې سره کټ نه کړی کيدې شي دا دَرد او نيماري ستا غونډ وجود ته خوَره شي نو د ډاکټر په وينا مې لاس د اُوږې سره کټ کړو.

بيا رانه چا پوښتنه اوکړه چې: دا دَرد د څه شي نه راپيدا شوې ؤ؟ ددې سبب څه شی ؤ؟ ما ورته قِصه بيان کړه چې دا مې د يو کس نه ماهي په زوره اخيستې ؤ، په لاره کې دې ماهي زما د لاس په کټه ګُته باندې چَک اُولږول د هغې نه دا دَرد پيدا شو. هغه راته وويل:

لَوْ كُنْتَ رَجَعْتَ فِيْ أَوَّلِ مَا أَصَابَكَ الْأَلَمُ إِلَى صَاحِبِ السَّمَكَةِ وَاسْتَحْلَلْتَ مِنْهُ وَأَرْضَيْتَهُ لَمَا قَطَعْتَ مِنْ أَعْضَائِكَ عُضْوًا. فَاذْهَبِ الْآنَ إِلَيْهِ وَاطْلُبْ رِضَاهُ قَبْلَ أَنْ يَصِلَ الْأَلَمُ إِلَى بَدَنِكَ.

که چیرته ته د دَرد په شروع کې د ماهي واله مالک ته، رغلې وی، د هغه نه دې معافي غوښتې وی، او هغه دې راضي کړې وی نو تا به د خپلو آندامونو نه لرِ ځای هم نه وُ غوڅ کړی (خو تا غلطي کړی چې خپل لاس دې غوڅول خو د هغه مظلوم نه دې معافي نه غوښته)، لهذا اوس ورشه، د هغه نه معافي اوغواړه، او هغه راضي کړه مخکې ددې نه چې دا دَرد ستا بدن ته اُورسي.

دا کس وايي چې زه د هغه ماهي واله کس پسې اُووتم، په ښار کې مې لټول، تر دې چې پیدا مې کړو، زه د هغه په خپو باندې پریوتم، چَپ (ښُکل) مې کړې او ژړل مې، په ژړا کې مې ورته وویل:

يَا سَيِّدِيْ! سَأَلْتُكَ بِاللهِ إِلَّا عَفَوْتَ عَنِّيْ

اې زما سرداره! زه د تانه د الله ﷻ د پاره سوال کوم چې ما معاف کړه.

هغه راته وویل: مَنْ أَنْتَ؟ ته څوک یې؟

ما ورته وویل:

أَنَا الَّذِيْ أَخَذْتُ مِنْكَ السَّمَكَةَ. زه هغه کس یم چې ما د تانه ماهي په زُوره اخیستې وُ.

بیا مې ورته د لاس غوڅولو ټوله قصه بیان کړه، او هغه ته مې خپل لاس اُوخوده، هغه چې زما لاس اُوکته نو په ژړا شو او وې ویل:

اې زما اسلامي وروره! کله چې ما په تا باندې دا مُصیبت اُولیده نو ما ته معاف کړی.

دا کس وايي چې ما بیا ورته وویل:

يَا سَيِّدِيْ! بِاللهِ هَلْ كُنْتَ قَدْ دَعَوْتَ عَلَيَّ لَمَّا أَخَذْتُهَا؟

اې زما سَرداره! په الله قسَم درکوم چې کله ما د تا نه ماهي په زُوره واخیسته نو آیا تا ما ته خبرې کړې وی؟

هغه وویل: آو، ما دا خبرې کړې وی:

اې الله ! دې کس په خپل قوّت او زور سره د ما کمزوري نه هغه رزق په زوره واخيست کوم چې تا ماته راکړې و :

فَأَرِنِيْ قُدْرَتَكَ فِيْهِ. پس ته ماته خپل قدرت دده په وجود کې اوښايه .

دا کس وايي چې ما ورته وويل : قَدْ أَرَاكَ اللهُ قُدْرَتَهُ فِيَّ .

اې زما سرداره ! اوس تا ته الله ﷻ خپل قدرت زما په وجود کې اوخوده .

لهذا زه اوس الله ﷻ ته توبه اوباسم او تر څو پورې چې زه ژوندې يم ان شاء الله ددې ظالمانو خدمت او ملګرتيا به هيڅکله او نکړم ، او نه به د دوی سره د ظلم په کارونو کې مدد اوکړم . (١)

---

(١) قَالَ بَعضُهم رَأَيتُ رجلًا مَقطُوعَ اليَدِ مِنَ الكَتفِ وَهُوَ يُنَادي "مَنْ رَآنِيْ فَلَا يَظلِمَنَّ أَحَدًا" فتقدمتُ إِلَيهِ فَقلتُ لَهُ : يَا أَخِيْ ! مَا قِصَّتُكَ ؟ قَالَ : يَا أَخِيْ قصَّة عَجِيبَة وَذٰلِكَ أَنِّيْ كنتُ مِنْ أعوان الظلمة فَرَأَيتُ يَوْمًا صَيَادًا وَقَد اصطَادَ سَمَكَةً كَبِيرَةً فأعجبتْنِي . فَجِئْتُ إِلَيهِ فَقلتُ : أَعْطِنِيْ هٰذِهِ السَّمَكَةَ . فَقَالَ : لَا أُعْطِيكَهَا . أَنَا آخُذُ بِثَمَنِهَا قُوتًا لِعِيَالِيْ . فَضَرَبْتُهُ وأخذتُها مِنهُ قَهرًا ومَضَيتُ بهَا . قَالَ : فَبينا أَنا أَمْشِيْ بِهَا حاملها إِذْ عَضَّتْ عَلى إبهامِيْ عَضَّةً قَوِيَّةً . فَلَمَّا جِئْتُ بهَا إِلى بَيتِيْ وألقيتُها مِن يَدي ضربت على إبهامي وآلمتني أَلَمًا شَدِيدًا حَتّٰى لَمْ أَنَمْ مِن شدَّةِ الوَجعِ والأَلم و ورمتْ يَدي . فَلَمَّا أَصبَحتُ أتيتُ الطَّبِيبَ وشكوتُ إِلَيهِ الأَلَم . فَقَالَ : هٰذِهِ بَدْءُ الأكلة . أقطعها وَإِلَّا تقطع يدك . فَقطعتُ إبهامي ثمَّ ضربت على يَدي فَلَمْ أطق النومَ وَلَا القَرار مِنْ شدَّة الأَلم فَقيل لِي : إقطعْ كفك . فقطعتُه . وَانتشر الأَلم إِلَى الساعد وآلمني أَلَمًا شَدِيدًا وَلم أطق القَرارَ وَجعلتُ أستغيثُ مِن شدَّة الأَلم . فَقيل لِي : اقطعها إِلَى المرفق . فقطعتُها فانتشر الأَلم إِلَى العَضُدِ وَضربت على عضدي أشد من الأَلم الأول . فَقيل اقْطَعْ يدك من كتفك وَإِلَّا سرى إِلى جسدك كُله . فقطعتُها . فَقَالَ لِي بعض النَّاس : مَا سَبَبُ أَلمك ؟ فَذكرتُ قِصَّةَ السَّمَكَة . فَقَالَ لِي : لَوْ كُنتَ رَجَعْتَ فِيْ أَوَّلِ مَا أَصَابَكَ الأَلَمُ إِلى صَاحِبِ السَّمَكَةِ وَاستَحْلَلْتَ مِنهُ وَأَرْضَيْتَهُ لَمَا قَطَعتَ مِنْ أَعضَائِكَ عُضوًا . فَاذْهَبِ الآنَ إِلَيهِ وَاطْلُبْ رِضَاهُ قَبْلَ أَنْ يَصِلَ الأَلَمُ إِلى بَدَنِكَ . قَالَ : فَلَمْ أزلْ أطلُبُهُ فِي البَلَد حَتّٰى وجدتُه فَوَقعتُ على رجلَيهِ أُقَبِّلُها وأَبكِيْ وَقلتُ لَهُ : يَا سَيِّدِيْ ! سَأَلْتُكَ بِاللهِ إِلَّا عَفَوتَ عَنِّيْ . فَقَالَ لِيْ وَمَنْ أَنتَ ؟ قُلتُ : أَنَا الَّذِيْ أَخَذتُ مِنكَ السَّمَكَةَ غَصْبًا . وَذَكَرْتُ مَا جَرٰى وأريتُه يدِيْ . فبكٰى حِينَ رَآهَا . ثمَّ قَالَ . يَا أخِي : قد أَحْلَلْتُكَ مِنهَا لِمَا قد رَأَيتُهُ بِكَ مِن هٰذَا البَلَاءِ . فَقلتُ : يَا سَيِّدِيْ ! بِاللهِ هَل كُنتَ قَدْ دَعَوتَ عَلَيَّ لَمَّا أَخَذتُهَا ؟ قَالَ : نَعَمْ قُلتُ : اَللّٰهُمَّ إِنَّ هٰذَا تقوى عَلَيَّ بقوته على ضعفي على مَا رَزَقْتَنِيْ ظُلْمًا فَأَرِنِيْ قُدْرَتَكَ فِيْهِ . فَقُلتُ : يَا سَيِّدِيْ ! قَدْ أَرَاكَ اللهُ قُدْرَتَهُ فِيَّ وَأَنَا تَائِبٌ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ عَمَّا كُنتُ عَلَيهِ مِنْ خِدمَةِ الظلمة وَلَا عدت أقف لَهُم على بَاب ، وَلَا أكون مِنْ أعوانِهِم مَا دمتُ حَيًّا إِن شَاءَ الله . كتاب الكبائر للذهبي الكبيرة السادسة والعشرون الظلم ص ١٢٧ طبع اشاعت اسلام كتب خانه پشاور .

د حرام مال نه صدقه ورکول نه قبلیږي

د مشکوة شريف حديث دى ، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

لَايَكْسِبُ عَبْدٌ مَالَ حَرَامٍ فَيَتَصَدَّقُ مِنْهُ فَيُقْبَلُ مِنْهُ. وَلَا يُنْفِقُ مِنْهُ فَيُبَارَكُ لَهُ فِيْهِ. وَلَايَتْرُكُهُ خَلْفَ ظَهْرِهِ إِلَّا كَانَ زَادَهُ إِلَى النَّارِ. إِنَّ اللهَ تَعَالَى لَا يَمْحُو السَّيِّئَ بِالسَّيِّئِ. وَلٰكِنْ يَمْحُو السَّيِّئَ بِالْحَسَنِ. إِنَّ الْخَبِيْثَ لَا يَمْحُو الْخَبِيْثَ . (۱)

داسې هيڅ كله نشي كيدى يو بنده حرام مال اوګټي ، ددې نه صدقه ورکړي او ددہ دا صدقه قبوله کړې شي (بلکه دا هيڅ کله نه قبليږي) ، او داسې هم نشي كيدى چې انسان دا حرام مال (په خپل ځان او خپل اهل و عيال باندې) خرچ كوي او ته ده په دې كې بركت واچولې شي (بلکه په حرام مال كې بركت نه وي) . او كوم كس چې د ځان نه پس حرام مال پريږدي دا به ددہ د پاره د جهنم تللو سامان (او ذريعه) وي . (او دا خبره ياده لرئ چې) بيشكه الله تعالى بَدي د بَدى په ذريعه نه ختموي ، بلکه بَدي د نيكى په ذريعه ختموي ، بيشكه خبيث خبيث نه ختموي (يعنى حرام مال په خپله خبيث او ناپاكه دى نو ددې په ذريعه د انسان ګناهونه نه ختميږي ، بلکه ګناهونه د حلال مال په صدقه كولو سره ختميږي) .

په قرآن كريم الله رب العزت فرمايي :

﴿إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ﴾ . (۲) ترجمه : بيشكه نيكيانې بدى لرې كوي .

د ترمذي شريف حديث دى ، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

لَا تُقْبَلُ صَلٰوةٌ بِغَيْرِ طُهُوْرٍ وَلَا صَدَقَةٌ مِنْ غُلُوْلٍ . (۳)

---

(۱) رواه احمد ۱/۳۷۸ ، مشكاة المصابيح كتاب البيوع باب الكسب وطلب الحلال رقم الحديث ۲۷۷۱ (۱۳) ، شرح السنة للبغوي ج۸ ص ۱۰ رقم الحديث ۲۰۳۰ ، كنزالعمال ج۴ ص ۱۷ رقم الحديث ۹۲۸۰ كتاب البيوع الباب الاول في الكسب الفصل الاول في فضائل الكسب الحلال .

(۲) سورة هود آية ۱۱۴ .

(۳) سنن الترمذي بَابُ مَا جَاءَ لَا تُقْبَلُ صَلَاةٌ بِغَيْرِ طُهُوْرٍ ۱/ ۵۱ رقم الحديث ۱ ، وقال الترمذي هَذَا الحَدِيثُ أَصَحُّ شَيْءٍ فِي هَذَا البَابِ وَأَحْسَنُ . شرح السنة للبغوي ۱ /۳۲۹ رقم ۱۵۷ وقال البغوي : هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحٌ. أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ مِنْ رِوَايَةِ ابْنِ عُمَرَ ، ابن ماجه رقم ۲۷۲ ، المسند ۲ /۳۹ ، ۲ /۱۹ ، وقال الشيخ احمد شاكر : اسناده صحيح رقم ۴۹۶۹ ، نضرة النعيم ۷/۲۷۲۹ الابواب العامة .

مونځ بغير د پاکوالي (او اودس) نه نه قبليږي ، او صدقه د خيانت او دُهوکې د مال نه نه قبليږي . (۱)

په قرآن کريم کې هم د حلال او پاکيزه مال نه د خرچ کولو حکم راغلی ، الله تعالی فرمايي:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَنفِقُواْ مِن طَيِّبَٰتِ مَا كَسَبۡتُمۡ وَمِمَّآ أَخۡرَجۡنَا لَكُم مِّنَ ٱلۡأَرۡضِۖ وَلَا تَيَمَّمُواْ ٱلۡخَبِيثَ مِنۡهُ تُنفِقُونَ وَلَسۡتُم بِـَٔاخِذِيهِ إِلَّآ أَن تُغۡمِضُواْ فِيهِۚ وَٱعۡلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴾ . (۲)

ترجمه : اې مومنانو ! تاسو (د الله ﷻ په لاره کې) هغه پاکيزه څيزونه خرچ کړی کوم چې تاسو ګټلي دي ، او کوم چې مونږ تاسو د پاره د زمکې نه راويستلي دي ، او تاسو د رَدي (ناکاره) څيز اِراده مه کوئ چې د هغې نه (د الله ﷻ په لاره کې) خرچ کوی ، حالانکه تاسو په خپله ددې رَدي څيز اخيستونکي نه يی مګر دا که تاسو په هغې سترګې پټې کړی ، او په دې پوهه شی چې الله ﷻ بې نيازه او د تعريف لائق دی .

سفيان ثوري رحمه الله فرمايي :

مَنْ أَنْفَقَ مِنَ الْحَرَامِ فِيْ طَاعَةِ اللهِ كَانَ كَمَنْ طَهَّرَ الثَّوْبَ النَّجِسَ بِالْبَوْلِ . وَالثَّوْبُ النَّجِسُ لَايُطَهِّرُهُ إِلَّا الْمَاءُ . وَالذَّنْبُ لَا يكفرهُ إِلَّا الْحَلَالُ . (۳)

څوک چې په نېکو کارونو کې حرام مال خرچ کوي ددې مثال داسې دی لکه يو کس چې په تشو متيازو باندې جامې صفا کوي ، او ګنده جامې خو صرف په اُوبو صفا کيږي ، همدغه رنګې ګناهونه هم صرف په حلال مال خرچ کولو سره صفا کيږي .

د غلط فهمۍ اِزاله : ددې نه دا خبره هم معلومه شوه چې کوم کس د حرام مال نه صدقه و رکوي او بيا دا ګمان کوي چې ګني په دې سره زما دا مال پاک شو نو د دوی دا ګمان

---

(۱) والغلول يعنى ما اكتسبه من طريق غير مشروع . واصل الغلول : الخيانة والغش . نضرة النعيم ۹ / ۳۹۷۷ .

الغلول: الخيانة . وأصله السرقة من مال الغنيمة قبل القسمة . نضرة النعيم ۷ / ۲۷۲۹

(۲) سورة البقرة آية ۲٦۷ .

(۳) احياء علوم الدين ج۲ ص ۱۲۵ ط مكتبه رشيديه كوئټه ، نزهة الناظرين كتاب آداب الكسب والمعاش ص ۳۵۵ .

باطل دي ، ځکه د حرام مال نه چې کومه صدقه ورکړې شي دا په خپله مقبول نه ده نو په دې سره به دا نور مال څه پاک شي ؟ يا په دې سره به د انسان ګناهونه څه صفا شي ؟

بلکه بعضې علماؤ خو تر دې پورې ليکلي چې که يو کس د حرام مال نه صدقه ورکړي او بيا په دې سره د ثواب اُميد ساتي نو په دې سره د کُفر خطره ده .

د خپل أولاد د پاره ځان دجهنم أور ته غورځول ندي په کار

ډير خلق داسي دي چې هغوی د اَولاد خُوشحالولو او د مَزو کولو د پاره حرام مال راجمع کوي چې ددې په ذريعه خپل ځان د جهنم او د الله ﷻ د غضب مستحق ګرځوي ، حالانکه همدا بچي به د قيامت په ورځ د انسان نه جدا وي او دې به په خپله ددې مال حساب و کتاب ورکوي .

په قيامت کې د هر بنده نه څلور ضروري پوښتنې : رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

مَا تَزَالُ قَدَمَا عَبْدٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتّٰى يُسْأَلَ عَنْ أَرْبَعٍ : عَنْ عُمْرِهٖ فِيْمَ أَفْنَاهُ ؟ وَعَنْ شَبَابِهٖ فِيْمَ أَبْلَاهُ ؟ وَعَنْ مَالِهٖ مِنْ أَيْنَ اِكْتَسَبَهُ وَفِيْمَ أَنْفَقَهُ ؟ وَعَنْ عِلْمِهٖ مَاذَا عَمِلَ فِيْهِ ؟ (۱)

د قيامت په ورځ به د انسان دواړه قدمونه تر هاغه وخته پورې د خپل ځای نه او نه خوځي تر دې پورې چې دده نه د څلورو خبرو پوښتنه اوشي (اول دا چې) ده خپل عُمر په څه شي خرچ کړې وُ ؟ . (دويم دا چې) خپله ځواني يې په کوم کار کې زړه کړې وه ؟ . (دريم دا چې) مال يې د کوم ځای نه ګټلی وُ او په کوم ځای کې يې خرچ کړې وُ ؟ . (او څلورم دا چې) په خپل عِلم يې څومره عمل کړې وُ ؟

(۱) صحيح الترغيب والترهيب ج۲ ص ۳۱۹ رقم الحديث ۱۷۲٦ (۱۰) ، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ۱۱۱ . وفي رواية : لَا تَزُوْلُ قَدَمَا عَبْدٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتّٰى يُسْأَلَ عَنْ عُمُرِهٖ فِيْمَا أَفْنَاهُ . وَعَنْ عِلْمِهٖ فِيْمَ فَعَلَ . وَعَنْ مَالِهٖ مِنْ أَيْنَ اكْتَسَبَهُ وَفِيْمَ أَنْفَقَهُ . وَعَنْ جِسْمِهٖ فِيْمَ أَبْلَاهُ . رواه الترمذي بَابٌ فِي الْقِيَامَةِ ۱۹۰/۴ رقم الحديث ۲۴۱۷ وقال الترمذي : هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ . الترغيب والترهيب ج۳ ص ۴۲۳ رقم الحديث ۳۵۹۲ (۱) فصل في ذكر الحساب وغيره ، كنز العمال رقم الحديث ۳۸۹۸۱ .

انسان ته الله ﷻ عقل ددې دپاره ورکړی چې دې د حلالو او حرامو ، جائزاو ناجائز په مینځ کې تَمییز اوکړي .

کله چې انسان حرام خوراک کوي نو دا څوک په زُوره ده ته په خُله کې نه وَرمنډي چې کنې صبا د قیامت په ورځ دا کس د مَجبوریت عُذر پیش کړي ، بلکه چې کله انسان خُلې ته حرامه نوړې را اُوچتوي نو دا په خپل قَصد او اِرادې سره د عقل او عِلم باوجود د قرآن کریم او احادیثو احکامات د خپو لاندې کوي او دا حرامه نوړې خُوري ، چې ددې په وجه انسان دجهنم مُستحِق شي ، او د قیامت په ورځ به د هرې هرې نوړې حِساب ورکوي .

بل داچې دا مال و دولت دانسان نه پاتې دی ، په قبر او مَحشر کې به صِرف د انسان نیک اَعمال په کار راځي . (۱)

په آخِره زمانه کې د حلالو او حرامو په مینځ کې تمییز نه کول

رسول الله صلی الله علیه وسلم څه د پاسه څوارلس سوه کاله مخکې دا پیشن ګویي ورکړې چې قیامت ته نزدې به خلق د حلالو او حرامو په مینځ کې هیڅ تمییز نه کوي .

د بخاري شریف حدیث دی ، نبي علیه السلام فرمايي :

لَيَأْتِيَنَّ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ، لَا يُبَالِي الْمَرْءُ بِمَا أَخَذَ الْمَالَ ، أَمِنْ حَلَالٍ أَمْ مِنْ حَرَامٍ . (۲)

په خلقو باندې به داسې یوه زمانه راشي چې انسان کوم مال حاصلوي دې به ددې په باره کې هیڅ دا پَرواه نه کوي چې : آیا دا حلال دی او که حرام ؟

یعنی په آخِره زمانه کې به خلق د مال و دولت داسې لالچیان شي چې د حلالو او حرامو په مینځ کې به هیڅ تمییز نه کوي ، د هر چا نظر به صرف د مال په راجمع کولو وي .

---

(۱) دا مضمون د ترمذي شریف په دې حدیث کې هم ذکر دی ، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي : يَتْبَعُ الْمَيِّتَ ثَلَاثٌ . فَيَرْجِعُ اِثْنَانِ وَيَبْقَى وَاحِدٌ . يَتْبَعُهُ أَهْلُهُ وَمَالُهُ وَعَمَلُهُ . فَيَرْجِعُ أَهْلُهُ وَمَالُهُ وَيَبْقَى عَمَلُهُ . سنن الترمذي ۴/ ۱۶۷ رقم الحدیث ۲۳۷۹ بَابُ مَا جَاءَ مَثَلُ ابْنِ آدَمَ وَأَهْلِهِ وَوَلَدِهِ وَمَالِهِ وَعَمَلِهِ ، مسند احمد ۱۹/ ۱۳۵ رقم الحدیث ۱۲۰۸۰ مُسْنَدُ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ .

(۲) صحیح البخاري کتاب البیوع بَابُ قَوْلِ اللهِ تَعَالَى : { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً ... } رقم الحدیث ۲۰۸۳ ، مشکاة المصابیح باب الکسب وطلب الحلال الفصل الاول رقم الحدیث ۲۷۶۱ .

نن صبا هم همدا حالت دی هر کس دا کوشش کوي چې په څه طریقې سره مال جَمع کړي، ددې پرواه نه کوي چې آیا دا حلال دی او که حرام .

د یوې شُبهې جواب

بعضې خلق دا وایي چې : " نن صبا حلال مال بالکل نه ملاویږي نو ځکه مونږ د مَجبوریت نه په حرامو کې مُبتلاء یو "

لیکن ددې خلقو دا خبره غلطه ده ، ځکه د الله ﷻ د رَحمت دروازې کلاؤ دي کوم کس چې حلال ګټل غواړي او د حلال رِزق په تلاش کې وي نو الله ﷻ په خپل فضل و کرَم سره بیا داسې کس ته حلال مال هم ورکوي ، او په دې کې ورته برکت هم اچوي .

البته دا خبره ضرور ده چې حلال مال کم ملاویږي دا د فضول خَرچو او مزو د پاره نه وي، او س کوم کس چې فضول خَرچي کوي او د شریعت د حدودو خِلاف وَرزي کوي نو خامخا به دې بیا په حرامو کې مُبتلاء کیږي .

هغه انسان خُوش قِسمته دی چې دې په لږ حلال مال باندې صبر اوکړي او دداسې ډیر حرام مال نه ځان بچ کړي کوم چې دده د جهنم د تللو ذریعه ګرځي .

چې کله انسان د حلال رِزق حاصلولو اِراده اُوکړي نو الله ﷻ ورته وسائِل برابروي

کله چې یو انسان د حرام مال نه ځان ساتي او د حلال رزق حاصلولو کلکه اِراده اوکړي نو الله ﷻ داسې کس ته د حلال رزق وسائِل برابروي ، او د غیبو نه دده مدد کوي .

حضرت شبلي رحمه الله مشهور بزرګ تیر شوی ، دې وایي چې یو ځل ما د الله ﷻ د رَضا حاصلولو په خاطر دا کلکه اِرداده اوکړه چې تر څو پورې مې د یو څیز متعلق پوره تحقیق نه وي کړی "چې دا حلال دی او که نه ؟ " نو تر هغې وخته پورې به دا نه خورم .

بیا زه یو ځنګل طرف ته اُووتم ، هلته ګرځیدم ، د اِنځر یوه اُونه مې اُولیده چې د اِنځر ونه ډکه وه (ما ګمان اوکړو چې ګني دا ځنګلي اُونه ده ، او د چا په مِلکیت کې نه ده نو) ما اِراده اوکړه چې یو څو اِنځر ورنه د خوراک د پاره را اُوشوکوم ، کله چې ورنزدې شوم :

فَنَادَتْنِي الشَّجَرَةُ : اِحْفَظْ عَلَيْکَ عقدَکَ ، لَا تَأْکُلْ مِنِّي فَإِنِّي لِيَهُوْدِيٍّ . (١)

ماته د اُونې نه آواز راغی : (ای شبلي !) ته د خپلې وعدې لحاظ اُوساته ، د مانه خوراک مه کوه ، ځکه زه د يو يهودي په مِلک کې يم .

فايده : تاسو واوريده چې کله حضرت شبلي رحمه الله د الله ﷻ د رضا حاصلولو په خاطر د حلال خوراک خوړلو کلکه اِراده اوکړه او بيا يې په غلط فهمۍ کې د يهودي د اُونې اِنځر راشوکول اوغوښته نو الله ﷻ ورته اُونه ګويا کړه او خپل حالت يې ورته بيان کړو چې زه د يهودي په مِلکيت کې يم .

خپل خواهشات کنټرول کول ، او د حرامو نه ځان ساتل

محترمو مسلمانانو ! نن که زمونږ په زړونو کې د يو شي خواهش راشي نو مونږ سَمدستي دا پوره کوو ، که دا په حلال مال سره وي او که حرام مال سره .

ليکن که مونږ د خپلو اَسلافو تاريخ اوګورو نو مونږ ته به معلومه شي چې هغوی د حرام مال نه داسې ځان ساتل چې د دوی په زړونو کې به په کلونو کلونو د يو خوراک خواهش ؤ خو ليکن د غُربت او فقيرۍ د وجې به يې دغه خواهش نه شو پوره کولی ، هميشه به يې صبر کولو ، هيڅ کله يې داسې ندي کړي چې د دې خواهش پوره کولو د پاره يې د حرام مال اِراده کړې وي .

د څلويښتو کالو پورې د يَخ شوې اِينې (جِګر) خواهش کول محمد بن واسع رحمه الله فرمايي چې د څلويښتو (۴۰) کالو پورې زما دا خواهش ؤ چې يَخ شوې اِينه (جِګر) اُوخورم خو ليکن د غُربت د وجې مې دا نه شو پوره کولی ، بلکه صبر به مې کولو ، او خپل خواهش به مې کنټرول کولو .

يو ځِېره زه په جهاد کې په دې نيت باندې شريک شوم چې د ثواب حاصلولو سره سره که چيرته په مالِ غنيمت کې ماته چيلۍ را اُورسي نو زه به يې ذبح کړم ، او اِينه به ورنه ځان له پَخه کړم نو دا خواهش به مې پوره شي .

---

(١) ترغيب المسلمين .

لهذا مونږ د جهاد د پاره اُووتو ، د مشرکينو سره مو جهاد اوکړو ، د جنګ نه پس مونږ ته مالِ غنيمت په لاس راغی ، ما په خپله حِصه کې ورنه چيلی واخيسته ، ما يو ملګري ته ووېل : دا حلاله کړه ، ددې اِينه پَخه کړه (په شريکه به يې اُوخورو) ، او زه په خپله اُوده شوم .

په خُوب کې مې اُوليده چې د آسمان نه فرښتې رابښکته شوې ، او هغوی دا ليکل شروع کړه : فلانکې کس په جِهاد کې ددې د پاره شريک شوی چې خلق ورته بهادر اووايي . فلانکې کس د مالِ غنيمت حاصلولو د پاره شريک شوی . او فلانکې کس د تکبّر او فخَر د پاره شريک شوی . بيا دا فرښتې د ماسره اُودريدې ، او وې ويل :

شهوَانِيٌّ مِسكِيْنٌ اِشتَهى كبدًا مَشْوِيًّا .

دا عاجزه نَفس پَرست دی ، د وريتې شوې اِينې (جِګر) خواهِش مَند دی (دلته جهاد له د همدې خواهش پوره کولو د پاره راغلی دی) .

محمد بن واسع رحمه الله فرمايي چې ما دې فرښتو ته ووېل :

بِاللهِ لَاتَفْعَلُوْا . فَأَنَاتَائِبٌ إِلَى اللهِ .

د الله په واسطه داسې مه کوئ (يعنی ما د جهاد د ثواب نه مه محرومه کوئ) ، زه الله ﷻ ته توبه اُوباسم (چې آئنده به بيا داسې نه کوم) .

بيا ما په همدې خوب کې الله ﷻ ته عرض اوکړو :

يَارَبِّ ! لَا أَعُوْدُ . يَارَبِّ ! لَا أَعُوْدُ . يَارَبِّ ! لَا أَعُوْدُ . يَارَبِّ ! لَا أَعُوْدُ . أَنَا تَائِبٌ إِلَيْكَ مِنْ سَائِرِ الشَّهَوَاتِ . (۱)

اې ربه ! بيا به داسې (نيت) نه کوم (څلور پېرې مې دا ووېل) ، اې الله ! زه تاته توبه اُوباسم د ټولو خواهشاتو نه .

د ابوتراب نخشبي رحمه الله خواهش : ابوتراب نخشبي رحمه الله ډير لوي بزرګ تېر شوی ، د غُربت ژوند به يې تېرول ، د اُونو په پاڼړو او د روټۍ په اُوچو ټکړو به

(۱) ترغيب المسلمين في الرزق الحلال و طعمة الصالحين ص ۹۰ .

يې ګزاره کوله ، دې فرمايي چې په ټول عُمر کې صرف يو ځل زما په زړه کې يو دُنيوي خواهِش پيدا شوې ؤ هغه دا چې د يو سفر په دَوران کې زما په زړه کې د چرګو د اَنډو (هَګو) او تازه روټۍ خوړلو شوق راپيدا شو ، نو زه د دې شوق پوره کولو د پاره يو کلي ته ورغلم چې کيدې شي دلته زما دا خواهش پوره شي .

په دې کلي کې د يو کس د کور نه غَلا اوشوه ، د کور مالِک چې راويښ شو نو غَل اُوتختيد ، خلقو زه اُونيوم ، چې ته هم د غلو سره شريک وې (ما که هر څومره د ځان صفائي کوله خو هغوی ويل چې ته هم د غلو ملګرې يې) .

بيا خلقو ماته دا سزا راکړه چې اَويا کوړې يې اُووهلم . په دې خلقو کې يو کس زه اُوپيژندم ، نورو ته يې وويل :

اې بَد بَختو ! دا خو مشهور بزرګ ابوتراب نخشبي دی (تاسو خو دې بې ګناه راټينګ کړی دی) .

بيا دې خلقو د مانه معافي اُوغوښته ، او په دوی کې يو کس زه خپل کور ته بوتلم ، فَقَدَّمَ لِيْ خُبْزًا وَ بِيْضًا . ما له يې د خوراک د پاره تازه روټۍ او د چرګو هګۍ (اَنډې) راوړې . نو ما دې خپل نفس ته (د اِصلاح په خاطر) وويل :

كُلِيْ بَعْدَ سَبْعِيْنَ دِرَّةً . اې نفسه ! (تا چې دُنيوي خواهش ښکاره کړې ؤ) اوس د اَويا (۷۰) دُرو خوړلو نه پس دا تازه روټۍ او دا اَنډې اُوخوره . (۱)

سبحانَ الله ، زمونږ اَسلافو به څومره فقر او غريبي برداشت کوله ، خپل خواهشات يې کنټرول کول ، خو ليکن د حرام مال نه به يې ډير ځان ساتل .

مسلمان د جنت د نعمتونو نه مکمل غافِل دی

محترمو مسلمانانو ! نن مسلمان صرف د دُنياوي نِعمتونو حاصلولو پسې لړيدلې دی هر وخت د دې د حاصلولو کوشش کوي ليکن د جنت د اَعلی او اُوچتو نِعمتونو نه مکمل غافِل دی .

(۱) ترغيب المسلمين في الرزق الحلال و طعمة الصالحين ص ۹۰ .

که انسان ته پوره معلومه شي چې الله ﷻ خپلو نيکانو بندګانو له په جنت کې داسې بهترين نعمتونه تيار کړي دي چې هغه نه سترګو ليدلي دي ، نه غوږونو اوريدلي دي ، او نه د يو انسان په زړه کې د هغې تصور تېر شوی ، نو بيا به انسان هيڅ کله د حرام مال جمع کولو کوشش او نکړي ، حرام خو پريده چې بيا به د حلالو نعمتونو حاصلولو ته هم پوره توجو ورنکړي ، بلکه زيات وخت به په عباداتو او جنت ته داخلونکو اعمالو کولو کې تېر کړي .

او که حقيقت ته اوکتې شي نو د دُنيا خوراکونه او نعمتونه د جنت د نعمتونو په مقابله کې هيڅ حيثيت نه لري .

شيخ الحديث مولانا موسی خان روحاني بازي رحمه الله په خپل کتاب " ترغيبُ المسلمين " کې يوه واقعه رانقل کړې :

يو بزرګ فرمايي : چې يو ځل د مونږ سره په رُوم. کې يو نېک سړی په سفر کې ملګری وُ ، مونږ يوولس (١١) ورځې سفر او کړو ، په دې يوولس ورځو کې ده نه څه خوراک کړی ، او نه يې اوبه څکلي .

آخر ما ورنه پوښتنه او کړه چې : دا څه وجه ده چې تا په دې يوولس ورځو کې نه څه اوخوړل او نه دې څه اوڅکل ؟ راته وې ويل چې کله سفر ختم شي او جدا کيږو نو بيا به درته د دې وجه بيان کړم .

کله چې د جدايي وخت رانزدې شو نو دې نېک کس ماته خپله واقعه بيان کړه چې : يو ځل مونږ څلورسوه (٤٠٠) مجاهدين د جِهاد د پاره اُووتو ، د کفارو سره مو سخته مقابله او کړه ، (ډير کافران مردار شو ، چونکه کافران ډير زيات وو) زما ملګري شهيدان شو ، خو زه زخمي ووم او د شهيدانو سره يو ځای پروت ووم ، زما سترګې پټې وې ، د نمر دوبيدو په وخت ما د پورته آسمان د طرفه ډيره ښائسته او مزيداره خوشبويي محسوس کړه ، ما چې سترګې را اُوغړولې نو داسې ښائسته جينکې يعنی حُورې مې اُوليدی چې د دې نه مخکې ما داسې ښائسته جينکۍ چيرته نه وې ليدلی ، د دوی سره په لاسونو کې د اوبو ډک ګلاسونه وو ، او د شهيدانو په خُله کې يې اوبه اَچولی ، ما هم خپلې سترګې پټې کړې ، کله چې دا حورې ماته رااُورسيدی نو په دې کې دې يوې حُورې وويل :

أُصُبُبْنَ فِي حَلْقِ هٰذَا وَعَجِّلْنَ قَبْلَ أَنْ تُغْلَقَ أَبْوَابُ السَّمَاءِ . فَكَيْبَقَ فِي الْأَرْضِ .

ددې کس په ځله کې اُوبه واچوئ ، او جَلتي (تَادي) اوکړئ هسې نه چې د آسمان دَروازې بندې شي او مونږ په زمکه کې پاتې شو .

دې بلې حُورې ورته وويل :

أَسْقِيهِ وَفِيهِ رَمَقٌ ؟

زه په ده باندې اُوبه اوڅکم حالانکه په ده کې خو رُوح شته ؟

هغې بلې حُورې ورته وويل :

اِسْقِيهِ . لَابَأْسَ عَلَيْكِ يَا أُخْتِيْ .

زما خورې ! په ده باندې اُوبه اوڅکه ، په تا باندې هيڅ حرَج (ملامتيا) نشته .

نو دې حورې زما په خُله کې هم دا اُوبه واچولې .

دې نيک کس د خپل سفر دې ملګري ته وويل :

فَأَنَا مُنْذُ شَرِبْتُ ذٰلِكَ الشَّرَابَ لَا أَحْتَاجُ إِلَى طَعَامٍ وَشَرَابٍ .(١)

د کله نه چې ما هغه اُوبه څکلي دي د هاغه وخت نه را په ديخوا ماته نه د خوراک ضرورت شته ، او نه د څکاک .

فائده : تاسو واوريده چې دې نيک کس ته د جنت يو څو څاڅکي اُوبه نصيب شوی نو په دې کې دومره لِذت او غِذائيتوُ چې د هميشه د پاره يې بيا خوراک او څکاک ته ضِرورت نه پيخيده .

لهذا انسان ته په کار دي چې په دُنيا کې د حرام مال نه ځان اُوساتي ، حلال مال استعمال کړي ، او د آخرتّ دائمي او اَعلى نِعمتونو حاصلولو کوشش اوکړي .

د غونډ تقرير خلاصه

د غونډ تقرير خلاصه دا را اُووته چې د حرام خوراک ډير نقصانات او ضرَرونه دي : ددې په وجه انسان د جهنم مُستحِق کيږي ، دُعاګانې يې نه قبليږي ، د الله ﷻ د رَحمت نه

(١) ترغيب المسلمين فى الرزق الحلال و طعمة الصالحين ص ١٤٥ .

لري کيږي ، د الله ﷻ د غضب مستحق کيږي ، نيک اَعمال او عبادات يې نه قبليږي ، دين يې کمزوري کيږي ، ګناهونو ته يې رَغبت پيدا کيږي ، د انسان په دِماغو او وجود باندې غلط اَثر غورځوي ، د زنکدن د سختۍ او عذابِ قبر سبب ګرځي .

لهذا د هر مسلمان د پاره ضروري ده چې د حرامو نه پرهيز اوکړي ، او که د چا نه دا ګناه شوې وي نو ددې علاج دادی :

چې د چا مال يې په حرامې طريقې سره خوَړلې وي هغه ته دې خپل حق اُوسپاري ، يا دې د هغه نه معافي اوغواړي ، او که هغه وفات شوې وي نو د هغه وارِثانو ته دې دا حق اُوسپاري ، او آئنده دې د حرام خوراک او حرام مال نه پرهيز اوکړي .

الله تعالى دې مونږ ټول د حرام مال نه اُوساتي ، او حلال فراخه رِزق دې راته راکړي .

آمِيْن يَارَبَّ الْعَالَمِيْن .

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْن .

نوټ : ددې موضوع متعلق ضروري فِقهي مسائل ددې کتاب په آخر کې ذکر دي ، د صفحه ۳۲۲ نه شروع دي ، د هغې نه ځانله د موقعې مناسب اِنتخاب اوکړه .

ابوالشمس عفي عنه

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

﴿ يَاأَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَأْكُلُوْا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ ﴾. النساء آية ٢٩.

د مُشتبِه شیانو نه ځان ساتل

تالیف

آبُوالشَّمْس مولانا نُوْرُالْهُدٰی عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فیض القرآن اکاخیل کالونی مزدان

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د مشتبه شيانو نه ځان ساتل

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى خَاتَمِ الْأَنْبِيَآءِ وَأَشْرَفِ الْمُرْسَلِيْنَ ، وَعَلٰى آلِهٖ وَأَصْحَابِهٖ وَمَنْ تَبِعَهُمْ بِإِحْسَانٍ إِلٰى يَوْمِ الدِّيْنِ .

أَمَّا بَعْدُ فَأَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ . قَالَ اللّٰهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ :

﴿ يَآ أَيُّهَا الَّذِيْنَ آمَنُوْا لَا تَأْكُلُوْا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّآ أَنْ تَكُوْنَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِّنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوْا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيْمًا ﴾ . (١)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : اَلْحَلَالُ بَيِّنٌ وَالْحَرَامُ بَيِّنٌ وَبَيْنَهُمَا مُشْتَبِهَاتٌ لَايَعْلَمُهُنَّ كَثِيْرٌ مِّنَ النَّاسِ فَمَنِ اتَّقَى الشُّبُهَاتِ اِسْتَبْرَأَ لِدِيْنِهٖ وَعِرْضِهٖ ، وَمَنْ وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ وَقَعَ فِي الْحَرَامِ ... (٢)

وَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : لَا يَبْلُغُ الْعَبْدُ أَنْ يَّكُوْنَ مِنَ الْمُتَّقِيْنَ حَتّٰى يَدَعَ مَا لَا بَأْسَ بِهٖ حَذَرًا لِمَا بِهٖ بَأْسٌ . (٣) صَدَقَ اللّٰهُ الْعَظِيْم

---

(١) سورة النساء آية ٢٩ .

(٢) مشكاة المصابيح باب الكسب وطلب الحلال الفصل الاول رقم الحديث ٢٧٦٢ (٣) ، صحيح البخاري كتاب الايمان بَابُ فَضْلِ مَنِ اسْتَبْرَأَ لِدِيْنِهٖ رقم الحديث ٥٢ ، و كتاب البيوع بَابٌ. الحَلَالُ بَيِّنٌ، وَالحَرَامُ بَيِّنٌ، وَبَيْنَهُمَا مُشْتَبِهَاتٌ رقم الحديث ٢٠٥١ ، صحيح مسلم كتاب المساقات بَابُ أَخْذِ الحَلَالِ وَتَرْكِ الشُّبُهَاتِ رقم الحديث ١٠٧ (١٩٥٥) .

(٣) مشكاة المصابيح باب الكسب وطلب الحلال الفصل الثاني رقم الحديث ٢٧٧٥ (١٧) ، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٣٢٦ ، سنن الترمذي رقم ٢٣٥١ ، سنن ابن ماجه باب الورع والتقوى رقم ٤٢١٥ ، كنز العمال رقم ٥٦٤٢ .

وفي رواية : قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِنَّ الرَّجُلَ لَا يَكُوْنُ مِنَ الْمُتَّقِيْنَ حَتّٰى يَدَعَ مَا لَا بَأْسَ بِهٖ حَذَرًا لِمَا بِهٖ بَأْسٌ المستدرك على الصحيحين للحاكم ج٤ ص ٣٥٥ رقم الحديث ٧٨٩٩ وقال الحاكم : هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحُ الإِسْنَادِ وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ .

د مُشتَبِه شيانو نه ځان ساتلو سره دين او عزت محفوظ وي

محترمو مسلمانانو ورونو ! لکه څرنګې چې د يو مسلمان د پاره د حرام مال نه ځان ساتل په کار دي همدغه شان دده د پاره د مُشتَبِه شيانو نه هم پرهيز په کار دی ، ځکه کوم کس چې د مُشتَبِه شيانو نه ځان ساتي دداسې کس دِين او عزت محفوظ وي ، او داسې کس د حرامو نه هم محفوظ وي .

د بخاري او مسلم شريف حديث دی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

اَلْحَلَالُ بَيِّنٌ وَالْحَرَامُ بَيِّنٌ وَبَيْنَهُمَا مُشْتَبِهَاتٌ لَايَعْلَمُهُنَّ كَثِيْرٌ مِّنَ النَّاسِ فَمَنِ اتَّقَى الشُّبُهَاتِ اِسْتَبْرَأَ لِدِيْنِهِ وَعِرْضِهِ . وَمَنْ وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ وَقَعَ فِي الْحَرَامِ . كَالرَّاعِيْ يَرْعٰى حَوْلَ الْحِمٰى يُوْشِكُ أَنْ يَرْتَعَ فِيْهِ . أَلَا وَإِنَّ لِكُلِّ مَلِكٍ حِمًى أَلَا وَإِنَّ حِمَى اللهِ مَحَارِمُهُ ... (١)

حلال هم ظاهر دي او حرام هم ظاهر دي او ددې دواړو په مينځ کې ډير مُشتَبِه څيزونه دي چې ډير خلق يې نه پيژني ، پس چا چې د شُبهاتو نه ځان اوساتل هغه خپل دِين او خپل عزت محفوظ اوساتل ، او څوک چې په مُشتَبِه څيزونو کې مُبتلاء شو هغه په حرامو کې مُبتلاء شو ، ددې کس مثال د هغه شپونکي په شان دی چې د مَمنوعه چراګاه (وَرشو) ګېرچاپيره خپل څاروي څَروي ، قريبه ده چې دا څاروي په دې مَمنوعه چراګاه کې (داخل شي او په دې کې به) اُوڅريږي ، (بيا نبي عليه السلام وفرمايل) خبردار ، د هر بادشاه د پاره يوه مَمنوعه چراګاه وي (چې په هغې کې نورو خلقو ته د داخليدو اِجازت نه وي) او يېشکه د الله ﷻ مَمنوعه چراګاه هغه څيزونه دي کوم چې الله ﷻ حرام کړي دي ...

د حديث تشريح : د حديث په اوله حصه کې ذکر دي چې "حلال هم ظاهر دي او حرام هم ظاهر دي " يعنی کوم څيزونه چې حلال دي د هغې حلال کيدل هر چاته معلوم دي لکه : ښې خبرې ، او مُباح څيزونه وغيره .

(١) مشكاة المصابيح باب الكسب وطلب الحلال الفصل الاول رقم الحديث ٢٧٦٢ (٤) ، صحيح البخاري كتاب الايمان بَابُ فَضْلِ مَنِ اسْتَبْرَأَ لِدِيْنِهِ رقم الحديث ٥٢ ، و كتاب البيوع بَابٌ : اَلْحَلَالُ بَيِّنٌ . وَالْحَرَامُ بَيِّنٌ . وَبَيْنَهُمَا مُشْتَبِهَاتٌ رقم الحديث ٢٠٥١ ، صحيح مسلم كتاب المساقات بَابُ أَخْذِ الْحَلَالِ وَتَرْكِ الشُّبُهَاتِ رقم الحديث ١٠٧ (١٩٥٥) .

همدغه رنګې کوم څيزونه چې حرام دي د هغې حُرمت هم هر چاته ظاهر دی، په دې کې د نُصوصو هيڅ تعارض نشته، لکه: شَراب، زِنا، سُود، دروغ، غِيبت وغيره.

ددې حلالو او حرامو په مينځ کې بعضې شيان مُشتَبِه دي چې د دلائلو د تعارض په وجه ددې څه واضح حکم معلوم نه وي، چې آيا دا حلال دي او که حرام؟ ځکه دواړه طرف دلائل موجود وي. دداسې شيانو په باره کې واضحه فيصله کول او ددې حقيقت معلومول د هر چا کار نه دی، په دې باندې صِرف هغه علماء پوهيږي چې هغوی په اِجتهاد باندې قادِر وي، يا زُوَر عِلم ورسره وي، نو دوی د اِجتهاد او بصيرت په ذريعه يو طرف دلائلو ته ترجيح ورکوي

نبي عليه السلام فرمايي چې چا د داسې مُشتَبِه څيزونو نه هم ځان اُوساتل نو ده خپل دِين او خپل عِزت محفوظ اوساتل.

بيا کوم کس چې په مُشتَبِه شيانو کې مُبتلاء وي رسول الله صلى الله عليه وسلم د داسې کس تَشبِيه د هغه شپونکي سره ورکړی چې هغه د يو بادشاه د مَمنوعه علاقې ګېر چاپېره په غاړو باندې خپل څاروي څرَوي، نو په دې کې دا اِمکان زيات دی چې دا څاروي دې ممنوعه علاقې ته داخل شي، چې په نتيجه کې به دا سړې مُجرِم ګرځولې شي.

د الله ﷻ ممنوعه علاقه همدا حرام څيزونه دي، اوس کوم کس چې د مُشتَبِه شيانو نه ځان نه ساتي نو اِمکان شته چې دې په حرامو کې مُبتلاء شي، او په حرامو کې مُبتلاء کيدلو سره انسان د الله ﷻ د عذاب مُستحِق ګرځي.

د مُتّقِي جوړيدو د پاره کامل اِحتياط په کار دی

انسان تر هغه وخته پورې کامِل مُتّقِي نشي جوړيدی تر څو پورې چې د هر مُشتَبِه څيز نه پرهيز اونکړي، د مشکوة شريف حديث دی، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

لَا يَبْلُغُ الْعَبْدُ أَنْ يَكُوْنَ مِنَ الْمُتَّقِيْنَ حَتّٰى يَدَعَ مَالَا بَأْسَ بِهٖ حَذَرًا لِمَا بِهٖ بَأْسٌ. (١)

(١) مشكاة المصابيح باب الكسب وطلب الحلال الفصل الثاني رقم الحديث ٢٧٧٥ (١٧)، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٤٢٦، سنن الترمذي رقم ٢٤٥١، سنن ابن ماجه باب الورع والتقوى رقم ٤٢١٥، كنزالعمال رقم ٥٦٤٢.
وفي رواية: قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ الرَّجُلَ لَا يَكُوْنُ مِنَ الْمُتَّقِيْنَ حَتّٰى يَدَعَ مَا لَا بَأْسَ بِهٖ حَذَرًا لِمَا بِهٖ بَأْسٌ. المستدرک على الصحيحين للحاكم ج٤ ص٣٥٥ رقم ٧٨٩٩ وقال الحاكم: هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحُ الإِسْنَادِ وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ

انسان تر هغه وخته پورې د کامل مُتقيانو درجې ته نشي رسيدى تر څو پورې چې هغه کارونه پرې نږدي په کوم کې چې څه قباحت نشته ، ددې د پاره چې د هغه شيانو نه مَنع شي په کوم کې چې قباحت دى .

تشريح يعنى لکه څرنګې چې د مُتّقِي سړي د پاره د شرک او ګناهونو نه بچ کيدل په کار دي همدغه رنګې د بعضې هغه مُباح کارونو نه هم ده له پرهيز په کار دى چې د هغې په وجه دې بيا په حرامو ، مُشتَبِه يا مکروه شيانو کې واقع کيږي .

مثلا يو کس واده ندې کړى او د شهواتو د غلبې په وجه په زِنا او حرام کارى کې د مُبتلاء کيدو خطره وي نو دداسې کس د پاره د داسې مُباح قَوي خوراکونو نه هم پرهيز په کار دى کوم چې قُوّتِ شهواني زياتوي .

وجه داده چې اګر چې دا بنه خوراک مُباح دى ليکن ددې کس د پاره خطره شته چې په ناجائز کار کې مبتلاء شي ، نو ځکه مُتّقي سړي د پاره دداسې مُباح څيزونو نه هم پرهيز په کار دى . (١)

ځکه خو رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي : تر هغه وخته پورې انسان د تقوىٰ درجې ته نشي رسيدى تر څو پورې چې دې داسې حلال پرې نږدي چې د هغې نه په حرامو کې د واقع کيدو خطره وي . (ترمذي)

حضرت عُمر رضي الله عنه به فرمايل :

كُنَّا نَدَعُ تِسْعَةَ أَعْشَارِ الْحَلَالِ مَخَافَةَ أَنْ نَقَعَ فِي الْحَرَامِ . (٢)

مونږ به په لسو کې نهه حصې حلال ددې يَرې د وجې پريخودل چې هسې نه ددې په وجه مونږ په حرامو کې مبتلاء شو .

حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه به فرمايل : مونږ به په حرامو کې د مُبتلاء کيدو د يَرې نه د مُباحو اَويا (٧٠) حصې پريخودى . (٣)

(١) مظاهر حق شرح مشكوة ج٥ .

(٢) احياء علوم الدين ٢/٩٥ كتاب الحلال والحرام

(٣) مظاهر حق شرح مشكوة ج٥ .

ملا علي قاري رحمه الله ليکلي : كَسْبُ الْحَلَالِ اَصْلُ الْوَرَعِ وَأَسَاسُ التَّقْوٰى . (١)

حلال کسب دا اَصل دی د پرهيزګارۍ د پاره ، او بُنياد دی د تقویٰ د پاره .

لهذا انسان ته په کار دي چې د مُشتَبِه شيانو او داسې معاملاتو نه ځان اوساتي چې د هغې په وجه په حرامو کې د مُبتلاء کيدو خطره وي .

د تقویٰ او بزرګۍ مِعيار په مُعاملاتو باندې دی : په شريعت کې د تقویٰ او بزرګۍ مِعيار په معاملاتو باندې دی . ځکه د انسان ژوند په دوه غټو اَړخونو باندې مُشتمِل دی : يو د عباداتو اَړخ ، او دويم د معاملاتو اَړخ . ليکن د تقوی او بزرګۍ مِعيار په مُعاملاتو باندې دی ، چې که د يو سړي معاملات صحيح وو د ناجائز او مُشتَبِه شيانو نه يې ځان ساتل نو دا کامِل مُتقِي او وَلي دی ، ځکه په معاملاتو کې د انسان د دِيانت ، اَمانت ، حسَد ، خِيانت ، تقوی ، پرهيزګارۍ او وِلايت پته لږي .

د امامِ محمد رحمه الله نه چا پوښتنه اوکړه چې :

تاسو خو ډير کتابونه ليکلي آيا په تَصوّف باندې هم تاسو څه کتاب ليکلی دی او که نه ؟

ده ورته ووېل : آو ، ما د جامِع صغير کتابُ البيوع ليکلې ده ، په دې کې مې د اخيستلو او خرڅولو صحيح مسئلې ليکلي دي ، او کامِل صوفي هغه دی چې د چا معاملات صفا وي : يعنی حلال رِزق ګټي ، د چا سره دُهوکه نه کوي ، دروغ نه وايي ، او د حرامو نه پرهيز کوي نو داسې کس کامِل صوفي دی او کامِل مُتّقِي دی .

د مُشتَبه شيانو نه پرهيز او احتياط

رسولُ الله صلی الله عليه وسلم ، صحابه کرامو ، او د اُمت اَسلافو به ډير اِحتياط کولو ، د حرام او مُشتَبِه شيانو نه به يې ډير ځان ساتلو .

(١) مرقاة ج٦ ص٣٨ .

وقال أبو الدرداء : إنّ مِنْ تمامِ التّقوى أَنْ يَتّقِيَ العبدُ فِي مثال ذرة حتّى يترك بعضَ ما يرى أنّه حلالٌ خشيةَ أنْ يكونَ حَرامًا حتّى يكونَ حِجَابًا بينَه وبين النّار . احياء علوم الدين كتاب الحلال والحرام ج٢ ص ١٢١ ط مكتبه رشيديه كوئته .

د حرامو نه د پرهيز متعلق تفصيلي آيتونه او احاديث په مخکينی موضوع کې تېر شوي، اوس به اِن شاء الله درته د مُشتبه شيانو نه د ځان ساتلو متعلق يو څو مُعتمد واقعات بيان کړم ، ددې نه به تاسو ته معلومه شي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم ،صحابه کرامو او اَسلافو به څومره اِحتياط کولو .

د نبي عليه السلام اِحتياط

١ . په احاديثو کې ذکر دي چې يو کرت رسول الله صلى الله عليه وسلم تږوله شپه ويخ و، آوړيدو راوړيدو ، بيوي بي بي چې دا حالت اُوليده نو پوښتنه يې ورنه اوکړه :

اې د الله رسوله ! نن ولې خوب نه درځي ؟ نبي عليه السلام ورته وفرمايل : يوه قجوره پرته وه ، ما ويل چې ضائع نه شي نو ځکه مې راپورته کړه ، او اُومې خوړه ، اوس راسره دا يَره ده چې هسې نه دا د صدقې (يعنى زکوة) قجوره وي . (١)

نبي عليه السلام چونکه زکوة نه خوړ نو ځکه ورسره دا يَره وه چې دا ما کومه قجوره خوړلې هسې نه چې دا د زکوة وي .

٢ . د بخاري شريف حديث دی (٢) حضرت ابوهريرة رضي الله عنه فرمايي چې يو ځل حضرت حسن بن علي ﷺ د صدقې (يعنى د زکوة) يوه قجوره راواخيسته ، او په خُله کې يې واچوله ، نبي کريم صلى الله عليه وسلم ورته وفرمايل :

---

(١) حکايات صحابه ، کسب حلال و ادائے حقوق ص ٣٢ .

(٢) أَخَذَ الحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا تَمْرَةً مِنْ تَمرِ الصَّدَقَةِ ، فَجَعَلَهَا فِي فِيهِ . فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « كِخْ كِخْ » لِيَطْرَحَهَا. ثُمَّ قَالَ : « أَمَا شَعَرْتَ أَنَّا لَا نَأْكُلُ الصَّدَقَةَ » . صحيح البخاري ١٢٧/٢ رقم ١٤٩١ بَابُ مَا يُذْكَرُ فِي الصَّدَقَةِ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَآلِهِ . صحيح مسلم ج٢ ص ٧٥١ رقم ١٦١ (١٠٦٩) باب تحريم الزکوة على رسول الله صلى الله عليه وسلم ، مسند ابي داؤد الطيالسي ج٤ ص ٢٣٥ رقم ٢٦٠٤ .

وفي رواية : ... فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالفَارِسِيَّةِ: « كِخْ كِخْ . أَمَا تَعْرِفُ أَنَّا لَا نَأْكُلُ الصَّدَقَةَ ؟ » صحي البخاري ج٤ ص ٧٤ رقم ٣٠٧٢ بَابُ مَنْ تَكَلَّمَ بِالفَارِسِيَّةِ وَالرَّطَانَةِ .

بِالفَارِسِيَّةِ : أي هي کلمة فارسية في الأصل ولكنها عربت باستعمال العرب لها . تعليق مصطفى البغا على البخاري في تشريح حديث ٣٠٧٢ .

کِخ کِخ . اُوغور ځوه . اُوغور ځوه . (۱)

دا یې ورته ددې دپاره وویل : چې دا قجوره د خُلې نه اُوغور ځوي .

بیا یې ورته وفرمایل : أَمَا شَعَرْتَ أَنَّا لَا نَأْكُلُ الصَّدَقَةَ ؟

آیا تاته پَته نشته چې مونږ زکوة نه خورو ؟

د حضرت ابوبکر صدیق رضي الله احتیاط

حضرت ابوبکر صدیق رضي الله عنه به ډیر اِحتیاط کولو ، ددې د پاره چې خیټې ته یې حرام یا مُشتَبِه خوراک لاړ نه شي .

۱ . په بخاري شریف کې یوه واقعه ذکر ده ، حضرت عائشه رضي الله عنها فرمایي چې د حضرت ابوبکر صدیق ﷺ یو غلام ؤ چې د خپلې (مَزدورۍ او) گټې نه به یې یوه معلومه حِصه حضرت ابوبکر صدیق ﷺ ته ورکوله . حضرت ابوبکر صدیق ﷺ به دده د گټې نه خوراک کولو . (۲)

یوه ورځ دې غلام د خوراک څه څیز راوړو ، حضرت ابوبگر صدیق ﷺ د هغې نه خوراک اوکړو ، (د خوراک نه پس) غلام ورته وویل :

أَتَدْرِيْ مَا هٰذَا ؟ آیا ته پوهیږې چې دا څه شی دی ؟

ابوبکر صدیق ﷺ ورته وفرمایل :

وَمَا هُوَ ؟ (ته ووایه) دا څه شی دی ؟ (ځکه ماته خو ددې په باره کې معلومات نشته)

غلام ورته وویل :

---

(۱) کِخ : کلمة تقال عند زجر الصبي عن تناول شيء ما . تعليق مصطفى البغا على البخاري في تشريح حديث ۱۴۹۱

نوټ : کخ کخ : دا په فتحې د کاف (کَخ کَخ) ، او په کسرې د قاف (کِخ کِخ) دواړه صحیح دی . القاموس الوحید ص ۱۳۹۱ .

(۲) په عربو کې دا عادت ؤ چې خپل غلام ته به یې د مَزدورۍ او تجارت اِجازت ورکړو ، غلام به چې څه اوگټل د هغې نه به یې دې مالِک ته یوه مُعیّنه حصه ورکوله . همدغه شان د حضرت ابوبکر صدیق رضي الله عنه غلام به هم ده ته یوه مُعیّنه حصه ورکوله .

تَكَهَّنْتُ لِإِنْسَانٍ فِي الْجَاهِلِيَّةِ ، وَمَا أُحْسِنُ الْكِهَانَةَ إِلاَّ أَنِّي خَدَعْتُهُ . فَلَقِيَنِي فَأَعْطَانِي بِذٰلِكَ، فَهٰذَا الَّذِي أَكَلْتَ مِنْهُ .

ما به د جاهليت په وخت کې (يعنی د خپل کُفر په حالت کې) يو کس ته د کهانت (يعنی د غيب) خبرې خودی ، حالانکه زه د کهانت په دې فن باندې ښه نه پوهيدم ، خو ما به هغه ته دُهوکه ورکوله (او د ځان نه به مې ورته د غيبو خبرې کولی) ، اتفاقًا نن د هغه سړي د ما سره ملاقات اوشو هغه ما ته د خوراک دا څيز راکړو ، دا هغه شی دی چې تاسو اُوخوړو .

حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي :

فَأَدْخَلَ أَبُوْ بَكْرٍ يَدَهُ فَقَاءَ كُلَّ شَيْءٍ فِي بَطْنِهِ . (١)

(دې اَوريدو سره) حضرت ابوبکر صديق ﷺ خپل لاس په حَلق کې دننه کړو په خېټه کې يې چې څه وو هغه ټول يې رااُلټی کړه .

په يو روايت کې نقل دي ، راوي وايي چې حضرت ابوبکر صديق ﷺ دومره اُلټی اوکړو چې د ما سره دا يَره شوه چې هسې نه ساه يې او نه خيجي ، بيا يې اُوفرمايل :

اَللّٰهُمَّ إِنِّيْ أَعْتَذِرُ إِلَيْكَ مِمَّا حَمَلَتِ الْعُرُوْقُ وَخَالَطَ الْأَمْعَاءَ . (٢)

اې الله ! زه تا ته عُذر پيش کوم (او د تا نه معافي غواړم) د هغه خوراک په باره کې کوم چې زما په رګونو کې پاتې دی ، او د کولمو سره يو ځای شوې دی (ځکه د دې راويستل زما په اختيار کې نه نشته) .

امام ذهبي رحمه الله په الکبائر کې د دې روايت په آخر کې څه نوره اضافه هم کړې چې کله حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه د غلام دا خوراک يوه نوړی اُوخوړ ، او بيا روستو

(١) عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ : كَانَ لِأَبِي بَكْرٍ غُلَامٌ يُخْرِجُ لَهُ الْخَرَاجَ ، وَكَانَ أَبُوْ بَكْرٍ يَأْكُلُ مِنْ خَرَاجِهِ. فَجَاءَ يَوْمًا بِشَيْءٍ فَأَكَلَ مِنْهُ أَبُوْ بَكْرٍ . فَقَالَ لَهُ الْغُلَامُ : أَتَدْرِيْ مَا هٰذَا ؟ فَقَالَ أَبُوْ بَكْرٍ : وَمَا هُوَ ؟ قَالَ : كُنْتُ تَكَهَّنْتُ لِإِنْسَانٍ فِي الْجَاهِلِيَّةِ ، وَمَا أُحْسِنُ الْكِهَانَةَ إِلاَّ أَنِّي خَدَعْتُهُ . فَلَقِيَنِي فَأَعْطَانِي بِذٰلِكَ . فَهٰذَا الَّذِي أَكَلْتَ مِنْهُ . فَأَدْخَلَ أَبُوْ بَكْرٍ يَدَهُ فَقَاءَ كُلَّ شَيْءٍ فِي بَطْنِهِ . صحيح البخاري باب أيام الجاهلية رقم الحديث ٣٨٤٢ ، مشكاة المصابيح باب الكسب وطلب الحلال الفصل الثالث رقم الحديث ٢٧٨٦ .

(٢) احياء علوم الدين ٢/ ٩٠ كتاب الحلال والحرام .

ورته پته اولګېده نو په خوله کې يې ګوتې ورکړې چې واپس يې را الټى کړي ، دا نه راوتله (ځکه په دغه ورځ د حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه روژه وه ، نو په ماښام کې يې دا خوراک کړې وُ) ، چا ورته وويل : ددې پسې اوبه اوڅکه نو بيا به را اووځي ، نو ده به اوبه څکلې او الټى به يې کولې ، تر دې پورې چې ټول خوراک يې واپس راالټى (قې) کړو ، چا ورته وويل : الله جل جلاله دې په تا رحم اوکړي صرف ددې يوې نوړۍ د پاره تا دومره تکليف برداشت کړو ؟ ده ورته وويل :

لَوْ لَمْ تَخْرُجْ إِلَّا مَعَ نَفْسِيْ لَأَخْرَجْتُهَا إِنِّيْ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ : كُلُّ جَسَدٍ نَبَتَ مِنْ سُحْتٍ فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ . فَخَشِيْتُ أَنْ يَنْبُتَ بِذٰلِكَ فِيْ جَسَدِيْ مِنْ هٰذِهِ اللُّقْمَةِ . (١)

که دا نوړۍ زما د ساه وتلو سره راوتلې نو هم ما به راويستې وه ، ځکه ما د رسول الله صلى الله عليه وسلم نه اوريدلي دي چې فرمايلي يې : کوم بدن (غوښه) چې په حرام مال سره پيدا شوې وي نو ددې د پاره د جهنم اور ډير مناسب دی ، نو زه اويريدم چې هسې نه په دې نوړۍ سره زما په وجود کې غوښه پيدا شي (نو بيا به زما بدن هم د جهنم مُستحق شي) .

فائده : دا د حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه کمالِ احتياط او کمالِ تقوى وه چې کله ورته دا معلومه شوه چې خېتې ته مې د خوراک داسې څيز لاړ چې په حرامې طريقې سره حاصل شوې وُ نو په خُله کې يې ګوتې ورکړې او په خېټه کې يې چې هر څه وو هغه ټول يې

(١) عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ قَالَ كَانَ لِأَبِي بكر غُلَامٌ يخرج لَهُ الخراج . أي قد كاتبه على مَال وَكَانَ يَجِيئهُ كل يَوْم بخراجه . فيسأله : مِنْ أَيْنَ أتيت بِهَا ؟ فَإِن رضيه أكله وَإِلَّا تركه . قَالَ : فَجَاءَهُ ذَات لَيْلَة بِطَعَام وَكَانَ أَبُو بكر صَائِمًا فَأكل مِنْهُ لقْمَة وَنسي أَن يسأله . ثُمَّ قَالَ لَهُ : مِنْ أَيْن جِئْتَ بِهَذَا ؟ فَقَالَ : كنتُ تكهنتُ لِأُنَاسٍ بالجاهلية وَمَا كنتُ أحسن الكهانة إِلَّا أَنِّي خدعتُهم . فَقَالَ أَبُو بكر : أُفٍّ لَكَ كِدْتَ تهلكني . ثُمَّ أَدْخَلَ يَدَهُ فِي فِيْهِ فَجعل يتقيأ وَلَا يخرج . فَقيل لَهُ . إِنَّهَا لَا تخرج إِلَّا بِالْمَاءِ . فَدَعَا بِمَاء فَجعل يشرب ويتقيأ حَتَّى قاء كل شَيْءٍ فِي بَطْنه . فَقيل لَهُ : يَرْحمك الله كل هَذَا من أجل هَذِه اللُّقْمَة ؟ فَقَالَ رَضِيَ الله عَنهُ : لَوْ لَمْ تخرج إِلَّا مَعَ نَفسِي لَأَخْرَجْتُهَا إِنِّي سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ : كُلُّ جَسَدٍ نَبَتَ مِنْ سُحْتٍ فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ . فَخَشِيْتُ أَنْ يَنْبُتَ بِذَلِكَ فِيْ جَسَدِيْ مِنْ هَذِهِ اللُّقْمَةِ . الكبائر للامام الذهبي ١١٨\١١ الْكَبِيرَة الثَّامِنَة وَالْعشْرُونَ أكل الْحَرَام وتناوله على أَي وَجه كَانَ .

راالتې (قې) کړه ، ځکه دده سره دا يره وه چې دا څيز به د خيټې د نورو شيانو سره يو ځای شوې وي او هغې ته به هم ددې اثر رسيدلې وي نو ځکه يې ټول هر څه راالتې کړه.

۲ . حضرت ابوبکر صديق ﷺ په خپله مالدار وُ ، ځکه په مکه مکرمه کې يې هم تجارت کولو ، او په مدينه منوّره کې يې هم تجارت کولو ، د نبي عليه السلام د وفات نه پس چې کله د مسلمانانو خليفه جوړ کړې شو نو په صبا سهر بازار ته د تجارت د پاره روان شو ، په لاره کې ورسره حضرت عُمر ﷺ او حضرت ابوعبيده بن الجراح ﷺ ملاؤ شو . دوی ورته ووېل : که ته تجارت کوی نو د مسلمانانو د حکومت لويه ذِمه داري پاتې کيږي

بيا د صحابه کرامو په مشوره د حضرت ابوبکر صديق ﷺ د پاره د بيتُ المال نه وظيفه مقرر شوه.

محترمو مسلمانانو ! اوس تاسو د حضرت ابوبکر صديق ﷺ دې تقوی او پرهيزګاری ته اُوګورئ چې باوجود ددې نه چې دې اميرُالمؤمنين دی ، د ټولو اسلامي مملکتونو اِختيار ورسره دی ، مګر د بيتُ المال نه به يې صرف دومره وظيفه اخيسته چې هغه به قُوْت لَايَمُوْت وه (يعنی دومره کمه وظيفه به يې اخيسته چې صرف د دوی د ګزارې خوراک د پاره به کافي وه).

يو ځل د دوی بي بي د حَلوا خوړلو خواهش ظاهر کړو (چې حَلوا ته زمونږ زړه شوی دی) ، حضرت ابوبکر صديق ﷺ ورته اوفرمايل : زه خو د مسلمانانو د خِدمت په وجه د بيتُ المال نه دا معمولي شان وظيفه اَخلم ، ددې نه زيات خو د ما سره (د دِرهم يا دِينارو) هيڅ ګنجائش نشته (چې تاسو ته يې درکړم او حَلوا پرې پخه کړی).

ددې نه پس دده بي بي د هرې ورځې د خرچې نه معمولي معمولي بَچت کولو ، څه ډيره موده پس يې حَلوا پخه کړه ، حضرت ابوبکر صديق ﷺ چې کور ته راغی نو ده ته يې کيښوده ، ابوبکر صديق ﷺ چې دا نوې خوراک په کور کې اُوليده نو پوښتنه يې اوکړه : دا حَلوا چا راوړی ؟ بي بي ورته ووېل چې دا مې د هرې ورځې د خَرچې نه معمولي معمولي رَقم مثلا يوه يوه پيسه بچت کوله ، په هغې مې دا حَلوا واخيسته ، او پَخه مې کړه.

حضرت ابوبکر صديق ﷺ ورته وفرمايل: ددې نه دا معلومه شوه چې که زمونږ په روزانه خرچه کې دا يوه پيسه کمه وي نو هم زمونږ ګزاره ورباندې کيږي.

بيا يې حَلوا رواخيسته او بيتُ المال ته يې اُوليږله، او د آئنده د پاره چې د بيتُ المال نه روزانه کومه خرچه راتله د هغې نه يې يوه پيسه کمه کړه. (۱)

فائده دا د حضرت ابوبکر صديق ﷺ کمالِ احتياط دی چې په کوم مال کې د عامو مسلمانانو حق وُ (يعنی بيتُ المال کې) د هغې نه يې يوه پيسه زياته اخيستل هم نه خوښول.

د حضرت عُمر رضي الله عنه احتياط

۱. د مشکوة شريف حديث دی، چې يو ځل حضرت عُمر رضي الله عنه شوده (پَی) اُوڅکل، دا شوده ورته ډير ښه معلوم شو، نو چا چې پرې دا شوده څکلي وو د هغه نه يې پوښتنه اوکړه:

مِنْ أَيْنَ لَكَ هٰذَا اللَّبَنُ ؟

دا شوده تاته د کوم ځای نه حاصل شوي وو؟

هغه ورته ووېل: زه د اُوبو يوې چيني يا کوهي ته ورغلې وُوم، (دې کس د هغه چينې يا کوهي نوم هم واخيست)، هلته د زکوة څاروي (چيلی، اُوښان وغيره) وو، د هغه څارو نګران شوده رااُولوشل، او په خلقو يې اُوڅکل، نو هغوی زما د پاره هم شوده رااُولوشل، ما هغه په دې مشک کې واچول، هغه همدا شوده دي (کوم چې تا اُوڅکل).

فَأَدْخَلَ عُمَرُ يَدَهُ فَاسْتَقَاءَهُ. (۲)

---

(۱) دعوات حق لمولانا عبدالحق رحمه الله بالي دارالعلوم حقانيه اکوړه خټک ج۱ ص۴۵۳.

(۲) شَرِبَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ لَبَنًا وَأَعْجَبَهُ وَقَالَ لِلَّذِي سَقَاهُ: مِنْ أَيْنَ لَكَ هٰذَا اللَّبَنُ ؟ فَأَخْبَرَهُ أَنَّهُ وَرَدَ عَلَى مَاءٍ قَدْ سَمَّاهُ فَإِذَا نَعَمٌ مِنْ نَعَمِ الصَّدَقَةِ وَهُمْ يَسْقُوْنَ. فَحَلَبُوْا لِي مِنْ أَلْبَانِهَا فَجَعَلْتُهُ فِي سِقَائِيْ. وَهُوَ هٰذَا، فَأَدْخَلَ عُمَرُ يَدَهُ فَاسْتَقَاءَهُ. مشكاة المصابيح باب الكسب وطلب المال الفصل الثالث رقم الحديث ۲۷۸۸ (۳۰)، موطاء امام مالک باب ما جاء في اخذ الصدقات والتشديد فيها رقم الحديث ۳۱، السنن الكبرى للبيهقي باب الخليفة و والي الاقليم الذي لا يلي قبض الصدقة. رقم الحديث ۱۳۱۶۴

حضرت عُمر رضي الله عنه (چې دا خبره واوريده نو دوی) خپل لاس په حَلق کې دننه کړو، او دا شوده يې واپس راالتهی (قې) کړه.

فائده: دا شوده چونکه د زکوة د مال وو او د زکوة مال حضرت عمر رضي الله عنه ته جائز نه ؤ نو ځکه يې واپس دا شوده راالتهی کړه. دا دَ حضرت عمر رضي الله عنه کمالِ احتياط ؤ، دا يې نه غوښته چې دا دده د بَدن حصه اُوګرځي.

٢ يو ځل حضرت عُمر رضي الله عنه له د بَحرين نه مشک راغله، ده وفرمايل: که يوه زَنانه دا وَزن (يعنی تول) کړي نو زه به يې په مسلمانانو باندې تقسيم کړم، د حضرت عمر رضي الله عنه بي بي "عاتکې" وفرمايل:

أَنَا أُجِيدُ الْوَزْنِ. زه ښه وزن کولې شم (زه به يې درله وَزن کړم).

حضرت عُمر رضي الله عنه چپ شو. څه لږ وخت پس حضرت عُمر رضي الله عنه هماغه خبره بيا اوکړه، دده بي بي عاتکې ورته بيا وويل: چې زه به يې وَزن کړم.

حضرت عُمر رضي الله عنه ورته وفرمايل: زه دا نه خوښوم چې دا مشک ستا د لاس سره لږېدلي وي، او ته بيا خپل څټ (يا بل ځای) له لاس وَرووړې، نو تاته به د مسلمانانو نه زياته حصه دَراُورسي، (او زه دا نه خوښوم چې د نورو مسلمانانو نه تاته زياته حصه دراُورسي). (١)

٣ يو ځل حضرت عُمر رضي الله عنه بيمار شو، دده د علاج د پاره شَهد تجويز کړې شو، په هاغه وخت کې په بيتُ المال کې د شَهدو يو ګوډې موجود ؤ (دې چونکه اميرُ المؤمنين ؤ،

---

(١) امام غزالي رحمه الله په احياء العلوم کې دا واقعه په دې الفاظو نقل کړی: روي أنّ عمرَ رضي الله عنه وَصَلَهُ مسكٌ من البحرين. فقال: وددتُ لو أنّ امرأةً وَزَنَتْ حتّى أقسمه بين المسلمين، فقالت امرأتُه عاتكة: أَنَا أُجِيدُ الوَزْنِ فسَكَتَ عَنْهَا، ثُمّ أعادَ القولَ. فأعادَتِ الجوابَ. فقال: لَا أَحْبَبْتُ أَنْ تضعيه بكفة ثمّ تَقُولِيْنَ فِيهاأثر الغبار فتمسحين بها عنقك فأصيب بذلك فضلًا على المسلمين. احياء علوم الدين ج٢ ص ١٣١ كتاب الحلال والحرام ط مكتبه رشيديه كوئټه، حياة الصحابة ج٢ ص ٣١٥

ټول اختيارات دده سره وو ، ليکن ده په خپله ورنه دا شهد راوانه خيست ، بلکه) جُومات ته لاړو او خلقو ته يې وويل :

ماته د علاج د پاره د شهدو ضرورت دى ، او په بيتُ المال کې شهد موجود دي ، نو که ستاسو اِجازت وي زه به د علاج د پاره ورنه څه راواخلم ، او که اِجازت نه راکوئ نو دا بيا زما د پاره حرام دي .

ټولو خلقو په خوشحالۍ سره اِجازت ورکړو (نو بيا يې ورنه راواخيست) . (۱)

۴ . حضرت عبدالله بن عُمر رضي الله عنهما فرمايي چې يو ځل ما يو څو اُوښان واخيست ، او د بيتُ المال په چراګاه کې مې پرېخودل ، چې کله ښه څاربه شو ما بازار ته د خرڅ د پاره بوتله ، حضرت عمر ﷺ هم په دغه ورځ په بازار کې وُ ، دوى چې دا څاربه اُوښان په بازار کې اُوليده نو پوښتنه يې اوکړه :

دا اُوښان د چا دي ؟ خلقو ورته وويل چې دا (ستا د ځوي) د عبدالله ﷺ دي .

عبدالله بن عمر ﷺ فرمايي چې حضرت عمر ﷺ ماته آواز اوکړو :

اې عبدالله بن عمر! نو زه په مَنډه راغلم ، او ورته مې وويل :

اې اميرالمؤمنين ! څه خبره ده ؟ دوى وويل : دا اُوښان چيرته وو ؟ ما ورته وويل : ما دا اُوښان اخيستي وو ، او د بيتُ المال چراګاه ته مې د څريدو د پاره ليږلي وو (او اوس مې بازار ته راوستي دي) ددې د پاره چې زه هم د نورو مسلمانانو په شان دا خرڅ کړم ، او نفع حاصله کړم .

حضرت عمر ﷺ وفرمايل : ښه ، د بيتُ المال په چراګاه کې به خلق يو بل ته وايي : د اميرُالمؤمنين د ځوي اُوښان ښه اُوساتئ ، د اميرُالمؤمنين د ځوي اُوښانو له اُوبه ورکړئ . (زما د ځوي کيدو په وجه به ستا د اُوښانو لحاظ د نورو مسلمانانو په نسبت زيات کيږي ، ددې د وجې نه) اې ابن عمر ! دا اُوښان خرڅ کړه ، په څو باندې چې تا دا اخيستي وو هغه روپۍ ورنه واخله ، او باقي زياتي روپۍ د مسلمانانو په بيتُ المال کې جَمع کړه . (۲)

(۱) حياة الصحابة ج۲ ص۳۱۳ ، خوږې ملغلرې اوله حصه ص۴۸ .

(۲) حياة الصحابة ج۲ ص۳۱٦ ، خوږې ملغلرې اوله حصه ص۴۹ واقعه نمبر ۸۸ .

۵ . يو ځل حضرت عمر ﷺ ته د رُوم بادشاه د طرفه قاصد راغى ، د حضرت عُمر ﷺ بي بي يو دِينار د چا نه په قرض واخيست ، په دې يې عطر واخيسته ، په شيشو كې يې واچول ، او ددې قاصِد په لاس يې د رُوم د بادشاه ښځې ته په هديه كې ور اُوليږل.

كله چې دې قاصِد دا دعطرو شيشې د رُوم بادشاه ښځې ته وركړې نو هغې دا شيشې د عطرو نه خالي كړې ، د جواهراتو نه يې ډكې كړې ، بيا يې دې قاصِد ته وركړې چې لاړشه ، دا د حضرت عمر ﷺ بي بي ته ورَوړه .

كله چې دې قاصِد دا د جواهراتو ډكې شيشې دې ته راوړې ، نو دې دا جواهرات د شيشو نه رااُوويسته ، او د بسترې د پاسه يې كيښوده ، په دې دَوران كې حضرت عمر ﷺ كور ته راننوت ، دا جواهرات يې اُوليده ، پوښتنه يې اوكړه : دا څه شى دى ؟ (او چيرته وو ؟)

دې ورته ټوله قِصه بيان كړه (چې دا ما د رُوم د بادشاه ښځې له په شيشو كې څه عطر ليږلي وو هغې په تحفه كې دا جواهرات راليږلي دي) ، حضرت عمر ﷺ دا ټول جواهرات خرڅ كړه ، او ددې د قيمت نه يې صرف يو دِينار خپلې بي بي له وركړو (په كوم چې يې عطر اخيستي وو) او باقي پاتې ټول دِينارې يې د مسلمانانو په بيتُ المال كې جَمع كړه . (۱)

فائده : دا د حضرت عمر ﷺ كمالِ احتياط او تقوى وه د چې د معمولي مُشتبِه شي نه يې هم ځان ساتل .

د اسلافو احتياط

كه مونږ د خپلو اَسلافو حالات اوګورو چې هغوى به د حرامو او مُشتبِه څيزونو نه څومره ځان ساتل نو انسان حيران پاتې شي ، دوى ته چې الله ﷻ دومره لوي مقام وركړې وُ نو دا د همدې تقوى ، پرهيزګارى او د مُشتبِه شيانو نه د پرهيز او اِحتياط په وجه يې وركړې وُ . دايِمان تازه كيدو په خاطر درته ديو څو اَسلافو د اِحتياط واقعات ذكر كوم :

(۱) حياة الصحابة ج۲ ص ۳۱٦ ، خورې ملغلرې اوله حصه ص ۴۹ .

د امامِ ابوحنيفه رحمه الله احتياط

امام اعظم ابوحنيفه رحمه الله به هم د مُشتبه شيانو نه ډير ځان ساتل ، ددې په باره کې درته يوه واقعه بيانوم :

مشهور مُحدِّث " عبدالله بن مُبارک رحمه الله " فرمايي چې يو ځل مُفسِدانو خلقو د غلا څه چيلۍ کوفې ته راوستې ، دا چيلۍ د کوفې د چيلو سره داسې ګډې (خَلط) شوې چې بيا په کې تَميز نه شو کيدی .

د امامِ ابوحنيفه رحمه الله سره دا يَره پيدا شوه چې هسې نه قصابان دا د غلا چيلۍ واخلي ، حلالې يې کړي ، او زه چيرته په ناخبرۍ کې ددې غوښه کور ته رانه وړم ، نوامام صاحب د خلقو نه پوښتنه اوکړه :

کَمْ تَعِيْشُ الْغَنَمَ ؟ د چيلۍ عُمر څومره وي ؟

خلقو ورته وويل : سَبْعَ سِنِيْنَ . اُووه (٧) کاله .

فَتَرَکَ اَکْلَ لَحْمِ الْغَنَمِ سَبْعَ سِنِيْنَ .

نو امام صاحب د اُووه (٧) کالو پورې د چيلۍ د غوښې خوراک پريخود (ددې د پاره چې د غلا د چيلو غوښه په ناخبرۍ کې زما خيټې ته لاړه نشي) .

بيا امام صاحب په دغه ورځو کې بعضې سَرکاري خلق (عَسکر) اُوليده چې د چيلو غوښه يې خوړه ، او ددې فُضلات (کولمې ، هډوکې وغيره) يې د کوفې په درياب کې اُوغورځول .

فَسَأَلَ عَنْ عُمرِ السَّمَکِ . نو امام صاحب د خلقو نه د ماهي د عُمر په باره کې پوښتنه اوکړه (چې دَده تَوَل څومره عُمر وي ؟) . خلقو ورته دا هم اُوخوده .

فَامْتَنَعَ مِنْ اَکْلِ السَّمَکِ تِلْکَ الْمُدَّةِ . (١)

بيا امام صاحب همدومره موده د ماهي غوښه هم نه خوړه .

---

(١) عقود الجمان ص ٢٤٤ ، ترغيب المسلمين في الرزق الحلال وطعمة الصالحين لمولانا موسى خان روحاني بازي رحمه الله ص ٢٠٠ .

د نيمې منړې (سېب) معاف کولو د پاره د بُخارا نه بَلخ ته لس ورځې مزل کول

ابن بطوطه په خپله سفر نامه کې ليکلي دي چې يوه ورځ د ابراهيم بن اَدهم رحمه الله پلار " اَدهم " د بُخارا د باغونو په طرف تېريده ، د يو نهر په غاړه باندې د اَودس کولو د پاره کيناست ، (دا نهر د يو باغ په مينځ کې راغلې وُ) ، په نهر کې يوه منړه راروانه وه ، ده سوچ اوکړو چې ددې په خوړلو کې څه بَدوالې نشته نو دا منړه يې رااُونيوه او وې خوړه ، روستو ورته دا سوچ ورغی چې ما خو دا منړه د مالِک د اِجازت نه بغير اوخوړه ، او په ناجائزه طريقې سره مې اُوخوړه ، دې خيال سره د باغ د مالِک پسې وَر روان شو ، چې د هغه نه اِجازت اُوغواړي .

د کوم باغ نه چې دا منړه راغلې وه ده د هغې باغ دَروازه اووهله ، ددې باغ مالِکه يوه ښځه وه ، ده هغې ته ټوله واقعه بيان کړه او د منړې معاف کولو درخواست يې ورته اوکړو ، هغې ورته وويل : دا باغ نيم زما دی او نيم د بَلخ د بادشاه دی ما خو درته خپله نيمه حصه منړه معاف کړه ، او هغه بادشاه خو ډير لرې دی ، ځکه ددې ځای نه د بَلخ پورې لس ورځې مزل دی

اَدهم رحمه الله ددې باقي نيمې منړې معاف کولو دپاره بَلخ ته روان شو ، کله چې هلته وَر اُورسيده نو د بادشاه سوَرلي د جلوس سره روانه وه ، ده په دې حالت کې بادشاه ته د منړې خوړلو ټوله قصه اوکړه ، او د باقي نيمې حصې منړې معاف کولو غوښتنه يې اوکړه . بادشاه ورته وويل :

زه اوس څه نشم ويلی ، صبا ماله راشه (بيا به په دې باندې خبرې اوکړو) .

د بادشاه يوه ډيره ښائسته لور وه ، ډيرو شهزادګانو ورته د نکاح پيغامونه راليږلي وو ، خو بادشاه به اِنکار کولو ، ځکه دا جينۍ ډيره پرهيزګاره او عبادت ګزاره وه ، دې دا غوښته چې د يو پرهيزګاره سړي سره واده اوکړي .

کله چې بادشاه خپل مَحل ته راغی نو لور ته يې د اَدهم واقعه بيان کړه ، او وې ويل چې ما تر اوسه داسې پرهيزګار کس ندې ليدلی چې د نيمې منړې معاف کولو د پاره د بخارا نه دلته راغلی ، لهذا چې دا شهزادګۍ ددې اَدهم سره په نکاح کولو راضي شوه .

په صبا باندي چې اَدهم د بادشاه دَربار ته راغی (او د نيمې منړې معاف کولو مطالبه يې اوکړه) نو بادشاه ورته وويل :

تر څو پورې چې تا زما د لور سره نکاح نه وي کړې دا نيمه منړه درته نه معاف کوم ، اَدهم رحمه الله اِنکار اوکړو ، آخِر مجبور شو او نکاح ته تيار شو .

کله يې چې د شهزادګۍ سره نکاح اوکړه او کور ته لاړ ، نو شهزادګۍ ته يې چې اُوکته نو ډيره ښائسته وه ، او ډيره په ډَول و سِينګار برابره وه ، دې د کمرې په يو ګُنج (ګُټ) کې په مانځه اُودريده او د سهره پورې په عبادت مشغول ؤ ، اُووه شپې مسلسل هره شپه تر سهره پورې ادهم رحمه الله عبادت اوکړو .

اُووه ورځې پس ورته بادشاه دا نيمه منړه معاف کړه ، اَدهم رحمه الله په اَتمه شپه باندې د غُسل کولو نه پس په مانځه باندې اُودريده ، مونځ يې اوکړو ، بيا يې يوه چَغه اُووهله ، په مُصَلَه باندې په سجده پريوتلو ، خلقو چې اُوکته نو اَدهم رحمه الله وفات شوې ؤ .

ددې شهزادګۍ ددې اَدهم رحمه الله نه يو هلک په خيټه شوې ؤ ، کله چې پيدا شو (نوم يې ورله ابراهيم کينښود) چونکه ددې بادشاه زامن نه وو نو حکومت همدې ابراهيم بن اَدهم رحمه الله ته پاتې شو .

بيا د ابراهيم بن اَدهم رحمه الله د بادشاهۍ پريخودلو (او عبادت طرف ته د متوجِه کيدلو) چې کومه واقعه مشهوره ده د هغې حقيقت همدا دی . (١)

فائده : ابراهيم بن اَدهم رحمه الله يو ډير لوي بزرګ مُتّقي او وَليُ الله ؤ ، ده ته چې الله ﷻ دومره لوي مقام ورکړې ؤ په دې کې ضرور دده د پلار " اَدهم رحمه الله " د تقوی او د حرام مال نه د پرهيز اَثر ؤ ځکه " اَدهم رحمه الله " د حرام او مُشتبِه مال نه دومره ځان ساتل چې د نيمې منړې معاف کولو د پاره يې د بُخارا نه بَلخ ته سفر اوکړو .

د بل چا د ديوال نه معمولي خاوره راخيستو باندې تنبيه

علي بن معبد رحمه الله فرمايي چې ما يو کور په کرای نيولې ؤ ، ما يو ځل يو خط اوليکل ، بيا مې اِراده اوکړه چې ددې کور د دِيوال نه لږه خاوره راواخلم ، دا سياهي

(١) سفرنامه ابن بطوطه ج١ ص ١٠٦ ، خورې ملغلرې رومي حصه ص ١١٢ واقعه ٢٤١ .

ورباندې اُوچه کړم ، بیا مې د ځان سره ووېل : چې دا دیوال خو زما مِلکیت ندی . بیا راته خپل زړه ووېل :

وَمَا قَدْرُ تُرَابٍ مِنْ حَائِطٍ .

د دومره لږې خاورې خو هیڅ قیمت نه وي (نو ددې په اخیستلو کې هیڅ باک نشته) .

غرض دا چې ما ددې دیوال نه معمولي خاوره راواخیسته ، او په خط مې واچوله ، کله چې اُوده شوم نو په خوب کې مې یو کس اُولیده ، ماته وایي :

یا علي بن معبدٍ ! سَيَعْلَمُ غَدًا اَلَّذِيْ يَقُوْلُ : وَمَا قَدْرُ تُرَابٍ مِنْ حَائِطٍ . (۱)

اې علي بن معبد ! څوک چې دا وایي چې د بل چا د دیوال معمولي خاوره هیڅ قیمت نه لري ده ته به د قیامت په ورځ دا معلومه شي چې ددې څه قدر و قیمت دی ؟

فائده : اګر چې په دومره لږه خاوره انسان مستحق د سزا نه جوړیږي لیکن بیا هم د مُتقي او بزرګ په درجو کې کمې راځي . (۲)

د بل چا د دیوال نه معمولي خاورې راخیستو په وجه څلویښت کاله ژړا کول

کهمس رحمه الله فرمایي چې د مانه یوه ګناه شوی زه د ډیر خفګان نه په هغې باندې د څلویښتو (۴۰) کالو نه ژاړم (چې الله تعالی یې راته معاف کړي) ، هغه ګناه داده چې یو ځل زما ملاقات له زما یو ورور راغی ، ما هغه له په یو دانګ باندې وریت شوې ماهي واخیست ، هر کله چې هغه د خوراک نه فارغ شو نو (د هغه د لاسونو غوړوالي ختمولو د

(۱) عَن علي بن معبدٍ أنه قال : كنتُ ساكنًا في بيتٍ بكراء فكتبتُ كتابًا وأردتُ أن آخذَ مِن ترابِ الحائطِ لأتربه وأجففهُ . ثم قلتُ : اَلحائطُ ليس لي . فقالتْ لِي نفسي : وَمَا قَدْرُ تُرَابٍ مِنْ حَائِطٍ . فأخذتُ مِنَ التُّرَابِ حَاجَتِيْ . فلمّا نمتُ فإذا أنا بشخصٍ واقف يقولُ : يا علي بن معبد ! سَيَعْلَمُ غَدًا اَلَّذِيْ يَقُوْلُ وَمَا قَدْرُ تُرَابٍ مِنْ حَائِطٍ . احياء علوم الدين ج۲ ص ۱۰۸ امثلة الورع وشواهدها ط دارالكتب العلمية بيروت ، كيمياى سعادت ، نزهة الناظرين في الاخبار والآثار المروية عن الانبياء والصالحين ص ۳۵۷ .

(۲) ولعل معنى ذلك انه يرى كيف يحط من منزلته فإنّ للتقوى درجة تفوتُ بفوات ورع المتّقين . وليس المرادُ به أنْ يستحق عقوبة على فعله . احياء علوم الدين ج۲ ص ۱۰۸ امثلة الورع وشواهدها ط دارالكتب العلمية بيروت .

پاره) ما د ګاونډي د ديوال نه لږه خاوره راواخيسته ، ده وربانديې لاسونه ووينځل (نو په دې ګناه باندې څلويښت کاله تيرېدو باوجود زه اوس هم ژاړم او خفګان کوم) حالانکه ما ځانته دا خاوره حلاله نه وه ګنړلى . (۱)

د ظالِم په لاس راوړل شوې خوراک نه خوړل

حضرت ذُوالنون مصري رحمه الله ظالمانو په جېل کې اچولې وُ ، د ډيرو ورځو نه اُوږې وُ (هيڅ خوراک يې نه وُ کړى) ، نو يوې نېکې (رِشته دارې) زَنانه د حلال خوراک نه جوړ شوې طعام ورَ اُوليږل ، خو ده او نه خوړ ، (هغه زَنانه چې خبره شوه چې ده زما خوراک يې او نه خوړ نو راغله او ګيله يې ورته اوکړه چې : تاته خو معلومه ده چې زما خوراک حلال دى نو تا ولې او نه خوړ ؟) ، ذوالنون مِصري رحمه الله ورته وويل : ماته معلومه وه چې ستا خوراک حلال دى ، خو ما ځکه او نه خوړ چې :

جَاءَنِيْ عَلٰى طَبقِ ظَالِمٍ .

ماته دا خوراک د ظالِم سرې په طباق (يعنى د جېل د محافِظ په لاس) باندې راغلې وُ نو ځکه ما او نه خوړ . (۲)

د مريض په وفات کيدو سَمدستي ډِيوه مړه کول

زمونږ اَسلافو به د پردي حق نه ډير ځان ساتل ، يو بزرګ (ماسخوتن) د بيمار سَر ته ناست وُ ، (بيمار ته ډيوه لږيدلې وه) کله چې دا بيمار وفات شو نو دې بزرګ خلقو ته وويل:

اَطْفِئُوا السِّرَاجَ قَدْ حَدَثَ لِلْوَرَثَةِ حَقٌّ فِي الدُّهْنِ .

(۱) قال كهمس : أَذْنَبْتُ ذنبًا أبكي عليه من اربعين سنة ، وذلک أنه زارني أخ لي ، فاشتريت بدانق سمكة مشوية . فلما فرغ أخذتُ قطعة طين من جدار جار لي ، حتى غسل يده ولم أستحله . نزهة الناظرين في الاخبار والآثار المروية عن الانبياء والصالحين ص ۳۵۷ كتاب آداب الكسب والمعاش .

(۲) وحكي أنّ ذا النّون المصري حبس ولم يأكل أيامًا في السِّجنِ ، فكانتْ له أختٌ في الله ، فَبَعَثَتْ إليه طعامًا مِنْ مغزلها على يد السجان ، فَامْتَنَعَ فلم يأكُلْ . فَعَاتَبَتْهُ المرأةُ بَعْدَ ذٰلِكَ . فَقَالَ : كَانَ حَلَالًا وَلٰكِنْ جَاءَنِيْ عَلٰى طَبقِ ظَالِمٍ ، وَأَشَارَ بِهِ إِلَى يَدِ السجانِ . احياء علوم الدين ج۲ ص ۱۱۰ امثلة الورع وشواهدها ط دار الكتب العلمية بيروت

دا ډیوه مړه کړئ ، ځکه اوس ددې په تیلو کې د وارثانو حق راغی (چې دا مونږ ته د هغوی داجازت نه بغیر استعمالول صحیح نه دي) . (۱)

د سفیان ثوري رحمه الله احتیاط

سفیان ثوري رحمه الله به د هر قسمه مُشتبِه مال او مُشتبِه خوراک نه ځان ساتل ، یو ځل دې د مکې معظمې صَراف ته ورغی ، د دِینار په عِوض کې یې ورنه دِرهم اخیستل ، صَراف ته یې یو دِینار ورکړو ، دده سره بل دینار هم ؤ ، هغه ورنه اُوغورځید ، ده چې هغه تلاش کړو او پیدا یې کړو نو ددې دِینار سره په څنګ کې یو بل دِینار هم پروت ؤ (چې د بل چا نه غورځیدلې ؤ ، سفیان ثوري یو دِینار هم راپورته نه کړو) صَراف ورته وویل :

خُذْ دِيْنَارَكَ. خپل دینار ورنه راواخله .

ده ورته وویل : مَاأَعْرِفُهُ . زه خپل دینار نه پیژنم. صراف ورته وویل :

خُذِ النَّاقِصَ (چې کله دومره اِحتیاط کوی نو) په کوم دِینار کې چې سره زَر کم وي هغه راواخله. ده ورته وویل :

فَلَعَلَّهُ الزَّائِدُ . شاید چې دا دزیاتو سرو زَرو دِینار زما وي (نو که زه دا د کمو سرو زرو والا دینار راواخلم نو بیا خو هم د بل چا دِینار دی ، نو زه یې څنګه راواخلم ؟) .

فَتَرَكَهُ وَمَضٰى .

سفیان ثوري رحمه الله دا خپل دِینار هم په همدې ځای پریخود او لاړ . (۲)

---

(۱) روي بعضهم أَنَّهُ كَانَ عِنْدَ مُحْتَضَرٍ . فَمَاتَ لَيْلًا فَقَالَ أَطْفِئُوا السِّرَاجَ قَدْ حَدَثَ لِلْوَرَثَةِ حَقٌّ فِي الدُّهْنِ . احياء علوم الدين ج۲ ص ۱۳۲ كتاب الحلال والحرام ط مكتبه رشيديه كوئته ، نزهة الناظرين فى الاخبار والآثار المروية عن الانبياء والصالحين ص ۳۵٦ كتاب آداب الكسب والمعاش .

(۲) جَاءَ سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ إِلَى صَيْرَفِيٍّ بِمَكَّةَ يَشْتَرِيْ مِنْهُ دَرَاهِمَ بِدِيْنَارٍ . فَأَعْطَاهُ الدِّيْنَارَ . وَكَانَ مَعَهُ آخَرُ . فَسَقَطَ مِنْ سُفْيَانَ . فَطَلَبَهُ . فَإِذَا إِلَى جَانِبِهِ دِيْنَارٌ آخَرُ . فَقَالَ لَهُ الصَّيْرَفِيُّ : خُذْ دِيْنَارَكَ . قَالَ : « مَاأَعْرِفُهُ » . قَالَ : خُذِ النَّاقِصَ . قَالَ : « فَلَعَلَّهُ الزَّائِدُ » . قَالَ : فَتَرَكَهُ وَمَضٰى . حلية الاولياء و طبقات الاصفياء ۷/ ۵۳ ، ترغيب المسلمين ص ۴۷۲ .

د امام احمد بن حنبل رحمه الله احتياط

يو ځل امام احمد بن حنبل رحمه الله په مکه معظمه کې د يو سبزي فروش سره (د يو څو درهمو په عِوض کې) خپل بالټې (سطل) ګانړه کړو ، څه وخت پس چې امام احمد بن حنبل رحمه الله څه دِرهم راپیدا کړل ، او ددې بالټې وړلو اراده يې اوکړه ، نو سبزي فروش ورته دوه يو شان بالټې رااويسته ، او ورته وې ويل :

خُذْ أَيُّهُمَا لَکَ . په دې دواړو کې چې ستا کوم يو وي هغه واخله .

ده ورته وويل :

أُشكِل عَلَيّ سَطلِيْ فَهُوَ لَکَ وَالدِّرْهَمُ لَکَ .

زه خو خپل بالټې نه پيژنم ، دا بالټې هم ستا شو ، او دا دِرهم هم ستا شو .

سبزي فروش ورته وويل : ستا بالټې دادی ، ما صرف ستا اِمتحان اخيستو . امام احمد بن حنبل رحمه الله ورته وويل : زه يې اوس نه اَخلم . دا يې وويل ، او روان شو ، بالټې يې د همده سره پريخود . (١)

د عبدالله بن مبارک رحمه الله احتياط

يو ځل عبدالله بن مبارک رحمه الله په يوه ډيره قيمتي سوَرلۍ باندې سفر کولو ، په يو ځای کې د ماسپخين د مانځه وخت راغی ، د سوَرلۍ نه د مانځه د پاره راکوز شو ، ده چې مونځ اوکړو او څاروي يې اوکته نو په سَرکاري چراګاه کې څريدلې ؤ (ده چونکه د سَرکاري شي نه ډير ځان ساتل ، ځکه په دې کې د ټولو مسلمانانو حصه وي) نو ده دا قيمتي سوَرلي په همدې ځای پريخوده ، او په دې سور نه شو . (٢)

---

(١) رَهَنَ احمدُ بنُ حنبلٍ سَطْلًا لَهُ عِنْدَ بَقَّالٍ بِمَكَّةَ حَرَسَهَا اللهُ تعالى . فَلَمَّا أَراد فِكَاكَهُ أَخرَجَ البَقَّالُ سَطْلَيْنِ ، وقال : خُذْ أَيُّهُمَا لَکَ . فقال احمدُ : أُشكِل عَلَيّ سَطلِيْ فَهُوَ لَکَ وَالدِّرْهَمُ لَکَ . فَقَالَ البَقَّالُ : سَطْلُکَ هَذَا وَأَنَا أَرَدْتُ أَنْ أَخْتَبِرُکَ . فَقَالَ : لَا آخُذُ . وَمَضٰى وَتَرَکَ السَّطْلَ عِنْدَهُ . نزهة الناظرين في الاخبار والآثار المروية عن الانبياء والصالحين ص ٣٥٦ كتاب آداب الكسب والمعاش .

(٢) سيبَ ابنُ المبارک دابةٌ قيمتها كثيرةٌ . فَصَلّٰى صلاةَ الظهر . فَرَتَعَتْ فِي قريةٍ سُلطانيةٍ . فَتَرَکَ ابْنُ الْمُبَارَکِ الدَّابَةَ وَلَمْ يَرْكَبْهَا . ورالديني مرجع ص ٣٥٨ .

د امام نخعي رحمه الله احتیاط

امام نخعي رحمه الله د یو کس نه د سوَرلۍ د پاره یو ځاروې (آس یا اُوښ) په مَزدورۍ باندې واخیست (چې زه به تر د فلانکي ځای پورې په دې باندې ځم). په لاره کې یې په سوَرلۍ باندې سفر کولو ، ناڅاپه یې د لاس نه کوړه اُوغورځیده ، (ځاروې چونکه څه اَندازه مخکې تللې وُ) ده په یو ځای کې دا اُوترل ، او پیاده د کوړې پسې راغی ، کوړه یې راواخیسته ، واپس لاړ په سوَرلۍ باندې سور شو .

چا ورته وویل : که تا سورلي واپس راتاؤ کړې وی او کوړې پسې راغلې وی نو دا به درته آسانه وه . ده ورته وویل : إِنَّمَا إِسْتَأْجَرْتُهَا لِأَمْضِي هٰكَذَا لَا هٰكَذَا . (١)

ما دا ځاروی ددې د پاره په مزدورۍ اخیستی دی چې زه به ددې د طرفه پرې ځم ، د هغې طرفه مې ورسره خبره نده کړې (نو ځکه د هغې د طرفه د کوړې پسې په ځاروي سور رانغلم)

د حلال رِزق پسې د ابراهیم بن اَدهم رحمه الله سفرونه کول ، او د مُشتبهِ خوراک نه ځان ساتل

ابراهیم بن ادهم رحمه الله یو مشهور بزرګ او وَلِيُ الله تیر شوی ، د حرام او مُشتبِه خواک نه به یې ډیر ځان ساتل ، ده خپله یوه واقعه بیان کړې چې : زه اول په عِراق کې څه موده ووم ، کله چې په عِراق کې راته د حلال رِزق حاصلول مُشکل ښکاره شو نو بعضو مشائخو راته مشوره راکړه : إِذَا أَرَدْتَ الْحَلَالَ فَعَلَيْكَ بِبِلَادِ الشَّامِ .

که ته د حلال رِزق حاصلولو اِراده لرې نو شام ته لاړ شه (هلته به تاته حلال رزق حاصلول په آسانه ملاؤ شي) .

دې وایي چې زه شام ته لاړم هلته مې یو څو ورځې مزدوري اوکړه لیکن هلته هم راته صفا او حلال رزق حاصلول مشکل ښکاره شو ، بعضو مشائخو راته دا مشوره راکړه :

---

(١) وَاستَأجرَ النخعيُّ دابةً . فَسَقَطَ سوطُه من يده . فَنَزَلَ وَرَبَطَ الدَّابَةَ و رَجَعَ . وَأَخَذَ السَّوْط . فقيل له : لَوْ حَوَّلتَ الدَّابَةَ إلى موضعِ الَّذِيْ سَقَطَ السَّوْط فَأَخَذتَهُ . فقال : إِنَّمَا إِسْتَأْجَرْتُهَا لِأَمْضِي هٰكَذَا لَا هٰكَذَا. نزهة الناظرين في الاخبار والآثار المروية عن الانبياء والصالحين ص ٣٥٨ كتاب آداب الكسب والمعاش .

إِنْ أَرَدْتَ الحَلَالَ الصَّافِيَ فَعَلَيْكَ بِطَرسُوس. فَإِنَّ فِيهَا المُبَاحَاتِ وَالعَمَلَ الكَثِيْرَ.

که ته د صفا او خالصه حلال زرق حاصلولو اراده لرى نو بيا د طرطوس ښار ته لاړ شه ځکه هلته جائز کارونه او مزدوريانې زياتې دي.

دې وايي چې زه طرطوس ښار ته لاړم، هلته يو مالدار کس زه د خپل باغ نګران او مُحافِظ مقرر کړم، په دې باغ کې مختلف قِسمه ميوې او انار وو، زه څه موده ددې باغ نِګران ووم، ددې به چې ماته کوم حلال اُجرت ملاويده په هغې به ما خپله ګُزاره کوله.

څه موده پس ددې باغ مالِک د څه خاص ملګرو او خادِمانو سره دې باغ ته راغی، په يو ځای کې کيناست، ماته يې آواز اوکړو:

يَا نَاظُورُ! اِذْهَبْ فَأْتِنَا بِأَكْبَرِ رُمَّانٍ تَقْدِرُ عَلَيْهِ وَأَطْيَبِهِ.

اې مالي! لاړ شه، او مونږ ته غټ خواږه انار راوړه.

زه لاړم او يو څو غټ انار مې ورله راوړه، د باغ مالِک سره چې کوم خادِم راغلې ؤ هغه دا انار مات کړه، چې وې څکل نو هغه ترُش وو، د باغ مالِک ووېل:

يَا نَاظُورُ! أَنْتَ فِيْ بُسْتَانِنَا مُنْذُ كَذَا. تَأْكُلُ فَاكِهَتَنَا. وَتَأْكُلُ رُمَّانَنَا لَا تَعْرِفُ الْحُلْوَ مِنَ الْحَامِضِ؟

اې مالي! (تعجب دی په تا باندې چې) ته زمونږ په دې باغ کې د ډيرې مودې نه اُوسيږی، زمونږ ميوې او انار خوری، ليکن بيا هم خوږ او ترُش نه پيژنی؟

ابراهيم بن اَدهم رحمه الله فرمايي چې ما ورته ووېل:

وَاللهِ مَا أَكَلْتُ مِنْ فَاكِهَتِكُمْ شَيْئًا. وَمَا أَعْرِفُ الحُلْوَ مِنَ الحَامِضِ.

قَسَم په الله، ما تر اوسه پورې ستاسو د ميوو نه هيڅ شی ندې خوړلی، او نه زه خوږ او ترُوش پيژنم.

بيا دې خادِم (د ماپسې د استهزاء او تمسخر کولو د پاره) خپلو ملګرو ته ووېل:

أَمَا تَسْمَعُوْنَ كَلَامَ هٰذَا؟ آيا تاسو دده خبرې اَورئ؟ (څومره دروغ وايي چې ما تر اوسه پورې ددې باغ ميوه نده خوړلې)، بيا دې خادِم ماته ووېل:

آيا ته د ابراهيم بن اَدهم رحمه الله نه هم ډير مُتقي او پرهيزګار يې؟ (چې داسې کلک

احتياط كوى ؟ دې خلقو چونكه دا نه پيژنده چې همدا ابراهيم بن أدهم دى) .
بيا دا ټول خلق لاړه ، كله چې سهر شو نو دې خادِم د كلي په جُمات كې خلقو ته زما متعلق خبره اوكړه (چې داسې يو مالي دى هغه وايي چې ما تر اوسه پورې ددې باغ ميوه بغير اجازته نده خوړلې) ، خلقو چې دا خبره واوريده نو هغوى پوهه شو چې دا خو همدا ابراهيم بن أدهم رحمه الله دى ، نو دې خادِم سره ډير خلق زما ملاقات له راروان شو ، ما طرف ته راتلل ، ماچې د لرې نه اُوليدل نو زه د يوې اُونې شاته پټ شوم (ددې د پاره چې ما او نه پيژني) ، كله چې خلق باغ ته راننوتل نو زه هم په څه طريقې سره د دوى سره ملگرې شوم ، نو دوى زه د گنړوالي په وجه او نه پيژندم ، خلق همداسې باغ ته راننوتل ، زه په پټې طريقې سره د باغ نه اُووتم ، او د هغه ځاى نه غائب شوم . (١)

(١) ترغيب المسلمين فى الرزق الحلال و طعمة الصالحين ص ٤٧٩ .

دا واقعه په حلية الاولياء كې په دې الفاظو ذكر ده . ... حَتَّى وَصَلْتُ إِلَى الْعِرَاقِ . فَعَمِلْتُ بِهَا أَيَّامًا . فَلَمْ يَصْفُ لِي مِنْهَا شَيْءٌ مِنَ الْحَلَالِ . فَسَأَلْتُ بَعْضَ الْمَشَايِخِ عَنِ الْحَلَالِ . فَقَالُوا لِي : إِذَا أَرَدْتَ الْحَلَالَ فَعَلَيْكَ بِبِلَادِ الشَّامِ . فَصِرْتُ إِلَى بِلَادِ الشَّامِ . فَصِرْتُ إِلَى مَدِينَةٍ يُقَالُ لَهَا الْمَنْصُورَةُ . وَهِيَ الْمِصِّيصَةُ فَعَمِلْتُ بِهَا أَيَّامًا . فَلَمْ يَصْفُ لِي شَيْءٌ مِنَ الْحَلَالِ . فَسَأَلْتُ بَعْضَ الْمَشَايِخِ فَقَالُوا لِي : إِنْ أَرَدْتَ الْحَلَالَ الصَّافِيَ فَعَلَيْكَ بِطَرَسُوسَ . فَإِنَّ فِيهَا الْمُبَاحَاتِ وَالْعَمَلَ الْكَثِيرَ . فَتَوَجَّهْتُ إِلَى طَرَسُوسَ . فَعَمِلْتُ بِهَا أَيَّامًا أَنْظُرُ الْبَسَاتِينَ . وَأَحْصِدُ الْحَصَادَ . فَبَيْنَا أَنَا قَاعِدٌ عَلَى بَابِ الْبَحْرِ إِذْ جَاءَنِي رَجُلٌ فَاكْتَرَانِي أَنْظُرُ لَهُ بُسْتَانَهُ . فَكُنْتُ فِي بَسَاتِينَ كَثِيرَةٍ . فَإِذَا أَنَا بِخَادِمٍ قَدْ أَقْبَلَ وَمَعَهُ أَصْحَابُهُ . فَقَعَدَ فِي مَجْلِسِهِ ثُمَّ صَاحَ : يَا نَاظُورُ ! فَقُلْتُ : هُوَ ذَا أَنَا . قَالَ : اِذْهَبْ فَأْتِنَا بِأَكْبَرِ رُمَّانٍ تَقْدِرُ عَلَيْهِ وَأَطْيَبِهِ . فَذَهَبْتُ فَأَتَيْتُهُ بِأَكْبَرِ رُمَّانٍ . فَأَخَذَ الْخَادِمُ رُمَّانَةً فَكَسَرَهَا فَوَجَدَهَا حَامِضَةً . فَقَالَ لِي : يَا نَاظُورُ ! أَنْتَ فِي بُسْتَانِنَا مُنْذُ كَذَا . تَأْكُلُ فَاكِهَتَنَا ، وَتَأْكُلُ رُمَّانَنَا لَا تَعْرِفُ الْحُلْوَ مِنَ الْحَامِضِ ؟ قَالَ إِبْرَاهِيمُ : قُلْتُ : وَاللهِ مَا أَكَلْتُ مِنْ فَاكِهَتِكُمْ شَيْئًا . وَمَا أَعْرِفُ الْحُلْوَ مِنَ الْحَامِضِ . فَأَشَارَ الْخَادِمُ إِلَى أَصْحَابِهِ . فَقَالَ : أَمَا تَسْمَعُونَ كَلَامَ هٰذَا ؟ ثُمَّ قَالَ : أَتُرَاكَ لَوْ أَنَّكَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ مَا زَادَ عَلَى هٰذَا . فَانْصَرَفَ . فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْغَدِ ذَكَرَ صِفَتِي فِي الْمَسْجِدِ . فَعَرَفَنِي بَعْضُ النَّاسِ . فَجَاءَ الْخَادِمُ وَمَعَهُ عُنُقٌ مِنَ النَّاسِ . فَلَمَّا رَأَيْتُهُ قَدْ أَقْبَلَ مَعَ أَصْحَابِهِ اِخْتَفَيْتُ خَلْفَ الشَّجَرِ . وَالنَّاسُ دَاخِلُونَ . فَاخْتَلَطْتُ مَعَهُمْ وَهُمْ دَاخِلُونَ وَأَنَا هَارِبٌ . فَهٰذَا كَانَ أَوَائِلَ أَمْرِي وَخُرُوجِي مِنْ طَرَسُوسَ إِلَى بِلَادِ الرِّمَالِ . حلية الاولياء و طبقات الاصفياء ٧/٣٦٨ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ .

د قاضي ابوبکر بزار احتياط ، او ددې ورته ښه ثمره ملاويدل

څوک چې د مُشتبِه شيانو نه ځان ساتي او پوره اِحتياط کوي نو الله ﷻ داسې خلقو له د آخرت د نِعمتونو سره سره په دُنيا کې هم د اِطمينان او سکون واله ژوند ورکوي ، او د غيبي لارو نه په همدې دُنيا کې ددې ښه بَدله هم ورکوي .

ددې په باره کې درته د قاضي ابوبکر محمد بن عبدالباقي بزاز انصاري رحمه الله يو واقعه بيانوم ،کومه چې په " ذيل طبقات الحنابله او شذرات الذهب في اخبار من ذهب " کې ذکر ده ، واقعه اګر چې اوږده ده خو ډيره د عبرت نه ډکه ده .

قاضي ابوبکر ډير لوي عالِم او مُحدّث تېر شوی ، د ډيرو ښو اَخلاقو خاوند ؤ ، د عُمر په اوله حصه کې يې ډير د فقيرۍ او غُربَت ژوند تېر کړی ؤ ، خو باوجود ددې فقيرۍ يې بيا هم د مُشتبِه مال نه ډير ځان ساتل ، د ډير اِحتياط او تقوی په وجه الله ﷻ ورته په دُنيا کې هم ښه بَدله ورکړه ، او ډير مال و دولت يې ورله ورکړو ، دې خپله واقعه داسې بيانوي :

چې زه په مکه مکرّمه کې اُوسيدم ، يو ځل زه ډير اُوږې شوم ، د څو ورځو نه مې هيڅ خوراک نه ؤ کړی ، د ډيرې اُولږې د لاسه حَد درجه کمزورې شوې ووم ، نه را سره څه روپۍ وې چې ځانله مې پرې د خوراک څه اخيستي وی ، په دې دَوران کې ما د وريښمو يوه تهيلۍ اُموندله ، کور ته مې راوړه ، چې کلاؤ مې کړه نو په دې کې داسې قيمتي هار ؤ چې ما په خپل ژوند کې دومره ښائسته او اعلی هار نه ؤ ليدلی ، ددې قيمت يو لک (١٠٠٠٠٠) ديناره ؤ ، (دا تهيلۍ مې په کور کې کيښوده ، ددې د پاره چې که مالِک يې پيدا شي نو ورته واپس به يې کړم) .

بيا زه د کور نه بهَر راأووتم ، نو ما يو شيخ (کوم چې يو لوي تاجِر ؤ) اُوليده چې په يوه تهيلۍ کې يې پنځه سوه (٥٠٠) دِيناره اچولي وو ، او دا آوازيې کولو :

" د ما نه يوه تهيلۍ ورکه شوې ده که چا ماته هغه واپس راکړه نو په اِنعام کې به ورته دا پنځه سوه ديناره ورکوم "(حالانکه په هاغه وخت کې دا پنځه سوه ديناره ډير لوي دولت ؤ)

ما د ځان سره سوچ اوکړو چې ما کومه تهيلۍ موندلې ده هغه د همدې شيخ ده ، زه چونکه د ډيرو ورځو نه نهَر او محتاجه يم نو زه به دا تهيلۍ دې کس ته حواله کړم ، او دا

حلال پنځه سوه دِينار به ورنه واخلم (په دې به د خوراک څه واخلم).

نو ما دا شيخ خپل کور ته د ځان سره راوَست، په کور کې مې دده نه ددې تهيلۍ او د هار متعلق يو څو پوښتنې اوکړې، ده راته صحيح صحيح علامات ووېل. زما تسلي اوشوه چې دا تهيلۍ د همده ده، نو ما ورته ورکړه، دې ډير خوشحاله شو، ماته يې پنځه سوه ديناره په انعام کې راکول، او دا ماته شَرعي طريقې سره جائز هم وُ، بل دا چې زه د ډيرو ورځو نه اوږې هم ووم، ليکن ما دا پنځه سوه دينار اخيستل د مُروّت، دِيانت، تقوی او احتياط خلاف اوګڼړل. نو ځکه ما د قبلولو نه اِنکار اوکړو، هغه ددې د اخيستلو ډير اِصرار اوکړو ليکن ما قبول نه کړل، بهَر حال، دا شيخ ډير خوشحاله شو، او واپس خپل ځای ته لاړ.

قاضي ابوبکر بزاز وايي چې کله ما د الله ﷻ د رَضا د پاره د يو شيخ زړه خوشحاله کړو، د هغه قيمتي هار مې هغه ته ورکړو، اګر چې ماته ضرورت وُ خو ما بيا هم د هغه نه څه عِوض وانه خيست، نو الله ﷻ ماته د آخرت د ثوابونو سره سره په دُنيا کې هم د هغې بهترينه بَدله دا راکړه چې: څه موده پس همدا قيمتي هار الله ﷻ ماته د غيبي لارو نه واپس راکړو.

(قاضي ابوبکر خپله راتلونکې واقعه داسې بيان کړه چې): زه څه موده پس د مکې مُکرّمې نه په يو سفر روان شوم، دا سفر مې په بَحري جهاز کې کولو، ناڅاپه په سمندر کې طوفان راغی، جهاز مات شو، په کې ناست خلق ډُوب شو، مالونه يې هم ډُوب شو، زه د جهاز په يوه ماته تخته باندې کيناستم، څو ورځې پس د سمندر چَپو دا تخته د يوې جزيرې غاړې ته اُورسوله، زه ورنه ښکته شوم، ډير پريشانه او خفه ووم، د يو کلي په طرف روان شوم، يو جُمات اُورسيدم، په دې جُمات کې کيناستم، د کشتۍ په خلقو کې صرف زه ژوندې پاتې ووم، نو ما د شکريه اداء کولو د پاره په جُمات کې تلاوت شروع کړو، کله چې د جزيرې واله خلقو ته پته اُولګيده چې "زه ډير ښه تلاوت کوم" نو ماته يې درخواست اوکړو چې: ته مونږ ته قرآن مجيد زده کوه. ما دا موقع غنيمت اُوګڼړله، او هغوی ته مې قرآن مجيد زده کول شروع کړه، هغوی د همدردۍ په خاطر ماله ډير مال و دولت هم راکړو.

بيا چې کله هغوی ته پته اُولږېده چې " ماله ليکل هم راځي " نو هغوی به ماشومان او ځوانان ماته د خط زده کولو د پاره راليږل ، ما هغوی ته خط زده کول هم شروع کړه ، په دې سره ماته مالي لحاظ سره هم ډېره فائده حاصله شوه .

قاضي ابوبکر بزاز رحمه الله فرمايي چې ددې جزيرې واله خلقو د ماسره دومره عقيدت او محبت پيدا شو چې يوه ورځ دوی ماته وويل :

عِنْدَنَا صَبِيَّةٌ يَتِيْمَةٌ، وَلَهَا شَيْءٌ مِنَ الدُّنْيَا نُرِيْدُ أَنْ تَتَزَوَّجَ بِهَا.

د مونږ سره په دې کلي کې يوه يتيمه (بالغه) جيلۍ ده او د هغې سره ډېر مال و دولت هم دی (چې په ميراث کې ورته پاتې شوی) زمونږ دا خوښه ده چې ته د هغې سره نکاح اوکړې (ددې کلي خلقو دا غوښته چې دا قاضي د مونږ سره په همدې کلي کې پاتې شي نو ځکه يې ماله په دې کلي کې واده کول غوښتل) .

ما اِنکار اوکړو چې زه اوس واده نه کوم ، هغوی ډېر ټينګار اوکړو او ماته يې وويل چې ته به خامخا ددې سره نکاح کوې (ځکه په دې کې ستا او ددې جينۍ دواړو فائده ده) ، ما آخِر د هغوی خبره اُومنله ، او ددې يتيمې (بالغې) جينۍ سره مې نکاح اوکړه ، د نکاح نه پس چې کله زه د شپې کورته لاړم ، او ما دې خپلې بي بي طرف ته اوکته :

فَوَجَدْتُ ذٰلِكَ الْعِقْدَ بِعَيْنِهِ مُعَلَّقًا فِيْ عُنُقِهَا .

ماددې په غاړه کې هماغه هار اُوليده (کوم چې ما په مکه مکرّمه کې موندلې ؤ ، او بيامې هغه شيخ تاجر ته ورکړې ؤ ، هغه هار) دې په غاړه کې اچولې ؤ .

(کله چې ما دا اُوليده نو ډېر حيران شوم) تر سهره پورې ما صرف همدې هار ته کتل (او د الله ﷻ په قدرتونو کې مې سوچ کولو چې : الله ﷻ څومره غيرتي ذات دی ما صرف د الله ﷻ د رَضا د پاره هغه شيخ ته دا هار واپس کړې ؤ ، اګر چې هلته زه ډېر کلک مجبور ووم خو ما پَټ نه کړو ، هغه ته مې واپس کړو ، بيا چې راته هغه انعام راکول هغه مې هم ورنه وانه خيست ، نو الله ﷻ د هغې څومره ښه بَدله راکړه چې واپس يې هماغه هار ماته راکړو ، او اوس زما د بي بي په غاړه کې دی) .

په صبا باندې خلقو ته زما د بي بي په واسطه دا خبره معلومه شوې وه چې قاضي ابوبکر بېګاه ټوله شپه په ډېر حیرانتیا سره د بي بي هار ته کتل ، او مسلسل په فکرونو او سوچونو کې ډوب وُ . د مانه خلقو پوښتنه اوکړه چې : بیګاه شپه تا ولې مسلسل تر سهره پورې د بي بي هار ته کتل ؟ (۱)

ما ورته هغه د هار موندلو او واپس کولو ټوله واقعه بیان کړه ، دې خلقو چې دا خبره واوریده نو د ډېر حیرانتیا او جَذباتو په وجه یې دومره په زوره باندې لَا اِلٰهَ اِلَّا الله او نعرهٔ تکبیر وویله چې د ټولې جزیرې واله خلقو ته دا خبره اُورسیده (هغوی هم د ډېر تعجب او خوشحالۍ په وجه نعرهٔ تکبیر وویله) .

ما د خلقو نه پوښتنه اوکړه : دا په تاسو څه اوشو ؟ (چې دومره په زوره مو نعرهٔ تکبیر وویله ؟ دا خو دومره د تعجب خبره نه وه) دوی راته وویل :

ذٰلِكَ الشَّيْخُ الَّذِيْ أَخَذَ مِنْكَ الْعِقْدَ أَبُوْ هٰذِهِ الصَّبِيَّةِ . وكان يقول :

کوم شیخ ته چې تا په مکه مکرّمه کې هار واپس کړې وُ هغه ددې جینۍ پلار وُ ، او د کله نه چې هغه د مکې مکرمې نه واپس راغلې وُ هغه به مسلسل دا ویل :

مَا وَجَدْتُ فِي الدُّنْيَا مُسْلِمًا إِلَّا هٰذَا الَّذِيْ رَدَّ عَلَيَّ هٰذَا الْعِقْدَ .

ما په دُنیا کې کامِل مسلمان ندې لیدلی مګر هغه کس چې ماته یې ورک شوې هار واپس راکړو (او هیڅ عِوض یې رانه وانه خیست) .

او هغه شیخ به همیشه دا دُعا کوله :

اَللّٰهُمَّ اجْمَعْ بَيْنِيْ وَبَيْنَهُ حَتّٰى أُزَوِّجَهُ بِابْنَتِيْ .

اې الله ! یو ځل بیا ما او هغه کس دوباره جَمع کړه چې زه هغه ته خپله لور په نکاح ورکړم (ځکه هغه ډېر اَمانت دار وُ) .

قاضي ابوبکر وایي چې ددې جزیرې واله خلقو ماته وویل :

(۱) هغوی ماته وویل : كَسَرْتَ قَلْبَ هٰذِهِ الْيَتِيْمَةِ مِنْ نَظْرِكَ إِلٰى هٰذَا الْعِقْدِ، ولم تَنْظُرْ إليها .

(اګر چې اوس هغه شيخ وفات شوې دی) خو اوس د هغه آرزو پوره شوه ، او د هغه د لور نکاح مونږ د تاسره اوکړه ، نو خلکه مونږ د ډير تعجب او خوشحالي په وجه دومره په زوره نعرهٔ تکبير وويله.

قاضي ابوبکر فرمايي چې ما به ددې بي بي سره ډير ښه ژوند تيرول ، ماته الله ﷻ ددې نه دوه بچي راکړل ، بيا زما دا بي بي وفات شوه ، څه وخت پس زما هغه دوه بچي هم وفات شو ، اوس هماغه هار ماته په ميراث کې پاتې دی ، نو ما اوس هغه په يو لک (١٠٠٠٠٠) دينار خرڅ کړو ، (قاضي ابوبکر په مجلس کې ناست خلقو ته وويل :)

وَهٰذَا الْمَالُ الَّذِي تَرَوْنَ مَعِي مِنْ بَقَايَا ذٰلِكَ الْمَالِ.

دا تاسو چې د ماسره اوس کوم مال ګورئ نو دا د هماغې هار باقي پاتې مال دی .(١)

(١) أَخبَرَنَا الشيخ الصالح أَبُو القاسم عبد الله بن أبي الفوارس محمد بن علي بن حسن الخزاز الصوفي البغدادي ببغداد قَالَ : سمعتُ القاضي أبا بَكرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْبَاقِي بن محمد البزاز الأنصاري يقول : كنتُ مجاورًا بمكة حرسها الله تعالى فأصابني يومًا من الأيام جوعٌ شديدٌ لم أجد شيئا أدفع به عني الجوع . فوجدتُ كيسا من إبريسم مشدودا بشرابة من إبريسم أيضا . فأخذته وجئتُ به إلى بيتي. فحللته فوجدتُ فيه عِقدًا من لؤلؤ لم أرَ مثله . فخرجتُ فإذا الشيخ ينادي عليه. ومعه خرقة فيها خمسمائة دينار وهو يقول : هٰذَا لِمَن يَرد علينا الكيس الذي فيه اللؤلؤ . فقلتُ : أنا محتاجٌ ، وأنا جائع. فآخذُ هٰذا الذهب فأنتفع به. وأرد عليه الكيس . فقُلتُ له : تعالى إلي. فأخذته وجئتُ به إلى بَيتي. فأعطاني علامةَ الكيس. وعلامة الشرابة. وعلامةَ اللؤلؤ و عَدَدَه . والخيط الذي هو مَشدُود به . فأخرجتُه ودَفعتُه إليه. فسلم إليّ خمسمائة دينار . فما أخذتُها. وقلتُ : يجبُ عليّ أنْ أعيده إليك ولا آخذ له جزاء . فقال لي : لا بُدّ أنْ تأخذَ . أَلَحَّ عليّ كثيرا . فلم أقبل ذلك منه . فَتَرَكَنِي ومَضَى.

وأمّا ما كان مني : فإنّي خرجتُ مِن مكةَ وَرَكِبْتُ البحرَ. فانكسرَ المركب وغرق الناسُ . وهلكتْ أموالُهم. وسلمتُ أنا على قطعة مِن المركب. فبقيتُ مُدّةً في البحر لا أدري أين أذهب. فوصَلتُ إلى جزيرةٍ فيها قومٌ. فقعَدتُ في بعض المساجد. فسمعوني أقرأ . فلم يبق في تلك الجزيرة أحد إلا جاء إليّ وقال : علِّمني القرآن . فَحَصَلَ لي مِن أولئك القوم شيءٌ كثيرٌ من المال . قال : ثمّ إني رأيتُ في ذلك المسجد أوراقًا من مصحف.

(باقي پاتې واقعه د راتلونکې صفحې لاندې په حاشيه کې ذکر ده ، هلته يې اوګوره)

فائده : محترمو مسلمانانو ! تاسو واوريده چې قاضي ابوبكر بزاز رحمه الله چې كله قيمتي هار اوموندہ نو نه يې په كې خيانت اوكړو ، او نه يې پټ كړو ، بلكه هماغه شان يې خپل مالِک ته بې د څه عِوض نه اوسپارل نو الله ﷻ واپس هماغه هار ده ته په حلالې طريقې سره وركړو .

دِ مُشتبِه مال نه د مسلمانانو زنانه ؤ پرهيز او احتياط

كه يو طرفته په اَسلافو كې داسې بزرگان او اَولياءُ الله تېر شوي چې هغوى به د مُشتبِه مال نه ډير ځان ساتل نو بل طرف ته داسې پاكدامنې حَياناكې مسلمانې زَنانه هم تيرې شوي چې هغوى به دعباداتو سره سره د حرام مال نه هم ډير ځان ساتل ، كه انسان د هغوى د اِحتياط واقعات اوګوري نو مكمل حيران شي . يو څو واقعات درته د عبرت د پاره ذكر كوم :

فأخذتها أقرأ فيها فقالوا لي : تحسن تكتب ؟ فقلتُ : نعم . فقالوا: علّمنا الخطّ . فجاءوا بأولادهم من الصبيان والشباب . فكنتُ أعلّمهم . فَحَصَلَ لي أيضا مِنْ ذٰلك شيءٌ كثيرٌ فقالوا لي بعد ذلك : عِنْدَنَا صَبِيَّة يَتِيمَة . وَلَهَا شَيْءٌ مِنَ الدُّنْيَا نُرِيْدُ أَنْ تَتَزَوَّجَ بِهَا . فَامْتَنَعْتُ . فقالوا: لا بل ، وألزموني . فأجبتُهم إلى ذٰلك . فلمّا زفوها إليّ مددتُ عيني أنظرُ إليها . فَوَجَدْتُ ذٰلِكَ العِقْدَ بِعَيْنِهِ مُعَلَّقًا فِي عُنُقِهَا . فما كان لي حينئذ شُغلٌ إلا النّظر إليه . فقالوا : يَا شَيْخُ ! كَسَرْتَ قَلْبَ هٰذِهِ اليَتِيْمَة مِنْ نَظَرِكَ إِلَى هٰذَا العِقْد ، ولم تَنْظُرْ إليها . فَقَصَصْتُ عليهم قِصّة العقد . فَصَاحُوْا وَصَرَخُوْا بِالتّهليل والتكبير ، حتى بلغ إلى جميع أهلِ الجزيرة . فَقُلْتُ : مَا بِكُمْ . فَقَالُوْا: ذٰلِكَ الشَّيْخُ الّذِيْ أَخَذَ مِنْكَ العِقْدَ أَبُوْ هٰذِهِ الصَّبِيّةِ . وكان يقول : مَا وَجَدْتُ فِي الدُّنْيَا مُسْلِمًا إِلَّا هٰذَا الّذِيْ رَدَّ عَلَيَّ هٰذَا العِقْدَ ، وَكَانَ يَدْعُوْ وَيَقُوْلُ : اَللّٰهُمَّ اجْمعْ بَيْنِيْ وَبَيْنَهُ حَتّٰى أُزَوِّجَهُ بِابْنَتِيْ . والآن قد حصلت . فَبَقِيْتُ معها مدة و رزقتُ مِنْها بولدين . ثمّ إنّها ماتتْ فورثت العقد أنا وولداي ، ثمّ ماتَ الولدان فحصل العِقدُ لي فبعته بمائة ألف دينار . وَهٰذَا المَال الّذي تَرَوْنَ مَعِي مِن بَقَايَا ذٰلِكَ المَالِ . ذيل طبقات الحنابلة ج ١ ص ٢٢٢ احمد بن محمد بن احمد الدينوري البغدادي الفقيه ... ، شذرات الذهب في اخبار من ذهب ١٧٩/٦ سنة خمس وثلاثين وخمسمائة . هكذا ساق هذه الحكاية يوسف بن خليل الحافظ في معجمه . ترغيب المسلمين في الرزق الحلال وطعمة الصالحين ص ٢٥٧ .

د ميمونه بنت أقرع رحمها الله احتياط

ميمونه بنت اقرع رحمها الله ډيره عبادت ګزاره او پرهيزګاره زَنانه وه ، دې به په خپل لاس باندې د وَړې يا مالوچو نه تارونه جوړول ، دا به يې خرڅول ، او د دې خپل لاس حلاله ګټه به يې استعمالوله ، د مُشتبِه مال نه به يې سخت پرهيز کولو .

په " طبقاتُ الحنابله " کتاب کې د دې يوه واقعه ذکر ده : شيخ مروزي رحمه الله فرمايي چې ما يوه ورځ امام احمد بن حنبل رحمه الله ته د دې ميمونه بنت اقرع د مُشتبِه شيزونو نه د پرهيز او احتياط يوه واقعه بيان کړه ، چې کله دې د وړې نه تارونه جوړ کړه ، او دا يې د تارونو خرڅوونکي دُکاندار سره د خرڅ د پاره کيښودل ، نو هغه ته يې وويل :

إِذَا بِعْتَ هٰذَا الْغَزَلَ فَقُلْ : إِنِّيْ رُبَمَا كُنْتُ صَائِمَةً فَأُرْخِيْ يَدِيْ فِيْهِ .

چې ته کله د وَړې دا تارونه خرڅوې نو هغه اخيستونکي ته زما د طرفه وايه چې : زه کله روژه يم ، د کمزورتيا د وجې کله زما لاسونه سست شي (اِمکان شته چې د تارونو جوړولو په وخت په دې کې څه نقصان پيدا شوې وي ، او سَم مضبوط نه وي راغلي ، اوس ستا خوَښه ، که اَخلې يې او که نه ؟) ، ميمونې دا خبره دُکاندار ته اوکړه ، او ورنه روانه شوه .

په لاره کې يې اِطمينان رانغی ، واپس راغله ، دُکاندار ته يې وويل : چې ماله زما تارونه واپس راکړه : أَخَافُ أَنْ لَّا يُبَيِّنَ الْغَزَّالُ هٰذَا .

دِ ماسره دا يَره ده چې خرڅوونکې به دا عيب بيان نه کړي (نو په دې سره به زما ګټه مُشتبِه شي ، نو خپل تارونه يې ورنه واپس وې وَړل) .

امام احمد بن حنبل رحمه الله چې د ميمونه بنت اقرع رحمه الله دا د اِحتياط او تقوىٰ نه ډکه واقعه واورېده نو دُعا يې ورته اوکړه چې : اې الله ! په دې زَنانه باندې رَحم اوکړې (چې دا څومره مُتّقي او پرهيزګاره ده) . (١)

(١) أَخْبَرَنَا المروذي قَالَ و ذكر لأبي عَبْدِ اللهِ ميمونة بنت الأقرع المُتعبدة ، فقلتُ له إنها أرادتْ أنْ تَبِيْعَ غزلها . فقالتْ للغزّال : إِذَا بِعْتَ هٰذَا الْغَزَلَ فَقُلْ : إِنِّيْ رُبَمَا كُنْتُ صَائِمَةً فَأُرْخِيْ يَدِيْ فِيْهِ . ثُمَّ ذَهَبَتْ ، ورَجَعَتْ ، فقالتْ : رد عَلَيَّ الغَزَلَ أَخَافُ أَنْ لَّا يُبَيِّنَ الغَزَّالُ هٰذَا . فترحم أَبُو عَبْدِ اللهِ عليها . طبقات الحنابلة ج١ ص ٤٢٦ ميمونة الاقرع ، ترغيب المسلمين فى الرزق الحلال وطعمة الصالحين ص ٤٢٧ .

د بشر بن الحارث رحمه الله د خور "مُخه" احتياط

بشر بن الحارث رحمه الله يو لوي ولي الله او بزرګ تېر شوی، دده ولايت او بزرګي د هر چا په نزد مُسلمه ده، دا د امام احمد بن حنبل رحمه الله هم عصر ؤ، دده درې (٣) خورانې وې، هغه هم ډيرې عبادت ګزارې او پرهيزګارې وې، د حرام او مُشتبه شيانو نه به يې ډير ځانونه ساتل، دې زنانوؤ به کله کله په پرده کې د امام احمد بن حنبل رحمه الله نه د مسئلو په باره کې پوښتنې هم کولې، په "طبقاتُ الحنابله" کې د دوی د احتياط او پرهيزګارۍ څه واقعات ذکر دي:

١. د امام احمد بن حنبل رحمه الله ځوي عبدالله بن احمد وايي چې يو کرت د بشر بن الحارث خور "مُخه" زما پلار ته راغله، او په پرده کې يې ورنه دې مسئلې پوښتنه اوکړه: چې زه يوه ښځه يم، زما ټوله سرمايه دوه دانقه ده (١)، زه په دې دوه دانقو باندې مالوچ واخلم، ددې نه په خپل لاس باندې تارونه جوړ کړم، بيا دا تارونه په درې دانقه باندې خرڅوم (نو ماته يو دانق په ګټه کې پاتې شي) بيا زه په دې يو دانق باندې د يوې جُمعې نه تر بلې جُمعې پورې ګزاره کوم، يوه شپه ابن طاهر د خپلو ملګرو سره راروان ؤ، د هغه سره د رڼا قنديلونه هم وو.

(ابن طاهر يو ظالم کس ؤ، د حکومت د طرفه مقرر شوې ؤ چې شپې به يې ګشت کولو، د بغداد په ښار کې به ګرځيده).

کله چې ابن طاهر په لاره تيريده نو زما د کور سره څنګ کې څه وخت د پاره اُودريده، ځکه د خلقو سره يې د ضروري اُمورو او مَصالحو په باره کې خبرې کولې، ما چې کله د قنديل دا رڼا اُوليده نو دا مې غنيمت اوګڼله، او په دې رڼا کې مې د مالوچو يو څو تارونه جوړ کړه، کله چې ابن طاهر لاړ نو ما سره دا فکر پيدا شو چې الله ﷻ به د مانه ددې په باره کې پوښتنه کوي (ځکه دا خو سرکاري رڼا وه، او دا خو صرف د سرکاري کارونو د پاره

---

(١) په يو درهم کې شپږ دانقه وي، او ددې زنانه ټوله سرمايه دوه دانقه وه، يعنې ددې ټوله سرمايه د يو درهم دريمه حصه وه.

مقرر شوې وه ، حالانکه ما ددې نه خپله فائده واخيسته ، او څه تارونه مې په کې جوړ کړل ، نو په دې سره خو زما ګټه مُشتبه شوه)

اې احمد بن حنبل ! ما ددې پريشانۍ نه خلاصه کړه (او ما ته ددې په باره کې صحيح جواب راکړه چې زه اوس څه اوکړم ؟) الله ﷻ دې تاسو ته هم د هر قِسمه پريشانيانو نه خلاصې درکړي .

امام احمد بن حنبل رحمه الله چې ددې زَنانه تقوی ، پرهيزګارۍ او اِحتياط ته اوکتل نو ورته وې ويل :

ته اوس دا ټول تارونه د الله ﷻ په لاره کې خرچ کړه ، اګر چې ستا رأسُ المال (يعنی ټوله سَرمايه) به هم د تاسره پاتې نشي ، خو الله ﷻ به تاته ددې بهترين عِوض درکړي .

د امام احمد بن حنبل رحمه الله ځوي عبدالله وايي چې کله دا زَنانه لاړه نو ما خپل پلار ته وويل :

يَا أَبَتِ ! لَوْ قُلْتَ لَهَا لَوْ أَخْرَجتِ الَّذِيْ أَدْرَكْتِ فِيْهِ الطَّاقَاتِ .

اې پلاره ! که چيرته دا دې زَنانه ته دا حکم کړې وی چې : " تا څومره تارونه د ابن ظاهر په رڼا کې جوړ کړي دي صرف هغه صدقه کړه " نو دا به ډيره ښه وه (ځکه په دې سره به د هغې سَرمايه بَچ شوې وه ، حالانه تاسو خو هغې ته د ټولو تارونو صَدقه کولو حکم اوکړو)

امام احمد بن حنبل رحمه الله وفرمايل :

يَا بُنَيَّ ! سُؤَالُهَا لَا يَحْتَمِلُ التَّأْوِيْلَ .

اې ځويه ! د هغې سوال په دومره تقوی او اِحتياط باندې مَبني وُ چې د هغې د پاره ددې جواب نه علاوه بل جواب مناسب نه وُ .

عبدالله وايي چې بيا ماته والد صاحب وويل :

مَنْ هٰذِهِ ؟ دا زَنانه څوک وه ؟

ما ورته وويل : مُخّة أخت بشر بْن الحارث.

دا د بشربن الحارث خور " مُخّه " وه .

امام احمد بن حنبل رحمه الله وفرمايل : د همدې اِحتياط او پرهيزګارۍ په وجه خو ورته الله ﷻ دومره لوي مقام ورکړی دی . (١)

٢ . د همدې زَنانه متعلق يوه بله واقعه هم نقل ده چې دا يو ځل امام احمد بن حنبل رحمه الله له راغله ، سلام يې واچول ، او په پَرده کې يې ورنه پوښتنه اوکړه :

زه يوه زَنانه يم ، د شپې د ډيوې رَڼا ته د وَړۍ نه تارونه جوړوم ، کله چې ډيوه مړه شي نو زه بيا د سپوږمۍ په رَڼا کې تارونه جوړوم ،

فَعَلَيَّ أَنْ أُبَيِّنَ غَزْلَ الْقَمَرِ مِنْ غَزْلِ السِّرَاجِ ؟

آيا په ما باندې (اوس) دا لازم دي چې زه (د تارونو خرڅولو په وخت) اخيستونکي ته د سپوږمۍ په رڼا کې د جوړ شوو تارونو او د ډيوې په رڼا کې د جوړ شوو تارونو په مينځ کې جُدائي اوکړم ؟ (چې دا تارونه مې د سپوږمۍ په رڼا کې جوړ کړي ، او دا نور مې د ډيوې په رَڼا کې جوړ کړي) .

امام احمد بن حنبل رحمه الله ورته وفرمايل :

إِنْ كَانَ عِنْدَكِ بَيْنَهُمَا فَرْقٌ فَعَلَيْكِ أَنْ تبيِنِيْ ذٰلِكَ .

که چيرته ستا په نزد باندې په دې دواړه قِسمه تارونو کې (د ښه او خراب په اِعتبار سره) فرق وي نو بيا په تا باندې لازم دي چې ته اخيستونکي ته د دواړو په مينځ کې د فرق خبره اوکړې .

(١) وقال عَبْدُ الله بْنُ أَحْمَد جاءتْ مُخَّة أُخت بشر بن الحارث إلى أبي فقالت له إنّي امرأة رأس مالي دانقين . أشتري القطن فأردنه فأبيعه بنصف درهم ، فأتقوت بدانق من الجُمعة إلى الجمعة فمرّ ابن طاهر الطائف ومعه مشعل فوقَفَ يُكلّم أصحاب المصالح ، فاستغنمتُ ضوءَ المشعل ، فغزلتُ طاقات . ثم غاب عني المشعل ، فعلمتُ أنّ لله في مطالبة فَخَلِّصْنِيْ خَلَّصَكَ اللهُ . فقال لها تخرجين الدانقين وتبقين بلا رأس مالٍ حتى يعوضك الله خيرًا . قال عبد الله : فقلتُ لأبي يا أبت ! لو قلتَ لها لو أخرجت الّذي أدركت فيه الطاقات . فقال : يَا بُنَيَّ ! سُؤَالُهَا لَايَحْتَمِلُ التَّأْوِيْلَ . ثُمّ قَالَ : مَنْ هَذِهِ ؟ قلتُ مُخّة أخت بشر بن الحارث . فقال : من ههنا أُتيت .
طبقات الحنابلة ج١ ص ٤٢٧ مخة اخت بشر ابن الحارث ، ترغيب المسلمين فى الرزق الحلال وطعمة الصالحين ص ٤٢٠ .

د مسئلې اَوريدو نه پس دا ښځه لاړه ، د امام احمد بن حنبل رحمه الله ځوي عبدالله وايي چې زما پلار ددې زَنانه د تقوى ، اِحتياط او د داسې عجيبه پوښتنې په کولو سره ډير مُتأثره شو ، او وې ويل :

مَا سَمِعْتُ قَطّ إِنْسَانًا يَسْأَلُ عَنْ مِثْلِ هٰذَا . . . (١)

ما تر اوسه پورې داسې يو انسان ندې ليدلى چې دداسې احتياط او تقوى نه ډکې مسئلې تپوس يې کړې وي . . .

چې کله انسان د الله ﷻ تابعدار شي نو هر شى دده حکم مني

چې کله انسان د الله ﷻ صحيح تابعدار شي ، په ده کې تقوى او پرهيزګاري پيدا شي نو بيا هر شى دده حکم مني ، او هيڅ شى دده د حکم مخالفت نه کوي ، ددې په باره کې درته يو څو واقعات ذکر کوم :

١ . د حضرت سلمان فارسي رضي الله عنه په وينا هوسۍ او مرغۍ راتلل

حسن بصري رحمه الله فرمايي چې يو ځل حضرت سلمان فارسي رضي الله عنه ته په مدائن ښار کې يو ميلمه راغى ، سلمان فارسي رضي الله عنه ميلمه د ځان سره روان کړو او د ښارنه بهَر يو ځنګل طرف ته لاړل ، هلته يې ډيرې هوسۍ او مرغۍ اُوليدى ، سلمان فارسي رضي الله عنه دوى ته وويل :

(١) قال عَبْدُ اللهِ بْنُ أَحْمَد بن حنبلٍ كنتُ مع أبي يومًا من الأيام فِي المنزل فدقّ داق الباب ، قَالَ لِي : أُخرج فانظرْ مَنْ بِالباب ؟ قَالَ فخرجتُ فإذا امرأةٌ قَالَتْ لِي : اِسْتأذنْ لي عَلَى أَبِي عَبْدِاللهِ . يعني أباه ، قَالَ : فاستأذنتُه فقال : أدخلها فدخلتْ فجلستْ فسلّمتْ عليه وقالت له : يا أبا عَبْدَ الله ! أنا أمرأة أغزلُ بالليلِ فِي السّراج . فربما طفئ السّراج . فأغزل فِي القمر . فَعَلَيّ أَنْ أُبَيِّنَ غَزْلَ القَمَرِ مِنْ غَزْلِ السِّرَاجِ ؟ قَالَ فقال لها : إِنْ كَانَ عِنْدَكِ بَيْنَهُمَا فَرْقٌ فَعَلَيْكِ أَنْ تبيني ذَلِكَ . ... قَالَ فودعته وخرجتْ . قَالَ فقال لي : يا بُنَيَّ ! مَا سَمِعْتُ قَطّ إِنْسَانًا يَسْأَلُ عَنْ مِثْلِ هَذَا . اتبع هذه المرأة فانظر أين تدخل قَالَ فاتبعتها فإذا هي قد دخلت إلى بيت بشر بْن الحارث وإذا هي أخته قَالَ فرجعت فقلت له فقال محال أن تكون مثل هذه إلا أخت بشر . طبقات الحنابلة ج١ ص ٢٢٨ مخة اخت بشر بن الحارث ، ترغيب المسلمين فى الرزق الحلال وطعمة الصالحين ص ٢٣٥ .

لِيَأْتِيَنِي طَيْرٌ وَطَيْرٌ مِنْكُنَّ سَمِينَانِ ، فَقَدْ جَاءَنِي ضَيْفٌ وَأُحِبُّ إِكْرَامَهُ .
په تاسو کې دې يوه ځربه هوسۍ او ځربه مرغۍ ماته راشي ، ځکه زما ميلمه راغلې دی ، او زه دده اکرام (عزت او ميلمستيا) کول غواړم .
نو يوه هوسۍ او يوه مرغۍ دوی ته راغله . ميلمه چې دا اُوکته نو ډير حيران شو ، او وې ويل : سبحان الله ، اې سلمان فارسي ! الله ﷻ تاته مرغۍ او هوسۍ مُسخر کړي دي ؟
سلمان فارسي رضي الله عنه ورته وفرمايل :
أَفَتَعْجَبُ مِنْ هٰذَا ؟ هَلْ رَأَيْتَ عَبْدًا أَطَاعَ اللهَ فَعَصَاهُ شَيْءٌ . (١)
آيا ته تعجب کوی ؟ (يعنی په دې کې د تعجب خبره نشته) آيا تا داسې يو بنده ليدلې دی چې هغه د الله ﷻ اِطاعت کړې وي او بيا په مخلوقاتو کې يو شي دده نافرماني کړې وي ؟ (يعنی کله چې يو انسان د الله ﷻ حکم اُومني نو د مخلوقاتو هر شی به دده حکم مني) .

٢ . د يو شپونکي کرامت

ابراهيم بن اَدهم رحمه الله فرمايي چې يو ځل ما په ځنګل کې يو شپونکي ته وويل : ماته شوده (پَی) يا اُوبه په کار دي . شپونکي راته وويل : دواړه شيان شته دی ، خو ستا کوم يو خوښ دی ؟
ما ورته وويل : اُوبه . دې شپونکي په خپله اَمسا باندې يو کاڼړې اُووهل ، نو د هغې نه يوه چينه روانه شوه ، ما دغه اُوبه اُوڅکلی ،
فَإِذَا هُوَ أَبْرَدُ مِنَ الثَّلْجِ وَأَحْلَى مِنَ الْعَسَلِ .
دا اُوبه د واورې نه يَخې وی ، او د شهدو نه خوږې وی .
په دې ليدلو سره زه ډير حيران شوم ، شپونکي راته وويل :
لَا تَتَعَجَّبْ فَإِنَّ الْعَبْدَ إِذَا أَطَاعَ مَوْلَاهُ أَطَاعَهُ كُلُّ شَيْءٍ .

(١) ترغيب المسلمين في الرزق الحلال وطعمة الصالحين ص ١٥٩ .

تعجب مه کوه ، ځکه چې کله يو بنده د خپل الله ﷻ اطاعت کوي نو هر شی به دده اطاعت کوي . (١)

د بعضو بزرګانو قول دی : مَنْ خَدَمَ اللهَ خَدَمَتْهُ الدُّنْيَا ، وَمَنْ أَطَاعَ اللهَ أَطَاعَهُ الْمَخْلُوقُ.

څوک چې د الله ﷻ خدمت يعنی عبادت اوکړي نو ټوله دُنيا به دده خدمت ګاره جوړه شي ، او څوک چې د الله ﷻ اطاعت اوکړي نو ټول مخلوق به دده فرمانبردار جوړ شي.

د الله ﷻ د محبوب کيدلو سره سره به دا کس د مسلمانانو هم محبوب شي ، بلکه د حيوانانو ، درندګانو او مرغو به هم محبوب شي.

٣ . د سفيان ثوري رحمه الله سره د سپي خبرې :

حافظ ابو نعيم رحمه الله په "حلية الاولياء" کې يوه واقعه رانقل کړی : سفيان ثوري رحمه الله فرمايي چې جُمات ته کومه لاره تللې وه په هغې کې يو سپې وُ چې خلق به يې چيچَل ، يو ځل زه جُمات ته په دې لاره باندې روان ووم ، په لاره کې همدا سپې ولاړ وُ ، نو زه د لارې نه يو طرف ته روان شوم ، کله چې زه سپي اُوليدم نو (سپې راته الله ﷻ ګويان کړو) راته وې ويل : إِنَّمَا سَلَّطَنِيَ اللهُ عَلَى مَنْ يَشْتِمُ أَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ . (٢)

اې ابو عبدالله ! ته په لاره تېر شه (تاته هيڅ هم نه وايم) ځکه زه الله ﷻ په هغه چا مُسلط کړې يم چې هغوی حضرت ابوبکر صديق ﷺ او حضرت عمر ﷺ ته کنځل کوي.

٤ . شيبان راعي رحمه الله د ځنګل زمرې د غوږ نه اُونيوه :

په "حلية الاولياء" کې دا واقعه هم ذکر ده ، سفيان ثوري رحمه الله فرمايي چې :

(١) ترغيب المسلمين في الرزق الحلال وطعمة الصالحين ص ١٥٩ .

(٢) حَدَّثَنَا مَخْلَدُ بْنُ خُنَيْسٍ ، قَالَ : سَمِعْتُ سُفْيَانَ الثَّوْرِيَّ ، يَقُولُ : « كَانَ عَلَى طَرِيقِي إِلَى الْمَسْجِدِ كَلْبٌ يَعْقِرُ النَّاسَ ، فَأَرَدْتُ يَوْمًا الصَّلَاةَ وَالْكَلْبُ عَلَى الطَّرِيقِ ، فَتَنَحَّيْتُ عَنْهُ » فَقَالَ : يَا أَبَا عَبْدِ اللهِ ! جُزْ ، فَإِنَّمَا سَلَّطَنِيَ اللهُ عَلَى مَنْ يَشْتِمُ أَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ . حلية الاولياء و طبقات الاصفياء ٧/ ٧٣ سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ . ترغيب المسلمين ص ٢٧٥

زه او شيبان راعي رحمه الله (كوم چې ډير لوي بزرګ وُ ، مونږ) دواړه پياده حج ته روان شو ، هر كله چې مونږ يو ځاى ته اُورسيدو نو ناڅاپه زمونږ مخې ته يو زمرې راغى ، ما شيبان ته وويل :

أَمَا تَرَى هٰذَا الْكَلْبَ قَدْ عَرَضَ لَنَا ؟

آيا ته دا سپې (يعنى زمرې) ګورى كوم چې زمونږ مخې ته راغى (اوس به څه كوو ؟).

شيبان رحمه الله راته وويل : لَا تَخَفْ يَا سُفْيَانُ ! . اې سفيان ويرېږه مه.

بيا شيبان په زمري باندې يوه چَغه اوكړه ، زمرې د مونږ سره مانوس شو ، د سپي په شان يې (د خوشامندى نه) لكى اُوخوزوله (او شيبان رحمه الله ته راغى) ، شيبان دا زمرې د غوږ نه اُونيوه او په قلاره يې رابنكل . سفيان ثوري رحمه الله فرمايي چې ما شيبان ته وويل : مَا هٰذِهِ الشُّهْرَةُ ؟ دا ته څه د شهرت او ريا كاري كار كوى ؟

شيبان راته وويل :

وَأَيُّ شُهْرَةٍ تَرَى يَا ثَوْرِيُّ ؟ لَوْلَا كَرَاهِيَةُ الشُّهْرَةِ مَا حَمَلْتُ زَادِيْ إِلٰى مَكَّةَ إِلَّا عَلٰى ظَهْرِهِ. (١)

اى سفيان ثوري ! تاته كوم شهرت په نظر راځي ؟ (يعنى په دې كې خو هيڅ شهرت نشته) ، كه چيرته ما شهرت بَد نه ګنړلى نو ما به اوس دا خپل اَسباب ددې زمري په شا باندې مكې معظمې ته وړې وى (ليكن زه شهرت بَد ګنړم ، او نه يې خوښوم).

سبحان الله . د حلال خوراک او عباداتو په وجه الله ﷻ د ځنګل زمري دداسې خلقو تابع ګرځولي وو ، حالانكه زمرې د انسان دُشمن دى ، انسان هلاكوي خو بيا هم الله ﷻ د خپلو نيكانو بندګانو تابعدار اوګرځول.

---

(١) حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ أَبِي الزَّرْقَاءِ . قَالَ : سَمِعْتُ الثَّوْرِيَّ . يَقُوْلُ : خَرَجْتُ حَاجًّا أَنَا وَشَيْبَانُ الرَّاعِيْ مُشَاةً . فَلَمَّا صِرْنَا بِبَعْضِ الطَّرِيْقِ إِذَا نَحْنُ بِأَسَدٍ قَدْ عَارَضَنَا . فَقُلْتُ لِشَيْبَانَ : أَمَا تَرَى هٰذَا الْكَلْبَ قَدْ عَرَضَ لَنَا ؟ فَقَالَ لِيْ : لَا تَخَفْ يَا سُفْيَانُ ! ثُمَّ صَاحَ بِالْأَسَدِ فَبَصْبَصَ وَضَرَبَ بِذَنَبِهِ مِثْلَ الْكَلْبِ . فَأَخَذَ شَيْبَانُ بِأُذُنِهِ فَعَرَكَهَا . فَقُلْتُ لَهُ : « مَا هٰذِهِ الشُّهْرَةُ ؟ » فَقَالَ لِيْ : وَأَيُّ شُهْرَةٍ تَرَى يَا ثَوْرِيُّ ؟ لَوْلَا كَرَاهِيَةُ الشُّهْرَةِ مَا حَمَلْتُ زَادِيْ إِلٰى مَكَّةَ إِلَّا عَلٰى ظَهْرِهِ " . حلية الاولياء و طبقات الاصفياء ٦٨/٧ سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ .

٥ . د سفيان ثوري رحمه الله سره د يوې بلبلې محبت :

ابو منصور رحمه الله فرمايي چې سفيان ثوري رحمه الله به (زما د حُجرې) په دې کمره کې اُوسيده ، دلته زما ځوي يوه بَلبله ساتلې وه ، په پَنجره کې يې بَنده کړې وه ، يوه ورځ ماته سفيان ثوري رحمه الله وويل : مَا بَالُ هٰذَا الطَّيْرِ مَحْبُوْسٌ ؟ لَوْ خُلِّيَ عَنْهُ .

دا مرغۍ مو ولې په پَنجره کې بنده کړې ده ؟ که دا آزاده کړې شي نو ډېره به بهتره وي.

ابو منصور وايي ما ورته وويل : دا خو زما د ځوي ده ، او هغه يې تاسو ته هِبه کوي (اوس دا ستاسو شوه) ، سفيان ثوري رحمه الله راته وْويل : زه يې ورنه مُفت نه اَخلم بلکه زه به ددې په عِوض کې يو دِينار ورکړم.

بيا سفيان ثوري رحمه الله دا مرغۍ د پَنجرې نه رااُوويسته ، او فورًا يې خوشې (آزاده) کړه . ددې مرغۍ دده سره دومره مِينه پيدا شوه چې د ورځې به دا د خپل رِزق د تلاش پسې اُووته ، ماښام به واپس راغله او دده د کمرې په يو کُنج کې به يې شپه تېره کړه .

فَلَمَّا مَاتَ سُفْيَانُ تَبِعَ جَنَازَتَهُ . فَكَانَ يَضْطَرِبُ عَلَى قَبْرِهِ .

کله چې سفيان ثوري رحمه الله وفات شو دا مرغۍ هم په هوا باندې دده د جنازې سره لاړه ، او دا به د هغه په قبر باندې ډېره پريشانه پرته وه .

بيا به څو شپې مسلسل د سفيان ثوري رحمه الله قبر ته تلله ، کله به يې د قبر سره شپه هم تيره کړه ، او کله به واپس هماغه زړې کمرې ته راغله . ثُمَّ وَجَدُوْهُ مَيِّتًا عِنْدَ قَبْرِهِ .

بيا خلقو دا مرغۍ د سفيان ثوري رحمه الله د قبر سره اوکته چې مړه شوې وه .

نو خلقو دا مرغۍ دده په قبر يا دده د قبر سره څنګ کې خَخه کړه . (١)

---

(١) بَاتَ سُفْيَانُ فِيْ هٰذَا الْبَيْتِ ، وَكَانَ هٰهُنَا بُلْبُلٌ لِابْنِيْ . فَقَالَ : « مَا بَالُ هٰذَا الطَّيْرِ مَحْبُوْسٌ ؟ لَوْ خُلِّيَ عَنْهُ » فَقُلْتُ : هُوَ لِابْنِيْ ، وَهُوَ يَهَبُهُ لَكَ . قَالَ : فَقَالَ: « لَا ، وَلٰكِنِّيْ أُعْطِيْهِ دِيْنَارًا » . قَالَ : فَأَخَذَهُ فَخَلَّى عَنْهُ . فَكَانَ يَذْهَبُ فَيَرْعٰى فَيَجِيْءُ بِالْعَشِيِّ فَيَكُوْنُ فِيْ نَاحِيَةِ الْبَيْتِ . فَلَمَّا مَاتَ سُفْيَانُ تَبِعَ جَنَازَتَهُ . فَكَانَ يَضْطَرِبُ عَلَى قَبْرِهِ ، ثُمَّ اخْتَلَفَ بَعْدَ ذٰلِكَ لَيَالِيَ إِلَى قَبْرِهِ . فَكَانَ رُبَّمَا بَاتَ عَلَيْهِ ، وَ رُبَّمَا رَجَعَ إِلَى الْبَيْتِ . ثُمَّ وَجَدُوْهُ مَيِّتًا عِنْدَ قَبْرِهِ . فَدُفِنَ مَعَهُ فِي الْقَبْرِ أَوْ إِلَى جَنْبِهِ . حلية الاولياء وطبقات الاصفياء ٧/ ٥٨ سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ . ترغيب المسلمين ص ٣٨٢ .

فائده سبحان الله ، مرغۍ هم پيژنده چې سفيان ثوري رحمه الله لوي بزرګ دی نو ځکه يې ورسره د دومره عشق مظاهره اوکړه .

معلومه شوه چې دَرندګان او مرغۍ هم اَولياءُ الله پيژني او د دوی سره محبت کوي .

د الله ﷻ په نزد د مسلمان ډير لوي شان او لويه مرتبه ده

کوم مسلمان چې د حرام مال او مُشتبِه شيانو نه ځان ساتي ، په ځان کې تقوی او پرهيزګاري پيدا کړي ، او عبادات پوره اَداء کوي نو د الله ﷻ په نزد باندې د داسې مسلمان ډير لوي شان او لويه مرتبه ده .

مشهور بزرګ ابراهيم خواص رحمه الله فرمايي چې زه يو ځل په سفر باندې اُووتم ، يو ځنګل ته اُورسيدم ، هلته راسره يو عيسائي راهب ملاؤ شو ، چې د ملا په مينځ باندې به يې زنّار هم زورَند ؤ ، (زنّار يو مزې او تار دی ، دا د عيسائي کافرانو خاص نخه ده) ، دې عيسائي ماته وويل :

يو ځای به دواړه سفر کوو (ما ورته وويل : صحيح ده) .

کله چې مونږ سفر شروع کړو ، د اُووه (۷) ورځو سفر کولو په دَوران کې مونږ ته د خوراک هيڅ شی ملاؤ نه شو ، په اُوومه ورځ عيسائي راهب راته وويل :

يَارَاهِبَ الْحَنَفِيَّة ! هَاتِ مَا عِنْدَكَ مِنَ الْإِنْبِسَاطِ فَقَدْ جُعْنَا .

اې د مسلمانانو بزرګه ! ته چې کومه بزرګي لرې هغه ظاهره کړه ، ځکه مونږ اُوږي شوي يو .

ابراهيم خواص رحمه الله فرمايي چې ما دُعا اوکړه : اې الله ! ما ددې عيسائي کافر د وړاندې مه رَسواء کوه (زمونږ د خوراک اِنتظام اوکړه)

فَرَأَيْتُ طَبَقًا عَلَيْهِ خُبْزٌ وَلَحْمٌ وَشِوَاءٌ وَرُطَبٌ وَكُوزٌ ، فَأَكَلْنَا وَشَرِبْنَا .

ما ناڅاپه د غيبو نه يو غټ رِکابۍ اُوليده چې په هغې کې روټۍ ، وريته شوې غوښه ، قجورې او د اُوبو لوخې ؤ ، نو مونږ دا خوراک اوکړو ، او دا اُوبه مو اُوڅکلې .

مونږ بيا خپل سفر مخ په وړاندې شروع کړو ، تر د اُووه (٧) ورځو پورې مو سفر اوکړو، خو په دې اُووه ورځو کې مونږ ته د خوراک د پاره هيڅ ملاؤ نه شو ، په اُوومه ورځ ما دې عيسائي ته وويل :

يَارَاهِبَ النَّصْرَانِيَّةِ اهَاتِ مَا مَعَكَ مِنَ الْإِنْبِسَاطِ. فَقَدِ انْتَهَتِ النَّوْبَةُ إِلَيْكَ

اې عيسائي راهبه ! ته چې کومه بزرګي لرې هغه ښکاره کړه ځکه اوس نمبر ستا دی.

عيسائي راهب په خپله اَمسا باندې تکيه اُولګوله او څه دُعا يې اوکړه .

فَإِذَا بِطَبَقَيْنِ عَلَيْهِمَا أَضْعَافُ مَا كَانَ عَلَى طَبَقِيْ .

ناڅاپه دوه غټې رِکابي د غېبو نه راښکاره شو ، په هغې باندې زما د رِکابي په دوچَند شيان موجود وو .

ابراهيم خواص رحمه الله فرمايي چې په دې ليدلو سره زه ډير حيران شوم ، او په غيرت کې راغلم ، هغه راته د خوراک خوړو وينا اوکړه خو ما د خوراک خوړو نه اِنکار اوکړو ، هغه په مسلسل د خوړو اِصرار کولو خو ما به اِنکار کولو .

(ځکه ما ته دا غېرت راغی چې زه مسلمان ووم زما د پاره د غېبو نه يو رِکابې د خوراک راغلو ، او دې عيسائي دی دده په دُعا سره د غېبو نه دوه رِکابي د خوراک راغله) .

بيا هغه عيسائي راهب ما ته وويل : ته روټی خوره ، زه تا ته دوه خوشخبري دَر اَوروم :

إِحْدَاهُمَا : أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ .

اوله خوشخبري داده چې زه مسلمان شوم او کلمه شهادت يې وويله .

بيا ده هغه زنّار د ملا نه راخلاص کړو ، او وې غورځول .

وَالْأُخْرٰى : إِنِّيْ قُلْتُ : اَللّٰهُمَّ إِنْ كَانَ لِهٰذَا الْعَبْدِ خَطَرًا عِنْدَكَ فَافْتَحْ لِيْ بِهٰذَا .

دويمه خوشخبري داده چې ما همدا ستا په وسيله باندې د الله ﷻ نه دا دُعا غوښتې وه چې : اې الله ! که ستا په نزد باندې ددې ابراهيم خواص رحمه الله څه مرتبه وي نو ما ته د همده په وسيله باندې دا کرامت راکړه ، او په مونږ فراخي راوله .

ابراهیم خواص رحمه الله فرمايي چې بيا مونږ دواړو دا خوراک اُوخوړ ، او اُوبه مو اوڅکلې ، بيا مو يو ځاى د بيتُ الله حَج اوکړو ، تر د يو کال پورې يو ځاى وو ، بيا هغه وفات شو ، ما په مکه مکرمه کې په بطحاء مقام کې دَفن کړو .(۱)

د غونډ تقرير خلاصه

د غونډ تقرير خلاصه دا رااُووته چې کوم کس په دُنيا کې د مُشتبِه خوراک او مُشتبِه شيانو نه ځان ساتي ، او د پرَدي مال په باره کې ډير اِحتياط کوي نو الله ﷻ به د داسې کس دِين او عِزت محفوظ ساتي ، او داسې کس به په حرامو کې د واقع کيدلو نه هم محفوظ کوي

همدارنګې الله ﷻ به داسې کس د مُتقيانو په ډله کې داخل کړي ، چې په نتيجه کې به ده ته په دُنياوي ژوند کې د اِطمينان ، سکون ، او خوشحالی سره سره د آخرت نِعمتونه او خوشحالياني هم ورکړي .

الله ﷻ دې مونږ ټول د مُشتبِه او حرام مال نه اُوساتي ، او د خپلو غيبي خزانو نه دې مونږ ټولو ته فراخه حلال رزق راکړي .

آمِيْن يَارَبَّ الْعَالَمِيْن .

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ

(۱) قَالَ إِبْرَاهِيمُ الْخَوَّاصِ: دَخَلْتُ الْبَادِيَةَ مَرَّةً، فَرَأَيْتُ نَصْرَانِيًّا عَلَى وَسْطِهِ زُنَّارٌ. فَسَأَلَنِي الصُّحْبَةَ. فَمَشَيْنَا سَبْعَةَ أَيَّامٍ. فَقَالَ لِي: يَا رَاهِبَ الْحَنَفِيَّةِ ! هَاتِ مَا عِنْدَكَ مِنَ الْإِنْبِسَاطِ فَقَدْ جُعْنَا . فَقُلْتُ : إِلٰهِي ! لَا تَفْضَحْنِي مَعَ هٰذَا الْكَافِرِ . فَرَأَيْتُ طَبَقًا عَلَيْهِ خُبْزٌ وَلَحْمٌ وَشِوَاءٌ وَرُطَبٌ وَكُوزٌ ، فَأَكَلْنَا وَشَرِبْنَا . وَمَشَيْنَا سَبْعَةَ أَيَّامٍ . ثُمَّ بَادَرْتُ. وَقُلْتُ : يَا رَاهِبَ النَّصْرَانِيَّةِ ! هَاتِ مَا مَعَكَ مِنَ الْإِنْبِسَاطِ. فَقَدِ انْتَهَتِ النَّوْبَةُ إِلَيْكَ . فَاتَّكَأَ عَلَى عَصَاهُ وَدَعَا . فَإِذَا بِطَبَقَيْنِ عَلَيْهِمَا أَضْعَافُ مَا كَانَ عَلَى طَبَقِي . فَتَحَيَّرْتُ وَتَغَيَّرْتُ . وَأَبَيْتُ أَنْ آكُلَ . فَأَلَحَّ عَلَيَّ وَلَمْ أُجِبْهُ. فَقَالَ : كُلْ فَإِنِّي أُبَشِّرُكَ بِبِشَارَتَيْنِ : إِحْدَاهُمَا أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ . وَحَلَّ الزُّنَّارَ . وَالْأُخْرَى : إِنِّي قُلْتُ : اَللّٰهُمَّ إِنْ كَانَ لِهٰذَا الْعَبْدِ خَطَرًا عِنْدَكَ فَافْتَحْ لِي بِهٰذَا . فَفَتَحَ . قَالَ : فَأَكَلْنَا وَمَشَيْنَا وَحَجَّ . وَأَقَمْنَا بِمَكَّةَ سَنَةً. ثُمَّ مَاتَ. وَدُفِنَ بِالْبَطْحَاءِ . مسالک الابصار في ممالک الامصار ۸/ ۱۰۱ ابو إسحاق إبراهيم بن احمد بن إسماعيل الخوّاص. . ، بريقة محمودية في شرح طريقة محمدية وشريعة نبوية في سيرة الفَصْلُ الْأَوَّلُ فِي تَصْحِيحِ الْاِعْتِقَادِ ۲۰۳/۱ ، ترغيب المسلمين ص ۳۵۱ .

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

﴿ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَذَرُوْا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبٰوا اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴾.

سورة البقرة آية ۲۷۸.

د سُود خوړلو سَزاګاني او نقصانات

تالیف

اَبُوالشَّمْس مولانا نُوْرُالهُدٰی عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فیض القرآن اکاخیل کالونی مردان

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د سُود خوړلو سزاګاني او نقصانات

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ وَكَفٰى ، وَسَلَامٌ عَلٰى عِبَادِهِ الَّذِيْنَ اصْطَفٰى .

اَمَّا بَعْدُ فَقَدْ قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ :

﴿ يَآ اَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللهَ وَذَرُوْا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبٰوا اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ . فَاِنْ لَّمْ تَفْعَلُوْا فَأْذَنُوْا بِحَرْبٍ مِّنَ اللهِ وَرَسُوْلِهٖ وَاِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُؤُوْسُ اَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُوْنَ وَلَا تُظْلَمُوْنَ ﴾ . (١)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : اَلرِّبَا ثَلَاثٌ وَسَبْعُوْنَ بَابًا . اَيْسَرُهَا مِثْلُ اَنْ يَنْكِحَ الرَّجُلُ اُمَّهُ . (٢)

وَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : دِرْهَمُ رِبًا يَاْكُلُهُ الرَّجُلُ وَهُوَ يَعْلَمُ اَشَدُّ مِنْ سِتَّةٍ وَثَلَاثِيْنَ زِنْيَةً . (٣)

صَدَقَ اللهُ الْعَظِيْمُ

---

(١) سورة البقرة آية ٢٧٨، ٢٧٩.

(٢) رواه الحاكم و قال : صحيحٌ على شرط البخاري ومسلم ، ورواه البيهقي من طريق الحاكم ثم قال هذا إسناد صحيح ، صحيح الترغيب والترهيب ٢/١٧٧ رقم الحديث ١٨٥١ كتاب البيوع الترغيب في الاكتساب بالبيع وغيره.

وفي رواية : قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : اَلرِّبَا اِثْنَانِ وَسَبْعُوْنَ بَابًا . اَدْنَاهَا مِثْلُ اِتْيَانِ الرَّجُلِ اُمَّهُ . المعجم الاوسط ٧/١٨٥ رقم الحديث ٧١٥١ ، المعجم الكبير للطبراني ١٣/ ١٧٢ رقم الحديث ٤١٢ ، شرح السنة للبغوي ٨/٥٤ رقم الحديث ٢٠٥٤ باب وعيد اكل الربا ، صحيح الترغيب والترهيب ٢/١٧٩ رقم ١٨٥٧ .

(٣) رَوَاهُ اَحْمَدُ والدراقطني . وَرَوَى الْبَيْهَقِيُّ فِي شُعَبِ الْاِيْمَانِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ، مشكاة المصابيح باب الربا الفصل الثالث ٢/٨٥٩ رقم الحديث ٢٨٢٥ (١٩) ، مجمع الزوائد و منبع الفوائد رقم الحديث ٦٥٧٣ كتاب البيوع باب ما جاء في الربا ، صحيح الترغيب والترهيب ٢/ ١٧٨ رقم الحديث ١٨٥٥ كتاب البيوع الترغيب في الاكتساب بالبيع وغيره ، كنز العمال ٩٧٦١ ، ورقم ٩٧٦٢ الباب الرابع في الربا الفصل الاول في الترهيب عنه .

نوټ : په يو روايت كې د سُود يو درهم د دوه ديرش (٣٢) زناګانو نه هم لويه ګناه خودل شوى ، قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : لَدِرْهَمٌ يُصِيْبُهُ الرَّجُلُ مِنَ الرِّبَا اَعْظَمُ عِنْدَ اللهِ مِنْ ثَلَاثَةٍ وَثَلَاثِيْنَ زَنْيَةً يَزْنِيْهَا فِي الْاِسْلَامِ . المعجم الكبير للطبراني ١٣/٣٦١ رقم الحديث ١٤٩٩٣ .

په اسلام کې په بعضو طريقو سره د مال ګټلو نه مَنع راغلې

محترمو مسلمانانو وروڼو ! په اسلامي شريعت کې په بعضو طريقو سره د مال ګټلو نه منع راغلې ده . او دا خبره په تجربې سره هم ثابته ده چې شريعت په کومو طريقو او ذرائعو سره مال ګټل حرام کړي دي د مسلمانانو کاميابي او خوشحالي په همدې کې ده چې د دغه طريقو نه ځان اُوساتي .

او په کومه معاشره کې چې خلق د اسلامي حُدودو پَرواه نه کوي ، په حرامو طريقو سره مال و دولت ګټي د داسې معاشرې نه د خېرخواهئ ، همدردئ ، محبت ، اِيثار او ورورولئ جَذبه ختميږي ، او په دوی کې د خُود غرَضئ ، کنجُوسئ ، سنګ دِلئ او بې رَحمئ صفات پيدا کيږي ، بيا هر کس دا کوشش کوي چې په څه طريقې سره مال و دولت پيدا کړي ، که په دې کې د يو مسلمان حَياء او عِزت ته نقصان هم رسي خو دې يې هيڅ پَروا نه کوي .

د حرام په ذرائعو کې بَدترينه ذريعه سُود دی ، ځکه په قرآن کريم کې د سُود د ممانعت سره سره سُود خور ته اِعلانِ جنګ هم شوی ، او د سُود په باره کې په قرآن کريم او احاديثو کې داسې سخت سخت وعيدونه راغلي چې هغه د بلې ګناه په باره کې ندي راغلي .

سُود خوَرو ته د الله او د رسول د طرفه اعلانِ جنګ

ما چې ستاسو د وړاندې د قرآن کريم د سورة بَقرې کوم دوه آيتونه ذکر کړه په دې کې په اول آيت کې مؤمنانو ته د الله ﷻ نه د وِيريدو حکم شوی ، وروسته الله ﷻ مؤمنانو ته د سُود پريخودو حکم کړی ، الله تعالی فرمايي :

﴿ يَآيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَذَرُوْا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبٰوا اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴾ . (١)

ترجمه : اې مؤمنانو ! تاسو د الله ﷻ نه اُوويريږئ ، او باقي پاتې سُود پريږدئ که چيرته تاسو رښتيني مؤمنان يئ .

---

(١) سورة البقرة آية ٢٧٨ .

بيا وروسته دويم آيت کې الله ﷻ ددې حکم مخالفت کوونکو د پاره سخته سزا ذکر کړې، الله تعالی فرمايي:

﴿ فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِن تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ ﴾. (١)

ترجمه: پس که چيرته تاسو دا کار ونکړو (يعنې د سود نه منع نه شوئ) نو بيا د الله او رسول سره جنګ کولو ته تيار شئ (يعنې د الله ﷻ او د رسول ﷺ د طرفه اعلانِ جنګ واورئ).

فائده: په دې آيت کې سود خوړونکو ته د الله او د رسول د طرفه اعلانِ جنګ شوی. دا دومره سخت وعيد دی چې په قرآن کريم او احاديثو کې د کفر نه پس د بلې يوې ګناه د پاره هم داسې سخت وعيد ندې ذکر شوی څومره چې ددې سود خوړونکو د پاره ذکر شوی، او دا خبره هر چاته معلومه ده چې د چا خلاف الله ﷻ او رسول ﷺ اعلانِ جنګ اوکړي نو داسې کس به په دُنيا او آخرت دواړو کې بدبخته، ذليله او تباه وي. ددې نه معلومه شوه چې سودخوري غټه ګناه او سخت جُرم دی.

د قيامت په ورځ د سود خورو د پاره بد انجام

١. د قيامت په ورځ به د سود خورو انجام ډير بد وي، الله رب العزت د سود خورو په باره کې فرمايي:

﴿ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا ﴾. (٢)

ترجمه: کوم خلق چې سود خوري دوی به (د قيامت په ورځ د خپلو قبرونو نه) نه راپاڅي مګر د هغه کس په شان به راپاڅي چې هغه شيطان په لاس لړولو سره ليونې کړې وي، دا سزا به ځکه وي چې دوی به (د سود حلاليدو په دليل کې په دُنيا کې) ويل:

(١) سورة البقرة آية ٢٧٩.

(٢) سورة البقرة آية ٢٧٥.

چې بَيع (سَوداګري) هم د سُود په شان ده (يعنى لکه څرنګې چې سَوداګري او تجارت حلال دى نو همداسې دې سُود هم حلال شي)، حالانکه (په تِجارت او سَوداګرى کې ډير غټ فرق دى ځکه) الله تعالى تجارت حلال کړې دى او سُود يې حرام کړې دى.

فائده : په دې آيت کې الله ﷻ د سُود خوَرو سزا دا ذکر کړى چې: کله دوى د قيامت په ورځ د قبرونو نه راپاڅي نو د هغه کس په شان به راپاڅي چې هغه د شيطاني اَثر په وجه ليونې شوې وي، او د ليونو په شان حرکتونه کوي، چې ددې په وجه به ټول اهلِ مَحشر والله دا پيژني چې دا سُود خُور دى، نو د غټې رَسوايۍ او ذِلت سره به مخامخ شي.

٢ . حضرت عوف بن مالک رضي الله عنه فرمايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: إِيَّاكَ وَالذُّنُوبَ الَّتِيْ لَا تُغْفَرُ: اَلْغُلُوْلُ فَمَنْ غَلَّ شَيْئًا أُتِيَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَاكل الرِّبَا فَمَنْ أَكَلَ الرِّبَا بُعِثَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَجْنُوْنًا يَتَخَبَّطُ . ثُمَّ قَرَأَ : ﴿ اَلَّذِيْنَ يَأْكُلُوْنَ الرِّبٰوا لَا يَقُوْمُوْنَ إِلَّا كَمَا يَقُوْمُ الَّذِيْ يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطٰنُ مِنَ الْمَسِّ ﴾ . (١)

د هغه ګناهونو نه بچ شئ د کومو مغفرت چې نشي کيدى، يو په هغې کې په مالِ غنيمت کې خيانت کول دي، پس څوک چې يو شى د مالِ غنيمت نه خِيانت کړي نو د قيامت په ورځ به دې دغه شى راوړي (يعنى دده نه به دا شى غوښتلې شي) . دويم د سُود خوَړلو نه ځان بَچ کړئ، ځکه څوک چې سُود خُوري نو دا به د قيامت په ورځ په داسې حالت کې راپاڅي چې ليونې به وي، او حَواس به يې کار نه کوي، بيا رسولُ الله صلى الله عليه وسلم دا آيتِ مبارکه تلاوت کړو : ﴿ اَلَّذِيْنَ يَأْكُلُوْنَ الرِّبٰوا .... ﴾

د سُود مال آخِر هم ختميږي

د سُود مال اګر چې ډير زيات وي خو ددې اَنجام ډير خراب وي، ځکه آخِر هم الله ﷻ دا ختموي، البته د صدقې په وجه د انسان په مال کې زيادت او برکت راځي.

(١) صحيح الترغيب والترهيب ١ / ١٨٠ رقم ١٨٦٢ كتاب البيوع الترغيب في الاكتساب بالبيع وغيره ، المعجم الكبير للطبراني ١٨ / ٦٠ رقم الحديث ١١٠ حَبِيبُ بْنُ عُبَيْدٍ الرَّحَبِيُّ، عَنْ عَوْفٍ ، كنز العمال رقم الحديث ١٦/ ٢٤ رقم الحديث ٤٣٧٧٠ الفصل الثاني في الترهيبات الثالثات .

الله تعالى فرمايي:

﴿ يَمْحَقُ اللهُ الرِّبٰوا وَيُرْبِي الصَّدَقٰتِ وَاللهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ ﴾ . (۱)

ترجمه: الله تعالى سُود ختموي (بَربادوي)، او صدقې زياتوي، او الله تعالى هر ناشکره ګناهګار نه خوښوي.

فائده: دا خبره په تجربې سره هم ثابته ده چې د سُود مال اګر چې په ظاهره ډير معلوميږي ليکن ددې اَنجام ډير بَد وي، ځکه الله تعالى آخِر هم د سُود مال ختموي.

همدا مضمون رسول الله صلى الله عليه وسلم په دې حديثِ مبارکه کې هم بيان کړی:

إِنَّ الرِّبَا وَإِنْ كَثُرَ فَإِنَّ عَاقِبَتَهُ تَصِيرُ إِلَى قُلٍّ . (۲)

سُود اګر چې زيات شي ليکن آخِري اَنجام يې کميدل (او ختميدل) دي

د سُود مال بې برکته وي: بل دا چې د سُود د مال نه انسان هغه برکات او فوائد نشي حاصلولی کوم چې د حلال مال نه حاصلوي، ځکه سُود خُور هميشه د پاره پريشانه وي، هيڅ اِطمينان ورته نه وي حاصل.

او دا خبره په تجربې سره هم ثابته ده چې کوم مال د سُود يا په بله حرامې طريقې سره راشي دا اکثره په بې فائدې ځايونو کې خرچ کيږي.

د سُودي مال مثال: علماء ليکي چې د سُودي مال مثال داسې دی لکه په بَدن کې پَرسوب، نو په ظاهره باندې دا پَرسوب هم د بَدن زيات او ترقي معلوميږي ليکن که حقيقت ته اُوکتې شي نو دا پَرسوب ډير نقصاني دی، بلکه د مرګ يو پيغام دی. همدغه شان د سُود مال اګر چې په ظاهره ډير معلوميږي ليکن په حقيقت کې دا بې برکته، نقصاني او ختميدونکې دی.

---

(۱) سورة البقرة آية ۲۷٦.

(۲) رواه ابن ماجه، واحمد، وحاكم وقال الحاكم: صحيح الاسناد، ، ورواه البيهقي في شعب الايمان رقم ٥١٢٣، مشكوة المصابيح باب الربوا الفصل الثالث رقم الحديث ۲۸۲۷ (۲۱)، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ۱۸٦۳ كتاب البيوع الترغيب في الاكتساب بالبيع وغيره، كنزالعمال رقم ۹۷٥۸. المعجم الكبير للطبراني رقم ۱۰٥۳۸.

بعضې خلق چې دا سود خواره په بنګلو ، ګاډو ، او دنياوي وسائلو کې ملبوس اوګوري نو دا ګمان کوي چې کني دوی ډير خوشحاله دي او ډير راحت ورته حاصل دی ، حالانکه داسې نده ، ځکه دوی باوجود ددې دنياوي وسائلو بيا هم مطمئن نه وي.(۱)

(۱) امام سرخسي رحمه الله په " مبسوط " کې ذکر کړي چې الله تعالى په قرآن کريم کې د سود خوړو ته پنځه (۵) قسمه سزاګانې ذکر کړي ، دې فرمايي :

وَقَدْ ذَكَرَ اللهُ تَعَالَى لِآكِلِ الرِّبَا خَمْسًا مِنَ الْعُقُوبَاتِ : أَحَدُهَا : اَلتَّخَبُّطُ . قَالَ اللهُ تَعَالَى : { لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطٰنُ مِنَ الْمَسِّ } قِيلَ : مَعْنَاهُ يَنْتَفِخُ بَطْنُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِحَيْثُ لَا تَحْمِلُهُ قَدَمَاهُ . وَكُلَّمَا رَامَ الْقِيَامَ يَسْقُطُ فَيَكُونُ بِمَنْزِلَةِ الَّذِي أَصَابَهُ مَسٌّ مِنَ الشَّيْطَانِ فَيَصِيرُ كَالْمَصْرُوعِ الَّذِي لَا يَقْدِرُ عَلَى أَنْ يَقُومَ . وَقَدْ وَرَدَ بِنَحْوِهِ أَثَرٌ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ : « يُمْلَأُ بَطْنُهُ نَارًا بِقَدْرِ مَا أَكَلَ مِنَ الرِّبَا » وَالْمُرَادُ : أَنْ يَفْتَضِحَ عَلَى رُءُوسِ الْأَشْهَادِ . كَمَا أَشَارَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَدِيثٍ آخَرَ: « أَنَّ لِوَاءً يَنْتَصِبُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لِأَكَلَةِ الرِّبَا فَيَجْتَمِعُونَ تَحْتَهُ ثُمَّ يُسَاقُونَ إِلَى النَّارِ » .

وَالثَّانِي : اَلْمَحْقُ . قَالَ اللهُ تَعَالَى : { يَمْحَقُ اللهُ الرِّبَا } . وَالْمُرَادُ : الْهَلَاكُ وَالْإِسْتِيصَالُ . وَقِيلَ : ذَهَابُ الْبَرَكَةِ وَالِاسْتِمْتَاعِ . حَتَّى لَا يَنْتَفِعَ هُوَ بِهِ وَلَا وَلَدُهُ بَعْدَهُ .

وَالثَّالِثُ : اَلْحَرْبُ . قَالَ اللهُ تَعَالَى : { فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللهِ وَرَسُولِهِ } . وَالْمَعْنَى مِنَ الْقِرَاءَةِ الَّتِي : أَعْلِمُوا النَّاسَ أَكَلَةَ الرِّبَا أَنَّكُمْ حَرْبُ اللهِ وَرَسُولِهِ بِمَنْزِلَةِ قُطَّاعِ الطَّرِيقِ . وَالْقِرَاءَةُ بِالْقَصْرِ اِعْلَمُوا أَنَّ أَكَلَةَ الرِّبَا حَرْبُ اللهِ وَرَسُولِهِ.

وَالرَّابِعُ : اَلْكُفْرُ . قَالَ اللهُ تَعَالَى : { وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ } . وَقَالَ تَعَالَى : { وَاللهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ } أَيْ : كَفَّارٍ بِاسْتِحْلَالِ الرِّبَا . أَثِيمٍ فَاجِرٍ بِأَكْلِ الرِّبَا.

وَالْخَامِسُ : اَلْخُلُودُ فِي النَّارِ . قَالَ اللهُ تَعَالَى : { وَمَنْ عَادَ فَأُولٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ } .

وَالسُّنَّةُ جَاءَتْ بِتَأْيِيدِ مَا قُلْنَا : أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: « أَكْلُ دِرْهَمٍ وَاحِدٍ مِنَ الرِّبَا أَشَدُّ مِنْ ثَلَاثٍ وَثَلَاثِينَ زَنْيَةً يَزْنِيهَا الرَّجُلُ . مَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ حَرَامٍ فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ » ....

وَلِهٰذَا قِيلَ لِمُحَمَّدٍ رحمه الله : أَلَا تُصَنِّفُ فِي الزُّهْدِ شَيْئًا ؟ قَالَ : قَدْ صَنَّفْتُ كِتَابَ الْبُيُوعِ . وَمُرَادُهُ بَيَّنْتُ فِيهِ مَا يَحِلُّ وَيَحْرُمُ . وَلَيْسَ الزُّهْدُ إِلَّا الِاجْتِنَابُ عَنِ الْحَرَامِ . وَالرَّغْبَةُ فِي الْحَلَالِ . المبسوط للسرخسي كتاب البيوع انواع الربا ۱۲/۱۰۹ ، ۱۱۰ ، حاشيه بدائع الصنائع ۷/۴۷ .

سُود خُور ته حقيقي ارام و راحت نه وي حاصل :

په دې خبره ځان پوهه کړئ چې يو د آرام و راحت اَسباب دي او بل په خپله راحت دی ، په دې دواړو ډير غټ فرق دی ، ځکه د راحت اَسباب (مثلاً ګاډي ، بَنګلې ، ډَبل بيډونه ، پَلنګونه وغيره) په بازار کې خرڅيږي سُود خوَاره دا اخيستې شي ، ليکن په خپله راحت هيچرته نه خرڅيږي ، بلکه دا صرف د الله ﷻ د طرفه انسان ته نصيبه کيږي ، سُود خوَرو ته د راحت د اَسبابو باوجود بيا هم راحت ، اِطمينان او سکون نه وي حاصل ، بلکه هميشه پريشانه او خفه وي .

په دې مضمون باندې د پوهيدلو د پاره درته يو مثال پيش کوم مثلاً بعضې وخت د انسان سره د خوب او آرام کولو ټول اَسباب موجود وي : يعنې بهترينه کمره وي ، اَعلیٰ قِسم ډَبل بيډ وي ، پاسته اَسپَنجونه وي خو ليکن د دې باوجود بيا هم انسان ته خوب نه ورځي ، بلکه د خوب د پاره د نَشې ګولۍ استعمالوي .

همدغه شان که د سُود خور سره ډير مال و دولت ، نَوکران ، ګاډي ، بَنګلې او دُنياوي اَسباب موجود وي خو بيا به هم ده ته حقيقي آرام و راحت نه وي نصيب ، ځکه حقيقي آرام و راحت د الله ﷻ رَحمت دی او په سُود خُور باندې د الله ﷻ لعنت راوريږي ، د الله ﷻ د طرفه ورته اعلانِ جنګ شوې وي ، نو څنګه به په ده باندې د الله ﷻ رَحمت نازل شي ؟

په سُود خوَرو باندې د نبي عليه السلام لعنت

د مسلم شريف حديث دی ، نبي عليه الصلوة والسلام فرمايي :

لَعَنَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آكِلَ الرِّبَا ، وَمُؤْكِلَهُ ، وَكَاتِبَهُ، وَشَاهِدَيْهِ ، وَقَالَ : هُمْ سَوَاءٌ . (١)

(١) صحيح مسلم ٢/١٢١٩ بَابُ لَعْنِ آكِلِ الرِّبَا وَمُؤْكِلِهِ رقم الحديث ١٠٦ (١٥٩٨) ، سنن الترمذي رقم الحديث بَابُ مَا جَاءَ فِي أَكْلِ الرِّبَا ، مشكاة المصابيح ٢/٨٥٥ رقم الحديث ٢٨٠٧ (١) باب الربا الفصل الاول .

رسول الله صلی الله علیه وسلم لعنت لیږلی په سود خوړونکي ، سود ورکوونکي ، سودي حساب و کتاب لیکونکي ، او د سود ګواهي ورکوونکو باندې ، او نبي علیه السلام وفرمایل : چې دا ټول (په اصل ګناه کې) برابر دي .

فائده : ددې نه معلومه شوه چې سود دومره عظیمه ګناه ده چې د سود اخیستونکي او ورکوونکي سره چې نور څوک په دې ګناه کې شریک وي : که هغه ددې سودي حساب و کتاب لیکونکي وي ، یا ګواهي ورکوونکي وي په دې ټولو باندې رسول الله صلی الله علیه وسلم لعنت لیږلي دی .

د سود یو درهم د شپږ دیرشو (٣٦) زناګانو نه لویه ګناه ده

١ . د مشکوة شریف حدیث دی ، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي :

دِرْهَمُ رِبًا يَأْكُلُهُ الرَّجُلُ وَهُوَ يَعْلَمُ أَشَدُّ مِنْ سِتَّةٍ وَثَلَاثِيْنَ زِنْيَةً . (١)

د سود یو درهم چې سړی اوخوري او ده ته دا معلومه هم وي چې دا سود دی دا د شپږ دیرش (٣٦) زناګانو کولو نه زیاته سخته ګناه ده .

فائده : په دې حدیث کې د سود خوړلو ګناه ته د شپږ دیرش (٣٦) زناګانو کولو نه زیاته ګناه ویل شوی ، علماؤ ددې سبب دا لیکلی : چې ډیر خلق د مختلفو حیلو او بهانو په وجه سود حلال ګڼړي ، او حرام شي ته حلال ویل اعتقادي ګمراهي او کفر دی ، نو ځکه ددې ګناه سخته ده . او د زنا په باره کې د هرچا دا عقیده وي چې دا حرامه ده ، د اسلام نه علاوه په نورو مذهبونو کې هم زنا بده ګڼړلې شي ، یعنی زنا هیڅوک حلاله نه ګڼي . ګویا زنا

(١) رَوَاهُ أَحْمَدُ والدارقطني . وَرَوَى الْبَيْهَقِيُّ فِي شُعَبِ الْإِيْمَانِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ، مشكاة المصابيح باب الربا الفصل الثالث ٢ /٨٥٩ رقم الحديث ٢٨٢٥ (١٩) صحيح الترغيب والترهيب ٢ /١٧٨ رقم الحديث ١٨٥٥ كتاب البيوع الترغيب في الاكتساب بالبيع وغيره ، كنزالعمال ٩٧٦١ ، ورقم ٩٧٦٢ الباب الرابع في الربا الفصل الاول في الترهيب عنه . مجمع الزوائد و منبع الفوائد رقم الحديث ٦٥٧٣ كتاب البيوع باب ما جاء في الربا .

نوټ : په یو روایت کې د سود یو درهم د دوه دیرش (٣٢) زناګانو نه هم لویه ګناه خودل شوی ، قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : لَدِرْهَمٌ يُصِيْبُهُ الرَّجُلُ مِنَ الرِّبَا أَعْظَمُ عِنْدَ اللهِ مِنْ ثَلَاثَةٍ وَثَلَاثِيْنَ زَنْيَةً يَزْنِيْهَا فِي الْإِسْلَامِ . المعجم الكبير للطبراني ١٢ / ٣٦١ رقم الحديث ١٢٩٩٣ . مجمع الزوائد و منبع الفوائد رقم الحديث ٦٥٧٤ كتاب البيوع باب ما جاء في الربا .

عملي ګناه ده او سود حلال ګڼل اعتقادي ګناه ده، نو ځکه د سود ګناه د شپږ دېرش (٣٦) زناګانو کولو نه سخته ده. (١)

٢. حضرت انس بن مالک رضي الله عنه فرمايي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم مونږ ته خطبه ووېله، بيا يې د سود ذکر په ډېر اهتمام سره اوکړو، او ددې ګناه عظمت يې بيان کړو، وې فرمايل:

إِنَّ الدِّرْهَمَ يُصِيبُهُ الرَّجُلُ مِنَ الرِّبَا أَعْظَمُ عِنْدَ اللهِ فِي الْخَطِيئَةِ مِنْ سِتٍّ وَثَلَاثِينَ زَنْيَةً يَزْنِيهَا الرَّجُلُ. وَأَرْبَى الرِّبَا عِرْضُ الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ. (٢)

بيشکه کوم کس چې د سود يو درهم واخلي (وې خوري) دا د الله ﷻ په نزد باندې د ګناه په اعتبار سره د شپږ دېرش (٣٦) زناګانو کولو نه ډېره غټه ګناه ده، (بيا يې اوفرمايل چې) د ټولو نه لوي سود دادی چې د مسلمان په عزت باندې حمله اوکړې شي.

٣. کعب الاحبار رحمه الله فرمايي:

لَأَنْ أَزْنِيَ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ زَنْيَةً أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ آكُلَ دِرْهَمَ رِبًا يَعْلَمُ اللهُ أَنِّي أَكَلْتُهُ حِينَ أَكَلْتُهُ رِبًا. (٣)

چې زه درې دېرش (٣٣) زناګانې اوکړم دا ماته ډېرې خوښې دي ددې نه چې زه د سود داسې يو درهم اوخورم چې زما د خوړلو په وخت الله ﷻ ته دا معلومه وي چې دا سود خوري.

---

(١) مظاهر حق شرح مشکوة ج٥ في تشريح الحديث المذکور.

(٢) عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: خَطَبَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَ الرِّبَا وَعَظَّمَ شَأْنَهُ. فَقَالَ: «إِنَّ الدِّرْهَمَ يُصِيبُهُ الرَّجُلُ مِنَ الرِّبَا أَعْظَمُ عِنْدَ اللهِ فِي الْخَطِيئَةِ مِنْ سِتٍّ وَثَلَاثِينَ زَنْيَةً يَزْنِيهَا الرَّجُلُ وَأَرْبَى الرِّبَا عِرْضُ الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ». ذم الغيبة والنميمة لابن ابی الدنيا ١٧/١ رقم الحديث ٣٧ بَابُ الْغِيبَةِ وَذَمِّهَا. شعب الايمان للبيهقي ٣٦٥/٧ رقم الحديث ٥١٣٥

(٣) مسند احمد ٢٩٨/٣٦ رقم الحديث ٢١٩٥٨ حَدِيثُ عَبْدِ اللهِ بْنِ حَنْظَلَةَ ابْنِ الرَّاهِبِ أَبِي عَامِرٍ الْغَسِيلِ غَسِيلِ الْمَلَائِكَةِ. شعب الايمان رقم الحديث ٥١٢٨، صحيح الترغيب والترهيب ١٧٨/٢ رقم الحديث ١٨٥٤ كتاب البيوع الترغيب في الاكتساب بالبيع وغيره. مجمع الزوائد و منبع الفوائد رقم الحديث ٦٥٧٨ كتاب البيوع باب ما جاء في الربا.

د سُود کمه درجه ګناه داده لکه يو انسان چې د خپلې مور سره زِنا اوکړي

١ . رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

اَلرِّبَا ثَلَاثٌ وَسَبْعُوْنَ بَابًا . أَيْسَرُهَا مِثْلُ أَنْ يَنْكِحَ الرَّجُلُ أُمَّهُ . (١)

د سُود د ګناه درې اَويا (٧٣) درجې دي ، په دې کې کمه درجه ګناه داده لکه يو کس د خپلې مور سره زِنا اوکړي .

٢ . په مشکوة شريف کې دا حديث په دې الفاظو ذکر دی ، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

اَلرِّبَا سَبْعُوْنَ جُزْءًا أَيْسَرُهَا أَنْ يَنْكِحَ الرَّجُلُ أُمَّهُ . (٢)

د سُود د ګناه اَويا درجې دي ، په دې کې د ټولو نه کمه درجه ګناه داده لکه يو کس چې د خپلې مور سره زِنا اوکړي .

د سُود په وجه د الله ﷻ د عذاب مُستحق کيدل

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

إِذَا ظَهَرَ الزِّنَا وَالرِّبَا فِيْ قَرْيَةٍ . فَقَدْ أَحَلُّوْا بِأَنْفُسِهِمْ عَذَابَ اللهِ . (٣)

---

(١) رواه الحاكم و قال : صحيح على شرط البخاري ومسلم ، ورواه البيهقي من طريق الحاكم رقم ٥١٣١ ثم قال هذا إسناد صحيح ، صحيح الترغيب والترهيب ٢/١٧٧ رقم الحديث ١٨٥١ كتاب البيوع الترغيب في الاكتساب بالبيع وغيره .

وفي رواية : قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : اَلرِّبَا اِثْنَانِ وَسَبْعُوْنَ بَابًا . أَدْنَاهَا مِثْلُ إِتْيَانِ الرَّجُلِ أُمَّهُ . المعجم الاوسط ٧/١٨٥ رقم الحديث ٧١٥١ ، المعجم الكبير للطبراني ١٣/ ١٧٢ رقم الحديث ٤١٢ ، شرح السنة للبغوي ٨/٥٤ رقم الحديث ٢٠٥٤ باب وعيد اكل الربا ، مجمع الزوائد و منبع الفوائد رقم الحديث ٦٥٧٥ كتاب البيوع باب ما جاء في الربا ، صحيح الترغيب والترهيب ٢/١٧٩ رقم ١٨٥٧ .

(٢) مشكاة المصابيح ٢/ ٨٦٩ رقم الحديث ٢٨٢٦ (٢٠) باب الربا الفصل الثالث .

وفي رواية : اَلرِّبَا سَبْعُوْنَ حُوْبًا . أَيْسَرُهَا أَنْ يَنْكِحَ الرَّجُلُ أُمَّهُ . سنن ابن ماجه ج٢ ص ٧٦٤ رقم ٢٢٧٤ بَابُ التَّغْلِيْظِ فِي الرِّبَا ، ورواه البيهقي عن ابي معشر و قد وثق عن سعيد المقبري عنه ، الترغيب والترهيب ٢/١٧٩ رقم الحديث ١٨٥٨ كتاب البيوع الترغيب في الاكتساب بالبيع وغيره ، كنز العمال رقم ٩٧٥٥ .

(٣) المستدرک على الصحيحين للحاكم ٢/٤٣ رقم الحديث ٢٢٦١ ، شعب الايمان رقم الحديث ٥١٤٣ ، صحيح الترغيب والترهيب ٢/١٧٩ رقم الحديث ١٨٥٩ كتاب البيوع الترغيب في الاكتساب بالبيع وغيره .

چې کله په يو کلي کې زِنا او سُود ظاهر شي ګويا دوی په خپلو ځانونو باندې د الله ﷻ عذاب نازل کړو. (١)

سُود خواره د زلزلې په وجه هلاکيدل

حضرت کردوس ثعلبي فرمايي چې ماته د کوفې په جُمات کې د يو بدري صحابي خوي دا واقعه بيان کړه چې زه په داسې يو کلي راتيريدم چې په هغې باندې زلزله راغلې وه، زه هلته لږ وخت اُودريدم ددې د پاره چې ددې کلي نه يو کس رااُووځي او د هغه نه ددې کلي اَحوال معلوم کړم، په دې کې يو کس زما طرف ته رارawan شو ما د هغه نه پوښتنه اوکړه چې: دَننه په دې کلي کې څه حالت دی؟ هغه راته ووئيل:

په دې غونډ کلي باندې سخته زلزله راغله، ټول خلق په کې د ګناهونو په وجه د يو بل د پاسه ورَاوغورځيدل.

ما ورنه پوښتنه اوکړه چې دوی په کومه ګناه کې مُبتلاء وو؟ هغه راته ووئيل: دا ټول سُود خوَاره وو. (٢)

د سُود خورو د پاره د جهنم زيرى

قاسم بن عبدالواحد فرمايي چې ما يو ځل حضرت عبدالله بن اوفى د صَرافانو په بازار کې اُوليده (په کوم کې به چې سُودي کاروبار کولې شو) چې دوی ته يې وفرمايل:

يَا مَعْشَرَ الصَّيَارِفَةِ! أَبْشِرُوْا.

اې د صرافانو ډَلې! تاسو زيرې قبول کړئ.

---

(١) وفي رواية: قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا ظَهَرَ فِيْ قَوْمٍ اَلزِّنَا وَالرِّبَا إِلَّا أَحَلُّوْا بِأَنْفُسِهِمْ عَذَابَ اللهِ. رواه ابو يعلى بإسناد جيد، صحيح الترغيب والترهيب ٢/٣٠٧ رقم ٢٤٠٣ كتاب الحدود الترغيب في الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر، ورقم ١٨٦٠ كتاب البيوع الترغيب في الاكتساب بالبيع وغيره، مسند احمد رقم الحديث ٣٨٠٩.

(٢) العقوبات ص ٢٢٢.

وقال عطاء الخراساني: إِذَا أُكِلَ الرِّبَا كَانَ الْخَسْفُ وَالزَّلْزَلَةُ .... نزهة الناظرين في الأخبار والآثار المروية عن الانبياء والصالحين كتاب آداب الكسب والمعاش ص ٣٥٢.

هغوي ورته وويل : اې ابومحمد ! الله ﷻ دې تاته د جنت زيرې درکړي ، ته موږ ته د څه شي زيرې راکوی ؟ ده ورته وويل :

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : أَبْشِرُوْا بِالنَّارِ .(١)

رسولُ الله صلى الله عليه وسلم د هغه صَرافانو په باره کې ويلي دي کوم چې سُودي کاروبار کوي چې تاسو د جهنم زيرې قبول کړئ.

د سُود په وجه قحط سالي راتلل

په کوم قوم کې چې سُود خُوري راشي په داسې قوم باندې قحط سالي راځي ، د مشکوة شريف حديث دی ، رسولُ الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

مَا مِنْ قَوْمٍ يَظْهَرُ فِيْهِمُ الرِّبَا إِلَّا أُخِذُوْا بِالسَّنَةِ ، وَمَا مِنْ قَوْمٍ يَظْهَرُ فِيْهِمُ الرَّشَا إِلَّا أُخِذُوْا بِالرُّعْبِ .(٢)

په کوم قوم کې چې سُود ظاهر (يعنی عام) شي نو داسې قوم په قحط سالی کې مُبتلاء کيږي ، او په کوم قوم کې چې رِشوت عام شي نو په دوی باندې رُعب مُسلّط کولې شي.

د سُود خوَرو بَد حالت

١. رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي : چې د مِعراج په شپه چې کله زه اُووم (٧) آسمان ته اُورسيدم ، ما چې پورته اُوکتل نو ما د ګړزار ، برِيښنا او د تَندر آواز واوريد، بيا نبي عليه السلام وفرمايل چې زما تېريدل په داسې يو قوم باندې اوشو چې د هغوی

(١) عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عَبْدِ الْوَاحِدِ الْوَزَّانِ قَالَ : رَأَيْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ أَبِي أَوْفَى فِي السُّوْقِ فِي الصَّيَارِفَةِ . فَقَالَ : يَا مَعْشَرَ الصَّيَارِفَةِ ! أَبْشِرُوْا. قَالُوْا: بَشَّرَكَ اللهُ بِالْجَنَّةِ بِمَا تُبَشِّرُنَا يَا أَبَا مُحَمَّدٍ ؟ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : أَبْشِرُوْا بِالنَّارِ . ذكره الهيثمي في مجمع الزوائد و منبع الفوائد ١١٩٩/٤ رقم الحديث ٦٥٨٧ ، و رواه الطبراني باسناد لا بأس به ، نزهة الناظرين كتاب آداب الكسب والمعاش ص ٣٥١ .

(٢) مسند احمد ٢٩ /٣٥٦ رقم الحديث ١٧٨٢٢ ، مشكاة المصابيح ١٠٦٣/٢ رقم الحديث ٣٥٨٢ (٢٨) كتاب الحدود الفصل الثالث ، مجمع الزوائد و منبع الفوائد رقم الحديث ٦٥٨٠ كتاب البيوع باب ما جاء في الربا ، كنزالعمال رقم الحديث ٩٧٧٠ .

ښځې د کورونو په شان غټې غټې وی ، د دوی په ښځو کې ماران وو چې د بهر نه په نظر راتلل ، ما د حضرت جبريل عليه السلام نه پوښتنه اوکړه :

يَا جِبْرِيلُ ! مَنْ هٰؤُلَآءِ ؟ اې جبريل ! دا خلق څوک دي ؟

جبريل عليه السلام وفرمايل :

قَالَ : هٰؤُلَآءِ أَكَلَةُ الرِّبَا . (١) دا سُود خواره دي .

٢. په يو بل حديث کې راځي رسولُ الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

(د معراج په شپه) چې کله زه آسمانونو ته اُوخيجولې شوم نو ما په آسمانِ دُنيا کې داسې خلق اُوليده چې د هغوی ښځې د غټو کورونو په شان وی ، پړسيدلې وی ، او ښکته طرف ته مائِلې وی ، دا خلق د يو بل د پاسه په داسې يوه لاره کې پراته وو چې په هغې به سهَر او مابنام د فرعون خاندان واله جهنم ته بوتللې شو ، دې آلِ فرعون به ددې خلقو د پاسه خپې ايخودی ، دوی دا دُعا کوله :

رَبَّنَا لَا تُقِمِ السَّاعَةَ أَبَدًا .

اې الله ! قيامت کله هم مه قائموی (ځکه دوی ته پته وه چې د قيامت په ورځ زمونږ ځای جهنم دی) .

نبي عليه السلام فرمايي چې ما د حضرت جبريل عليه السلام نه پوښتنه اوکړه :

يَا جِبْرِيلُ ! مَنْ هٰؤُلَآءِ ؟

اې جبريل ! دا خلق څوک دي ؟ (چې په ومره سخت او د ذِلت په حالت کې دي) .

جبريل عليه السلام راته وفرمايل :

(١) قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : رَأَيْتُ لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِيْ لَمَّا انْتَهَيْنَا إِلَى السَّمَآءِ السَّابِعَةِ فَنَظَرْتُ فَوْقِيْ فَإِذَا أَنَا بِرَعْدٍ وَبَرْقٍ وَصَوَاعِقَ ، قَالَ : فَأَتَيْتُ عَلَى قَوْمٍ بُطُوْنُهُمْ كَالْبُيُوْتِ فِيْهَا الْحَيَّاتُ تُرَى مِنْ خَارِجِ بُطُوْنِهِمْ . قُلْتُ : مَنْ هٰؤُلَآءِ يَا جِبْرِيلُ ؟ قَالَ : هٰؤُلَآءِ أَكَلَةُ الرِّبَا . مسند احمد ١٤/ ٢٨٥ رقم الحديث ٨٦٤٠ ، مجمع الزوائد و منبع الفوائد رقم الحديث ٦٥٧٧ كتاب البيوع باب ما جاء في الربا ، و رواه ابن ماجه مختصراً ، والاصبهاني ايضا من طريق هارون العبدي .

هٰؤُلَآءِ أَكَلَةُ الرِّبَا مِنْ أُمَّتِكَ لَا يَقُوْمُوْنَ إِلَّا كَمَا يَقُوْمُ الَّذِيْ يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطٰنُ مِنَ الْمَسِّ .(١)
دا ستاسو د اُمت سُود خوَاره دي ، دا به دقيامت په ورځ د هغه کس په شان راپاڅي کوم چې شيطان په لاس لړولو سره ليونې کړې وي .

٣ . په بخاري شريف او نورو د اَحاديثو په کتابونو کې يو اُوږد حديث ذکر دی (زه به يې درته څه لږه مخصوصه حِصه رانقل کړم) :

حضرت سَمُرة بن جُندُب رضي الله عنه فرمايي :

(((چې نبي عليه السلام به د سهر مونځ اوکړو نو مونږ ته به يې مَخ راواړول . پوښتنه به يې اوکړه چې : آيا په تاسو کې چا بيګاه شپه خوب ليدلی ؟ که چا به ليدلې وُ نبي عليه السلام ته به يې بيان کړو ، دوی به ورته جواب ورکړو . يوه ورځ (د سهَر مانځه نه پس) يې د مونږ نه همدغه شان پوښتنه اوکړه : هَلْ رَأَى أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنْ رُؤْيَا ؟ آيا په تاسو کې چا (بيګاه شپه) خوب ليدلی ؟ مونږ ورته وويل : نه)))

نبي عليه السلام اوفرمايل : ما بيګاه شپه په خوب کې دوه کسان (حضرت جبريل عليه السلام او حضرت ميکائيل عليه السلام) اُوليدل چې ماته راغلل ، او زه يې يوې مُقدّسې زمکې ته بوتلم، مونږ روان وو ، تر دې پورې چې مونږ د وينو يو نهر ته اُورسيدو ، په دې نهر کې يو کس ولاړ وُ ، د نهر غاړې ته يو بل کس وُ چې د هغه مخې ته ډير کاڼي پراته وو ، کله به چې ددې نهر واله دا کس غاړې ته راغی او ددې نهر نه به يې د راوتلو اِراده اوکړه نو ددې غاړې واله کس به په کاڼي باندې دومره تيز په خُله باندې اُوويشت چې واپس به يې هماغه زور

(١) لَمَّا عُرِجَ بِهِ إِلَى السَّمَاءِ نَظَرَ فِي سَمَاءِ الدُّنْيَا، فَإِذَا رِجَالٌ بُطُوْنُهُمْ كَأَمْثَالِ الْبُيُوْتِ الْعِظَامِ قَدْ مَالَتْ بُطُوْنُهُمْ وَهُمْ مُنَضَّدُوْنَ عَلَى سَابِلَةِ آلِ فِرْعَوْنَ يُوْقَفُوْنَ عَلَى النَّارِ كُلَّ غَدَاةٍ وَعَشِيٍّ، يَقُوْلُوْنَ : رَبَّنَا لَا تُقِمِ السَّاعَةَ أَبَدًا قُلْتُ : يَا جِبْرِيْلُ ! مَنْ هٰؤُلَآءِ ؟ قَالَ : هٰؤُلَآءِ أَكَلَةُ الرِّبَا مِنْ أُمَّتِكَ لَا يَقُوْمُوْنَ إِلَّا كَمَا يَقُوْمُ الَّذِيْ يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطٰنُ مِنَ الْمَسِّ . الترغيب والترهيب لقوام السنة ٢/١٨٥ رقم الحديث ١٤٠٠ باب الراء باب الترهيب من الربا .
قَالَ الْأَصْبَهَانِيُّ : قَوْلُهُ " مُنَضَّدُوْنَ " : أَيْ طُرِحَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ : و " السَّابِلَةُ " اَلْمَارَّةُ أَيْ يَتَوَطَّؤُهُمْ آلُ فِرْعَوْنَ الَّذِيْنَ يُعْرَضُوْنَ عَلَى النَّارِ كُلَّ غَدَاةٍ وَعَشِيٍّ .

ځای (د نهر مینځ) ته ورا ورسول . مسلسل به دا د نهر واله کس غاړې ته راتلو او چې د راوتلو اراده به یې اوکړه نو ددې غاړې واله کس به په کاڼې باندې په خُله اوویشت ، او هماغه زوړ ځای ته به یې اورسول .

ما ددې دوه کسانو (یعنی حضرت جبریل علیه السلام او حضرت میکائیل علیه السلام) نه پوښتنه اوکړه :

مَا هٰذَا الَّذِيْ رَأَيْتُهُ فِي النَّهَرِ ؟ دا کس څوک وُ کوم چې ما په نهر کې اولیده ؟

راته وې فرمایل : آكِلُ الرِّبَا .(١) دا سُود خور وُ .

---

(١) وعن سمرة بن جندب رضي الله عنه قال قال النبي صلى الله عليه وسلم رأيتُ الليلةَ رجلين أتياني فأخرجاني إلى أرض مُقدسة فانطلقنا حتى أتينا على نهر من دمٍ فيه رجلٌ قائمٌ وعلى شط النهر رجل بين يديه حجارة . فأقبل الرجل الّذي في النّهر فإذا أراد أنْ يخرجَ رَمى الرجلُ بحجر في فِيه فردّه حيث كان . فَجَعَلَ كلّما جاء ليخرجَ رَمٰى في فِيْهِ بحجرٍ فيرجع كما كان . فَقُلْتُ : مَا هٰذَا الَّذِيْ رَأَيْتُهُ فِي النَّهَرِ ؟ قَالَ : آكِلُ الرِّبَا . رواه البخاري هكذا في البيوع مختصرا وتقدم في ترک الصلاة مطولا . صحيح الترغيب والترهيب ١٧٦/٢ رقم الحديث ١٨٤٥ كتاب البيوع الترغيب في الاكتساب بالبيع وغيره الترهيب من الربا .

نوټ : دا حديث په بخاري شريف کې مکمل په تفصيل سره ذکر دی ، خو ډير اوږد دی ، زه به ورنه صرف لږ ځای رانقل کړم : عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِمَّا يُكْثِرُ أَنْ يَقُوْلَ لِأَصْحَابِهِ : هَلْ رَأَى أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنْ رُؤْيَا ؟ قَالَ : فَيَقُصُّ عَلَيْهِ مَنْ شَاءَ اللهُ أَنْ يَقُصَّ ، وَإِنَّهُ قَالَ ذَاتَ غَدَاةٍ : إِنَّهُ أَتَانِي اللَّيْلَةَ آتِيَانِ ، وَإِنَّهُمَا ابْتَعَثَانِي ، وَإِنَّهُمَا قَالَا لِي اِنْطَلِقْ ، وَإِنِّي انْطَلَقْتُ مَعَهُمَا.......... قَالَ : فَانْطَلَقْنَا . فَأَتَيْنَا عَلَى نَهَرٍ حَسِبْتُ أَنَّهُ كَانَ يَقُوْلُ أَحْمَرَ مِثْلِ الدَّمِ ، وَإِذَا فِي النَّهَرِ رَجُلٌ سَابِحٌ يَسْبَحُ ، وَإِذَا عَلَى شَطِّ النَّهَرِ رَجُلٌ قَدْ جَمَعَ عِنْدَهُ حِجَارَةً كَثِيْرَةً ، وَإِذَا ذٰلِكَ السَّابِحُ يَسْبَحُ مَا يَسْبَحُ . ثُمَّ يَأْتِي ذٰلِكَ الَّذِيْ قَدْ جَمَعَ عِنْدَهُ الْحِجَارَةَ . فَيَفْغَرُ لَهُ فَاهُ فَيُلْقِمُهُ حَجَرًا فَيَنْطَلِقُ يَسْبَحُ . ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَيْهِ كُلَّمَا رَجَعَ إِلَيْهِ فَغَرَ لَهُ فَاهُ فَأَلْقَمَهُ حَجَرًا . قَالَ : قُلْتُ لَهُمَا : مَا هٰذَانِ ؟ .... قَالَا لِي : أَمَا إِنَّا سَنُخْبِرُكَ .... وَأَمَّا الرَّجُلُ الَّذِيْ أَتَيْتَ عَلَيْهِ يَسْبَحُ فِي النَّهَرِ وَيُلْقَمُ الْحَجَرَ . فَإِنَّهُ آكِلُ الرِّبَا . صحيح البخاري ٤٤/٩ رقم الحديث ٧٠٤٧ كِتَابُ التَّعْبِيرِ بَابُ تَعْبِيرِ الرُّؤْيَا بَعْدَ صَلَاةِ الصُّبْحِ . مشكاة المصابيح رقم الحديث ٤٦٢١ (١٦) كتاب الرؤيا الفصل الاول ، شرح السنّة للبغوي رقم الحديث ٢٠٥٣ ، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٦٩٨٦ . صحيح ابن حبان رقم الحديث ٦٥٥ .

سُود خوړل ګناه کبيره ده

په دې کې هيڅ شک و شُبه نشته چې سُود خوړل ګناه کبيره ده ، بيا خاصکر په ګناهِ کبيره وُ کې هغه ګناه ده چې په احاديثو مبارکه وُ ددې نه په سختئ سره منع راغلې ده ، او دا هلاکوونکې ګناه شمارل شوې ده .

١ . رسولُ الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

اَلْكَبَائِرُ سَبْعٌ : أَوَّلُهُنَّ الإِشْرَاكُ بِاللهِ ، وَقَتْلُ النَّفْسِ بِغَيْرِ حَقِّهَا ، وَأَكْلُ الرِّبَا ، وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيْمِ ، وَفِرَارُ يَوْمِ الزَّحْفِ ، وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ ، وَالإِنْتِقَالُ إِلَى الأَعْرَابِ بَعْدَ هِجْرَتِهِ . (١)

کبيره ګناهونه اُووه (٧) دي ، په دې کې اوله ګناه داده : د الله ﷻ سره څوک شريکول . (دويمه ګناه) په ناحقه باندې څوک وژل . (دريمه ګناه) سُود خوړل . (څلورمه ګناه) د يتيم مال په ناجائزه طريقې سره خوړل . (پنځمه ګناه) د جهاد نه تختيدل . (شپږمه ګناه) په پاک دامنو ښځو باندې تُهمت لږول ، او (اُوومه ګناه) د هجرت کولو نه پس دوباره باندو طرف ته واپس کيدل .

٢ . د بخاري او مسلم شريف حديث دی ، رسول الله صلى الله عليه وسلم صحابه کرامو ته اُوفرمايل :

اِجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُوْبِقَاتِ ، قَالُوْا : يَارَسُوْلَ اللهِ ! وَمَا هُنَّ ؟ قَالَ : اَلشِّرْكُ بِاللهِ ، وَالسِّحْرُ ، وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِيْ حَرَّمَ اللهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ، وَأَكْلُ الرِّبَا ، وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيْمِ ، وَالتَّوَلِّيْ يَوْمَ الزَّحْفِ ، وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ الْغَافِلَاتِ . (٢)

تاسو د اُووه (٧) هلاکوونکو شيانو نه ځان بَچ کړئ ، صحابه کرامو پوښتنه اوکړه : اې د الله رسوله ! هغه اُووه هلاکوونکې شيان کوم کوم دي ؟ نبي عليه السلام ورته

---

(١) صحيح الترغيب والترهيب ٣/ ٢١٤ رقم الحديث ٣٥٤٠ ، ورقم ١٨٤٨ كتاب البيوع الترغيب في الاكتساب بالبيع وغيره ، مسند البزار رقم الحديث ٨٦٩٠ .

(٢) صحيح البخاري ٤/١٠ رقم الحديث ٢٧٦٦ بَابُ قَوْلِ اللهِ تَعَالَى: { إِنَّ الَّذِيْنَ يَأْكُلُوْنَ أَمْوَالَ الْيَتَامَى ظُلْمًا . و رقم الحديث ٦٨٥٧ باب رمي المحصنات ، صحيح مسلم ج١ ص٩٢ رقم الحديث ١٤٥ (٩٨) باب بيان الكبائر و اكبرها ، سنن ابي داؤد ج٣ ص١١٥ رقم الحديث ٢٨٧٤ باب ما جاء في التشديد في اكل مال اليتيم .

وفرمايل: (هغه دادي:) ١. د الله ﷻ سره شوک شريکول. ٢. سِحر (جَادو) کول.
٣. په ناحقه داسې کس وژل چې د هغه وژل الله ﷻ حرام کړي وي، البته که هغه په حق باندې او وژلې شي نو دا خبر دی (مثلا بل شوک يې وژلې وي، يا شادي شُده زِنا کار وي، او يا مُرتد وي وغيره) ۴. سُود خوَړل. ۵. د يتيم مال خوَړل. ٦. د جِهاد په دَوران کې د ميدانِ جنګ نه تَختيدل. ٧. په پاک دامنو ناخبره مسلمانانو ښځو باندې د زِنا تهمت لږول.

د نبي عليه السلام پېشن ګويي

١. رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

بَيْنَ يَدَيِ السَّاعَةِ يَظْهَرُ الرِّبَا، وَالزِّنَا، وَالْخَمْرُ. (١)

د قيامت سره نزدې به سُود، زِنا او شراب زيات شي.

٢. د ابوداؤد شريف حديث دی، نبي عليه السلام فرمايي:

لَيَأْتِيَنَّ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يَبْقَى أَحَدٌ إِلَّا أَكَلَ الرِّبَا. فَإِنْ لَمْ يَأْكُلْهُ أَصَابَهُ مِنْ بُخَارِهِ. (٢)

په خلقو باندې به داسې يو زمانه راشي چې هيڅوک به بغير د سُود خوَړو نه پاتې نشي، که دې په خپله سُود او نه خُوري نو ددې بخار او ګرد به ورته خامخا وَر اورَسي.

تشريح ددې حديث نه د نبي عليه السلام صرف د راتلونکي زماني متعلق پېشَن ګويي کول مقصود ندي، بلکه اَصل مقصد د رسولُ الله صلى الله عليه وسلم دادی چې خپل اُمت ددې نه خبردار کوي چې په راتلونکي زمانه کې به دا سُود دومره عام شي چې ددې نه ځان ساتل به مُشکل وي، لهذا هر مسلمان ته په کار دي چې ددې لعنت نه ځان محفوظ اُوساتي، او داسې ماحول جوړ نشي چې بيا هر طرفته سُود عام شي. (٣)

(١) رَوَاهُ الطَّبَرَانِيُّ فِي الْأَوْسَطِ، وَرِجَالُهُ رِجَالُ الصَّحِيحِ. مجمع الزوائد و منبع الفوائد رقم الحديث ٦٥٨٢ كتاب البيوع باب ما جاء في الربا، صحيح الترغيب والترهيب ٢/١٧٩١ رقم الحديث ١٨٦١، كتاب البيوع الترغيب في الاكتساب بالبيع وغيره.

(٢) سنن ابي داؤد رقم الحديث ٣٣٣١ كتاب البيوع بَابٌ فِي اِجْتِنَابِ الشُّبُهَاتِ، سنن ابن ماجه رقم الحديث ٢٢٧٨ بَابُ التَّغْلِيظِ فِي الرِّبَا. و رواه احمد والنسائي، معارف الحديث حصه هفتم ص ٥٠٨ ربا

(٣) معارف الحديث حصه هفتم ص ٥٠٨.

د سود اخلاقي او اقتصادي نقصانات

د دنيوي نقصاناتو او اخروي سزاګانو سره سره په سود کې اَخلاقي نقصانات هم زيات دي ، ځکه د سود په وجه په انسان کې خود غرضي ، بې رَحمي ، سَنګ دلي او کنجوسي پيدا کيږي حالانکه اسلام مسلمانانو ته د رَحم و کرَم ، ايثار ، محبت او ورور ولۍ حکم کړی ، او د همدې ښه صفاتو په وجه خو انسان ته اَشرفُ المَخلوقات ويلې شوی .

که يو مسلمان سخت محتاج وي ، يا بيمار وي او د سودخور نه قرض اوغواړي نو دې يې نه ورکوي ، او که ورکوي يې نو په سود يې ورکوي . ځکه سودخور دا سوچ کوي : چې ده ته قرضِ حسَنه ورکوم په دې کې خو زما دُنياوي فائده نشته ، بلکه دا روپۍ به چاته په سود ورکړم چې سودي نَفع خو راته ملاويږي .

نو ددې په وجه دده په زړه کې سختي ، بې رَحمي ، بُخل ، کنجوسي او د مال سره محبت پيدا کيږي ، حالانکه دا ټول ډير نقصاني صفتونه دي ، دغه وجه ده چې سود په مخکيني ټولو شريعتونو کې حرام شوې وُ . (١)

همدارنګې د سود معاشي او اقتصادي نقصانات هم ډير زيات دي ، يا خاصکر که د بينکونو دې سودي نظام ته اُوکتې شي نو دا مجموعي لحاظ سره د قوم د اقتصاد د پاره ډير نقصاني دی ، چې څوک هم په معاشياتو او تجارت کې تجربه لري د هغوی په نزد هم دا سودي کاروبار مجموعي لحاظ سره ډير زيات ضررناک دی .

(نوټ : که د بينکونو په سودي نظام باندې تشريح شروع کړم نو بيا به موضوع ډيره اُوږده شي ، لهذا په همدې اِکتفاء کوم . ابوالشمس عفي عنه)

د غونډ تقرير خلاصه

چې کله يو مسلمان د سود د ممانعت په باره کې د قرآن کريم دا آيتونه ، او د نبي عليه السلام دا اَحاديثِ مبارکه واوري نو هيڅ کله به دې دا جُرأت او نکړي چې د سود يوه نوَړۍ هم اُوخوري ، ليکن اَفسوس چې نن مسلمانان د مال و دولت په حِرص ، نَشه ، او

---

(١) قِيْلَ : إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ مَا أَحَلَّ الرِّبَا فِي شَرِيْعَةٍ قَط . قَالَ اللهُ تَعَالَى : وَأَخْذِهِمُ الرِّبَا وَقَدْ نُهُوْا عَنْهُ . النساء آية ١٦١ . نزهة الناظرين كتاب اداب الكسب ص ٣٥٢ .

عشق کې دومره ډوب دي چې ددې دومره دنيوي او أخروي سزاګانو اوريدو باوجود بيا هم د سود نه ځان نه ساتي، او شپه او ورځ په سودي کاروبار کې لګيا وي.
الله تعالى دې مونږ ټول د سود او نورو هر قسمه ګناهونو نه اوساتي.

آمِيْن يَا رَبَّ الْعَالَمِيْن.

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ

نوټ: ددې موضوع متعلق ضروري فقهي مسائل ددې کتاب په آخر کې ذکر دي، د صفحه ۳۲۲ نه شروع دي، د هغې نه ځان له د موقعې مناسب انتخاب اوکړه.

ابوالشمس عفي عنه

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

﴿ اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ۔ وَاِنْ يَّرَوْا اٰيَةً يُّعْرِضُوْا وَيَقُوْلُوْا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ ﴾

سورة القمر آية ۱، ۲ .

د نبي عليه السلام مُعجِزات

تالِيف

اَبُو الشَّمْس مولانا نُوْرُ الْهُدٰى عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فیضُ القُرآن اکاخیل کالونی مردان

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د نبي عليه السلام مُعجزات

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ اَنْعَمَ عَلَى الْخَلْقِ بِبَعْثَةِ الْاَنْبِيَآءِ وَالْمُرْسَلِيْنَ ، وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى رَسُوْلِهٖ خَاتَمِ النَّبِيِّيْنَ ، وَعَلٰى آلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ اَجْمَعِيْنَ .

اَمَّا بَعْدُ فَقَدْ قَالَ اللّٰهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ :

﴿ اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ . وَاِنْ يَّرَوْا اٰيَةً يُّعْرِضُوْا وَيَقُوْلُوْا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ ﴾ . (١)

وَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَا مِنَ الْاَنْبِيَاءِ نَبِيٌّ اِلَّا اُعْطِيَ مِنَ الْاٰيَاتِ مَا مِثْلُهُ آمَنَ عَلَيْهِ الْبَشَرُ... (٢) صَدَقَ اللّٰهُ الْعَظِيْمُ

هر پيغمبر ته مُعجزې ورکړل شوي

زما خوږو قدرمنو او عزت منډو مسلمانانو ورونو ! الله رب العزت د انسانانو د هدايت د پاره پيغمبران راليږلي ، ددې د پاره چې دوی د الله ﷻ پيغام خلقو ته اُورسوي ، بيا يې دوی ته واضحه مُعجزې او دلائل هم ورکړي ، الله تعالى فرمايي :

---

(١) سورة القمر آية ١ ، ٢ .

(٢) پوره حديث داسې دی : قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَا مِنَ الْاَنْبِيَاءِ نَبِيٌّ اِلَّا اُعْطِيَ مِنَ الْاٰيَاتِ مَا مِثْلُهُ اُوْمِنَ . اَوْ آمَنَ عَلَيْهِ الْبَشَرُ . وَاِنَّمَا كَانَ الَّذِيْ اُوْتِيْتُ وَحْيًا اَوْحَاهُ اللّٰهُ اِلَيَّ . فَاَرْجُوْ اَنْ اَكُوْنَ اَكْثَرَهُمْ تَابِعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ . صحيح البخاري ٩/٩٢ رقم الحديث ٧٢٧٤ كِتَابُ الِاعْتِصَامِ بِالْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بُعِثْتُ بِجَوَامِعِ الْكَلِمِ . و رقم ٤٩٨١ كِتَابُ فَضَائِلِ الْقُرْآنِ بَابٌ: كَيْفَ نَزَلَ الْوَحْيُ. وَأَوَّلُ مَا نَزَلَ . صحيح مسلم كتاب الإيمان باب وجوب الإيمان برسالة نبينا محمد صلى الله عليه وسلم الى جميع الناس ونسخ الملل بملة رقم الحديث ١٥٢ .

(أعطي ما مثله آمن عليه البشر) : أجري على يديه من المعجزات الشيء الذي يقتضي إيمان من شاهدها بصدق دعواه لأنها من خوارق العادات حسب زمانه ومكانه. (أوتيته) : المعجزة التي أعطيتها. (وحيًا) : قرآنا موحى به من الله تعالى يبقى إعجازه على مر الأزمان ولذلك يكثر المؤمنون به ويوم القيامة يكون أتباعه العاملون بشريعته المنزلة أكثر من الأتباع العاملين بالشرع الحق لكل نبي. تعليق مصطفى البغا على البخاري في تشريح حديث ٤٩٨١ .

﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنٰتِ﴾ . (١)

ترجمه : بیشکه مونږ را اولیږل خپل رسولان په واضحه نخو سره (چې هغه مُعجزې یا واضحه دلائل او احکامات دي (٢)) .

د بخاري شریف حدیث دی ، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي :

مَا مِنَ الْأَنْبِيَاءِ نَبِيٌّ إِلَّا أُعْطِيَ مِنَ الْآيَاتِ مَا مِثْلُهُ أُومِنَ، أَوْ آمَنَ عَلَيْهِ الْبَشَرُ . (٣)

هر پیغمبر ته داسې نخې (او مُعجزې) ورکړې شوې وې چې د هغې په لیدلو سره به خلقو ایمان راوړو .

دا معجزې دې پیغمبرانو ته ددې د پاره ورکړې شوې وې چې دا یقیني د الله ﷻ رسولان دي ، بل دا چې په هغه خلقو باندې حُجّت هم قائم شي او چاته د ایمان نه راوړلو څه عُذر پاتې نشي . (٤)

هر پیغمبر ته د هغه وخت مناسب مُعجزه ورکړل شوي

بیا الله رب العزت هر پیغمبر ته د هغه وخت مناسب مُعجزې ورکړې وې چې د هغه قوم او زماني د حالت سره به مناسب وی ، مثلا : دحضرت موسٰی علیه السلام په زمانه کې د

---

(١) سورة الحديد آية ٢٥ .

(٢) معارف القرآن لمولانا مفتي محمد شفيع رحمه الله سورة الحديد آية ٢٥ .

(٣) پوره حدیث داسې دی : قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا مِنَ الْأَنْبِيَاءِ نَبِيٌّ إِلَّا أُعْطِيَ مِنَ الْآيَاتِ مَا مِثْلُهُ أُومِنَ، أَوْ آمَنَ عَلَيْهِ الْبَشَرُ . وَإِنَّمَا كَانَ الَّذِي أُوتِيتُ وَحْيًا أَوْحَاهُ اللهُ إِلَيَّ . فَأَرْجُو أَنْ أَكُونَ أَكْثَرَهُمْ تَابِعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ . صحيح البخاري ٩ /٩٢ رقم الحديث ٧٢٧٤ كِتَابُ الِاعْتِصَامِ بِالْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بُعِثْتُ بِجَوَامِعِ الْكَلِمِ . و رقم ٤٩٨١ كِتَابُ فَضَائِلِ الْقُرْآنِ بَابٌ كَيْفَ نَزَلَ الْوَحْيُ، وَأَوَّلُ مَا نَزَلَ . صحيح مسلم كتاب الإيمان باب وجوب الإيمان برسالة نبينا محمد صلى الله عليه وسلم الى جميع الناس ونسخ الملل بملة رقم الحديث ١٥٢ .

(٤) أجرى الله تبارك وتعالى على يدي أنبيائه ورسله من المعجزات الباهرات والدّلائل القاطعات والحجج الواضحات ما يدلّ على صدق دعواهم أنّهم رسل الله، وكي تقوم الحجّة البالغة على الناس فلا يبقى لأحد عذر في عدم تصديقهم وطاعتهم . فقال تعالى: لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ . نضرة النعيم في مكارم اخلاق الرّسول الكريم صلّى الله عليه وسلّم ج١ ص ٥٢٠ معجزات ودلائل نبوّة خاتم الأنبياء والمرسلين صلّى الله عليه وسلّم .

سحر ډیره چَرچَه وه ، د ساحِرانو به ډیر قدر و عِزت کیده ، نو الله ﷻ حضرت موسیٰ علیه السلام ته داسې معجزې ورکړی چې ساحِران یې حیران کړه ، او هیڅا ددې مقابله نشوه کولی .

چې کله به یې اَمسا په زمکه واچوله نو د هغې نه به غټه اَژدها جوړه شوه ، او چې راوابه یې خیسته نو واپس به اَمسا وه . او کله به یې چې لاس په ترَخ (بَغَل) کې دننه کړو او بیا به یې رااوویسته نو سپینه رَڼا به یې کوله او پړَقیدو به .

د حضرت عیسیٰ علیه السلام په زمانه کې د طبیبانو ډیره چَرچَه وه ، هر طرف ته د طبیبانو قَدر او زُور وُ ، نو الله ﷻ حضرت عیسیٰ علیه السلام ته داسې مُعجزه ورکړه چې ټول طبیبان ورته حیران وو ، او هیچا یې مقابَله او نکړې شوه .

حضرت عیسیٰ علیه السلام به د الله ﷻ په حکم مړي ژوندي کول (په ټول عُمر کې یې څلور مړي ژوندي کړي وو) ، او کله به یې چې په ړوند یا برګي مرَض واله باندې لاس راښکود نو د الله ﷻ په حکم به روغ شو ، طبیبانو ددې مقابَله نشوه کولی ، ځکه طبیب خو مړې نشي را ژوندې کولی .(١)

د نبي کریم صلی الله علیه وسلم په زمانه کې د شِعرو شاعرۍ او فصاحت و بلاغت ډیره چَرچه وه ، هر طرف ته فصیح و بلیغ ، او د عربۍ ژبې ماهِره شاعِران موجود وو . الله ﷻ

(١) أعطى الله عزّ وجلّ كلّ نبيّ مّن الأنبياء عليهم السّلام معجزة خاصّة به لم يعطها بعينها غيره تحدّى بها قومه . وكانت معجزة كلّ نبيّ تقع مناسبة لحال قومه وأهل زمانه . فلمّا كان الغالب على زمان موسى عليه السّلام السّحر وتعظيم السّحرة . بعثه الله بمعجزة بهرت الأبصار . وحيّرت كلّ سحّار . فلمّا استيقنوا أنّها من عند العزيز الجبّار انقادوا للإسلام وصاروا من عباد الله الأبرار .

وأمّا عيسى عليه السّلام فبعث في زمن الأطبّاء وأصحاب علم الطّبيعة . فجاءهم من الآيات بما لا سبيل لأحد إليه إلّا أن يكون مؤيّدا من الّذي شرع الشّريعة . فمن أين للطّبيب قدرة على إحياء الجماد . وبعث من هو في قبره رهين إلى يوم التّناد . أو على مداواة الأكمه والأبرص . نضرة النعيم في مكارم اخلاق الرسول الكريم ج١ ص ٥٢١ معجزات ودلائل نبوّة خاتم الأنبياء والمرسلين صلّى الله عليه وسلّم المعجزة الكبرى .

نبي كريم صلی الله عليه وسلم ته داسې مُعجزه " قرآن مجيد " وركړه چې ټول شاعران، فصيحان او بليغان ددې د مقابلې كولو نه عاجزه شو. (۱)

نبي عليه السلام ته د وركړل شوو مُعجزو تعداد

نبي كريم صلی الله عليه وسلم ته الله رب العزت ډيرې مُعجزې وركړې وى :

علامه جلال الدين سيوطي رحمه الله په خَصَائِصُ الكُبْرىٰ كې د نبي ﷺ زر (۱۰۰۰) معجزې راجَمع كړي.

اِمام بيهقي رحمه الله په دَلَائِلُ النُّبُوَّة كې د نبي عليه السلام دولس سوه (۱۲۰۰) مُعجزې ذكر كړي.

علامه قسطلاني رحمه الله په المواهب اللدنيه كې درې زره (۳۰۰۰) معجزې ذكر كړي بلكه علماء ليكي چې د نبي عليه السلام مُعجزې د درې زرو (۳۰۰۰) نه هم زياتې دي.

حقيقت : حقيقت دادى چې د رسول الله صلی الله عليه وسلم صُورت، د دوى سِيرت، د دوى اَقوال، د دوى اَعمال، د دوى كِردار، د دوى رَفتار، د دوى اَخلاق، بلكه د دوى هر كار په دومره مَصالِحو، اَسرارو، او حِكمتونو باندې مشتمل دى چې د دوى هر كار خارِقُ العادة او مُعجِزه وه. دا ټول په دې باندې دلالت كوي چې نبي كريم صلی الله عليه وسلم رېښتيني پيغمبر دى.

دغه وجه ده چې امام غزالي رحمه الله ليكلي دي چې د رسولُ الله صلی الله عليه وسلم د صداقت د پاره همدا اُمور (اَخلاق، اَعمال وغيره) كافي وو، ليكن بيا هم د دوى د صداقت د پاره دوى ته نورې حِسّي معجزې وركړې شوې وى چې د هغې اِدراک په حواسو سره كيږي.

---

(۱) وكذلك نبيّنا صلّى الله عليه وسلّم. بعث في زمان الفصحاء والبلغاء وتجاريد الشعراء. فأتاهم بكتاب من عند الله عزّ وجلّ. فاتّهمه أكثرهم أنّه اختلقه وافتراه من عنده فتحدّاهم ودعاهم أن يعارضوه ويأتوا بمثله وليستعينوا بمن شاءوا فعجزوا عن ذلك . نضرة النعيم في مكارم اخلاق الرسول الكريم ج۱ ص ۵۲۱ معجزات ودلائل نبوّة خاتم الأنبياء والمرسلين صلّى الله عليه وسلّم المعجزة الكبرى .

او دا مُعجزات د نبي عليه السلام نه په مُتصل سَنَد سره نقل دي، بعضې په كې په مُتواتِر او مشهور سَنَد سره هم نقل دي، او ډير معجزې په كې داسې دي چې د عظمت او تعجب والي په اِعتبار سره د مخكيني ټولو پيغمبرانو د مُعجزو نه اوچتې دي. (١)

د مُعجزې لغوي او اصطلاحي معنى

د مُعجزاتو ذكر كولو نه مخكې مناسب ګنړم چې اول درته د مُعجزې لغوي او اِصطلاحي معنى بيان كړم چې تاسو د معجزې په حقيقت پوهه شئ.

شيخ عبد الحق مُحدِث دهلوي رحمه الله د مُعجزې لغوي معنى په باره كې فرمايي:

چې معجزه د اِعجاز نه اخيستل شوى، دا صيغه د اسمِ فاعل ده، لغوي معنى يې ده: عاجز كوونكې انسان لره (په اُردو كې يې معنى ده: عاجز كرنے والي بات، عاجز كرنے واله عمل). (٢)

او معجزې ته هم مُعجزه ځكه وايي چې د دې د كولو نه هم انسان عاجزه وي. (٣)

او په اِصطلاح كې د مُعجزې تعريف دا دى:

أَمْرٌ خَارِقٌ لِلْعَادَةِ يُظْهِرُهُ اللهُ عَلَى يَدِ نَبِيٍّ تَأْيِيدًا لِنُبُوَّتِهِ وَمَا يَعْجِزُ الْبَشَرُ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِهِ. (٤)

---

(١) سيرة المصطفى لمولانا محمد ادريس كاندهلوي ج٣ ص ٣٢١، ص ٣٢٣.

(٢) مظاهر حق شرح مشكوة ج٩ بابٌ في المعجزات.

(٣) وَسُمِّيَتِ الْمُعْجِزَةُ كَذٰلِكَ لِعَجْزِ الْخَلْقِ عَنْ مُعَارَضَتِهَا وَالْإِتْيَانِ بِمِثْلِهَا. نضرة النعيم في مكارم اخلاق الرسول الكريم ج١ ص ٥٢٠ معجزات ودلائل نبوّة خاتم الأنبياء والمرسلين صلى الله عليه وسلّم.

(٤) المعجم الوسيط ج٢ ص ٥٨٥ بَابُ العين، معجم اللغة العربية المعاصرة ج٢ ص ١٤٦٠ ع ج ز.

د معجزې نور تعريفونه: د معجزې دويم تعريف: المعجزة: أمر خارق للعادة، داعٍ إلى الخير والسعادة، مقرون بدعوى النبوة، قصد به إظهار صدق مَنِ ادّعى أنّه رسول من الله. التعريفات ج١ ص ٢١٩ باب الميم. د معجزې دريم تعريف: المعجزة: أمرٌ نادر الحدوث يعجز الإنسانُ العاديّ عن الإتيان بمثله. معجم اللغة العربية المعاصرة ج٢ ص ١٤٦٠ ع ج ز.

د معجزې څلورم تعريف المعجزة: أمر خارق للعادة، يَعْجِزُ الْبَشَرُ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِهِ.

و معجزة النبي صلى الله عليه وسلم ما أعجز به الخصمُ عند التَّحدِّي. القاموس الوحيد ١/ ٥١٦.

معجزه هغه څيز دی چې خَارِقُ العادة وي (يعنی د عادت خِلاف وي)، دا الله ﷻ د نبي په لاس باندې ظاهروي، او نور انسانانددې په شان كار كولو نه عاجزه وي.

يعنی الله ﷻ چې د خپل پيغمبر په لاس باندې كوم خَارِقُ العادة كارونه او نَخې ظاهرې كړي چې په دې سره دده د پيغمبرۍ حقانيت او ربښتيا والې ظاهر شي، او د مقابَلې اعلان باوجود نور انسانان ددې د كولو نه عاجزه وي نو ديته مُعجزه وايي.

(**نوټ** : د معجزې په باره نور تحقيق، همدارنګې د خارِقُ العادة كارونو اَقسام او څه نور بحثونه د همدې اِصلاحي مُدلّل تقريرونه كتاب په پنځم جلد كې " د قرآن اِعجاز " موضوع په سَر كې په تفصيل سره تېر شوي هلته يې اوګوره . ابوالشمس عفي عنه).

د مُعجزاتو بيانولو فائده :

مسلمانانو ته د مُعجزاتو په بيانولو كې فائده داده چې كله دوی د رسولُ الله صلی الله عليه وسلم مُعجزات واوري نو په دې سره د دوی ايمان نور هم مضبوطيږي، د پيغمبرعليه السلام په نبوّت يې يقين نور هم زياتيږي، د نبي عليه السلام د اَقوالو او اَفعالو سره يې مينه پيدا كيږي، او بيا په دې اَحكاماتو باندې د عمل كولو توفيق هم ورته نصيبه كيږي.

عناد كوونكو كافرانو ته د مُعجزاتو په ليدلو هم اِيمان نصيب نه شو

د نبي عليه السلام په زمانه كې داسې بَدبخته خلق هم وو چې هغوی ددې ښكاره معجزاتو په ليدلو سره بيا هم اِيمان را نه وړو، الله تعالی فرمايي :

﴿ وَمَا تُغْنِي الْاٰيٰتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لَّا يُؤْمِنُوْنَ ﴾. (١)

ترجمه : كوم قوم چې ايمان نه راوړي هغوی ته نخې او يَرول په كار نه راځي.

د مكې كافرانو د شَقُّ الْقَمَر مُعجزه اُوليده خو بيا يې هم اِيمان رانه وړو ، او ديته يې سِحر وويل، الله تعالی ددې بيان داسې كوي :

(١) سورة يونس آية ١٠١ .

﴿ وَإِن يَرَوْا ءَايَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ ﴾ . (١)

ترجمه : او که دوی يوه نخه اوګوري نو اِعراض کوي (يعنی مَخ ورنه اړوي) او وايي چې دا خو سِحر (جادو) دی چې د هميشه نه راروان دی .

کافرانو به د معجزاتو په ليدلو سره نبي عليه السلام ته جادُوګر ويل ، الله تعالی د کافرانو دا قول رانقل کړی :

﴿ قَالَ الْكَافِرُونَ إِنَّ هَٰذَا لَسَاحِرٌ مُّبِينٌ ﴾ . (٢)

وويل کافرانو چې بيشکه دا پيغمبر خو ښکاره جادوګر دی .

الله تعالی ديو کافر دا خبره رانقل کړی:

﴿ ثُمَّ أَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ . فَقَالَ إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ ﴾ . (٣)

ترجمه : بيا هغه شا کړه (يعنی مَخ يې واړول) او تکبّر يې اوکړو ، بيا يې وويل چې ندې دا قرآن مګر دا خو جادو دی چې د پَخوا نه رانقل کولې شي (يعنی د پخوا نه راروان سِحر دی) .

کافرانو به يو بل منع کول چې تاسو نبي عليه السلام ته مه راځئ ، ځکه دې په خلقو باندې جادو کوي ، او يو بل ته به يې ويل :

﴿ هَلْ هَٰذَا إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ أَفَتَأْتُونَ السِّحْرَ وَأَنتُمْ تُبْصِرُونَ ﴾ . (٤)

ترجمه : ندې دا پيغمبر مګر ستاسو په شان يو انسان دی ، آيا تاسو بيا هم دې جادو ته راځئ ؟ او (سره ددې چې) تاسو يې (په خپلو سترګو) ګورئ (چې دا جادو دی) .

---

(١) سورة القمر آية ١ ، ٢ .

(٢) سورة يونس آية ٢ . / کله به کافرانو نبي عليه السلام ته کاهِن او مجنون ويل ، نو الله تعالی ددې رَد اوکړو : فَذَكِّرْ فَمَا أَنتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ . سورة الطور آية ٢٩ . ترجمه : پس (اې پيغمبره !) ته نصحيت کوه ، ته د خپل رَب په فضل سره نه خو کاهِن يې ، او نه ليونې يې .

بل ځای الله ﷻ فرمايي : وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ . سورة الحاقة آية ٤٢ . ترجمه : دا قرآن د يو کاهِن (جادوګر) خبره نده .

(٣) سورة المدثر آية ٢٣ ، ٢٤ ./ بل ځای الله ﷻ د کافرانو په باره کې فرمايي : قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ هَٰذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ . سورة الاحقاف آية ٧ .

(٤) سورة الأنبياء آية ٣ .

د نبي عليه السلام نه وړاندې نورو پيغمبرانو به چې هم کله خپل قوم ته معجزې پيش کړې نو هغوی به هغه پيغمبر ته د ساحِر او جادُوګر لقبونه ورکول :

حضرت موسی عليه السلام فرعون ته ډيرې مُعجزې اُوخودی خو د هرې مُعجزې ليدلو نه روستو به فرعون ويل : ﴿ هٰذَا سِحۡرٌ مُّبِينٌ ﴾ . (١) دا خو ښکاره جادُو دی .

او د حضرت موسی عليه السلام او حضرت هارون عليه السلام په باره کې يې ويل :

﴿ إِنۡ هٰذَانِ لَسٰحِرٰنِ ﴾ .(٢)

يقينًا دا موسی (عليه السلام) او هارون (عليه السلام) خو جادُوګر دي .

که حضرت عيسی عليه السلام به خپل قوم ته مُعجزې پيش کړې نو حاضرين به دوه ډلې شو : يوې ډلې به اُومنل ، او دويمې ډلې به وويل چې (نعوذُبالله) د حضرت عيسی عليه السلام سره شيطان ملګرې دی . (٣)

همدغه رنګې نورو پيغمبرانو ته هم د مُعجزې په ښکاره کولو سره ساحِر او جادُوګر ويل شوی .

د عِناد په وجه بيا په مُعجزه هم يقين نه پيدا کيږي

په چا کې چې عِناد او ضد وي هغوی چونکه د حَق او باطل په مينځ کې تمِيز نشي کولی نو که دوی يوه معجزه اوګوري ، يا يې واوري نو بيا هم د دوی يقين وريانديې نه راځي ، بلکه ديته سِحر او جادو وايي ، کافرانو به هم د نبي عليه السلام نه معجزه طَلب کړه ، کله به يې چې هغه اُوليده نو اِيمان به يې رانه وړو ، بيا به يې د بلې معجزې مطالبه کوله ، الله رب العزت دا خبره په قرآن کريم کې واضحه کړه چې دا کافران د خپل ضد او عِناد په وجه دې اَندازې ته رسيدلي دي که دوی ته هر څومره مُعجزې او نَخې راشي خو دوی بيا هم اِيمان نه راوړي ، او دوی به دې معجزو او نښو ته سِحر وايي ، په سورة انعام کې الله تعالی ددې مراتب داسې بيان کړي :

(١) سورة النمل آية ١٣ .

(٢) سورة طه آية ٦٣ .

(٣) سيرة النبي لعلامه شبلي نعماني رحمه الله حصه سوم ص ١٤٢ .

﴿ وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ آيَةٍ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴾ . (١)

ترجمه : او نه راځي دې کافرانو ته څه نخه د نخو د رب د دوی نه مګر دوی د هغې نه مخ اړوونکي دي .

﴿ وَإِنْ يَرَوْا كُلَّ آيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا حَتَّى إِذَا جَاءُوكَ يُجَادِلُونَكَ يَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴾ . (٢)

ترجمه : او که دوی هر قِسمه نخې او مُعجزې اوګوري نو دوی په هغې ایمان نه راوړي . تر دې پورې چې هر کله دوی تا ته راشي نو جګړې درسره کوي ، کافران دا وايي چې ندې دا قرآن مګر دا خو د پخوانو خلقو قِصې دي .

﴿ وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَابًا فِي قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ بِأَيْدِيهِمْ لَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴾ . (٣)

ترجمه : او (اې پیغمبره !) که چیرته مونږ نازل کړې وی په تا باندې (داسې یو) کتاب (چې هغه لیکلې شوې وی) په کاغذ باندې ، او دوی دا کتاب په خپلو لاسونو باندې مسَه کړې وی نو بیا به هم کافرانو دا ویلی چې دا خو ښکاره جادُو دی .

﴿ وَقَالُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ وَلَوْ أَنْزَلْنَا مَلَكًا لَقُضِيَ الْأَمْرُ ثُمَّ لَا يُنْظَرُونَ ﴾ . (٤)

ترجمه : او دې کافرانو وویل : ولې په دې پیغمبر باندې فرښته نده نازله شوی ؟ (چې مونږ یې اوګورو او خبرې ورسره اوکړو ، الله تعالی فرمايي :) که چیرته مونږ فرښته نازله کړې وی (او دوی بیا هم ایمان نه وې راوړی) نو بیا به ټوله معامله ختمه شوې وه ، بیا به دوی ته هیڅ مُهلت نه ؤ ورکړې شوی .

(ځکه دا د الله ﷻ قانون دی چې چا فرمائشي مُعجزه غوښتلې ده او د هغې په لیدلو دوی بیا هم ایمان ندې راوړی نو الله ﷻ دوی هلاک کړي دي) .

---

(١) سورة الانعام آية ٤ .

(٢) سورة الانعام آية ٢٥

(٣) سورة الانعام آية ٧ .

(٤) سورة الانعام آية ٨ .

﴿ وَلَوْ أَنَّنَا نَزَّلْنَآ إِلَيْهِمُ ٱلْمَلَـٰٓئِكَةَ وَكَلَّمَهُمُ ٱلْمَوْتَىٰ وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلًا مَّا كَانُوا۟ لِيُؤْمِنُوٓا۟ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ وَلَـٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ يَجْهَلُونَ ﴾. (١)

ترجمه : او كه چیرته مونږ دوی ته فرښتې نازلې کړې وی ، او مړو ورسره خبرې کړې وی، او مونږ (د دُنیا) ټول شیان د دوی مخې ته راجَمع کړي وی نو بیا به هم دوی ایمان نه وې راوړی ، مګر دا که الله تعالی اُوغواړي (نو هغه ځانله خبره ده) خو لیکن په دوی کې اکثره خلق جاهلان دي (د ناپوهی خبرې کوي) .

بعضې بَدبخته کافرانو به چې د نبي علیه السلام مُعجزې اُولیدی نو ورته ویل به یې : چې مونږ به هلته ایمان راوړو چې کله ته مونږ ته د مخکیني پیغمبرانو په شان معجزې راوړی . الله تعالی د دوی خبره داسې نقل کړی :

﴿ فَلْيَأْتِنَا بِـَٔايَةٍ كَمَآ أُرْسِلَ ٱلْأَوَّلُونَ ﴾ . (٢)

ترجمه : په کار ده چې دا پیغمبر مونږ ته داسې نَخه (او معجزه) راوړي لکه څرنګې چې په هغې مخکیني پیغمبران رالیږلي شوي وو .

الله تعالی ددې جواب ورکړو چې که دوی هغه معجزې اوګوري نو بیا هم ایمان نه راوړي ، دوی به بیاهم وایي چې دا سِحر او جادُو دی . (٣)

محترمو مسلمانانو ! د نبي علیه السلام معجزې اګر چې زیاتې دي خو زه به درته ان شاء الله یو څو مشهورې معجزې ذکر کړم :

د ټولو نه لویه مُعجزه " قرآن کریم "

د رسولُ الله صلی الله علیه وسلم په معجزو کې د ټولو نه لویه ، ښکاره او تر قیامته پورې دائمي عِلمي معجزه قرآن کریم دی ، ځکه ددې اِعجاز په مختلفو طریقو سره ثابت دی .

(١) سورة الانعام آیة ١١١ .

(٢) سورة الأنبياء آية ٥ .

(٣) سيرة النبي لمولانا شبلي نعماني رحمه الله حصه سوم ص ١٢٣ .

(نوټ د قرآن کريم د اِعجاز متعلق تفصيلي بحث د همدې " اِصلاحي مُدلّل تقريرونه " کتاب په پنځم جلد کې په صفحه ١٢٧ باندې تېر شوی ، هلته يې اوګوره . ابوالشمس عفي عنه) .

د شَقُّ الْقَمَرْ (يعنی د سپوږمۍ دوه ټوټې کېدلو) معجزه

د رسولُ الله صلی الله عليه وسلم په عظيمو مُعجزاتو کې د شَقُّ الْقَمَرْ معجزه هم ده ، چې د دوی په اِشارې سره سپوږمۍ دوه ټوټې شوې وه .

دا معجزه د قرآن کريم ، احاديثِ متواترهٔ ، او اِجماع نه ثابته ده . همدارنګې د تاريخي اَقوالو په رَڼا کې هم ددې ثبوت شته . (١)

امام طحاوي او علامه ابن کثير رحمهما الله ليکلي چې د شَقُّ الْقَمَر معجزې روايتونه مُتواتر دي ، او دا په قطعي دلائلو سره ثابته ده .

١ . په قرآن کريم سورةُ القمر کې الله رب العزت ددې بيان داسې کوي :

﴿ اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ . وَاِنْ يَّرَوْا اٰيَةً يُّعْرِضُوْا وَيَقُوْلُوْا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ ﴾ . (٢)

ترجمه : رانژدې شو قيامت ، او څېرې شوه سپوږمۍ ، او که کافران څه نخَه (او معجزه) اوګوري نو د هغې نه مَخ اَړوي ، او وايي چې دا خو جادُو دی چې د پخوا نه راروان دي .

٢ . د بخاري شريف حديث دی ، حضرت انس رضي الله عنه فرمايي :

اِنَّ أَهْلَ مَكَّةَ سَأَلُوْا رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُّرِيَهُمْ آيَةً . فَأَرَاهُمُ الْقَمَرَ شِقَّتَيْنِ .

---

(١) قال القاضي رحمه الله : إنشقاقُ القمرِ مِنْ أمّهات معجزات نبينا صلى الله عليه وسلم . وقد رواها عدة من الصحابة رضي الله عنهم مع ظاهر الآية الكريمة وسياقها . قال الزجاج وقد أنكرها بعضُ المبتدعة المضاهين المخالفي الملة وذلك لما أعمى الله قلبه ولا إنكار للعقل فيها لأنّ القمرَ مخلوقُ الله تعالى يفعلُ فيه ما يشاءُ كما يفنيه ويكوره في آخر أمره . شرح محمد فؤاد عبد الباقي على صحيح مسلم بَابُ انْشِقَاقِ الْقَمَرِ .

(٢) سورة القمر آية ١ ، ٢ .

حَتّٰى رَأَوْا حِرَاءً بَيْنَهُمَا. (١)

بیشکه د مکې کافرانو د رسول الله صلی الله علیه وسلم نه مطالبه اوکړه چې دوی ته یوه معجزه اوښائي ، نو نبي علیه السلام دوی ته دا معجزه اوخوده چې سپوږمۍ (د دوی د لاس مبارک په اِشارې کولو سره) دوه ټوټې شوه ، تر دې پورې چې دې کافرانو د حِراء غَر د سپوږمۍ د دوه ټوټو په مینځ کې اولیده (یعنی سپوږمۍ دوه ټوټې شوه ، یوه ټوټه د حِراء غَر نه اَخوا لاړه ، بله دیخوا راغله ، او د حِراء غَر ددې دواړو په مینځ کې وُ).

٣ . علامه آلوسي رحمه الله په تفسیر روح المعاني کې دا واقعه په دې اَنداز رانقل کړې:

حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنهما فرمايي چې د هجرتِ مدینه نه تقریبًا پنځه کاله وړاندې یو ځل د مکې څه مشرکین رسول الله صلی الله علیه وسلم ته راغلل ، په دوی کې ولید بن مغیره ، ابوجهل ، عاص بن وائل او څه نور مشرکان کافران هم وو ، دوی نبي علیه السلام ته وویل:

إِنْ كُنْتَ صَادِقًا فَشُقَّ لنا القمرَ فرقتين . نصفا على أبي قبيس ونصفا على قينقاع .

که چیرته ته (په خپله دَعوی د نبوت کې) صادِق یې نو مونږ ته دا سپوږمۍ دوه ټوټې کړه چې نیمه په جَبلِ ابي قبیس باندې راشي او نیمه په جبلِ قینقاع باندې راشي.

نبي کریم صلی الله علیه وسلم دوی ته وفرمایل:

إِنْ فَعَلْتُ تُؤْمِنُوْا ؟ که زه دا معجزه تاسو ته اوښایم نو آیا بیا به تاسو اِیمان راوړئ ؟

دوی ورته وویل : آو . (بیا به مونږ اِیمان راوړو) .

---

(١) صحيح البخاري بَابُ انْشِقَاقِ الْقَمَرِ ٤٩/٥ رقم الحديث ٣٨٦٨ ، مشكاة المصابيح باب علامات النبوة الفصل الاول رقم الحديث ٥٨٥٤ .

وفي روايةٍ : عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُوْدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ : اِنْشَقَّ الْقَمَرُ عَلٰى عَهْدِ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شِقَّتَيْنِ . فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : اِشْهَدُوْا . صحيح البخاري بَابُ سُؤَالِ الْمُشْرِكِيْنَ أَنْ يُرِيَهُمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آيَةً فَأَرَاهُمُ انْشِقَاقَ الْقَمَرِ رقم الحديث ٣٦٣٦ ، صحيح مسلم باب انشقاق القمر رقم الحديث ٢٨٠٠ ، سنن الترمذي رقم الحديث ٣٢٧٨ .

چونکه په دې وخت کې شپه وه، او د څوارلسمې شپې سپوږمۍ راختلې وه، رسول الله صلى الله عليه وسلم د الله ﷻ نه ددې په باره کې دُعا او غوښته.

په روایاتو کې راځي چې نبي عليه السلام په ګوته مُبارکه باندې سپوږمۍ طرف ته اِشاره او کړه نو سپوږمۍ دوه ټوټې شوه، نیمه په جبلِ ابي قبیس باندې وه، او نیمه په جبل قینقاع باندې وه. نبي عليه السلام دوی ته وفرمایل ... اِشْهَدُوْا. (۱) تاسو ګواه اُوسئ.

دوی تر ډير وخته پورې دیته کتل، د ډيرې حيرانتيا په وجه يې خپلې سترګې په کپړو پاکولې او سپوږمۍ طرف ته به يې کتل، خو بيا به هم ورته صفا دوه ټوټې په نظر راتله.

د مازيګر او ماښام په مينځ کې چې څومره وخت وي دومره اَندازه وخت دا سپوږمۍ همداسې دوه ټوټې وه، بيا واپس صحيح شوه.

۴. امام بيهقي رحمه الله او نورو محدّثينو دا حديث رانقل کړی، حضرت عبدالله بن مسعود رضي الله عنه فرمايي:

اِنْشَقَّ الْقَمَرُ عَلٰى عَهْدِ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ قُرَيْشٌ : هٰذَا سِحْرُ ابْنِ أَبِي كَبْشَةَ. قَالَ: وَقَالُوْا: اِنْتَظِرُوْا مَا تَأْتِيكُمْ بِهِ السُّفَّارُ فَإِنَّ مُحَمَّدًا لَا يَسْتَطِيْعُ أَنْ يَسْحَرَ النَّاسَ كُلَّهُمْ. قَالَ: فَجَاءَ السُّفَّارُ فَقَالُوْا ذَاكَ. (۲)

---

(۱) إجتمع المشركون على عهد رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم. منهم الوليد بن المغيرة وأبو جهل بن هشام. والعاص بن وائل. والعاص بن هشام. والأسود بن عبد يغوث. والأسود بن المطلب وربيعة بن الأسود والنضر بن الحارث. فقالوا للنبي صلى الله تعالى عليه وسلم: إِنْ كُنْتَ صَادِقًا فَشُقَّ لنا القمرَ فرقتين. نصفا على أبي قبيس ونصفا على قينقاع. فقال لهم النبي صلى الله عليه وسلم: إِنْ فَعَلْتُ تُؤْمِنُوْا؟ قالوا: نعم. وكانت ليلة بدر. فسأل رسولُ الله صلى الله تعالى عليه وسلم رَبَّهُ عز وجل أن يعطيه ما سألوا. فأمسى القمر قد مثل نصفا على أبي قبيس ونصفا على قينقاع. ورسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم ينادي: يا أبا سلمة بن عبد الأسد والأرقم بن الأرقم ا اِشْهَدُوْا. تفسير روح المعاني ج ۱۴ پ ۲۷ سورة القمر.

(۲) مسند ابي داؤد الطيالسي ۱/۲۳٦ رقم الحديث ۲۹۳ مَا أَسْنَدَ عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْعُوْدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، معجزات النبي لابن كثير رحمه الله ج۱ ص ۲۹ انشقاق القمر، الخصائص الكبرى ج۱ ص ۲۰۹ باب انشقاق القمر، معارف القرآن لمولانا مفتي محمد شفيع رحمه الله سورة القمر.

په مکه مکرّمه کې سپوږمۍ دوه ټوټې شوه ، د مکې قريشو کافرانو وويل : دا جادو دی، او ابن ابي کبشه (يعنی محمد ﷺ) په تاسو باندې جادُو کړې دی ، په دې وجه تاسو د بهر نه راتلونکو مسافرو انتظار اوکړئ ، که چيرته هغوی هم دا ليدلي وي نو بيا به دې ريښتينې وي (ځکه دې خو د ټولې دُنيا په خلقو باندې جادو نشي کولی) ، او که هغه مسافرو د سپوږمۍ دا ټوټې کيدل نه وي ليدلي نو بيا پوهه شئ چې دا په تاسو باندې نبي عليه السلام سِحر کړی دی . کله چې مسافر د مختلفو علاقو او اَطرافو نه راغلل او د مکې قريشو د هغوی نه معلومات اوکړو هغوی هم وويل چې مونږ هم د سپوږمۍ دوه ټوټې کيدل ليدلي دي .

خو ددې ټولو خبرو باوجود بيا هم دې کافرانو اِيمان رانه وړو ، او وې ويل چې دا پخوانې سِحر دی . (١)

د مِعراج واقعه

د مِعراج ټوله واقعه د نبي عليه السلام مُعجزه ده ، ځکه د شپې په لږه حِصه کې په جِسم او رُوح دواړو سره په وِيخه باندې د مسجدِ حرام (يعنی بيتُ الله) نه د بيتُ المقدّس پورې د يوې مياشتې فاصله سفر په لږ وخت کې قطع کول (٢) ، د انبياء کرامو اِمامت کول ، بيا د همدې شپې په لږ وخت کې د پنځوس زره (٥٠٠٠٠) کاله مسافت په اَندازه د آسمانونو سفر کول او تر سِدرةُ المُنتهیٰ پورې تلل ، هرآسمان ته داخليدل ، د هغې د عجائباتو مشاهده کول ، د جنت او جهنم دِيدار کول ، د فرښتو اِمامت کول ، او بيا واپس راتلل . دا ټولې خبرې په يوه شپه کې د بل هيچا دپاره ممکن ندي ، بلکه دا هره خبره د رسول الله صلی الله عليه وسلم مُعجزه ده .

د مسجدِ حرام نه تر د مسجدِ اَقصیٰ پورې د اِسراء دا واقعه خو په نَص د قرآن کريم ﴿ سُبۡحٰنَ الَّذِيۡۤ اَسۡرٰى بِعَبۡدِهٖ لَيۡلًا مِّنَ الۡمَسۡجِدِ الۡحَـرَامِ اِلَى الۡمَسۡجِدِ الۡاَقۡصَا الَّذِىۡ بٰرَكۡنَا حَوۡلَهٗ

(١) معارف القرآن لمولانا ادريس کاندهلوي سورة القمر .

(٢) په هاغه زمانه کې به د مکې مکرمې نه تر د بيتُ المقدس پورې د يو طرفه سفر په يوه مياشت کې قطع کولې شو .

لِنُرِيَهُ مِنْ اٰيٰتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيْعُ الْبَصِيْرُ ﴾ (١) سره ثابته ده ، لهذا ددې نه اِنکار کول کفر دی.

او يا د مسجدِ اَقصٰی نه پورته د آسمانونو طرف ته د مِعراج واقعه په مشهورو او متواترو اَحاديثو سره ثابته ده ، لهذا ددې نه اِنکار کول گمراهي ده ، او دا سې کس بِدعتي دی.

د مِعراج تفصيلي واقعه په بخاري شريف ، مسلم شريف ، مشکوة شريف او نورو ټولو د احاديثو په کتابونو کې ذکر ده ، بلکه علماؤ په دې موضوع باندې مُستقل کتابونه ليکلي. (٢)

د نبي عليه السلام د ګوتو مبارکو نه د اُوبو وَتلو مُعجزه

امام قرطبي رحمه الله ليکلي چې د نبي عليه السلام د ګوتو مبارکو نه د اُوبو وتلو معجزه په مختلفو ځايونو کې ظاهره شوی ، ددې مختلفو واقعاتو نه داسې علمِ قطعي حاصليږي کوم چې د تواترِ معنوي نه حاصليږي.

د نبي کريم صلی الله عليه وسلم نه علاوه الله ﷻ بل هيڅ نبي ته داسې معجزه نه وه ورکړی چې د هغه د لاس ، خپو ، ګُتو ، غوږنې يا هډوکي نه د چينې په شان اُوبه جاري شوې وي. دا معجزه الله ﷻ صرف رسولُ الله صلی الله عليه وسلم ته ورکړې وه چې په مختلفو ځايونو کې د.دوی د ګوتو مبارکو نه دچينې په شان اُوبه رواني شوې وی. (٣)

---

(١) سورة بني اسرائيل (الإسراء) آية ١ .

(٢) **نوټ** : چونکه د معراج دا واقعه ډيره اُوږده ده ، د وخت د کموالي په وجه يې ځکه تفصيلاً نه ذکر کوم.
ابوالشمس عفي عنه

(٣) قال القرطبيّ رحمه الله: قصّة نبع الماء من بين أصابعه صلّى الله عليه وسلّم. تكرّرت منه في عدّة مواطن في مشاهد عظيمة، ووردت من طرق كثيرة، يفيد مجموعها العلم القطعيّ المستفاد من التّواتر المعنويّ ولم يسمع بمثل هذه المعجزة عن غير نبيّنا صلّى الله عليه وسلّم. حيث نبع الماء من بين عظمه وعصبه ولحمه ودمه. فتح الباري ٦/ ٦٧٦، ٦٧٧ ، نضرة النعيم في مكارم اخلاق الرسول الكريم ج١ ص ٥٢٨ معجزات ودلائل نبوّة خاتم الأنبياء والمرسلين صلّى الله عليه وسلّم تكثيره الماء ونبعه من بين اصابعه الشريفة صلّى الله عليه وسلّم.

۱. په بخاري شريف او مسلم شريف کې دا حديث ذکر دی، حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي: يوه ورځ د حُديبې په مقام کې ټول خلق تږي شو، د رسول الله صلى الله عليه وسلم مخې ته يو وړوکې لوښې يعنی لوټه وه، د هغې نه يې اُودس اوکړو (د اُودس نه پس په دې لوښي کې څه لږې اُوبه پاتې شوی) بيا دا خلق د نبي عليه السلام په خدمت کې حاضر شو، او ورته وې ويل:

لَيْسَ عِنْدَنَا مَاءٌ نَتَوَضَّأُ بِهِ وَلَا نَشْرَبُ، إِلَّا مَا فِي رَكْوَتِكَ.

د مونږ سره په غونډ لښکر کې دومره اُوبه نشته چې مونږ په هغې اُودس اوکړو او وې څکو، صرف همدا اُوبه دي کومو چې د تاسو سره په لوښي کې پاتې شوي (او په دې باندې خو د ټول لښکر کار نه کيږي).

نبي کريم صلى الله عليه وسلم خپل لاس مبارک په هغه لوښي کې دننه کړو:

فَجَعَلَ الْمَاءُ يَفُورُ مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِهِ كَأَمْثَالِ الْعُيُونِ.

نو د حضور صلى الله عليه وسلم د ګوتو مبارکو نه اُوبه داسې روانې شوی لکه د چينې نه چې روانې وي.

حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي چې مونږ ټول لښکر دا اُوبه اُوڅکلی، او اُودس مو هم پرې اوکړو، د حضرت جابر رضي الله عنه نه پوښتنه اوشوه:

كَمْ كُنْتُمْ يَوْمَئِذٍ؟ تاسو په دې موقع باندې څومره کسان وی؟

ده ورته ووېل: لَوْ كُنَّا مِائَةَ أَلْفٍ لَكَفَانَا، كُنَّا خَمْسَ عَشْرَةَ مِائَةً. (۱)

---

(۱) عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: عَطِشَ النَّاسُ يَوْمَ الْحُدَيْبِيَةِ وَرَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ يَدَيْهِ رَكْوَةٌ فَتَوَضَّأَ مِنْهَا، ثُمَّ أَقْبَلَ النَّاسُ نَحْوَهُ، فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَا لَكُمْ؟» قَالُوا يَا رَسُوْلَ اللهِ! لَيْسَ عِنْدَنَا مَاءٌ نَتَوَضَّأُ بِهِ وَلَا نَشْرَبُ، إِلَّا مَا فِي رَكْوَتِكَ، قَالَ: «فَوَضَعَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَهُ فِي الرَّكْوَةِ، فَجَعَلَ الْمَاءُ يَفُورُ مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِهِ كَأَمْثَالِ الْعُيُونِ». قَالَ: فَشَرِبْنَا وَتَوَضَّأْنَا. فَقُلْتُ لِجَابِرٍ: كَمْ كُنْتُمْ يَوْمَئِذٍ؟ قَالَ: لَوْ كُنَّا مِائَةَ أَلْفٍ لَكَفَانَا، كُنَّا خَمْسَ عَشْرَةَ مِائَةً. صحيح البخاري كتاب المغازي باب غزوة الحُدَيْبِيَةِ رقم الحديث ۴۱۵۲، ورواه مسلم مختصراً برقم ۱۸۵۶، مشكاة المصابيح رقم الحديث ۵۸۸۲ (۱۵).

که چيرته مونږ په دې وخت کې يولک (١٠٠٠٠٠) کسان وی نو بيا به هم زمونږ د پاره دا اوبه کافي شوې وی، خو زمونږ تعداد په دغه وخت کې پنځلس سوه (١۵٠٠) کسان وو.

٢. همدغه شان د حضرت عبدالله بن مسعود رضي الله عنه نه هم په بخاري شريف کې نقل دي، دې فرمايي چې مونږ صحابه کرام د رسول الله صلى الله عليه وسلم سره په سفر کې وو، نو د مونږ سره اوبه کمې شوی، پيغمبر عليه السلام وفرمايل چې د چا سره هم لږې شان اوبه پاتې شوې وي هغه ماته راوړئ. صحابه کرامو د نبي عليه السلام په خدمت کې داسې يو لوخې راوړو چې په هغې کې ډير لږې اوبه وی، نو نبي عليه السلام خپل لاس مبارک په هغه لوخي کې دننه کړو، بيا يې صحابه کرامو ته وفرمايل:

حَيَّ عَلَى الطَّهُوْرِ الْمُبَارَكِ، وَالْبَرَكَةُ مِنَ اللهِ.

زر راځئ، دا پاکې او مبارکې اوبه حاصلې کړئ، دا هغه برکت دی کوم چې د الله جل جلاله د طرفه دی.

حضرت عبدالله بن مسعود رضي الله عنه فرمايي:

فَلَقَدْ رَأَيْتُ الْمَاءَ يَنْبُعُ مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَلَقَدْ كُنَّا نَسْمَعُ تَسْبِيْحَ الطَّعَامِ وَهُوَ يُؤْكَلُ. (١)

په تحقيق سره ما اوليدل چې د رسول الله صلى الله عليه وسلم د ګوتو مبارکو نه اوبه (د چينې په شان) روانې وی، (ابن مسعود رضي الله عنه د حديث په آخر کې يوه بله معجزه هم بيان کړه چې) يقينًا د خوراک خوړلو په وخت مونږ د خوراک تسبيح اوريده. (يعنی مونږ به چې خوراک خوړلو او دې به کومه تسبيح ويله هغه به هم مونږ اوريده).

---

(١) عَنْ عَبْدِ اللهِ، قَالَ: كُنَّا نَعُدُّ الْآيَاتِ بَرَكَةً، وَأَنْتُمْ تَعُدُّوْنَهَا تَخْوِيْفًا. كُنَّا مَعَ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيْ سَفَرٍ. فَقَلَّ الْمَاءُ. فَقَالَ: «اُطْلُبُوْا فَضْلَةً مِنْ مَاءٍ». فَجَاءُوْا بِإِنَاءٍ فِيْهِ مَاءٌ قَلِيْلٌ فَأَدْخَلَ يَدَهُ فِي الْإِنَاءِ ثُمَّ قَالَ: «حَيَّ عَلَى الطَّهُوْرِ الْمُبَارَكِ، وَالْبَرَكَةُ مِنَ اللهِ» فَلَقَدْ رَأَيْتُ الْمَاءَ يَنْبُعُ مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. وَلَقَدْ كُنَّا نَسْمَعُ تَسْبِيْحَ الطَّعَامِ وَهُوَ يُؤْكَلُ. صحيح البخاري كتاب المناقب بَابُ عَلَامَاتِ النُّبُوَّةِ فِي الْإِسْلَامِ ١٩۴/۴ رقم الحديث ٣۵٧٩، مشكاة المصابيح رقم الحديث ۵٩١٠ (۴٣).

د نبي عليه السلام او ذكرُ الله نه د لرې والي په وجه د قجورې د اُوچې تنې نه د ژړا آواز راتلل

د نبي عليه السلام او د الله ﷻ د ذکر نه د لرې والي په وجه ، او د پيغمبر عليه السلام سره د شوقِ ملاقات او محبت په وجه د قجورې د اُوچې تَنې (ډَډ) نه د ژړا آواز راوتلو واقعه په بخاري شريف او نورو ډيرو د احاديثو په کتابونو کې ذکر ده ، دا واقعه د صحابه کرامو د يو لوي جماعت نه په مختلفو طريقو سره رانقل ده ، ددې په ثبوت کې هيڅ شک وشُبه نشته ، قاضي عياض او بعضې مُحدّثينو دې احاديثو ته مُتواتر ويلي . (١)

١ . د بخاري شريف حديث دی ، حضرت جابر بن عبد الله رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم به د جُمعې په ورځ د خطبې ويلو د پاره د يوې اُوچې اُونې تَنې ، يا د قجورې اُونې سره اُودريده (او خطبه به يې ويله) ، بيا د اَنصارو يوې زَنانه يا يو صحابي نبي عليه السلام ته وويل :

يَا رَسُوْلَ اللهِ ! اَلَا نَجْعَلُ لَكَ مِنْبَرًا ؟

اې د الله رسوله ! آيا مونږ تاسو د پاره ممبر جوړ کړو ؟ (چې په هغې باندې کينې او خطبه وايې ؟) حضور صلى الله عليه وسلم ورته وفرمايل :

إِنْ شِئْتُمْ . که ستاسو خوښه وي نو جوړ يې کړئ .

بيا دوی د پيغمبر عليه السلام د پاره ممبر جوړ کړو ، کله چې آئنده جُمعه راغله نو رسولُ الله صلى الله عليه وسلم دې ممبر ته د خطبې ويلو د پاره تشريف وې وړو ، نو د قجورې دې اُوچې تَنې د ماشومانو په شان ژړا شروع کړه ، نبي عليه السلام د ممبر نه رابښکته شو (ددې د تسلّی د پاره) خپل ځان ته يې رانزدې کړه ، دې به د هغه ماشوم په شان ژړل کوم ماشوم چې (سَلګی وهي او په مختلفو طريقو سره) چپ کولې شي .

بيا رسولُ الله صلى الله عليه وسلم (صحابه کرامو ته) وفرمايل :

---

(١) البداية والنهاية ٦/ ١٣١ ، نضرة النعيم معجزاته و دلائل نبوته صلى الله عليه وسلم ج ١ ص ٥٣٤ ، مظاهر حق شرح مشكوة ج ٩ باب في المعجزات .

كَانَتْ تَبْكِي عَلَى مَا كَانَتْ تَسْمَعُ مِنَ الذِّكْرِ عِنْدَهَا . (۱)

د قجورې دې تَنې ځکه ژړل چې د الله تعالی کوم ذِکر (يعنی خطبه) ددې سره نزدې کيده (او زه ورسره نزدې ولاړ ووم) دا اُوس د هغې نه محرومه شوه .

۲ . دا حديث په مشکوة شريف کې په دې الفاظو ذکر دی ، حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي : چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم به کله (په مسجدِ نبوي کې) خطبه ويله نو په ولاړه به يې د قجورې هغه اُوچې تَنې ته ډَډه وهلې وه ، کومه چې د يوې ستَنې په طور په جُمات کې ولاړه وه ، پس کله چې د نبي عليه السلام د پاره ممبر جوړ کړې شو او په ممبر باندې (د خطبې ويلو د پاره) اُودريده نو د قجورې کومې تَنې سره به چې پيغمبر عليه السلام خطبه ويله هغې داسې په زوره زوره ژړا او چغې شروع کړې قريبه وه چې (د رسولُ الله صلى الله عليه وسلم د فِراق په وجه) اُوچوي ، نبي کريم صلى الله عليه وسلم د ممبر نه راښکته شو ، ديته ورغی ، په لاسونو مبارکو يې اُونيوه (ددې دتسلی د پاره) خپله سينه مبارکه يې ورسره اُولږوله ، نو د قجورې دې اُوچې تَنې د هغه ماشوم په شان ژړل کوم چې (په مختلفو حِيلو او طريقو سره) چپ کولې شي (خو هغه په آسانه نه چپ کيده) تر

---

(۱) عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُومُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ إِلَى شَجَرَةٍ أَوْ نَخْلَةٍ . فَقَالَتِ امْرَأَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ ، أَوْ رَجُلٌ : يَارَسُولَ اللهِ ! أَلَا نَجْعَلُ لَكَ مِنْبَرًا ؟ قَالَ : « إِنْ شِئْتُمْ » . فَجَعَلُوا لَهُ مِنْبَرًا . فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ الْجُمُعَةِ دُفِعَ إِلَى الْمِنْبَرِ . فَصَاحَتِ النَّخْلَةُ صِيَاحَ الصَّبِيِّ . ثُمَّ نَزَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَضَمَّهُ إِلَيْهِ . تَئِنُّ أَنِينَ الصَّبِيِّ الَّذِي يُسَكَّنُ . قَالَ : « كَانَتْ تَبْكِي عَلَى مَا كَانَتْ تَسْمَعُ مِنَ الذِّكْرِ عِنْدَهَا » . صحيح البخاري كتاب المناقب بَابُ عَلَامَاتِ النُّبُوَّةِ فِي الإِسْلَامِ ۴/۱۹۵ رقم الحديث ۳۵۸۴ .

وفي رواية : عن جَابِر بْن عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا ، يَقُولُ : « كَانَ الْمَسْجِدُ مَسْقُوفًا عَلَى جُذُوعٍ مِنْ نَخْلٍ . فَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا خَطَبَ يَقُومُ إِلَى جِذْعٍ مِنْهَا . فَلَمَّا صُنِعَ لَهُ الْمِنْبَرُ وَكَانَ عَلَيْهِ . فَسَمِعْنَا لِذَلِكَ الْجِذْعِ صَوْتًا كَصَوْتِ الْعِشَارِ . حَتَّى جَاءَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَوَضَعَ يَدَهُ عَلَيْهَا فَسَكَنَتْ . صحيح البخاري كتاب المناقب بَابُ عَلَامَاتِ النُّبُوَّةِ فِي الإِسْلَامِ ۴/۱۹۵ رقم الحديث ۳۵۸۵ .

دې پورې چې (د تسلی نه روستو) هغه قلاره شوه ، بيا رسول الله صلی الله عليه وسلم ددې ستنې د ژړا سبب دا بيان کړو چې : بَكَتْ عَلَى مَاكَانَتْ تَسْمَعُ مِنَ الذِّكْرِ . (١)

د قجورې دې اُوچې تَنې ځکه ژړل چې دې د الله ﷻ کوم ذکر (خطبه) آوريده د هغې نه محرومه شوه (ځکه زه اوس خطبه په ممبر باندې وايم) .

فائده : دا د رسولُ الله صلی الله عليه وسلم په غټو معجزو کې يوه مُعجزه وه چې د يو بې سَاه څيز يعنی د قجورې د اُوچې تَنې نه د نبي عليه السلام او د الله ﷻ د ذِکر نه د لرې والي (يعنی د قُرب سعادت نه د محرومه کيدو) په وجه د ژړا آواز راوتو ، او دا آواز په مسجدِ نبوي کې موجود ټولو صحابه کرامو واوريده .

حسن بصري رحمه الله به چې دا حديث بيانول نو بې اِختياره به په ژړا شو ، او مسلمانانو ته به يې فرمايل :

يَا مَعْشَرَ الْمُسْلِمِيْنَ ! اَلْخَشَبَةُ تحنّ إلى رسولِ الله صلّى الله عليه وسلّم شَوْقًا إِلٰى لِقَائِهِ . فَأَنْتُمْ أَحَقُّ أَنْ تَشْتَاقُوْا إِلَيْهِ .

اې د مسلمانانو ډلې ! کله چې يو اُوچ شوې لرګې (يعنی د قجورې اُوچه تَنه) د رسولُ الله صلی الله عليه وسلم د ملاقات په شوق کې ژاړي نو تاسو ددې ډير حَق دار يئ چې د نبي عليه السلام د ملاقات شوق اُولرئ ، او د دوی په محبت کې بې قراره شئ . (٢)

---

(١) عَنْ جَابِرٍ قَالَ : كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا خَطَبَ اِسْتَنَدَ إِلٰى جِذْعِ نَخْلَةٍ مِنْ سَوَارِي الْمَسْجِدِ فَلَمَّا صُنِعَ لَهُ الْمِنْبَرُ فَاسْتَوٰى عَلَيْهِ صَاحَتِ النَّخْلَةُ الَّتِيْ كَانَ يَخْطُبُ عِنْدَهَا حَتّٰى كَادَتْ تَنْشَقُّ فَنَزَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتّٰى أَخَذَهَا فَضَمَّهَا إِلَيْهِ فَجَعَلَتْ تَئِنُّ أَنِيْنَ الصَّبِيِّ الَّذِيْ يُسَكَّتُ حَتّٰى اسْتَقَرَّتْ . قَالَ : بَكَتْ عَلٰى مَاكَانَتْ تَسْمَعُ مِنَ الذِّكْرِ . رواه البخاري ، مشكاة المصابيح رقم الحديث ٥٩٠٣ باب في المعجزات .

(٢) وكان الحسنُ البصريّ رحمه الله . إذا حدّث بحديثِ حنين الجذع يقول : يَا مَعْشَرَ الْمُسْلِمِيْنَ ! اَلْخَشَبَةُ تحنّ إلى رسولِ الله صلّى الله عليه وسلّم شَوْقًا إِلٰى لِقَائِهِ . فَأَنْتُمْ أَحَقُّ أَنْ تَشْتَاقُوْا إِلَيْهِ . فتح الباري ٦/ ٦٩٧ . نضرة النعيم في مكارم اخلاق الرسول الكريم ج ١ ص ٥٣٥ معجزات ودلائل نبوة خاتم الأنبياء والمرسلين صلى الله عليه وسلم معجزاته صلّى الله عليه وسلّم في انواع الجمادات .

د نبي ﷺ د لاس مُبارک په راخکلو سره د صحابي ماته خپه جوړيدل

د مشکوة شريف حديث دی (١) حضرت براء بن عازب رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم د صحابه کرامو يو جَماعت د ابورافع يهودي (د قتلولو يا قيد کولو (٢)) پسې اوليږل. (هر کله چې د صحابه کرامو دا ډله د هغه قلعې ته اورسيده) نو حضرت عبدالله بن عَتِيک رضي الله عنه په څه طريقې سره د شپې د هغه کور ته داخل شو، هغه اوده ؤ، ده هغه قتل کړو.

حضرت عبدالله بن عَتِيک رضي الله عنه فرمايي چې ما د هغه په خېټه کې تُوره وَرننويسته، تر دې چې اَخوا شا طرف ته اُووته، پس زه پوهه شوم چې ما دې قتل کړو، نو ما دقلعې دروازې کلاوول شروع کړه، (واپس د قلعې نه راوتم، او راروان ووم په پُوړۍ راکوزيدم) تر دې پورې چې زه يوې پوړۍ (زِينې) ته رااُورسيدم (ما ګمان اوکړو چې ګني لاندې زمکه ده حالانکه پُوړۍ تر اوسه پورې نه وه ختمه) نو ما چې څنګه قدم کېښود، د سپوږمۍ په دې شپه کې زه داسې را اُوغورځيدم چې زما پُونډۍ ماته شوه، ما دا په خپل پټکي باندې اُوتړله، او خپلو ملګرو ته راغلم (کوم چې د قلعې لاندې ولاړ وو).

بيا زه د نبي عليه السلام په خدمت کې حاضر شوم، هغوی ته مې دا ټوله واقعه بيان کړه، پيغمبر عليه السلام راته وفرمايل:

---

(١) عَنِ الْبَرَاءِ قَالَ : بَعَثَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَهْطًا إِلَى أَبِي رَافِعٍ . فَدَخَلَ عَلَيْهِ عَبْدُ اللهِ بْنُ عَتِيكٍ بَيْتَهُ لَيْلًا وَهُوَ نَائِمٌ فَقَتَلَهُ . فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عَتِيكٍ : فَوَضَعْتُ السَّيْفَ فِي بَطْنِهِ حَتَّى أَخَذَ فِي ظَهْرِهِ . فَعَرَفْتُ أَنِّي قَتَلْتُهُ فَجَعَلْتُ أَفْتَحُ الْأَبْوَابَ حَتَّى انْتَهَيْتُ إِلَى دَرَجَةٍ فَوَضَعْتُ رِجْلِي فَوَقَعْتُ فِي لَيْلَةٍ مُقْمِرَةٍ . فَانْكَسَرَتْ سَاقِي فَعَصَبْتُهَا بِعِمَامَةٍ . فَانْطَلَقْتُ إِلَى أَصْحَابِي . فَانْتَهَيْتُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَحَدَّثْتُهُ . فَقَالَ: « اُبْسُطْ رِجْلَكَ » . فَبَسَطْتُ رِجْلِي . فَمَسَحَهَا فَكَأَنَّمَا لَمْ أَشْتَكِهَا قَطُّ . رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ . مشكوة المصابيح كتاب الفضائل والشمائل باب فى المعجزات الفصل الاول رقم الحديث (٩) ٥٨٧٦ .

(٢) ابو رافع يو يهودي تاجر ؤ، ډير بَدبخته سړی ؤ، د نبي عليه السلام او د مسلمانانو سخت ترين دُشمن ؤ، د پيغمبر عليه السلام په شانِ اَقدس کې يې ډيرې بې کاره خبرې کړې وې، او دوی ته به يې ډير تکليفونه رسول، آخِر نبي عليه السلام دده د قتلولو يا قيد کولو د پاره د اَنصارو څه خلمي وَر اوليږل. مظاهر حق شرح مشکوة ج٩.

أُبْسُطْ رِجْلَكَ . خپله خپه اوغزوه .

ما خپله خپه اوغزوله .

فَمَسَحَهَا فَكَأَنَّمَا لَمْ أَشْتَكِهَا قَطُّ .

نبي عليه السلام په دې (ماته خپه) باندې لاس مبارک رابنکود ، ددې په وجه زما خپه داسې جوړه شوه ګويا چې ما ته ددې تکليف د سره رسيدلې ندی . (١)

---

(١) **نوټ** : د نبي عليه السلام دا معجزه په بخاري شريف کې څو ځايه ذکر ده ، په بعضې ځای کې په پوره تفصيل سره ذکر ده ، لکه په دې حديث کې : عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ ، قَالَ : بَعَثَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى أَبِي رَافِعٍ الْيَهُودِيِّ رِجَالًا مِنَ الْأَنْصَارِ . فَأَمَّرَ عَلَيْهِمْ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَتِيكٍ . وَكَانَ أَبُو رَافِعٍ يُؤْذِي رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَيُعِينُ عَلَيْهِ . وَكَانَ فِي حِصْنٍ لَهُ بِأَرْضِ الْحِجَازِ . فَلَمَّا دَنَوْا مِنْهُ . وَقَدْ غَرَبَتِ الشَّمْسُ . وَرَاحَ النَّاسُ بِسَرْحِهِمْ . فَقَالَ عَبْدُ اللهِ لِأَصْحَابِهِ : اجْلِسُوا مَكَانَكُمْ . فَإِنِّي مُنْطَلِقٌ . وَمُتَلَطِّفٌ لِلْبَوَّابِ . لَعَلِّي أَنْ أَدْخُلَ . فَأَقْبَلَ حَتَّى دَنَا مِنَ الْبَابِ . ثُمَّ تَقَنَّعَ بِثَوْبِهِ كَأَنَّهُ يَقْضِي حَاجَةً . وَقَدْ دَخَلَ النَّاسُ . فَهَتَفَ بِهِ الْبَوَّابُ . يَا عَبْدَ اللهِ ! إِنْ كُنْتَ تُرِيدُ أَنْ تَدْخُلَ فَادْخُلْ . فَإِنِّي أُرِيدُ أَنْ أُغْلِقَ الْبَابَ . فَدَخَلْتُ فَكَمَنْتُ . فَلَمَّا دَخَلَ النَّاسُ أَغْلَقَ الْبَابَ . ثُمَّ عَلَّقَ الْأَغَالِيقَ عَلَى وَتِدٍ . قَالَ : فَقُمْتُ إِلَى الْأَقَالِيدِ فَأَخَذْتُهَا . فَفَتَحْتُ الْبَابَ . وَكَانَ أَبُو رَافِعٍ يُسْمَرُ عِنْدَهُ . وَكَانَ فِي عَلَالِيَّ لَهُ . فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْهُ أَهْلُ سَمَرِهِ صَعِدْتُ إِلَيْهِ . فَجَعَلْتُ كُلَّمَا فَتَحْتُ بَابًا أَغْلَقْتُ عَلَيَّ مِنْ دَاخِلٍ . قُلْتُ : إِنِ الْقَوْمُ نَذِرُوا بِي لَمْ يَخْلُصُوا إِلَيَّ حَتَّى أَقْتُلَهُ . فَانْتَهَيْتُ إِلَيْهِ . فَإِذَا هُوَ فِي بَيْتٍ مُظْلِمٍ وَسْطَ عِيَالِهِ . لَا أَدْرِي أَيْنَ هُوَ مِنَ الْبَيْتِ . فَقُلْتُ : يَا أَبَا رَافِعٍ ! قَالَ : مَنْ هٰذَا ؟ فَأَهْوَيْتُ نَحْوَ الصَّوْتِ فَأَضْرِبُهُ ضَرْبَةً بِالسَّيْفِ وَأَنَا دَهِشٌ . فَمَا أَغْنَيْتُ شَيْئًا . وَصَاحَ . فَخَرَجْتُ مِنَ الْبَيْتِ . فَأَمْكُثُ غَيْرَ بَعِيدٍ . ثُمَّ دَخَلْتُ إِلَيْهِ . فَقُلْتُ : مَا هٰذَا الصَّوْتُ يَا أَبَا رَافِعٍ ؟ فَقَالَ : لِأُمِّكَ الْوَيْلُ . إِنَّ رَجُلًا فِي الْبَيْتِ ضَرَبَنِي قَبْلُ بِالسَّيْفِ . قَالَ : فَأَضْرِبُهُ ضَرْبَةً أَثْخَنَتْهُ وَلَمْ أَقْتُلْهُ . ثُمَّ وَضَعْتُ ظِبَةَ السَّيْفِ فِي بَطْنِهِ حَتَّى أَخَذَ فِي ظَهْرِهِ . فَعَرَفْتُ أَنِّي قَتَلْتُهُ . فَجَعَلْتُ أَفْتَحُ الْأَبْوَابَ بَابًا بَابًا . حَتَّى انْتَهَيْتُ إِلَى دَرَجَةٍ لَهُ . فَوَضَعْتُ رِجْلِي . وَأَنَا أُرَى أَنِّي قَدِ انْتَهَيْتُ إِلَى الْأَرْضِ . فَوَقَعْتُ فِي لَيْلَةٍ مُقْمِرَةٍ . فَانْكَسَرَتْ سَاقِي فَعَصَبْتُهَا بِعِمَامَةٍ . ثُمَّ انْطَلَقْتُ حَتَّى جَلَسْتُ عَلَى الْبَابِ . فَقُلْتُ : لَا أَخْرُجُ اللَّيْلَةَ حَتَّى أَعْلَمَ أَقَتَلْتُهُ ؟ فَلَمَّا صَاحَ الدِّيكُ قَامَ النَّاعِي عَلَى السُّورِ . فَقَالَ : أَنْعَى أَبَا رَافِعٍ تَاجِرَ أَهْلِ الْحِجَازِ . فَانْطَلَقْتُ إِلَى أَصْحَابِي . فَقُلْتُ : النَّجَاءَ . فَقَدْ قَتَلَ اللهُ أَبَا رَافِعٍ . فَانْتَهَيْتُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَحَدَّثْتُهُ . فَقَالَ : « أُبْسُطْ رِجْلَكَ » فَبَسَطْتُ رِجْلِي . فَمَسَحَهَا فَكَأَنَّمَا لَمْ أَشْتَكِهَا قَطُّ . صحيح البخاري كتاب المغازي باب قتل أبي رافع عبد الله بن أبي الحقيق رقم الحديث ٤٠٣٩ .

د نبي عليه السلام په دمولو سره زخم ښه کيدل

د بخاري شريف حديث دی ، حضرت يزيد بن ابي عُبيد تابعي وايي چې يوه ورځ ما د حضرت سَلَمَه بن اکوع رضي الله عنه په پنډۍ باندې د زَخم نَخه اُوليده ، ما ورنه پوښتنه اوکړه :

يَا أَبَا مُسْلِمٍ ! مَا هٰذِهِ الضَّرْبَةُ ؟

اې ابو مسلم ! (ستاسو په دې پنډۍ باندې) دا د زخم نخه د څې شی ده ؟
هغه راته وويل :

دا زه د خيبر په جنګ کې سخت زخمي شوی ووم ، په خلقو کې دا خبره خوَره شوه چې سَلَمَه بن اکوع رضي الله عنه (د سخت زخمي کيدو په وجه) شهيد شو ، خو زه نبي عليه السلام ته راغلم :

فَنَفَثَ فِيهِ ثَلَاثَ نَفَثَاتٍ ، فَمَا اشْتَكَيْتُهَا حَتَّى السَّاعَةِ .(١)

نبي عليه السلام په دې زخم باندې درې پيرې دَم واچول ، د هغې په وجه زه سَمدستي داسې ښه شوم چې د هاغه وخت نه را په ديخوا تر اوسه پورې ما ددې نه هيڅ شکايت ندې کړی (او نه ماته ددې نه څه تکليف راړسيدلی) .

---

(١) عَنْ يَزِيدِ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ ، قَالَ: رَأَيْتُ أَثَرَ ضَرْبَةٍ فِي سَاقِ سَلَمَةَ . فَقُلْتُ : يَا أَبَا مُسْلِمٍ ! مَا هٰذِهِ الضَّرْبَةُ ؟ فَقَالَ: هٰذِهِ ضَرْبَةٌ أَصَابَتْنِي يَوْمَ خَيْبَرَ . فَقَالَ النَّاسُ : أُصِيبَ سَلَمَةُ . فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « فَنَفَثَ فِيهِ ثَلَاثَ نَفَثَاتٍ . فَمَا اشْتَكَيْتُهَا حَتَّى السَّاعَةِ » . صحيح البخاري كتاب المغازي بَابُ غَزْوَةِ خَيْبَرَ رقم الحديث ٤٢٠٦ ، صحيح ابن حبان ذكر برء رجل سلمة بن الأكوع من الضربة التي اصابتها ... رقم الحديث ٦٥١٠ ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات رقم الحديث ٥٨٨٦ .

په خوراک کې د برکت معجزې

په ډيرو موقعوباندې د رسولُ الله صلی الله علیه وسلم په لاس مبارک باندې دامعجزه ښکاره شوی چې ډير لږ خوراک زرهاؤ خلقو په مړه ګېډه باندې خوړلی دی. ددې په باره کې درته يو څو معجزات ذکر کوم

د غزوه خندق په موقع د حضرت جابر ﷺ دعوت

(د چيلۍ وړوکي بچي او لږې اوربشې زر (۱۰۰۰) کسانو ته په مړه ګيډه رسيدل)

د مشکوة شريف حديث دی ، حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي چې يقينًا مونږ صحابه کرامو د خَندق په ورځ يعنی په غزوه اَحزاب کې (د کافرانو نه د بچ کيدلو د پاره د مدينې منوّرې نه ګېر چاپيره) يو خَندق کنيستو ، د کنيستو په وخت يو سخت کانړې رااووت (چې په هيڅ شان نه ماتيده) ، صحابه کرام نبي عليه السلام ته راغلل ، او وې فرمايل :

هٰذِهِ كُدْيَةٌ عَرَضَتْ فِي الْخَنْدَقِ .

د خَندق کنستلو په ځای کې يو سخت کانړې رااُوتې دی (چې په هيڅ صورت نه ماتيږي) پيغمبر عليه السلام ورته وفرمايل :

أَنَا نَازِلٌ . زه په خپله خَندق ته ورکوزيږم چې وې ګورم .

بيا نبي عليه السلام پاڅيدو ، خو د ډيرې اُولږې د لاسه يې په خېټه مبارکه باندې کانړې ترلي وو ، حضرت جابر ﷺ فرمايي چې مونږ ټولو درې (۳) ورځې داسې تېرې کړې چې نه مو څه خوړلي وو ، او نه مو څه څکلي وو .

بيا نبي عليه السلام کوداله راواخيسته (خَندق ته ښکته شو) هغه کانړې يې يو ګوذار داسې اُووهلو چې د شَګو په شان ټوټې ټوټې شو .

حضرت جابر ﷺ فرمايي : ددې نه پس زه خپل کور ته راغلم ، بي بي (سهيله بنت معوذ انصاري) ته مې وويل :

هَلْ عِنْدَكِ شَيْءٌ ؟ فَإِنِّي رَأَيْتُ بِالنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَمْصًا شَدِيْدًا .

آيا د تاسره د خوراک څه شته ؟ ځکه ما په نبي عليه السلام باندې د ولږې سخت آثر ليدلی دی.

(دې آوريدو سره) زما بي بي يوه تهيلۍ را اوويسته چې په هغې کې يو صاع (تقريبًا درې نيم سيره) اوربشې وی ، او مونږ کره د کورنۍ چيلۍ (يا ګډې) وړوکې بچې ؤ ، ما هغه ذبح کړو ، او زما بي بي اوړه واغږل ، تر دې پورې چې مونږ دا غوښه په کټوۍ کې واچوله ، او د پخولو د پاره مو په نغري کيښوده .

بيا زه نبي عليه السلام ته ورغلم ، هغوی ته مې پټ وويل :

اې د الله رسوله ! مونږ د چيلۍ يو وړوکې بچې ذبح کړې دی ، او مونږ کره يو صاع اوربشې وی هغه هم زما بي بي اوړه کړي دي ، لهذا تاسو د يو څو کسانو سره راشئ . دې آوريدو سره نبي کريم صلی الله عليه وسلم په اوچت آواز سره اعلان اوکړو :

يَا أَهْلَ الْخَنْدَقِ ! إِنَّ جَابِرًا صَنَعَ سُوْرًا فَحَيَّ هَلًا بِكُمْ .

اې اهلِ خندق واله ؤ ! حضرت جابر رضي الله عنه ستاسو د ميلمستيا د پاره خوراک تيار کړې دی ، راځئ چې زر ورشو .

(حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي چې) بيا ماته رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل :

لَا تُنْزِلُنَّ بُرْمَتَكُمْ وَلَا تَخْبِزُنَّ عَجِيْنَكُمْ حَتّٰى أَجِيْءَ .

تاسو به خپله کټوۍ د نغري نه هرګز نه راکوزوئ ، او مه اوړه پخوئ ، تر دې پورې چې زه درشم .

بيا حضور صلی الله عليه وسلم (د خپلو ټولو صحابه کرامو سره) مونږ کره راغی ، نو ما دوی ته اغږل شوي اوړه رااوويستل ، نبي عليه السلام په کې د خپلې خُلې مُبارکې لعاب (لاړې) واچولی ، او د برکت دُعا يې اوکړه ، بيا هغه کټوۍ طرف ته ورغی په هغې کې يې هم خپلې لاړې مبارکې واچولی ، او د برکت دُعا يې اوکړه ، بيا يې (زما بي بي ته) وويل :

أُدْعِيْ خَابِزَةً فَلْتَخْبِزْ مَعَكِ وَاقْدَحِيْ مِنْ بُرْمَتِكُمْ وَلَا تُنْزِلُوْهَا .

ته يوه روټۍ پخوونكې ښځه راأوغواړه ، چې د تا سره روټۍ پخې كړي ، او د كټوۍ نه په چمچه (څمڅۍ) سره تلكاري راخله ، دا د اُور نه مه رابښكته كوه .

حضرت جابر ﷺ فرمايي : د خندق واله صحابه كرام په دې وخت كې زر (١٠٠٠) كسان وو ، (دوى د درې ورځو نه څه خوړلي هم نه وو خو) قسم په الله چې دوى ټولو په مړه خېټه خوراک اوكړو ، تر دې پورې چې خوراک ورنه هماغسې پاتې هم شو .

كله چې دوى واپس لاړل نو زمونږ كټوۍ هماغه شان په نغري ايخې وه او ځوټكيده . څنګه چې اول وه هماغه شان د خوراک نه ډكه وه ، او زمونږه اُوړه هماغه شان پخولې شو څنګه چې په اول كې وو (يعنې په غوښه او اُوړو كې هيڅ كمې نه وُ راغلی) . (١)

فائده دا د نبي كريم صلى الله عليه وسلم د لاړو بركت او مُعجزه وه چې معمولي خوراک زر (١٠٠٠) كسانو په مړه خېټه اُوخوړ او هماغه شان ورنه پاتې هم شو ، حالانكه صحابه كرامو د درې (٣) ورځو نه څه خوړلي هم نه وو ، خو بيا هم دا خوراک ټولو ته اُورسيده ، په غوښه او اُوړو كې څه كمې هم رانغی .

---

(١) وَعَنْ جَابِرٍ ﷺ قَالَ إِنَّا يَوْمَ الْخَنْدَقِ نَحْفِرُ فَعَرَضَتْ كُدْيَةٌ شَدِيْدَةٌ فَجَاءُوا النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالُوْا : هٰذِهِ كُدْيَةٌ عَرَضَتْ فِي الْخَنْدَقِ . فَقَالَ : « أَنَا نَازِلٌ » ثُمَّ قَامَ وَبَطْنُهُ مَعْصُوْبٌ بِحَجَرٍ وَلَبِثْنَا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ لَا نَذُوْقُ ذَوَقًا فَأَخَذَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمِعْوَلَ فَضَرَبَ فَعَادَ كَثِيْبًا أَهْيَلَ فَانْكَفَأْتُ إِلَى امْرَأَتِيْ فَقُلْتُ: هَلْ عِنْدَكِ شَيْءٌ ؟ فَإِنِّيْ رَأَيْتُ بِالنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَمْصًا شَدِيْدًا . فَأَخْرَجَتْ جِرَابًا فِيْهِ صَاعٌ مِنْ شَعِيْرٍ وَلَنَا بُهَيْمَةٌ دَاجِنٌ فَذَبَحْتُهَا وَطَحَنَتِ الشَّعِيْرَ حَتّٰى جَعَلْنَا اللَّحْمَ فِي الْبُرْمَةِ ثُمَّ جِئْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم فَسَارَرْتُهُ فَقُلْتُ : يَا رَسُوْلَ اللهِ ! ذَبَحْنَا بُهَيْمَةً لَنَا وَطَحَنت صَاعًا مِنْ شَعِيْرٍ فَتَعَالَ أَنْتَ وَنَفَرٌ مَعَكَ . فَصَاحَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « يَا أَهْلَ الْخَنْدَقِ ! إِنَّ جَابِرًا صَنَعَ سُوْرًا فَحَيَّ هَلًا بِكُمْ » فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « لَا تُنْزِلُنَّ بُرْمَتَكُمْ وَلَا تَخْبِزُنَّ عَجِيْنَكُمْ حَتّٰى أَجِيْءَ » . وَجَاءَ فَأَخْرَجْتُ لَهُ عَجِيْنًا فَبَصَقَ فِيْهِ وَبَارَكَ ثُمَّ عَمَدَ إِلَى بُرْمَتِنَا فَبَصَقَ وَبَارَكَ ثُمَّ قَالَ : « أُدْعِيْ خَابِزَةً فَلْتَخْبِزْ مَعَكِ وَاقْدَحِيْ مِنْ بُرْمَتِكُمْ وَلَا تُنْزِلُوْهَا » وَهُمْ أَلْفٌ فَأُقْسِمُ بِاللهِ لَأَكَلُوْا حَتّٰى تَرَكُوْهُ وَانْحَرَفُوْا وَإِنَّ بُرْمَتَنَا لَتَغِطُّ كَمَا هِيَ وَإِنَّ عَجِيْنَنَا لَيُخْبَزُ كَمَا هُوَ . مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ . مشكاة المصابيح رقم الحديث ٥٨٧٧ ، صحيح البخاري رقم الحديث ٤١٠١ ، صحيح مسلم ١٤١ (٢٠٣٩)

د حضرت ابوطلحه ﷺ دعوت

(لږ خوراک د اتيا کسانو د پاره کافي کيدل)

د مسلم شريف حديث دی ، حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې (يوه ورځ) حضرت ابوطلحه انصاري ﷺ ام سليم ته وويل (۱) :

قَدْ سَمِعْتُ صَوْتَ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ضَعِيْفًا أَعْرِفُ فِيْهِ الْجُوْعَ . فَهَلْ عِنْدَكِ مِنْ شَيْءٍ ؟

ما د رسول الله صلی الله عليه وسلم آواز واوريده چې ډير کمزوری ؤ ، ماته معلومه شوه چې نبي عليه السلام اوږې دی ، آيا د تا سره خوراک شته ؟

ام سليم رضي الله عنها ورته وويل : آو (شته) . بيا هغې د اوربشو يو څو روټۍ رااوويستی ، د خپل پړوني (لوپټې) په يوه حصه کې يې راتاؤ کړی ، او په نوريې زما سَر پټ کړو ، په پړوني کې دا تاؤ شوې روټۍ يې زما د لاس لاندې پټې کړی ، بيا يې زه رسول الله صلی الله عليه وسلم ته اوليږلم ، ما دا روټۍ هغوی ته وَروړی ، نبي کريم صلی الله عليه وسلم په جُمات کې د صحابه کرامو سره تشريف فرما ؤ ، (چې د هغوی تعداد اَتيا ۸۰ کسان وو) زه اودريدم ، ما په دوی سلام واچول ، رسول الله ﷺ (د سلام جواب راکولو نه پس) د مانه پوښتنه اوکړه :

أَرْسَلَكَ أَبُوْ طَلْحَةَ . آيا ته ابوطلحه راليږلې يې ؟

ما ورته وويل : آو ، (زه هغه راليږلې يم) .

پيغمبر عليه السلام بيا پوښتنه اوکړه :

أَلِطَعَامٍ ؟ آيا روټۍ يې درکړې ده ؟ ما ورته وويل : آو . (دي اوريدو سره) نبي عليه السلام ټولو موجودو صحابه کرامو ته وفرمايل :

قُوْمُوْا . راپاځئ (د ابوطلحه ﷺ کورته ځو) .

---

(۱) حضرت ابوطلحة رضي الله عنه د حضرت انس رضي الله عنه ميړني پلار (پَلندر) هم ؤ .

حضور صلی الله علیه وسلم د خپله صحابه کرامو سره (د حضرت ابو طلحة کور طرف ته روان شو ، زه هم د دوی نه مخکې (د خادم او مېزبان په شان) راروان شوم ، تر دې پورې چې زه ابو طلحه رضي الله عنه ته راغلم ، او ما هغه ته د پیغمبر علیه السلام د صحابه کرامو سره د راتلو خبر ورکړو ، ابو طلحه رضي الله عنه (چې د نبي علیه السلام سره د دومره ډیرو صحابه کرامو راتلو خبره واوریده نو ده) اُمّ سُلیم رضي الله عنها ته وویل :

يَا أُمَّ سُلَيْمٍ ! قَدْ جَاءَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالنَّاسِ ، وَلَيْسَ عِنْدَنَا مَا نُطْعِمُهُمْ .

اې اُمّ سُلیم ! رسولُ الله صلی الله علیه وسلم د صحابه کرامو سره راغی ، او د مونږ سره خو د همدې څو روټو نه علاوه نور څه نشته چې په دوی یې اُوخورو (صرف همدا د اُوریشو یو څو روټۍ دي چې کومې مونږ نبي علیه السلام ته ورلیږلې وی) .

اُمّ سُلیم رضي الله عنها ورته وویل :

اَللهُ وَرَسُوْلُهُ أَعْلَمُ . الله جل جلاله او د هغه رسول صلی الله علیه وسلم بنه پوهیږي .

بیا ابو طلحه رضي الله عنه د نبي علیه السلام د اِستقبال د پاره د کور نه بهر اُووتلو ، تر دې پورې چې د رسولُ الله صلی الله علیه وسلم سره یې ملاقات اوشو ، دواړه یو ځای کور ته راغلل ، نبي علیه السلام اُمّ سُلیم ته وفرمایل :

هَلُمِّيْ مَا عِنْدَكِ يَا أُمَّ سُلَيْمٍ . اې اُمّ سُلیم ! د تاسره چې کومې روټۍ دي هغه راوړه .

هغې دا روټۍ ورله راوړی ، نبي علیه السلام حکم اوکړو چې دا روټۍ ماته کړئ (یعنی ټکړې ټکړې یې کړئ) ، نو روټۍ ماته کړې شوه ، اُمّ سُلیم لوښې نچوړ کړو ، د هغې نه یې غوړي رااُوویستـه ، او دا یې د تَلکارۍ (سالن) په طور (د روټۍ سره) کیښوده .

بیا رسول الله صلی الله علیه وسلم (په دې روټۍ او تلکارۍ باندې) هغه څه وویل څه چې الله جل جلاله غوښته . (١) بیا پیغمبر علیه السلام وفرمایل :

اِئْذَنْ لِعَشَرَةٍ . لسو کسانو ته اِجازت اوکړه چې راشي .

---

(١) یعنی د خیر او برکت دُعا یې اوکړه . یا دا چې نبي علیه السلام د الله جل جلاله نوم مونه اُولوسته او دا یې په دې خوراک دَم کړو . په یو روایت کې راځي چې رسولُ الله صلی الله علیه وسلم دا دُعا اوکړه : بِسْمِ اللهِ اَللّٰهُمَّ اَعْظِمْ فِيْهَا الْبَرَكَةَ .

نو لس کسانو ته اِجازت اوکړې شو ، هغوی راغله ، په مړه خېټه يې خوراک اوکړو ، بيا هغوی پاڅيده ، لاړل ، نبي عليه السلام دوباره حکم اوکړو چې اوس نور لس کسان رااوغواړئ ، هغوی هم راغله ، په مړه خېټه يې خوراک اوکړو ، بيا لاړل .

همدغه شان لس لس کسان به راغوښتلې شو ، هغوی به په مړه خېټه خوراک کولو او واپس به تلل ، تر دې پورې چې ټولو صحابه کرامو دا خوراک په مړه ګېډه اوخوړو ، او دوی ټول اَويا (٧٠) يا اَتيا (٨٠) کسان وو . (١)

د مسلم شريف په يو روايت کې دا هم ذکر دي :

فَأَكَلُوا حَتَّى فَعَلَ ذٰلِكَ بِثَمَانِيْنَ رَجُلًا ، ثُمَّ أَكَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْدَ ذٰلِكَ وَأَهْلُ الْبَيْتِ ، وَتَرَكُوا سُؤْرًا . (٢)

---

(١) عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ ، أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ ، يَقُوْلُ : قَالَ أَبُوْ طَلْحَةَ لِأُمِّ سُلَيْمٍ : قَدْ سَمِعْتُ صَوْتَ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ضَعِيفًا أَعْرِفُ فِيْهِ الْجُوْعَ ، فَهَلْ عِنْدَكِ مِنْ شَيْءٍ ؟ فَقَالَتْ : نَعَمْ ، فَأَخْرَجَتْ أَقْرَاصًا مِنْ شَعِيْرٍ ، ثُمَّ أَخَذَتْ خِمَارًا لَهَا ، فَلَفَّتِ الْخُبْزَ بِبَعْضِهِ ، ثُمَّ دَسَّتْهُ تَحْتَ ثَوْبِي وَرَدَّتْنِي بِبَعْضِهِ ، ثُمَّ أَرْسَلَتْنِي إِلَى رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، قَالَ : فَذَهَبْتُ بِهِ ، فَوَجَدْتُ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسًا فِي الْمَسْجِدِ وَمَعَهُ النَّاسُ ، فَقُمْتُ عَلَيْهِمْ ، فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « أَرْسَلَكَ أَبُوْ طَلْحَةَ » ، قَالَ ، فَقُلْتُ : نَعَمْ ، فَقَالَ : « أَلِطَعَامٍ ؟ » ، فَقُلْتُ : نَعَمْ ، فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِمَنْ مَعَهُ : « قُوْمُوْا » قَالَ : فَانْطَلَقَ ، وَانْطَلَقْتُ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ حَتَّى جِئْتُ أَبَا طَلْحَةَ ، فَأَخْبَرْتُهُ ، فَقَالَ أَبُوْ طَلْحَةَ : يَا أُمَّ سُلَيْمٍ ! قَدْ جَاءَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالنَّاسِ ، وَلَيْسَ عِنْدَنَا مَا نُطْعِمُهُمْ ، فَقَالَتْ : اَللهُ وَرَسُوْلُهُ أَعْلَمُ ، قَالَ : فَانْطَلَقَ أَبُوْ طَلْحَةَ حَتَّى لَقِيَ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَأَقْبَلَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَعَهُ حَتَّى دَخَلَا ، فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « هَلُمِّي مَا عِنْدَكِ يَا أُمَّ سُلَيْمٍ » فَأَتَتْ بِذٰلِكَ الْخُبْزِ ، فَأَمَرَ بِهِ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَفُتَّ ، وَعَصَرَتْ عَلَيْهِ أُمُّ سُلَيْمٍ عُكَّةً لَهَا فَأَدَمَتْهُ ، ثُمَّ قَالَ فِيْهِ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا شَاءَ اللهُ أَنْ يَقُوْلَ ، ثُمَّ قَالَ : « اِئْذَنْ لِعَشَرَةٍ » ، فَأَذِنَ لَهُمْ فَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا ، ثُمَّ خَرَجُوا ، ثُمَّ قَالَ : « اِئْذَنْ لِعَشَرَةٍ » ، فَأَذِنَ لَهُمْ فَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا ، ثُمَّ خَرَجُوا ، ثُمَّ قَالَ : « اِئْذَنْ لِعَشَرَةٍ » حَتَّى أَكَلَ الْقَوْمُ كُلُّهُمْ وَشَبِعُوا ، وَالْقَوْمُ سَبْعُوْنَ رَجُلًا أَوْ ثَمَانُوْنَ . صحيح مسلم كتاب الاشربة بَابُ جَوَازِ اسْتِتْبَاعِهِ غَيْرَهُ إِلَى دَارِ مَنْ يَثِقُ بِرِضَاهُ بِذٰلِكَ ... رقم الحديث رقم الحديث (١٤٢) ٢٠٤٠ ، مشكاة المصابيح رقم الحديث ٥٩٠٨ .

(٢) صحيح مسلم كتاب الاشربة بَابُ جَوَازِ اسْتِتْبَاعِهِ غَيْرَهُ إِلَى دَارِ مَنْ يَثِقُ بِرِضَاهُ بِذٰلِكَ رقم الحديث ٢٠٤٠ (٢) .

چې اَتيا (٨٠) كسانو دا خوراک اُوخوړو ، بيا ددې نه پس نبي عليه السلام او ددې كور والهٔ خلقو هم اُوخوړو ، خو بيا يې هم په لوخي كې خوراک پرېخود . (يعنى ددې ټولو د خوراک نه پس بيا هم په لوخي كې خوراک پاتې شو) .

د نبي ﷺ د دُعا په بركت معمولي خوراک يو لک كسانو ته رسيدل

صاحب د مشكوة د بخاري شريف او مسلم شريف په حواله دا حديث رانقل كړي . حضرت ابوهريرة رضي الله عنه فرمايي :

كله چې په غزوه تبوک كې خلقو ته سخته اُولږه اُورسيده نو حضرت عُمر ﷺ نبي عليه السلام ته وفرمايل :

يَارَسُوْلَ اللهِ ! أُدْعُهُمْ بِفَضْلِ أَزْوَادِهِمْ . ثُمَّ ادْعُ اللهَ لَهُمْ عَلَيْهَا بِالْبَرَكَةِ .

اې د الله رسوله ! د خلقو سره چې څه لږه ډيره توخه پاتې ده هغه رااُوغواړئ ، بيا د الله ﷻ نه دُعا اوغواړئ چې د دوی د پاره په دې لږه توخه كې بركت واچوي . پيغمبر عليه السلام اوفرمايل : صحيح ده .

بيا نبي كريم صلى الله عليه وسلم د څرمني دَستر خوان رااُوغوښت ، دا خور كړې شو ، بيا يې خلقو ته حكم اوكړو چې د چا سره څه خوراک پاتې شوې وي هغه دې دلته راجَمع كړي، نو خلقو سره چې د خوراک څه پاتې شوې وو هغه يې راوړل شروع كړل : چا يو مُوټې برابر چنړې راوړی ، چا يو مُوټې برابر قجورې راوړی ، او چا د روټۍ ماتې ټُكړې راوړی ، تر دې پورې چې په دسترخوان كې څه لږ شيان راجمع شو ، نو رسول الله صلى الله عليه وسلم په دې كې د بركت دُعا اوكړه ، او بيا يې ټولو خلقو ته وفرمايل :

خُذُوْا فِيْ أَوْعِيَتِكُمْ . تاسو ددې نه خپل لوخي ډک كړئ .

نو ټولو صحابه كرامو ددې نه خپل خپل لوخي ډكول شروع كړل ، تر دې پورې چې دوی په غونډ لښكر كې خالي لوخې پرې نه خود ، بلكه ټول يې ترې ډک كړل .

حضرت ابوهريرة ﷺ فرمايي چې بيا غونډ لښكر واله خلقو (چې تقريبًا يولک ١٠٠،٠٠٠ كسان وو) ددې نه خوراک اوكړو ، تر دې پورې ټول پرې ماړه شو ، او بيا هم ډير

خوراک هماغه شان پاتې شو ، دې نه پس رسول الله صلى الله عليه وسلم صحابه کرامو ته او فرمايل:

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَأَنِّي رَسُوْلُ اللّٰهِ لَا يَلْقَى اللّٰهَ بِهِمَا عَبْدٌ غَيْرُ شَاكٍّ فَيُحْجَبَ عَنِ الْجَنَّةِ .

زه دا ګواهي ورکوم چې نشته دې لائق د عبادت مګر صرف يو الله دی ، او زه (بې د شک و شبهې نه) د الله ﷻ رسول يم ، او (دا خبره ياد لرئ چې) داسې هيڅ کله نشي کيدی چې يو کس بغير د څه شک و شبهې نه دا ګواهي ورکړی او دې په دې حالت کې د الله ﷻ سره مُلاقي شي او دې د جنت نه منع کړې شي (بلکه خامخا به جنت ته داخليږي)

يعنې څوک چې بغير د شک و شبهې نه د الله ﷻ د وَحدانيت او د نبي عليه السلام د رِسالت ګواهي ورکړي ، او دې د دې يقين سره وفات شي ، او د الله ﷻ سره يې په داسې حالت کې ملاقات اوشي نو دې به خامخا جنت ته داخليږي . (١)

د يوې پيالۍ مقدار خوراک درې سوه کسانو ته رسيدل

د بخاري او مسلم شريف حديث دی ، کوم چې صاحب د مشکوة هم رانقل کړی . حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې (کله) رسول الله صلى الله عليه وسلم نکاح د اُمّ المؤمنين حضرت زينب رضي الله عنها سره اوشوه (او شَبِ عرُوسي تېره شو) نو زما مور

(١) وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ : لَمَّا كَانَ يَوْمُ غَزْوَةِ تَبُوْكٍ أَصَابَ النَّاسَ مَجَاعَةٌ . فَقَالَ عُمَرُ : يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ ! اُدْعُهُمْ بِفَضْلِ أَزْوَادِهِمْ . ثُمَّ ادْعُ اللّٰهَ لَهُمْ عَلَيْهَا بِالْبَرَكَةِ . فَقَالَ : نَعَمْ . قَالَ : فَدَعَا بِنِطَعٍ فَبُسِطَ ثُمَّ دَعَا بِفَضْلِ أَزْوَادِهِمْ فَجَعَلَ الرَّجُلُ يَجِيْءُ بِكَفِّ ذُرَةٍ . وَيَجِيْءُ الْآخَرُ بِكَفِّ تَمْرٍ . وَيَجِيْءُ الْآخَرُ بِكِسْرَةٍ حَتّٰى اجْتَمَعَ عَلَى النِّطَعِ شَيْءٌ يَسِيْرٌ . فَدَعَا رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْبَرَكَةِ . ثُمَّ قَالَ : خُذُوْا فِي أَوْعِيَتِكُمْ . فَأَخَذُوْا فِي أَوْعِيَتِهِمْ حَتّٰى مَا تَرَكُوْا فِي الْعَسْكَرِ وِعَاءً إِلَّا مَلَؤُوْهُ . قَالَ فَأَكَلُوْا حَتّٰى شَبِعُوْا وَفَضَلَتْ فَضْلَةٌ . فَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَأَنِّي رَسُوْلُ اللّٰهِ لَا يَلْقَى اللّٰهَ بِهِمَا عَبْدٌ غَيْرُ شَاكٍّ فَيُحْجَبَ عَنِ الْجَنَّةِ » مشكاة المصابيح باب في المعجزات الفصل الاول رقم الحديث ٥٩١٢ (٤٧) ، صحيح البخاري رقم الحديث ٢٤٨٤ . ورقم ٢٩٨٢ ، صحيح مسلم كتاب الايمان بَابُ مَنْ لَقِيَ اللّٰهَ بِالْإِيمَانِ وَهُوَ غَيْرُ شَاكٍّ فِيهِ دَخَلَ الْجَنَّةَ وَحُرِّمَ عَلَى النَّارِ رقم الحديث ٤٥ (٢٧) .

اُمّ سُلیم قجورې ، غوړي ، او پنیر راواخیسته ، ددې نه یې د حلوا په شان خوراک تیار کړو (١) ، بیا یې په یو وړوکي لوخي (پیاله وغیره) کې واچول ، او ماته یې وویل :

يَا أَنَسُ ! اِذْهَبْ بِهٰذَا إِلَى رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْ بَعَثَتْ بِهٰذَا إِلَيْكَ أُمِّيْ وَهِيَ تُقْرِئُكَ السَّلَامَ وَتَقُوْلُ : إِنَّ هٰذَا لَكَ مِنَّا قَلِيْلٌ يَا رَسُوْلَ اللهِ .

اې انس ! دا د رسول الله صلی الله علیه وسلم خدمت ته ویسه ، او ورته ووایه : چې دا (هدیه) زما مور تاسو ته رالیږلې ده ، هغه تاسو ته سلام وایي ، او دا درته وایي چې : اې د الله رسوله ! دا معمولي خوراک زمونږ د طرفه ستاسو د پاره هدیه ده (اګر چې ستاسو د شان لائقه نده ، خو بیا هم ستاسو د مهربانۍ نه دا اُمید دی چې دا به قبوله کړی) .

حضرت انس رضی الله عنه فرمایي : چې ما دا خوراک راواخیسته ، د رسول الله صلی الله علیه وسلم په خدمت کې حاضر شوم ، او خپلې مور چې راته څه خبرې کړې وې هغه مې نبي علیه السلام ته اوکړې ، پیغمبر علیه السلام (په خوشحالۍ باندې قبلولو سره) وفرمایل : دا کیږده ، بیا یې وفرمایل :

اِذْهَبْ فَادْعُ لِيْ فُلَانًا وَفُلَانًا وَفُلَانًا رِجَالًا سَمَّاهُمْ وَادْعُ مَنْ لَقِيْتَ .

ته لاړ شه ، فلانې ، فلانې ، او فلانې کس راوله ، او په لاره کې چې درسره څوک ملاؤ شي هغه هم راوله (حضرت انس رضی الله عنه فرمایي چې ماته نبي علیه السلام ددې کسانو نومونه هم اخیستي وو ، خو چونکه اوس د هغوی نومونه زما د ذهن نه اُوتي دي ، نو ځکه مې تعبیر ترې په فلان ، فلان او فلان سره اوکړو) .

پس زه لاړم ، نبي کریم صلی الله علیه وسلم چې راته د چا چا نومونه اخیستي وو او د ما سره په لاره کې څوک ملاؤ شو دا ټول مې راوستل . کله چې کور ته راغلم نو کور د خلقونه پوره ډک ؤ ، د حضرت انس رضي الله عنه نه پوښتنه اوشوه چې : په دغه وخت کې تاسو څومره خلق وی ؟ ده ورته وویل : تقریبًا درې سوه (٣٠٠) کسان به وو .

---

(١) په عربۍ کې دیته " حَیس " وایي ، په پښتو ژبه کې ورته بعضې خلق " مَالیده " وایي .

حضرت انس رضي الله عنه فرمايي : ما أوليده چې رسول الله صلى الله عليه وسلم په هغه خوراک باندې خپل لاس مبارک ايخې وُ ، او هغه څه يې ورباندې وويل کوم چې الله تعالیٰ غوښته (يعنى د خير او برکت دُعا يې اوکړه).

بيا نبي عليه السلام لس لس کسان د خوراک د پاره راغوښتل شروع کړل ، او هغوی ته يې وفرمايل :

أُذْكُرُوا اسْمَ اللهِ وَلْيَأْكُلْ كُلُّ رَجُلٍ مِمَّا يَلِيْهِ .

تاسو د الله جل جلاله نوم يادوئ ، او هر کس دې د خپلې مخې نه خوراک کوي .

حضرت انس رضي الله عنه فرمايي : دې لسو کسانو خوراک اوکړو تر دې پورې چې دوی ماړه شو نو دوی أووتل ، بيا د نورو لسو کسانو جَماعت راغی ، هغوی هم په مړه خېټه خوراک اوکړو ، دغه شان (نمبر په نمبر) ټولو (درې سوه ٣٠٠ کسانو) په مړه خېټه خوراک اوکړو . بيا رسول الله صلى الله عليه وسلم ما ته وفرمايل :

اِرْفَعْ . اې انس ! (چونکه ټول خلق د خوراک نه فارغ شوي دي نو) ته اوس دا پيالی راپورته کړه . فَمَا أَدْرِيْ حِيْنَ وَضَعْتُ كَانَ أَكْثَرَ أَمْ حِيْنَ رَفَعْتُ ؟ (١)

---

(١) عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَرُوْسًا بِزَيْنَبَ فَعَمَدَتْ أُمِّيْ أُمُّ سُلَيْمٍ إِلَى تَمْرٍ وَسَمْنٍ وَأَقِطٍ فَصَنَعَتْ حَيْسًا فَجَعَلَتْهُ فِيْ تَوْرٍ . فَقَالَتْ : يَا أَنَسُ ! اِذْهَبْ بِهٰذَا إِلَى رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْ بَعَثَتْ بِهٰذَا إِلَيْكَ أُمِّيْ وَهِيَ تُقْرِئُكَ السَّلَامَ وَتَقُوْلُ : إِنَّ هٰذَا لَكَ مِنَّا قَلِيْلٌ يَا رَسُوْلَ اللهِ . قَالَ فَذَهَبْتُ . فَقُلْتُ . فَقَالَ : ضَعْهُ . ثُمَّ قَالَ : اِذْهَبْ فَادْعُ لِيْ فُلَانًا وَفُلَانًا وَفُلَانًا رِجَالًا سَمَّاهُمْ وَادْعُ مَنْ لَقِيْتَ . فَدَعَوْتُ مَنْ سَمّٰى وَمَنْ لَقِيْتُ . فَرَجَعْتُ فَإِذَا الْبَيْتُ غَاصٌّ بِأَهْلِهِ . قِيْلَ لِأَنَسٍ : عدد كم كَانُوا ؟ قَالَ : زهاء ثَلَاث مائَة . فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَضَعَ يَدَهُ عَلَى تِلْكَ الْحَيْسَةِ وَتَكَلَّمَ بِمَا شَاءَ اللهُ . ثُمَّ جَعَلَ يَدْعُوْ عَشَرَةً عَشَرَةً يَأْكُلُوْنَ مِنْهُ وَيَقُوْلُ لَهُمْ : « أُذْكُرُوا اسْمَ اللهِ وَلْيَأْكُلْ كُلُّ رَجُلٍ مِمَّا يَلِيْهِ » قَالَ : فَأَكَلُوْا حَتّٰى شَبِعُوْا . فَخَرَجَتْ طَائِفَةٌ وَدَخَلَتْ طَائِفَةٌ حَتّٰى أَكَلُوْا كُلُّهُمْ . قَالَ لِيْ : يَا أَنَسُ ! اِرْفَعْ . فَرَفَعْتُ . فَمَا أَدْرِيْ حِيْنَ وَضَعْتُ كَانَ أَكْثَرَ أَمْ حِيْنَ رَفَعْتُ . مشكاة المصابيح كتاب الفضائل والشمائل باب في المعجزات الفصل الاول رقم الحديث ٥٩١٣ (٤٦) ، صحيح البخاري كتاب النكاح بَابُ الْهَدِيَّةِ لِلْعَرُوْسِ رقم الحديث ٥١٦٣ ، صحيح مسلم كتاب النكاح بَابُ زَوَاجِ زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ ، وَنُزُوْلِ الْحِجَابِ ، وَإِثْبَاتِ وَلِيْمَةِ الْعُرْسِ رقم الحديث ٩٤ (١٤٢٨) ، سنن الترمذي رقم الحديث ٣٢١٨ .

پس ما دا پیاله راپورته کړه ، نو ماته اوس صحیح اندازه نه لږیده چې کله ما دا پیاله ایخې وه نو آیا هاغه وخت په دې کې دا خوراک زیات وُ یا اوس چې (د دري سوه کسانو د خوراک نه پس چې) ما را اُوچته کړه اوس په کې زیات دی ؟

د یوې چیلۍ جګر یو سل دیرش (۱۳۰) کسانو په مړه خېټه اوخوړ. او بیا هم پاتې شو

د بخاري او مسلم شریف حدیث دی ، حضرت عبدالرحمن بن ابي بکر رضي الله عنه فرمایي چې مونږ د نبي علیه السلام سره (په یو سفر کې) یو سل او دیرش (۱۳۰) کسان وو. رسولُ الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل :

هَلْ مَعَ أَحَدٍ مِنْكُمْ طَعَامٌ ؟

آیا په تاسو کې د چا سره څه خوراک شته ؟

نو د یو کس سره تقریبًا یو صاع اُوړیشې ملاؤ شوی ، دا واغږل شوی ، بیا یو مشرک راغی ، چې د ګډوډ او اُوږدو ویښتانو واله وُ ؛ یوه چیلۍ یې راروانه کړې وه ، نبي علیه السلام ورنه پوښتنه اوکړه :

أَبَيْعٌ أَمْ عَطِيَّةٌ .

آیا دا چیلۍ د خرڅ ده یا عطیه ده ؟ (یا هِبه ده ؟)

هغه ورته ووېل : دا د خرڅ د پاره ده ، نبي علیه السلام ورنه چیلۍ واخیسته ، بیا ذبح کړې شوه ، پیغمبر علیه السلام حکم اوکړو چې ددې ځګر دې وریت کړې شي .

حضرت عبدالرحمن بن ابي بکر رضي الله عنه فرمایي : قسَم په الله ، په یو سل دیرشو (۱۳۰) کسانو کې هر یو کس ته نبي علیه السلام ددې ځګر نه د خوراک د پاره حِصه راپرېکړه ، چې کوم کس به حاضر وُ هغه ته به یې ورکړه ، او چې کوم به غائب وُ هغه له به یې حِصه کیښوده ، بیا یې دا په دوه غټو پیالو (کاسو) کې کیښوده :

فَأَكَلْنَا أَجْمَعُونَ وَشَبِعْنَا . وَفَضَلَ فِي الْقَصْعَتَيْنِ . فَحَمَلْتُهُ عَلَى الْبَعِيرِ .

پس مونږ ټولو دا ځِګر اوخوړ ، مونږ وربانديې ماړه هم شو ، خو بيا هم په کاسو کې هماغه شان پاتې شو ، بيا ما دا په اوښ باندې کيښود . (۱)

په نيم وَسق اوربشو کې د برکت مُعجزه

د مسلم شريف حديث دی ، حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي چې يو کس نبي عليه الصلوة والسلام ته راغی ، او خوراک يې ورنه اوغوښت ، پيغمبر عليه السلام هغه ته نيم وَسق اوربشې ورکړی .

دې سړي به هميشه په خپله ، دده بي بي او د دوی ميلمنو ددې وَربشو نه خوراک کولو ، خو دا به نه ختميدی ، تر دې پورې چې يوه ورځ دې سړي دا باقي مانده اوربشې اوتَللې ، نو ددې په وجه هغه وَربشې بيا ختمې شوی ، دا سړی بيا رسول الله صلی الله عليه وسلم ته راغی (او صورتِ حال يې ورته بيان کړو) ، پيغمبر عليه السلام ده ته وفرمايل :

لَوْ لَمْ تَكِلْهُ لَأَكَلْتُمْ مِنْهُ، وَلَقَامَ لَكُمْ . (۲)

---

(۱) عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا . قَالَ : كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثِيْنَ وَمِائَةً . فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « هَلْ مَعَ أَحَدٍ مِنْكُمْ طَعَامٌ ؟ » فَإِذَا مَعَ رَجُلٍ صَاعٌ مِنْ طَعَامٍ أَوْ نَحْوُهُ . فَعُجِنَ . ثُمَّ جَاءَ رَجُلٌ مُشْرِكٌ مُشْعَانٌّ طَوِيْلٌ . بِغَنَمٍ يَسُوْقُهَا . فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « أَبَيْعٌ أَمْ عَطِيَّةٌ » أَوْ قَالَ : « هِبَةٌ » قَالَ : لَا . بَلْ بَيْعٌ . قَالَ : فَاشْتَرٰى مِنْهُ شَاةً فَصُنِعَتْ . فَأَمَرَ نَبِيُّ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِسَوَادِ الْبَطْنِ يُشْوٰى . وَايْمُ اللهِ . مَا مِنَ الثَّلَاثِيْنَ وَمِائَةٍ إِلَّا قَدْ حَزَّ لَهُ حُزَّةً مِنْ سَوَادِ بَطْنِهَا . إِنْ كَانَ شَاهِدًا أَعْطَاهَا إِيَّاهُ . وَإِنْ كَانَ غَائِبًا خَبَأَهَا لَهُ . ثُمَّ جَعَلَ فِيْهَا قَصْعَتَيْنِ . فَأَكَلْنَا أَجْمَعُوْنَ وَشَبِعْنَا . وَفَضَلَ فِي الْقَصْعَتَيْنِ . فَحَمَلْتُهُ عَلَى الْبَعِيْرِ . أَوْ كَمَا قَالَ . صحيح البخاري كتاب الاطعمة بَابُ مَنْ أَكَلَ حَتّٰى شَبِعَ رقم الحديث ٥٣٨٢ ، رقم ٢٦١٨ باب قبول الهدية من المشركين ، صحيح مسلم باب اكرام الضيف وفضل ايثاره رقم الحديث ٢٠٥٦ ، السنن الكبرى للبيهقي ١٨٧٨٩ باب ما جاءلي في هدايا المشركين للامام .

(۲) عَنْ جَابِرٍ ﷺ أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْتَطْعِمُهُ . فَأَطْعَمَهُ شَطْرَ وَسْقِ شَعِيْرٍ . فَمَا زَالَ الرَّجُلُ يَأْكُلُ مِنْهُ وَامْرَأَتُهُ وَضَيْفُهُمَا . حَتّٰى كَالَهُ . فَأَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ : « لَوْ لَمْ تَكِلْهُ لَأَكَلْتُمْ مِنْهُ ، وَلَقَامَ لَكُمْ » . صحيح مسلم كتاب الفضائل بَابٌ فِي مُعْجِزَاتِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رقم الحديث ٢٢٨١ ، المستدرک على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ٥٠٧٥ ذكر مناقب نوفل بن الحارث بن عبدالمطلب ... مشكاة المصابيح باب في المعجزات رقم الحديث ٥٩٣١ ، كنز العمال رقم الحديث ٣١٨١٢ .

که چیرته تا هغه اُوربشې نه وی تَللي نو همیشه به تاسو د هغې نه راخیستو سره خوراک کولی ، او هغه به د تاسره هماغه شان باقي پاتې وی .

فائده : دا د رسولُ الله صلی الله علیه وسلم د برکت معجزه ده چې نیم وَسق وَربشې دې خلقو دومره ډیره زَمانه اُوخوړی خو بیا هم نه ختمیدی .

د نبي ﷺ د دُعا په برکت یَو وِیشت قجورې په کلونو کلونو اِستعمالول

د ترمذي شریف حدیث دی ، حضرت ابوهریرة رضي الله عنه فرمایي چې ما نبي کریم صلی الله علیه وسلم ته یو څو (یعنی یَو وِیشت ۲۱) قجورې راوړی ، او ورته اُومې فرمایل :

يَا رَسُولَ اللهِ ! اُدْعُ اللهَ فِيهِنَّ بِالْبَرَكَةِ .

اې د الله رسوله ! د الله ﷻ نه زما د پاره په دې قجورو کې د برکت دُعا اوکړئ .

نبي کریم صلی الله علیه وسلم هغه قجورې په خپل لاس مُبارک کې راواخیستی (یا دا چې خپل لاس مبارک یې پرې کیښود) ، بیا یې زما د پاره په دې کې د هدایت دُعا اوکړه ، او راته وې فرمایل :

خُذْهُنَّ وَاجْعَلْهُنَّ فِي مِزْوَدِكَ هٰذَا ، أَوْ فِي هٰذَا الْمِزْوَدِ ، كُلَّمَا أَرَدْتَ أَنْ تَأْخُذَ مِنْهُ شَيْئًا فَأَدْخِلْ يَدَكَ فِيهِ فَخُذْهُ وَلَا تَنْثُرْهُ نَثْرًا .

دا قجورې واخله ، او په خپل دې تُوشه دان کې یې واچوه ، کله چې ته ددې نه څه قجورې راخیستل غواړی نو دې توشه دان ته لاس ننباسه ، او ددې نه قجورې راخله خو توشه دان هیڅ کله مه څنډه (یعنی مکمل یې مه خالي کوه) .

حضرت ابوهریرة رضي الله عنه فرمایي :

فَقَدْ حَمَلْتُ مِنْ ذٰلِكَ التَّمْرِ كَذَا وَكَذَا مِنْ وَسْقٍ فِي سَبِيلِ اللهِ ، فَكُنَّا نَأْكُلُ مِنْهُ وَنُطْعِمُ .

چې (ما په دې قجورو کې دومره برکت اُولید چې) ما ددې قجورو نه دومره دومره وَسقه (یعنی د مَنونو په حساب سره ډیرې زیاتې) قجورې د الله ﷻ په لاره کې خرچ کړی ، او مونږ ټولو به په خپله هم ددینه خوراک کولو ، او په نورو (دُوستانو او فقیرانو) مو هم خوړلی .

حضرت ابوهريرة ﷺ فرمايي: دا توشه دان (ما د خپلې ملا سره تړلې ؤ ، دا) ما د خپلې ملا نه نه جُدا کول ، تر دې پورې چې حضرت عثمان ﷺ شهيد شو نو په هاغه ورځ دا په خپله زما د ملا نه لوغورځيد (او رانه ورک شو) . (۱)

فائده: د دې حديث د آخري الفاظو نه دا هم معلومه شوه چې کله په معاشره کې قتل و قتال ، ظلم و فساد خورشي نو بيا خير و برکت هم ختميږي .

په قجورو کې د برکت بله مُعجزه

د بخاري شريف حديث دی ، حضرت جابر ﷺ فرمايي : کله چې زما پلار (په غزوه اُحد کې) شهيد شو نو په هغه باندې (د يهوديانو) ډير قرض ؤ ، ما قرض خواهانو ته پيش کش اوکړو چې د مونږ سره دا څومره قجورې دي دا ټولې زما د پلار د قرض په بَدل کې واخلئ ، ليکن هغوی اِنکار اوکړو (ځکه دې يهودو ته دا قجورې د خپل قرض په مقابله کې کمې ښکاره کيدی) ، آخِر زه د رسولُ الله صلی الله عليه وسلم په خدمت کې حاضر شوم ، او ورته مې ووېل :

يَا رَسُولَ اللهِ ! قَدْ عَلِمْتَ أَنَّ وَالِدِيْ اُسْتُشْهِدَ يَوْمَ أُحُدٍ ، وَتَرَكَ عَلَيْهِ دَيْنًا كَثِيْرًا ، وَإِنِّيْ أُحِبُّ أَنْ يَرَاكَ الْغُرَمَاءُ .

(اې د الله رسوله !) يقينًا تاسو ته معلومه ده چې زما پلار په غزوهٔ اُحد کې شهيد شوې دی ، او هغه د ځان پسې ډير قرض پريښې دی ، او بيشکه زه دا خوښوم چې دا قرض خواهان

(۱) عَنْ أَبِيْ هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ : أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِتَمَرَاتٍ ، فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! أُدْعُ اللهَ فِيْهِنَّ بِالْبَرَكَةِ . فَضَمَّهُنَّ ثُمَّ دَعَا لِيْ فِيْهِنَّ بِالْبَرَكَةِ . فَقَالَ لِيْ : خُذْهُنَّ وَاجْعَلْهُنَّ فِيْ مِزْوَدِكَ هٰذَا . أَوْ فِيْ هٰذَا الْمِزْوَدِ ، كُلَّمَا أَرَدْتَ أَنْ تَأْخُذَ مِنْهُ شَيْئًا فَأَدْخِلْ يَدَكَ فِيْهِ فَخُذْهُ وَلَا تَنْثُرْهُ نَثْرًا . فَقَدْ حَمَلْتُ مِنْ ذٰلِكَ التَّمْرِ كَذَا وَكَذَا مِنْ وَسْقٍ فِيْ سَبِيْلِ اللهِ . فَكُنَّا نَأْكُلُ مِنْهُ وَنُطْعِمُ ، وَكَانَ لَا يُفَارِقُ حِقْوِيْ حَتّٰى كَانَ يَوْمُ قَتْلِ عُثْمَانَ فَإِنَّهُ انْقَطَعَ . رواه الترمذي ابواب المناقب بَابُ مَنَاقِبِ أَبِيْ هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ رقم الحديث ۳۸۳۹ ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات رقم الحديث ۵۹۳۳ (٦٦) ، صحيح ابن حبان ذِكر مَابَارَكَ اللهُ ما فضل من أزوادِ أصحابِ رسول الله صلى الله عليه وسلم .

تاسو اُوويني (يعنی چې تاسو هلته تشريف فرمايې. او دا قرض خواهان تاسو اُوويني نو ستاسو په ليدلو سره به دوی د ما سره څه رِعايت اوکړي) ، نبي عليه السلام راته وفرمايل:

اِذْهَبْ فَبَيْدِرْ كُلَّ تَمْرٍ عَلَى نَاحِيَتِهِ .

ته لاړ شه ، او د هر قِسمه قجورو ځانله ځانله ډِهيرې جوړ کړه (يعنی هر قِسمه قجوري جدا جدا کيږده) .

نو ما همداسې اوکړل (چې د ما سره څومره قجورې وی د هغې ټول نه مې جدا جدا ډِهيري جوړ کړل) ، بيا مې نبي عليه السلام ته د راتلو دعوت ورکړو .

کله چې قرض خواهانو رسولُ الله صلی الله عليه وسلم اُوليده نو هغوی د ما سره داسې رَوِيه اوکړه ګويا چې دوی په ما باندې حاوي شوي وي . (١)

نبي عليه السلام چې د دوی دا رَوِيه اُوليده نو د قجورو د هغه غټې ډِهيري نه درې پيرې ګېرچاپېره تاؤ شو ، بيا يې وفرمايل :

اُدْعُ أَصْحَابَكَ .

ته خپل قرض خواهان را اُوغواړه .

(هر کله چې دوی ټول راغله) نو دوی ته يې قجورې ورکول شروع کړه ، تر دې پورې چې الله تعالی زما د پلار ټول قرض خلاص کړو .

او زه په دې هم راضي ووم چې الله تعالی په دې قجورو باندې صِرف زما د پلار قرضه اَداء کړي ، اګر چې زه خپلو خورانو د پاره يوه قجوره هم وړ نه سَم ، خو ليکن الله تعالی د نبي عليه السلام د مُعجزې په برکت سره د قجورو ټول ډِهيرې هماغه شان محفوظ اُوساتل ، تر دې پورې چې نبي رسول الله صلی الله عليه وسلم کوم ډِهيري ته ناست وُ ما چې هغې ته اُوکتل نو داسې معلوميده چې ددېنه يوه قجوره هم نده کمه شوی .

---

(١) يعنی هغه يهودو قرض خواهانو چې نبي عليه السلام اُوليده نو دا ګمان يې اوکړو چې ګني اوس به دې مونږ ته د قرض معاف کولو يا د صبر کولو په باره کې مشوره راکوي نو ځکه دوی په سخته لهجه کې د قرض د غوښتلو مطالبه اوکړه ، او داسې رَوِيه يې ظاهره کړه چې مونږ ته فوري طريقې سره قرض واپس کول په کار دي .

(نو چې کله د قجورو ددې غټ ډېرۍ نه څه نه وو کم شوي حالانکه ددې نه تولو قرض خواهانو ته قجورې ورکړې شوې وې نو دا نور ډېرۍ د قجورو خو به په طريق اولی باندې محفوظ پاتې وو) . (۱)

يوه پياله شوده (پئ) ډيرو صحابه کرامو په مړه ګېډه اوڅکل

د بخاري شريف حديث دی ، حضرت ابوهريرة رضي الله عنه فرمايي : قسَم په هغه ذات چې د هغه نه علاوه بل ذات د عبادت لائق نشته چې زه به د ډيرې اولږې د وجې نه پَرمخې په زمکه څملاستم ، او ما به د ډيرې اولږې د وجې نه په خپله خېټه پورې کانړې تړَل .

يوه ورځ زه (د ډيرې اولږې د وجې نه) په هغه لاره کې کيناستم په کومه لاره به چې صحابه کرام تلل ، نو حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه په دې لاره باندې راغی ، ما د هغه نه د کتابُ الله د يو آيت متعلق پوښتنه اوکړه ، زما د پُوښتنې مقصد صرف دا وُ چې هغه به په ما باندې څه اُوخوري ، (د جواب راکولو نه پس) هغه لاړو خو څه يې او نه کړل (يعنی په ما باندې يې څه او نه خوَړل ، ځکه هغه زما په اُولږه پوهه نه شو) .

بيا په ما باندې حضرت عُمر رضي الله عنه تېر شو نو ما د هغه نه هم د قرآن مجيد د يو آيت متعلق پوښتنه اوکړه ، او د پوښتنې مقصد مې صرف همدا وُ چې دې را باندې څه اُوخوري ، خو هغه هم لاړو ، او څه يې او نه کړل .

---

(۱) قَالَ الشَّعْبِيُّ : حَدَّثَنِيْ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْأَنْصَارِيُّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا : أَنَّ أَبَاهُ اسْتُشْهِدَ يَوْمَ أُحُدٍ وَتَرَكَ سِتَّ بَنَاتٍ ، وَتَرَكَ عَلَيْهِ دَيْنًا . فَلَمَّا حَضَرَ جِدَادُ النَّخْلِ أَتَيْتُ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فَقُلْتُ : يَا رَسُوْلَ اللهِ ! قَدْ عَلِمْتَ أَنَّ وَالِدِيْ اُسْتُشْهِدَ يَوْمَ أُحُدٍ ، وَتَرَكَ عَلَيْهِ دَيْنًا كَثِيْرًا . وَإِنِّيْ أُحِبُّ أَنْ يَرَاكَ الْغُرَمَاءُ . قَالَ : « اِذْهَبْ فَبَيْدِرْ كُلَّ تَمْرٍ عَلَى نَاحِيَتِهِ » . فَفَعَلْتُ ثُمَّ دَعَوْتُهُ . فَلَمَّا نَظَرُوْا إِلَيْهِ أُغْرُوْا بِيْ تِلْكَ السَّاعَةَ . فَلَمَّا رَأَى مَا يَصْنَعُوْنَ أَطَافَ حَوْلَ أَعْظَمِهَا بَيْدَرًا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ . ثُمَّ جَلَسَ عَلَيْهِ . ثُمَّ قَالَ : « اُدْعُ أَصْحَابَكَ » فَمَا زَالَ يَكِيْلُ لَهُمْ حَتَّى أَدَّى اللهُ أَمَانَةَ وَالِدِيْ . وَأَنَا وَاللهِ رَاضٍ أَنْ يُؤَدِّيَ اللهُ أَمَانَةَ وَالِدِيْ ، وَلَا أَرْجِعَ إِلَى أَخَوَاتِيْ بِتَمْرَةٍ . فَسَلِمَ وَاللهِ الْبَيَادِرُ كُلُّهَا حَتَّى أَنِّيْ أَنْظُرُ إِلَى الْبَيْدَرِ الَّذِيْ عَلَيْهِ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَأَنَّهُ لَمْ يَنْقُصْ تَمْرَةً وَاحِدَةً .
رواه البخاري كتاب الوصايا بَابُ قَضَاءِ الْوَصِيِّ دُيُوْنَ الْمَيِّتِ بِغَيْرِ مَحْضَرٍ مِنَ الْوَرَثَةِ رقم الحديث ۲۷۸۱ ، و رقم ۴۰۵۴ كتاب المغازي بَابُ : إِذْ هَمَّتْ طَائِفَتَانِ مِنْكُمْ أَنْ تَفْشَلَا .... مشكاة المصابيح رقم الحديث ۵۹۰۶ (۳۹) باب في المعجزات .

ددې نه پس په ما باندې ابوالقاسم محمّدُ رّسولُ الله صلى الله عليه وسلم تېرشو، دوى چې کله زه اُوليدم نو مُسکې شو، دوى زما د زړه په خبره پوهه شو، او زما د مَخ د آثارو نه يې معلومه کړه، بيا يې ماته وفرمايل: يَاأَبَاهِرٍّ ! اې ابوهريرة ! ما ورته وويل:

لَبَّيْكَ يَارَسُولَ اللهِ . اې د الله رسوله ! حاضريم.

دوى وفرمايل: اِلْحَقْ . د ماسره راځه.

نبي عليه السلام روان شو، زه هم ورپسې شاته روان ووم، بيا پيغمبر ﷺ دننَه تشريف وړې وړو، اجازت يې اُوغوښتو، نو ماته اجازت ملاؤ شو.

کله چې رسولُ الله ﷺ دننَه داخل شو نو په يوه پياله کې يې شُوده اُوموندَه، پوښتنه يې اوکړه: مِنْ أَيْنَ هٰذَا اللَّبَنُ ؟ دا شُوده د کوم ځاى نه راغلي دي ؟

هغوى ورته وويل: دا تاسو ته فلاني سړي يا فلاني ښځې هديه رالېږلې ده، پيغمبر عليه السلام وفرمايل: اې ابوهريرة ! ما جواب ورکړو: اې د الله رسوله ! په خِدمت کې حاضريم (څه حکم دى ؟)، نبي عليه السلام وفرمايل:

اِلْحَقْ إِلَى أَهْلِ الصُّفَّةِ فَادْعُهُمْ لِيْ .

اهلِ صفهؤ (صحابه کرامو) ته ورشه، او هغوى ماته رااُوغواړه.

(اهلِ صُفه څوک وو ؟) راوي وايي: چې اهلِ صُفه د اسلام ميلمانه وو، دوى نه د چا په کور کې، نه د چا د مال سره، او نه يې د هيچا سره پناه اخيسته، کله به چې رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ته صدقه راغله نو دا به يې اَصحابِ صُفّهؤ ته وَرَاُوليږله او په خپله به يې ددې نه هيڅ نه خوَړه، خو چې کله به دوى ته هديه راغله نو دا به يې دوى ته هم اُوليږله او په خپله به يې هم ورنه څه اُوخوَړه، هغوى به يې هم د ځان سره په دې کې شريکول.

حضرت ابوهريرة ﷺ فرمايي (چې کله نبي عليه السلام ماته د اَصحابِ صُفّهؤ خبره اوکړه نو) ماته دا خبره گرانه معلومه شوه، ما د ځان سره وويل: چې دا لږ شُوده به په دې ټولو اَصحابِ صُفّهؤ باندې څنګه تقسيم شي ؟ ددې حَقدار خو زه ووم چې دا اُوڅکم، او څه قوت ورباندې حاصل کړم.

(بل دا) چې کله اهلِ صُفه راشي نو رسولُ الله صلى الله عليه وسلم به همدا ماته حکم کوي چې دوی ته دا شوده (پی) ورکړه، او شايد چې ماته په دې کې هيڅ هم را او نه رسي.

ليکن د الله ﷻ او د هغه د رسول ﷺ د حکم منلو نه بغير زما د پاره بله چاره نه وه (يعنی ما د دوی د حکم خِلاف وَرزي نه شوه کولی) نو زه اَصحاب صفه ؤ ته راغلم او هغوی ته مې د نبي عليه السلام د طرفه دعوت ورکړو، دوی ټول راغله، د نبي عليه السلام نه يې اجازت اوغوښتو، دوی ورته د راتللو اِجازت ورکړو، دوی په دې کور کې په خپل خپل ځای باندې کيناست، نبي اکرم صلى الله عليه وسلم ماته وفرمايل: يَا أَبَا هِرٍّ ا اې ابوهريرة!

ما ورته جواب ورکړو: لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللهِ. اې د الله رسوله! حاضريم.

نبي عليه السلام وفرمايل:

خُذْ فَأَعْطِهِمْ. دا (د شودو پياله) واخله، او دوی ته يې (نمبر په نمبر) ورکړه.

حضرت ابوهريرة رضي الله عنه فرمايي چې ما دا پياله راواخيسته او يو کس ته مې ورکړه، هغه ورنه په مړه خېټه شوده اُوڅکل، بيا يې ماته واپس راکړه، نو ما دا دويم کس ته ورکړه، هغه هم ورنه په مړه ګېډه اُوڅکل، دغه شان ما (نمبر په نمبر) هر کس ته پياله ورکوله هغه به ورنه په مړه خېټه شوده څکل او ماته به يې واپس راکوله، تر دې پورې چې زه نبي اکرم صلى الله عليه وسلم ته اُورسيدم، تر دې وخته پورې ټول صحابه کرام ماړه شوي وو، پيغمبر عليه السلام پياله راواخيسته په خپل لاس مُبارک يې کيښوده، ما طرف ته يې اُوکتل، مُسکې شو، او راته وې ويل: اې ابوهريرة! ما ورته وويل: اې د الله رسوله حاضِريم، راته وې فرمايل: بَقِيتُ أَنَا وَأَنْتَ. صرف زه او ته پاتې يو.

ما ورته وويل: صَدَقْتَ يَا رَسُولَ اللهِ. اې د الله رسوله! تاسو ريښتيا وويل.

بيا يې راته وفرمايل: اُقْعُدْ فَاشْرَبْ. کېنه، او دا شوده اُوڅکه.

نو زه کيناستم، شوده مې اُوڅکل، دوی بيا وفرمايل: اُوڅکه. ما نور هم اُوڅکل، دوی به مسلسل ماته فرمايل: چې اُوڅکه. تر دې پورې چې ما ورته وويل:

لَا وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ ، مَا أَجِدُ لَهُ مَسْلَكًا . قسم په هغه ذات چې تاسو يې برحق پيغمبر راليږلي يې. په ما کې ددې د څکلو نور ګنجائش نشته .

نبي عليه السلام راته وفرمايل : دا پياله ماله راکړه . نو ما د اپياله هغوی ته ورکړه ، هغوی د الله ﷻ حمد بيان کړو ، بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ يې وويله ، او باقي پاتې شوده يې أوڅکل . (١)

(١) عَنْ مُجَاهِدٍ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ كَانَ يَقُولُ: أَللهِ الَّذِي لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ ، إِنْ كُنْتُ لَأَعْتَمِدُ بِكَبِدِي عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْجُوْعِ ، وَإِنْ كُنْتُ لَأَشُدُّ الْحَجَرَ عَلَى بَطْنِيْ مِنَ الْجُوْعِ . وَلَقَدْ قَعَدْتُ يَوْمًا عَلَى طَرِيقِهِمُ الَّذِي يَخْرُجُوْنَ مِنْهُ . فَمَرَّ أَبُو بَكْرٍ . فَسَأَلْتُهُ عَنْ آيَةٍ مِنْ كِتَابِ اللهِ ، مَا سَأَلْتُهُ إِلَّا لِيُشْبِعَنِيْ ، فَمَرَّ وَلَمْ يَفْعَلْ . ثُمَّ مَرَّ بِي عُمَرُ . فَسَأَلْتُهُ عَنْ آيَةٍ مِنْ كِتَابِ اللهِ ، مَا سَأَلْتُهُ إِلَّا لِيُشْبِعَنِيْ ، فَمَرَّ فَلَمْ يَفْعَلْ . ثُمَّ مَرَّ بِي أَبُو الْقَاسِمِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَتَبَسَّمَ حِيْنَ رَآنِي ، وَعَرَفَ مَا فِيْ نَفْسِيْ وَمَا فِيْ وَجْهِيْ ، ثُمَّ قَالَ : « يَا أَبَا هِرٍّ ! » قُلْتُ : لَبَّيْكَ يَا رَسُوْلَ اللهِ ، قَالَ: « الْحَقْ » وَمَضَى فَتَبِعْتُهُ . فَدَخَلَ ، فَاسْتَأْذَنَ ، فَأَذِنَ لِي ، فَدَخَلَ ، فَوَجَدَ لَبَنًا فِيْ قَدَحٍ ، فَقَالَ: « مِنْ أَيْنَ هٰذَا اللَّبَنُ ؟ » قَالُوْا: أَهْدَاهُ لَكَ فُلَانٌ أَوْ فُلَانَةُ . قَالَ : « أَبَا هِرٍّ ! » قُلْتُ: لَبَّيْكَ يَا رَسُوْلَ اللهِ ، قَالَ: « اِلْحَقْ إِلَى أَهْلِ الصُّفَّةِ فَادْعُهُمْ لِي » قَالَ : وَأَهْلُ الصُّفَّةِ أَضْيَافُ الْإِسْلَامِ ، لَا يَأْوُوْنَ إِلَى أَهْلٍ وَلَا مَالٍ وَلَا عَلَى أَحَدٍ ، إِذَا أَتَتْهُ صَدَقَةٌ بَعَثَ بِهَا إِلَيْهِمْ وَلَمْ يَتَنَاوَلْ مِنْهَا شَيْئًا ، وَإِذَا أَتَتْهُ هَدِيَّةٌ أَرْسَلَ إِلَيْهِمْ وَأَصَابَ مِنْهَا وَأَشْرَكَهُمْ فِيْهَا . فَسَاءَنِيْ ذٰلِكَ ، فَقُلْتُ : وَمَا هٰذَا اللَّبَنُ فِيْ أَهْلِ الصُّفَّةِ ، كُنْتُ أَحَقُّ أَنَا أَنْ أُصِيْبَ مِنْ هٰذَا اللَّبَنِ شَرْبَةً أَتَقَوّٰى بِهَا ، فَإِذَا جَاءَ أَمَرَنِيْ ، فَكُنْتُ أَنَا أُعْطِيْهِمْ ، وَمَا عَسَى أَنْ يَبْلُغَنِيْ مِنْ هٰذَا اللَّبَنِ ، وَلَمْ يَكُنْ مِنْ طَاعَةِ اللهِ وَطَاعَةِ رَسُوْلِهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بُدٌّ . فَأَتَيْتُهُمْ فَدَعَوْتُهُمْ فَأَقْبَلُوْا . فَاسْتَأْذَنُوْا فَأَذِنَ لَهُمْ . وَأَخَذُوْا مَجَالِسَهُمْ مِنَ الْبَيْتِ ، قَالَ: « يَا أَبَا هِرٍّ ! » قُلْتُ : لَبَّيْكَ يَا رَسُوْلَ اللهِ ، قَالَ: « خُذْ فَأَعْطِهِمْ » قَالَ : فَأَخَذْتُ الْقَدَحَ . فَجَعَلْتُ أُعْطِيْهِ الرَّجُلَ فَيَشْرَبُ حَتّٰى يَرْوٰى ، ثُمَّ يَرُدُّ عَلَيَّ الْقَدَحَ . فَأُعْطِيْهِ الرَّجُلَ فَيَشْرَبُ حَتّٰى يَرْوٰى ، ثُمَّ يَرُدُّ عَلَيَّ الْقَدَحَ فَيَشْرَبُ حَتّٰى يَرْوٰى ، ثُمَّ يَرُدُّ عَلَيَّ الْقَدَحَ . حَتّٰى انْتَهَيْتُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ رَوِيَ الْقَوْمُ كُلُّهُمْ . فَأَخَذَ الْقَدَحَ فَوَضَعَهُ عَلَى يَدِهِ . فَنَظَرَ إِلَيَّ فَتَبَسَّمَ . فَقَالَ: « أَبَا هِرٍّ ! » قُلْتُ : لَبَّيْكَ يَا رَسُوْلَ اللهِ . قَالَ: « بَقِيْتُ أَنَا وَأَنْتَ » قُلْتُ : صَدَقْتَ يَا رَسُوْلَ اللهِ ، قَالَ: « اُقْعُدْ فَاشْرَبْ » فَقَعَدْتُ فَشَرِبْتُ . فَقَالَ: « اِشْرَبْ » فَشَرِبْتُ . فَمَا زَالَ يَقُوْلُ: « اِشْرَبْ » حَتّٰى قُلْتُ : لَا وَالَّذِيْ بَعَثَكَ بِالْحَقِّ ، مَا أَجِدُ لَهُ مَسْلَكًا . قَالَ : « فَأَرِنِيْ » فَأَعْطَيْتُهُ الْقَدَحَ . فَحَمِدَ اللهَ وَسَمّٰى وَشَرِبَ الْفَضْلَةَ .

صحيح البخاري كتاب الرقاق باب : كَيْفَ كَانَ عَيْشُ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابِهِ ، وَتَخَلِّيهِمْ مِنَ الدُّنْيَا رقم الحديث ٦٤٥٢ ، المستدرک على الصحيحين للحاكم كِتَابُ الْهِجْرَةِ وَقَدْ صَحَّ أَكْثَرُ أَخْبَارِهَا عِنْدَ الشَّيْخَيْنِ رقم الحديث ٤٢٩١ ، السنن الكبرى للنسائي كتاب الرقاق رقم الحديث ١١٨٠٨ .

فائده د اَصحابِ صُفّهٔ تعداد کم از کم اَتيا (٨٠) کسان ، او زيات نه زيات څلور سوه (۴۰۰) کسانو پوري وو خو دا د رسول الله صلی الله عليه وسلم مُعجزه وه چې يوه پيالی شوده دومره ډيرو صحابه کرامو په مړه ګېډه اُوڅکل او بيا هم په کې هماغه شان پاتې شو ، چې هغه په خپله پيغمبر عليه السلام اُوڅکل.

په نبي عليه السلام باندې د اونو او کانړو سلام اچول

١. د ترمذي شريف حديث دی ، حضرت علي رضي الله عنه فرمايي :

زه د نبي عليه السلام سره په مکه مکرّمه کې ووم ، يوه ورځ مونږ د مکې بعضې اطرافو ته اُووتو ، نو د رسول الله صلی الله عليه وسلم مخې ته به چې کوم غَر يا اُونه راتله نو هغې به دوی ته ويل :

اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُوْلَ اللهِ . (١)

اې د الله رسوله ! په تاسو باندې دې سلام وي.

٢. د مسلم شريف حديث دی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

إِنِّي لَأَعْرِفُ حَجَرًا بِمَكَّةَ كَانَ يُسَلِّمُ عَلَيَّ قَبْلَ أَنْ أُبْعَثَ إِنِّي لَأَعْرِفُهُ الْآنَ . (٢)

بيشکه زه اوس هم په مکه کې هغه کانړي پيژنم کوم به چې په ما باندې د نبوت نه مخکې سلام اچول ، بيشکه زه خامخا هغه کانړي اوس هم پيژنم .

(١) عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ . قَالَ : كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَكَّةَ فَخَرَجْنَا فِي بَعْضِ نَوَاحِيْهَا فَمَا اسْتَقْبَلَهُ جَبَلٌ وَلَا شَجَرٌ إِلَّا وَهُوَ يَقُوْلُ : اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُوْلَ اللهِ . سنن الترمذي أَبْوَابُ الْمَنَاقِبِ عَنْ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ باب ٦ رقم الحديث ٣٦٢٦ ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات رقم الحديث ٥٩١٩ ، المستدرک علی الصحيحين للحاكم رقم الحديث ۴۲۳۸ .

(٢) صحيح مسلم كتاب الفضائل بَابُ فَضْلِ نَسَبِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . وَتَسْلِيْمِ الْحَجَرِ عَلَيْهِ قَبْلَ النُّبُوَّةِ رقم الحديث ٢٢٧٧ ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات رقم ٥٨٥٣ ، شرح السنّة للبغوي رقم الحديث ٣٧٠٩ .

په يو سفر کې درې معجزې ښکاره کېدل

(د اوښ شکايت . د اونو سلام اچول . ماشوم ته شفاء)

د مشکوة شريف حديث دی ، حضرت يَعلی بن مرّة ثقفي ﷺ فرمايي چې ما په يو سفر کې د رسولُ الله صلی الله عليه وسلم نه درې معجزې اوليدی : (اوله دا چې) مونږ د نبي عليه السلام سره روان وو ، ناڅاپه مونږ په داسې يو اوښ باندې تېر شو چې په هغه باندې اوبه راويستې شوی . هر کله چې اوښ پيغمبر عليه السلام اوليده نو برړ بړ (آواز) يې اوکړو . او خپل څټ يې په زمکه کيښود ، نبي عليه السلام د اوښ سره اودريد ، او وې فرمايل : أَيْنَ صَاحِبُ هٰذَا الْبَعِيْرِ ؟ ددې اوښ مالک چيرته دی ؟

مالک يې راحاضر شو ، نبي عليه السلام ورته اوفرمايل :

بِعْنِيْهِ . دا اوښ په ما راخرڅ کړه .

د اوښ مالک ورته ووېل : اې د الله رسوله ! (زه دا اوښ خرڅولې نه شم خو ستاسو د احترام په وجه) زه به دا تاسو ته هبه کړم (يعنی بغير د قيمت نه به يې درکړم) ، او ښيشکه دا اوښ د داسې کورنۍ دی چې د دوی د پاره ددې نه علاوه بله ذريعه معاش نشته (يعنی دا زما او زما د اَهل و عيال د پاره د معاش ذريعه ده) ، نبي عليه السلام ورته وفرمايل :

أَمَا إِذْ ذَكَرْتَ هٰذَا مِنْ أَمْرِهِ فَإِنَّهُ شَكَا كَثْرَةَ الْعَمَلِ وَقِلَّةَ الْعَلَفِ فَأَحْسِنُوْا إِلَيْهِ .

کله چې تا ددې په باره کې صحيح حقيقتِ حال بيان کړو نو بيا خبره داده چې (ما د خپل ضرورت د پاره نه اخيستو ، بلکه اَصل مقصد مې دا وُ چې دا اوښ د تنګۍ او مُشقّت نه خلاص کړم ځکه) دې اوښ ماته د کار د ډيروالي او د خوراک د کم والي شکايت اوکړو (يعنی چې دا مالک د مانه کار ډير اَخلي خو خوراک کم راکوي) ، لهذا (که ته دا اوښ د خان سره ساتل غواړې نو) ته ددې سره اِحسان کوه (کار ورنه په خپل مقدار اَخله او خوراک پوره ورکوه (۱)) .

---

۱) ځکه دا په ظلم کې راځي چې د څاروي نه کار ډير اَخلي او خوراک کم ورکوي ، او که چيرته خوراک زيات ورکوي او د هغې په اَندازه کار ورنه اَخلي نو دا بيا خبر دی .

(حضرت يعلى بن مرّة ثقفي رضي الله عنه فرمايي چې په دې سفر کې ما دويمه معجزه د نبي عليه السلام نه دا اُوليده چې) بيا مونږ سفر کولو، مخکې روان وو، تر دې پورې چې په يو ځای کې مونږ د آرام کولو د پاره پَړاوُ واچول، نبي عليه السلام اُوده شو :

فَجَاءَتْ شَجَرَةٌ تَشُقُّ الْأَرْضَ حَتّٰى غَشِيَتْهُ ثُمَّ رَجَعَتْ إِلٰى مَكَانِهَا .

(ما اُوليده چې) يوه اُونه زمکې څيرې کولو سره راغله، تر دې پورې چې په نبي عليه السلام باندې راښکته شوه، بيا واپس خپل ځای ته لاړه.

کله چې رسولُ الله صلى الله عليه وسلم د خُوب نه راببدار شو، ما ورته د اُونې د راتلو دا واقعه بيان کړه، دوی اُوفرمايل :

هِيَ شجرةٌ اِسْتَأْذَنَتْ رَبَّهَا عَزَّ وَجَلَّ أَنْ تُسَلِّمَ عَلٰى رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فَأَذِنَ لَهَا .

دا هغه اُونه وه چې دې د خپل رَب " الله جل جلاله " نه اِجازت اُوغوښت چې د الله په رسول صلى الله عليه وسلم (يعنی ما باندې) سلام واچوي، نو الله جل جلاله ورته اِجازت ورکړو (نو ځکه زما سلام کولو ته راغلې وه).

(حضرت يعلى بن مرّة ثقفي رضي الله عنه دريمه معجزه دا بيانوي چې) بيا مونږ مخکې روان شو، پس زمونږ تېريدل په داسې علاقه باندې اُوشو چې هلته اُوبه وی، نو يوې ښځې خپل داسې يو ځوي نبي عليه السلام ته راوست چې په هغه باندې ليوَنتوب وُ (يعنی د جِنّاتو او شيطانانو آثر ورباندې وُ).

پيغمبر عليه السلام هغه هلک د پوزې نه اُونيوه، بيا يې (هغه جِنّي يا شيطان ته) وويل :

اُخْرُجْ إِنِّيْ مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللهِ .

اُووځه، بيشکه زه محمد د الله جل جلاله رسول يم.

ددې نه پس مونږ مخکې روان شو، هر کله چې مونږ د سفر پوره کولو نه پس راواپس شو نو زمونږ تېريدل د همدې اُوبو واله په علاقې باندې اوشو، پس رسولُ الله صلى الله عليه وسلم د هغې ښځې نه د هغې د ځوي متعلق پوښتنه اوکړه (چې هغه اوس څنګه دی؟)

هغې وويل :

وَالَّذِيْ بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا رَأَيْنَا مِنْهُ رَيْبًا بَعْدَكَ . (١)

قسَم په هغه ذات چې هغه تاسو بَر حق رسول راليږلې يې (هغه ستاسو د دُعاګانو په برکت داسې ښه شوې دی چې) مونږ ستاسو د تللو نه پس په هغه کې هيڅ د پريشانۍ خبره نده ليدلې (بلکه د هغه نه د جِنّاتو او شيطانانو بَد آثر مکمل ختم شوې دی) .

د نبي ﷺ په رابللو سره اونه د خپل ځای نه راتلل

١ . د مسلم شريف حديث دی ، حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي چې يو ځل مونږ د رسول الله صلی الله عليه وسلم سره سفر کولو ، تر دې پورې چې مونږ په يو فراخه (وسيع) ميدان کې ښکته شو (هلته مو پَړاؤ واچول) ، رسول الله صلی الله عليه وسلم قضائ حاجت د پاره تشريف وې وړو ، هلته يې د پَناې داسې څه شی او نه ليده چې په هغې سره د خلقو د نظرونو نه پَټ شي ، او قضائ حاجت پوره کړي .

(١) عَنْ يَعْلَى بْنِ مُرَّةَ الثَّقَفِيِّ قَالَ : ثَلَاثَةُ أَشْيَاءَ رَأَيْتُهَا مِنْ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : بَيْنَا نَحْنُ نَسِيْرُ مَعَه إِذْ مَرَرْنَا بِبَعِيْرٍ يُسْنٰى عَلَيْهِ فَلَمَّا رَآهُ الْبَعِيْرُ جَرْجَرَ فَوَضَعَ جِرَانَهُ . فَوَقَفَ عَلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ : أَيْنَ صَاحِبُ هٰذَا الْبَعِيْرِ ؟ فَجَاءَهُ . فَقَالَ : بِعْنِيْهِ . فَقَالَ : بَلْ نَهَبُهُ لَكَ يَا رَسُوْلَ اللهِ . وَإِنَّهُ لِأَهْلِ بَيْتٍ مَا لَهُمْ مَعِيْشَةٌ غَيْرُهُ . قَالَ : أَمَا إِذْ ذَكَرْتَ هٰذَا مِنْ أَمْرِهِ فَإِنَّهُ شَكَا كَثْرَةَ الْعَمَلِ وَقِلَّةَ الْعَلَفِ فَأَحْسِنُوْا إِلَيْهِ .

قَالَ : ثُمَّ سِرْنَا فَنَزَلْنَا مَنْزِلًا فَنَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فَجَاءَتْ شَجَرَةٌ تَشُقُّ الْأَرْضَ حَتّٰى غَشِيَتْهُ ثُمَّ رَجَعَتْ إِلٰى مَكَانِهَا . فَلَمَّا اسْتَيْقَظَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذُكِرَتْ لَهُ . فَقَالَ : هِيَ شَجَرَةٌ اِسْتَأْذَنَتْ رَبَّهَا عَزَّ وَجَلَّ أَنْ تُسَلِّمَ عَلٰى رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فَأَذِنَ لَهَا .

قَالَ : ثُمَّ سِرْنَا فَمَرَرْنَا بِمَاءٍ فَأَتَتْهُ امْرَأَةٌ بِابْنٍ لَهَا بِهِ جِنَّةٌ فَأَخَذَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَنْخِرِهِ فَقَالَ : أُخْرُجْ إِنِّيْ مُحَمَّدٌ رَسُوْلُ اللهِ . قَالَ ثُمَّ سِرْنَا . فَلَمَّا رَجَعْنَا مِنْ سَفَرِنَا مَرَرْنَا بِذٰلِكَ الْمَاءِ . فَسَأَلَهَا عَنِ الصَّبِيِّ . فَقَالَتْ : وَالَّذِيْ بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا رَأَيْنَا مِنْهُ رَيْبًا بَعْدَكَ . رَوَاهُ الْبَغَوِيُّ فِيْ شَرْحِ السُّنَّةِ كتاب الفضائل باب علامات النبوة رقم الحديث ٣٧١٨ ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات رقم الحديث ٥٩٢٢ .

ناڅاپه يې د ميدان په غاړه (اَطرافو کې) دوه اُونې اُوليدې ، رسول الله ﷺ يوې اُونې ته ورغی د هغې يوه څانګه يې را اُونيوه ، او ورته وې فرمايل :

اِنْقَادِيْ عَلَيَّ بِإِذْنِ اللهِ .

د الله ﷻ په حکم سره د پَناه جوړولو د پاره زما اِطاعت اوکړه .

دا اُونه رابنکته شوه او د نبي عليه السلام حکم يې داسې اُومنل لکه مهار شوې اُوبښ چې د شَړونکې اِطاعت کوي .

بيا پيغمبر عليه السلام دويمې اُونې ته راغی او د هغې يوه څانګه يې اُونيوه ، او ورته وې فرمايل :

اِنْقَادِيْ عَلَيَّ بِإِذْنِ اللهِ . د الله ﷻ په حکم زما اِطاعت اوکړه .

دې هم د ړومبۍ اُونې په شان فورًا د نبي ﷺ اِطاعت اوکړو (او په زمکه رابنکته شوه) .

بيا نبي ﷺ د دواړو اُونو په مينځ کې اُودريده ، او دواړو ته يې اُوفرمايل :

اِلْتَئِمَا عَلَيَّ بِإِذْنِ اللهِ .

اوس تاسو دواړه د الله ﷻ په حکم سره په ما باندې رايو ځای شئ (چې زه ستاسو د لاندې پَټ شم) .

نو دا دواړه اُونې رايو ځای شوې ، نبي عليه السلام ددې دواړو په پَناه کې قضائ حاجت پوره کړو .

حضرت جابر ﷺ فرمايي : زه کيناستم ، ددې عجيبه مُعجزې په ليدلو سره مې په زړه کې خبرې کولې (يعنی زه په دې سوچ کې ډُوب ووم چې الله ﷻ داسې د لويو قُدرتونو خاوند دی چې د نبي عليه السلام په لاس مبارک باندې يې داسې نادِره معجزه ښکاره کړه) زما نظر يو طرف ته اُوچت شو ، ناڅاپه مې رسول الله صلی الله عليه وسلم اُوليده چې راروان ؤ ،

او دا مې هم اُوليده چې ناڅاپه دا دواړه اُونې د يو بل نه جدا شوى، او هره يوه په خپله تنه باندې په خپل ځاى اُودريده. (١)

٢. په سنن الدارمي کې يو حديث ذکر دى، کوم چې صاحب د مشکوة او نورو مُحدّثينو هم رانقل کړى، حضرت انس رضي الله عنه فرمايي: يو ځل حضرت جبريل عليه السلام د نبي اکرم صلى الله عليه وسلم خدمت ته حاضر شو، په دې وخت کې پيغمبر ﷺ ډير خفه ناست وُ، د زَخمونو په وينه يې بدن سُور شوې وُ، ځکه اهلِ مکه وُ ورته ضَرر (او زَخم) رسولې وُ، حضرت جبريل عليه السلام ورته وفرمايل:

يَا رَسُوْلَ اللهِ! هَلْ تُحِبُّ أَنْ أُرِيَكَ آيَةً؟

اې د الله رسوله! آيا دا ستاسو خوَښه ده چې زه تاسو ته يوه مُعجزه اوښائم؟ (چې دا به ستاسو د نبوت د پاره يوه نخه وي، او ورسره به تاسو د پاره د تسلّى سبب هم وي)،

نبي عليه السلام ورته وفرمايل: ضرور يې اُوښايئ.

نو حضرت جبريل عليه السلام د نبي عليه السلام شاته يوې اُونې طرف ته اوکتل، بيا يې پيغمبر عليه السلام ته وفرمايل:

اُدْعُ بِهَا. دا اُونه رااُوبلئ (چې تاسو ته راشي). نبي عليه السلام هغه اُونه رااُوبلله،

---

(١) عَنْ جَابِرٍ رضي الله عنه قَالَ: سِرْنَا مَعَ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى نَزَلْنَا وَادِيًا أَفْيَحَ. فَذَهَبَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْضِيْ حَاجَتَهُ. فَلَمْ يَرَ شَيْئًا يَسْتَتِرُ بِهِ، وَإِذَا شَجَرَتَيْنِ بِشَاطِئِ الْوَادِيْ فَانْطَلَقَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلى إِحْدَاهُمَا. فَأَخَذَ بِغُصْنٍ مِنْ أَغْصَانِهَا. فَقَالَ: اِنْقَادِيْ عَلَيَّ بِإِذْنِ اللهِ. فَانْقَادَتْ مَعَهُ كَالْبَعِيْرِ الْمَخْشُوْشِ الَّذِيْ يُصَانِعُ قَائِدَهُ حَتَّى أَتَى الشَّجَرَةَ الأُخْرٰى. فَأَخَذَ بِغُصْنٍ مِنْ أَغْصَانِهَا. فَقَالَ: اِنْقَادِيْ عَلَيَّ بِإِذْنِ اللهِ. فَانْقَادَتْ مَعَهُ كَذٰلِكَ حَتَّى إِذَا كَانَ بِالْمَنْصَفِ مِمَّا بَيْنَهُمَا. قَالَ: اِلْتَئِمَا عَلَيَّ بِإِذْنِ اللهِ. فَالْتَأَمَتَا. فَجَلَسْتُ أُحَدِّثُ نَفْسِيْ فَحَانَتْ مِنِّيْ لفتة فَإِذَا أَنَا بِرَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُقْبِلًا. وَإِذَا الشَّجَرَتَيْنِ قَدِ افْتَرَقَتَا فَقَامَتْ كُلُّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا عَلى سَاقٍ. مشكاة المصابيح باب فى المعجزات الفصل الاول رقم الحديث ٥٨٨٥ (١٨). صحيح مسلم كتاب الزهد والرقائق بَابُ حَدِيثِ جَابِرٍ الطَّوِيلِ وَقِصَّةِ أَبِي الْيَسَرِ رقم الحديث ٣٠١٢، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ٢٢٧ باب الإستتار عند قضاء الحاجة، صحيح ابن حبان ذكرُ خبر فيه دلائل معلومة ... رقم الحديث ٦٥٦٢.

فَجَاءَتْ وَقَامَتْ بَيْنَ يَدَيْهِ . پس دا اونه راغله او د پيغمبر عليه السلام په مخکې اودريده.

بيا جبريل عليه السلام نبي عليه السلام ته وفرمايل : اوس ورته واپس د تللو حکم اوکړئ. دوی ورته واپس د تللو حکم اوکړو ، هغه واپس خپل ځای ته لاړه ، نو رسول الله ﷺ وفرمايل :

حَسْبِيْ حَسْبِيْ . بس ماله همدا کافي ده ، بس ماله همدا کافي ده (يعنی د الله تعالی دا مهربانۍ زما د پاره کافي ده چې ماته يې دا بهترينه معجزه اوخوده ، په دې سره اوس ماته د زخمونو احساس نشته ، او زما غم ورنج باقي پاتې نشو . (۱)

د کيکر اونې د نبي عليه السلام د رسالت ګواهي ورکړه

حضرت عبد الله بن عُمر رضي الله عنهما فرمايي چې مونږ د نبي عليه السلام سره په يو سفر کې وو ، په دې کې يو بانديچي راغی ، هر کله چې دا پيغمبر عليه السلام ته رانزدې شو نو رسول الله ﷺ ورنه پوښتنه اوکړه : أَيْنَ تُرِيْدُ ؟ ته چيرته د تللو اراده لرې ؟

هغه ورته ويل : خپل کور ته ځم . نبي عليه السلام ورنه پوښتنه اوکړه :

---

(۱) عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ . قَالَ: جَاءَ جِبْرِيْلُ إِلَى رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ جَالِسٌ حَزِيْنٌ . وَقَدْ تَخَضَّبَ بِالدَّمِ مِنْ فِعْلِ أَهْلِ مَكَّةَ مِنْ قُرَيْشٍ . فَقَالَ جِبْرِيْلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: يَا رَسُوْلَ اللهِ ! هَلْ تُحِبُّ أَنْ أُرِيَكَ آيَةً ؟ قَالَ : « نَعَمْ ». فَنَظَرَ إِلَى شَجَرَةٍ مِنْ وَرَائِهِ . فَقَالَ : اُدْعُ بِهَا . فَدَعَا بِهَا . فَجَاءَتْ وَقَامَتْ بَيْنَ يَدَيْهِ . فَقَالَ : مُرْهَا فَلْتَرْجِعْ . فَأَمَرَهَا فَرَجَعَتْ . فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عليهِ وَسَلَّمَ : « حَسْبِيْ حَسْبِيْ » . سنن الدارمي بَابُ مَا أَكْرَمَ اللهُ تَعَالَى بِهِ نَبِيَّهُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ إِيْمَانِ الشَّجَرِ بِهِ . وَالْبَهَائِمِ . وَالْجِنِّ رقم الحديث ۲۳ .

په ترمذي شريف کې دا حديث په دې الفاظو ذکر دی : عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه قَالَ : جَاءَ جِبْرِيْلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ ذَاتَ يَوْمٍ إِلَى رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ جَالِسٌ حَزِيْنٌ قَدْ خُضِبَ بِالدِّمَاءِ . قَدْ ضَرَبَهُ بَعْضُ أَهْلِ مَكَّةَ . فَقَالَ : مَا لَكَ ؟ فَقَالَ : « فَعَلَ بِيْ هٰؤُلَاءِ . وَفَعَلُوْا » . قَالَ : أَتُحِبُّ أَنْ أُرِيَكَ آيَةً ؟ قَالَ : « نَعَمْ . أَرِنِيْ » فَنَظَرَ إِلَى شَجَرَةٍ مِنْ وَرَاءِ الْوَادِيْ . قَالَ : اُدْعُ تِلْكَ الشَّجَرَةَ . فَدَعَاهَا فَجَاءَتْ تَمْشِيْ . حَتَّى قَامَتْ بَيْنَ يَدَيْهِ . قَالَ : قُلْ لَهَا فَلْتَرْجِعْ . فَقَالَ لَهَا . فَرَجَعَتْ حَتَّى عَادَتْ إِلَى مَكَانِهَا . فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « حَسْبِيْ » . سنن ابن ماجه كتاب الفتن باب الصبر على البلاء رقم الحديث ۴۰۲۸ ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات رقم الحديث ۵۹۲۴ .

هَلْ لَكَ إِلَى خَيْرٍ ؟ آيا ته د يو خير اراده لرې ؟ هغه وويل : د كوم خير ؟
رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ورته وفرمايل :

تَشهدُ أَنْ لَآ إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيْكَ لَهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ .

ته ددې خبرې ګواهي ورکړه چې نشته دی لائق د عبادت مګر صرف يو الله دی ، هغه ايکې يواځې دی ، د هغه سره هيڅوک شريک نشته ، او محمد (ﷺ) د هغه بنده او د هغه رسول دی .

دې أعرابي وويل : ته چې څه وايي (يعني د نبوت دا کومه دعوىٰ کوی) نو آيا په دې باندې (د انسانانو علاوه) بل څوک ګواه شته او که نه ؟ رسولُ الله ﷺ ورته وفرمايل :

هٰذِهِ السَّمُرَةُ . دا د کيکر أونه ده (دا به زما د پيغمبرۍ ګواهي ورکړي) .

بيا نبي عليه السلام د کيکر دا أونه را أوبلله ، دا ددې وادۍ په يو طرف باندې ولاړه وه (أونې چې دا حکم واوريده) نو زمکه يې څيرله راروانه وه ، تر دې پورې چې د رسولُ الله ﷺ مخې ته أودريده ، نبي عليه السلام ددې أونې نه درې پېرې ګواهي طلب کړه ، دې أونې داګواهي ورکړه چې رسولُ الله صلى الله عليه وسلم د نبوت کومه دعوىٰ کوي دا صحيح ده (دې يقينًا د الله ﷻ رسول دی ، ددې ګواهۍ نه پس) بيا دا أونه واپس خپل ځای ته لاړه ، او دا أعرابي هم خپل قوم ته لاړو ... (١)

---

(١) عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنهما قَالَ : كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ ، فَأَقْبَلَ أَعْرَابِيٌّ . فَلَمَّا دَنَا مِنْهُ . قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « أَيْنَ تُرِيْدُ ؟ » . قَالَ : إِلَى أَهْلِيْ . قَالَ : « هَلْ لَكَ إِلَى خَيْرٍ ؟ » . قَالَ : مَا هُوَ ؟ قَالَ: « تَشهدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيْكَ لَهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ » . قَالَ : هَلْ مِنْ شَاهِدٍ عَلَى مَا تَقُوْلُ ؟ قَالَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « هٰذِهِ السَّمُرَةُ » . فَدَعَاهَا رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهِيَ بِشَاطِئِ الْوَادِيْ، فَأَقْبَلَتْ تَخُدُّ الْأَرْضَ خَدًّا حَتَّى كَانَتْ بَيْنَ يَدَيْهِ . فَاسْتَشْهَدَهَا ثَلَاثًا . فَشَهِدَتْ أَنَّهُ كَمَا قَالَ . ثُمَّ رَجَعَتْ إِلَى مَنْبَتِهَا. وَرَجَعَ الْأَعْرَابِيُّ إِلَى قَوْمِهِ . صحيح ابن حبان مُحققا باب المعجزات ذِكْرُ شَهَادَةِ الشَّجَرِ لِلْمُصْطَفَى صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالرِّسَالَةِ رقم الحديث ٦٥٠٥ ، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير باب انقياد الشجر لرسول الله صلى الله عليه وسلم، مشكوة المصابيح باب فى المعجزات رقم الحديث ٥٩٢٥ ، و رواه الدارمي .

د قجورې غنچک د نبي عليه السلام د رسالت ګواهي ورکړه

د ترمذي شريف حديث دی ، حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنهما فرمايي چې يو اَعرابي د رسولُ الله صلى الله عليه وسلم مجلس ته راغی (کوم چې تر اوسه اسلام نه ؤ راوړی) او ورته وې ويل :

بِمَ أَعْرِفُ أَنَّكَ نَبِيٌّ ؟

زه به دا څنګه اوپيژنم چې تاسو د الله ﷻ بَر حق نبي يئ ؟ (چې په دې سره زما يقين پيدا شي) .

رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ورته وفرمايل :

إِنْ دَعَوْتُ هٰذَا الْعِذْقَ مِنْ هٰذِهِ النَّخْلَةِ تَشْهَدُ أَنِّي رَسُوْلُ اللهِ ؟

زه به اوس د دې قجورې دا غُنچکه راأوبلم هغه به (راشي او) دا ګواهي به ورکړي چې زه (محمد ﷺ) د الله ﷻ بَر حق رسول يم .

نو د قجورې هغه غُنچکه د اُونې نه راجدا شوه ، د نبي عليه السلام سره نزدې راپريوته ، او د رسولُ الله صلى الله عليه وسلم د رِسالت ګواهي يې ورکړه ، بيا نبي عليه السلام ورته وفرمايل:

اِرْجِعْ . اوس واپس خپل ځای ته لاړه شه .

نو د قجورې دا غنچک واپس خپل ځای ته لاړه . کله چې دې اَعرابي د نبي عليه السلام دا معجزه اُوليده نو فورًا يې اِسلام قبول کړو . (١)

(١) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ : جَاءَ أَعْرَابِيٌّ إِلَى رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فَقَالَ : بِمَ أَعْرِفُ أَنَّكَ نَبِيٌّ ؟ قَالَ : إِنْ دَعَوْتُ هٰذَا الْعِذْقَ مِنْ هٰذِهِ النَّخْلَةِ تَشْهَدُ أَنِّي رَسُوْلُ اللهِ ؟ فَدَعَاهُ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فَجَعَلَ يَنْزِلُ مِنَ النَّخْلَةِ حَتّٰى سَقَطَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . ثُمَّ قَالَ : اِرْجِعْ . فَعَادَ . فَأَسْلَمَ الْأَعْرَابِيُّ . سنن الترمذي ابواب المناقب باب ٦ رقم الحديث ٣٦٢٨ وقال الترمذي : هٰذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ صَحِيحٌ . المستدرک على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ٤٢٣٧ وقال الحاكم : هذا حديث صحيح على شرط مسلم ولم يخرجاه ، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ١٢٦٢٢ ، مشكوة المصابيح بابٌ فى المعجزات رقم الحديث ٥٩٢٦ .

هُوسۍ د نبي عليه السلام د رِسالت ګواهي ورکړه

حافظ ابونعيم اَصبهاني رحمه الله په خپل کتاب " دلائل النبوة " کې د نبي عليه السلام دا معجزه ذکر کړی :

حضرت زيد بن اَرقم رضي الله عنه فرمايي چې زه د مدينې منوّرې په يوه کوڅه کې د نبي کريم صلى الله عليه وسلم سره ووم ، زمونږ تېريدل د يو اَعرابي په خيمه باندې اُوشو ، هلته په خېمه کې يوه هوسۍ تړل شوې وه ، هغې هوسۍ نبي عليه السلام ته وفرمايل :

يَا رَسُوْلَ اللهِ ! إِنَّ هٰذَا الْأَعْرَابِيَّ صَادَنِيْ قبيْلًا . وَلِيْ خَشْفَانِ فِي الْبَرِيَّةِ . وَقَدْ تَعَقَّدَ هٰذَا اللَّبَنُ فِيْ أَخْلَافِيْ . فَلَا هُوَ يَذْبَحُنِيْ فَأَسْتَرِيْح . وَلَا يَدَعُنِيْ فَأَذْهَب إِلٰى خَشْفَيَّ فِي الْبَرِيَّةِ .

اې د الله رسوله ! دې اَعرابي لږ ساعت مخکې زه ښکار کړم ، په دې صحرا کې زما دوه واړه واړه بچي دي ، زما په غُلانځه کې شوده (پۍ) جَمع شوي دي (چې ددې په وجه ماته تکليف دی) دا کس خو ما نه ذَبح کوي چې ماته آرام ملاوْ شي ، او نه ما پرېږدي چې په صَحرا کې خپلو بچو له لاړه شم .

رسولُ الله صلى الله عليه وسلم دې هوسۍ ته وويل :

إِنْ تَرَكْتُكِ تَرْجِعِيْنَ ؟

که زه تا پرېږدم نو ته به واپس راشې ؟

وې ويل : آو (خامخا به راځم) ، او که رانغلم نو الله جل جلاله دې ماته سخت عذاب راکړي.

رسولُ الله صلى الله عليه وسلم دا خُوشې کړه (خپلو بچو له لاړه) څه لږ وخت پس واپس راغله ، خپله ژبه يې څټله ، نبي عليه السلام دا په خېمه کې اُوتړله .

په دې وخت کې (ددې خېمې مالِک) دا اَعرابي راغی او ورسره مشک هم وْ ، رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ورته وفرمايل : آيا ته دا هوسۍ په ما راخرڅوې ؟ اَعرابي ورته وويل :

اې دالله رسوله ! دا همدا ستاسو د پاره ده . نبي ﷺ دا پرېخوده . حضرت زيد بن ارقم رضي الله عنه فرمايي : قسم په الله ، ما دا هوسۍ اوليده چې په زمكه روانه وه او دايې ويل :

أَشْهَدُ أَنْ لَآ إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

زه دا گواهي وركوم چې نشته دى لائق د عبادت مگر صرف يو الله جل جلاله دى ، او بېشكه محمد صلى الله عليه وسلم د الله جل جلاله (ربښتينې) رسول دى . (١)

ليوه د نبي عليه السلام د نبوت خبر وركړو

حضرت ابوسعيد خدري رضي الله عنه فرمايي چې يو ليوه د يوې گډې پسې منډه كړه ، هغه يې رااونيوه ، شپونكې د ليوه پسې ورپسې شو ، او گډه يې ورنه راخلاصه كړه ، ليوه په خپله لكۍ باندې كيناست ، او وې ويل :

أَلَا تَتَّقِي اللهَ . تَنْزِعُ مِنِّيْ رِزْقًا سَاقَهُ اللهُ إِلَيَّ ؟

آيا ته د الله جل جلاله نه نه ويرېږې ؟ كوم رزق چې ماته الله جل جلاله راكړې ؤ ته د مانه هغه اخلې ؟

---

(١) عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ رضي الله عنه قَالَ : كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيْ بَعْضِ سِكَكِ الْمَدِيْنَةِ فَمَرَرْنَا بِخِبَاءِ أَعْرَابِيٍّ فَإِذَا ظَبْيَةٌ مَشْدُوْدَةٌ إِلَى الْخِبَاءِ . فَقَالَتْ : يَا رَسُوْلَ اللهِ ! إِنَّ هٰذَا الْأَعْرَابِيَّ صَادَنِيْ قَبِيْلًا . وَلِيْ خِشْفَانِ فِي الْبَرِيَّةِ . وَقَدْ تَعَقَّدَ هٰذَا اللَّبَنُ فِيْ أَخْلَافِيْ . فَلَا هُوَ يَذْبَحُنِيْ فَأَسْتَرِيْحُ . وَلَا يَدَعُنِيْ فَأَذْهَبُ إِلَى خِشْفَيَّ فِي الْبَرِيَّةِ . فَقَالَ لَهَا رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِنْ تَرَكْتُكِ تَرْجِعِيْنَ ؟ قَالَتْ : نَعَمْ وَإِلَّا عَذَّبَنِيَ اللهُ عَذَابَ الْعَشَّارِ . فَأَطْلَقَهَا رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمْ تَلْبَثْ أَنْ جَاءَتْ تَلَمَّظُ . فَشَدَّهَا رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْخِبَاءِ وَأَقْبَلَ الْأَعْرَابِيُّ وَمَعَهُ قِرْبَةٌ . فَقَالَ لَهُ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : أَتَبِيْعُنِيْهَا ؟ قَالَ : هِيَ لَكَ يَا رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فَأَطْلَقَهَا رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . قَالَ زَيْدُ بْنُ أَرْقَمَ : فَأَنَا وَاللهِ رَأَيْتُهَا تَسِيْحُ فِي الْأَرْضِ وَهِيَ تَقُوْلُ : أَشْهَدُ أَنْ لَآ إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . دلائل النبوة لابن نعيم الاصبهاني اَلْفَصْلُ الثَّامِنَ عَشَرَ فِيْ ذِكْرِ الْأَخْبَارِ مِنْ شَكْوَى الْبَهَائِمِ وَالسِّبَاعِ ذِكْرُ الظَّبْيِ وَالضَّبِّ ٣٧٥/١ رقم الحديث ٢٧٣ ، معجزات النبي ﷺ لابن كثير رحمه الله حديث الغزالة .

دې شپُونکي وويل : د تعجُب خبره ده چې ليوه په لکۍ باندې کيني ، او د ماسره د انسانانو په شان خبرې کوي ، ليوه ورته وويل :

أَلَا أُخْبِرُكَ بِأَعْجَبَ مِنْ ذٰلِكَ ؟ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِيَثْرِبَ يُخْبِرُ النَّاسَ بِأَنْبَاءِ مَا قَدْ سَبَقَ .

آيا زه تاته د دينه هم د ډير تعجبي څيز په باره کې خبر درنکړم؟ هغه دا چې محمد صلى الله عليه وسلم په يَثرب (يعنى مدينه منوّره) کې خلقو ته د تېرې شوې زمانې واقعاتو متعلق خبر ورکوي .

ابوسعيد خُدري ﷺ فرمايي چې دې شپُونکي خپلې ګډې مدينې منوّرې طرف ته راروانې کړې ، کله چې مدينې منورې ته راداخل شو نو ګډې يې په يوه حِصه کې پريخودې ، بيا د رسولُ الله صلى الله عليه وسلم مجلس ته راغى ، او دوى ته يې ددې واقعې خبر ورکړو .

د نبي عليه السلام په حکم باندې د مانځه د پاره آواز اوکړې شو چې :

اَلصَّلَاةُ جَامِعَةٌ .

بيا رسول الله ﷺ تشريف راوړو ، او دې شپونکي ته يې وفرمايل :

أَخْبِرْهُمْ .

ته دې خلقو ته ددې (خپلې چشم دِيد) واقعې خبر ورکړه .

شپُونکي خلقو ته پوره واقعه بيان کړه ، (ددې نه پس) رسول الله ﷺ اوفرمايل :

صَدَقَ وَالَّذِيْ نَفْسِيْ بِيَدِهٖ لَا تَقُوْمُ السَّاعَةُ حَتّٰى يُكَلِّمَ السِّبَاعُ الْإِنْسَ . وَيُكَلِّمَ الرَّجُلَ عَذَبَةُ سَوْطِهٖ . وَشِرَاكُ نَعْلِهٖ . وَيُخْبِرَهُ فَخِذُهُ بِمَا أَحْدَثَ أَهْلُهُ بَعْدَهُ .

دې شپونکي رښتيا وويل ، قسَم په هغه ذات چې د هغه په لاس (يعنى قبضه) کې د محمد (ﷺ) ساه ده تر هاغه وخته پورې به قيامت نه قائميږي تر دې پورې چې دَرِندګان (څناور) د انسانانو سره خبرې اوکړي ، او تر دې پورې چې د سړي سره دده د کوړې لومه

(آخِري طرف)، او دده د څپلو تسمه خبرې اوکړي، او دده وَرنون (پتون) دهٔ ته د هغه واقعاتو خبر ورکړي کوم چې دده په غائب والي کې دده کور واله کړي دي. (١)

---

(١) عَنْ أَبِي سَعِيْدِ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: عَدَا الذِّئْبُ عَلَى شَاةٍ. فَأَخَذَهَا فَطَلَبَهُ الرَّاعِي. فَانْتَزَعَهَا مِنْهُ. فَأَقْعَى الذِّئْبُ عَلَى ذَنَبِهِ. قَالَ: أَلَا تَتَّقِي اللهَ. تَنْزِعُ مِنِّي رِزْقًا سَاقَهُ اللهُ إِلَيَّ؟ فَقَالَ: يَا عَجَبِي ذِئْبٌ مُقْعٍ عَلَى ذَنَبِهِ. يُكَلِّمُنِي كَلَامَ الْإِنْسِ. فَقَالَ الذِّئْبُ: أَلَا أُخْبِرُكَ بِأَعْجَبَ مِنْ ذٰلِكَ؟ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِيَثْرِبَ يُخْبِرُ النَّاسَ بِأَنْبَاءِ مَا قَدْ سَبَقَ. قَالَ: فَأَقْبَلَ الرَّاعِي يَسُوقُ غَنَمَهُ. حَتَّى دَخَلَ الْمَدِيْنَةَ. فَزَوَاهَا إِلَى زَاوِيَةٍ مِنْ زَوَايَاهَا. ثُمَّ أَتَى رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرَهُ. فَأَمَرَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَنُوْدِيَ: اَلصَّلَاةُ جَامِعَةٌ. ثُمَّ خَرَجَ. فَقَالَ لِلرَّاعِي: «أَخْبِرْهُمْ» فَأَخْبَرَهُمْ. فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «صَدَقَ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا تَقُوْمُ السَّاعَةُ حَتَّى يُكَلِّمَ السِّبَاعُ الْإِنْسَ. وَيُكَلِّمَ الرَّجُلَ عَذَبَةُ سَوْطِهِ. وَشِرَاكُ نَعْلِهِ، وَيُخْبِرَهُ فَخِذُهُ بِمَا أَحْدَثَ أَهْلُهُ بَعْدَهُ». رواه الإمام احمد في المسند ١٨ / ٣١٥ رقم الحديث ١١٧٩٢ مُسْنَدُ أَبِي سَعِيدِ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، وابن سعد في الطبقات (١/ ١٧٣) والحاكم في المستدرك (٤/ ٤٦٧، ٤٦٨) وقال: هذا حديث حسن صحيح على شرط مسلم ولم يخرجاه ووافقه الذهبي. والبيهقي في دلائل النبوة وصححه (٦/ ٤١، ٤٢) وقال ابن كثير: إسناده على شرط الصحيح. انظر البداية والنهاية (٦/ ١٥٠). نضرة النعيم ج١ ص٥٣٤ إخبار الذئب بنبوّته صلّى الله عليه وسلّم.

وفي رواية: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ: جَاءَ ذِئْبٌ إِلَى رَاعِي غَنَمٍ. فَأَخَذَ مِنْهَا شَاةً. فَطَلَبَهُ الرَّاعِي حَتَّى انْتَزَعَهَا مِنْهُ. قَالَ: فَصَعِدَ الذِّئْبُ عَلَى تَلٍّ. فَأَقْعَى وَاسْتَذْفَرَ. فَقَالَ: عَمَدْتَ إِلَى رِزْقٍ رَزَقَنِيهِ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ انْتَزَعْتَهُ مِنِّي. فَقَالَ الرَّجُلُ: تَاللهِ إِنْ رَأَيْتُ كَالْيَوْمِ ذِئْبًا يَتَكَلَّمُ. قَالَ الذِّئْبُ: أَعْجَبُ مِنْ هٰذَا: رَجُلٌ فِي النَّخَلَاتِ بَيْنَ الْحَرَّتَيْنِ. يُخْبِرُكُمْ بِمَا مَضَى وَبِمَا هُوَ كَائِنٌ بَعْدَكُمْ. وَكَانَ الرَّجُلُ يَهُوْدِيًّا. فَجَاءَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَسْلَمَ وَخَبَّرَهُ. وَصَدَّقَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. ثُمَّ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّهَا أَمَارَةٌ مِنْ أَمَارَاتٍ بَيْنَ يَدَيِ السَّاعَةِ. قَدْ أَوْشَكَ الرَّجُلُ أَنْ يَخْرُجَ فَلَا يَرْجِعَ حَتَّى تُحَدِّثَهُ نَعْلَاهُ وَسَوْطُهُ مَا أَحْدَثَ أَهْلُهُ بَعْدَهُ». مسند احمد ١٣/ ٤٢٥ رقم الحديث ٨٠٦٣ مُسْنَدُ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ. قال ابن كثير: تفرد به احمد وهو على شرط السنن ولم يخرجوه. انظر البداية والنهاية (٦/ ١٥١). وقال الهيثمي: رجاله ثقات. انظر مجمع الزوائد (٨/ ٢٩٢). وقال السيوطي: سنده صحيح. انظر الخصائص (٢/ ١٠٣)، نضرة النعيم ج١ ص٥٣٤ إخبار الذئب بنبوّته صلّى الله عليه وسلّم.

ورِيتې شوې غوښې نبي عليه السلام ته د زَهرو اطلاع ورکړه

د ابوداؤد شريف حديث دی (۱)، حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي :

په اَهلِ خيبر کې يوې يهودَنړې ښځې د چيلې په ورِيته شوې غوښه کې زَهرواچول، بيا يې دا رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ته هديه کړه، نبي عليه السلام ددې يو پَتون راواخيست او ددې په خوراک يې شروع اوکړه، همدارنګې د دوی صحابه کرامو يو جَماعت هم ددې په خوړلو شروع اوکړه.

بيا (ناڅاپه) رسولُ الله صلى الله عليه وسلم صحابه کرامو ته وفرمايل :

اِرْفَعُوْا أَيْدِيَكُمْ. لاسونه د خوراک نه پورته کړئ (يعنی ددينه خوراک مه کوئ).

نبي عليه السلام ددې يهودنړې راوستلو پسې يو کس وَرَاوليږل (هغه راغله)، پيغمبر عليه السلام ورته اوفرمايل :

أَسَمَمْتِ هٰذِهِ الشَّاةَ ؟ آيا تا ددې چيلې په غوښه کې زهر اچولي دي ؟

دې يهودنړې ښځې ورته وويل :

مَنْ أَخْبَرَكَ ؟

تاسو ته چا خبر درکړو ؟ (چې په دې کې زَهر دي)، نبي عليه السلام ورته وفرمايل :

أَخْبَرَتْنِيْ هٰذِهِ فِيْ يَدِيْ.

---

(۱) عَنِ ابْنِ شِهَابٍ . قَالَ : كَانَ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللهِ يُحَدِّثُ أَنَّ يَهُودِيَّةً. مِنْ أَهْلِ خَيْبَرَ سَمَّتْ شَاةً مَصْلِيَّةً ثُمَّ أَهْدَتْهَا لِرَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَأَخَذَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الذِّرَاعَ. فَأَكَلَ مِنْهَا. وَأَكَلَ رَهْطٌ مِنْ أَصْحَابِهِ مَعَهُ. ثُمَّ قَالَ لَهُمْ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « اِرْفَعُوْا أَيْدِيَكُمْ ». وَأَرْسَلَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْيَهُوْدِيَّةِ فَدَعَاهَا. فَقَالَ لَهَا « أَسَمَمْتِ هٰذِهِ الشَّاةَ ؟ » قَالَتِ الْيَهُوْدِيَّةُ: مَنْ أَخْبَرَكَ ؟ قَالَ « أَخْبَرَتْنِيْ هٰذِهِ فِيْ يَدِيْ » لِلذِّرَاعِ. قَالَتْ: نَعَمْ. قَالَ « فَمَا أَرَدْتِ إِلَى ذٰلِكَ ؟ » قَالَتْ: قُلْتُ: إِنْ كَانَ نَبِيًّا فَلَنْ يَضُرَّهُ. وَإِنْ لَمْ يَكُنْ نَبِيًّا اِسْتَرَحْنَا مِنْهُ. فَعَفَا عَنْهَا رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَمْ يُعَاقِبْهَا... سنن ابي داؤد كتاب الديات باب فِيمَنْ سَقَى رَجُلًا سُمًّا أَوْ أَطْعَمَهُ فَمَاتَ أَيُقَادُ مِنْهُ رقم الحديث ۴۵۱۰، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ۱۶۰۰۸، مشكوة المصابيح باب في المعجزات رقم الحديث ۵۹۳۱.

ماته زما په دې لاس کې ورېتې شوې غوښې خبر راکړو .

پیغمبر ﷺ د چیلۍ وریت شوي پټون طرف ته اشاره اوکړه (چې دې راته داخبر راکړو) ، نو دې یهودنړې ښځې اقرار اوکړو چې : آو ، ما په دې غوښه کې زهر اچولي دي .

پیغمبر ﷺ ورته وویل : فَمَا أَرَدْتِ إِلَى ذَٰلِكَ؟ ستاددې نه څه اراده وه ؟

دې جواب ورکړو : ما د ځان سره په زړه کې (دا سوچ کولو ، او دا مې) وویل : که چیرته محمد (ﷺ) د الله ﷻ رښتینې نبي وي نو دا زهر به ده ته نقصان او نه رسوي . او که (رښتینې) نبي نه وي نو (په دې زهرو به مړ شي او) مونږ به ترې راحت حاصل کړو (یعنی مونږ به ترې خلاص شو) .

فَعَفَا عَنْهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَمْ يُعَاقِبْهَا. (١)

رسول الله صلی الله علیه وسلم دا معاف کړه ، او سزا یې ورته ورنکړه .

د حاکم په روایت کې دا هم ذکر دي چې کله صحابه کرامو ددې د خوړلو اراده اوکړه نو نبي علیه السلام دوی ته وفرمایل :

كُفُّوا أَيْدِيَكُمْ فَإِنَّ عُضْوًا مِنْ أَعْضَائِهَا يُخْبِرُنِي أَنَّهَا مَسْمُومَةٌ . (٢)

تاسو خپل لاسونه د خوراک کولو نه پورته کړئ ، ځکه ددې وریت شوي ګډ یو اندام ماته خبر راکړو چې په دې کې زهر ګډ شوي دي .

---

(١) وَلَمْ يُعَاقِبْهَا. په دې روایت او بعضې نورو روایتونو کې راځي چې نبي علیه السلام دا یهودنړه ښځه معاف کړه او هیڅ سزا یې ورنکړه ، په بعضې روایتونو کې راځي چې دې بیا ایمان راوړو . خو علامه طیبي رحمه الله لیکلي چې ددې په باره کې مختلف روایات راغلي ، ځکه په یو روایت کې دا هم ذکر دي چې نبي علیه السلام ددې د قتلولو حکم اوکړو . اوس په دې ټولو روایتونو کې تطبیق داسې دی چې نبي علیه السلام اول دا ښځه معاف کړه خو چې کله یو صحابي "حضرت بشیر بن براء ﷺ" ددې غوښې د یوې نورې خوړلو په وجه وفات شو (کوم چې د نبي علیه السلام د منع کولو نه مخکې یوه نوړۍ تیره کړې وه او ددې زهرو په وجه وفات شو) نو نبي علیه السلام ددې ښځې د قتلولو حکم اوکړو ، او ددې صحابي په قصاص کې دا قتل کړې شوه . مظاهرحق شرح مشکوة ج٩ باب فی المعجزات .

(٢) المستدرک علی الصحیحین للحاکم كِتَابُ الْأَطْعِمَةِ رقم الحدیث ٧٠٩٠ وقال الحاکم : هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحُ الْإِسْنَادِ وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ . الخصائص الکبری ، و اخرجه البیهقي وابو نعیم .

نوټ : په دې حديث کې د پيغمبر عليه السلام دا معجزه ذکر شوه چې د چيلې ورېتې شوې غوښې دوی ته د زَهرو موجودېدو اِطلاع ورکړه.

د نبي ﷺ د خلې مبارکې اُوبه په کوهي کې اچولو سره اُوچ کوهي د اُوبو نه ډکېدل

: بخاري شريف حديث دی، حضرت براء بن عازب رضي الله عنه فرمايي ... د حُديبې په ورځ مونږ د نبي کريم صلی الله عليه وسلم سره څوارلس سوه کسان وو، او حُديبيه يو کوهي دی، مونږ ټولو ددې اُوبه (د اِستعمال د پاره) راويستی، پس مونږ په دې کې يو قطره اُوبه هم پرې نه خودی.

نبي عليه السلام ته دا خبره اُورسيده (چې کوهي اُوچ شوې دی، او د اُوبو د ختمېدو په وجه ټول لښکر پريشانه دی) نو رسولُ الله صلی الله عليه وسلم کوهي ته راغی، ددې په غاړه کيناست، بيا يې د اُوبو يو لوخې رااُوغوښته، اَودس يې پرې اُوکړو، د اَودس نه پس نبي عليه السلام په خُله کې اُوبه واچولې، دُعا يې اوکړه، بيا يې دا اُوبه په دې کوهي واچولې (بيا يې صحابه کرامو ته حکم اوکړو چې دا کوهي لږ ساعت پرېږدئ) صحابه کرام فرمايي چې مونږ دا کوهي لږ ساعت پرېخود، بيا مونږ د خپلو ځانونو او ځاروو د پاره دومره ډېرې اُوبه رااُوويستې څومره چې مونږ غوښتل. (۱)

صحابه کرام چې تر څو پورې دلته وو دوی ټولو به دا اُوبه اِستعمالولې تر دې پورې چې دوی ددې ځای نه سفر اوکړو. (۲)

---

(۱) عَنِ الْبَرَاءِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ. قَالَ .... كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَرْبَعَ عَشْرَةَ مِائَةً. وَالْحُدَيْبِيَةُ بِئْرٌ. فَنَزَحْنَاهَا فَلَمْ نَتْرُكْ فِيهَا قَطْرَةً. فَبَلَغَ ذٰلِكَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَتَاهَا. فَجَلَسَ عَلَى شَفِيرِهَا ثُمَّ «دَعَا بِإِنَاءٍ مِنْ مَاءٍ فَتَوَضَّأَ. ثُمَّ مَضْمَضَ وَدَعَا ثُمَّ صَبَّهُ فِيهَا. فَتَرَكْنَاهَا غَيْرَ بَعِيدٍ. ثُمَّ إِنَّهَا أَصْدَرَتْنَا مَا شِئْنَا نَحْنُ وَرِكَابَنَا. صحيح البخاري كتاب المغازي باب غزوة الحديبية رقم الحديث ۴۱۵۰، مشكاة المصابيح باب في المعجزات الفصل الاول رقم الحديث ۵۸۸۳ (۱۵).

(۲) فَأَرْوَوْا أَنْفُسَهُمْ وَرِكَابَهُمْ حَتَّى ارْتَحَلُوا. صحيح البخاري كتاب المغازي باب غزوة الحديبية رقم الحديث ۴۱۵۱

په غزوه حُنين کې د نبي ﷺ په يو مُوټي خاورې سره د څلور زره کافرانو دواړه سترګې د خاورو نه ډکيدل

د "مسلم شريف" حديث دی ، حضرت سلمه بن اکوع رضي الله عنه فرمايي : مونږ صحابه کرام د رسولُ الله صلی الله عليه وسلم سره په غزوه حُنين کې شريک وو ، د کافرانو د سختې حَملې په وجه (بعضې) صحابه کرام خواره شو .

کله چې کافران د هر طرف نه په رسولُ الله ﷺ باندې راغلل نو نبي ﷺ د خپل قچر نه رابښکته شو ، بيا يې د زمکې نه يو موټې خاورې راواخيستی او دا يې د کافرانو مخونو طرف ته وَراُوويشتی ، او وې فرمايل :

شَاهَتِ الْوُجُوْهُ. خراب (قبيح) دې شي مخونه د کافرانو .

فَمَا خَلَقَ اللهُ مِنْهُمْ إِنْسَانًا إِلَّا مَلَأَ عَيْنَيْهِ تُرَابًا بِتِلْكَ الْقَبْضَةِ . فَوَلَّوْا مُدْبِرِيْنَ فَهَزَمَهُمُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ .

نو الله ﷻ په دوی کې داسې انسان پيدا کړې نهٔ مګر د هغه دواړه سترګې په دې يو موټې خاورې سره د خاورو نه ډکې شوی (يعنی په دې يو موټي خاورې سره په څلورو زره ۴۰۰۰ کافرانو کې د هر کافر دواړه سترګې د خاورو نه ډکې شوی) پس دوی ټول په شا اُوتختيدل ، الله ﷻ دوی ته شِکست ورکړو .

بيا رسولُ الله صلی الله عليه وسلم د دوی نه پاتې شوې مالِ غنيمت په مسلمانانو باندې تقسيم کړو . (١)

---

(١) وَعَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ رضي الله عنه قَالَ : غَزَوْنَا مَعَ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حُنَيْنًا فَوَلَّى صَحَابَةُ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فَلَمَّا غَشُوْا رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَزَلَ عَنِ الْبَغْلَةِ ثُمَّ قَبَضَ قَبْضَةً مِنْ تُرَابٍ مِنَ الْأَرْضِ ثُمَّ اسْتَقْبَلَ بِهِ وُجُوْهَهُمْ . فَقَالَ : شَاهَتِ الْوُجُوْهُ . فَمَا خَلَقَ اللهُ مِنْهُمْ إِنْسَانًا إِلَّا مَلَأَ عَيْنَيْهِ تُرَابًا بِتِلْكَ الْقَبْضَةِ فَوَلَّوْا مُدْبِرِيْنَ فَهَزَمَهُمُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ . وَقَسَمَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غَنَائِمَهُمْ بَيْنَ الْمُسْلِمِيْنَ .
مشكاة المصابيح كتاب الفضائل والشمائل باب في المعجزات الفصل الاول رقم الحديث ٥٨٩١ (٢٤) ، صحيح مسلم كتاب الجهاد والسير باب في غزوة حنين رقم الحديث ١٧٧٧ ، وهكذا ذكر في مسند ابي داؤد الطيالسي رقم ١٤٦٨ .

نوټ: دا د رسولُ الله صلی الله علیه وسلم معجزه ده چې په يو موټې خاورې سره د شلور زره کافرانو دواړه سترګې د خاورو نه ډکې شوی، او ټول اُوتختيده.

نبي ﷺ د حضرت ابوهريرة ﷺ د مور د پاره د اسلام راوړلو دُعا اوکړه او سَمدستي قبوله شوه

د مسلم شريف حديث دی، حضرت ابوهريرة رضي الله عنه فرمايي چې ما به خپله مور اِسلام طرف ته رابلله، ځکه دا مُشرِکه وه، يوه ورځ ما (د خپل معمول مطابق) هغه د اسلام قبلولو طرف ته راأوبلله نو هغې ماته د رسولُ الله صلی الله علیه وسلم په شان کې داسې خبرې راواورولی چې هغه ما بَدې ګنړلی (يعنی د نبي ﷺ د شان خلاف خبرې يې اوکړی، خو چونکه زما مور وه نو بې اَدبي مې يې هم نه شوه کولی). نو زه په ژړا باندې رسول الله صلی الله علیه وسلم ته راغلم، او ورته مې وويل:

يَا رَسُوْلَ اللهِ ! إِنِّي كُنْتُ أَدْعُوْ أُمِّي إِلَى الْإِسْلَامِ فَتَأْبٰى عَلَيَّ . فَدَعَوْتُهَا الْيَوْمَ فَأَسْمَعَتْنِيْ فِيْكَ مَا أَكْرَهُ . فَادْعُ اللهَ أَنْ يَهْدِيَ أُمَّ أَبِي هُرَيْرَةَ .

اې د الله رسوله ! ما به خپله مور اِسلام طرف ته رابلله خو دې به اِنکار کولو، نن چې ما هغې ته د اِسلام دعوت ورکړو نو هغې راته ستاسو متعلق داسې خبرې راواورولی چې زه هغه بدې ګنړم، لهذا تاسو د الله ﷻ نه دُعا اوغواړئ چې د ابوهريرة (يعنی زما) مور ته هدايت اوکړي.

رسولُ الله ﷺ (دُعا کولو سره) وفرمايل:

اَللّٰهُمَّ اهْدِ أُمَّ أَبِي هُرَيْرَةَ . اې الله! د ابوهريرة مور ته هدايت اوکړه.

د نبي کريم ﷺ په دُعا کولو سره زه ډير خوشحاله شوم، او د هغه ځای نه واپس راغلم، د خپلې مور کور طرف ته روان شوم، کله چې دَروازې ته راأورسيدم نو دَروازه بنده وه، زما مور زما د قدمونو آواز واوريده، نو هغې د دننه نه وويل: مَكَانَكَ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ .

اې ابوهريره! په خپل ځای اُودريږه (څه وخت انتظار اوکړه، اوس کور ته مه راننوزه).

حضرت ابوهريره رضي الله عنه فرمايي چې ما د اوبو غورځيدو آواز واوريد. پس زما مور غسل اوکړو، جامې يې واچولې، د ډيرې تادۍ (جلتي) په وجه د لوپټې اچولو نه بغير دروازې ته راغله، دورازه يې کلاؤ کړه، بيا يې وويل:

يَا أَبَا هُرَيْرَةَ! أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ.

اې ابوهريرة! زه دا ګواهي ورکوم چې نشته دې لائق د عبادت مګر صرف يو الله جل جلاله دی، او زه دا ګواهي ورکوم چې محمد صلى الله عليه وسلم د الله جل جلاله بنده او د هغه رسول دی.

حضرت ابوهريرة رضي الله عنه فرمايي چې (کله ما د خپلې مور اسلام قبلول اوليده نو) زه د ډيرې خوشحالۍ په وجه په ژړا شوم، او د رسول الله صلى الله عليه وسلم دربار ته حاضر شوم، ورته مې وويل: يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ! أَبْشِرْ قَدِ اسْتَجَابَ اللّٰهُ دَعْوَتَكَ وَهَدٰى أُمَّ أَبِيْ هُرَيْرَةَ.

اې د الله رسوله! زيرې قبول کړه (خوشحاله شه) الله جل جلاله ستاسو دُعا قبوله کړه، او د ابوهريرة مور ته يې هدايت وکړو.

نو رسول الله صلى الله عليه وسلم د الله تعالى حمد او ثناء بيان کړه، او ښه يې وويل (يا داچې د خير جُمله يې وويله). (۱)

---

(۱) حَدَّثَنِيْ أَبُوْ هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: كُنْتُ أَدْعُوْ أُمِّيْ إِلَى الْإِسْلَامِ وَهِيَ مُشْرِكَةٌ. فَدَعَوْتُهَا يَوْمًا فَأَسْمَعَتْنِيْ فِيْ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا أَكْرَهُ. فَأَتَيْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا أَبْكِيْ. قُلْتُ: يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ! إِنِّيْ كُنْتُ أَدْعُوْ أُمِّيْ إِلَى الْإِسْلَامِ فَتَأْبٰى عَلَيَّ. فَدَعَوْتُهَا الْيَوْمَ فَأَسْمَعَتْنِيْ فِيْكَ مَا أَكْرَهُ. فَادْعُ اللّٰهَ أَنْ يَهْدِيَ أُمَّ أَبِيْ هُرَيْرَةَ. فَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اَللّٰهُمَّ اهْدِ أُمَّ أَبِيْ هُرَيْرَةَ» فَخَرَجْتُ مُسْتَبْشِرًا بِدَعْوَةِ نَبِيِّ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَلَمَّا جِئْتُ فَصِرْتُ إِلَى الْبَابِ. فَإِذَا هُوَ مُجَافٌ. فَسَمِعَتْ أُمِّيْ خَشْفَ قَدَمَيَّ. فَقَالَتْ: مَكَانَكَ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ. وَسَمِعْتُ خَضْخَضَةَ الْمَاءِ. قَالَ: فَاغْتَسَلَتْ وَلَبِسَتْ دِرْعَهَا وَعَجِلَتْ عَنْ خِمَارِهَا. فَفَتَحَتِ الْبَابَ. ثُمَّ قَالَتْ: يَا أَبَا هُرَيْرَةَ! أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ. قَالَ فَرَجَعْتُ إِلَى رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَأَتَيْتُهُ وَأَنَا أَبْكِيْ مِنَ الْفَرَحِ. قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ! أَبْشِرْ قَدِ اسْتَجَابَ اللّٰهُ دَعْوَتَكَ وَهَدٰى أُمَّ أَبِيْ هُرَيْرَةَ. فَحَمِدَ اللّٰهَ وَأَثْنٰى عَلَيْهِ وَقَالَ خَيْرًا. صحيح مسلم كتاب فَضَائِلِ الصَّحَابَةِ رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالَى عَنْهُمْ بَابٌ مِنْ فَضَائِلِ أَبِيْ هُرَيْرَةَ الدَّوْسِيِّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ رقم الحديث ۱۵۸ (۲۴۹۱)، مشكاة المصابيح كتاب الفضائل والشمائل باب في المعجزات الفصل الاول رقم الحديث ۵۸۹۵.

د باران په حق کې دعا کول او سمدستي قبلیدل

د بخاري او مسلم شريف حديث دی، حضرت انس رضي الله عنه فرمايي:
چې يو کرت د رسولُ الله صلی الله عليه وسلم په زمانه کې د خشک سالي په وجه قحط راغی، په دغه ورځو يو ځل نبي کريم صلی الله عليه وسلم (په مسجد نبوي کې) د جمعې په ورځ خطبه ورکوله، چې يو اعرابي أودريده او رسول الله ﷺ ته يې (په ولاړه) وويل:

يَارَسُولَ اللهِ! هَلَكَ الْمَالُ وَجَاعَ الْعِيَالُ. فَادْعُ اللهَ لَنَا.

اې د الله رسوله! مال (څاروي، باغونه، د أوبو د نشت والي په وجه) تباه شو، او اهل و عيال مو د أولږې د وجې ژاړي، پس تاسو د الله تعالی نه زمونږ د پاره دعا اوغواړئ.

(دې آوريدو سره) نبي عليه السلام د دعا د پاره دواړه لاسونه مبارک پورته کړل، په دغه وخت کې په آسمان باندې د وريځې يوه ټوټه هم مونږ ته په نظر نه راتله.

(حضرت انس رضي الله عنه قسم کوي) قسم په هغه ذات د چا په قبضه کې چې زما ساه ده چې رسولُ الله صلی الله عليه وسلم لاسونه مبارک د دعا نه نه وُ ښکته کړي چې د غرونو په شان وريځ راپورته شوه، او نبي عليه السلام لا تر اوسه د ممبر نه نه وُ راکوز شوی تر دې چې ما أوليدَه چې د باران أوبه د دوی په ږيره مبارکه باندې راغورځيدل شروع شو (او أوبه د نبي عليه السلام د ږيرې مبارکې نه راڅڅيدې).

په مونږ باندې په دغه ورځ هم باران اوشو، په صبا، په بل صبا حتی چې د راتلونکې جمعې پورې مسلسل په مونږ باندې باران رااوورېده.

(کله چې د مسلسل باران کيدو په وجه خلقو ته نقصان رسيدل شروع شو نو) په راتلونکې جمعه باندې د خطبې په دوران کې همدغه اعرابي (يا بل کس) أودريده، او نبي عليه السلام ته يې وفرمايل:

يَارَسُوْلَ اللهِ! تَهَدَّمَ الْبِنَاءُ وَغَرِقَ الْمَالُ. فَادْعُ اللهَ لَنَا.

اې د الله رسوله! کورونه وران شو، او مال و اسباب غرق شو، لهذا تاسو زمونږ د پاره د الله ﷻ نه (د باران د أودريدو) دعا اوغواړئ.

حضور صلى الله عليه وسلم خپل دواړه لاسونه مبارک د دُعا د پاره پورته کړل، او دا دُعا يې اوغوښته:

اَللّٰهُمَّ حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا.

اې الله! (دا باران) زمونږ په اَطرافو (يعنى پټو او باغونو) باندې اووَروه، زمونږ په کورونو باندې يې مه وَروه.

(ددې دُعا نه پس) نبي کريم صلى الله عليه وسلم به چې لاس مُبارک سره کومې وريځې طرف ته اِشاره کوله هغه طرف به (د وريځې نه) مکمل صفا شو، تر دې پورې چې ټوله مدينه منوّره د يو ګول تالاب په شان شوه (يعنى د مدينې مُنوّرې د آبادۍ د پاسه وريځ بالکل نه وه، مَطلع بالکل صفا وه، خو ګيرچاپيره ځلور واړه طرفه وريځې وې، باران به تري کيدلو).

د ګير چاپيره مسلسل بارانونو په وجه د مدينې مُنوّرې " قناة " نالۍ تر د يو مياشت پورې بهيدله، او داَطرافو نه به چې کوم کس مدينې منوّرې ته راغى، نو هغه به (په اَطرافو کې) د ډير باران خبر ورکولو. (١)

(١) عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: أَصَابَتِ النَّاسَ سَنَةٌ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَبَيْنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ فِيْ يَوْمِ جُمُعَةٍ. قَامَ أَعْرَابِيٌّ. فَقَالَ: يَارَسُوْلَ اللهِ! هَلَكَ الْمَالُ وَجَاعَ الْعِيَالُ. فَادْعُ اللهَ لَنَا. فَرَفَعَ يَدَيْهِ وَمَا نَرٰى فِي السَّمَآءِ قَزَعَةً. فَوَالَّذِيْ نَفْسِيْ بِيَدِهِ. مَا وَضَعَهَا حَتّٰى ثَارَ السَّحَابُ أَمْثَالَ الْجِبَالِ. ثُمَّ لَمْ يَنْزِلْ عَنْ مِنْبَرِهِ حَتّٰى رَأَيْتُ الْمَطَرَ يَتَحَادَرُ عَلٰى لِحْيَتِهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَمُطِرْنَا يَوْمَنَا ذٰلِكَ. وَمِنَ الْغَدِ وَبَعْدَ الْغَدِ. وَالَّذِيْ يَلِيْهِ. حَتَّى الْجُمُعَةِ الْأُخْرٰى. وَقَامَ ذٰلِكَ الْأَعْرَابِيُّ أَوْ قَالَ غَيْرُهُ. فَقَالَ: يَارَسُوْلَ اللهِ! تَهَدَّمَ الْبِنَاءُ وَغَرِقَ الْمَالُ. فَادْعُ اللهَ لَنَا. فَرَفَعَ يَدَيْهِ فَقَالَ: «اَللّٰهُمَّ حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا» فَمَا يُشِيْرُ بِيَدِهِ إِلٰى نَاحِيَةٍ مِنَ السَّحَابِ إِلَّا انْفَرَجَتْ. وَصَارَتِ الْمَدِيْنَةُ مِثْلَ الْجَوْبَةِ. وَسَالَ الْوَادِيْ قَنَاةُ شَهْرًا. وَلَمْ يَجِئْ أَحَدٌ مِنْ نَاحِيَةٍ إِلَّا حَدَّثَ بِالْجَوْدِ. صحيح البخاري كتاب الجمعة بَابُ الإِسْتِسْقَاءِ فِي الْخُطْبَةِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ رقم الحديث ٩٣٣، و رقم ١٠٣٣، صحيح مسلم رقم الحديث ٨٩٧ باب الدعاء في الاستسقاء، مشكاة المصابيح باب في المعجزات رقم الحديث ٥٩٠٢ (٣٥).

د نبي ﷺ د لاس مبارک را ښکلو او دُعا په برکت سره د اُوچې چېلۍ په غولانځه کې شودې پيدا کېدل

د مشکوة شريف حديث دی ، کله چې رسول الله صلی الله عليه وسلم ته د مکې مکرمې نه د وتلو حکم اوشو ، او مدينې منورې ته د هجرت کولو د پاره روان شو .

نو دوی په خپله ، حضرت ابوبکر صديق ﷺ ، د حضرت ابوبکر صديق ﷺ غلام " عامر بن فُهيرة " او دوی ته د مدينې منورې لارخودونکې عبدالله الليثيّ (دا څلور واړه په سفر روان وو) د دوی تيريدل د اُمّ معبد رضي الله عنها په دوه خېمو باندې اوشو . (١)

دوی ددې خېمو والا نه د څه غوښې او قجورو متعلق پوښتنه اوکړه چې دا ورنه په قيمت باندې واخلي ، خو دوی ورسره په دې شيانو کې هيڅ هم پيدا نکړه ، ځکه په دغه وخت کې خلق د قحط سالۍ او بې سَر و سامانۍ ښکار وو (يعنی په خلقو باندې قحط سالي وه ، د چا سره د خوراک ډير څه نه پيدا کيدل) .

ناڅاپه د رسول الله صلی الله عليه وسلم نظر په يوه چېلۍ باندې پريوَت کومه چې د خېمې په يو ګوټ کې (ولاړه) وه ، نبي عليه السلام پوښتنه اوکړه :

مَا هٰذِهِ الشَّاةُ يَا اُمَّ مَعْبَدٍ ؟

اې اُمّ معبد ! په دې چېلۍ څه شوي ؟

هغې ورته ووېل : ددې کمزورۍ دا د نورو چېلو سره د تللو نه پاتې کړې ده (يعنی دا دومره کمزورې ده چې د ډيرې کمزورتيا په وجه دا د نورو چېلو سره د څريدلو د پاره نشي تللی ، نو ځکه دلته ولاړه ده) ، حضور ﷺ ورنه پوښتنه اوکړه :

هَلْ بِهَا مِنْ لَبَنٍ ؟

آيا په دې کې څه شودې (پَۍ) شته ؟

(١) اُمّ معبد ډيره ميلمه دوسته زَنانه وه ، خپل نوم يې عاتکه بنت خالد خزاعيه ؤ ، د نبي عليه السلام معجزه يې چې اُوليده نو بيا يې اسلام راوړو . مظاهر حق شرح مشكوة ج ٩ باب فی المعجزات .

اُمّ معبد رضي الله عنها ورته جواب ورکړو : په کوم مصيبت کې چې دا مُبتلاء ده په دې کې به شوده د کوم ځای نه راشي (يعنی په دې کې د لړو شودو ورکولو صلاحيت هم نشته)

نبي عليه السلام ورته وفرمايل :

أَتَأْذَنِينَ لِي أَنْ أَحْلِبَهَا ؟

آيا ته ماته اِجازت راکوی چې زه دا رااُولوَشم ؟

اُمّ معبد رضي الله عنها ورته ووئيل : زما مور او پلار دې په تاسو قربان وي که تاسو په دې کې شوده ګوری نو راوې لوَشئ .

نبي کريم صلی الله عليه وسلم (دې اَوريدو سره) دا چيلۍ رااُوغوښته ، خپل لاس مُبارک يې د هغې په غُلانځه رانبکود ، د الله ﷻ نوم يې واخيست (يعنی بسم الله يې ووئيله) او د اُمّ معبد د پاره يې په دې چيلۍ کې د برکت دُعا اوکړه .

نو چيلۍ د شوده ورکولو د پاره خپلې خپې کلاؤ کړی ، (١) بيا دې چيلۍ شوده بَهيُول، او شُخوَند وهل يې شروع کړو .

بيا حضور صلی الله عليه وسلم دومره لوخې رااُوغوښت چې يو جماعت پرې مړيدې شي، په هغه لوخي کې يې دا بَهيدونکي شوده رااُولوَشل ، تردې پورې چې د شودو (پيُو) زګ د لوخي پاس سَر ته رااُورسيده .

بيا حضور صلی الله عليه وسلم دا شوده اول په اُمّ معبد باندې اُوڅکل ، تردې پورې چې هغه په دې شودو ښه مړه شوه ، بيا يې په خپلو ملګرو اُوڅکل ، هغوی هم پرې ښه ماړه شو، بيا يې په آخِر کې په خپله اُوڅکل .

بيا نبي عليه السلام د اول ځل نه پس په دويم ځل په دې لوخي کې شوده رااُولوَشل تر دې پورې چې دا لوخې (دوباره) ډک شو ، بيا رسولُ الله صلی الله عليه وسلم دا شوده اُمّ معبد

---

(١) د هر شوده ورکوونکي حيوان داعادت وي چې د لوَشلو په وخت دواړه خپې کلاووي .

فَتَفَاجَّتْ : التفاج : اَلْمُبَالَغَةُ فِي تَفْرِيجِ مَا بَيْنَ الرِّجْلَيْنِ . النهاية ٣/٤١٢ ، كنزالعمال في تشريح رقم الحديث ٣٦٣٠٠ .

رضي الله عنها ته پريخوده (چې خپل خاوند ته هم دا معجزه اوښايي) ، بيا حضور صلى الله عليه وسلم امّ معبد مُسلمانه کړه ، او ددې نه پس (د مدينې په طرف) روان شو . (١)

د نبي ﷺ د سورلۍ په برکت سست رفتاره اس هم تېز رفتاره شو

د بخاري شريف حديث دی ، حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې يو ځل اهلِ مدينې واله (د غلو يا د دُشمن خطره محسوسولو سره د شپې) اوېرېدل (او ژړا فرياد يې شروع کړو) ، نبي عليه السلام (د صحيح صورتِ حال معلومولو د پاره) د حضرت ابو طلحة رضي الله عنه په اَس باندې سور شو ، خو دا اَس ډېر سست رَفتاره وُ (نبي عليه السلام هغې طرف ته لاړو د کوم طرف نه چې خطره محسوسيده) ، کله چې رسول الله ﷺ راواپس شو نو حضرت ابو طلحه رضي الله عنه ته يې وفرمايل :

وَجَدْنَا فَرَسَكُمْ هٰذَا بَحْرًا .

مونږ خو ستا دا اَس داُوبو په شان تېز رَفتاره (او ګشاده قدم واله) اوموندو .

---

(١) عَنْ حَازِمِ بْنِ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ حُبَيْشِ بن خَالِد وَهُوَ أَخُو أُمِّ مَعْبَد أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِيْنَ أُخْرِجَ مِنْ مَكَّةَ خَرَجَ مُهَاجِرًا إِلَى الْمَدِيْنَةِ هُوَ وَأَبُوْ بَكْرٍ وَمَوْلَى أَبِي بَكْرٍ عَامِرُ بْنُ فُهَيْرَةَ وَدَلِيْلُهُمَا عَبْدُ اللهِ اللَّيْثِيُّ مَرُّوْا عَلَى خَيْمَتَيْ أُمِّ مَعْبَدٍ . فَسَأَلُوْهَا لَحْمًا وَتَمْرًا لِيَشْتَرُوْا مِنْهَا . فَلَمْ يُصِيْبُوْا عِنْدَهَا شَيْئًا مِنْ ذٰلِك ، وَكَانَ الْقَوْمُ مُرْمِلِيْنَ مُسْنِتِيْنَ . فَنَظَرَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى شَاةٍ فِيْ كِسْرِ الْخَيْمَةِ . فَقَالَ : « مَا هٰذِهِ الشَّاةُ يَا أُمَّ مَعْبَدٍ ؟ » قَالَتْ : شَاةٌ خَلَّفَهَا الْجَهْدُ عَنِ الْغَنَمِ . قَالَ : « هَلْ بِهَا مِنْ لَبَنٍ ؟ » قَالَتْ : هِيَ أَجْهَدُ مِنْ ذٰلِكَ . قَالَ : « أَتَأْذَنِيْنَ لِيْ أَنْ أَحْلِبَهَا ؟ » قَالَتْ : بِأَبِيْ أَنْتَ وَأُمِّيْ إِنْ رَأَيْتَ بِهَا حَلَبًا فَاحْلُبْهَا . فَدَعَا رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَمَسَحَ بِيَدِهِ ضَرْعَهَا وَسَمَّى اللهَ تَعَالَى وَدَعَا لَهَا فِيْ شَاتِهَا . فَتَفَاجَّتْ عَلَيْهِ وَدَرَّتْ وَاجْتَرَّتْ . فَدَعَا بِإِنَاءٍ يُرْبِضُ الرَّهْطَ . فَحَلَبَ فِيْهِ ثَجًّا حَتّٰى عَلَاهُ الْبَهَاءُ . ثُمَّ سَقَاهَا . حَتّٰى رَوِيَتْ . وَسَقٰى أَصْحَابَهُ حَتّٰى رَوُوْا ثُمَّ شَرِبَ آخِرَهُمْ . ثُمَّ حَلَبَ فِيْهِ ثَانِيًا بَعْدَ بَدْءٍ حَتّٰى مَلَأَ الْإِنَاءَ . ثُمَّ غَادَرَهُ عِنْدَهَا وَبَايَعَهَا وَارْتَحَلُوْا عَنْهَا . مشكاة المصابيح باب في المعجزات رقم الحديث ٥٩٤٣ ، وَرَوَاهُ البغوي فِي شَرْحِ السُّنَّةِ كتاب الفضائل باب جامع صِفَاته صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . وَابْنُ عَبْدِ الْبَرِّ فِي « الاسْتِيْعَابِ » وَابْنُ الْجَوْزِيِّ فِيْ كِتَابِ « الْوَفَاءِ » . المستدرک على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ٤٢٧٤ ، كنز العمال رقم الحديث ٣٦٣٠٠ .

فَكَانَ بَعْدَ ذٰلِكَ لَا يُجَارٰى . (۱)

(د نبي عليه السلام د سورلى په برکت) ددې نه پس دا آس دومره تېز رفتاره شو چې بيا به هيڅ يو آس ددې سره مَنډه نه شوه وهلى .

په يو روايت کې راځي :

فَمَا سُبِقَ بَعْدَ ذٰلِكَ الْيَوْمِ . (۲)

ددې ورځې نه پس هيڅ آس دده نه ندې مخکې شوى .

د هِجرت په موقع د مُعجزې ښکاره کېدل

(د سُراقه بن مالک نه د حفاظت واقعه)

د بخاري شريف حديث دى ، (حضرت ابوبکر صديق ﷺ د غارِ ثور نه د وتلو نه پس مدينې منوّرې ته د هِجرت کولو واقعه بيانوي) .... کله چې د نمر زائله کېدو نه پس مونږ سفر شروع کړو ، نو مونږ پسې شاته سُراقه بن مالک راغى (۳) ، ما نبي کريم ﷺ ته ووئيل : اې د الله رسوله ! دُشمن زمونږ د نيولو د پاره راغلې دى ، حضور ﷺ راته وفرمايل

لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللّٰهَ مَعَنَا .

غم مه کوه ، بيشکه الله ﷻ د مونږ سره دى .

---

(۱) عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّ أَهْلَ الْمَدِيْنَةِ فَزِعُوْا مَرَّةً . فَرَكِبَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرَسًا لِأَبِي طَلْحَةَ كَانَ يَقْطِفُ . أَوْ كَانَ فِيْهِ قِطَافٌ . فَلَمَّا رَجَعَ قَالَ : « وَجَدْنَا فَرَسَكُمْ هٰذَا بَحْرًا . فَكَانَ بَعْدَ ذٰلِكَ لَا يُجَارٰى .
صحيح البخاري كِتَابُ الْجِهَادِ وَالسِّيَرِ بَابُ الْفَرَسِ الْقَطُوْفِ رقم الحديث ۲۸٦۷ ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات رقم الحديث ۵۹۰۵ .

(۲) صحيح البخاري كِتَابُ الْجِهَادِ وَالسِّيَرِ بَابُ السُّرْعَةِ وَالرَّكْضِ فِي الْفَزَعِ رقم الحديث ۲۹٦۹ ، مشكاة المصابيح بابٌ في المعجزات رقم الحديث ۵۹۰۵ .

(۳) د مکې قريشو اِعلان کړې وُ چې : که چا مونږ له محمد (ﷺ) لاس نيولې راوست نو مونږ به هغه ته د اِنعام په طور سل (۱۰۰) اوښان ورکوو ، سُراقه بن مالک هم په همدې لالچ باندې د نبي عليه السلام د تلاش پسې راوتې وُ ، اگر چې دا سُراقه د فتحِ مکې نه پس مسلمان شوې وُ . مظاهر حق شرح مشکوة ج۹ .

(سُراقه د نبي عليه السلام د نيولو اِراده اوکړه نو) نبي ﷺ سراقه ته خېرې اوکړې نو د سُراقه آس دده سره په زمکه کې د خېټې پورې غرق شو .

سُراقه وويل : زه پوهېږم چې تاسو دواړو ماته خېرې اوکړې ، لهذا اوس تاسو ماته دُعا اوکړئ (چې ددې عذاب نه خلاص شم) زه الله ﷻ ګواه جوړولو سره دا کلکه وعده کوم چې کافران به د تاسو پسې د تلاش کولو نه منع کوم .

بيا نبي عليه السلام ده ته دُعا اوکړه نو هغه ددې غَرقيدو نه نجات اوموندو . (سُراقه بن مالک واپس روان شو (۱)) ، کله به چې د مکې په کافرانو کې کوم کافر د سُراقه سره (په لاره کې) ملاو شو او د نبي عليه السلام تلاش به يې کولو نو سُراقه به ورته ووېل :

ستاسو د پاره زما تلاش کافي دی ، ما تر ډيره لرې پورې تلاش کړی خو ما دوی ندي ليدلي (لهذا تاسو د هغوی د تلاش کولو پسې مه ځئ) ، همدغه شان هر کافر به چې سُراقه ليدلو نو هغه به يې واپس کولو ، دا ځکه چې ده د نبي عليه السلام سره کومه وعده کړې وه هغه يې پوره کړه . (۲)

---

(۱) په بعضې رواياتو کې راځي چې د سُراقه آس نيم په زمکه کې ډُوبيدو نه پس ده نبي عليه السلام ته د دُعاؤ درخواست اوکړو ، پيغمبر عليه السلام ورته دُعا اوکړه او د غرق کيدو نه بَچ شو ، نو ده په دويم ځل د نبي ﷺ د نيولو اِراده اوکړه نو بيا يې آس تر د خېټې پورې غرق شو ، ده بيا د دُعاؤ درخواست اوکړو ، کله چې د نبي عليه السلام د دُعاؤ په وجه ورته نِجات حاصل شو نو ده په دريم ځل د نبي ﷺ د نيولو اراده اوکړه نو د خپل آس سره په زمکه کې په غرقيدو شو ، ده بيا ډير مِنّت او زاري اوکړې ، د نبي عليه السلام په دُعاؤ ورته نجات حاصل شو . نو بيا د خپلې اِرادې نه منع شو ، او واپس لاړ ، بيا به په لاره کې چې کوم کافران دده سره ملاويده نو هغه به يې هم واپس کول . مظاهر حق شرح مشکوة ج۹ .

(۲) حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه فرمايي ... فَارْتَحَلْنَا بَعْدَ مَا مَالَتِ الشَّمْسُ . وَاتَّبَعَنَا سُرَاقَةُ بْنُ مَالِكٍ . فَقُلْتُ : أُتِينَا يَا رَسُولَ اللهِ . فَقَالَ : « لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللهَ مَعَنَا » فَدَعَا عَلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَارْتَطَمَتْ بِهِ فَرَسُهُ إِلَى بَطْنِهَا أُرَى فِي جَلَدٍ مِنَ الأَرْضِ . شَكَّ زُهَيْرٌ - فَقَالَ : إِنِّي أُرَاكُمَا قَدْ دَعَوْتُمَا عَلَيَّ . فَادْعُوَا لِي . فَاللهُ لَكُمَا أَنْ أَرُدَّ عَنْكُمَا الطَّلَبَ . فَدَعَا لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَنَجَا . فَجَعَلَ لَا يَلْقَى أَحَدًا إِلَّا قَالَ : قَدْ كَفَيْتُكُمْ مَا هُنَا . فَلَا يَلْقَى أَحَدًا إِلَّا رَدَّهُ . قَالَ : وَوَفَى لَنَا . صحيح البخاري كتاب المناقب بَابُ عَلَامَاتِ النُّبُوَّةِ فِي الإِسْلَامِ رقم الحديث ٣٦١٥ ، صحيح مسلم رقم الحديث ٢٣٠٩ باب في حديث الهجرة ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات رقم الحديث ٥٨٦٩ ، شرح السنّة للبغوي رقم الحديث ٣٧٦٦ .

د نبي عليه السلام پيشن ګوياني صادقيدل

رسول الله صلی الله عليه وسلم چې د کوم شي يا کوم کار متعلق پيشن ګويي يعنی د مخکې نه خبر ورکړی هغه خبر هماغه شان صادق شوی ، او دا د نبي عليه السلام معجزه وه . اګر چې ددې متعلق په صحيح احاديثو کې دومره ډير واقعات موجود دي چې هغه ټول راجمع کول د انسان د وس نه بهر دي ، خو زه به درته صرف د نموني د پاره د يو څو پيشن ګويانو صادقيدل بيان کړم :

١. د يو کس متعلق خبر ورکول چې د مرګ نه پس به دا زمکه نه قبلوي

صاحب د مشکوة د بخاري او مسلم شريف په حواله دا واقعه رانقل کړی ، حضرت انس رضي الله عنه فرمايي :

چې يو کس ؤ ، نبي کريم صلی الله عليه وسلم له به يې وحي ليکله ، څه وخت پس مرتد شو د اسلام نه واوړيد ، او د مشرکينو سره يو ځای شو ، نبي عليه السلام ددې کس متعلق وفرمايل :

إِنَّ الْأَرْضَ لَا تَقْبَلُهُ .

بيشکه (د وفات کيدو نه پس) زمکه به دا قبول نه کړي (بلکه دده لاش به بهر ته راغورځوي) .

حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې ماته ابوطلحة رضي الله عنه دا خبر راکړو چې کله زه هغه علاقې ته لاړم چيرته چې دا مرتد کس مړ شوی ؤ نو ده دا مرتد اوليده چې د قبر نه بهر پروت ؤ ، ده د خلقو نه پوښتنه اوکړه :

مَا شَأْنُ هٰذَا ؟

په ده څه شوي چې د قبر نه بهر پروت دی ؟

د هغه ځای خلقو ورته وويل :

دَفَنَّاهُ مِرَارًا فَلَمْ تَقْبَلْهُ الْأَرْضُ .

مونږ دا كس څو ځله دفن كړو خو ليكن دې زمكې قبول نه كړو (هر ځل چې دا دفن كړو او بيا راشو نو دا د قبر نه بهر پروت وي، آخر مونږ تنګ شو او بغير د ښخولو نه مو همداسې پريخود. (١)

تشريح: دا مُرتد كس اول نَصراني (عيسائي) ؤ، بيا يې اِيمان راوړو مسلمان شو، دې چونكه په ليكلو باندې پوهيده نو ځكه حضور صلى الله عليه وسلم د وَحي په ليكلو مقرر كړو، په څه وجه د اِسلام نه مُرتَد شو، دوباره عيسائي شو، او د مشركانو په صَف شامل شو. نبي كريم صلى الله عليه وسلم چې خبر شو نو خفه شو او ژبې مُباركې نه يې د دهٔ متعلق دا اَلفاظ اُووئيل:

إِنَّ الْأَرْضَ لَا تَقْبَلُهُ.

بيشكه (د مَړ كيدو نه پس) زمكه به دا قبول نه كړي، بلكه دده لاش به بهَر رااُوغورځوي.

(١) وَعَنْ أَنَسٍ ﷺ قَالَ: إِنَّ رَجُلًا كَانَ يَكْتُبُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَارْتَدَّ عَنِ الْإِسْلَامِ وَلَحِقَ بِالْمُشْرِكِيْنَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ الْأَرْضَ لَا تَقْبَلُهُ». فَأَخْبَرَنِيْ أَبُوْ طَلْحَةَ أَنَّهُ أَتَى الْأَرْضَ الَّتِيْ مَاتَ فِيْهَا فَوَجَدَهُ مَنْبُوْذًا. فَقَالَ: مَا شَأْنُ هٰذَا؟ فَقَالُوْا: دَفَنَّاهُ مِرَارًا فَلَمْ تَقْبَلْهُ الْأَرْضُ. مشكاة المصابيح باب في المعجزات رقم الحديث ٥٨٩٨.

په بخاري شريف كې دا واقعه په دې الفاظو ذكر ده: عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ. قَالَ: كَانَ رَجُلٌ نَصْرَانِيًّا فَأَسْلَمَ. وَقَرَأَ الْبَقَرَةَ وَآلَ عِمْرَانَ. فَكَانَ يَكْتُبُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَعَادَ نَصْرَانِيًّا. فَكَانَ يَقُوْلُ: مَا يَدْرِيْ مُحَمَّدٌ إِلَّا مَا كَتَبْتُ لَهُ فَأَمَاتَهُ اللهُ فَدَفَنُوْهُ. فَأَصْبَحَ وَقَدْ لَفَظَتْهُ الْأَرْضُ. فَقَالُوْا: هٰذَا فِعْلُ مُحَمَّدٍ وَأَصْحَابِهِ لَمَّا هَرَبَ مِنْهُمْ. نَبَشُوْا عَنْ صَاحِبِنَا فَأَلْقَوْهُ. فَحَفَرُوْا لَهُ فَأَعْمَقُوْا. فَأَصْبَحَ وَقَدْ لَفَظَتْهُ الْأَرْضُ. فَقَالُوْا: هٰذَا فِعْلُ مُحَمَّدٍ وَأَصْحَابِهِ. نَبَشُوْا عَنْ صَاحِبِنَا لَمَّا هَرَبَ مِنْهُمْ فَأَلْقَوْهُ. فَحَفَرُوْا لَهُ وَأَعْمَقُوْا لَهُ فِي الْأَرْضِ مَا اسْتَطَاعُوْا. فَأَصْبَحَ وَقَدْ لَفَظَتْهُ الْأَرْضُ. فَعَلِمُوْا: أَنَّهُ لَيْسَ مِنَ النَّاسِ. فَأَلْقَوْهُ.

صحيح البخاري كتاب المناقب بَابُ عَلَامَاتِ النُّبُوَّةِ فِي الْإِسْلَامِ رقم الحديث ٣٦١٧، صحيح مسلم كِتَابُ صِفَاتِ الْمُنَافِقِيْنَ وَأَحْكَامِهِمْ رقم الحديث ٢٧٨١، سنن ابي داؤد رقم ٢١٣٢.

بیا همداسې اوشو : کله چې دا مُرتد مړ شو او مشرکينو دې خخ کړو نو سهر دده لاش د قبر نه بهر پروت و . مشرکینو وویل :

دا کار د محمد (ﷺ) ملګرو کړی چې دده قبر يې سپړلی ، او دده لاش يې بهر راغورځولی .

نو مشرکینو په ډیر محنت سره دده د پاره ډیر ژوَر قبر اوکنیستو او په هغې کې يې خخ کړو . صبا سهر چې راغلل نو وې کته چې لاش يې بیا د قبر نه بهَر پروت دی ، دوی پوهه شو چې دا د محمد (ﷺ) د ملګرو کارندی . نو دوی مايُوسه شو لاش يې همداسې بهَر پريخود او نور ورنه لاړل . (۱)

۲ . د يو کس متعلق د جهنمي کيدو خبر ورکول

د بخاري شريف حديث دی ، حضرت ابوهريرة رضي الله عنه فرمايي :

مونږ د رسولُ الله صلی الله عليه وسلم سره په غزوه خيبر کې شريک وو (۲) (د جنګ شروع کيدو نه مخکې) رسولُ الله ﷺ د خپل لښکر په خلقو کې دداسې يو کس متعلق " کوم چې د اِسلام دعویٰ کوله " اوفرمايل :

هٰذَا مِنْ أَهْلِ النَّارِ .

دا سړی جهنَمي (دُوزخي) دی . (۳)

کله چې جنګ شروع شو نو دې کس (د کافرانو په مقابله کې) ډير سخت جنګ اوکړو ، او ډير زيات زخمي هم شو ، ليکن بيا هم په جنګ کې ثابت قدَمه پاتې شو .

د نبي کريم صلی الله عليه وسلم په صحابهٔ کې يو کس راغی او (اِظهارِ تعجّب په طور) عرض يې اوکړو :

---

(۱) مظاهر حق شرح مشکوة ج ۹ .

(۲) نوټ په مشکوة شريف کې د غزوه حُنين تذکره ده .

(۳) ددې کس نوم قرمان و . دا يو منافق و . اګر چې دده منافق کيدل ظاهر نه وو . مظاهر حق ج۹

يَا رَسُوْلَ الله ! أَرَأَيْتَ الَّذِي تَحَدَّثْتَ أَنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ قَدْ قَاتَلَ فِي سَبِيْلِ اللهِ مِنْ أَشَدِّ الْقِتَالِ فَكَثُرَتْ بِهِ الْجِرَاحُ .

اې د الله رسوله ! آيا د هغه كس متعلق تاسو ته معلومه ده چې د هغه په باره کې تاسو فرمايلي وو چې هغه جهنمي دى ، حالانكه (د هغه ظاهري حال دادى چې) هغه د الله ﷻ په لاره کې سخت جنګ اوکړو ، او ډير زيات زخمي شو (نو ددې نه خو د هغه ظاهرًا جنتي كيدل معلوميږي) .

نبي كريم صلى الله عليه وسلم ورته وفرمايل :

أَمَا إِنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ .

خبردار ، هغه جهنمي دى . (ځكه اِعتبار آخري خاتمې له وي) .

قريبه وه چې بعضې ضعيفُ الإيمان واله مسلمانان (د نبي كريم ﷺ ددې پيشن ګويۍ په باره کې) په شک و شبهه کې مبتلاء شوي وى ، په دې دَوران کې ناڅاپه خلقو اُوليده چې دې كس د خپلو زَخمونو تكليف برداشت نکړې شو نو خپل لاس يې تَركش ته داخل كړو ، د هغې نه يې يو غشې رااُوويست ، او هغه يې په خپله سِينه کې ننويست (او ځان يې پرې ذَبح كړو ، يعنى خُود كشي يې اوكړه) . (۱)

ډير مسلمانان رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ته په مَنډه راغلل ، او ورته وې ويل : اې د الله رسوله ! الله تعالى ستاسو خبره رِښتيني كړه (چې دا كس جهنمي دى) ، هغه كس خپله سِينه په خپله اُوڅيرله ، او په خپله يې خپل ځان قتل كړو (يعنى خود كشي يې اوكړه) .

رسولُ الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل :

---

(۱) د بخاري شريف په روايت کې ذكر دي : فَجَعَلَ ذُبَابَةَ سَيْفِهِ بَيْنَ ثَدْيَيْهِ حَتَّى خَرَجَ مِنْ بَيْنِ كَتِفَيْهِ . دې سړي د خپلې تُورې تېره طرف په خپله سينه کې كيښود ، او د برَه نه يې پرې زُور اوكړو تر دې چې توره يې شانه اولو طرف ته اُووته او مَړ شو . صحيح البخاري كتاب القدر بَابُ: العَمَلُ بِالخَوَاتِيمِ رقم الحديث ٦٦٠٧ .

تطبيق : خو په دې دواړو رِوايتونو کې هيڅ تضاد نشته ، ځکه كيدې شي چې دې كس اول د غشي په ذريعه خپل ځان وژل غوښته خو چې په غشي سره فورًا مړ نشو نو بيا يې د تُورې په ذريعه ځان مړ كړو ، او خود كشي يې اوكړه .
مظاهر حق شرح مشكوة ج۹ .

يَا بِلَالُ ! قُمْ فَأَذِّنْ : لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا مُؤْمِنٌ . وَإِنَّ اللهَ لَيُؤَيِّدُ هٰذَا الدِّيْنَ بِالرَّجُلِ الْفَاجِرِ. (١)

اې بلال ! پاځه ، او خلقو ته دا اعلان اوکړه چې جنت ته به صرف مؤمن داخليږي ، او الله تعالى د دې دِين تائيد (او مضبوطوالې) د يو فاسق سړي په ذريعه هم کوي.

فائده : بهرحال د دې حديث بيانولو مطلب دا دی چې نبي عليه السلام د کوم منافق په باره کې د مخکې نه د جهنمي کيدو پيشن ګويي کړې وه هغه صادقه شوه : چې دې منافق خودکشي اوکړه او خپل ځان يې په خپله اووژل ، چې د دې په وجه دا کس د جهنم مُستحق شو ، او د نبي عليه السلام خبره رېښتيني شوه. (٢)

---

(١) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ شَهِدْنَا مَعَ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حُنَيْنًا . فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِرَجُلٍ مِمَّنْ مَعَهُ يَدَّعِي الْإِسْلَامَ : هٰذَا مِنْ أَهْلِ النَّارِ . فَلَمَّا حَضَرَ الْقِتَالُ قَاتَلَ الرَّجُلُ مِنْ أَشَدِّ الْقِتَالِ . وَكَثُرَتْ بِهِ الْجِرَاحُ . فَجَاءَ رَجُلٌ فَقَالَ : يَا رَسُوْلَ اللهِ ! أَرَأَيْتَ الَّذِي تَحَدَّثْتَ أَنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ قَدْ قَاتَلَ فِي سَبِيْلِ اللهِ مِنْ أَشَدِّ الْقِتَالِ فَكَثُرَتْ بِهِ الْجِرَاحُ . فَقَالَ : أَمَا إِنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ . فَكَادَ بَعْضُ النَّاسِ يَرْتَابُ فَبَيْنَمَا هُوَ عَلَى ذٰلِكَ إِذْ وَجَدَ الرَّجُلُ أَلَمَ الْجِرَاحِ فَأَهْوٰى بِيَدِهِ إِلَى كِنَانَتِهِ فَانْتَزَعَ سَهْمًا فَانْتَحَرَ بِهَا . فَاشْتَدَّ رِجَالٌ مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ إِلَى رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالُوا : يَا رَسُوْلَ اللهِ ! صَدَّقَ اللهُ حَدِيْثَكَ . قَدِ انْتَحَرَ فُلَانٌ وَقَتَلَ نَفْسَه . فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : اَللهُ أَكْبَرُ أَشْهَدُ أَنِّي عَبْدُ اللهِ وَرَسُوْلُهُ . يَا بِلَالُ ! قُمْ فَأَذِّنْ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا مُؤْمِنٌ . وَإِنَّ اللهَ لَيُؤَيِّدُ هٰذَا الدِّيْنَ بِالرَّجُلِ الْفَاجِرِ . مشكاة المصابيح باب في المعجزات رقم الحديث ٥٨٩٢ (٢٥) ، صحيح البخاري كتاب الجهاد والسير بَابُ إِنَّ اللهَ يُؤَيِّدُ الدِّيْنَ بِالرَّجُلِ الْفَاجِرِ رقم الحديث ٣٠٦٢ ، ورقم ٤٢٠٣ كتاب المغازي بَابُ غَزْوَةِ خَيْبَرَ ، ورقم ٦٦٠٦ كتاب القدر بَابٌ الْعَمَلُ بِالْخَوَاتِيْمِ صحيح مسلم رقم ١١٢ ، شرح السنة للبغوي باب وعيد من قتل نفسه رقم ٢٥٢٦ .

(٢) **مسئله** که يو مسلمان خودکشي اوکړي يعنی په خپل ژوند پورې تنګ وي او ځان په خپله اووژني نو اګر چې په دې سړه دا د جهنم مُستحق ګرځي ځکه خودکشي حرام ده خو چونکه دا مؤمن دی او تصديق قلبي لري نو ځکه په جهنم کې به د کافرانو په شان هميشه نه وي ، بلکه د سزا خوړلو نه پس به د جهنم نه راويستلې شي ، او همدا د أهل السنة والجماعة مسلک هم دی ، اګر چې أهلِ ظواهر د دې خلاف دي . مظاهر حق ج٩ .

۳ د جنګ نه مخکې د مقتول کافرانو نومونه او د لاشونو غورځيدو ځايونه صحابه کرامو ته ښودل

د مسلم شريف حديث دی ، حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې مونږ د حضرت عُمر رضي الله عنه سره د مکې او مدينې په مينځ کې په يو ځای کې پړاؤ اچولې و...... بيا حضرت عمر ﷺ مونږ ته د اهلِ بَدر کافرانو خبره شروع کړه (کوم کافران چې په جنګ بدر کې وژل شوي وو) .

حضرت عُمر ﷺ وفرمايل چې رسولُ الله صلی الله عليه وسلم مونږ ته د جنګ نه يو ورځ مخکې د قتليدونکو کافرانو ځايونه اُوخوده ، پيغمبر ﷺ يو يو ځای طرف ته اِشاره کوله سره وفرمايل : هٰذَا مَصْرَعُ فُلَانٍ غَدًا إِنْ شَاءَ اللهُ .

دا هغه ځای دی چې صبا به اِن شَاءَ الله فلانی مُشرک دلته وژلې شي (همدغه شان نبي ﷺ د هر کافر نوم او وژلو ځای اُوخوده) .

حضرت عُمر ﷺ وفرمايل :

فَوَالَّذِي بَعَثَهُ بِالْحَقِّ مَا أَخْطَئُوا الْحُدُوْدَ الَّتِي حَدَّ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

قَسَم دې په هغه ذات چې نبي عليه السلام يې بَرحق پيغمبر راليږلې دی رسولُ الله ﷺ چې د دې قتليدونکو کافرانو د پاره کوم ځايونه مُعيّن کړي وو دوی د هغې ځای نه يو ذره هم اَخوا ديخوا نه شو (بلکه په هماغه ځای کې اُووژل شو ، او په هماغه ځايونو کې پراته وو) . (۱)

(۱) عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ قَالَ : كُنَّا مَعَ عُمَرَ بَيْنَ مَكَّةَ وَالْمَدِيْنَةِ .... ثُمَّ أَنْشَأَ يُحَدِّثُنَا عَنْ أَهْلِ بَدْرٍ . فَقَالَ إِنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُرِيْنَا مَصَارِعَ أَهْلِ بَدْرٍ بِالْأَمْسِ . يَقُوْلُ : « هٰذَا مَصْرَعُ فُلَانٍ غَدًا إِنْ شَاءَ اللهُ » قَالَ : فَقَالَ عُمَرُ : فَوَالَّذِي بَعَثَهُ بِالْحَقِّ مَا أَخْطَئُوا الْحُدُوْدَ الَّتِي حَدَّ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . صحيح مسلم كتاب الجَنَّةِ وَصِفَةِ نَعِيمِهَا وَأَهْلِهَا بَابُ عَرْضِ مَقْعَدِ المَيِّتِ مِنَ الجَنَّةِ أَوِ النَّارِ عَلَيْهِ . وَإِثْبَاتِ عَذَابِ القَبْرِ وَالتَّعَوُّذِ مِنْهُ رقم الحديث ٧٦ (٢٨٧٣) ، سنن ابي داؤد باب في الاسير ينال منه ... مشكاة المصابيح باب في المعجزات رقم الحديث ٥٩٣٨ (٧١) . شرح السنة للبغوي باب غزوة بدر رقم ٣٧٧٩ .

فائده : دا هم د نبي عليه السلام معجزه وه چې د جنګ نه يوه ورځ مخکې د هر کافر نوم او وژلو ځاى يې اُوخوده ، او بيا هماغه شان اُوشو .

۴ . د يو مُنافق د مرګ خبر ورکول

د مسلم شريف حديث دى ، حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي :

چې يوه ورځ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم د يو (جِهادي) سفر نه واپس مدينې منوّرې ته راتلو ، کله چې مدينې منوّرې ته رانزدې شو نو داسې سخته سيلۍ راغله قريبه وه چې (په سوَرلۍ) سور کس په زمکه کې دَفن کړي . (١) نبي کريم صلى الله عليه وسلم په دې موقع وفرمايل : بُعِثَتْ هٰذِهِ الرِّيْحُ لِمَوْتِ مُنَافِقٍ .

دا هوا د يو منافِق د مرګ د پاره راليږل شوې ده . (٢)

کله چې پيغمبر عليه السلام مدينې منوّرې ته راغى نو معلومه شوه چې :

فَإِذَا مُنَافِقٌ عَظِيْمٌ مِنَ الْمُنَافِقِيْنَ قَدْ مَاتَ . (٣)

د منافقانو يو لوى سَردار مَړ شوى ؤ .

فائده : دا هم د نبي عليه السلام معجزه وه چې د يو منافق د مرګ پيشَن ګوئي يې ورکړې وه او هماغه شان اوشوه .

---

(١) دا سيلۍ دومره تېزه وه چې د ډير تېزوالي په وجه دا محسوسيده چې هيڅ په سوَرلۍ سور کس به په زمکه ولاړ پاتې نشي ، بلکه سيلۍ به يې والوزوي ، او چيرته لرې به يې هلاک کړي .

(٢) لِمَوْتِ مُنَافِقٍ : أي عقوبة له علامة لموته و راحة للبلاد والعباد منه . شرح محمد فؤاد عبد الباقي على صحيح مسلم .

(٣) عَنْ جَابِرٍ رضي الله عنه أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ . فَلَمَّا كَانَ قُرْبَ الْمَدِيْنَةِ هَاجَتْ رِيْحٌ شَدِيْدَةٌ تَكَادُ أَنْ تَدْفِنَ الرَّاكِبَ فَزَعَمَ ، أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « بُعِثَتْ هٰذِهِ الرِّيْحُ لِمَوْتِ مُنَافِقٍ » فَلَمَّا قَدِمَ الْمَدِيْنَةَ فَإِذَا مُنَافِقٌ عَظِيْمٌ مِنَ الْمُنَافِقِيْنَ قَدْ مَاتَ . صحيح مسلم رقم الحديث ١٥ (٢٧٨٢) كِتَابُ صِفَاتِ الْمُنَافِقِيْنَ وَأَحْكَامِهِمْ . مشكاة المصابيح بابٌ في المعجزات رقم الحديث ٥٩٠٠ (٣٣) ، صحيح ابن حبان ذكر الاخبار عن الريح الشديد التي هبت لموت بعض المنافقين رقم ٦٥٠٠ .

٥ . د يهوديانو د قبرونو احوال معلومول

د بخاري او مسلم شريف حديث دی ، حضرت ابو ايوب انصاري رضي الله عنه فرمايي چې يوه ورځ نبي كريم صلی الله عليه وسلم د كور نه په داسې وخت كې را اووت چې نمر ډوب شوی وُ ، نو دوی يو آواز واوريد ، وې فرمايل :

يَهُوْدُ تُعَذَّبُ فِيْ قُبُوْرِهَا . (١)

دا يهوديان دي (يا دا مطلب چې دا د يهوديانو آواز دی) چې په خپلو قبرونو كې ورته عذاب وركولې شي .

الله جل جلاله د ظاهري أسبابو محتاج ندې

مُعجزه چونكه يو خَارقُ العادة څيز دی ، عام انسانان ددې د ښكاره كولو نه عاجز وي ، بلكه الله جل جلاله دا صرف د پيغمبرانو په لاس باندې ښكاره كوي ، دغه وجه ده چې بعضې وخت د انسان عقل ديته رسيدگي نه كوي .

ځكه د عامو انسانانو نظر په ظاهري وسائلو باندې وي ، د دوی عقل او تجربه دا وايي چې كه ظاهري أسباب وي نو په دې باندې به نتيجه هم مُرتّب وي ، او كه ظاهري سبب نه وي نو په دې به نتيجه هم مُرتّب نه وي .

د دوی مُشاهَده دا وايي چې أور سوزول كوي ، دَرياب ډوبول كوي ، مړې دوباره نشي راژوندې كيدی ، د نَر او ښځې نه بغير توالُد او تَناسُل نشي كيدی .

ليكن د كوم مسلمان چې په الله جل جلاله باندې اِيمان مضبوط وي ، د الله جل جلاله قدرتونه مني داسې انسان هيڅ كله د مُعجزاتو نه اِنكار نه كوي ، ځكه دې دا تسليموي چې داسې يو

---

(١) عَنْ أَبِي أَيُّوْبَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ : خَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ وَجَبَتِ الشَّمْسُ ، فَسَمِعَ صَوْتًا فَقَالَ : يَهُوْدُ تُعَذَّبُ فِيْ قُبُوْرِهَا . صحيح البخاري كِتَابُ الجَنَائِزِ بَابُ التَّعَوُّذِ مِنْ عَذَابِ القَبْرِ رقم الحديث ١٣٧٥ ، صحيح مسلم باب عرض مقعد الميت ... رقم ٢٨٦٩ ، كنز العمال رقم الحديث ٤٢٩٣٨ ، مشكاة المصابيح بابٌ في المعجزات رقم الحديث ٥٨٩٩ .

عظيم ذات " الله رب العزت " شته چې هغه ددې ظاهري اَسبابو هيڅ محتاج ندی ، هغه بغير د ظاهري اَسبابو نه هر څه موجودولې شي ، ځکه د هغه حکم په هر شي چليږي :

په زمکه ، آسمان ، غرونو ، دَريابونو ، اُور ، هوا ، انسانانو ، حيواناتو ، جنّاتو ، فرشتو بلکه په هر شي باندې هغه قادِر دی ، ددې په موجودولو ، ختمولو او په دې کې د تغير و تبديل کې هغه د هيڅ اَسبابو محتاج ندی .

دغه وجه ده چې الله ﷻ حضرت عيسی علیه السلام بغير د پلار نه پيدا کړو ، حضرت حوا رضي الله عنها يې بغير د مور نه پيدا کړه ، حضرت آدم علیه السلام يې بغير د مور او پلار نه پيدا کړو ، د حضرت صالح علیه السلام اُوښه يې د کاڼي نه پيدا کړه ، د حضرت عيسی علیه السلام په لاس يې مړي ژوندي کړه ، د حضرت ابراهيم علیه السلام حفاظت يې په اُور کې اوکړو ، د بني اِسرائيلو د پاره يې په دَرياب کې لاره ورکړه ، حضرت يونس علیه السلام يې د ماهي په خېټه کې ژوندي اُوساتل ، حضرت مريم بي بي ته يې بغير د موسم نه ميوې ورکړې ، حضرت موسی علیه السلام ته يې وريت شوي ماهي دوباره راژوندې کړو ، د حضرت عُزير علیه السلام اُوښه يې سل (۱۰۰) کاله پس راژوندی کړه ، اَصحابِ کهف يې درې سوه (۳۰۰) کاله اُوده کړل او بيا يې راپاځول ، د حضرت يوسف علیه السلام په قميص يې د حضرت يعقوب علیه السلام تللې نظر دوباره صحيح کړو .

خلاصه دا چې د چا په الله ﷻ اِيمان مضبوط وي هغه هيڅ کله د مُعجزاتو نه اِنکار نه کوي ، بلکه هغه دا ټولې خبرې بغير د چُون و چرا تسليموي .

د نبي علیه السلام په زَمانه کې ډيرو مسلمانانو د مُعجزاتو ليدلو نه بغير اِيمان راوړی

اګر چې د نبي کريم صلی الله عليه وسلم په زمانه کې بعضې بَدبخته کافران داسې هم وو چې د رسول الله ﷺ نه به يې د يوې مُعجزې ښکاره کولو مطالبه اوکړه ، کله به يې چې هغه اُوليده نو بيا به يې هم اِيمان رانه وړو ، بلکه دې مُعجزې ته به يې سِحر ويل ، او نبي عليه السلام ته به يې ساحِر ويل ، لکه ابوجهل او دده ملګري .

چې کله یو مسلمان د خپل پیغمبر " محمدٌ رسول الله صلی الله علیه وسلم " دا معجزات واوري نو په دې سره دده ایمان نور هم قوي کیږي، په زړه کې یې د خپل پیغمبر سره مینه پیدا کیږي، د نبي کریم صلی الله علیه وسلم د اقوالو، افعالو او سُنتو اِتباع ورته نصیبه کیږي.

دُعا

الله جَلَّ شَانُهُ دې زمونږ په زړونو کې هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم سره مینه پیدا کړي، د هغوی د هر هر سُنت ژوندي کولو توفیق دې راته نصیب کړي، او د ژوند په هره مرحله کې دې راته د هغوی په نقشِ قدم د تللو توفیق راپه برخه کړي.

آمِین یَارَبَّ الْعَالَمِیْن.

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ

د نبي عليه السلام يو څو نورو معجزاتو ته اشاره کول

(**نوټ** : په صحيح احاديثو کې د رسول الله صلی الله علیه وسلم نور ډير معجزات هم ذکر دي که هغه تفصيلاً ذکر کوم نو بيا دا موضوع ډيره اُوږديږي ، او نور موضوعات پاتې کيږي . البته يو څو نورو معجزاتو ته به په خپلو الفاظو کې صرف اشاره اوکړم ، که چا پوره تفصيلي معجزه معلومول غوښته نو لاندې په حاشيه کې مې حواله ذکر کړې ، د هغې کتاب نه تفصيلي معجزه کتلې شي . ابوالشمس عفي عنه)

١. په اُوبو کې د برکت معجزه . (لږې اُوبه ځلويښتو کسانو په مړه ګېډه اُوڅکلې ، او خپل مَشکونه او بَتکې يې ترې هم ډک کړل) . (١)

٢. مُشتبِه نوَرې د نبي عليه السلام د حَلق نه ښکته نه تلل . (٢)

٣. په غزوه اُحد کې د فرښتو د مدد معجزه . (٣)

۴. د حضرت عمار ابن ياسر رضي الله عنه په باره کې د پيشَن ګوئي معجزه (چې دا به د باغيانو د لاسه شهيد کيږي ، او بيا همداسې اوشوه) . (۴)

۵. د غزوه اَحزاب په موقع د نبي عليه السلام د پيشن ګوئي معجزه (چې ددې نه پس به دشمن په مونږ حمله نشي کولی ، او مونږ به د هغوی سره جهاد کوو . او دا پيشن ګوئي صادِقه شوه ، ځکه کافرانو بيا په مدينې منوّرې باندې د حملې کولو جُرأت اونکړې شو ، بلکه نبي عليه السلام به پرې لشکر کشي کوله . (۵)

٦. د فرقهٔ خوارجو په باره کې د نبي عليه السلام د پيشَن ګويۍ معجزه (کومه چې حرف په حرف صادقه شوه) . (٦)

(١) رواه البخاري ومسلم ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات الفصل الاول رقم ١٦ .

(٢) رواه ابوداؤد ، والبيهقي في دلائل النبوة ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات الفصل الثالث حديث ٧٣ .

(٣) بخاري و مسلم ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات الفصل الاول حديث ٨١ .

(۴) رواه مسلم ، مشكوة المصابيح باب في المعجزات الفصل الاول رقم الحديث ١١ .

(۵) بخاري ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات الفصل الاول حديث ١٢ .

(٦) بخاري ، مسلم ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات الفصل الاول حديث ٢۵ .

۷. د مصر د فتح متعلق پيشَن ګوئي او هغه صادقيدل . (١)
۸. د غارِ ثور د محفوظ کيدو معجزه . (٢)
۹. د قيامته پورې د اَهمو واقعاتو متعلق خبرورکولو معجزه . (٣)
۱۰. نبي عليه السلام ته د جِنّاتو د راتلو اِطلاع يوې اُونې ورکړې وه . (٤)
۱۱. معجزه رَدّ الشمس ، او معجزه حبسِ الشمس . (٥)
۱۲. د نبي عليه السلام د دُعاؤ په برکت سره د اَهلِ مدينې نه تَبې ختميدل . (٦)
۱۳. نبي عليه السلام د حضرت انس بن مالک رضي الله عنه د پاره د مالَ ، اَولاد او عُمر زياتيدو دُعا اوکړه ، او حرف په حرف قبوله شوه . (٧)
۱۴. نبي عليه السلام اُووه (۷) کسانو مشرکينو ته خبرې اوکړې هغه داسې قبولې شوې چې اُووه واړه د بَدر په کوهي کې مردار پراته وو . (٨)
۱۵. د آخرت متعلق د يهودو علماؤ څه سوالات ، او د نبي عليه السلام جوابات . (٩)
۱٦. د اُميه بن خلف د قتل په باره کې د نبي عليه السلام پيشَن ګوئي ، او هماغه شان صادقيدل . (١٠)

(١) رواه مسلم ، مشكوة المصابيح باب في المعجزات الفصل الاول حديث ٤٧ .
(٢) رواه احمد ، مشكوة المصابيح باب في المعجزات الفصل الثالث حديث ٦٥
(٣) رواه مسلم ، مشكوة المصابيح باب في المعجزات الفصل الثالث حديث ٦٧ .
(٤) رواه البخاري و مسلم ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات الفصل الثالث حديث ٦٨
(٥) معارف القرآن لمولانا ادريس كاندهلوي رحمه الله ج٧ ص ٥٩٢ .
(٦) صحيح البخاري كتاب مناقب الانصار ، و كتاب الحج ، صحيح مسلم كتاب الحج رقم ٤٨٠ ، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير .
(٧) مسلم كتاب فضائل الصحابة رقم ١٤٢ ، ١٤٣ ، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم .
(٨) بخاري كتاب الوضوء باب اذا القي على ظهر المصلي قذر او جيفة لم تفسد عليه صلوته ، و مسلم كتاب الجهاد والسير رقم ١٠٧ ، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم .
(٩) بخاري كتاب احاديث الانبياء باب خلق آدم و ذريته ، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم .
(١٠) صحيح البخاري كتاب المناقب باب علامات النبوة في الاسلام ، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم .

١٧. د أبيّ بن خلف د قتل په باره کې د نبي عليه السلام پيشن ګوئي " چې دې به زه قتلوم " او هماغه شان اوشو (چې د نبي عليه السلام په لاس قتل شو). (١)

١٨. په شام جنګِ موته کې د درې صحابه کرامو (حضرت زيد ، حضرت جعفر ، او حضرت ابن رواحة رضي الله عنهم) شهيد کيدل ، او نبي عليه السلام په مدينه منوّره کې صحابه کرامو ته د دوی د شهادت خبر ورکول ، حالانکه د شام او مدينې منورې په مينځ کې د يو مياشت په اندازه سفر دی . (٢)

١٩. د حضرت جرير رضي الله عنه په حق کې د نبي عليه السلام د دُعا قبليدو معجزه (چې ده به په آس سوَرلي نه شوه کولی او ترې راغورځيدو به ، خو چې نبي عليه السلام ده په سينه باندې لاس مبارک راښکل او دُعا يې ورته اوکړه نو داسې زر قبوله شوه چې بيا هيڅ کله د آس نه ندې راغورځيدلی) . (٣)

٢٠. نبي ﷺ ته د تکبّر د وجې دروغ ويونکې د خې لاس د طاقت نه محرومه شو . (٤)

٢١. سترې او سست اُوښ د نبي ﷺ د آواز او دُعا په برکت ډير تېز تلل . (٥)

٢٢. د غزوه تبوک په موقع د درې (٣) معجزاتو ظهور . (٦)

٢٣. د نبي عليه السلام د دُعاؤ او لاس راښکلو په برکت يو ليوني هلک سَمدستي ښه کيدل . (٧)

٢٤. په جنګِ بدر کې د دُعا د قبوليت معجزه . (٨)

---

(١) رواه البيهقي في دلائل النبوة ٣ / ٢٢١ ، ٢٥٨ ، البداية والنهاية لابن كثير ٣٢/٤ ، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم .

(٢) رواه البخاري ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات الفصل الاول حديث ١٩ .

(٣) رواه البخاري و مسلم ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات الفصل الاول حديث ٢٨ .

(٤) مسلم شريف ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات الفصل الاول حديث ٣٥ .

(٥) رواه البخاري و مسلم ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات الفصل الاول ٤٥ .

(٦) متفق عليه ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات الفصل الاول حديث ٤٦ .

(٧) رواه الدارمي ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات الفصل الاول حديث ٥٢ .

(٨) رواه ابوداؤد ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات الفصل الثاني حديث ٦٠ .

٢٥. د رسول الله ﷺ په وجه د أمّ سليم په غوړو کې د برکت معجزه. (١)

٢٦. د أم شريک په غوړو کې د برکت معجزه. (٢)

٢٧. د أمّ مالک په غوړو کې د برکت معجزه. (٣)

٢٨. د نبي عليه السلام په لاس مبارک کې د کاڼو تسبيح ويل. (۴)

٢٩. د نبي عليه السلام په دُعا باندې د کور دِيوالونو درې پېرې آمين وويل. (۵)

٣٠. أوښ نبي عليه السلام ته شکايت اوکړو. (٦)

٣١. الله ﷻ د نبي عليه السلام غلام " سفينه " د پاره زمرې مُسخّر کړو. (٧)

٣٢. مرغۍ د خپلو بچو راخلاصولو دپاره نبي عليه السلام ته فرياد اوکړو. (٨)

٣٣. د نبي عليه السلام په دُعا سره د طفيل بن عمرو الدوسي د مخ نه رڼا تلل. (٩)

٣۴. د رضاعت په وخت د حليمې سعديه سره ظاهريدونکې معجزات. (١٠)

٣۵. أمّ ورقة بنت نوفل ته د شهادت زېرې ورکول، بيا د حضرت عُمر رضي الله عنه په زمانه کې دا شهيده کيدل. (١١)

٣٦. حضرت عُمر رضي الله عنه ته د شهادت زېرې ورکول، بيا همدغه شان حضرت عمر رضي الله عنه ته شهادت نصيبه کيدل. (١٢)

---

(١) رواه الهيثمي في مجمع الزوائد ٨/٣٠٩، ورواه ابويعلى والطبراني، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم.

(٢) دلائل النبوة ٦/١٢٣، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم.

(٣) مسلم كتاب الفضائل باب في معجزات النبي صلى الله عليه وسلم رقم ٨.

(۴) دلائل النبوة للبيهقي ٦/٦۴، ٦۵، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير.

(۵) دلائل النبوة ٦/ ٧١، ٧٢، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم.

(٦) مسند امام احمد ٣/١۵٨، ١/٢٠۴، مجمع الزوائد للهيثمي ٩/۴، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم.

(٧) معجزات النبي، دلائل النبوة للبيهقي ٦/۴٦.

(٨) دلائل النبوة للبيهقي ٦/٣٢.

(٩) السيرة النبوية لابن هشام ١/٢۵۴، ٢۵٦، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير.

(١٠) السيرة النبوية لابن هشام ١/١١٦ _ ١١٩.

(١١) ابوداؤد كتاب الصلوة باب امامة النساء، دلائل النبوة ٦/٣٨٢، مسند احمد، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم.

(١٢) مسند احمد ٢/٨٩، سنن ابن ماجه كتاب اللباس باب ما يقول الرجل إذا لبس ثوبا جديدا رقم ٣۵۵٨.

۳۷. حضرت عثمان ﷺ ته د جنت زيري اَورول، او په مصيبتونو کې د مبتلاء کيدو پيشَن گوئي کول، (بيا همدغه شان اوشو چې روستو دده محاصره اوشوه، او شهيد کړې شو). (١)

۳۸. د حضرت ابوذر غفاري رضي الله عنه متعلق پيشَن گويي چې په يو بيابان کې به وفات کيږي او د مؤمنينو يو جماعت به ورته راحاضريږي (بيا همدغه شان دا پيشَن گويي صادقه هم شوه) . (٢)

۳۹. د حضرت عثمان ﷺ په آخِري ورځو، او د حضرت علي ﷺ د خلافت په دَوران کې د واقع کيدونکو فِتنو متعلق د نبي ﷺ پيشَن گوياني، او بيا هماغه شان واقع کيدل. (٣)

۴۰. د خوارِجو متعلق پيشن گوياني، او هماغه شان واقع کيدل. (۴)

۴۱. د تُرکو سره د جنګ متعلق پيشن گوياني، او بيا هماغه شان صادقيدل. (٥)

۴۲. د حضرت عبدالله بن عباس ﷺ متعلق د نبي عليه السلام پيشن گويي چې په آخِري عُمر کې به يې نظر ختميږي (بيا همدغه شان اوشو). (٦)

۴۳. نبي عليه السلام ته د نبوت ورکولو نه پس پيريان آسمان طرف ته د تللو نه بنديل، او د شِهاب ثاقِب په ذريعه د دوی ويشتل.

۴۴. د وريځې په نبي عليه السلام باندې سورې کول.

۴۵. نبي عليه السلام د مسجدِ نبوي نه د غزوه موته نَنداره کول.

(١) بخاري كتاب فضائل اصحاب النبي باب قول النبي ﷺ: لو كنت متخذا خليلا. و مسلم كتاب فضائل الصحابة رقم ٢٩.

(٢) مسند احمد ٥/ ١٥٥، و بنحوه ٥/١٦٦، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم.

(٣) دا په بخاري او مسلم شريف کې په تفصيل سره ذکر دي. معجزات النبي صلى الله عليه وسلم.

(۴) بخاري كتاب المناقب باب علامات النبوة في الاسلام، و كذا مسلم كتاب الزكوة رقم ١۴٨، ١٥٩، ١٥٨، ١٦٠، معجزات النبي لابن كثير

(٥) بخاري كتاب المناقب باب علامات النبوة في الاسلام، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير.

(٦) دلائل النبوة للبيهقي ٦/ ٢٧٨، مجمع الزوائد للهيثمي ٩/ ٢٧٦، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير.

۴۶. د نبي عليه السلام په دُعا سره د ګونګ ماشوم خبرې شروع کول. (۱)

۴۷. د نبي عليه السلام په دُعا سره د حضرت ابوهريرة حافظه داسې مضبوطيدل چې بيا ورنه هيڅ شی نه هيريده. (۲)

۴۸. د نبي ﷺ په دُعا سره د حضرت عثمان بن ابي العاص رضي الله عنه د نسيان بيماري ختميدل. (۳)

۴۹. د نبي عليه السلام په دُعا سره د مدينې منوّرې آب و هوا صحيح کيدل، او ددې نه وَبا او تبې بيماري ختميدل. (۴)

۵۰. نبي عليه السلام د حضرت سعد بن ابي وقاص رضي الله عنه په حَق کې د مُستجاب الدعوات کيدو دُعا اوکړه، او سَمدستي قبوله شوه. (۵)

۵۱. په غارِ ثور کې چې کله حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه مار اُوچيچل او نبي ﷺ په هغه ځای خپلې لاړې مبارکې پورې کړې نو په هماغه وخت ښه شو. (۶)

(۱) سنن ابن ماجه باب العشرة، وابونعيم ص ۱۶۷، وابن ابي شيبة، سيرة النبي لعلامه شبلي نعماني رحمه الله حصه سوم ص ۳۴۹، سيرة مصطفى لمولانا محمد ادريس کاندهلوي ج۳ ص ۴۶۸.

(۲) بخاري و مسلم مناقب ابي هريرة، سيرة النبي لعلامه شبلي نعماني حصه سوم ص ۳۴۶.

(۳) سنن ابن ماجه باب الفزع ... سيرة النبي لعلامة شبلي نعماني حصه سوم ص ۳۴۹.

(۴) بخاري باب الهجرة، و مسلم باب الترغيب في سکنى المدينة وباب صيانة المدينة، سيرة النبي لعلامة شبلي نعماني حصه سوم ص ۳۵۵.

(۵) بخاري کتاب الصلات، سيرة النبي لعلامه شبلي نعماني حصه سوم ص ۳۵۸.

(۶) سيرة المصطفى لمولانا محمد ادريس کاندهلوي ج۳ ص ۴۶۸.

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

اِقۡتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانۡشَقَّ الۡقَمَرُ ۔ وَاِنۡ يَّرَوۡا اٰيَةً يُّعۡرِضُوۡا وَيَقُوۡلُوۡا سِحۡرٌ مُّسۡتَمِرٌّ ﴾

سورة القمر آية ۱، ۲

نبي ﷺ ته د نورو پیغمبرانو په نسبت بهترینې معجزې ورکړې شوې وې

تالیف

اَبُوالشَّمۡس مولانا نُوۡرُالۡهُدٰی عُفِيَ عَنۡهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فیضُ القُرآن اکاخیل کالونی مردان

د مقرّرينو حضراتو د پاره ضروري تنبيه

په دې کې هيڅ شک نشته چې الله ﷻ مخکيني پيغمبرانو ته څومره مُعجزې ورکړې وې د هغې په شان بلکه د هغې نه بهترينې مُعجزې يې محمّدُ رّسولُ الله صلى الله عليه وسلم ته هم ورکړې وې.

خو بيا هم دا موضوع په داسې اَنداز بيانول په کار دي چې په دې سره د نورو پيغمبرانو بې اَدبي او تَنقيص رانشي، بلکه په اَنداز بيان کې د ډير احتياط او اَدب نه کار اخيستل په کار دي.

چونکه دا موضوع ډيره نازکه ده نو ځکه د هرې خبرې سره مې لاندې په حاشيه کې اصل عربي عبارت هم رانقل کړى.

صرف په دې موضوع کې مې ډير اَخذ د حافظ ابن کثير رحمه الله د کتاب '' معجزات النبي صلى الله عليه وسلم '' نه کړى.

او د نورو ډيرو کتابونو نه مې هم اَخذ کړى.

ابوالشمس نورالهدا عفي عنه

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

نبي عليه السلام ته د نورو پيغمبرانو په نسبت بهترينې معجزې ورکړې شوې وې

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَّرَهُ تَقْدِيْرًا ، وَأَتْقَنَ مَا شَرَعَهُ وَصَنَعَهُ حِكْمَةً وَّتَدْبِيْرًا ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّآ إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيْكَ لَهُ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرًا ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ أَرْسَلَهُ إِلَى الْخَلْقِ بَشِيْرًا وَّنَذِيْرًا ، وَدَاعِيًا إِلَى اللّٰهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُّنِيْرًا ، صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلٰى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ وَمَنْ تَبِعَهُمْ بِإِحْسَانٍ وَسَلَّمَ تَسْلِيْمًا كَثِيْرًا .

أَمَّا بَعْدُ فَقَدْ قَالَ اللّٰهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ :

﴿ وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ ﴾ . (١)

وَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : أَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ وَلَا فَخْرَ ، وَأَوَّلُ مَنْ تَنْشَقُّ عَنْهُ الْأَرْضُ ، وَأَوَّلُ شَافِعٍ ، وَأَوَّلُ مُشَفَّعٍ . (٢)

صَدَقَ اللّٰهُ الْعَظِيْمُ

---

(١) سورة الانشراح آية ۴ .

(٢) صحيح ابن حبان كِتَابُ التَّارِيخِ بَابُ بَدْءِ الْخَلْقِ ذِكْرُ الْخَبَرِ الْمُصَرِّحِ بِأَنَّ هٰذَا الْقَوْلَ إِنَّمَا زُجِرَ عَنْهُ رقم الحديث ٦٢۴٢ ، إسناده صحيح على شرط الصحيح ، مسند احمد مُسْنَدُ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ رقم الحديث ١٠٩٨٧ ، سنن ابن ماجه كتاب الزهد بَابُ ذِكْرِ الشَّفَاعَةِ رقم ۴٣٠٨ ، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٣٩٩ ، شعب الايمان رقم الحديث ١۴٠٨ .

وفي رواية : أَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، وَأَوَّلُ مَنْ يَنْشَقُّ عَنْهُ الْقَبْرُ ، وَأَوَّلُ شَافِعٍ وَأَوَّلُ مُشَفَّعٍ . صحيح مسلم كتاب الفضائل بَابُ تَفْضِيلِ نَبِيِّنَا صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى جَمِيعِ الْخَلَائِقِ رقم الحديث ٢٢٧٨ ، سنن ابي داؤد كتاب السنة بَابٌ فِي التَّخْيِيرِ بَيْنَ الْأَنْبِيَاءِ عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ ۴٦٧٣ .

تمهيدي خبره

ډير د قدر وړ ، عزت مندو مسلمانانو ورونو ! الله رب العزت دُنيا ته د رُوحاني مرضونو دَ علاج د پاره انبياء كرام راليږلي وو ، چې دوی به خلق د ګمراهۍ نه بچ كول ، او هدايت طرف ته به يې رابلل .

بيا يې دوی ته مختلف قِسمه معجزې هم وركړې وې چې دا به د دوی د نبوت د پاره واضح دلائل وو ، او په خلقو به حُجت هم وُ .

په همدې سلسله کې الله ﷻ زمونږ خوږ پيغمبر سردارِ دُوجهان محمّدُ رّسولُ الله صلى الله عليه وسلم ته هم په زَرهاؤ معجزې او نخې وركړې وې .

چونكه د نبي كريم صلى الله عليه وسلم شان د مخكينې پيغمبرانو په نسبت ډير اُوچت دی : ځكه دې جامِع د كمالاتو او فضائلو دی ، اِمامُ الأنبياء او رحمةٌ لّلعالمين دی ، جِسماني مِعراج يې ورته نصيبه كړی ، د قيامت په ورځ د شفاعتِ كُبرىٰ حَق يې صِرف دوی ته وركړی . لهذا مخكينې پيغمبرانو ته چې څومره معجزې وركړې شوې وې د هغې په شان ، بلكه د هغې نه بهترينې معجزې نبي كريم صلى الله عليه وسلم ته هم وركړې شوې وې ، ځكه ډيرې داسې معجزې دي چې هغه صِرف د پيغمبر عليه السلام سره خاص دي ، دا قِسمه معجزې وړاندينې پيغمبرانو کې هيچاته نه وې وُركړې شوې . (۱)

---

(۱) حافظ ابن كثير رحمه الله ليكلي : وَالْمُرَادُ مِنْ إيراد ما نذكره فى هذا الباب، والبينة على مَا أَعْطَى اللهُ أَنْبِيَاءَهُ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ مِنَ الآيَاتِ الْبَيِّنَاتِ ، وَالْخَوَارِقِ الْقَاطِعَاتِ ، وَالْحُجَجِ الْوَاضِحَاتِ ، وَأَنَّ الله جَمَعَ لِعَبْدِهِ وَرَسُولِهِ سَيِّدِ الْأَنْبِيَاءِ وَخَاتَمِهِمْ مِنْ جَمِيعِ أَنْوَاعِ الْمَحَاسِنِ وَالْآيَاتِ مَعَ مَا اخْتَصَّهُ اللهُ بِهِ مِمَّا لَمْ يُؤْتِ أَحَدًا قَبْلَهُ. كما ذكرنا فى خصائصه وشمائله صلى الله عليه وسلم. معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير ج۱ ص ۲۸۳.

بلكه حافظ ابن كثير رحمه الله په دې باندې مستقل باب لړولی : " باب معجزات النبي صلى الله عليه وسلم تفوق معجزات الأنبياء السابقين " بيا ليكي : البينة عَلَى ذِكْرِ مُعْجِزَاتٍ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عليه وسلم مماثلة لمعجزات جماعة من الأنبياء قبله ، وأعلى منها، خارجة عَمَّا اخْتَصَّ بِهِ مِنَ الْمُعْجِزَاتِ الْعَظِيمَةِ الَّتِي لم يكن لِأَحَدٍ قَبْلَهُ مِنْهُمْ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ . معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير ص ۲۸۱ .

په نن موضوع کې به درته اِن شاء الله د مخکيني پيغمبرانو د معجزاتو سره د نبي عليه السلام د معجزاتو موازنه ذکر کوم :

نبي عليه السلام ته د حضرت نوح عليه السلام د معجزې نه بهترينه معجزه ورکړې شوې وه

حافظ ابن کثير رحمه الله په خپل کتاب " معجزات النبي ﷺ " کې ذکر کړي : که حضرت نوح عليه السلام ته دا معجزه ورکړې شوې وه چې په کشتۍ کې يې د مؤمنانو سره نجات اُومونده (او په اُوبو کې د ډُوبيدو نه ټول بَچ شو) ،

نو په دې کې هم هيڅ شک و شُبه نشته چې بغير د کشتۍ نه د اُوبو د پاسه تلل هم لوي کار دی ، د نبيّ عليه السلام په اُمت کې ډير صحابه کرام او اَولياء الله د کشتۍ نه بغير د اُوبو د پاسه همداسې تللي دي . (١)

د حضرت عَلاء بن حَضرمي رضي الله عنه په واقعه کې نقل دي چې دې په يوه غزا کې اَمير وُ ، دده او د دُشمن په مينځ کې سمندر وُ (د دوی سره کِشتۍ نه وې) نو ده دا دُعا اوکړه :

يَا عَلِيُّ يَا حَكِيْمُ ! إِنَّا عَبِيْدُكَ وَفِيْ سَبِيْلِكَ ، نُقَاتِلُ عَدُوَّكَ ، فَاجْعَلْ لَنَا إِلَيْهِمْ سَبِيْلاً .

اې عليم او حکيم ذاته ! مونږ ستا بندګان يو ، ستا په لاره کې يو ، او ستا د دشمنانو سره جهاد کوو ، مونږ د پاره دوی ته د رسيدو لاره پيدا کړه .

دوی وايي چې مونږ په سمندر وَر روان شو :

وَمَشَيْنَا عَلَى مَتْنِ الْمَاءِ وَلَمْ يَبْتَلَّ لَنَا شَيْءٌ .

---

(١) حافظ ابن کثير رحمه الله ليکلي : فَلْنَذْكُرْ جَلَائِلَ مُعْجِزَاتِ الْأَنْبِيَاءِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ ، فَمِنْهَا نَجَاةُ نُوْحٍ فِي السَّفِيْنَةِ بِالْمُؤْمِنِيْنَ ، وَلَا شَكَّ أَنَّ حَمْلَ الْمَاءِ لِلنَّاسِ مِنْ غَيْرِ سَفِيْنَةٍ أَعْظَمُ مِنَ السُّلُوْكِ عَلَيْهِ فِي السَّفِيْنَةِ ، وقد مَشَى كَثِيْرٌ مِنَ الْأَوْلِيَاءِ عَلَى مَتْنِ الْمَاءِ ، وَفِيْ قصة العلاء بن زياد ، صَاحِبَ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ما يدل على ذلك . معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير باب معجزات النبي صلى الله عليه وسلم تفوق معجزات الأنبياء السابقين القَوْلُ فِيمَا أُوتِيَ نُوحٌ عَلَيْهِ السَّلَامُ ص ٣٨١ .

مونږ د اُوبو د پاسه بغير د کشتۍ نه روان وو او زمونږ هيڅ شي په اُوبو لوند نه شو. (١)

همدارنګې امام بيهقي او ابن عساکر رحمهما الله نقل کړي: چې کله ابومُسلم خولاني رحمه الله د رُوميانو سره د جهاد د پاره اُووت نو په لاره کې ورته يو نهر راغی، د نهر د اُوبه دومره تېزې وې چې غټ غټ لرګي ورته نشو ټينګيدی، نو دوی د الله ﷻ نوم واخيست، او بغير د کشتۍ نه په خپلو اسونو سواره وو او په نهر ورپورې وتل. (٢)

حافظ ابن کثير رحمه الله دا واقعه په متعددو طريقو سره رانقل کړی، بيا فرمايي:

---

(١) دلائل النبوة للبيهقي ٦ / ٥٢، معجزات النبي ﷺ لابن كثير ج١ ص ٣٨٦.

حافظ ابن کثير رحمه الله ليکلي: فَهٰذَا أَبْلَغُ مِنْ رُكُوبِ السَّفِيْنَةِ. فَإِنَّ حَمْلَ الْمَاءِ لِلسَّفِيْنَةِ مُعْتَادٌ. وأبلغ من فلق الْبَحْرِ لِمُوسٰى. فَإِنَّ هُنَاكَ إِنْحَسَرَ الْمَاءُ حَتّٰى مَشَوْا عَلَى الْأَرْضِ. فَالْمُعْجِزُ إِنْحِسَارُ الْمَاءِ. وَهَا هُنَا صَارَ الْمَاءُ جَسَدًا يَمْشُوْنَ عَلَيْهِ كَالْأَرْضِ. وَإِنَّمَا هٰذَا مَنْسُوْبٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَبَرَكَتِهِ. معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير باب معجزات النبي ﷺ تفوق معجزات الأنبياء السابقين اَلْقَوْلُ فِيْمَا أُوْتِيَ نُوْحٌ عَلَيْهِ السَّلَامُ ص ٣٨٦.

(٢) [قصة اقتحام أبي مسلم الخولاني دجلة] و روى الْبَيْهَقِيُّ مِنْ طَرِيقِ أَبِي النَّضْرِ عَنْ سُلَيْمَانَ بن المغيرة أن أبا مسلم الخولاني جاء إِلَى دِجْلَةَ وَهِيَ تَرْمِي الْخَشَبَ مِنْ مَدِّهَا فمشى على الماء والتفت إِلى أَصْحَابِهِ. وَقَالَ: هَلْ تَفْقِدُوْنَ مِنْ مَتَاعِكُمْ شَيْئًا فَنَدْعُوَ اللهَ تَعَالَى؟ .... ثُمَّ قَالَ: هٰذَا إِسْنَادٌ صَحِيْحٌ.

قُلْتُ: وَقَدْ ذَكَرَ الْحَافِظُ الْكَبِيْرُ أَبُو الْقَاسِمِ بْنُ عَسَاكِرَ. فِي تَرْجَمَةِ أَبِي عبد الله ابن أيوب الخولاني هذه القصة بأبسط من هذه مِنْ طَرِيقِ بَقِيَّةَ بْنِ الْوَلِيدِ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ زِيَادٍ عَنْ أَبِي مُسْلِمٍ الْخَوْلَانِيِّ أَنَّهُ كَانَ إِذَا غَزَا أَرْضَ الرُّوْمِ فَمَرُّوْا بِنَهْرٍ قَالَ: أَجِيْزُوْا بِسْمِ اللهِ. قَالَ: وَيَمُرُّ بَيْنَ أيديهم. فيمرون على الماء فما يَبْلُغُ مِنَ الدَّوَابِّ إِلَّا إِلَى الرُّكَبِ. أَوْ فِي بَعْضِ ذٰلِكَ. أَوْ قَرِيْبًا مِنْ ذٰلِكَ. قَالَ: وإذا جَازُوْا قَالَ لِلنَّاسِ: هَلْ ذَهَبَ لَكُمْ شَيْءٌ؟ مَنْ ذَهَبَ له شيءٌ فَأَنَا ضَامِنٌ. قال: فألقى مخلاة عمدا. فلما جاوزوا قَالَ الرَّجُلُ: مِخْلَاتِيْ وَقَعَتْ فِي النَّهْرِ. قَالَ لَهُ: اتْبَعْنِيْ. فَإِذَا الْمِخْلَاةُ قَدْ تَعَلَّقَتْ بِبَعْضِ أَعْوَادِ النَّهْرِ. فَقَالَ: خُذْهَا.

وَقَدْ رَوَاهُ أَبُو داود من طريق الأعرابي عنه عن عمرو ابن عُثْمَانَ عَنْ بَقِيَّةَ بِهِ. ثُمَّ قَالَ أَبُو دَاوُدَ: حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ. حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ ابن الْمُغِيرَةِ عَنْ حُمَيْدٍ أَنَّ أَبَا مُسْلِمٍ الْخَوْلَانِيَّ أَتٰى عَلٰى دِجْلَةَ وَهِيَ تَرْمِي بِالْخَشَبِ مِنْ مَدِّهَا فَوَقَفَ عَلَيْهَا ثُمَّ حَمِدَ اللهَ وَأَثْنٰى عَلَيْهِ وَذَكَرَ مَسِيْرَ بَنِي إِسْرَائِيلَ فِي الْبَحْرِ. ثُمَّ لَهَزَ دَابَّتَهُ فَخَاضَتِ الْمَاءَ وَتَبِعَهُ النَّاسُ حَتّٰى قَطَعُوا. ثُمَّ قَالَ: هَلْ فَقَدْتُمْ شَيْئًا مِنْ مَتَاعِكُمْ فَأَدْعُوَ اللهَ أَنْ يَرُدَّهُ عَلَيَّ؟
معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير باب معجزات النبي ﷺ تفوق معجزات الأنبياء السابقين ص ٣٨٩.

هٰذِهِ الْكَرَامَاتُ لِهٰؤُلَآءِ الْأَوْلِيَاءِ هِيَ مُعْجِزَاتٌ لِرَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَمَا تَقَدَّمَ تَقْرِيْرُهُ . لِأَنَّهُمْ إِنَّمَا نَالُوْهَا بِبَرَكَةِ مُتَابَعَتِهِ . (١)

ددې اَولياؤ دا کرامات هم دَراصل د رسول الله صلى الله عليه وسلم معجزات دي، ځکه دوى دا کرامت د نبي عليه السلام په مُتابَعت باندې حاصل کړې دى.

حافظ ابن کثير رحمه الله په خپل کتاب " معجزات النبي ﷺ " کې په دې باندې مستقل باب قائم کړى " باب معجزات النبي صلى الله عليه وسلم تفوق معجزات الأنبياء السابقين " بيا يې ددې باب لاندې د حضرت نوح عليه السلام او نورو پيغمبرانو معجزې ذکر کړي، بيا يې د نورو پيغمبرانو د معجزو سره د نبي عليه السلام د معجزو موازنه کړې، او دايې ثابته کړې چې نبي عليه السلام ته الله ﷻ د مخکيني پيغمبرانو په شان، بلکه د هغې نه بهترينې معجزې ورکړې وې.

نبي عليه السلام ته د حضرت صالح عليه السلام د معجزې نه بهترينه معجزه ورکړې شوې وه

حافظ ابونعيم اصبهاني رحمه الله ليکلي: که څوک دا اُووايي چې الله ﷻ حضرت صالح عليه السلام ته دا معجزه ورکړې وه چې د کاڼي نه يې اُوښه راويستلې وه. چې دا دده د پاره يوه نخه او د قوم د پاره حُجتوُ....

نو مونږ دا وايو چې الله رب العزت محمد صلى الله عليه وسلم ته هم ددې په شان، بلکه ددې نه عظيمې معجزې ورکړې وى.

ځکه د حضرت صالح عليه السلام اُوښې نه خو دده سره خبرې کړې وى او نه يې دده د نبوت ګواهي ورکړې وه، او د نبي عليه السلام سره اُوښ خبرې هم کړې وى (چې د خپل مالِک شکايت يې ورته اوکړو)، او د نبي عليه السلام د نبوت او رِسالت ګواهي يې هم ورکړې وه.

(١) معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن کثير باب معجزات النبي ﷺ تفوق معجزات الأنبياء السابقين ص ٣٩١.

بيا حافظ ابونعيم رحمه الله دا حديث په صحيح، حسَن، او مرفوع درې واړه طريقو سره نقل کړی، او د احاديثو په اکثره کتابونو کې موجود دی.

همدارنګې هوسۍ هم د نبي عليه السلام سره خبرې کړي، او ددوی د رِسالت ګواهي يې هم ورکړی. (١)

همدارنګې په مسلم شريف او د احاديثو په کتابونو کې ذکر دي چې د نبوت نه مخکې په نبي عليه السلام باندې اُونو، کاڼو، لوټو وغيره سلام اچولو. (٢)

نبي عليه السلام ته د حضرت ابراهيم عليه السلام د معجزاتو او کمالاتو نه بهترينې معجزې او کمالات ورکړې شوي وو

١. حافظ ابن کثير رحمه الله ليکلي دي چې زمونږ شيخ ابوالمعالي بن الزملکاني رحمه الله به فرمايل: چې که د حضرت ابراهيم عليه السلام د پاره اُور يَخ او سالِم ګرځيدلې وُ نو زمونږ د پيغمبر محمّد رّسولُ الله صلی الله عليه وسلم د پيدائش په وخت هم د فارس اُور مړ شوې وُ، حالانکه د نبي عليه السلام د پيدائش او نبوّت په مينځ کې څلويښت کاله فاصله وه.

---

(١) **نوټ** دا معجزه په تفصيل سره مخکې تيره شوی. ددې عنوان لاندې: "هُوسۍ د نبي عليه السلام د رِسالت ګواهي ورکړه"

(٢) ﴿ اَلْقَوْلُ فِيمَا أُوتِيَ صَالِحٌ عَلَيْهِ السَّلَامُ ﴾: قَالَ أَبُو نُعَيْمٍ: فَإِنْ قِيلَ: فَقَدْ أَخْرَجَ اللهُ لِصَالِحٍ نَاقَةً مِنَ الصَّخْرَةِ جَعَلَهَا اللهُ لَهُ آيَةً وَحُجَّةً عَلَى قَوْمِهِ وَجَعَلَ لَهَا شِرْبَ يَوْمٍ. وَلَهُمْ شِرْبَ يَوْمٍ مَعْلُومٍ. قُلْنَا: وَقَدْ أَعْطَى اللهُ مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَ ذٰلِكَ. بَلْ أَبْلَغَ لِأَنَّ نَاقَةَ صَالِحٍ لَمْ تُكَلِّمْهُ وَلَمْ تَشْهَدْ لَهُ بِالنُّبُوَّةِ وَالرِّسَالَةِ. وَمُحَمَّدٌ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَهِدَ لَهُ الْبَعِيرُ بِالرِّسَالَةِ. وَشَكَى إِلَيْهِ مَا يَلْقَى مِنْ أَهْلِهِ. مِنْ أَنَّهُمْ يُجِيعُوْنَهُ وَيُرِيْدُوْنَ ذَبْحَهُ. ثُمَّ سَاقَ الْحَدِيْثَ بِذٰلِكَ كَمَا قَدَّمْنَا فِي دلائل النبوة بطرقه وألفاظه وغرره بما أغنى عن إعادته ههنا. وَهُوَ فِي الصِّحَاحِ وَالْحِسَانِ وَالْمَسَانِيْدِ. وَقَدْ ذَكَرْنَا مَعَ ذٰلِكَ حَدِيْثَ الْغَزَالَةِ. وَحَدِيْثَ الضَّبِّ وَشَهَادَتَهُمَا لَهُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالرِّسَالَةِ. كَمَا تَقَدَّمَ التَّنْبِيْهُ عَلَى ذٰلِكَ وَالْكَلَامُ فِيْهِ. وَثَبَتَ الْحَدِيْثُ فِي الصَّحِيْحِ بِتَسْلِيمِ الْحَجَرِ عَلَيْهِ قَبْلَ أَنْ يُبْعَثَ. وَكَذٰلِكَ سَلَامُ الْأَشْجَارِ وَالْأَحْجَارِ وَالْمَدَرِ عليه قبل أن يبعث صلى الله عليه وسلم. معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير باب معجزات النبي ﷺ تفوق معجزات الأنبياء السابقين اَلْقَوْلُ فِيمَا أُوتِيَ صَالِحٌ عَلَيْهِ السَّلَامُ ص٤٠١.

٢ . همدارنګې که چيرته د ابراهيم عليه السلام اُور دده په اُور کې د غورځيدو په وجه يَخ شوې وُ نو د فارس اُور هم د نبي عليه السلام د پيدائش په وجه مړ شوې وُ ، حالانکه دنبي عليه السلام او د فارس په مينځ کې د څو مياشتو په اندازه سفر وُ . (١) .

با دا چې په دې اُمت کې هم داسې خلق تېر شوي چې کافرانو دوی په اُور کې اچولي خو دنبي کريم صلی الله عليه وسلم په برکت سره اُور په دوی باندې هيڅ اَثر ندې کړی ، لکه په مُعتمدو کتابونو کې د ابومسلم الخولاني رحمه الله واقعه ذکر ده ، چې دا اَسود بن قيس العَنسي په اُور کې اچولې وُ ليکن اُور په ده هيڅ تاثير او نکړو . (٢)

---

(١) ﴿ اَلْقَوْلُ فِيْمَا أُوتِيَ إِبْرَاهِيْمُ الْخَلِيْلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ ﴾ : قَالَ شَيْخُنَا الْعَلَّامَةُ أَبُو الْمَعَالِي بْنُ الزَّمْلَكَانِيِ رحمه الله : وَأَمَّا خُمُوْدُ النَّارِ لِإِبْرَاهِيْمَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ فَقَدْ خَمَدَتْ لِنَبِيِّنَا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَارُ فَارِس لِمَوْلِدِهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَبَيْنَهُ وَبَيْنَ بِعْثَتِهِ أَرْبَعُوْنَ سَنَةً ، وَخَمَدَتْ نَارُ إِبْرَاهِيْمَ لِمُبَاشَرَتِهِ لَهَا ، وَخَمَدَتْ نَارُ فَارِسَ لِنَبِيِّنَا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَبَيْنَهُ وَبَيْنَهَا مَسَافَةُ أَشْهُرٍ كَذَا . معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير باب معجزات النبي ﷺ لفوق معجزات الأنبياء السابقين اَلْقَوْلُ فِيْمَا أُوتِيَ إِبْرَاهِيْمُ الْخَلِيْلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ ص٤٠٣ .

(٢) حافظ ابن کثير رحمه الله د ابومسلم الخولاني واقعه په مختلفو طريقو سره رانقل کړی : مَعَ أَنَّهُ قَدْ أُلْقِيَ بَعْضُ هٰذِهِ الْأُمَّةِ فِي النَّارِ فَلَمْ تُؤَثِّرْ فِيْهِ بِبَرَكَةِ نَبِيِّنَا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، مِنْهُمْ أَبُوْ مُسْلِمٍ الخولانى ، قال : بينما الْأَسْوَدُ بْنُ قَيْسٍ الْعَنْسِيُّ بِالْيَمَنِ ، فَأَرْسَلَ إِلَى أبي مسلم الخولانى فقال : أَتَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُوْلُ اللهِ ؟ قَالَ نَعَمْ ، قَالَ : أَتَشْهَدُ أَنِّيْ رَسُوْلُ اللهِ ؟ قَالَ : مَا أسمع ، فأعاد إليه ، قال : ما أسمع ، فأمر بنار عظيمة فأججت فطـ ح فِيهَا أَبُو مُسْلِمٍ فَلَمْ تَضُرَّهُ . فَقِيلَ لَهُ : لَئِنْ تَرَكْتَ هٰذَا فِي بِلَادِكَ أَفْسَدَهَا عَلَيْكَ . فَأَمَرَهُ بِالرَّحِيْلِ ، فَقَدِمَ الْمَدِيْنَةَ وَقَدْ قُبِضَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاسْتُخْلِفَ أَبُوْ بَكْرٍ . فَقَامَ إِلَى سَارِيَةٍ مِنْ سَوَارِي الْمَسْجِدِ يُصَلِّي ، فَبَصُرَ بِهِ عُمَرُ فَقَالَ مِنْ أَيْنَ الرَّجُلُ ؟ قَالَ : مِنَ الْيَمَنِ . قَالَ : مَا فَعَلَ الله بصاحبنا الذى حرق بِالنَّارِ فَلَمْ تَضُرَّهُ ؟ قَالَ : ذَاكَ عَبْدُ اللهِ بن أيوب . قَالَ : نَشَدْتُكَ بِاللهِ أَنْتَ هُوَ ؟ قَالَ : اَللّٰهُمَّ نعم . قال : فقبل ما بين عينيه ثم جاء بِهِ حَتّٰى أَجْلَسَهُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيْقِ وَقَالَ : اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ لم يُمِتْنِيْ حَتّٰى أَرَانِيْ فِيْ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ فُعِلَ بِهِ كَمَا فُعِلَ بِإِبْرَاهِيْمَ خَلِيْلِ الرَّحْمٰنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ . معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير باب معجزات النبي ﷺ لفوق معجزات الأنبياء السابقين اَلْقَوْلُ فِيْمَا أُوتِيَ إِبْرَاهِيْمُ الْخَلِيْلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ ص٤٠٣ . همدارنګې حافظ ابن عساکر رحمه الله هم دا واقعه په متعددو طريقو سره رانقل کړی .

نوټ : د ابومسلم الخولاني دا واقعه د همدې (اصلاحي مدلل تقريرونه) کتاب په څلورم جلد کې په صفحه ١٤٢ باندې لاندې په اوله حاشيه کې په تفصيل سره ذکر ده .

۳. ابن حامد په خپل کتاب " المقابلة " کې ذکر کړي : که حضرت ابراهيم عليه السلام د حکمِ الهي د پوره کولو د پاره خپل ځوي حضرت اسماعيل عليه السلام د حلالولو د پاره په زمکه راچولې ؤ نو رسولُ الله صلى الله عليه وسلم په غزوه أحد او نورو غزاګانو کې په خپله خپل ځان د الله ﷻ په لاره کې د قرباني کولو د پاره پيش کړې ؤ ، دغه وجه وه چې په غزوه أحد کې د دوی سَر مبارک زخمي شوې ؤ ، او غاښونه مبارک يې مات شوي وو . (۱)

۴ . بيا ابن حامد دا هم ليکلي چې که ځوک أووايي چې ابراهيم عليه السلام خپل قوم په أور کې اچولې ؤ ، او الله تعالى په ده باندې أور يَخ او سلامتيا واله ګرځولې ؤ ، نو مونږ وايو چې داسې معجزه الله ﷻ نبي عليه السلام ته هم ورکړې وه : هغه دا چې په خيبر کې يوې زَنانه نبي عليه السلام ته د چيلۍ په غوَښه کې تېز زَهر اچولي وو ، کله چې دا زهر د نبي عليه السلام خېټې مبارکې ته لاړل نو دا هم الله ﷻ يخ او د سلامتيا واله أوګرځول . دغه وجه وه چې دا تر د آخِري عُمره پورې د نبي کريم ﷺ په خېټه مبارکه کې ؤ ، علماؤ ليکلي چې پيغمبر عليه السلام د مرګ په وخت ددې زهرو تکليف محسوس کړو . (۲)

۵ . حافظ ابونعيم رحمه الله ليکلي دي : که ځوک دا أووايي چې حضرت ابراهيم عليه السلام د الله ﷻ د رضا د پاره غصه شو او د خپل قوم بُتان يې مات کړل ، نو مونږ دا وايو چې نبي عليه السلام هم درې سوه او شپيته (۳۶۰) بُتان مات کړي دي ، کله به يې چې بُت ته لرګي ورنزدې کړو نو د بُت سره د لړيدو نه بغير به بُت رااُوغورځيد او مات به شو .

(۱) ذكر ابن حامد فى كتابه فى « المقابلة » إِضْجَاعَ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَلَدَهُ لِلذَّبْحِ مُسْتَسْلِمًا لِأَمْرِ اللهِ تعالى ببذل رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَفْسَهُ لِلْقَتْلِ يَوْمَ أُحُدٍ وَغَيْرَهُ حَتَّى نَالَ مِنْهُ الْعَدُوُّ مَا نَالُوا. مِنْ هَشْمِ رَأْسِهِ . وَكَسْرِ ثَنِيَّتِهِ الْيُمْنَى السُّفْلَى. معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير باب معجزات النبي ﷺ تفوق معجزات الأنبياء السابقين اَلْقَوْلُ فِيمَا أُوتِيَ إِبْرَاهِيمُ الْخَلِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ ص۴۱۲ .

(۲) ثُمَّ قَالَ . قَالُوا: كَانَ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَلْقَاهُ قَوْمُهُ فِي النَّارِ فَجَعَلَهَا اللهُ بَرْدًا وَسَلَامًا . قُلْنَا: وَقَدْ أُوتِيَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ . وَذٰلِكَ أَنَّهُ لَمَّا نَزَلَ بِخَيْبَرَ سَمَّتْهُ الْخَيْبَرِيَّةُ . فَصَيَّرَ ذٰلِكَ السُّمُّ فِي جَوْفِهِ بَرْدًا وَسَلَامًا إِلَى منتهى أجله . معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير ص۴۱۲ .

همدارنګې د رسولُ الله صلى الله عليه وسلم د پيدائش په وخت هم ډير بُتان راغورځيدلي. او مات شوي.

د پيدائش په وخت د بُتانو په خپله راغورځيدلو او ماتيدلو دا معجزه په خپل لاس باندې د بتاتو ماتولو د معجزې نه ډيره ظاهره او قوي ده.

همدارنګې د پيغمبر عليه السلام د پيدائش په وخت د فارس اُور په خپله مړ شوې وُ، حالانکه د فارس واله خلقو به ددې اُور عبادت کولو، او د زر (۱۰۰۰) کالو نه راپه ديخوا دا اُور نه وُ مړ شوی.

همدغه رنګې د نبي عليه السلام د پيدائش په وخت د کِسرى د قلعې څوارلس برجونه پخپله غورځيدلي وو. (۱)

۶ . حافظ ابونعيم رحمه الله ليکلي : که څوک دا وايي چې الله ﷻ حضرت ابراهيم ﷺ ته د نبوت ورکولو سره سره خپل " خليل " هم جوړ کړې وُ، نو مونږ به ورته ووايو چې الله ﷻ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم هم خپل " خليل " او " حبيب " دواړه جوړ کړې وُ، او د " حبيب " مرتبه د " خليل " نه اُوچته ده. (۲)

(۱) ثُمَّ قَالَ أَبُو نُعَيْمٍ : فَإِنْ قِيلَ : فَإِنَّ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَسَرَ أَصْنَامَ قَوْمِهِ غَضَبًا لِلّٰهِ. قِيلَ : فَإِنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلم كَسَرَ ثلث مائة وستين صَنَمًا. قد ألزمها الشَّيْطَانُ بِالرَّصَاصِ وَالنُّحَاسِ . فَكَانَ كُلَّمَا دَنَا مِنْهَا بِمِخْصَرَتِهِ تَهْوِي مِنْ غَيْرِ أَنْ يَمَسَّهَا. وَيَقُولُ : جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا فَتَسَاقَطَ لِوُجُوهِهَا . ثُمَّ أَمَرَ بِهِنَّ فَأُخْرِجْنَ إلى الميل. وَهٰذَا أَظْهَرُ وَأَجْلى مِنَ الَّذِيْ قَبْلَهُ. وَقَدْ ذَكَرْنَا هٰذَا فِي أَوَّلِ دُخُولِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَكَّةَ عَامَ الْفَتْحِ بِأَسَانِيْدِهِ وَطُرُقِهِ مِنَ الصِّحَاحِ وَغَيْرِهَا . بِمَا فِيْهِ كِفَايَةٌ . وَقَدْ ذَكَرَ غَيْرُ وَاحِدٍ مِنْ عُلَمَاءِ السِّيَرِ أَنَّ الأصنام تساقطت أيضا لمولده الكَرِيمِ . وَهٰذَا أَبْلَغُ وَأَقْوٰى فِي الْمُعْجِزِ مِن مُبَاشَرَةِ كَسْرِهَا . وَقَدْ تَقَدَّمَ أَنَّ نَارَ فَارِسَ الَّتِي كَانُوا يَعْبُدُونَهَا خَمَدَتْ أَيْضًا لَيْلَتَئِذٍ. وَلَمْ تَخْمُدْ قَبْلَ ذٰلِكَ بِأَلْفِ عَامٍ. وَأَنَّهُ سَقَطَ من شرفات قصر كسرى أربع عشر شرفة . معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير ص۴۱۴

(۲) وَأَمَّا الْحَافِظُ أَبُو نُعَيْمٍ فَإِنَّهُ قال : فإنْ قيل: فإنّ إبراهيم اختص بِالْخُلَّةِ مَعَ النُّبُوَّةِ . قِيلَ: فَقَدِ اتَّخَذَ اللهُ مُحَمَّدًا خَلِيلًا وَحَبِيْبًا. وَالْحَبِيْبُ أَلْطَفُ مِنَ الْخَلِيْلِ. معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير ص۴۰۶ .

اوس دا خبره چې نبي عليه السلام د الله ﷻ خليل دی ، په دې باندې دليل د مسلم شريف حديث دی ، رسولُ الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

لَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا خَلِيْلًا لَاتَّخَذْتُ أَبَا بَكْرٍ خَلِيْلًا ، وَلَكِنَّهُ أَخِيْ وَصَاحِبِيْ . وَقَدِ اتَّخَذَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ صَاحِبَكُمْ خَلِيْلًا . (١)

که چيرته ما په دې اُمت کې څوک " خليل " جوړولی نو ما به ابوبکر صديق خپل خليل جوړ کړې وُ ، ليکن هغه زما ورور او دوست دی ، او په تحقيق سره الله ﷻ ستاسو صاحِب خپل " خليل " جوړ کړی (يعنی زه الله ﷻ خپل خليل جوړ کړې يم) .

بهرحال رسولُ الله صلی الله عليه وسلم د الله ﷻ " خليل " هم وُ ، او " حبيب " هم وُ ، او د " حبيب " مرتبه په " خليل " اُوچته ده . (٢)

اوس درته د قرآن کريم څه آيتونه د حضرت ابراهيم عليه السلام او نبي عليه السلام متعلق ذکر کوم چې د دې د موازنې نه به تاسو ته د رسولُ الله صلی الله عليه وسلم د مقام پته اُولږي :

١ . ابراهيم خليلُ الله فرمايلي وو :

﴿وَالَّذِيٓ أَطْمَعُ أَنْ يَّغْفِرَ لِيْ خَطِيْٓـَٔتِيْ يَوْمَ الدِّيْنِ﴾ . (٣)

---

(١) صحيح مسلم كتاب فَضَائِلِ الصَّحَابَةِ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُمْ بَابُ مِنْ فَضَائِلِ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ رقم الحديث ٢٣٨٣ ، مسند ابي داؤد الطيالسي رقم الحديث ٣١٢ . همدغه مضمون په نورو بې شماره احاديثو کې هم ذکر دی .

(٢) فقيه ابومحمد عبدالله بن محمد په دې موضوع باندې ډير اُرد تحقيق کړی ، د خليل او حبيب په مينځ کې يې فرق بيان کړی ، دی وايي : يُقَالُ الْخَلِيْلُ الَّذِيْ يَعْبُدُ رَبَّهُ عَلَى الرَّغْبَةِ وَالرَّهْبَةِ . مِنْ قَوْلِهِ : إِنَّ إِبْرَاهِيْمَ لَأَوَّاهٌ حَلِيْمٌ . من كثرة ما يقول: أواه . والحَبِيْبُ الَّذِيْ يَعْبُدُ رَبَّهُ عَلَى الرُّؤْيَةِ وَالْمَحَبَّةِ .
وَيُقَالُ : اَلْخَلِيْلُ الَّذِيْ يَكُوْنُ مَعَهُ اِنْتِظَارُ الْعَطَاءِ ، وَالْحَبِيْبُ الَّذِيْ يَكُوْنُ مَعَهُ اِنْتِظَارُ اللِّقَاءِ .
وَيُقَالُ : اَلْخَلِيْلُ الَّذِيْ يَصِلُ بِالْوَاسِطَةِ مِنْ قَوْلِهِ : وَكَذٰلِكَ نُرِيْ إِبْرَاهِيْمَ مَلَكُوْتَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلِيَكُوْنَ مِنَ الْمُوْقِنِيْنَ . والحبيب الذي يصل إليه من غير واسطة . مِنْ قَوْلِهِ : فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنٰى . معجزات النبي ﷺ ج١ ص ٢٠٨ .

(٣) سورة الشعراء آية ٨٢ .

ترجمه: او هغه الله چې زه (د هغه نه) دا اميد لرم چې زما خطاګانې (يعنې لغزشونه) به د قيامت په ورځ اوبخښي.

ليکن الله ﷻ د خپل حبيب محمّدُ رّسولُ الله ﷺ په باره کې په خپله فرمايي:

﴿ لِيَغْفِرَ لَكَ اللهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ ﴾ . (۱)

ترجمه: (اې پيغمبره! بيشکه مونږ تاته ښکاره فتح درکړه) ددې د پاره چې الله تعالى ستا مخکينۍ او روستونۍ ټولې خطاګانې (يعنى لغزشونه) معاف کړي.

۲. ابراهيم خليلُ الله فرمايلي وو:

﴿ وَلَا تُخْزِنِي يَوْمَ يُبْعَثُونَ ﴾ . (۲)

ترجمه: او (اې الله!) ما مه رَسوا کوه په هغه ورځ باندې په کومه ورځ چې ټول خلق دوباره راپاڅولې شي.

ليکن الله تعالى په خپله د خپل حبيب محمّدُ رّسولُ الله صلى الله عليه وسلم په باره کې فرمايلي:

﴿ يَوْمَ لَا يُخْزِي اللهُ النَّبِيَّ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ ﴾ . (۳)

ترجمه: په کومه ورځ چې الله ﷻ به نه رَسوا کوي خپل نبي او هغه کسان چا چې دده سره ايمان راوړى.

۳. کله چې ابراهيم خليلُ الله په اُور کې واچول شو نو هغه اُوفرمايل:

﴿ حَسْبِيَ اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ﴾ .

ترجمه: ما لره الله ﷻ کافي دى او هغه ښه کارساز دى.

ليکن الله تعالى خپل حبيب محمّدُ رّسولُ الله صلى الله عليه وسلم ته فرمايي:

(۱) سورة الفتح آية ۲.
(۲) سورة الشعراء آية ۸۷.
(۳) سورة التحريم آية ۸.

﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾. (۱)

ترجمه: اې پيغمبره! تا لره الله ﷻ او هغه مؤمنان کافي دي کوم چې د تاپسې روان دي.

۴. ابراهيم عليه السلام فرمايلي وو:

﴿إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَىٰ رَبِّي سَيَهْدِينِ﴾. (۲)

ترجمه: بيشکه زه تلونکې يم خپل رب طرف ته، ډير زر به هغه ما ته لاره اوښائي.

ليکن د محمّدٌ رّسولُ الله صلى الله عليه وسلم په باره کې الله ﷻ په خپله فرمايي:

﴿وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَىٰ﴾. (۳)

ترجمه: او الله تعالى اوموندو تا لره (اې پيغمبره!) ناخبره (د احکامو د شريعت نه) نو بيا يې درته لاره اوخوده.

۵. ابراهيم عليه السلام فرمايلي وو:

﴿وَاجْعَل لِّي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ﴾. (۴)

ترجمه: او (اې الله!) په روستنو راتلونکو خلقو کې زما رښتينې ذِکر (يعنى د نيک نامۍ ذِکر) جاري اوساته.

ليکن الله ﷻ د نبي کريم صلى الله عليه وسلم په باره کې په خپله فرمايي:

﴿وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ﴾. (۵)

ترجمه: او مونږ اوچت کړو ستا ذِکر (او ستانوم).

(۱) سورة الانفال آية ۶۴.

(۲) سورة الصافات آية ۹۹.

(۳) سورة الضحى آية ۷.

(۴) سورة الشعراء آية ۸۴.

(۵) سورة الم نشرح.

٦ . ابراهيم خليلُ الله فرمايلي وو :

﴿ وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ ﴾ . (١)

ترجمه : او (اې الله !) ما او زما اولاد د بتانو د عبادت نه لرې اوساته .

ليکن الله تعالى د خپل حبيب محمدٌ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم په باره کې په خپله فرمايي :

﴿ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا ﴾ . (٢)

ترجمه : اې اهلِ بيتو ! بيشکه الله ﷻ دا غواړي چې د تاسو نه پليتي لرې کړي ، او تاسو پاک کړي په پاکولو سره .

٧ . ابراهيم عليه السلام فرمايلي وو :

﴿ وَاجْعَلْنِي مِن وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ ﴾ . (٣)

او (اې الله !) ما جوړ کړه د وارثانو د هغه جنت نه کوم چې د نعمتونو واله دی .

ليکن الله تعالى نبي عليه السلام ته فرمايي :

﴿ إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ ﴾ . (٤)

ترجمه : بيشکه مونږ دکړو تاته حوضِ کوثر (يا خيرِ کثير) .

٨ . د حضرت ابراهيم عليه السلام په باره کې الله تعالى فرمايلي :

﴿ وَكَذَٰلِكَ نُرِي إِبْرَاهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ ﴾ . (٥)

ترجمه : او همدا رنګې مونږ ابراهيم عليه السلام ته د آسمانونو او زمکو (د) حکومت (نظام) اوخوده ، او ددې د پاره چې هغه د يقين کوونکو نه شي .

ليکن د رسولُ الله صلى الله عليه وسلم په باره کې الله تعالى فرمايلي :

---

(١) سورة ابراهيم آية ٣٥ .

(٢) سورة الاحزاب آية ٣٣ .

(٣) سورة الشعراء آية ٨٥ .

(٤) سورة الكوثر آية ١ .

(٥) سورة الانعام آية ٧٥ .

﴿ سُبْحٰنَ الَّذِيْ أَسْرٰى بِعَبْدِهٖ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَا الَّذِيْ بٰرَكْنَا حَوْلَهٗ لِنُرِيَهٗ مِنْ اٰيٰتِنَا إِنَّهٗ هُوَ السَّمِيْعُ الْبَصِيْرُ ﴾. (۱)

ترجمه: پاكي ده هغه ذات لره چا چې خپل بنده (محمد ﷺ) د شپې د مسجدِ حرام نه مسجدِ اقصى (يعنى بيتُ المقدس) پورې بوتلو ، هغه (مسجدِ اقصى) چې د هغې ګېر چاپيره (يعنى د شام علاقې) له مونږ بركتونه وركړي ، ددې د پاره چې مونږ نبي عليه السلام ته خپلې (عجيبه) نخې او قدرت اُوښايو ، بشكه الله تعالى اَوريدونكې او ليدونكې دى.

حافظ ابونعيم اصفهاني رحمه الله ددې نه علاوه د نبي عليه السلام نور فضيلتونه هم ذكر كړي. (۲)

رسولُ الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

إِنِّيْ سَأَقُوْمُ مَقَامًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَرْغَبُ إِلَيَّ الْخَلْقُ كُلُّهُمْ حَتّٰى أَبُوْهُمْ إِبْرَاهِيْمُ الْخَلِيْلُ. (۳)

يقينًا زه به د قيامت په ورځ په داسې يو مقام باندې يم چې هر يو كس به ماته د راتلو رغبت (خواهش) كوي ، تر دې پورې چې د ټولو خلقو پلار حضرت ابراهيم عليه السلام به هم دا خواهش كوي.

فائده: ددې حديث نه هم معلومه شوه چې رسول الله صلى الله عليه وسلم په ټولو اَنبياء كرامو كې افضل دى ، ځكه حضرت ابراهيم عليه السلام به هم په دې موقع باندې د نبي عليه السلام محتاج وي. (۴)

(۱) سورة الاسراء (بني اسرائيل) آية ۱.

(۲) معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير ص ۴۰۹.

(۳) معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير ص ۴۱۰. همدا مضمون په مسلم شريف او نورو د احاديثو په كتابونو كې هم شته .... وَأَخَّرْتُ الثَّالِثَةَ لِيَوْمٍ يَرْغَبُ إِلَيَّ الْخَلْقُ كُلُّهُمْ. حَتّٰى إِبْرَاهِيْمُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. صحيح مسلم كِتَابُ صَلَاةِ الْمُسَافِرِيْنَ وَقَصْرِهَا بَابُ بَيَانِ أَنَّ الْقُرْآنَ عَلٰى سَبْعَةِ أَحْرُفٍ وَبَيَانِ مَعْنَاهُ رقم الحديث ۲۷۳ (۸۲۰) ، صحيح ابن حبان رقم الحديث ۷۴۰ ، شرح السنة للبغوي رقم الحديث ۱۲۲۷ وقال: هذا حديث صحيح.

(۴) فدلّ على أنّه أفضل إذ هو يحتاج إِلَيْهِ فِيْ ذٰلِكَ الْمَقَامِ. معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير ص ۴۱۰

نبي عليه السلام ته د حضرت موسى عليه السلام د معجزاتو نه بهترينې معجزې ورکړې شوې وې

۱ . علامه ابن کثير رحمه الله ليکلي چې زمونږ شيخ علامه ابن زملکاني رحمه الله فرمايي چې که د حضرت موسى عليه السلام امسا ژوندى کيده (يعنى چې په زمکه به يې واچوله نو لويا اژدها به ورنه جوړه شوه) ، نو مونږ وايو چې د رسول الله صلى الله عليه وسلم په لاس کې هم کاڼو تسبيح ويلى . حالانکه کاڼي جَماد دي ، بيا دې کاڼو د حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه او حضرت عُمر رضي الله عنه په لاسونو کې هم تسبيح ويلى ده .

همدارنګې په بخاري ، مسلم او نورو د احاديثو په کتابونو کې د خوراک نه د تسبيح آواز راتلل ، په نبي عليه السلام باندې د اُونو او کاڼو سلام اچول ، د قجورو د اُوچې تَنې نه د ژړا آواز راتلل ، او د اُونو د اِطاعت معجزې ذکر دي . (۱)

لهذا که حضرت موسى عليه السلام ته د امسا ژوندى کيدو معجزه ورکړې شوې وه نو نبي عليه السلام ته هم دا معجزې ورکړې شوې دي : چې جَماداتو ، او نباتاتو ورسره خبرې کړي ، او د دې نه ورته آواز راغلى . (۲)

۲ . که حضرت موسى عليه السلام ته د الله جل جلاله سره د خبرو کولو فضيلت حاصل وُ نو نبي کريم صلى الله عليه وسلم ته هم د معراج په شپه باندې د الله جل جلاله سره د خبرو کولو او د الله جل جلاله د ليدلو فضيلت حاصل وُ ، او د نبي عليه السلام دا فضيلت زيات دى ، ځکه په دې کې د خبرو کولو سره سره د ليدلو سعادت هم دى .

---

(۱) **نوټ** : دا مذکوره ټولې معجزې د معتمدو حوالو سره په مخکينى موضوع ﴿ د نبي عليه السلام معجزات ﴾ کې تفصيلاً تېرې شوي . ابو الشمس عفي عنه

(۲) أَمَّا الْعَصَا . فَقَالَ شَيْخُنَا الْعَلَّامَةُ ابْنُ الزَّمْلَكَانِيِّ : وَأَمَّا حَيَاةُ عَصَا مُوسٰى . فَقَدْ سَبَّحَ الْحَصَا فِيْ كَفِّ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ جَمَادٌ . وَالْحَدِيْثُ فِيْ ذٰلِكَ صَحِيْحٌ .... وقيل : اِنَّهُنَّ سَبَّحْنَ فِيْ كَفِّ أَبِيْ بَكْرٍ ثُمَّ عُمَرَ ثُمَّ عُثْمَانَ . كَمَا سَبَّحْنَ فِيْ كَفِّ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير مقارنة بين عصا موسى وتسبيح الحصى في يد النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ص ۴۱۹ .

اګر چې د الله ﷻ په رُوْيَت کې د سَلفو او خَلفو علماؤ اختلاف شته ليکن په ائمهؤ کې ابوبکر محمد بن اسحاق (کوم چې د اِمامُ الائمّة په لقب سره مشهور ؤ) د رُوْيَت تائيد کړی ، همدارنګې قاضي عياض او شيخ مُحي الدين النّوويْ رحمهم الله هم دا غوره کړې (چې نبي عليه السلام رُوْيَت کړی) . (١)

٣ . که حضرت موسی عليه السلام ته د يَدِ بَيضاء معجزه ورکړې شوې وه يعنی چې لاس به يې ګريوان (ترَخ) کې دننه کړو او رااو به يې ويسته نو هغې به تَکه سپينه رڼا کوله ، او پړقيدو به .

نو ددې په عِوض کې الله ﷻ رسولُ الله صلی الله عليه وسلم ته د شَقّ القَمر معجزه ورکړې وه چې د دوی په اِشارې سره سپوږمۍ دوه ټوټې شوې وه ، کومه چې د قرآن کريم په دې آيت کې ذکر ده : ﴿ اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ﴾ . (٢)

او په دې کې هيڅ شک نشته چې د شَقُّ القمر دا معجزه د حضرت موسی عليه السلام د يَدِبَيضاء د معجزې نه ډيره اُوچته ده . (٣)

همدارنګې په صحيح احاديثو کې دا خبره ثابِت ده چې د نبي کريم صلی الله عليه وسلم بعضې صحابهؤ ته هم دا سعادت حاصل ؤ چې د هغوی آمسا به رڼا کوله .

---

(١) قَالَ شَيْخُنَا : وَأَمَّا أَنَّ اللهَ كَلَّمَ مُوْسَى تَكْلِيمًا. فَقَدْ تَقَدَّمَ حُصُوْلُ الْكَلَامِ لِلنَّبِيِّ صَلَّى الله عليه وسلم ليلة الإسراء مع الرؤية وهو أبلغ ... وَأَمَّا الرُّؤْيَةُ فَفِيْهَا خِلَافٌ مَشْهُوْرٌ بَيْنَ الْخَلَفِ وَالسَّلَفِ. وَنَصَرَهَا مِنَ الْأَئِمَّةِ أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ خُزَيْمَةَ الْمَشْهُوْرُ بِإِمَامِ الْأَئِمَّةِ. وَاخْتَارَ ذٰلِكَ الْقَاضِيْ عِيَاضٌ وَالشَّيْخُ مُحْيِي الدِّيْنِ النَّوَوِيُّ . معجزات النبي ﷺ لابن كثير مقارنة بين عصا موسى وتسبيح الحصى فِي يَدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ص ٤٢٣ .

نوټ : د رُؤيت د مسئلې تحقيق په الشفاء بتعريف حقوق المصطفى ج١ ص ٣٧٥ تا ٣٨٨ کې موجود دی .

(٢) سورة القمر آية ١ . **نوټ** : د شَقُّ القَمر معجزه په تفصيل سره په مخکيني موضوع ﴿ د نبي عليه السلام معجزات ﴾ کې تېره شوی . ابوالشمس علي عنه

(٣) معجزات النبي صلى الله عليه وسلم ص ٤٢٥ .

د امسا نه رڼا تلل په بخاري شريف ، صحيح ابن حبان او نورو د احاديثو په كتابونو كې د حضرت عبّاد بن بشر رضي الله عنه او حضرت أسيد بن حُضير رضي الله عنه په مناقبو كې دا خبره ذكر ده ، حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې حضرت عبّاد بن بشر رضي الله عنه او أسيد بن حُضير رضي الله عنه د رسولُ الله صلى الله عليه وسلم نه راأووت ، خپلو كورونو ته تلل ، سخته تَكه توره تياره وه ، د هر يو سره خپله اَمسا وه ، د يو كس اَمسا په كې روښانه شوه ، تيزه رڼا ورنه راوته ، كله چې دوی جدا شو نو بيا د هر كس د اَمسا نه تيزه رڼا راوته (نو دوی ددې اَمسا په رڼا سره خپلو كورونو ته اُورسيده) . (١)

امام بيهقي رحمه الله ذكر كړي دي : چې ابوعبس رضي الله عنه به د نبي عليه السلام سره ټول مونځونه كول ، بيا به قبيله بني حارثه ته واپس راتلو ، يو ه پيره دې په تكه توره د باران واله تياره شپه كې راأووت (چونكه تياره وه) نو په لاره كې دده اَمسا رَڼا شروع كړه ، تر دې پورې چې دې د اَمسا په دې رڼا كې دارِ بني حارثه ته راغى . امام بيهقي رحمه الله ويلي چې ابوعبس رضي الله عنه بدري صحابي دى . (٢)

(١) عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه : أَنَّ عَبَّادَ بْنَ بِشْرٍ وَأُسَيْدَ بْنَ حُضَيْرٍ خَرَجَا مِنْ عِنْدِ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي لَيْلَةٍ ظَلْمَاءَ حِنْدِسٍ . فَكَانَ مَعَ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا عَصًا فَأَضَاءَتْ عَصَا أَحَدِهِمَا كَأَشَدِّ شَيْءٍ . فَلَمَّا تَفَرَّقَا أَضَاءَتْ عَصَا كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا. صحيح ابن حبان ذِكْرُ اسْمِ الأَنْصَارِيِّ الَّذِي كَانَ مَعَ أُسَيْدِ بْنِ حُضَيْرٍ حَيْثُ أَضَاءَتْ عَصَاهُمَا لَهُمَا رقم الحديث ٢٠٣٢ ، إسناده صحيح على شرط مسلم ، واخرجه الطيالسي "٢٠٣٥" ، واحمد ٣/ ١٩٠ و٢٧٢ ، والنسائي في فضائل الصحابة "١٤١" ، وابن سعد في الطبقات ٣/٦٠٦ ، وصححه الحاكم ٣/٢٨٨ .

په بخاري شريف كې دا حديث په دې الفاظو ذكر دى : عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: « أَنَّ رَجُلَيْنِ خَرَجَا مِنْ عِنْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي لَيْلَةٍ مُظْلِمَةٍ وَإِذَا نُورٌ بَيْنَ أَيْدِيهِمَا. حَتَّى تَفَرَّقَا. فَتَفَرَّقَ النُّورُ مَعَهُمَا . صحيح البخاري كتاب مناقب الانصار بَابُ مَنْقَبَةِ أُسَيْدِ بْنِ حُضَيْرٍ ، وَعَبَّادِ بْنِ بِشْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا رقم الحديث ٣٨٠٥ .

(٢) ... أَنَّ أَبَا عَبْسٍ رضي الله عنه كَانَ يُصَلِّي مَعَ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الصَّلَوَاتِ ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَى بَنِي حَارِثَةَ. فَخَرَجَ فِي لَيْلَةٍ مُظْلِمَةٍ مَطِيرَةٍ . فَنُوِّرَ لَهُ فِي عَصَاهُ حَتَّى دَخَلَ دَارَ بَنِي حَارِثَةَ . قَالَ الْبَيْهَقِيُّ: أَبُو عَبْسٍ مِمَّنْ شَهِدَ بَدْرًا . معجزات النبي ﷺ ص ١٨٠ .

رڼا پيدا کيدل همدارنګې امام بيهقي رحمه الله دا هم ذکر کړي چې يو پېره د ماسخوتن د مانځه نه پس سخته تياره وه ، او حضرت حسَن رضي الله عنه او حضرت حُسين رضي الله عنه د نبي ﷺ سره وو ، په دې کې يوه رَڼا راپيداشوه ، نبي ﷺ دوی ته وفرمايل :

اِلْحَقَا بِأُمِّكُمَا . اوس دواړه خپلې مور له لاړ شئ .

نو دا دواړه د بجلۍ په دې رڼا کې روان وو تر دې پورې چې کور ته داخل شو . (١)

د خپې د غتې ګتې نه رڼا پيدا کيدل : حافظ ابن کثير رحمه الله ليکلي چې مشهوره تابعي يزيد بن اسود رحمه الله به د جِسرِين نه د دمشق جامع مسجد ته د مانځه د پاره راتلو ، کله کله به په تياره کې دده د خپې غتې ګتې نه رڼا تلله . (٢)

د کوړې د سر نه رڼا تلل : امام بيهقي رحمه الله او نورو محدّثينو د طُفيل بن عَمرو الدوسي رضي الله عنه د اسلام راوړلو اوږده واقعه رانقل کړې ، ددې واقعې په آخِر کې ذکر دي چې کله ده اسلام راوړو ، او خپل قوم ته واپس تللو نو ده نبي عليه السلام ته ووېل :

يَا نَبِيَّ اللهِ ! إِنِّيْ امْرُؤٌ مُطَاعٌ فِيْ قَوْمِيْ وَإِنِّيْ رَاجِعٌ إِلَيْهِمْ فداعيهم إِلَى الاسلام فَادْعُ اللهَ أَنْ يَجْعَلَ لِيْ آيَةً تَكُوْنُ لِيْ عَوْنًا عَلَيْهِمْ .

(١) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. قَالَ: كُنَّا نُصَلِّي مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْعِشَاءَ وَكَانَ يُصَلِّي فَإِذَا سَجَدَ وَثَبَ الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ عَلَى ظَهْرِهِ. فَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ أَخَذَهُمَا فَوَضَعَهُمَا وَضْعًا رَفِيقًا. فَإِذَا عاد عادا. فلما صلى جعل واحدا ههنا وواحدا ههنا. فَجِئْتُهُ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ أَلَا أَذْهَبُ بهما إلى أمهما ؟ فَبَرَقَتْ بَرْقَةٌ فَقَالَ: اِلْحَقَا بِأُمِّكُمَا. فَمَا زَالَا يَمْشِيَانِ فِي ضَوْئِهَا حَتَّى دَخَلَا . دلائل النبوة للبيهقي بَابُ مَا جَاءَ فِي الْبَرْقَةِ الَّتِي بَرَقَتْ لِابْنَيْ ابْنَةِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ خَرَجَا مِنْ عِنْدِهِ حَتَّى مَشَيَا فِي ضَوْئِهَا كَرَامَةً لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ٧٦/٦ . معجزات النبي ﷺ حديث آخر [الضوء الذي اضاء للحسن والحسين رضي الله عنهما] ص ١٧٩ ، مسند احمد مُسْنَدُ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ٣٨٦/١٦ رقم الحديث ١٠٦٥٩ .

(٢) وَ رَوَيْنَا عَنْ يَزِيدَ بْنِ الْأَسْوَدِ وَهُوَ مِنَ التَّابِعِيْنِ أَنَّهُ كَانَ يَشْهَدُ الصَّلَاةَ بِجَامِعِ دِمَشْقَ مِنْ جِسْرِيْن . فَرُبَّمَا أَضَاءَتْ لَهُ إِبْهَامُ قَدَمِهِ فِي اللَّيْلَةِ الْمُظْلِمَةِ . ورالدينی مرجع عين صفحه .

اې د الله رسوله ! زه داسې کس يم چې زما په قوم کې زما خبره منلې شي ، کله چې زه دوی ته ورشم نو دوی به اسلام ته رابلم ، نو ته د الله ﷻ نه زما د پاره دُعا اوغواړه چې ماله داسې يوه نخه راکړي چې دا زما د پاره هغوی ته په دعوت ورکولو کې مددګاره وي .

نو پيغمبر عليه السلام ورته دُعا اوکړه :

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ لَهُ آيَةً . اې الله ! ده ته يوه نخه ورکړې .

طفيل بن عَمرو الدوسي ؓ وايي چې زه خپل قوم طرف ته روان شوم ، کله چې زه هغه غونډۍ ته اُورسيدم د کوم ځای نه چې زما د قوم کلي ښکاره کيده :

وَقَعَ نُوْرٌ بَيْنَ عَيْنِيْ مِثْلَ الْمِصْبَاحِ .

نو زما (په مخ کې) د دواړو سترګو په مينځ کې د ډيوې په شان رڼا پيدا شوه .

ما د الله ﷻ نه دُعا اوغوښته : اې الله ! دا رڼا زما د مخ نه علاوه بل ځای طرف ته نقل کړې ، ځکه د ما سره دا يَره ده چې زما قوم به (زما ددې رڼا متعلق) وايي چې : دا مُثله ده ، ځکه ده د خپل پلار نيکه دِين پريخې دی ، نو ځکه يې په مخ باندې عذاب رابنکاره شوی . حضرت طفيل ؓ فرمايي :فَتَحَوَّلَ فَوَقَعَ فِيْ رَأْسِ سَوْطِيْ كَالْقِنْدِيْلِ الْمُعَلَّقِ (١)

---

(١) وَأخرج الْبَيْهَقِيُّ عَنِ ابْنِ اسحاق قَالَ كَانَ الطُّفَيْل بن عمر والدوسي يحدث...... وَقُلْتُ : يَا نَبِيَّ اللهِ ! إِنِّيْ امْرُؤٌ مُطَاعٌ فِيْ قَوْمِيْ وَإِنِّيْ رَاجِعٌ إِلَيْهِمْ فداعيهم إِلَى الاسلام فَادْعُ اللهَ اَنْ يَّجْعَلَ لِيْ آيَةً تَكُوْنُ لِيْ عَوْنًا عَلَيْهِمْ فَقَالَ : اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ لَهُ آيَةً . فَخَرَجْتُ إِلَى قَوْمِيْ حَتّٰى إِذَا كُنْتُ بِثنية كداء وَقَعَ نُوْرٌ بَيْنَ عَيْنِيْ مِثْلَ الْمِصْبَاحِ فَقُلْتُ : اَللّٰهُمَّ فِيْ غَيْرِ وَجْهِيْ إِنِّيْ اَخْشٰى اَنْ يَّظُنُّوْا اَنَّهَا مُثْلَةٌ وَقَعَتْ فِيْ وَجْهِيْ . فَتَحَوَّلَ فَوَقَعَ فِيْ رَأْسِ سَوْطِيْ كَالْقِنْدِيْلِ الْمُعَلَّقِ ... الخصائص الكبرى باب مَا وَقَعَ فِيْ اسلام الطُّفَيْل بن عَمْرو الدوسي من الآيَات ج١ ص ٢٢٥ ،

حافظ ابن كثير رحمه الله دا واقعه داسې رانقل کړی : وَقَدْ ذَكَرْنَا فِي السِّيْرَةِ عِنْدَ إِسْلَامِ الطُّفَيْلِ بْنِ عَمْرٍو الدَّوْسِيِّ أَنَّهُ طَلَبَ مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آيَةً تَكُوْنُ لَهُ عَوْنًا عَلٰى إِسْلَامِ قَوْمِهِ من بيته هُنَاكَ . فَسَطَعَ نُوْرٌ بَيْنَ عَيْنَيْهِ كَالْمِصْبَاحِ . فَقَالَ : اَللّٰهُمَّ فِيْ غَيْرِ هٰذَا الْمَوْضِعِ فَإِنَّهُمْ يَظُنُّوْنَهُ مُثْلَةً . فَتَحَوَّلَ النُّوْرُ إِلٰى طَرَفِ سَوْطِهِ فَجَعَلُوْا يَنْظُرُوْنَ إِلَيْهِ كَالْمِصْبَاحِ . فَهَدَاهُمُ اللهُ عَلٰى يَدَيْهِ بِبَرَكَةِ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَبِدُعَائِهِ لَهُمْ فِيْ قَوْلِهِ : اَللّٰهُمَّ اهْدِ دَوْسًا ، وَأْتِ بِهِمْ ، وَكَانَ يُقَالُ لِلطُّفَيْلِ : ذُو النُّوْرِ لِذٰلِكَ . معجزات النبي ﷺ ص ٢٢٥ .

بیا دا رڼا زما د کوړې سَر طرف ته نقل شوه ، او داسې به ښکاره کیده لکه زَوړَند قندیل.

حافظ ابن کثیر رحمه الله بار بار دا خبره لیکلي چې د صحابه کرامو یا اولیاؤ کرامت په حقیقت کې د نبي علیه السلام معجزات دي ، ځکه دوی ته دا مرتبه او کمال د خپل پیغمبر محمّد رَسولُ الله صلی الله علیه وسلم د اتباع په وجه نصیب شوې وي . (۱)

۴ . که حضرت موسی علیه السلام ته دا معجزه ورکړې شوې وه چې په خپله اَمسا یې دَریاب اُووهل نو هغه ټوټې شو ، په هغې کې لارې جوړې شوی ، او اُوبه د غرونو په شان اُودریدی ، نو رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ددې نه غټه معجزه ورکړې شوه ، هغه دا چې سپوږمۍ ته یې په لاس اِشاره اوکړه او هغه دوه ټوټې شوه .

بلکه مخکیني پیغمبرانو ته چې څومره حِسّي معجزې ورکړې شوې وی د هغې نه ټولو نه د نبي علیه الصلوة والسلام دا د شَقّ القمر معجزه ډیره لویه او ظاهره ده . (۲)

بل دا چې حضرت عَلاء بن حَضرمي ﷺ هم په یوه غزا کې د خپلو ملګرو سره په سمندر وَر روان شو ، او بغیر د کشتۍ نه د اوبو د پاسه اَخوا پوریوَتل . (۳)

همدا رنګې ابومسلم خولاني رحمه الله او دده ملګري بغیر د کشتۍ نه د خپلو سوَرلو سره په دَریاب وَر روان شو ، او اَخوا ورنه پورې وَتل . (۴)

---

(۱) وَذَكَرَ غَيْرُ وَاحِدٍ مِنَ الْعُلَمَاءِ : أَنَّ كَرَامَاتِ الْأَوْلِيَاءِ مُعْجِزَاتٌ لِلْأَنْبِيَاءِ . لِأَنَّ الْوَلِيَّ إِنَّمَا نَالَ ذٰلِكَ بِبَرَكَةِ مُتَابَعَتِهِ لِنَبِيِّهِ . وَثَوَابِ إِيْمَانِهِ . معجزات النبي ﷺ ص ۳۸۲ .

(۲) وَأَمَّا فَلْقُ الْبَحْرِ لِمُوْسٰى عَلَيْهِ السَّلَامُ حِينَ أَمَرَهُ اللهُ تَعَالٰى حِينَ تَرَاءَى الْجَمْعَانِ أَنْ يَضْرِبَ الْبَحْرَ بِعَصَاهُ فَانْفَلَقَ . فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظِيمِ . فَإِنَّهُ مُعْجِزَةٌ عَظِيْمَةٌ بَاهِرَةٌ ، وَحُجَّةٌ قَاطِعَةٌ قَاهِرَةٌ .... وَفِي إِشَارَتِهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِيَدِهِ الْكَرِيْمَةِ إِلٰى قَمَرِ السَّمَاءِ فَانْشَقَّ الْقَمَرُ فلقتين وَفْقَ مَا سَأَلَهُ قُرَيْشٌ ، وَهُمْ مَعَهُ جُلُوْسٌ فِي لَيْلَةِ الْبَدْرِ ، أَعْظَمُ آيَةٍ . وَأَيْمَنُ دَلَالَةٍ . وَأَوْضَحُ حُجَّةٍ وَأَبْهَرُ برهان على نبوته وجاهه عِنْدَ اللهِ تَعَالٰى . وَلَمْ يُنْقَلْ مُعْجِزَةٌ عَنْ نَبِيٍّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ مِنَ الْآيَاتِ الْحِسِّيَّاتِ أَعْظَمُ مِنْ هٰذَا . كَمَا قَرَّرْنَا ذٰلِكَ بِأَدِلَّتِهِ مِنَ الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ . معجزات النبي ﷺ مقارنة بين عصا موسى وتسبيح الحصى في يد النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ص ۴۲۷ .

(۳) دلائل النبوة للبيهقي ۶ / ۵۲ ، معجزات النبي ﷺ لابن كثير ج۱ ص ۳۸۶ . نوټ : دا واقعه په همدې موضوع کې لږه مخکې تېره شوه . ابو الشمس عفي عنه

(۴) پوره واقعه امام بیهقي او حافظ ابن کثیر رانقل کړې . معجزات النبي ﷺ ص ۳۸۹ . نوټ : دا واقعه یو څو صفحې مخکې په همدې موضوع کې په تفصیل سره تېره شوې . ابو الشمس عفي عنه

حافظ ابن کثير رحمه الله ليکلي چې دا وبو د پاسه تلل دا هم ډيره حيرانوونکې خبره ده ، ځکه د حضرت موسى عليه السلام په امسا وهلو سره اوبه اودريدلې وى . او دوى په زمکه روان وو ، او د حضرت علاء بن حضرمي ﷺ او ابومسلم الخولاني رحمه الله د پاره اوبه يو جسَد کرځيدلې وى ، او دوى داوبو د پاسه روان وو . (١)

٥ . حافظ ابونعيم اصبهاني رحمه الله ويلي : که څوک ووايي چې حضرت موسى عليه السلام ته دا معجزه ورکړې شوې وه چې په ميدانِ تِيْه کې يې په خپله امسا باندې کاڼې ووهل نو د هغې نه دولس (١٢) چينې روانې شوې ، د هرې قبيلې د پاره ځانله چينه وه ، نو مونږ وايو چې ددې په شان بلکه ددېنه بهترينه معجزه رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ته هم ورکړې شوې وه ، هغه دا چې : په ډيرو موقعو کې د نبي عليه السلام د ګوتو مبارکو نه بهترينې روانې اوبه راأوتې وى ، او ډيرو صحابه کرامو دا څکلې وى .

دا معجزه د حضرت موسى ﷺ د معجزې نه ځکه کامله او د تعجب ده چې د کاڼي نه اوبه راوتل د خلقو په نزد باندې مشهور و معروف دي ، ليکن د غوښې وينې او هډوکي (يعنى د نبي عليه السلام د ګوتو مبارکو) نه جاري اوبه راوتل ډير تعجبي دي . (٢)

---

(١) حافظ ابن کثير رحمه الله ليکلي : فَهٰذَا أَبْلَغُ مِنْ رُكُوبِ السَّفِيْنَةِ . فَإِنَّ حَمْلَ الْمَاءِ لِلسَّفِيْنَةِ مُعْتَادٌ . وأبلغ من فلق الْبَحْرِ لِمُوسٰى . فَإِنَّ هُنَاكَ إِنْحَسَرَ الْمَاءُ حَتّٰى مَشَوْا عَلَى الْأَرْضِ . فَالْمُعْجِزُ إِنْحِسَارُ الْمَاءِ . وَهَا هُنَا صَارَ الْمَاءُ جَسَدًا يَمْشُوْنَ عَلَيْهِ كَالْأَرْضِ . وَإِنَّمَا هٰذَا مَنْسُوبٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَبَرَكَتِهِ . معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير باب معجزات النبي ﷺ تفوق معجزات الأنبياء السابقين اَلْقَوْلُ فِيمَا أُوتِيَ نُوحٌ عَلَيْهِ السَّلَامُ ص ٣٨٦ .

(٢) قَالَ أَبُوْ نُعَيْمٍ الْحَافِظُ : فَإِنْ قِيْلَ : إِنَّ مُوسٰى كَانَ يَضْرِبُ بِعَصَاهُ الْحَجَرَ فَيَنْفَجِرُ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا فِي التِّيْهِ . وقد عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَشْرَبَهُمْ . قِيْلَ : كَانَ لِمُحَمَّدٍ صلى الله عليه وسلم مثله أو أعجب . فَإِنَّ نَبْعَ الْمَاءِ مِنَ الْحَجَرِ مَشْهُوْرٌ فِي الْعُلُوْمِ وَالْمَعَارِفِ . وَأَعْجَبُ مِنْ ذٰلِكَ نَبْعُ الْمَاءِ من بين اللحم والدم والعظم . فكان يفرج بين أصابعه في مخضب فَيَنْبُعُ مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِهِ الْمَاءُ فَيَشْرَبُوْنَ وَيَسْقُوْنَ مَاءً جَارِيًا عَذْبًا . يَرْوِي الْعَدَدَ الْكَثِيْرَ مِنَ النَّاسِ وَالْخَيْلِ وَالْإِبِلِ . معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير ص ٤٣١ .

(نوټ د نبي عليه السلام د ګوتو مبارکو نه د اوبو راوتلو معجزه مخکيني موضوع
﴿ د نبي ﷺ معجزات ﴾ کې په تفصيل سره تېره شوی ، هلته يې اوګوره . ابوالشمس عفي عنه).

٦ . که په حضرت موسی عليه السلام باندې په ميدانِ تِيه کې وريځې سورې کړې وُ ،
نو رسولُ الله صلی الله عليه وسلم هم چې کله د دولسو (١٢) کالو وُ او د خپل تره ابوطالب
سره شام ته د تجارت د پاره تللې وُ نو بحيرا راهب وريځ اوليده چې په نبي عليه السلام
باندې يې سورې کړې وُ . (١)

په نبي ﷺ باندې د وريځې د سورې دا معجزه په حضرت موسی ﷺ باندې د
وريځې د سورې د معجزې نه په يو اعتبار سره ډيره اوچته ده ، ځکه په نبي ﷺ باندې چې
وريځې سورې کړې وُ نو دې په دې وخت کې پيغمبر نه وُ ، بلکه د دولسو کالو وُ .
بل دا چې دې وريځې صرف په پيغمبر عليه السلام باندې سورې کړې وُ ، په ورسره
موجود نورو خلقو باندې يې نه وُ کړی . (٢)

٧ . که د حضرت موسی عليه السلام په قوم (بني اسرائيلو) باندې " مَن " او
" سَلوی " نازله شوې وه نو په ډيرو موقعو کې د رسولُ الله صلی الله عليه وسلم په دُعا سره
لږ خوراک او لږ څکاک ډيرو خلقو د پاره کافي شوی ، په دې کې به د آسمان د طرفه برکت
نازليده ، لکه :

د غزوه خَندق په موقع د حضرت جابر ﷺ په دَعوت کې معمولي وَربشې او د چيلۍ
وړوکي بچې د زرو (١٠٠٠) کسانو د پاره کافي کيدل .

---

(١) امام ترمذي ، امام حاکم ، ابن عساکر ، او امام بيهقي رحمهم الله دا روايت رانقل کړې دی .

(٢) وَأَمَّا تَظْلِيلُهُ بِالْغَمَامِ فِي التِّيهِ . فَقَدْ تقدم ذكر حديث الغمامة التي رآها بحيرا تُظِلُّهُ مِنْ بَيْنِ أَصْحَابِهِ . وَهُوَ ابْنُ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ سَنَةً صُحْبَةَ عَمِّهِ أَبِي طَالِبٍ وَهُوَ قادم إلى الشَّامَ فِي تِجَارَةٍ . وَهٰذَا أَبْهَرُ مِنْ جِهَةِ أَنَّهُ كَانَ وَهُوَ قَبْلَ أَنْ يُوحَى إِلَيْهِ . وَكَانَتِ الْغَمَامَةُ تُظِلُّهُ وَحْدَهُ مِنْ بَيْنِ أَصْحَابِهِ . فَهٰذَا أَشَدُّ فِي الِاعْتِنَاءِ ، وَأَظْهَرُ مِنْ غَمَامِ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَغَيْرِهِمْ . معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير ص ٤٢٨ .

د حضرت ابو طلحة رضي الله عنه په دَعوت کې معمولي خوراک د اَتيا (۸۰) کسانو د پاره کافي کيدل.

په يوه موقع معمولي خوراک يو لک (۱۰۰۰۰۰) کسانو له کافي کيدل.

يوه پياله شوده (پَی) ټولو اهلِ صُفهؤ د پاره کافي کيدل. (۱)

۸ . حافظ ابو نعيم او ابن حامد رحمهما الله په دې موقع دا هم ليکلي چې د "مَن" او "سَلوٰی" نه هغه رِزق مراد دی چې بني اسرائيلو ته بغير د مُشقت او تکليف نه ورکولې شو، ددې په مقابله کې رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ته مالِ غنيمت حلال کړې شوې ؤ، چې دا د پيغمبر ﷺ مخکې د بل هيچا د پاره حلال نه ؤ. (۲)

همدارنګې د نبي عليه السلام صحابهؤ ته هم په يو جِهادي سفر کې بِلا مُشقته داسې رِزق (عنبر ماهي) ملاؤ شوې ؤ چې دوی درې سوه (۳۰۰) کسانو ددې ماهي نه پنځلس ۱۵ (يا دِيرش ۳۰) ورځې مسلسل خوراک کولو. دا واقعه په بخاري شريف او مسلم شريف کې ذکر ده. (۳)

---

(۱) نوټ دا ټولې معجزې په مخکينۍ موضوع ﴿ د نبي ﷺ معجزات ﴾ کې په تفصيل سره تېره شوی. هلته يې اوګوره. ابوالشمس عفي عنه).

(۲) قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أُعْطِيتُ خَمْسًا لَمْ يُعْطَهُنَّ أَحَدٌ قَبْلِي .... وَأُحِلَّتْ لِيَ الْغَنَائِمُ. وَلَمْ تُحَلَّ لِأَحَدٍ قَبْلِي..... صحيح مسلم كِتَابُ الْمَسَاجِدِ وَمَوَاضِعِ الصَّلَاةِ رقم الحديث ۳ (۵۲۱)، صحيح البخاري كتاب الصلوة بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: جُعِلَتْ لِي الأَرْضُ مَسْجِدًا وَطَهُورًا رقم الحديث ۴۳۸.

(۳) عَنْ عَمْرٍو، قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرًا، يَقُولُ: بَعَثَنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثَ مِائَةِ رَاكِبٍ. وَأَمِيرُنَا أَبُو عُبَيْدَةَ، نَرْصُدُ عِيرًا لِقُرَيْشٍ. فَأَصَابَنَا جُوعٌ شَدِيدٌ حَتَّى أَكَلْنَا الخَبَطَ. فَسُمِّيَ جَيْشَ الخَبَطِ. وَأَلْقَى البَحْرُ حُوتًا يُقَالُ لَهُ العَنْبَرُ، فَأَكَلْنَا نِصْفَ شَهْرٍ وَادَّهَنَّا بِوَدَكِهِ، حَتَّى صَلَحَتْ أَجْسَامُنَا. صحيح البخاري كِتَابُ الذَّبَائِحِ وَالصَّيْدِ بَابُ قَوْلِ اللهِ تَعَالَى: {أُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ البَحْرِ} رقم الحديث ۵۴۹۴، صحيح مسلم باب اباحة ميتات البحر، سنن ابي داؤد باب في دواب البحر رقم الحديث ۳۸۴۰.

نبي عليه السلام ته د حضرت داؤد عليه السلام د معجزاتو نه بهترينې معجزې ورکړې شوې وې

١ . كه حضرت داؤد عليه السلام د ښكلي آواز واله وُ نو زمونږ پيغمبر محمّد رسول الله صلى الله عليه وسلم هم د ښكلي آواز واله وُ ، د بخاري شريف حديث دی حضرت براء بن عازب رضي الله عنه فرمايي :

سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ فِي الْعِشَاءِ " وَالتِّيْنِ وَالزَّيْتُوْنِ " فَمَا سَمِعْتُ أَحَدًا أَحْسَنَ صَوْتًا أَوْ قِرَاءَةً مِنْهُ . (١)

ما د نبي كريم صلى الله عليه وسلم نه د ماسخوتن په مانځه کې " وَالتِّيْنِ وَالزَّيْتُوْنِ " سورت واوريد ، نو ما تر اوسه د نبي عليه السلام نه ښائسته آواز او ښائسته قرأت د بل هيچا نه ندې اَوريدلی . (يعنی د پيغمبر عليه السلام آواز او قرأت ډير ښائسته وُ) .

٢ . كه چيرته د حضرت داؤد عليه السلام سره غرونو او مرغانو تسبيح ويله ، نو د نبي كريم صلى الله عليه وسلم په لاس مبارک کې هم كانړو تسبيح ويلی . (٢)

كاڼو اُونو او غرونو په پيغمبر عليه السلام سلام اچولی . (٣)

---

(١) صحيح البخاري كتاب التوحيد بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « اَلْمَاهِرُ بِالْقُرْآنِ مَعَ الْكِرَامِ الْبَرَرَةِ » رقم الحديث ٧٥٤٦ ، مشكوة المصابيح ٨٣٤ (١٣) باب القراءة فى الصلاة الفصل الاول .

(٢) دلائل النبوة للبيهقي ٦/ ٦٤ ، ٦٥ ، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير .

(٣) عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِيْ طَالِبٍ . قَالَ : كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَكَّةَ فَخَرَجْنَا فِيْ بَعْضِ نَوَاحِيْهَا فَمَا اسْتَقْبَلَهُ جَبَلٌ وَلَا شَجَرٌ إِلَّا وَهُوَ يَقُوْلُ : اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُوْلَ اللهِ . سنن الترمذي أَبْوَابُ الْمَنَاقِبِ عَنْ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ باب ٦ رقم الحديث ٣٦٢٦ ، مشكاة المصابيح بابٌ فى المعجزات رقم الحديث ٥٩١٩ ، المستدرک على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ٤٢٣٨ . و في رواية : إِنِّيْ لَأَعْرِفُ حَجَرًا بِمَكَّةَ كَانَ يُسَلِّمُ عَلَيَّ قَبْلَ أَنْ أُبْعَثَ إِنِّيْ لَأَعْرِفُهُ الْآنَ . صحيح مسلم كتاب الفضائل بَابُ فَضْلِ نَسَبِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَتَسْلِيمِ الْحَجَرِ عَلَيْهِ قَبْلَ النُّبُوَّةِ رقم حديث ٢٢٧٧ . مشكاة المصابيح باب فى المعجزات رقم ٥٨٥٣ ، شرع السنّة للبغوي رقم الحديث ٣٧٠٩ .

د چيلۍ پخې غوښې، نبي ﷺ ته د زهرو اطلاع وکړې. (۱)

ځنګلي حيواناتو او جماداتو د رسول الله ﷺ د نبوت ګواهي ورکړې. (۲)

د پيغمبر ﷺ په موجودګۍ کې د خوراک نه د تسبيح آواز اوريدل شوی. (۳)،(۴)

لهذا د کاڼړو او خوراک نه د تسبيح آواز راتلل. د غرونو نه د آواز راتلو په نسبت ډير عجيب دی. ځکه په غرونو کې عام طور ډډ والې وي چې ددې سره آواز تکرارشي نو ددې نه آواز راوځي، لکه حضرت عبدالله بن جبير رضي الله عنه چې کله دمدينې منورې امير وُ او ده

---

(۱) عَنِ ابْنِ شِهَابٍ . قَالَ : كَانَ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللهِ يُحَدِّثُ أَنَّ يَهُودِيَّةً. مِنْ أَهْلِ خَيْبَرَ سَمَّتْ شَاةً مَصْلِيَّةً ثُمَّ أَهْدَتْهَا لِرَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَأَخَذَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الذِّرَاعَ . فَأَكَلَ مِنْهَا . وَأَكَلَ رَهْطٌ مِنْ أَصْحَابِهِ مَعَهُ . ثُمَّ قَالَ لَهُمْ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « إِرْفَعُوْا أَيْدِيَكُمْ ». وَأَرْسَلَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْيَهُوْدِيَّةِ فَدَعَاهَا . فَقَالَ لَهَا « أَسَمَمْتِ هٰذِهِ الشَّاةَ ؟ » قَالَتِ الْيَهُوْدِيَّةُ : مَنْ أَخْبَرَكَ ؟ قَالَ « أَخْبَرَتْنِيْ هٰذِهِ فِيْ يَدِيْ » لِلذِّرَاعِ . قَالَتْ : نَعَمْ . قَالَ « فَمَا أَرَدْتِ إِلٰى ذٰلِكَ ؟ » قَالَتْ : قُلْتُ : إِنْ كَانَ نَبِيًّا فَلَنْ يَضُرَّهُ. وَإِنْ لَمْ يَكُنْ نَبِيًّا إِسْتَرَحْنَا مِنْهُ . فَعَفَا عَنْهَا رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَمْ يُعَاقِبْهَا... سنن ابي داؤد كتاب الديات بَابٌ فِيمَنْ سَقَى رَجُلًا سَمًّا أَوْ أَطْعَمَهُ فَمَاتَ أَيُقَادُ مِنْهُ رقم الحديث ۴۵۱۰ ، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ۱۶۰۰۸ . مشكوة المصابيح باب في المعجزات رقم الحديث ۵۹۳۱ .

وفي رواية كُفُّوْا أَيْدِيَكُمْ فَإِنَّ عُضْوًا مِنْ أَعْضَائِهَا يُخْبِرُنِيْ أَنَّهَا مَسْمُوْمَةٌ . المستدرک على الصحيحين للحاكم كِتَابُ الْأَطْعِمَةِ رقم الحديث ۷۰۹۰ وقال الحاكم : هٰذَا حَدِيثٌ صَحِيحُ الْإِسْنَادِ وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ . الخصائص الكبرى ، و اخرجه البيهقي وابونعيم .

(۲) د نبي عليه السلام د رسالت ګواهي د کيکر اونې ، د قجورې غنچک ، هوسۍ ، ليوه او نورو ډيرو شيانو ورکړې ، دا معجزې په تفصيل سره په مخکينۍ (د نبي عليه السلام معجزات) موضوع کې تيرې شوې. ابوالشمس عفي عنه

- ، عَنْ عَبْدِ اللهِ . قَالَ وَلَقَدْ كُنَّا نَسْمَعُ تَسْبِيْحَ الطَّعَامِ وَهُوَ يُؤْكَلُ صحيح البخاري كتاب المناقب بَابُ عَلَامَاتِ النُّبُوَّةِ فِي الْإِسْلَامِ ۴ : ۱۹۴ رقم الحديث ۳۵۷۹ ، مشكاة المصابيح رقم الحديث ۵۹۱۰ (۴۳)

(۴) وَأَمَّا تَسْبِيْحُ الطَّيْرِ مَعَ دَاوُدَ عليه السلام فَتَسْبِيْحُ الْجِبَالِ الصم أَعْجَبُ مِنْ ذٰلِكَ . وَقَدْ تَقَدَّمَ فِي الْحَدِيْثِ أَنَّ الْحَصَا سَبَّحَ فِيْ كَفِّ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ ابْنُ حَامِدٍ : وَهٰذَا حَدِيْثٌ مَعْرُوْفٌ مَشْهُوْرٌ . وَكَانَتِ الْأَحْجَارُ وَالْأَشْجَارُ وَالْمَدَرُ تُسَلِّمُ عَلَيْهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ... وَكَلَّمَهُ ذِرَاعُ الشَّاةِ الْمَسْمُوْمَةِ . وَأَعْلَمَهُ بِمَا فِيْهِ مِنَ السُّمِّ. وَشَهِدَتْ بِنُبُوَّتِهِ الْحَيَوَانَاتُ الْإِنْسِيَّةُ وَالْوَحْشِيَّةُ . وَالْجَمَادَاتُ أَيْضًا . كَمَا تَقَدَّمَ بَسْطُ ذٰلِكَ كُلِّهِ . معجزات النبي ﷺ اَلْقَوْلُ فِيمَا أُوتِيَ دَاوُدُ عَلَيْهِ السَّلَامُ ص ۴۴۵ .

خطبه ويله نو د ابو قبيس او زرود د غر سره به چې کله دا آواز ټکراويده نو د دينه به يو قِسم آواز پيدا کيده (البته د غَر نه د تسبيح آواز راتلل د حضرت داوُد ﷺ معجزه وه) . (١)

٣ . که د حضرت داوُد عليه السلام په لاس کې به اُوسپنه بغير د اُور ګرمولو نه نَرمه وه او ده به ورنه زغرې جوړولې ، نو رسولُ الله صلى الله عليه وسلم هم د خندق کنستلو په موقع ډير غټ کاڼړې په دريم ګوذار سره داسې ذرې ذرې کړو چې ددې نه مخکې دا هيڅ نشو ماتولی . او په دې کې هيڅ شک نشته چې کاڼړې ذرې ذرې کيدل د اُوسپنې د نَرمېدو نه ډير تعجبي دی ، ځکه اُوسپنه په ګرمولو سره نرميږي خو کاڼړې په ګرمولو سره هم نه نرميږي . (٢)

حافظ ابونعيم اصبهاني رحمه الله ليکلي چې که د حضرت داوُد عليه السلام د پاره اُوسپنه نرمه شوې وه نو زمونږ پيغمبر محمّدٌ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ته هم کاڼړې او غټ غټ ګټان نرم شوي وو ، لکه د معراج په شپه باندې کاڼړې نبي ﷺ ته د اَغګل شوي اوړُو په شان نرم شوې وُ ، او په هغې پورې يې خپل بُراق تړلې وُ . (٣)

---

(١) وَلَا شَكَّ أَنَّ صُدُوْرَ التَّسْبِيْحِ مِنَ الْحَصَا الصِّغَارِ الصم الَّتِيْ لَا تجاويف فيه أَعْجَبُ مِنْ صُدُوْرِ ذٰلِكَ مِنَ الْجِبَالِ . لِمَا فِيْهَا مِنَ التَّجَاوِيْفِ وَالْكُهُوْفِ ، فَإِنَّهَا وَمَا شَاكَلَهَا تردد صدى الأصوات العالية غالبا . كما قال عبد الله بن الزبير : ككان إذا خطب وهو أمير المدينة بالحرم الشريف تجاوبه الجبال أبو قبيس و زرود . وَلٰكِنْ مِنْ غَيْرِ تَسْبِيْحٍ . فَإِنَّ ذٰلِكَ مِنْ معجزات داود عليه السلام . ومع هذا كان تسبيح الْحَصَا فِيْ كَفِّ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَبِيْ بكرٍ وعمر وعثمان أعجب . معجزات النبي ﷺ اَلْقَوْلُ فِيْمَا أُوْتِيَ دَاوُدُ عَلَيْهِ السَّلَامُ ص ٤٢٦ .

(٢) وأَمَّا إِلَانَةُ الْحَدِيْدِ بِغَيْرِ نَارٍ كَمَا يَلِيْنُ الْعَجِيْنُ فِيْ يَدِهِ .... وَالْمَقْصُوْدُ الْمُعْجِزُ فِيْ إِلَانَةِ الْحَدِيْدِ . وَقَدْ تَقَدَّمَ فِي السِّيْرَةِ عِنْدَ ذِكْرِ حَفْرِ الْخَنْدَقِ ..... ثُمَّ انْسَالَتِ الصَّخْرَة كأنها كثيب مِنَ الرمل . ولاشَكَّ أَنَّ انسيال الصخرةِ الَّتِي لَا تَنْفَعِلُ وَلَا بِالنَّارِ أَعْجَبُ مِنْ لين الحديد الذى إن أحمى .... وَحَاصِلُهُ أَنَّ الْحَدِيْدَ أَشَدُّ امْتِنَاعًا فِي السَّاعَةِ الرَّاهِنَةِ مِنَ الْحَجَرِ مَا لَمْ يُعَالَجْ فَإِذَا عُوْلِجَ اِنْفَعَلَ الْحَدِيْدُ وَلَا يَنْفَعِلُ الْحَجَرُ . وَاللهُ أَعْلَمُ . معجزات النبي ﷺ اَلْقَوْلُ فِيْمَا أُوْتِيَ دَاوُدُ عَلَيْهِ السَّلَامُ ص ٤٢٧ .

(٣) وَأَمَّا رَبْطُ الدَّابَّةِ فِي الْحَجَرِ فَصَحِيْحٌ . وَالَّذِيْ رَبَطَهَا جِبْرِيْلُ كَمَا هُوَ فِيْ صَحِيْحِ مسلم معجزات النبي ﷺ اَلْقَوْلُ فِيْمَا أُوْتِيَ دَاوُدُ عَلَيْهِ السَّلَامُ ص ٤٢٨ .

په احاديثو کې ددې تذکره شته. (١)

نبي عليه السلام ته د حضرت سليمان عليه السلام د معجزاتو نه بهترينې معجزې ورکړې شوې وې

١ . حافظ ابونعيم ليکلي :که د حضرت سليمان عليه السلام د پاره هوا مُسخّر کړې شوې وه چې دې هوا به دې د الله جل جلاله په ملکونو کې ګرځول ، د سهر په وخت به يې د يو مياشت په اندازه سفر کولو ، او د ماښام په وخت به يې هم د يو مياشت په اندازه سفر کولو . (٢)

نو ددې په ځای باندې الله جل جلاله زمونږ خوږ پيغمبر محمّدُ رّسولُ الله صلی الله عليه وسلم ته هم يوه عظيمه معجزه ورکړې وه ، هغه دا چې د مِعراج په يوه شپه کې يې د مکې مکرّمې نه تر د بيتُ المقدس پورې د يو مياشت په فاصله سفر اوکړو ، بيا د شپې د دريمې حصې نه په کم وخت کې يې د پنځوس زره (٥٠٠٠٠) کاله مسافت په اَندازه د آسمانونو سفر اوکړو ، هر هر آسمان ته به داخليدو ، د هغې د عجائباتو مشاهده به يې کوله ، د جنّت او جهنم ديدار يې اوکړو ، د خپل اُمت اَعمال ورباندې پيش شو ، اَنبياء کرامو او فرښتو ته يې اِمامت اوکړو .

لهٰذا دا ټول کارونه صِرف په يوه شپه کول ډيره لويه او عجيبه معجزه ده . (٣)

---

(١) قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لَمَّا كَانَ لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِي اِنْتَهَيْتُ إِلَى بَيْتِ الْمَقْدِسِ فَخَرَقَ جِبْرِيْلُ الصَّخْرَةَ بِإِصبعه وشَدَّ بِهَا الْبُرَاق . صحيح ابن حبان كتاب الاسراء ذِكْرُ الْبَيَانِ بِأَنَّ جِبْرِيلَ شَدَّ الْبُرَاقَ بِالصَّخْرَةِ عِنْدَ إِرَادَةِ الإِسْرَاءِ رقم الحديث ٤٧ ، سنن الترمذي رقم الحديث ٣١٣٢ .

(٢) لکه په دې آيتونو کې ددې تذکره شته : ﴿ وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيْحَ عَاصِفَةً تَجْرِيْ بِأَمْرِهِ إِلَى الْأَرْضِ الَّتِيْ بَارَكْنَا فِيْهَا وَكُنَّا بِكُلِّ شَيْءٍ عَالِمِيْنَ ﴾ . سورة الانبياء آية ٨١ . بل ځای ذکر دي : ﴿ وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيْحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا شَهْرٌ ﴾ سورة سبا آية ١٢ .

(٣) قَالَ أَبُوْ نُعَيْمٍ : فَإِنْ قِيْلَ : فَإِنَّ سُلَيْمَانَ سُخِّرَتْ لَهُ الرِّيْحُ فَسَارَتْ بِهِ فِيْ بِلَادِ اللهِ وَكَانَ غُدُوُّهَا شَهْرًا وَرَوَاحُهَا شَهْرًا. قِيْلَ : مَا أُعْطِيَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَعْظَمُ وَأَكْبَرُ . لِأَنَّهُ سَارَ فِيْ لَيْلَةٍ وَاحِدَةٍ مِّنْ مَكَّةَ إِلَى بَيْتِ الْمَقْدِسِ مَسِيْرَةَ شَهْرٍ. وَعُرِجَ بِهِ فِي ملكوت السموات مَسِيْرَةَ خَمْسِيْنَ أَلْفَ سَنَةٍ، فِي أَقَلِّ مِنْ ثلث ليلة، فدخل السموات سَمَاءً سَمَاءً . وَرَأَى عَجَائِبَهَا . وَوَقَفَ عَلَى الْجَنَّةِ وَالنَّارِ . وَعُرِضَ عَلَيْهِ أَعْمَالُ أُمَّتِهِ . وَصَلَّى بِالْأَنْبِيَاءِ وبملائكة السموات، واخترق في الحجب. وهٰذا كله في ليلة قائما أَكْبَرُ وَأَعْجَبُ . معجزات النبي ﷺ اَلْقَوْلُ فِيْمَا أُوْتِيَ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ ص ٤٥٠ .

همدارنګې الله ﷻ په ډېرو موقعو کې د نبي عليه السلام مدد د هوا په ذريعه کړی، لکه: د غزوه احزاب په باره کې الله تعالى فرمايي:

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ﴾. (١)

ترجمه: اې مومنانو ! تاسو د الله ﷻ هغه نعمت راياد کړئ کوم يې په تاسو باندې کړی، هغه دا چې کله په تاسو باندې (د غزوه خندق په موقع باندې د کافرانو) ډېرې لښکرې راغلی، نو مونږ په دوی باندې (سخته تېزه) هوا راوليږله، او داسې (غيبي) لښکرې مو ورباندې راوليږلی چې تاسو هغه نه ليدلی، او تاسو چې څه کارونه کوی په هغې باندې الله ﷻ بينا دی (يعنی دا ټول ګوري).

د بخاري شريف او مسلم شريف حديث دی، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

نُصِرْتُ بِالصَّبَا. وَأُهْلِكَتْ عَادٌ بِالدَّبُورِ. (٢)

زما مدد په مشرقي هوا سره شوی، او عاديان د مغربي هوا په ذريعه هلاک شوي.

همدارنګې په ډېرو موقعو کې داسې شوي چې نبي عليه السلام به کله د باران د پاره دُعا اوکړه نو هوا د دوی د پاره داسې مُسخّر وه چې دې هوا به وريځ د باران ورولو د پاره دغه ځای ته راښکله، او هلته به باران اوشو. (٣)

---

(١) سورة الاحزاب آية ٩.

(٢) صحيح البخاري أَبْوَابُ الإِسْتِسْقَاءِ بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نُصِرْتُ بِالصَّبَا رقم الحديث ١٠٣٥، ورقم ٣٢٠٥، ورقم ٤١٠٥. صحيح مسلم باب في ريح الصبا والدبور رقم الحديث ٩٠٠.

(نُصِرْتُ بِالصَّبَا): هي الريح التي تهب من مشرق الشمس ونصرته بها صلى الله عليه وسلم كانت يوم الخندق إذا أرسلها الله تعالى على الأحزاب باردة في ليلة شاتية فقلعت خيامهم وأطفأت نيرانهم وقلبت قدورهم وكان ذلك سبب رجوعهم وانهزامهم. (اَلدَّبُوْرُ) هي الريح التي تهب من مغرب الشمس وبها كان هلاك قوم عاد كما قص علينا القرآن الكريم. تعليق مصطفى البغا على صحيح البخاري.

(٣) وسخرت الرياح تسوق السحاب لإنزال الْمَطَرِ الَّذِي امْتَنَّ اللَّهُ بِهِ حِيْنَ اسْتَسْقَى رَسُوْلَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي غَيْرِ مَا مَوْطِنٍ كَمَا تَقَدَّمَ. معجزات النبي ﷺ اَلْقَوْلُ فِيمَا أُوتِيَ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ ص ٤٥٠.

٢ . ابن حامد رحمه الله په خپل کتاب کې ذکر کړي چې : که الله ﷻ د حضرت سليمان عليه السلام د پاره شيطانان مُسخّر کړي وو چې دده د مرضى موافق به يې ده له قلعه ګانې، غټ غټ خانګونه او مضبوط ديګونه جوړول (١) نو ددې په عوض کې الله ﷻ د رسول الله صلى الله عليه وسلم د مدد د پاره په ډېرو ځايونو کې فرښتې نازلې کړې ، لکه : په غزوه بَدر ، غزوه اُحد ، غزوه اَحزاب او غزوه حُنين کې .

او د فرښتو دا مدد د شيطانانو د تَسخِير نه ډېره اُوچته ، اَعلى او واضحه مُعجزه ده . (٢)

بل دا چې نبي عليه السلام ته هم په ډېرو موقعو کې په جِنّاتو او شيطانانو باندې هم قدرت حاصل شوى ، د بخاري شريف حديث دى ، رسول الله ﷺ فرمايي :

بيګاه شپه ناڅاپه ماته عِفرِيت جِن ددې د پاره رابښکاره شو چې زما مونځ کټ کړي :

فَأَمْكَنَنِي اللهُ مِنْهُ فَأَخَذْتُهُ . پس الله ﷻ ماته په هغه باندې قدرت راکړو ، ما هغه اُونيوه.

ما اِراده اوکړه چې زه هغه د جُمات په ستنو کې يوې ستَنې پورې اُوتړم ، ددې د پاره چې تاسو ټول دا اُوګورئ ، خو ماته د خپل ورور حضرت سليمان عليه السلام دُعا رايادِه شوه چې هغه دا دُعا کړې وه :

﴿ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَّا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِّنْ بَعْدِي إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ ﴾ . (٣)

---

(١) لکه د سورة سبا په دې آيت کې الله ﷻ ددې تذکره کړې: ﴿ يَعْمَلُوْنَ لَهُ مَا يَشَآءُ مِنْ مَّحَارِيْبَ وَتَمَاثِيْلَ وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ وَقُدُوْرٍ رّٰسِيٰتٍ ﴾ . سورة سبا آية ١٣ .

(٢) وَأَمَّا تَسْخِيْرُ الشَّيَاطِيْنِ بَيْنَ يَدَيْهِ تَعْمَلُ مَا يَشَآءُ مِنْ مَحَارِيْبَ وَتَمَاثِيْلَ وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ وَقُدُوْرٍ رَاسِيَاتٍ، فَقَدْ أَنْزَلَ اللهُ الْمَلَائِكَةَ الْمُقَرَّبِيْنَ لِنصرة عبده رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي غَيْرِ مَا مَوْطِنٍ. يَوْمَ أُحُدٍ وَبَدْرٍ. وَيَوْمَ الأحزاب ويوم حنين، كما تقدم ذكرناه ذٰلِكَ مُفَصَّلًا فِي مَوَاضِعِهِ. وَذٰلِكَ أَعْظَمُ وَأَبْهَرُ وأجل وأعلا مِنْ تَسْخِيْرِ الشَّيَاطِيْنِ. وَقَدْ ذَكَرَ ذٰلِكَ ابْنُ حَامِدٍ فِي كِتَابِهِ . معجزات النبي ﷺ اَلْقَوْلُ فِيْمَا أُوْتِيَ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ ص ٣٥٠

(٣) سورة ص آية ٣٥ .

ترجمه : اې زما ربه ! زما لغزشونه معاف کړه ، او ماته داسې بادشاهي راکړه چې (په دې زمانه کې) د مانه پس بل هيچا ته حاصله نشي ، بيشکه ته ډير زيات ورکوونکې (بخښه کوونکې) يې .

(نبي عليه السلام فرمايي) نو ما هغه (شيطان) ذليله پريخود . (١)

د مسلم شريف په روايت کې ورسره دا هم ذکر دي ، رسول الله ﷺ فرمايي :

ثُمَّ أَرَدْتُ أَخْذَهُ . وَاللهِ لَوْلَا دَعْوَةُ أَخِينَا سُلَيْمَانَ لَأَصْبَحَ مُوثَقًا يَلْعَبُ بِهِ وِلْدَانُ أَهْلِ الْمَدِينَةِ . (٢)

بيا ما د شيطان د نيولو اراده اوکړه ، قسم په الله جل جلاله ، که چيرته زمونږ د ورور حضرت سليمان عليه السلام دُعا (رَبِّ هَبْ لِي مُلْكًا ...) نه وی نو دې به د سهَره پورې دلته تړل شوې وی او د اهلِ مدينې ماشومانو به دده سره لوبې کولی .

دغه رنګې اوس هم د رمضان المبارک د روژو په برکت په دې مياشت کې سَرکشه شيطانان په زَنځيرونو باندې تړلې شي ، د بخاري شريف حديث دی ، نبي عليه السلام فرمايي :

إِذَا دَخَلَ شَهْرُ رَمَضَانَ فُتِحَتْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ ، وَغُلِّقَتْ أَبْوَابُ جَهَنَّمَ ، وَسُلْسِلَتِ الشَّيَاطِينُ . (٣)

چې کله د رمضان المبارک مياشت راداخله شي نو د آسمان (يعنی د جنت) دروازې کلاوْ شي ، او د جهنم دروازې بندې کړې شي ، او سَرکشه شيطانان په زَنځيرونو اُوتړلې شي .

---

(١) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِنَّ عِفْرِيتًا مِنَ الْجِنِّ تَفَلَّتَ الْبَارِحَةَ لِيَقْطَعَ عَلَيَّ صَلَاتِي ، فَأَمْكَنَنِي اللهُ مِنْهُ فَأَخَذْتُهُ ، فَأَرَدْتُ أَنْ أَرْبُطَهُ عَلَى سَارِيَةٍ مِنْ سَوَارِي الْمَسْجِدِ حَتَّى تَنْظُرُوا إِلَيْهِ كُلُّكُمْ ، فَذَكَرْتُ دَعْوَةَ أَخِي سُلَيْمَانَ ﴿ رَبِّ هَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِي ﴾ فَرَدَدْتُهُ خَاسِئًا . صحيح البخاري كِتَابُ أَحَادِيثِ الْأَنْبِيَاءِ بَابُ قَوْلِ اللهِ تَعَالَى : (وَوَهَبْنَا لِدَاوُدَ سُلَيْمَانَ نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ) رقم الحديث ٣٤٢٣ .

(٢) صحيح مسلم كِتَابُ الْمَسَاجِدِ وَمَوَاضِعِ الصَّلَاةِ بَابُ جَوَازِ لَعْنِ الشَّيْطَانِ فِي أَثْنَاءِ الصَّلَاةِ ، وَالتَّعَوُّذِ مِنْهُ ... رقم الحديث ٤٠ (٥٤٢)

(٣) صحيح البخاري كِتَابُ الصَّوْمِ بَابٌ هَلْ يُقَالُ رَمَضَانُ أَوْ شَهْرُ رَمَضَانَ رقم الحديث ١٨٩٩ . وفي رواية : إِذَا جَاءَ رَمَضَانُ فُتِّحَتْ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ ، وَغُلِّقَتْ أَبْوَابُ النَّارِ ، وَصُفِّدَتِ الشَّيَاطِينُ . صحيح مسلم كِتَابُ الصِّيَامِ بَابُ فَضْلِ شَهْرِ رَمَضَانَ رقم الحديث ١٠٧٩ .

دغه رنګې ډيرو جِنّاتو چې کله د نبي عليه السلام نه قرآن کريم واوريد نو هغوی ايمان راوړو ، د قرآن کريم په سورة الجنّ کې ددې تذکره شته .

همدغه رنګې په بخاري شريف کې هغه اوږده واقعه ذکرده چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم د زکوة په مال باندې حضرت ابوهريرة ﷺ مقرر کړې وُ ، د شپې شيطان ددې نه غلا کوله نو حضرت ابوهريرة ﷺ هغه اُونيوه (اوږده واقعه ده) . (۱)

همدارنګې نبي عليه السلام د جِنّاتو او د دوی د څاروو د خوراک د پاره شَرعي حکم هم بيان کړی .

دا ټولې خبرې د شيطانانو د تَسخير نه اَهمې دي . (۲)

۳ . حافظ ابونعيم رحمه الله ليکلي : که حضرت سليمان عليه السلام ته دا معجزه ورکړې شوې وه چې دې د مرغو او ميږيانو په خبرو باندې پوهيدو ، لکه په قرآن کريم کې ددې تذکره شته ، نو زمونږ پيغمبر محمّدٌ رّسولُ الله صلى الله عليه وسلم ته هم دغه شان بلکه ددې نه بهترينې معجزې ورکړې شوې وی ، لکه :

د حيواناتو د نبي عليه السلام سره خبرې کول .

د قجورې د اُوچې تَنې نه د نبي عليه السلام د فِراق ، او ذِکرُ الله نه د لرې والي په وجه د ژړا آواز راتلل .

د پيغمبر عليه السلام په لاس مبارک کې د کانړو تسبيح ويل .

د نبي ﷺ په رابللو سره اُونه او غُنچَکه د خپل ځای نه راتلل .

د چيلۍ د يَخ شوي غوښې نه خبرداری " چې په ما کې زَهر ملاوُ شوي " .

د اُونو او کانړو په نبي ﷺ باندې سلام اَچول . (۳)

(۱) صحيح البخاري كِتَابُ الوَكَالَةِ بَابُ إِذَا وَكَّلَ رَجُلًا فَتَرَكَ الوَكِيلُ شَيْئًا فَأَجَازَهُ المُوَكِّلُ فَهُوَ جَائِزٌ رقم الحديث ۲۳۱۱ .

(۲) وَشَرَعَ لَهُمْ مَا يَأْكُلُونَ وَمَا يُطْعِمُونَ دَوَابَّهُمْ . فَدَلَّ عَلَى أَنَّهُ بَيَّنَ لَهُمْ مَا هُوَ أَهَمُّ مِنْ ذَلِكَ وَأَكْبَرُ . معجزات النبي ﷺ القول فيما أوتي سليمان بن داود عليهما السلام ص ۴۵۲ .

(۳) **نوټ** : دا هره معجزه د پوره تفصيل او معتمد حوالې سره په مخکينۍ موضوع (د نبي عليه السلام معجزات) کې تيره شوی . ابوالشمس علي عنه

د نبي عليه السلامْ دا تولې معجزې د حضرت سليمان عليه السلام سره د مرغو او ميږيانو د خبرو کولو معجزې په شان دي ، بلکه د هغې نه هم ډيرې بَليغې دي ، ځکه د مرغو او ميږيانو په نسبت د کاڼړې ، اُونې او نورو جَماداتو نه د سلام او تسبيح آواز راتلل ډير عجيبه دي . (١)

نبي عليه السلام ته د حضرت عيسى عليه السلام د معجزو نه بهترينې معجزې ورکړې شوې وې

١ . که حضرت حضرت عيسىٰ عليه السلام ته دمړي ژوندي کولو معجزه ورکړې شوې وه نو ددې په شان بلکه ددې نه بهتره نبي عليه السلام ته د استوانه حَنانې معجزه ورکړې شوې وه ، چې د پيغمبر عليه السلام نه د فِراق او ذِکرُ الله نه د لرې والي په وجه د قجورې اُوچې تَنې نه د ژړا ، چغو او سُورو آواز راوتو .

او دا د حضرت عيسىٰ عليه السلام د معجزې نه ډيره اُوچته معجزه ده ، ځکه که حضرت عيسىٰ عليه السلام د الله جل جلاله په حکم مړي ژوندي کول نو دا په انساني لاش کې صرف د رُوح

---

(١) قَالَ أَبُو نُعَيْمٍ : فَإِنْ قِيْلَ : سُلَيْمَانُ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ يَفْهَمُ كَلَامَ الطَّيْرِ وَالنَّمْلَةِ كَمَا قَالَ تَعَالَى : ﴿ وَقَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ عُلِّمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ ﴾ وقال: ﴿ حَتَّى إِذَا أَتَوْا عَلَى وَادِ النَّمْلِ قَالَتْ نَمْلَةٌ يَا أَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسَاكِنَكُمْ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمَانُ وَجُنُودُهُ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ . فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِنْ قَوْلِهَا ﴾.
قِيْلَ : قَدْ أُعْطِيَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَ ذٰلِكَ وَأَكْثَرَ مِنْهُ . فَقَدْ تَقَدَّمَ ذِكْرُنَا لِكَلَامِ الْبَهَائِمِ . وَالسِّبَاعِ . وَحَنِيْنِ الْجِذْعِ . وَرُغَاءِ الْبَعِيْرِ . وَكَلَامِ الشَّجَرِ . وَتَسْبِيْحِ الْحَصَا وَالْحَجرِ ....قَالَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنِّي لَأَعْرِفُ حَجَرًا كان يسلم علي بمكة قبل أن أبعث. إني لأعرفه الْآنَ. فَهٰذَا إِنْ كَانَ كَلَامًا مِمَّا يَلِيْقُ بحاله ففهم عنه الرسول ذٰلِكَ فَهُوَ مِنْ هٰذَا الْقَبِيْلِ وَأَبْلَغُ . لِأَنَّهُ جَمَادٌ بِالنِّسْبَةِ إِلَى الطَّيْرِ وَالنَّمْلِ. لِأَنَّهُمَا مِنَ الْحَيَوَانَاتِ ذَوَاتِ الْأَرْوَاحِ . وَإِنْ كَانَ سَلَامًا نُطْقِيًّا وَهُوَ الْأَظْهَرُ. فَهُوَ أَعْجَبُ مِنْ هٰذَا الْوَجْهِ أَيْضًا . كَمَا قَالَ عَلِيٌّ : خَرَجْتُ مَعَ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَعْضِ شِعَابِ مَكَّةَ فَمَا مَرَّ بِحَجَرٍ وَلَا شَجَرٍ وَلَا مَدَرٍ إِلَّا قَالَ : اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُوْلَ اللهِ . فَهٰذَا النُّطْقُ سَمِعَهُ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ . معجزات النبي ﷺ اَلْقَوْلُ فِيْمَا أُوْتِيَ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ ص ٢٥٣ .

دوباره راوستل دي ، او د رُوح چونکه د بَدن سره د مخکې نه مناسبت هم شته ، نو که رُوح د بدن نه وتلې شي نو دوباره وَرننوتلې هم شي ، ځکه دا يې خپل مَحَل دی .

ليکن د قجورې په اُوچه تَنه کې ژوند راتلل ، او بيا د دې نه د انسانانو بلکه د عاشقانو په شان اَفعال صادريدل ډير عجيبه دي . (١)

امامِ بيهقي رحمه الله د امام شافعي رحمه الله نه نقل کړي چې د نبي عليه السلام د فِراق په وجه د قجورې د اُوچ ډډ نه د ژړا آواز راتلل د حضرت عيسیٰ عليه السلام د اِحياءِ موتیٰ د معجزې نه ډيره اُوچته معجزه ده . ځکه که مړي ژوندي شي نو دا خپل سابقه حالت ته راواپس شي ، او اُوچ لرګي چونکه جَمادِ مَحض دی ، په دې کې خو د مخکې نه د ژوند هيڅ آثرات نه وو ، نو د دې نه د نبي عليه السلام د مفارقت او ذِکرُ الله نه د لرې والي په وجه د ژړا آواز راتلل ډير عجيبه دی . (٢)

همدغه رنګې د اُونو او غرونو نه د اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُوْلَ اللهِ آواز راتلل ، د نبي عليه السلام په اِشارې سره د بتانو راغورځيدل ، د دوی په مجلس کې د خوراک نه د تسبيح آواز راتلل ، د دوی په رابللو سره اُونه د خپل ځای نه راتلل او په اِشارې سره واپس خپل ځای ته تلل ، دا ټول د اِحياء موتیٰ د معجزې نه کم ندي . (٣)

حافظ ابن کثير رحمه الله ليکلي چې زمونږ شيخ علامه ابن زملکاني رحمه الله فرمايلي : چې د حضرت عيسیٰ عليه السلام په معجزو کې لويه معجزه د مړي ژوندي کولو معجزه وه ، نو رسول الله صلی الله عليه وسلم ته هم همدغه شان د مړي ژوندي کولو معجزه ورکړې شوې وه .

دا معلومه خبره ده چې د جَماداتو (يعنی د بې رُوحه شيانو) ژوندي کول د مړي ژوندي کولو په نسبت ډير بليغ او ډير تعجبي دي .

---

(١) خطبات حکيم الاسلام ج١ ص١٦٩ .

(٢) سيرة المصطفى لمولانا محمد ادريس کاندهلوي رحمه الله ج٣ ص٢٧٣ .
همدغه شان خبره علامه ابن حجر رحمه الله هم د امام شافعي صاحب نه رانقل کړې ده . فتح الباري ٦٩٨/٦ ، نضرة النعيم ج١ ص٥٢٥ . معجزاته ودلائل نبوته .

(٣) سيرة المصطفى لمولانا محمد ادريس کاندهلوي رحمه الله ج٣ ص٢٧٣ .

په ابوداؤد شريف او مشکوة شريف کې د نبي عليه السلام دا معجزه ذکر ده چې د چيلۍ وريتې شوې غوښې نبي ﷺ سره خبرې اوکړې چې په ما کې زَهر ملاؤ شوي. (١)

اوس د وريتې شوې غوښې ژوندي کيدل، او ددې نه خبرې راوتل د مړي ژوندي کولو معجزې نه ډير بليغ او د تعجب نه ډک دی.

ځکه داد مړ شوي حيوان صرف يو جُزء راژوندې کول دي، حالانکه باقي حيوان هماغه شان مړ ؤ، نو دا ډير تعجبي دی.

دويم دا چې ددې چيلۍ صرف يو جُزء داسې راژوندې شو چې په ده کې اِدراک او عقل هم ؤ (ځکه خو يې نبي عليه السلام ته د زَهرو ملاويدو خبر ورکړو) ، حالانکه چې کله دا چيلۍ ژوندۍ وه نو دې هلته عقل نه لرل، او نه يې خبرې کولې شوې.

علامه زملکاني رحمه الله ليکلي چې د نبي عليه السلام دا معجزه د حضرت ابراهيم ﷺ د معجزې نه هم ډيره بليغه او لويه معجزه ده ، په کومه کې چې الله ﷻ د ابراهيم ﷺ په فرمائش باندې حلال شوي مرغان راژوندي کړي وو. (٢)

---

(١) ... قَالَ « أَخْبَرَتْنِي هٰذِهِ فِي يَدِي » لِلذِّرَاعِ .... سنن ابي داؤد كتاب الديات بَابٌ فِيمَنْ سَقَى رَجُلًا سَمًّا أَوْ أَطْعَمَهُ فَمَاتَ أَيُقَادُ مِنْهُ رقم الحديث ٤٥١٠ ، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ١٦٠٠٨ ، مشكوة المصابيح بابٌ في المعجزات رقم الحديث ٥٩٣١

وفي رواية : كُفُّوا أَيْدِيَكُمْ فَإِنَّ عُضْوًا مِنْ أَعْضَائِهَا يُخْبِرُنِي أَنَّهَا مَسْمُومَةٌ . المستدرك على الصحيحين للحاكم كِتَابُ الْأَطْعِمَةِ رقم الحديث ٧٠٩٠ وقال الحاكم هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحُ الْإِسْنَادِ وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ . الخصائص الكبرى ، و اخرجه البيهقي وابونعيم

(٢) وَقَالَ شَيْخُنَا الْعَلَّامَةُ ابْنُ الزَّمْلَكَانِي رَحِمَهُ اللهُ : وَأَمَّا مُعْجِزَاتُ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ ، فَمِنْهَا إِحْيَاءُ الْمَوْتَى ، وَلِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ ذٰلِكَ كَثِيرٌ . وَإِحْيَاءُ الْجَمَادِ أَبْلَغُ مِنْ إِحْيَاءِ الْمَيِّتِ ، وَقَدْ كَلَّمَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الذِّرَاعُ الْمَسْمُومَةُ . وَهٰذَا الْإِحْيَاءُ أَبْلَغُ مِنْ إِحْيَاءِ الْإِنْسَانِ الْمَيِّتِ مِنْ وُجُوهٍ :

أَحَدُهَا : أَنَّهُ إحياء جزءٍ من الحيوان دون بقيته ، وَهٰذَا مُعْجِزٌ لَوْ كَانَ مُتَّصِلًا بِالْبَدَنِ .

اَلثَّانِي : أَنَّهُ أَحْيَاهُ وَحْدَهُ مُنْفَصِلًا عَنْ بَقِيَّةِ أَجْزَاءِ ذٰلِكَ الْحَيَوَانِ مَعَ مَوْتِ الْبَقِيَّةِ .

اَلثَّالِثُ : أَنَّهُ أَعَادَ عَلَيْهِ الْحَيَاةَ مَعَ الْإِدْرَاكِ وَالْعَقْلِ ، وَلَمْ يَكُنْ هٰذَا الْحَيَوَانُ يَعْقِلُ في حياته الَّذِي هُوَ جُزْؤُهُ مِمَّا يَتَكَلَّمُ . وَفِي هٰذَا مَا هُوَ أَبْلَغُ مِنْ حَيَاةِ الطُّيُورِ الَّتِي أَحْيَاهَا اللهُ لِإِبْرَاهِيمَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . معجزات النبي ﷺ القول فيما أوتي عيسى بن مريم عَلَيْهِ السَّلَامُ ص ٢٥٥ .

حافظ ابن کثير رحمه الله فرمايي چې په رسول الله صلی الله عليه وسلم باندې د کاڼو سلام اچولو دا معجزه د حضرت عيسی عليه السلام د مړي ژوندي کولو معجزې نه هم بليغه او کامله ده. ځکه په مړي کې خو مخکې رُوح وُ ، ليکن په دې کاڼي کې خو قطعًا د مخکې نه رُوح نه وُ (نو د کاڼو نه د سلام آواز راتلل، او د کاڼو ژوندي کيدل ډير تعجبي دي). (١)

د نبي ﷺ په لاس مُبارک باندې د وفات شوو کسانو راژوندي کيدل

همدارنګې د رسول الله صلی الله عليه وسلم په لاس مُبارک باندې د وفات شوو کسانو راژوندي کيدل هم په احاديثو کې ثابت دي.

يو څو واقعات درته د نمونې د پاره ذکر کوم:

١. امام بيهقي رحمه الله ذکر کړي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم يو کس ته د اسلام دَعوت ورکړو، هغه ورته ووېل:

لَا أُوْمِنُ بِكَ حَتَّى تُحْيِيَ لِيَ ابْنَتِيْ.

زه به اسلام هلته قبلوم چې ته زما هغه لور راژوندۍ کړې کومه چې څه لږ وخت مخکې وفات شوې.

نبي عليه السلام ورته وفرمايل: أَرِنِيْ قَبْرَهَا. ته ماته د هغې قبر اُوښايه.

دې کس پيغمبر ﷺ هغې قبر ته بوتلو، نبي ﷺ د قبر سره اُودريد، څه يې ووېل، نو هغه جينۍ د قبر نه رااُووته، رسول الله ﷺ ورته وفرمايل:

---

(١) قُلْتُ : وَفِيْ حُلُوْلِ الْحَيَاةِ وَالْإِدْرَاكِ وَالْعَقْلِ فِي الْحَجَرِ الَّذِيْ كَانَ يُخَاطِبُ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالسَّلَامِ عَلَيْهِ. كَمَا رُوِيَ فِيْ صَحِيْحِ مُسْلِمٍ. مِنَ الْمُعْجِزِ مَا هُوَ أَبْلَغُ مِنْ إِحْيَاءِ الْحَيَوَانِ فِي الْجُمْلَةِ . لِأَنَّهُ كَانَ مَحَلًّا لِلْحَيَاةِ فِيْ وَقْتٍ . بِخِلَافِ هٰذَا حَيْثُ لَا حَيَاةَ لَهُ بِالْكُلِّيَّةِ قَبْلَ ذٰلِكَ. وَكَذٰلِكَ تَسْلِيْمُ الْأَحْجَارِ وَالْمَدَرِ عَلَيْهِ. وَكَذٰلِكَ الْأَشْجَارُ وَالْأَغْصَانُ وشهادتها بالرسالة. وحنين الجذع . معجزات النبي صلى الله عليه وسلم القول فيما أوتي عيسى بن مريم عَلَيْهِ السَّلَامُ ص ٢٥٥ .

أَتُحِبِّيْنَ أَنْ تَرْجِعِيْ إِلَى الدُّنْيَا ؟ آيا ته دوباره په دنيا کې (د مور او پلار سره) اوسيدل خوښوې ؟ هغې جواب ورکړو : اې د الله رسوله ! د الله ﷻ قُرب (نزديکت) ماته د مور او پلار نه ډير بهتر دی ، او ما آخرت د دُنيا نه بهتر موندلې دی . (١)

٢ . علامه زرقاني رحمه الله په شرح المواهب کې او علامه بيهقي رحمه الله په دلائل النبوة کې يوه واقعه رانقل کړې : حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې د انصارو يو ځوان وفات شو ، دده يوه بوډۍ مور وه چې په سترګو ړَنده وه ، مونږ دده ځوان په مخ بندې کپړه واچوله ،(بوډۍ چې خبره شوه نو ډيره خفه شوه ، په ژړا شوه) مونږ دې بوډۍ ته تسلي ورکړه ، دې پوښتنه اوکړه : آيا زما ځوي وفات شو ؟ مونږ ورته وويل : آو (وفات شو) ، دې بوډۍ د الله ﷻ نه دا دُعا اوغوښته :

اَللّٰهُمَّ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنِّيْ هَاجَرْتُ إِلَيْكَ وَإِلَى نَبِيِّكَ رَجَاءَ أَنْ تُعِيْنَنِيْ عَلَى كُلِّ شِدَّةٍ فَلَا تَحْمِلَنَّ عَلَيَّ هٰذِهِ الْمُصِيْبَةَ .

---

(١) ويذكر ملا علي القاري في شرح الشفاء : رأيتُ الحديث في دلائل البيهقي صريحاً في إحيائها حيث ذكر : أنّه صلّى الله عليه وسلم دَعَا رجلًا الى الاسلام . فقال : لا أومن بك حتى تحيي لي ابنتي . فقال صلّى الله عليه وسلم : « أرني قبرها » . فأراه إياه . فقال صلّى الله عليه وسلم : « فلانة » قالت : « لبيك وسعديك » فقال صلّى الله عليه وسلم « أَتُحِبِّيْنَ أَنْ تَرْجِعِيْ إِلَى الدُّنْيَا ؟ » فقالت : « لا والله يا رسول الله إني وجدتُ جوارَ الله خيرًا لي من جوار أبوي ، ووجدت الآخرة خيرا من الدنيا » . زرقاني شرح مواهب ج٥ ص ١٨٢ ، قاضي عياض الشفاء ص ١٦٠ ، سيرة المصطفى لمولانا محمد ادريس كاندهلوي ج٣ ص ٤٧٠ .

وفي رواية : عَنِ الْحَسَنِ البصري أَنَّ رَجُلًا النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَ له أَنَّهُ طَرَحَ بُنَيَّةً لَهُ فِيْ وَادِيْ كَذَا . فَانْطَلَقَ مَعَهُ إِلَى الْوَادِيْ . وَنَادَاهَا بِاسْمِهَا يَا فُلَانَةُ ! أَجِيْبِيْ بِإِذْنِ اللهِ . فَخَرَجَتْ وَهِيَ تَقُوْلُ : لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ . فَقَالَ لَهَا : إِنَّ أَبَوَيْكِ قَدْ أَسْلَمَا . فَإِنْ أَحْبَبْتِ أَنْ أَرُدَّكِ عَلَيْهِمَا . قَالَتْ : لَا حَاجَةَ لِيْ فِيْهِمَا . وَجَدْتُ اللهَ خَيْرًا لِيْ مِنْهُمَا . الشفاء بتعريف حقوق المصطفى الباب الرابع فيما أظهره الله على يديه منه المُعْجِزَاتِ وَشَرَّفَهُ بِهِ مِنَ الْخَصَائِصِ وَالْكَرَامَاتِ الفصل العشرون إحياء الموتى في احياء الموتى وكلامهم وكلام الصِّبْيَانِ وَالْمَرَاضِعِ وَشَهَادَتِهِمْ لَهُ بِالنُّبُوَّةِ صَلَّى اللهُ عليه وسلم ٦١٣/١

اې الله ! تاته ښه معلومه ده چې ما خالصه ستا د رضا د پاره اسلام راوړی ، بُتان مې پريخي ، بيا مې خالصه ستا د رَضا د پاره ستا پيغمبر (محمد ﷺ) طرف ته هجرت کړی ، او زه په دې اُميد يم چې ته به په هره سختۍ کې زما مدد کوې ، نو اې الله ! په ما باندې دا سخت مصيبت مه راوله . حضرت انس رضي الله عنه فرمايي:

فَمَا بَرِحْنَا أَنْ كَشَفَ الثَّوْبَ عَنْ وَجْهِهِ فَطَعِمَ وَطَعِمْنَا . (١)

(١) وَعَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه أَنَّ شَابًّا مِنَ الْأَنْصَارِ تُوُفِّيَ . وَلَهُ أُمٌّ عَجُوزٌ عَمْيَاءُ . فَسَجَّيْنَاهُ . وَعَزَّيْنَاهَا فَقَالَتْ : مَاتَ ابْنِي؟ قُلْنَا : نَعَمْ . قَالَتْ : اَللّٰهُمَّ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنِّي هَاجَرْتُ إِلَيْكَ وَإِلَى نَبِيِّكَ رَجَاءَ أَنْ تُعِينَنِي عَلَى كُلِّ شِدَّةٍ فَلَا تَحْمِلَنَّ عَلَيَّ هٰذِهِ الْمُصِيبَةَ . فَمَا بَرِحْنَا أَنْ كَشَفَ الثَّوْبَ عَنْ وَجْهِهِ فَطَعِمَ وَطَعِمْنَا . رواه ابن عدي وابن ابي الدنيا والبيهقي وأبو نعيم . شرح الزرقاني على المواهب اللدنية بالمنهج المحمدية تابع المقصد الرابع: في معجزاته صلى الله عليه وسلم الدالة على ثبوت نبوته إبراء ذوي العاهات وإحياء الموتى وكلام الصبيان وشهادتهم له بالنبوة ٧/ ٦٧ ، الشفاء بتعريف حقوق المصطفى . وحاشية الشمني فصل في إحياء الموتى وكلامهم (وكلام الصبيان والمراضع وشهادتهم لَهُ بالنبوة صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ١/ ٣٢٠ .

امام بيهقي رحمه الله دا واقعه په دې الفاظو رانقل کړې : عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه قَالَ: عُدْنَا شَابًّا مِنَ الْأَنْصَارِ . وَعِنْدَهُ أُمٌّ لَهُ عَجُوزٌ عَمْيَاءُ . قَالَ : فَمَا بَرِحْنَا أَنْ فَاضَ . يَعْنِي: مَاتَ . وَمَدَدْنَا عَلَى وَجْهِهِ الثَّوْبَ . وَقُلْنَا لِأُمِّهِ : يَاهٰذِهِ احْتَسِبِي مُصَابَكِ عِنْدَ اللهِ . قَالَتْ: « أَمَاتَ ابْنِي؟ » قُلْتُ: نَعَمْ . قَالَتْ: « اَللّٰهُمَّ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمَ أَنِّي هَاجَرْتُ إِلَيْكَ وَإِلَى نَبِيِّكَ رَجَاءَ أَنْ تُعِينَنِي عِنْدَ كُلِّ شَدِيدَةٍ فَلَا تَحْمِلْ عَلَيَّ هٰذِهِ الْمُصِيبَةَ الْيَوْمَ » . قَالَ أَنَسٌ: فَوَاللهِ مَا بَرِحْتُ حَتَّى كَشَفَ الثَّوْبَ عَنْ وَجْهِهِ وَطَعِمَ وَطَعِمْنَا مَعَهُ . دلائل النبوة للبيهقي مخرجا بَابُ مَا جَاءَ فِي الْمُهَاجِرَةِ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الَّتِي أَحْيَا اللهُ تَعَالَى بِدُعَائِهَا وَلَدَهَا بَعْدَ مَا مَاتَ. ٦/ ٥٠ .

علامه ابن کثير رحمه الله دا واقعه په دې الفاظو رانقل کړې : عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ : دَخَلْنَا عَلَى رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ وَهُوَ مَرِيضٌ يَعْقِلُ فَلَمْ نَبْرَحْ حَتَّى قُبِضَ . فَبَسَطْنَا عَلَيْهِ ثَوْبَهُ وَسَجَّيْنَاهُ . وَلَهُ أُمٌّ عَجُوزٌ كَبِيرَةٌ عِنْدَ رَأْسِهِ . فَالْتَفَتَ إِلَيْهَا بَعْضُنَا وَقَالَ : يَا هٰذِهِ ! إِحْتَسِبِي مُصِيبَتَكِ عِنْدَ اللهِ . فَقَالَتْ : وَمَا ذَاكَ ؟ أَمَاتَ ابْنِي ؟ قُلْنَا نَعَمْ . قَالَتْ ؟ أَحَقٌّ مَا تَقُولُونَ ؟ قُلْنَا . نعم . فَمَدَّتْ يَدَهَا إِلَى اللهِ تَعَالَى فَقَالَتْ : اَللّٰهُمَّ إِنَّكَ تَعْلَمُ أَنِّي أَسْلَمْتُ وَهَاجَرْتُ إِلَى رَسُولِكَ رَجَاءَ أَنْ تُعِينَنِي عِنْدَ كُلِّ شِدَّةٍ وَ رَخَاءٍ . فَلَا تُحَمِّلْنِي هٰذِهِ الْمُصِيبَةَ الْيَوْمَ . قَالَ : فَكَشَفَ الرَّجُلُ عَنْ وَجْهِهِ وَقَعَدَ . وَمَا بَرِحْنَا حَتَّى أَكَلْنَا مَعَهُ . معجزات النبي صلى الله عليه وسلم القول فيما أوتي عيسى بن مَرْيَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ ص ٤٥٦ .

په دې موقع باندې نبي کريم صلی الله عليه وسلم او مونږ اصحابِ صُفّه موجود وو چې ناڅاپه دا څوان راژوندې شو ، د خپل مخ نه يې څادر لرې کړو ، بيا مونږ او ده ټولو يو ځای خوراک اوکړو .

فائده . دا څوان د دې اِستغاثې او د نبي عليه السلام په برکت باندې راژوندې شوې وُ .

۳ . حافظ ابن کثير رحمه الله ليکلي : په غزوه خَندق کې چې حضرت جابر ﷺ د چيلۍ بچې حلال کړې وُ ، او زر (۱۰۰۰) کسانو دا په مړه خېټه اُوخوړ (۱) د دې واقعې نه روستو حافظ محمد بن مُنذر رحمه الله په خپل کتاب '' الغرائب والعجائب '' کې په خپل سَند سره دا رِوايت نقل کړی چې : د خوراک نه روستو رسولُ الله صلی الله عليه وسلم د دې چيلۍ د بچي دا هډوکي راجَمع کړه ، بيا يې د الله ﷻ نه (د دې د ژوندي کيدو) دُعا اوغوښته ، نو دا واپس د مخکيني په شان راژوندې شو ، بيا رسول الله ﷺ د چيلۍ دا بچې د حضرت جابر رضي الله عنه په کور کې پريخود (او ده ته يې حواله کړو) . (۲)

۴ . د نبي کريم صلی الله عليه وسلم شان خو ډير لوي دی بلکه ډير داسې واقعات موجود دي چې د دوی د يو اُمّتي په لاس باندې هم الله ﷻ د اِحياءِ موتٰی دا کرامت ښکاره کړی . حافظ ابن کثير رحمه الله د امام بيهقي په حواله دا واقعه رانقل کړی چې :

د يمن نه يو کس د جِهاد د پاره راغی ، په لاره کې ورته خپل خَر مړ شو ، دې پاڅيد ، اَودس يې اوکړو ، بيا يې دوه رکعته مونځ اوکړو ، او دا دُعا يې اوکړه :

---

(۱) د غزوه خندق په موقع د حضرت جابر ﷺ د دَعوت واقعه په تفصيل سره په مخکينی موضوع ﴿ د نبي عليه السلام معجزات ﴾ کې تيره شوی . او په بخاري ، مسلم او مشکوة شريف کې ذکر ده . مشکاة المصابيح رقم الحديث ۵۸۷۷ ، صحيح البخاري رقم الحديث ۴۱۰۱ ، صحيح مسلم ۴۱) ۲۰۳۹) .

(۲) قُلتُ : قَدْ ذَكَرْتُ فِي قِصّة سخلة جَابِرٍ ﷺ يَوْمَ الخَنْدَقِ وَأَكْلِ الأَلْفِ مِنْهَا وَمِنْ قَلِيْلِ شَعِيْرٍ مَا تَقَدَّمَ . وَقَدْ أَوْرَدَ الحَافِظُ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْذِرِ المَعْرُوْفُ بيشكر . فِي كِتَابِهِ الغَرَائِبِ وَالعَجَائِبِ بِسَنَدِهِ كَمَا سَبَقَ أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَمَعَ عِظَامَهَا ثُمَّ دَعَا اللهَ تَعَالَى فَعَادَتْ كَمَا كَانَتْ . فَتَرَكَهَا فِي مَنْزِلِهِ . وَاللهُ أَعْلَمُ . معجزات النبي صلى الله عليه وسلم القول فيما أوتي عيسى بن مَرْيَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ ص ۴۵۸ .

اَللّٰهُمَّ إِنِّيْ جِئْتُ مِنَ الدفنية مُجَاهِدًا فِيْ سَبِيْلِكَ وَابْتِغَاءَ مَرْضَاتِكَ . وَأَنَا أَشْهَدُ أَنَّكَ تُحْيِي الْمَوْتٰى وَتَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُوْرِ لَا تَجْعَلْ لِأَحَدٍ عَلَيَّ الْيَوْمَ مِنَّةً . أَطْلُبُ إِلَيْكَ الْيَوْمَ أَنْ تَبْعَثَ حِمَارِيْ.

اې الله ! زه د دفنيه مقام نه راغلې يم ، خالصه ستا د رضا د پاره ستا په لاره کې جهاد کوم ، او زه دا ګواهي ورکوم چې ته مړي ژوندي کوې ، او ته به د قبرونو واله دوباره راژوندي کوي ، نو اې الله ! ته په ما باندې د بل چا احسان مه راوړه (چې زه د بل چا محتاج شم) ، بلکه زه نن د تا نه سوال کوم چې زما خر ما له راژوندې کړه .

فَقَامَ الْحِمَارُ يَنْفُضُ أُذُنَيْهِ . نو دده خر راپاڅيد (راژوندې شو) خپل غوږونه يې څنډل .

امام بيهقي رحمه الله ددې واقعې نه روستو ذکر کړي :

هٰذَا إِسْنَادٌ صَحِيْحٌ . وَمِثْلُ هٰذَا يَكُوْنُ كَرَامَةً لِصَاحِبِ الشَّرِيْعَةِ . (١)

ددې واقعې سَنَد صحيح دی ، او دغه شان د وَلي کرامات د پيغمبر معجزه وي (ځکه وَلي ته دا کرامت د نبي عليه السلام د اِطاعت په وجه نصيبه شوې وي ، لهذا دا هم د پيغمبر عليه السلام معجزه شوه) .

همدا واقعه او داسې نورې ډېر واقعات ابن ابی الدّنيا په خپل کتاب " مَنْ عَاشَ بَعْدَ الْمَوْتِ " کې هم رانقل کړي . (٢)

---

(١) أَقْبَلَ رَجُلٌ مِنَ الْيَمَنِ . فَلَمَّا كَانَ بِبَعْضِ الطَّرِيْقِ نَفَقَ حِمَارُهُ . فَقَامَ فَتَوَضَّأَ ثُمَّ صَلّٰى رَكْعَتَيْنِ . ثُمَّ قَالَ : اَللّٰهُمَّ إِنِّيْ جِئْتُ مِنَ الدفنية مُجَاهِدًا فِيْ سَبِيْلِكَ وَابْتِغَاءَ مَرْضَاتِكَ . وَأَنَا أَشْهَدُ أَنَّكَ تُحْيِي الْمَوْتٰى وَتَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُوْرِ لَا تَجْعَلْ لِأَحَدٍ عَلَيَّ الْيَوْمَ مِنَّةً . أَطْلُبُ إِلَيْكَ الْيَوْمَ أَنْ تَبْعَثَ حِمَارِيْ . فَقَامَ الْحِمَارُ يَنْفُضُ أُذُنَيْهِ . معجزات النبي صلی الله عليه وسلم عودة الحياة للمولى ص ١٨١ .

(٢) ابن ابی الدنيا دا واقعه داسې رانقل کړی : أَنَّ قَوْمًا أَقْبَلُوْا مِنَ الْيَمَنِ مُتَطَوِّعِيْنَ فِيْ سَبِيْلِ اللهِ . فَنَفِقَ حِمَارُ رَجُلٍ مِنْهُمْ . فَأَرَادُوْا أَنْ يَنْطَلِقَ مَعَهُمْ فَأَبٰى . فَقَامَ فَتَوَضَّأَ وَصَلّٰى . ثُمَّ قَالَ : « اَللّٰهُمَّ إِنِّيْ جِئْتُ مِنَ الدثينة مُجَاهِدًا فِيْ سَبِيْلِكَ وَابْتِغَاءَ مَرْضَاتِكَ . وَإِنِّيْ أَشْهَدُ أَنَّكَ تُحْيِي الْمَوْتٰى وَتَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُوْرِ . فَلَا تَجْعَلْ لِأَحَدٍ عَلَيَّ مِنَّةً . وَإِنِّيْ أَطْلُبُ إِلَيْكَ أَنْ تَبْعَثَ لِيْ حِمَارِيْ . ثُمَّ قَامَ إِلَى الْحِمَارِ فَضَرَبَهُ . فَقَامَ الْحِمَارُ يَنْفُضُ أُذُنَيْهِ فَأَسْرَجَهُ وَأَلْجَمَهُ . ثُمَّ رَكِبَهُ فَأَجْرَاهُ . فَلَحِقَ بِأَصْحَابِهِ » فَقَالُوْا : مَا شَأْنُكَ ؟ قَالَ : « شَأْنِيْ أَنَّ اللهَ بَعَثَ لِيْ حِمَارِيْ » قَالَ الشَّعْبِيُّ . « فَأَنَا رَأَيْتُ الْحِمَارَ بِيْعَ أَوْ يُبَاعُ بِالْكُنَاسَةِ » . مَن عاش بعد الموت لابن ابی الدنيا ص ٢٩ رقم الواقعه ٢٩ ، معجزات النبي صلی الله عليه وسلم عودة الحياة للمولى ص ١٨١ .

نوټ : دا واقعه د حضرت عُمر رضي الله عنه په دَورِ خلافت کې پيښه شوې وه ، او ددې خَر د مالِک نوم نباته بن يزيد ؤ .

د نبي ﷺ په دُعا سره پيدائشي ړُوند او لاعلاجه مرَضونو واله مريضان ښه کيدل

که د حضرت عيسى عليه السلام په دُعا سره پيدائشي ړُوند يا د برګي مرض واله ښه کيده نو رسول الله صلى الله عليه وسلم ته هم دا معجزه ورکړې شوې وه .

ددې يو څو نمونې درته ذکر کوم :

١. د نبي ﷺ د دُعا په برکت د ړُوند دواړه سترګې بِينا شوې :

په مسند احمد ، ترمذي ، ابن ماجه او د اَحاديثو په نورو کتابونو کې دا واقعه په تفصيل سره ذِکر ده چې : يو نابِينا کس رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ته راغی او ورته وې ويل :

اُدْعُ اللهَ أَنْ يُعَافِيَنِيْ . اې د الله رسوله ! زما د پاره د الله جل جلاله نه دُعا اوغواړه چې هغه ما صحيح سالِم کړي ، يعنى زما دواړه سترګې بِينا کړي .

نبي ﷺ ورته وفرمايل : إِنْ شِئْتَ أَخَّرْتُ ذٰلِكَ . فَهُوَ أَفْضَلُ لِآخِرَتِكَ . وَإِنْ شِئْتَ دَعَوْتُ لَكَ

که ستا خوَښه وي نو د تادې نه کار مه اَخله ، دا روستو کړه ، ځکه دا ستا د آخرت د پاره بهتره ده ، او که ستا خوَښه وي نو زه به ستا د صِحت (يعنى د سترګو د رُوغوالي) د پاره دُعا اوکړم .

هغه نابِينا ورته وويل : تاسو زما د پاره د الله جل جلاله نه دُعا اوغواړئ (چې زما سترګې بِينا کړي) ، رسولُ الله ﷺ ورته حکم اوکړو چې اَودس اوکړه ، بيا دوه رکعته مونځ اوکړه ، بيا دا دُعا اوغواړه : اَللّٰهُمَّ إِنِّيْ أَسْأَلُكَ وَأَتَوَجَّهُ إِلَيْكَ بِنَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَبِيِّ الرَّحْمَةِ . يَا مُحَمَّدُ إِنِّيْ أَتَوَجَّهُ بِكَ إِلٰى رَبِّيْ فِيْ حَاجَتِيْ هٰذِهِ فَتَقْضِيْ . وَتُشَفِّعُنِيْ فِيْهِ . وَتُشَفِّعُهُ فِيَّ .

اې الله ! زه د تانه سوال کوم ، او تا ته ستا د پيغمبر محمد صلى الله عليه وسلم په ذريعه درمتوجه کيږم ، کوم چې د رَحمت پيغمبر دی ، اې محمد ! زه خپل رب ته په دې خپل حاجت

کې تاسو وسیله کوم، اې الله ﷻ زما دا حاجت پوره کړه، په دې کې زما دا شفاعت (دُعا) قبول کړه، او د نبي ﷺ شفاعت زما په حق کې قبول کړه.

دې نابینا کس مسلسل دا دُعا کوله، نو الله ﷻ ده ته شِفاء ورکړه، او دواړه سترګې یې بینا شوی. (۱)

دا واقعه امام بیهقي او حاکم هم رانقل کړې، عثمان بن حُنَیف فرمایي:

فَوَاللهِ مَا تَفَرَّقْنَا وَلَا طَالَ الْحَدِيثُ حَتَّى دَخَلَ الرَّجُلُ وَكَأَنَّهُ لَمْ يَكُنْ بِهِ ضُرٌّ قَطُّ. (۲)

قسَم په الله، مونږ تر اُوسه خواره شوي نه وو، او نه زمونږ خبرې اُوږدې شوې وې چې دا نابِینا کس رانَنوت او داسې روغ شوې وُ ګویا چې دې د سره چیرته ړُوند شوې نه وُ.

---

(۱) عَنْ عُثْمَانَ بْنِ حُنَيْفٍ أَنَّ رَجُلًا ضَرِيرًا أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا نَبِيَّ اللهِ! اُدْعُ اللهَ أَنْ يُعَافِيَنِي فَقَالَ: «إِنْ شِئْتَ أَخَّرْتُ ذٰلِكَ. فَهُوَ أَفْضَلُ لِآخِرَتِكَ. وَإِنْ شِئْتَ دَعَوْتُ لَكَ». قَالَ: لَا بَلْ اُدْعُ اللهَ لِي. فَأَمَرَهُ أَنْ يَتَوَضَّأَ. وَأَنْ يُصَلِّيَ رَكْعَتَيْنِ. وَأَنْ يَدْعُوَ بِهٰذَا الدُّعَاءِ: اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ وَأَتَوَجَّهُ إِلَيْكَ بِنَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَبِيِّ الرَّحْمَةِ. يَا مُحَمَّدُ إِنِّي أَتَوَجَّهُ بِكَ إِلَى رَبِّي فِي حَاجَتِي هٰذِهِ فَتَقْضِي. وَتُشَفِّعُنِي فِيهِ. وَتُشَفِّعُهُ فِيَّ. قَالَ: فَكَانَ يَقُولُ هٰذَا مِرَارًا. ثُمَّ قَالَ بَعْدُ: أُحْسِبُ أَنَّ فِيهَا: أَنْ تُشَفِّعَنِي فِيهِ. قَالَ: فَفَعَلَ الرَّجُلُ. فَبَرَأَ. مسند احمد مُسْنَدُ الشَّامِيِّينَ حَدِيثُ عُثْمَانَ بْنِ حُنَيْفٍ ۲۸/ ۴۸۰ رقم الحديث ۱۷۲۴۱ ورقم الحديث ۱۷۲۴۰، سنن الترمذي أَبْوَابُ الدَّعَوَاتِ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ باب ۱۱۹ رقم الحديث ۳۵۷۸، سنن ابن ماجه كِتَابُ إِقَامَةِ الصَّلَاةِ، وَالسُّنَّةُ فِيهَا بَابُ مَا جَاءَ فِي صَلَاةِ الْحَاجَةِ رقم الحديث ۱۳۸۵ معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير قِصَّةُ الْأَعْمَى الَّذِي رَدَّ اللهُ عَلَيْهِ بَصَرَهُ بدعاء الرسول ص ۲۶۳، وص ۱۹۵ من معجزات الشفاء رد بصر الأعمى بدعاء علمه إياه.

(۲) عَنْ عُثْمَانَ بْنِ حُنَيْفٍ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَجَاءَهُ رَجُلٌ ضَرِيرٌ فَشَكَا إِلَيْهِ ذَهَابَ بَصَرِهِ. فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ! لَيْسَ لِي قَائِدٌ وَقَدْ شَقَّ عَلَيَّ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اِئْتِ الْمِيضَأَةَ فَتَوَضَّأْ. ثُمَّ صَلِّ رَكْعَتَيْنِ. ثُمَّ قُلْ: اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ وَأَتَوَجَّهُ إِلَيْكَ بِنَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَبِيِّ الرَّحْمَةِ. يَا مُحَمَّدُ. إِنِّي أَتَوَجَّهُ بِكَ إِلَى رَبِّي فَيُجَلِّي لِي بَصَرِي. اَللّٰهُمَّ شَفِّعْهُ فِيَّ وَشَفِّعْنِي فِي نَفْسِي. قَالَ عُثْمَانُ: فَوَاللهِ مَا تَفَرَّقْنَا وَلَا طَالَ الْحَدِيثُ حَتَّى دَخَلَ الرَّجُلُ وَكَأَنَّهُ لَمْ يَكُنْ بِهِ ضُرٌّ قَطُّ. دلائل النبوة للبيهقي ۶/ ۱۶۷ بَابُ مَا فِي تَعْلِيمِهِ الضَّرِيرَ مَا كَانَ فِيهِ شِفَاؤُهُ حِينَ لَمْ يَصْبِرْ. وَمَا ظَهَرَ فِي ذٰلِكَ مِنْ آثَارِ النُّبُوَّةِ. معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير قِصَّةُ الْأَعْمَى الَّذِي رَدَّ اللهُ عَلَيْهِ بَصَرَهُ بدعاء الرسول ص ۲۶۳. هيثمي مجمع الزوائد ۲/ ۲۷۹، وكذا رواه الطبراني وقال الطبراني: هذا حديث صحيح، عمل اليوم والليل للنسائي رقم الحديث ۶۶۰ و رقم ۶۵۸، صحيح ابن خزيمه رقم الحديث ۱۲۱۹، المستدرک على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ۱۱۸۰.

٢. د نبي ﷺ په دَمولو سره د سترګو ختم شوې نظر واپس راتلل:

په يوه موقع باندې نبي عليه السلام ته يو كس راغی چې د سترګو نظر يې ختم شوی ؤ فَنَفَثَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيْ عَيْنَيْهِ فَأَبْصَرَ .

نو رسولُ الله صلی الله عليه وسلم دده په سترګو دَم واچول نوبينا شو . (دواړه سترګې يې روغې شوی ، ليدل يې پرې كولې شو) .

راوي د حديث وايي چې :

فَرَأَيْتُهُ وَإِنَّهُ لَيُدْخِلُ الْخَيْطَ فِي الْإِبْرَةِ وإنه لابن ثمانين سنة . (١)

ما دا كس أوليده چې د اَتيا كالو په عُمر كې يبا هم په ستَن كې تار اَچولې شو .

٣. د نبي ﷺ په بركت بهَر راوتلې سترګه واپس جوړه شوه

امام بيهقي رحمه الله او نورو د سيرت علماؤ ذكر كړي : چې په غزوه أحد كې كله د حضرت قتادة بن نعمان رضي الله عنه سترګه (په غشي أولګېده ، بهَر راأووته ، اوپه) مَخ راأوبهيده (يعنی مكمل ختمه شوه) ، نو رسولُ الله صلی الله عليه وسلم دا په خپل لاس باندې راواخيسته او واپس يې په خپل ځای كې ورله كيښوده ، نو بالكل صحيح شوه ، ده ورباندې ليدل كولې شو ، بلكه د هغه بلې سترګې نه هم ډيره بهتره او ښائسته شوه . (٢)

۴. د نبي ﷺ په لاړو مباركو سره خوږ سترګې ښه كيدل

په بخاري شريف او مسلم شريف كې دا واقعه په تفصيل سره ذكر ده چې په غزوه خيبر كې د حضرت علي رضي الله عنه سترګې خوږ وی :

---

(١) رواه البيهقي ، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم . ص ٤٦٥ قصة اخرى في شفاء رجل من العمى .

(٢) وَأَمَّا إِبْرَاءُ عِيْسٰى الْأَكْمَهَ وَهُوَ الَّذِيْ يُوْلَدُ أَعْمٰى . وَقِيْلَ وهو الَّذِيْ لَا يُبْصِرُ فِي النَّهَارِ وَيُبْصِرُ فِي اللَّيْلِ . وَقِيْلَ: غَيْرُ ذٰلِكَ كَمَا بَسَطْنَا ذٰلِكَ فِي التَّفْسِيْرِ . وَالْأَبْرَصُ الَّذِيْ بِهِ بَهَقٌ . فَقَدْ رَدَّ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ أُحُدٍ عَيْنَ قَتَادَةَ بْنِ النُّعْمَانِ رضي الله عنه إِلٰى مَوْضِعِهَا بَعْدَ مَا سَالَتْ عَلٰى خَدِّهِ . فَأَخَذَهَا فِيْ كفه الكريم وأعادها إلى مقرها فاستمرت بِحَالِهَا وَبَصَرِهَا . وَكَانَتْ أَحْسَنَ عَيْنَيْهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ . معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير ص ٤٦٠ .

فَبَصَقَ فِيْ عَيْنَيْهِ. فَبَرَأَ مَكَانَهُ حَتّٰى كَأَنَّهُ لَمْ يَكُنْ بِهٖ شَيْءٌ . (١)

نو رسول الله ﷺ ورله په کې خپلې لاړې پورې کړې نو په هماغه وخت د دوی سترګې داسې ښه شوې ګویا چې په دې کې هیڅ تکلیف نه وُ ، (او بیا ددې نه پس ټول عُمر دده په سترګو کې دَرد نه وُ راغلی).

د نبي ﷺ په برکت نور لاعلاجه مرضونه ښه کیدل

بهر حال ، که د حضرت عیسی ﷺ په دُعا سره لاَعِلاجه مرضونه ښه کیدل نو د رسول الله ﷺ په دُعا او برکت سره هم ډیر لاَعِلاجه مرضونه او تکلیفونه ښه شوي ، لکه :

١ . د حضرت عبدالله بن عتیک ﷺ خپه مکمل ماته شوې وه لیکن چې رسول الله ﷺ په دې خپه باندې لاس مبارک راښکود نو خپه یې مکمل ښه شوه . (٢)

٢ . په غزوه خیبر کې د حضرت سلمه بن اکوع ﷺ خپه سخته زخمي شوه ، نبي ﷺ درې پیرې دَم کړه نو مکمل صحیح شوه . (٣)

---

(١) عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ : يَوْمَ خَيْبَرَ : « لَأُعْطِيَنَّ الرَّايَةَ رَجُلًا يَفْتَحُ اللهُ عَلٰى يَدَيْهِ » . فَقَامُوْا يَرْجُوْنَ لِذٰلِكَ أَيُّهُمْ يُعْطٰى . فَغَدَوْا وَكُلُّهُمْ يَرْجُوْ أَنْ يُعْطٰى . فَقَالَ: « أَيْنَ عَلِيٌّ ؟ » فَقِيْلَ : يَشْتَكِيْ عَيْنَيْهِ . فَأَمَرَ. فَدُعِيَ لَهُ . فَبَصَقَ فِيْ عَيْنَيْهِ. فَبَرَأَ مَكَانَهُ حَتّٰى كَأَنَّهُ لَمْ يَكُنْ بِهٖ شَيْءٌ .
.... صحيح البخاري رقم الحديث ٢٩٤٢ و رقم ٣٠٠٩ ، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٥٨١٨ ، ٥٨٧٧ ، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم ص ٢٦٥ ، دلائل النبوة للبيهقي ٤/ ٢١١ ، ٢١٢ .

(٢) ..... فَانْكَسَرَتْ سَاقِيْ فَعَصَبْتُهَا بِعِمَامَةٍ . فَانْطَلَقْتُ إِلٰى أَصْحَابِيْ . فَانْتَهَيْتُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَحَدَّثْتُهُ . فَقَالَ: « اُبْسُطْ رِجْلَكَ » . فَبَسَطْتُ رِجْلِيْ . فَمَسَحَهَا فَكَأَنَّمَا لَمْ أَشْتَكِهَا قَطُّ . رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ . مشكوة المصابيح كتاب الفضائل والشمائل باب في المعجزات الفصل الاول رقم الحديث (٩) ٥٨٧٦ .

(٣) عَنْ يَزِيْدَ بْنِ أَبِيْ عُبَيْدٍ . قَالَ: رَأَيْتُ أَثَرَ ضَرْبَةٍ فِيْ سَاقِ سَلَمَةَ . فَقُلْتُ : يَا أَبَا مُسْلِمٍ ! مَا هٰذِهِ الضَّرْبَةُ ؟ فَقَالَ: هٰذِهٖ ضَرْبَةٌ أَصَابَتْنِيْ يَوْمَ خَيْبَرَ . فَقَالَ النَّاسُ : أُصِيْبَ سَلَمَةُ . فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « فَنَفَثَ فِيْهِ ثَلَاثَ نَفَثَاتٍ . فَمَا اشْتَكَيْتُهَا حَتَّى السَّاعَةِ » . صحيح البخاري كتاب المغازي بَابُ غَزْوَةِ خَيْبَرَ رقم الحديث ٤٢٠٦ ، صحيح ابن حبان ذكر بُرء رِجل سلمة بن الاكوع من الضربة التي اصابتها ... رقم الحديث ٦٥١٠ ، مشكاة المصابيح باب في المعجزات رقم الحديث ٥٨٨٦ .

۳. د حضرت سعد بن ابي وقاص رضي الله عنه د پاره نبي ﷺ د مرض نه د شفاء دُعا اوکړه، او دې مکمل ښه شو.

۴. د نبي ﷺ په دَمولو سره هغه ماشوم مکمل روغ شو په کوم چې د ليونتوب او جِنّاتو اَثر وُ. (۱)

۵. د نبي ﷺ په دُعا سره د اَهلِ مدينې نه د تَبې (بخار) بيماري ختمه شوه. (۲)

٦. نبي ﷺ د محمد بن حاطب رضي الله عنه په سوَزيدلې خپه باندې خپل لاس مبارک راښکود نو په هماغه ساعت ښه شوه. (۳)

ددې نه علاوه نور ډير بې شماره مثالونه موجود دي چې د رسولُ الله صلى الله عليه وسلم په دُعا او دَمولو سره لاَعِلاجه بيماران ښه شوي. (که هغه ټول واقعات رانقل کړم نو بيا موضوع ډيره اُوديږي).

د ابومسلم خولاني په دُعا سره د سترګو ختم شوې نظر واپس راتلل

رسولُ الله صلى الله عليه وسلم خو يو عظيم پيغمبر وُ، بلکه د دوی يو اُمّتي ته هم الله جل جلاله دا کرامت ورکړې وُ چې دده په دُعا سره د سترګو تللې نظر واپس راغلی.

ابن ابى الدنيا په خپل کتاب "مجابوا الدعوة" کې د ابومسلم خولاني رحمه الله اوږده واقعه رانقل کړی چې دده په دُعا سره د يوې زَنانه د سترګو تللې نظر واپس راغی. (۴)

او دا ښکاره خبره ده چې د وَلي کرامت د پيغمبر معجزه وي، ځکه وَلي ته دا کمال د خپل پيغمبر په اِتباع نصيبه شوې وي.

---

(۱) قَالَ ثُمَّ سِرْنَا فَمَرَرْنَا بِمَاءٍ فَأَتَتْهُ امْرَأَةٌ بِابْنٍ لَهَا . بِهِ جِنَّةٌ فَأَخَذَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمنخرِهِ فَقَالَ: اُخْرُجْ إِنِّيْ مُحَمَّدٌ رَسُوْلُ اللهِ . قَالَ ثُمَّ سِرْنَا . فَلَمَّا رَجَعْنَا مِنْ سَفَرِنَا مَرَرْنَا بِذٰلِكَ المَاءِ . فَسَأَلَهَا عَنِ الصَّبِيِّ . فَقَالَتْ: وَالَّذِيْ بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا رَأَيْنَا مِنْهُ رَيْبًا بَعْدَكَ . رَوَاهُ البغوي في شرح السنة كتاب الفضائل باب علامات النبوة رقم الحديث ۳۷۱۸، مشكاة المصابيح باب في المعجزات رقم الحديث ۵۹۲۲.

(۲) رواه البخاري و مسلم.

(۳) دلائل النبوة للبيهقي ٦/۱۲۳، سنن النسائي كتاب الطب، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم ص ۴٦۵.

(۴) مجابوا الدعوة للحافظ ابن ابى الدنيا ص ۱۱۲، معجزات النبي صلى الله عليه وسلم لابن كثير ص ۴٦٦.

خلاصه دا چې د مختلفو احاديثو او واقعاتو نه دا خبره معلومه شوه چې رسول الله صلی الله عليه وسلم ته هم د اِحياء موتٰی او لاَعلاجه مرضونو نه د شِفاء معجزه ورکړې شوې وه، دا قِسمه معجزې د احاديثو په کتابونو کې ذِکر دي، بيا خاصکر دا قِسمه معجزې قاضي عياض رحمه الله په "شِفاء" کې، مُلا علي قاري رحمه الله په "شرحه د شِفاء" کې، علامه زرقاني رحمه الله په "شرح المواهب" کې، او علامه قرطبي رحمه الله په خپل کتاب "التذکرة" کې په تفصيل سره ذکر کړي. (۱)

د غونډ تقرير خلاصه:

د غونډ تقرير خلاصه دا راأووته چې مخکيني ټولو پيغمبرانو ته چې الله ﷻ کومې معجزې او کوم کمالات ورکړي وو نو د هغې په شان بلکه د هغې نه بهترينې زمونږ خوږ پيغمبر سَردارِ دُوجهان محمّدُ رّسولُ الله صلی الله عليه وسلم ته هم ورکړي وو.

دا خو درته ما صِرف د يو څو اَنبياء کرامو د معجزو او کمالاتو سره د نبي عليه السلام د معجزو او کمالاتو موازنه اوکړه، که د هر پيغمبر معجزات او کمالات رانقل کړم، او بيا د هغې سره د نبي کريم ﷺ د معجزاتو موازنه اوکړم نو بيا دا موضوع ډيره اُوديږي، لهذا صرف په همدې باندې اِکتفاء کوم.

د معجزاتو بيانولو فائده:

د معجزاتو په بيانولو کې فائده داده چې کله يو مسلمان د خپل پيغمبر "محمدُ رّسولُ الله صلی الله عليه وسلم" دا معجزات واوري، او دا ورته معلومه شي چې الله ﷻ مخکينې پيغمبرانو ته چې کوم قِسمه معجزې ورکړې وې د هغې په شان بلکه د هغې نه بهترينې زمونږ پيغمبر محمدُ رّسول الله ﷺ ته هم ورکړې وې نو په دې سره دده اِيمان نور هم قوي کيږي، په زړه کې يې د خپل پيغمبر سره مِينه پيدا کيږي، او بيا ورته د نبي کريم صلی الله عليه وسلم په اَقوالو، اَفعالو او سُنتو باندې د عمل کولو توفيق هم نصيبه کيږي.

(۱) شرح شفاء ملاعلي قاري ج۱ ص۴۶۳، زرقاني شرح مواهب ج۵ ص ۱۸۲، سيرة المصطفى لمولانا محمد ادريس کاندهلوي رحمه الله ج۳ ص۴۶۹.

دُعا

الله تعالى دې زمونږ په زړونو کې د خپل پيغمبر محمّدٌ رّسولُ الله صلى الله عليه وسلم سره مِينه او محبت پيدا کړي ، پَروردِگارِ عالَم دې مونږ ته په هر کار کې د هغوى اِتباع رانصيبه کړي ، خالِقِ کائنات دې مونږ ته د هغوى په هر سُنت باندې د عمل کولو توفيق راکړي ، او رَبِ لاَيَزال دې د قيامت په هغه سخته ورځ کې مونږ ته د هغوى قُرب او شفاعت رانصيب کړي .

آمِيْن يَارَبَّ الْعَالَمِيْن .

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

د حلال و حرام ، جائز او ناجائز متعلق يو څو ضروري فِقهي مسائل :

نوټ : د مخکيني پنځه واړه موضوع ګانو ﴿ يعنى : په اسلام کې د حلال کسب اَهميت او فوائد ، د حلال خوراک اَهميت او فوايد ، د حرام خوراک سزاګانې او نقصانات ، د مُشتبه شيانو نه ځان ساتل ، د سُود خوړلو سزاګانې او نقصانات ﴾ متعلق درته يو څو ضروري فِقهي مسائل ذکر کوم ، مُقرّرِين حضرات د وخت او مُوقع مناسب ددې مسائلو نه هم د ځان د پاره اِنتخاب کولې شي ، چې د تقرير په دَوران يا آخر کې يې بيان کړي .

نفسِ مسئله مې په پښتو ژبه کې واضحه ليکلې ، البته د علماؤ د فائدې په خاطر مې د فتاؤ نه د عربي عبارات هم بغير د ترجمې نه رانقل کړي .

ابوالشمس عفي عنه

بې کاره څيز د اَعلی څيز سره يو ځای کول ، او بيا د اَعلی څيز په قيمت خرڅول ناجائز دي

که يو کس بې کاره څيز د اَعلی څيز سره يو ځای کړي او بيا دا د اَعلی څيز په قيمت خرڅوي ، يا دا د کمزوري څيز عيب پټولو د پاره مِلاوَټ کوي نو دا کار ناجائز دی ، ځکه دا دُهوکه ده ، او په احاديثو مبارکه وُ کې په دُهوکه کولو سخت وعيد راغلی .

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ عَلَى صُبْرَةِ طَعَامٍ فَأَدْخَلَ يَدَهُ فِيهَا، فَنَالَتْ أَصَابِعُهُ بَلَلًا . فَقَالَ : « مَا هٰذَا يَا صَاحِبَ الطَّعَامِ ؟ » قَالَ : أَصَابَتْهُ السَّمَاءُ يَا رَسُولَ اللهِ. قَالَ: « أَفَلَا جَعَلْتَهُ فَوْقَ الطَّعَامِ كَيْ يَرَاهُ النَّاسُ . مَنْ غَشَّ فَلَيْسَ مِنِّيْ » . (۱)

د ميخې د شودُو (پيو) سره د غوا شوده مِلاوُول او خرڅول

که يو دُکاندار د ميخو د شودُو سره د غوا شوده يو ځای کوي او بيا يې د ميخې د شودو په نوم خرڅوي نو دا ناجائز او دُهوکه ده (ځکه د ميخې شوده گران دي او د غوا اَرزان دي) لهذا که اخيستونکي ته دا معلومه نه وي نو داسې مِلاوَټ کول سخته دُهوکه ده ، او په احاديثو کې د دې نه سخته منع راغلی . (۲)

د عيب دار څيز خرڅول

د عيب دار څيز عيب پټول او خرڅول ناجائز دي ، البته که عيب ورته اُوښايي او بيا يې يو کس اَخلي او هغه ورباندې خبروي نو بيا جائز دي ، مثلا نن صبا د دُکاندار سره مختلف قِسمه غنم وي ، او د هر قِسمه غنمو ځانله ځانله قيمت وي ، اوس که يو دُکاندار دا مختلف قِسمه غنم گډ کړي او د اَعلی غنمو په نَرخ يې خرڅوي نو دا ناجائز دي ، خو که دُکاندار اَخيستونکي ته ووايي چې دا غنم ما ښه او خراب يو ځای کړي او ددې په مناسب قيمت يې

(۱) صحيح مسلم رقم الحديث ۱۰۲ كِتَابُ الإِيمَانَ بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ غَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا » . فتاوی عثمانيه لمولانا مفتي غلام الرحمن صاحب دامت بركاتهم العالية ج ۷ كتاب البيوع ص ۱۸۸ .

(۲) فتاوی عثمانيه ج ۷ كتاب البيوع ص ۲۳۳ .

خرڅوم ، او اخيستونكي ته معلومه هم وي چې دا مختلف قسمه غنم يو ځاى شوي دي نو دا بيا جائز دي . (١)

بل دا چې په بيع كې دا ضروري ده چې مَبيعه دې مالِ مُتقوّم وي ، او عيب څو يو خارجي څيز دى ، لهذا عيب دار څيز خرڅول جائز دي خو چې د خرڅولو په وخت يې عيب پټ نه كړي . (٢)

بَيعه په شرط د " بَراءَت مِنَ العُيُوب " صحيح ده

كه يو كس د يو څيز خرڅولو په وخت اخيستونكي ته ووايي چې : " دا څيز اوس اُوګوره روستو زه ددې ذِمه وار نه يم ، يا داووايي چې : زه ددې د يو عيب ذِمه وار هم نه يم " نو دا بيع صحيح ده ، ځكه په شريعت كې د بَيع بِشَرط بَراءَت مِنَ الْعُيُوْب اجازت شته چې بائع د ټولو عيبونو نه د براءَت اعلان اوكړي . (٣)

په قرض باندې يو شى ګران خرڅول جائز دي

كه يو كس يو څيز په نَقدو باندې په كم قيمت خرڅوي او په قرضو يې ګران خرڅوي نو دا

(١) قال العلامة الحصكفي رحمه الله : لَا يَحِلُّ كِتْمَانُ الْعَيْبِ فِي مَبِيْعٍ أَوْ ثَمَنٍ لِأَنَّ الْغِشَّ حَرَامٌ . رد المحتار على الدر المختار ج٥ ص٤٧ كتاب البيوع باب خيار العيب . فتاوى حقانيه ج٦ ص٨٥ .

(٢) عن زيد بن ثابت انه قال : من باع غلاما بالبرأة فهو برى من كل عيب وكذلك ... اعلاء السنن ج ١۴ ص ٩٢ باب البيع بالبراة من كل عيب .

قال العلامة برهان الدين المرغيناني رحمه الله : وإذا اطلع المشتري على عيب في المبيع فهو بالخيار . إن شاء أخذه بجميع الثمن وإن شاء ردّه . الهداية ج٣ ص٢٣ باب خيار العيب ، ومثله في رد المحتار ج۴ ص ١٠٠٠ باب خيار العيب . فتاوى حقانيه ج٦ ص ١٣٠ .

(٣) قال العلامة ابن عابدين رحمه الله : (وَصَحَّ الْبَيْعُ بِشَرْطِ الْبَرَاءَةِ مِنْ كُلِّ عَيْبٍ وَإِنْ لَمْ يُسَمِّ) خِلَافًا لِلشَّافِعِيِّ لِأَنَّ الْبَرَاءَةَ عَنِ الْحُقُوْقِ الْمَجْهُوْلَةِ لَا يَصِحُّ عِنْدَهُ وَيَصِحُّ عِنْدَنَا لِعَدَمِ إِفْضَائِهِ إِلَى الْمُنَازَعَةِ (وَيَدْخُلُ فِيْهِ الْمَوْجُوْدُ وَالْحَادِثُ) بَعْدَ الْعَقْدِ (قَبْلَ الْقَبْضِ فَلَا يُرَدُّ بِعَيْبٍ) . بأن قال : بعتك هذا العبد على أني بريء من كل عيب . رد المحتار على الدر المختار ج٥ ص ۴٧ كتاب البيوع باب خيار العيب ، تنقيح الفتاوى الحامدية ج٢ ٧٣ جواب السوال باب خيار الرؤية ، ومثله في شرح المجلة لسليم رستم باز ص ٨٩ تحت المادة ١٨٩ ، فتاوى حقانيه ج٦ ص ١٢٧ .

جائز دی.

قال العلامة برهان الدين المرغيناني رحمه الله: ألا يرى أنه يزاد في الثمن لأجل الأجل. (۱)

خو په دې کې شرط دا دی چې په مَجلس د عقد کې ددې روپو مِقدار او اداء کولو موده مقرر شي.

قال العلامة برهان الدين المرغيناني رحمه الله: لأنّ للأجل شبها بالمبيع ألا يرى أنه يزاد في الثمن لأجل الأجل. (۲)

په قِسطونو باندې د يو څيز اخيستل او خرڅول

نن صبا په بازار کې غټ غټ شيان (مثلا فريج، مشين، موټر وغيره) په قِسطونو باندې خرڅيږي (يعنی څيز واخلي، بيا په هره مياشت کې دُکاندار ته يو معين مقدار روپۍ ورکوي)، خو دا په قِسطونو باندې د يو څيز اخيستل د نَقدو په نسبت په قيمت کې ګران وي، نو ددې حکم دادی چې:

د ائمۀ اَربعه وُ او جمهورو فقهاوُ په نزد دا مُتّفقه مسئله ده چې د نقدو په نسبت په قرضو باندې د يو څيز ګران خرڅول جائز دي. خو په دې کې شرط دادی چې عاقدين دواړه په يو قيمت باندې متفق شي، يعنی خرڅوونکې دا اُووايي چې مثلا دا څيز په نقدو په زَر

---

(۱) الهداية ج۳ ص ٧٦ باب المرابحة والتولية.

قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: وَيُزَادُ فِي الثَّمَنِ لِأَجْلِهِ إِذَا ذَكَرَ الْأَجَلَ بِمُقَابَلَةِ زِيَادَةِ الثَّمَنِ قَصْدًا. فَاعْتُبِرَ مَالًا فِي الْمُرَابَحَةِ اِحْتِرَازًا عَنْ شُبْهَةِ الْخِيَانَةِ. وَلَمْ يُعْتَبَرْ مَالًا فِي حَقِّ الرُّجُوعِ عَمَلًا بِالْحَقِيقَةِ.
رد المحتار على الدر المختار ج۴ ص ١٧٧ باب الربوا، فتاوى حقانيه ج٦ ص ٢٠٣، ومثله في البحر الرائق ج٦ ص ١١٥ باب المرابحة والتولية.

(۲) الهداية ج۳ ص ٧٦ كتاب البيوع باب المرابحة والتولية.

قال العلامة ابن نجيم المصري رحمه الله: لِأَنَّ لِلْأَجَلِ شبهًا بِالْمَبِيعِ أَلَا تَرَى أَنَّهُ يُزَادُ فِي الثَّمَنِ لِأَجْلِ الْأَجَلِ.
البحر الرائق ج ٦ ص ١١٣ كتاب البيوع باب المرابحة والتولية. و مثله في فتح القدير ج٦ ص ١٣٣ كتاب البيوع باب المرابحة والتولية. فتاوى حقانيه ج٦ ص ١٤٣.

(۱۰۰۰) روپۍ ورکوم ، او په قرضو يې په يو نيم زَر (۱۵۰۰) ورکوم ، او دواړه په دې خبره راضي شي نو دا صحيح ده ، خو که بغير د تعين د قيمت نه دواړه جدا شو نو دا بيع بيا ناجائز ده ځکه په دې کې جهالت راځي .

همدارنګې که دا خرڅوونکې دا ووايي چې مثلا دا شی په نقدو په سل روپۍ خرڅوم ، د يو مياشت په قرض يې په يوسل او شل روپۍ خرڅوم ، د دوه مياشتو په قرض يې په يو نيم سَل خرڅوم ، د درې مياشو په قرض يې په دوه سوه خرڅوم نو دا هم په شريعت کې جائز دی .

ځکه لکه څرنګې چې د نقدو او قرضو په قيمت کې فرق شته همدارنګې د مُودو د اختلاف په وجه هم د شي په قيمت کې فرق راځي .

خو په دې کې هم دا خبره ضروري ده چې دواړه به تعين د مودې او قيمت کوي ، او که تعين د مودې او قيمت يې اونکړو نو بيا دا بيع ناجائز ده ، ځکه د دې سره جهالت راځي .

قال الامام ترمذي رحمه الله تحت هذا الحديث : نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ بَيْعَتَيْنِ فِي بَيْعَةٍ... وَقَدْ فَسَّرَ بَعْضُ أَهْلِ العِلْمِ قَالُوا: بَيْعَتَيْنِ فِي بَيْعَةٍ أَنْ يَقُولَ : أَبِيْعُكَ هٰذَا الثَّوْبَ بِنَقْدٍ بِعَشَرَةٍ ، وَبِنَسِيئَةٍ بِعِشْرِينَ، وَلَا يُفَارِقُهُ عَلَى أَحَدِ البَيْعَيْنِ، فَإِذَا فَارَقَهُ عَلَى أَحَدِهِمَا فَلَا بَأْسَ إِذَا كَانَتِ العُقْدَةُ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمَا . (۱)

د مساوي حقوقو په وخت قرعه اَندازي کول (يعنی کِشت اَچول) جائز دی

که يو څو کسان په خپل مينځ کې په هره مياشت کې يو معلوم مقدار (مثلا سل سل) روپۍ راجمع کوي ، او بيا قُرع اَندازي اوکړي (يعنی پَچه پرې واچوي) چې د چا نوم

---

(۱) سنن الترمذي ج۱ ص ۲۳۳ كتاب البيوع بَابُ مَا جَاءَ فِي النَّهْيِ عَنْ بَيْعَتَيْنِ فِي بَيْعَةٍ رقم الحديث ۱۲۳۱ . قال العلامة ابن نجيم المصري رحمه الله : لِأَنَّ لِلْأَجَلِ شبهًا بِالْمَبِيعِ أَلَا تَرَى أَنَّهُ يُزَادُ فِي الثَّمَنِ لِأَجْلِ الأَجَلِ. البحر الرائق ج ٦ ص ۱۱۴ كتاب البيوع باب المرابحة والتولية . ومثله في فتح القدير ج٦ ص۱۲۳ كتاب البيوع باب المرابحة والتورية . فتاوى حقانيه ج٦ ص ۱۴۳ .

اَلْبَيْعُ مَعَ تَأْجِيلِ الثَّمَنِ وَتَقْسِيطِهِ صَحِيحٌ . شرح المجلة سليم رستم باز اللبناني المادة ۲۴۵ كتاب البيوع الباب الثاني في المسائل المتعلقة بالمبيع ص ۱۲۲ ، . فتاوى عثمانيه لمولانا مفتي غلام الرحمن صاحب ج ۷ كتاب البيوع ص ۱۴۰ .

راأوخيجي هغه ته دا ټولې روپۍ ورکړي ، همدغه شان په هره مياشت کوي ، تردې پورې چې ټولو ته نمبر په نمبر دا روپۍ ملاؤ شي نو دا جائز دی ، دا په سُود کې نه دې داخل.

څکه دا روپۍ راجَمع کول ، او يو کس ته په قرعه اَندازۍ سره ورکول د يو بل سره مدد کول دي ، او دا مسئله ده چې کله د ټولو شريکانو حقوق مساوي وي هلته د جګړې ختمولو او طِيبِ خاطر د پاره قرعه اَندازي کول جائز دي.

قال العلامة ابن عابدين رحمه الله : (وَيَكْتُبُ أَسَامِيَهُمْ وَيَقْرَعُ) لِتَطِيبَ الْقُلُوبِ. (١)

د بَيعانې (اِډوانس ، بَيانې) روپۍ ضبط کول ناجائز دي

که يو کس په بل چا باندې يو ځای خرڅ کړي ، او د زمکې مالِک د اخيستونکي نه په بَيعانه (بَيَانه) کې څه روپۍ اِډوانس واخلي ، او دواړه په خپل مينځ کې دا شرط اُولږوي چې که چيرته په دې معلومه موده کې خرڅوونکي اِنکار اوکړي نو دده نه به ډبل زره روپۍ جُرمانه اخيستلې شي ، او که اخيستونکې دا باقي روپۍ په دومره وخت کې اداء نه کړي نو دده نه به دا بَيَانه اِډوانس روپۍ ضبط کولې شي ، نو ددې مسئلې حکم دادی چې :

په بيع کې داسې قِسمه شرط لږولو سره بيع فاسديږي ، او په بيع فاسده کې دواړو ته د بيع فسخ کولو اِختيار وي.

همدارنګې د بائع نه د اِنکار په وخت د جُرمانې روپۍ اخيستل ، يا د مشتري نه د بَيَانې روپۍ ضبط کول ناجائز دي.

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، نَهَى عَنْ بَيْعِ الْعُرْبَانِ. (٢)

(١) رد المحتار كتاب القسمة ج٥ ص١٦٦.

قال العلامة ابوبكر الكاساني رحمه الله : لَا لِأَنَّ الْقُرْعَةَ يَتَعَلَّقُ بِهَا حُكْمٌ بَلْ لِتَطْيِيبِ النُّفُوسِ. بدائع الصنائع ج٧ ص١٩ كتاب القسمة ، ومثله في البحر الرائق ج٨ ص١٥٢ كتاب القسمة. فتاوى حقانيه ج٦ ص١٢٣.

(٢) سنن الترمذي بَابُ بَيْعِ الْعُرْبَانِ رقم الحديث ٢١٩٣ ، اعلاء السنن ج١٤ ص١٢٧ باب النهي عن بيع العربان

قال العلامه المرغيناني رحمه الله : وكل شرط لا يقتضيه العقد وفيه منفعة لأحد المتعاقدين أو للمعقود عليه وهو من أهل الاستحقاق يفسده. الهداية ج٣ ص٦٢ باب البيع الفاسد. فتاوى حقانيه ج٦ ص٩٩.

د قطعي بيع نه روستو بغير د دواړو د رضا مندۍ نه د بيع فسخ کولو حق هيچا ته نشته

چې کله په بَيع کې اِيجاب و قبول اوشي نو دا بَيع پوره شي ، ددې نه پس د دواړو د رَضامندۍ نه بغير اوس هيچا ته ددې د فسخ کولو حق نشته ، لهذا اوس نه خو بائع دا څيز په بل چا خرڅولې شي ، او نه مُشتري د روپو ورکولو نه انکار کولې شي .

البته که دواړه په خوشحالۍ سره دا بيع فَسخ کول غواړي نو دا جائز ده .

لما قال علي بن ابي بكر المرغيناني رحمه الله : وإذا حصل الإيجاب والقبول لزم البيع ولاخيار لواحد منهما إلا من عيب أو عدم رؤية . (١)

خو د دواړو د رَضا نه بغير جبرًا هيڅوک هم دا عقد نشي ختمولی .

قال العلامة ابن عابدين رحمه الله : من شَرَائِطِهَا اِتِّحَادُ الْمَجْلِسِ وَ رِضَا الْمُتَعَاقِدَيْنِ . لِأَنَّ الْكَلَامَ فِي رَفْعِ عَقْدٍ لَازِمٍ، وَأَمَّا رَفْعُ مَا لَيْسَ بِلَازِمٍ فَلِمَنْ لَهُ الْخِيَارُ بِعِلْمِ صَاحِبِهِ لَا بِرِضَاهُ . (٢)

مشتري چې په روپو کې تال مَټول کوي نو بائع بَيعه فسخ کولې شي

بَيع داسې معامله ده چې په دې کې د فريقينو رضامندي ضروري ده ، بغير د دواړو د رضامندۍ نه دا فسخ کول صحيح نده ، خو که مشتري په روپو ورکولو کې تال مَټول کوي (يعنی قصدًا روپۍ نه ورکوي او هسې بَانې کوي) .

(١) الهداية ج٣ ص ٢٥ كتاب البيوع ، فتاوى حقانيه ج٦ ص ٨٩ .

قال العلامة ابن نجيم المصري رحمه الله : (اَلْبَيْعُ يَلْزَمُ بِإِيجَابٍ وَقَبُولٍ) أَيْ حُكْمُ الْبَيْعِ يَلْزَمُ بِهِمَا لِأَنَّهُ جَعَلَهُمَا غَيْرَهُ وَأَنَّهُ يَلْزَمُ بِهِمَا مَعَ أَنَّ الْبَيْعَ لَيْسَ إِلَّا هُمَا ... البحر الرائق ج٥ ص ٢٦٢ كتاب البيوع ، ومثله في التبيين الحقائق ج٢ ص ٣ كتاب البيوع .

(٢) رد المحتار ج٥ ص ١٢١ باب الاقالة ، فتاوى حقانيه ج٦ ص ١٣٢

قال في الهندية وَشَرْطُ صِحَّةِ الْإِقَالَةِ رِضَا الْمُتَقَايِلَيْنِ . الفتاوى الهندية ج٣ ص ١٥٧ الباب الثالث عشر في الاقالة ، ومثله في شرح مجلة الاحكام لسليم رستم باز تحت المادة ١٩٠ ص ٩٢ .

چونکه بائع په دې باندې راضي نه دی چې مشتري نه روپۍ ورکوي ، او نه دده خپل څيز (مَبيعه) ورکوي لهذا د مجبوريت په وجه بائع ته د بيع فسخ کولو حق شته .

قال العلامة ابن نجيم المصري رحمه الله : لِأَنَّ الْمُشْتَرِيَ لَمَّا جَحَدَ كَانَ فَسْخًا مِنْ جِهَتِهِ . إِذِ الْفَسْخُ يَثْبُتُ بِهِ كَمَا إِذَا تَجَاحَدَ . فَإِذَا عَزَمَ الْبَائِعُ عَلَى تَرْكِ الْخُصُومَةِ تَمَّ الْفَسْخُ بِمُجَرَّدِ الْعَزْمِ ... وَلِأَنَّهُ لَمَّا تَعَذَّرَ اِسْتِيفَاءُ الثَّمَنِ مِنَ الْمُشْتَرِي فَاتَ رِضَا الْبَائِعِ فَيَسْتَقِلُّ بِفَسْخِهِ . (١)

په رَضامندۍ سره د بَيع فسخ کولو نه روستو د پښيمانتيا روپۍ اخيستل حرامې دي

که چيرته يو کس په بل چا باندې زمکه خرڅه کړه ، څه وخت پس دده اخيستونکي ته زمکه خوَښه نه شوه ، او اوس يې د زمکې مالک ته واپس کوي نو دده حکم دادی چې که بائع هم په واپس کولو باندې راضي وُ نو مشتري به ټولې روپۍ واپس ورکړي ، د پښيمانتيا او جُرمانې روپۍ به ورنه نه کټ کوي ، ځکه د پښيمانتيا دا روپۍ حرامې دي .

قال العلامة المرغيناني رحمه الله : فإن شرطا أكثر منه أو أقل فالشرط باطل ويردّ مثل الثمن الأول . لقوله عليه السلام : من أقال نادما بيعته أقال الله عثرته يوم القيامة . (٢)

علماؤ تردې پورې ليکلي دي چې کله دواړه دا بيع فسخ کړي (يعنی اِقاله اوکړي) نو په دې کې د هيچا د پاره د روپو کمولو شرط لږول جائز ندي ، بلکه بائع چې د مشتري نه څومره روپۍ اخيستي دي هغه ټولې به واپس ورکوي . (٣)

---

(١) البحر الرائق ج٧ ص ٣٦ مسائل شتى باب التحكيم . فتاوى حقانيه ج٦ ص ١٢١ .

(٢) الهداية ج٣ ص ٧١ باب الاقالة . قال العلامة ابن الهمام : وَحَقِيقَةُ الْفَسْخِ لَيْسَ إِلَّا رَفْعُ الْأَوَّلِ كَأَنْ لَمْ يَكُنْ فَيَثْبُتُ الْحَالُ الْأَوَّلُ . وَثُبُوتُ الْحَالِ الْأَوَّلِ هُوَ بِرُجُوعِ عَيْنِ الثَّمَنِ الْأَوَّلِ إِلَى مَالِكِهِ كَأَنْ لَمْ يَدْخُلْ فِي الْوُجُودِ غَيْرُهُ وَهُوَ يَسْتَلْزِمُ تَعْيِينَ الْأَوَّلِ . فتح القدير ج٦ ص ١١٤ باب الاقالة .

(٣) قال العلامة علي بن ابي بكر المرغيناني رحمه الله : فإن شرطا أكثر منه أو أقل فالشرط باطل ويرد مثل الثمن الأول . الهداية ج٣ ص ٧١ باب الاقالة . وهكذا في شرح مجلة الاحكام الفصل الخامس الاقالة ماده ١٩٠ ، فتاوى حقانيه ج٦ ص ١٣٣ .

د صرافۍ کاروبار جائز دی

که يو کس د صرافۍ کاروبار کوي، يعنی د بل مُلک روپۍ اَرزانه اَخلي او بيا يې ګراني خرڅوي، مثلا د سعودي يو رِيال په شپږ ويشت ۲٦ روپۍ واخلي، او بيا يې په اته ويشت ۲۸ روپۍ خرڅوي نو دا کاروبار جائز دی.

ځکه د مختلفو ملکونو روپو جِنسونه بدل دي، دا مختلف روپۍ په مختلف الاجناس شيانو کې داخل دي، لهذا په دې کې کمې يا زياتې کول جائز دي.

لما قال العلامة ابوالحسن القدوري رحمه الله: وَإِذَا عُدِمَ الْوَصْفَانِ الْجِنْسُ، وَالْمَعْنَى الْمَضْمُومُ إِلَيْهِ حَلَّ التَّفَاضُلُ وَالنَّسَاءُ. وَإِذَا وُجِدَا حَرُمَ التَّفَاضُلُ وَالنَّسَاءُ. وَإِذَا وُجِدَ أَحَدُهُمَا وَعُدِمَ الْآخَرُ حَلَّ التَّفَاضُلُ وَحَرُمَ النَّسَاءُ. (۱)

د مرغانو اخيستل او خرڅول جائز دي

بعضې خلق مرغۍ (لکه باز، تِيتَر، مَرَز وغيره) نيسي او بيا يې خرڅوي، نو ددې حکم دادی چې په شريعت کې د مرغانو ښکار او نيول جائز دي، همدارنګې ددې اخيستل او خرڅول هم جائز دي، بائع او مشتري چې دواړه په کوم قيمت راضي شي نو په هغې يې اخيستلې او خرڅولې شي.

البته د جَنګونو د پاره ددې د اخيستلو او خرڅولو نه پرهيزپه کار دی.

لما قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: وَصَحَّ بَيْعُ الْكَلْبِ .... وَكَذَا الطُّيُورُ أَيِ الْجَوَارِحُ ... والفهد والبازي يقبلان التعليم فيجوز بيعها على كل حال. (۲)

قال في الهندية: وَكَذٰلِكَ بَيْعُ السِّنَّوْرِ وَسِبَاعِ الْوَحْشِ وَالطَّيْرِ جَائِزٌ عِنْدَنَا مُعَلَّمًا كَانَ أَوْ لَمْ يَكُنْ. (۳)

---

(۱) مختصر القدوري على صدر الباب ج۱ ص ۱۲۱ باب الربوا. فتاوى حقاليه ج٦ ص ۲۱۴.

(۲) ردالمحتار ج۵ ص۲۲۷ باب المتفرقات كتاب البيوع.

(۳) كَذَا فِي فَتَاوَى قَاضِي خَان. الفتاوى الهندية ج۳ ص ۱۱۴ الفصل الرابع في بيع الحيوانات، ومثله في البرجندي ج۳ ص ۴۴ كتاب البيوع، فتاوى حقاليه ج٦ ص ۵۱.

د کمپنیانو د طرفه چې د خپلو مصنوعاتو په اخیستلو کوم انعام مقرر شي هغه اخیستل جائز دي

که چیرته په مَجلس د عقد کې بائع د مَبیعې سره یو زیاتي شی هم د تبرّع او احسان په طور اخیستونکي ته ورکړي نو ددې اخیستل جائز دي .

نن صبا چې د کمپنیانو واله د خپلو مصنوعاتو اخیستلو کوم انعامات مقرروي او په قرعه اَندازۍ کې یو کس ته دا اِنعام راأوخیجي نو ددې اخیستل جائز دي ، ځکه دا د کمپنۍ د طرفه د خپلو شیانو خرڅولو د پاره یو قِسم ترغیب وي ، او دا جائز دی .

وَفِي الْأَقْضِيَةِ قَسَّمَ الْهَدِيَّةَ وَجَعَلَ هٰذَا مِنْ أَقْسَامِهَا فَقَالَ : حَلَالٌ مِنَ الْجَانِبَيْنِ كَالْإِهْدَاءِ لِلتَّوَدُّدِ . (١) .

د غنمو اُوړه کولو په عِوض کې مشین واله ته غنم یا اُوړه ورکول

په بعضو علاقو کې د غنمو اُوړه کولو د پاره ژرَندې یا مشینونه وي ، دوی چې غنم اُوړه کړي نو په مزدورۍ کې شلمه ، یا دیرشمه حصه اُوړه اخلي ، دا صورت اګر چې د مسئله قفیزالطحان د لاندې راځي ، یعنی یو چا ته په مزدورۍ کې داسې څیز ورکول چې هغه دده د عمل نه پیدا شوې وي ، نبي علیه السلام دداسې قِسمه اِجارې نه منع کړې ده ، او ددې ډیر صورتونه دي .

البته که بغیر دتعین نه مخکې یا روستو ورته د همدې جنس (اُړو) نه دا په اُجرت کې ورکړې شي نو دا بالاتفاق جائز دی .

مشائخو د بلخ د خپلې علاقې د عوامو او خواصو په دې کې د مبتلاء کیدو په وجه صرف د خوراک په باره کې د جواز فتوی ورکړې ده ، لکه په فتاوی عالمګیري کې ددې ذکر شته . او نن صبا خو په اکثره علاقو کې همدا طریقه مُروّجه ده .

(١) رد المحتار على الدر المختار كتاب القضاء مطلب فى الكلام على الرشوة والهدية ٣٦٢/٥ ، فتاوى عثمانيه لمولانا مفتي غلام الرحمن صاحب ج٧ ص ٢٠٠ كتاب البيوع .

البته د قفيز الطحان مسئله به په خپل ځای باندې اوس هم بر قرار او ناجائز وي ، د عُرف په وجه به په دې کې تبديلي نه راځي .

قال العلامة برهان الدين المرغيناني رحمه الله : ومن دفع إلى حائك غزلا لينسجه بالنصف فله أجر مثله. وكذا إذا استأجر حمارا يحمل طعاما بقفيز منه فالإجارة فاسدة. لأنه جعل الأجر بعض ما يخرج من عمله فيصير في معنى قفيز الطحان. وقد نهى النبي صلى الله عليه وسلم عنه . (١)

په فتاوی عثمانيه کې ذکر دي : چې کوم شی د أجير (مزدور) په عمل موقوف وي نو د ته به د همدې عمل نه مزدوري نشي ورکولی ، لهذا د غنمو أوړه کولو په عِوض کې مشين واله ته همدا أوړه په مزدوری کې ورکول صحيح ندي.

البته فقهاء کراموددې د جواز د پاره دا صورت ليکلی : چې د غنمو مالِک به د مشين واله سره ددې غنمو مبده کولو په عِوض کې أوړه مقرر کړي ، خو دا تعين به ورسره نه کوي چې زه به تاته أوړه د همدې مبده شوي أوړو نه درکوم ، بلکه بغير د تعيّن نه به ورسره په مزدوری کې د أوړو ورکولو خبره اوکړي ، کله چې هغه أوړه اوکړي اوس د غنمو مالک ته دا اِجازت شته چې هغه ته په مزدوری کې أوړه ورکړي ، که هغه ددې أوړو نه ورکوي ، او که د نورو أوړو نه . دواړه ورته جائز دي. (٢)

---

(١) الهداية ج٣ ص ٣٠٥ كتاب الاجارات باب الاجارة الفاسدة .

قال العلامة الحصكفي رحمه الله : (وَلَوْ) (دَفَعَ غَزْلًا لِآخَرَ لِيَنْسِجَهُ لَهُ بِنِصْفِهِ) أَيْ بِنِصْفِ الْغَزْلِ (أَوْ اسْتَأْجَرَ بَغْلًا لِيَحْمِلَ طَعَامَهُ بِبَعْضِهِ أَوْ ثَوْرًا لِيَطْحَنَ بُرَّهُ بِبَعْضِ دَقِيقِهِ) فَسَدَتْ فِي الْكُلِّ. لِأَنَّهُ اسْتَأْجَرَهُ بِجُزْءٍ مِنْ عَمَلِهِ. وَالْأَصْلُ فِي ذَلِكَ نَهْيُهُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ قَفِيزِ الطَّحَّانِ وَقَدَّمْنَاهُ فِي بَيْعِ الْوَفَاءِ. وَالْحِيلَةُ أَنْ يَفْرِزَ الْأَجْرَ أَوَّلًا أَوْ يُسَمِّيَ قَفِيزًا بِلَا تَعْيِينٍ ثُمَّ يُعْطِيَهُ قَفِيزًا مِنْهُ فَيَجُوزُ. الدرالمختار على صدر رد المحتار ج٦ ص ٥٦ باب الاجارة ، ومثله في الهندية ج٣ ص ٤٤٣ الفصل الثالث في قفيز الطحان . فتاوى حقانيه ج٦ ص ٢٦٩ .

(٢) وكذا إذا استأجر حمارا يحمل طعاما بقفيز منه فالإجارة فاسدة . لأنه جعل الأجر بعض ما يخرج من عمله فيصير في معنى قفيز الطحان. وقد نهى النبي صلى الله عليه وسلم عنه . وهو أن يستأجر ثورا ليطحن له حنطة بقفيز من دقيقه. الهداية كتاب الاجارة باب الاجارة الفاسدة ٣٠٨/٣ ، فتاوى عثمانيه ج٨ ص ١٢٤

په فتاوی محموديه کې ليکلي چې د غنمو ميده کولو په عِوض کې اُوړه ورکول صحيح نه دي ، البته که همدومره غله دده په رَضا ورنه کړشي نو دا صحيح ده . (۱)

د تريشر واله ته په مزدورۍ کې غنم ورکول

نن صبا زميندار د غنمو تَريشَر کولو په عِوض کې تريشَر واله ته په مزدورۍ کې غنم ورکوي ، نو ددې حکم دادی چې که زميندار د تريشَر واله ته اووايي چې زه به تاته په مزدورۍ کې د همدې غنمو نه غنم درکوم کوم چې تا تريشر کړي نو دا صورت د قفيزُالطحان په حکم کې داخلېږي دا ناجائز دی .

ليکن که زميندار د تريشَر واله سره د مطلقِ غنمو ورکولو خبره اوکړي او دا تعين ورسره او نه کړي چې زه به تاته په مزدورۍ کې د همدې غنمو نه درکوم کوم چې تا تريشر کړي نو بيا دا صورت جائز دی ، د تريشر کولو نه روستو اوس زميندار ته دا اجازت شته که دا د همدې تريشر شوو غنمو نه هغه ته غنم و رکوي ، او که نور غنم ورکوي ، دواړه ورته جائز دي .

(اِسْتَأْجَرَ بَغْلًا لِيَحْمِلَ طَعَامَهُ بِبَعْضِهِ أَوْ ثَوْرًا لِيَطْحَنَ بُرَّهُ بِبَعْضِ دَقِيقِهِ) فَسَدَتْ فِي الْكُلِّ ؛ لِأَنَّهُ اِسْتَأْجَرَهُ بِجُزْءٍ مِنْ عَمَلِهِ ، وَالْأَصْلُ فِي ذَلِكَ نَهْيُهُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ قَفِيزِ الطَّحَّانِ وَقَدَّمْنَاهُ فِي بَيْعِ الْوَفَاءِ. وَالْحِيلَةُ أَنْ يَفْرِزَ الْأَجْرَ أَوَّلًا أَوْ يُسَمِّيَ قَفِيزًا بِلَا تَعْيِينٍ ثُمَّ يُعْطِيَهُ قَفِيزًا مِنْهُ فَيَجُوزُ . (۲)

---

(۱) يَسْتَأْجِرُ إِنْسَانًا لِيَطْحَنَ لَهُ الْحِنْطَةَ بِنِصْفِ دَقِيقِهَا أَوْ ثُلُثِهِ أَوْ مَا أَشْبَهَ ذَلِكَ فَذَلِكَ فَاسِدٌ . وَالْحِيلَةُ فِي ذَلِكَ لِمَنْ أَرَادَ الْجَوَازَ أَنْ يَشْتَرِطَ صَاحِبُ الْحِنْطَةِ قَفِيزًا مِنَ الدَّقِيقِ الْجَيِّدِ وَلَمْ يَقُلْ : مِنْ هَذِهِ الْحِنْطَةِ . أَوْ يَشْتَرِطَ رُبُعَ هَذِهِ الْحِنْطَةِ مِنَ الدَّقِيقِ الْجَيِّدِ . لِأَنَّ الدَّقِيقَ إِذَا لَمْ يَكُنْ مُضَافًا إِلَى حِنْطَةٍ بِعَيْنِهَا يَجِبُ فِي الذِّمَّةِ وَالْأَجْرُ كَمَا يَجُوزُ أَنْ يَكُونَ مُشَارًا إِلَيْهِ يَجُوزُ أَنْ يَكُونَ دَيْنًا فِي الذِّمَّةِ ، ثُمَّ إِذَا جَازَ يَجُوزُ أَنْ يُعْطِيَهُ رُبُعَ دَقِيقِ هَذِهِ الْحِنْطَةِ إِنْ شَاءَ . كَذَا فِي الْمُحِيطِ. عالمگيري ج۴ ص ۴۴۴ کتاب الاجارة الفصل الثالث في قفيز الطحان ، شامي ج٦ ص ٥٦، ٥٧ باب الاجارة الفاسدة ، تبيين الحقائق باب الاجارة الفاسدة ج٥ ص ١٣٠ ، فتاوی محموديه ج٢٥ ص ١٨٧ اجارة فاسدة .

(۲) ردالمحتار علی الدرالمختار کتاب الاجارة باب الاجارة الفاسدة ۹/ ۷۹ ، فتاوی عثمانيه ج۸ ص ۱۲۳ .

يو څيز په مختلفو ريټونو (قيمتونو) خرڅول جائز دي

که يو دُکاندار يو څيز په يو کس باندې په يو ريټ خرڅوي ، يا همدا قِسم څيز په بل کس باندې په بل رِيټ خرڅوي نو دا جائز دی ، ځکه کله چې د بيع شرائط برابر وي او دواړه طرف راضي وي نو داسې بيع جائز ده .

دلته هم ددې دُکاندار د هر کس ځانله ځانله معامله ده ، او دواړه په دې قيمت باندې راضي دي نو دا جائز ده .

البته دُکاندار به دا څيز د خپل حَد نه زيات گران نه خرڅوي .

أَمَّا تَعْرِيْفُهُ فَمُبَادَلَةُ الْمَالِ بِالْمَالِ بِالتَّرَاضِيْ كَذَا فِي الْكَافِيْ . وَأَمَّا رُكْنُهُ فَنَوْعَانِ أَحَدُهُمَا الْإِيْجَابُ وَالْقَبُوْلُ . وَالثَّانِي التَّعَاطِي . وَهُوَ الْأَخْذُ وَالْإِعْطَاءُ . كَذَا فِي مُحِيطِ السَّرَخْسِيِّ . (۱)

د اِنټرنټ په ذريعه اخيستل او خرڅول جائز دي

فقهاء کرامو د خط و کتابت په ذريعه اخيستل خرڅول جائز کړي ، په داسې تَيعو کې مُرْسَلْ اِلَيْه (يعنی چاته چې خط ليږلې شوې وي هغه) ته د خط رسيدو مجلس به مجلسِ عقد وي ، لهذا که هغه په دې مجلس کې د مُرْسِلْ (يعنی خط ليږونکي) د بَيعې دا پيش کش قبول کړي نو ددې سره بيع پوره کيږي ، او دا جائز هم ده .

يا خاصکر په موجوده دَور کې خو اِنټرنټ د خط و کتابت يوه جديد او تيز ترينه ذريعه ده چې په دې کې د خط ليږلو سره سره يو بل په ټيلفون خبرې (Vice chatting) هم کولې شي ، او يو بل د ويډيو کيمرې په ذريعه براهِ راست کتلې هم شي ، لهذا اِنټرنټ د کاغذي خط نه زياته قوي ذريعه ده ، نو چې کله د خط و کتابت په ذريعه خريد و فروخت جائز دی نو د اِنټرنټ په ذريعه خو به په طريقِ اولی جائز وي .

والکتاب کالخطاب . وکذا الارسال . حتی اعتبر مجلس بلوغ الکتاب و اداء الرسالة . (۲)

(۱) الفتاوی الهندية کتاب البيوع الباب الاول ۲/۳ ، فتاوی عثمانيه ج۷ ص۲۱۸ .

(۲) الهداية کتاب البيوع ۲۰/۳ ، فتاوی عثمانيه ج۷ ص۱۰۰ .

ژوندي چرګان په تول (يعنى وزن) سره خرڅول جائز دي

اګر چې فقهاء کرامو د ژوندي څاروي په تول (وزن) کولو سره خرڅول ناجائز ليکلي، او ددې وجه يې دا بيان کړې چې ژوندې څاروې ساه اَخلي چې په دې سره دده وَزَن زياتيږي او کميږي، د صحيح وزَن پته يې نه لږي، نو ځکه فقهاؤ د وزن د جهالت په وجه ژوندې څاروې په تول کولو سره خرڅول ناجائز ګرځولي.

ليکن نن صبا فارَمي چرګان په تول سره خرڅيږي، او ددې رِواج عام شوې دی خو چې په دې کې په وزن کې کوم کمې يا زياتې کيږي خلق ددې لحاظ نه ساتي، او د خپل مينځي جګړې سبب نه ګرځي، نو ځکه ددې ژوندي چرګانو په تول (وزن) سره خرڅول جائز دي.

(وَمِنْهَا) أَنْ يَكُوْنَ الْمَبِيْعُ مَعْلُوْمًا وَثَمَنُهُ مَعْلُوْمًا عِلْمًا يَمْنَعُ مِنَ الْمُنَازَعَةِ. فَإِنْ كَانَ أَحَدُهُمَا مَجْهُوْلًا جَهَالَةً مُفْضِيَةً إِلَى الْمُنَازَعَةِ فَسَدَ الْبَيْعُ. وَإِنْ كَانَ مَجْهُوْلًا جَهَالَةً لَا تُفْضِيْ إِلَى الْمُنَازَعَةِ لَا يَفْسُد؛ لِأَنَّ الْجَهَالَةَ إِذَا كَانَتْ مُفْضِيَةً إِلَى الْمُنَازَعَةِ كَانَتْ مَانِعَةً مِنَ التَّسْلِيْمِ وَالتَّسَلُّمِ فَلَا يَحْصُلُ مَقْصُوْدُ الْبَيْعِ. وَإِذَا لَمْ تَكُنْ مُفْضِيَةً إِلَى الْمُنَازَعَةِ لَا تَمْنَعُ مِنْ ذٰلِكَ. فَيَحْصُلُ الْمَقْصُوْدُ. (١)

د کافر سره د نوکرۍ کولو حکم

نن صبا اکثر مسلمانان امريکې، برطانيې او جاپان ته د نوکرۍ د پاره لاړشي او هلته د کافرانو سره نوکران وي، نو ددې حکم دادی چې که په دې نوکرۍ کې د مسلمان تَذليل او سپکاوې کيده نو دا جائز نده، ځکه اسلام د مسلمانانو د عزت او عظمت ډير لحاظ ساتلی، لهذا مسلمان به د کافر سره داسې نوکري نه کوي چې په دې سره دده سپکاوې کيږي.

او که په دې نوکرۍ کې دده ذِلت او سپکاوې نه کيده نو بيا د مسلمان د کافر سره په نوکرۍ کولو کې څه قباحت نشته، اګر چې خلافِ اولی بيا هم ده.

(١) بدائع الصنائع كتاب البيوع فصل في شرائط الصحة ٥٩٢/٦، فتاوى عثمانيه ج٧ ص١٠٨.

قال العلامة ابوبكر الكاساني رحمه الله : وَلَوْ اِسْتَأْجَرَ ذِمِّيٌّ مُسْلِمًا لِيَخْدُمَهُ ذَكَرَ فِي الْأَصْلِ أَنَّهُ يَجُوزُ وَأَكْرَهُ لِلْمُسْلِمِ خِدْمَةَ الذِّمِّيِّ ، أَمَّا الْكَرَاهَةُ فَلِأَنَّ الاِسْتِخْدَامَ اِسْتِذْلَالٌ فَكَأَنَّ إِجَارَةَ الْمُسْلِمِ نَفْسَهُ مِنْهُ إِذْلَالًا لِنَفْسِهِ ، وَلَيْسَ لِلْمُسْلِمِ أَنْ يُذِلَّ نَفْسَهُ خُصُوصًا بِخِدْمَةِ الْكَافِرِ . (١)

په فتاوی عثمانيه کې ليکلي دي چې که د کافر سره په نوکرۍ کولو سره د اسلام او مسلمانانو توهين نه راتلو نو بيا جائز ده ، او که په دې نوکرۍ کولو سره د مسلمانانو يا د دين اسلام د توهين شائبه وه نو بيا دداسې نوکرۍ نه ځان ساتل په کار دي .

مسلم إذا آجر نفسه من الكافر ليخدمه جاز ، ويكره . وقال الفضلي : لايجوز فى الخدمة، وما فيه إذلال ، بخلاف الزراعة والسقي . (٢)

د تصنيف يا طباعت حقوق خرڅول جائز دي

نن صبا مُصنّفين او مُؤلفين يو کتاب اوليکي يا ددې کتاب دا مُسوّده يا ددې د طباعت حقوق په تاجرانو باندې په ګران قيمت خرڅوي نو ددې حکم دادی چې : ددې خرڅول جائز دي ، ځکه حق د تصنيف اګر چې د حُقوقِ مجرده ؤ سره تعلق لري ، ليکن د حقوقِ مجرّده ؤ دوه قِسمونه دي :

١ . هغه حقوق چې د هغې سره څه مالي مَنفعت تړلې وي لکه حقِ وظيفه وغيره .

٢ . هغه حقوق چې د هغې سره مالي مَنفعت نه وي تړلی لکه حقِ شُفعه وغيره

نو په شريعتِ اسلامي کې د مالي منفعت واله حقوقو نه د دَست بَرداری په عِوض کې مال اخيستل جائز دي . او د تصنيف سره هم په نن دَور کې مالي منفعت تړلې دی لهذا ددې اخيستل او خرڅول جائز دي ، د فِقهې په اِصطلاح کې ديته حَقِ اَسْبَقِيَتْ ويلې شي .

(١) بدائع الصنائع ج۴ ص ۱۸۹ فصل و اما شرائط الركن .

قال العلامة قاضيخان : مسلم آجر نفسه من نصراني ان استاجر لعمل غير الخدمة جاز ، و ان آجر نفسه للخدمة قال الشيخ الامام ابوبكر محمد بن الفضل لايجوز . وذكر القدوري انه يجوز يكره له خدمة الكافر . الفتاوى قاضي خان ج۳ ص ۱۸ كتاب الاجارات ، و مثله في خلاصة الفتاوى ج۳ ص ۱۴۹ كتاب الاجارات الفصل العاشر فى الحظر و الاباحة ، فتاوى حقانيه ج٦ ص ۲۵۵ .

(٢) خلاصة الفتاوى كتاب الاجارات الفصل العاشر فى الحظر والاباحة ۱۴۹/۳ .

قال الحصكفي رحمه الله : وَفِي الْأَشْبَاهِ لَا يَجُوزُ الْإِعْتِيَاضُ عَنِ الْحُقُوقِ الْمُجَرَّدَةِ كَحَقِّ الشُّفْعَةِ وَعَلَى هٰذَا لَا يَجُوزُ الْإِعْتِيَاضُ عَنِ الْوَظَائِفِ بِالْأَوْقَافِ . وَفِيهَا فِي آخِرِ بَحْثِ تَعَارَضَ الْعُرْفُ مَعَ اللُّغَةِ . اَلْمَذْهَبُ عَدَمُ اعْتِبَارِ الْعُرْفِ الْخَاصِّ لَكِنْ أَفْتَى كَثِيرٌ بِاعْتِبَارِهِ وَعَلَيْهِ فَيُفْتَى بِجَوَازِ النُّزُولِ عَنِ الْوَظَائِفِ بِمَالٍ . (۱)

د يو څيز د اخيستلو د پاره پيشګي روپۍ ورکول جائز دي

که يو کس د يو څيز د اخيستلو د پاره بائع ته د مخکې نه پيشګي روپۍ ورکړي نو متأخرينو فقهاؤ ديته جائز ويلي دي؛ ځکه د اخيستو په نيت سره د مخکې نه پيشګي روپۍ ورکول بيع نده بلکه د بيع وعده ده ، ځکه حقيقي بيع د مَبيعې وصول کولو نه روستو مُتحقق کيږي . لهذا دا به د بَيعِ تَعَاطِي په وجه صحيح کيږي ، او مُشتري ته به د خيارِ رُؤيت حق حاصل وي .

لما قال العلامة ابن عابدين رحمه الله : وَلَوْ أَعْطَاهُ الدَّرَاهِمَ . وَجَعَلَ يَأْخُذُ مِنْهُ كُلَّ يَوْمٍ خَمْسَةَ أَمْنَانٍ وَلَمْ يَقُلْ فِي الْاِبْتِدَاءِ اِشْتَرَيْتُ مِنْكَ يَجُوزُ وَهٰذَا حَلَالٌ وَإِنْ كَانَ نِيَّتُهُ وَقْتَ الدَّفْعِ الشِّرَاءَ ؛ لِأَنَّهُ بِمُجَرَّدِ النِّيَّةِ لَا يَنْعَقِدُ الْبَيْعُ . وَإِنَّمَا يَنْعَقِدُ الْبَيْعُ الْآنَ بِالتَّعَاطِي وَالْآنَ الْمَبِيعُ مَعْلُومٌ فَيَنْعَقِدُ الْبَيْعُ صَحِيحًا . (۲)

---

(۱) الدر المختار على رد المحتار ج۴ ص ۱٦ كتاب البيوع .

قال العلامة خالد اتاسي : اقول ماذكره من جواز الاعتياض عن الحقوق المجردة بمال ينبغي ان يجوز الاعتياض عن التعلي وعن حق الشرب وعن حق السيل بمال ... كما جاز النزول عن الوظائف و نحوها لاسيما اذا كان صاحب حق العلو فقيرا قد عجز عن اعادة علوه فلو لم يجز ذلك له على الوجه الذي ذكرناه يتضرر فليتأمل وليحرز . شرح مجلة الاحكام مادة ۲۱٦ ج۲ ص ۱۲۱ الفصل الثاني في بيع ما يجوز و ما لايجوز . و مثله في نظام الفتاوى ج۲ ص ۳۱۴ كتاب المعاملات ، فتاوى حقانيه ج٦ ص ۱۱۱ .

(۲) رد المحتار ج۴ ص ۵۱٦ مطلب البيع بالتعاطي . فتاوى حقانيه ج٦ ص ۲۸ .

قال العلامة سليم رستم باز رحمه الله : ويصح البيع بالتعاطي ... وصورته ان يتفق على الثمن ثم يأخذ المشتري المتاع ويذهب برضا صاحبه من غير ان يرفع الثمن او ان يرفع المشتري الثمن للبائع ويذهب بدون قبض المبيع فان البيع لازم على الصحيح . (١)

كه فاحشې ښځې يا كافر كوهي كنيستې وي د دې اوبه څكل جائز دي

كوم كوهي چې فاحشې ښځې يا كافر كنيستلې وي د داسې كوهي اوبه حلالې دي . د دې څكل او اودس پرې كول جائز دي . (٢)

په ناجائزه كارونو كې د استعماليدونكو دوايانو خرڅولو حكم

بعضې خلق ځنې دوايانې د ګناه په كارونو كې استعمالوي نو د داسې دوايانو حكم دادی چې : كومې دوايانې د ګناه د كارونو د پاره مُستقلاً نه وي جوړې شوی بلكه د نورو مقاصدو د پاره جوړې شوې وي خو (د بَد قِسمتی نه) ځنې خلق يې د ګناه په كارونو كې استعمالوي نو د داسې دوايانو تجارت كول او خرڅول جائز دي .

او كه دا په يقين يا ظنِ غالب سره معلومه شي چې دا دوايانې صرف د ګناه په كارونو كې استعماليږي نو بيا د داسې دوايانو تجارت او خرڅول ناجائز دي .

وَعُرِفَ بِهٰذَا أَنَّهُ لَا يُكْرَهُ بَيْعُ مَالَمْ تَقُمِ الْمَعْصِيَةُ بِهِ كَبَيْعِ الْجَارِيَةِ الْمُغَنِّيَةِ . (٣)

په كرائي باندې د نيول شوي دُكان يوه حصه بل كس ته په كرائي وركول

كه يو كس په اِجاره (يعنی كرائي) باندې يو دُكان نيولې وي بيا د دې دُكان يوه حصه بل كس ته په كرائي وركوي نو دا جائز ده ، خو په دې كې غټ دوه شرطونه دي :

---

(١) شرح المجلة للعلامة سليم رستم باز تحت المادة ١٧٥ ص ٧٩ ، ومثله في شرح المجلة للعلامة خالد الاتاسي تحت المادة ١٧٥ ج١ ص ٣٦ فتاوى حقانيه ج٦ ص ٢٨ .

(٢) امداد الفتاوى ج٤ ص ١٣٨ .

(٣) رد المحتار على الدر المختار كتاب الجهاد باب البغاة مطلب في كراهية ما تقوم المعصية بعينه ٦ /٤٢١ ، فتاوى عثمانيه ج٧ ص ١٧٠ .

۱. دا چې دې ددې بل کس نه کومه کرائي اخلي دا به ددې غونډ دُکان د کرائي نه زياته نه وي.

البته که دې کس په دې دُکان کې څه اضافي کار کړې وُ نو بيا ده ته دهغې بل کس نه اضافي کرايې هم اخيستل هم جائز دي.

۲. داسې چاته به د دُکان دا حصه په کرائي نه و رکوي چې د هغه په کسب کولو سره ددې دُکان تعمير ته نقصان رسي.

يجوز استئجار دار او حانوت بدون بيان من يسكنها ، ولا بيان ما يعمل فيها .
فللمستاجر ان يسكنها بنفسه او يسكنها غيره باجارة ، او اعارة ونحوهما .
وله ان يسكنها وحده ، او يسكن غيره معه ، ولوشرط عليه المؤجر ان يسكنها وحده .
وكذا كل مالا يختلف بالاستعمال ، فإنّ التقييد فيه باطل ، لانّه غير مفيد . (۱)

دزمکې قبضه پريخودلو په عوض کې روپۍ اخيستل ناجائز دي

نن صبا دا رواج دی چې کله د يو زميندار سره يوه زمکه ډيره موده په اجاره باندې وي يا چې کله د زمکې مالک دا زمکه خرڅوي نو زميندارې ورته نه پريږدي ، بلکه دقبضې پريخودلو په عوض کې ورنه زمکه يا څه روپۍ اخلي ، نو ددې شرعي حکم دادی چې:

دا روپۍ اخيستل ناجائز دي ، ځکه په عقدِ اجاره کې قانون دادی چې کله هغه معين وخت پوره شي نو عقدِ اجاره په خپله ختمه شي ، اوس که دا دواړه بيا راضي وو نو دوباره به عقدِ اجاره اوکړي ، خو که په دواړو کې يو هم راضي نه وُ نو مستأجِر به د مودې په ختميدو سره دا شی خپل مالک ته حواله کوي ، دده د پاره شرعًا دا جائز نه دي چې د قبضې پريخودلو په عوض کې ورنه روپۍ واخلي.

همدغه شان که د يو چا سره زمکه په قبضه کې وي ، او د زمکې مالک دا خرڅول غواړي نو هغه ته اختيار حاصل دی چې هر څنګه تصرّف په کې کوي نو کولې يې شي.

---

(۱) شرح المجلة لسليم رستم باز المادة ۵۲۲ كتاب الاجارة الباب السادس في انواع الماجور ص ۲۸۴ . فتاوی عثمانيه ج۸ ص ۶۵.

د قبضې پرېخودلو په عِوض کې د زميندار د پاره د روپو مطالبه کول ناجائز ده ، ځکه د مال اخيستلو د پاره شَرعي سبب په کار دی ، او موجوده د زميندارو د قبضې عُرف څه شرعي سبب نه دی .

وَأَمَّا الَّذِيْ يَنْفَسِخُ بِهِ عَقْدُ الْمُعَامَلَةِ فَأَنْوَاعٌ .....وَمِنْهَا اِنْقِضَاءُ الْمُدَّةِ . (١)

وَإِنْ كَانَ الشَّرْطُ شَرْطًا لَمْ يُعْرَفْ وُرُوْدُ الشَّرْعِ بِجَوَازِهِ فِي صُوْرَتِهِ وَهُوَ لَيْسَ بِمُتَعَارَفٍ إِنْ كَانَ لِأَحَدِ الْمُتَعَاقِدَيْنِ فِيْهِ مَنْفَعَةٌ أَوْ كَانَ لِلْمَعْقُوْدِ عَلَيْهِ مَنْفَعَةٌ وَالْمَعْقُوْدُ عَلَيْهِ مِنْ أَهْلِ أَنْ يَسْتَحِقَّ حَقًّا عَلَى الْغَيْرِ فَالْعَقْدُ فَاسِدٌ . (٢)

په پُوخ مَن سره لرګي اخيستل او بيا په کچه مَن خرڅول

که يو کس د ځنګل نه لرګي د پوخ مَن په حساب سره اخلي او بيا يې د کچه مَن په حساب سره خرڅوي نو دا صورت هلته جائز دی چې کله اخيستونکي ته دا معلومه وي چې دا په ما باندې د کچه مَن په حساب سره خرڅوي ، ځکه که اخيستونکي ته دا معلومه نه وي او دُکاندار هم ورته دا او نه وايي نو دا خو بيا دُهوکه ده چې ناجائز او حرام ده .

لهذا اخيستونکي ته دا ويل لازمي دي چې دا د کچه مَن په حساب سره په تا خرڅوم .

يا که په عُرف او په دغلته موجوده بازار کې همدا کچه مَن چليږي ، او اخيستونکي ته هم دا معلومه وي چې دلته همدا کچه مَن چليږي نو بيا په همدې کچه مَن خرڅول جائز دي .

ويجوز بإناء بعينه لا يعرف مقداره وبوزن حجر بعينه لا يعرف مقداره ، لأنّ الجهالة لاتفضي إلى المنازعة . (٣)

(١) بدائع الصنائع كتاب المعاملات فصل في المعاني التي تفسخ بها المعاملة ٨/ ٢٩١ ، ٢٩٢ .

(٢) كَذَا فِي الذَّخِيرَةِ . الفتاوى الهندية كتاب البيوع الباب العاشر مطلب في الشروط المفسدة ٣/ ١٣۴ . فتاوى عثمانيه ج٧ ص ١٢٢ .

(٣) الهداية كتاب البيوع كيفية انعقاد البيع ٣/ ٢٢ . فتاوى عثمانيه ج٧ ص ١٣٦ .

د ګيرې خريلو يا انګريزي ويښتانو جوړلو په عوض کې مزدوري اخيستل ناجائز ده

د حجامت يعنی نائِي تُوب پيشه کول څه قبيحه نده ، البته د ګيرې خريلو يا انګريزي ويښتانو جوړولو په عِوض کې مزدوري اخيستل ناجائز ده ، ځکه ګيره خريل يا انګريزي ويښتان جوړول حرام دي ، او د حرام کار په عوض کې أجرت اخيستل ناجائز دي .

خلاصه دا چې د هر خلافِ شرع کارونو کولو په عِوض کې أجرت اخيستل ناجائز دي .

قال العلامة طاهر بن عبدالرشيد البخاري رحمه الله : ولايجوز الإستيجار على شيء من الغناء والنوح والمزامير . (١)

قال العلامة المرغيناني رحمه الله : ولا يجوز الاستئجار على الغناء والنوح، وكذا سائر الملاهي. لأنه استئجار على المعصية، والمعصية لا تستحق بالعقد. (٢)

په فتاوى محموديه کې هم دا خبره ذکر ده چې ګيره خريل يا انګريزي ويښتان جوړول د ګناه کار دی ، ددې آمدني صحيح نده .

انّ الاعانة على المعصية حرام مطلقاً بنصّ القرآن ولكنّ الاعانة حقيقة هي ما قامت المعصية بعين فعل المعين ... (٣)

کوم نائِي چې ګيره خرائي هغه ته په کرايه دُکان ورکول ناجائز دی

د حجامت پيشه اګر چې ضروري ده ليکن په دې کې به د شرعي حدودو لحاظ ساتلې شي ، اوس که يو نائِي ګيره خرايي ، يابل خلافِ شرع کار په دُکان کې کوي نو داسې نائِي ته

---

(١) خلاصة الفتاوى ج٣ ص ١١٦ كتاب الاجارات جنس آخر في المتفرقات .

(٢) الهداية ج٣ ص ٣٠١ باب الاجارة الفاسدة ، ومثله في رد المحتار ج٦. ص ٥٥ باب الاجارة الفاسدة . فتاوى حقانيه ج٦ ص ٢٥٩ .

(٣) جواهر الفقه ج٢ ص ٤٤٧ تفصيل الكلام في مسئلة الاعانة على الحرام ، تفسير مظهري ج٣ ص ١٩ تحت الاية و لاتعاونوا على الاثم والعدوان . سورة المائدة ، احكام القرآن للقرطبي ج٣ ص ١٨ الجزء السادس طبع دارالفكر بيروت . فتاوى محمودية ج٢٥ ص ٢٧٣ .

په کرايه باندې دُکان ورکول صحيح ندي .

ځکه دا د يو چا سره د ګناه په کار کې مدد کول دي ، او دا په نص د قرآن کريم حرام دي ،

الله تعالى فرمايي : ﴿وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ﴾ . (١)، (٢).

ترجمه : او د يو بل سره د ګناه او ظلم په کارونو کې مدد مه کوئ .

په فتاوى رحيميه کې ذکر دي چې بَدکاره او د ګناه کار کوونکو خلقو ته کور يا دُکان په کرايه باندې ورکول صحيح ندي ، ځکه په دې کې دګناه په کار کې دچا سره مدد کول دي. (٣)

په کرايه باندې د دُکان نيولو په وخت د پګړۍ ورکولو حکم

نن صبا په کاروباري خلقو کې دا رِواج دی چې کله يو دُکان يا کور د چا نه په کرايه باندې اَخلي نو د ځای مالِکانو ته ډيرې روپۍ ورکوي چې په عُرف کې ديته پګړۍ وايي ، نو ددې حکم دادی چې : د پګړۍ دوه صورتونه دي :

١ . که چيرته دا کس د دُکان مالِک ته دا پګړۍ د رِشوت يا رَهن په شکل ورکوي نو دا ورکول او اخيستل دواړه ناجائز دي .

٢ . که چيرته دا پګړۍ د اُجرتِ مُعجّله په صورت کې وي (چې دا به په کرايه کې حسابيږي) نو بيا په دې کې څه قباحت نشته .

قال العلامة محمد خالد اتاسي رحمه الله : تلزم الاجرة بالتعجيل يعنى لو سلم المستأجر الاجرة نقدًا ملكها الآجر وليس للمستأجر إستردادها سواء كانت الاجارة منجزة او مضافة . (۴)

---

(١) سورة المائده آية ٢ .

(٢) فتاوى حقانيه ج٦ ص ٢٧٧ كتاب الاجارة .

(٣) فتاوى رحيميه ج٩ ص ٢٩١ .

(۴) مجلة الاحكام مادة ٤٦٧ ص ٢٦١ الفصل الثاني في بيان المسائل المتعلقة بسبب لزوم الاجرة وكيفية استحقاق الاجرة .

قال العلامة ابن نجيم رحمه الله : وَ فِي شَرْحِ الطَّحَاوِيِّ اَلْأُجْرَةُ لَا تَخْلُوْ إِمَّا أَنْ تَكُونَ مُعَجَّلَةً . أَوْ مُؤَجَّلَةً . أَوْ مُنَجَّمَةً ، أَوْ مَسْكُوْتًا عَنْهَا . فَإِنْ كَانَتْ مُعَجَّلَةً فَإِنَّ لَهُ أَنْ يَتَمَلَّكَهَا وَلَهُ أَنْ يُطَالِبَ بِهَا . وَإِنْ كَانَتْ مُؤَجَّلَةً فَلَيْسَ لَهُ أَنْ يُطَالِبَ إِلَّا بَعْدَ الْأَجَلِ . وَإِنْ كَانَتْ مُنَجَّمَةً فَلَهُ أَنْ يُطَالِبَ عِنْدَ كُلِّ نَجْمٍ . (١)

ددې مسئلې پوره تشريح په فتاوی حقانيه کتاب البيوع کې داسې ذکر ده چې :

په بعضې علاقو کې دا رِواج وي چې يو کس خپل دُکان بل چاته د اوږدې مودې د پاره په کرايه ورکوي نو د کرايه دار نه په يو ځل باندې ډيرې روپۍ واخلي چې ديته پګړۍ وايي . په دې پګړۍ ورکولو سره دا کرايه دار ددې حقدار شي چې تر ډيره اوږده موده پورې يا تر مرګه پورې به دا دُکان دده سره په کرايه وي ، دا کرايه دار بيا دا دُکان بل چاته هم په کرائي باندې ورکولې شي ، او که مالک ورنه واپس دا دُکان اخلي نو دا روپۍ به واپس ورکوي ،

نو ددې مُروّجه پګړۍ حکم دادی چې دا ناجائز ده ، ځکه دا خو نه نزول عن الحق دی ، او نه اُجرتِ مُعجّله دی ، بلکه دا صرف حَقِ مُجَرَّدَه خرڅول دي ، او دا ناجائز دی ، ځکه دا په رشوت کې داخل دی ، او رِشوت په نَص د قرآن کريم حرام دی .

البته که دا د پګړۍ روپۍ د يوې مُعيّنې مودې پورې پيشګي اُجرت وي ، او د مُعَيِّنې مودې پورې دده نه د دُکان کراي ختميږي نو دا بيا جائز دي ، ځکه دا په اِجاره کې شماريږي، او د اِجارې ټول اَحکام په دې جاري کيږي .

قال الدكتور وهبة الزحيلي رحمه الله : الحق المجرّد أو المحض : هو الذي لا يترك أثرا بالتنازل عنه صلحا أو إبراء ... فلا يجوز الاعتياض عنه كحق الولاية على النفس والمال وحق الشفعة . (٢)

---

(١) البحر الرائق ج٨ ص ٥ كتاب الاجارات ، ومثله في خلاصة الفتاوى ج٣ ص ١٠٣ كتاب الاجارة ، فتاوى حقانيه ج٦ ص ٢٦٥ .

(٢) الفقه الاسلامي و ادلته ج٤ ص ٢١ الحقوق المجردة وغير المجردة .

وقال العلامة الحصكفي : لَا يَجُوزُ الْإِعْتِيَاضُ عَنِ الْحُقُوقِ الْمُجَرَّدَةِ كَحَقِّ الشُّفْعَةِ . (۱)

په فتاوى محموديه كې هم ديته ناجائز ويل شوي . (۲)

په فتاوى عثمانيه كې ذكر دي : د پګړۍ دا روپۍ كومې چې د كرائې نه علاوه اخيستلې شي دا چونكه د يو خاص مادي شي په عِوض كې ندي بلكه دا د يو حقِ مُجرد يعنى د حقِ قبضې په عِوض كې اخيستلې شي ، حالانكه په شريعت كې د حقوقِ مجرده ؤ اخيستل او خرڅول ناجائز دي ، لهذا د پګړۍ دا روپۍ په رِشوت كې داخلې دي . ددې اخيستل شرعًا ناجائز دي .

لَا يَجُوزُ الْإِعْتِيَاضُ عَنِ الْحُقُوقِ الْمُجَرَّدَةِ كَحَقِّ الشُّفْعَةِ . (۳)

ترجمه : د حقوقِ مجرده ؤ په عوض كې څه شى اخيستل جائز ندي ، لكه د شفعې حق (ساقطولو په عوض كې چې روپۍ اخيستل جائز ندي)

البته ددې د جواز د پاره دا صورت كيدې شي چې د پګړۍ دا روپۍ په دُكان كې د يو مادي شي په عِوض كې اوګرځولې شي (يعنى دا په دُكان كې د موجود فرنيچر يا د بل شي عِوض اوګرځولې شي) نو بيا ددې اخيستل جائز دي . اګر چې ددې څيز قيمت كم وي او دا روپۍ زياتې وي نو بيا هم جائز دي ، ځكه چې د بائع او مشتري په رَضا مندۍ سره د يو شي قيمت هر څومره زيات مقرر شي په دې كې هيڅ حرَج نشته . (۴)

په اُوړي كې د شودو خرابيدو نه د بچ كيدلو د پاره په دې كې واوره اچول ناجائز دي

كه يو دُكاندار شوده (پۍ) خرڅوي او په اُوړي كې د شودو د خرابيدو نه د بچ كيدلو د

(۱) الدرالمختار على صدر رد المحتار ج۴ ص ۵۱۹ كتاب البيوع . فتاوى حقانيه ج۶ ص ۳۵ .

(۲) فتاوى محموديه ج۲۵ ص ۱۶۵ .

(۳) الدرالمختار على صدر رد المحتار ج۴ ص ۵۱۹ كتاب البيوع مطلب لايجوز الاعتياض عن الحقوق المجردة. فتاوى عثمانيه ج۷ ص ۲۰۳ .

(۴) فتاوى عثمانيه ج۸ ص ۲۰۸ .

پاره په دې کې وَاوره (يَخ) اچوي نو دا جائز ندي، ځکه په دې کې دا واوره ويلې کيږي او د شودو سره يو ځاى کيږي چې دا په مِلاوَټ او دُهوکه کې داخل دي.

البته د شودو د خرابيدو نه د بچ کيدو د پاره نورې ډيرې طريقې شته : مثلا دا شوده په فريزَر کې کيږدي، او که فريزَر نه وي نو بيا دې په يوه پاکه لِفافه کې واوره واچوي او د لفافې خُوله دې ټينګه اُوتړي او په دې شودو کې دې يې واچوي نو په دې سره به دا شوده هم يَخ وي او د واورې اُوبه به هم د شودو سره نه يو ځاى کيږي.

يا دې شوده په غټې لوخي کې واچوي او وَاوره دې په يو وړوکي لوخي کې واچوي، بيا دې دا وړوکې لوخې د شودو په دې غټې لوخي کې کيږدي نو په دې سره به شودو ته يَخ والې هم ورځي او د واورې اُوبه به ورسره هم نه ملاويږي.

قَالَ النبي صلى الله عليه وسلم : مَنْ غَشَّ فَلَيْسَ مِنَّا . (١)

د آزادو ښځو خرڅول ناجائز دي

په بعضو علاقو کې دا رِواج وي چې د لور يا خور په عِوض کې د مَهر په نوم ډيرې روپۍ واخلي، بيا په دې کې څه لږې روپۍ ددې د واده په جهيز (اسباب اخيستلو) کې اُولږوي، او نورې ټولې روپۍ په خپله استعمالوي نو دا ناجائز او حرامې دي.

ځکه په اسلام کې د آزاد کس خرڅول ناجائز دي.

بل دا چې په مهَر کې مبالغه کول هم بهتر ندي بلکه د متوسطې درجې مهر مقررول په کار دي، او دا به هم ددې ښځې حق وي.

په دې بعضو علاقو کې چې دا کومې روپۍ د مهر په نوم پلار اَخلي دا د ښځې د خرڅولو مُترادف دی، اګرچې په ظاهره دې ته د مهر نوم ورکولې شي.

لما قال العلامة التمرتاشي رحمه الله : بَطَلَ بَيْعُ مَا لَيْسَ بِمَالٍ كَالدَّمِ ، وَالْمَيْتَةِ ، وَالْحُرِّ . (٢)

(١) جامع الترمذي البيوع باب ماجاء في كراهية الغش في البيوع ١ /٣٨٧ ، صحيح مسلم رقم الحديث ١٠٢ كِتَابُ الإِيمَانِ بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ غَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا» . فتاوى عثمانيه لمولانا مفتي غلام الرحمن صاحب ج ٧ كتاب البيوع ص ١٩٠ .

(٢) تنوير الابصار على صدر رد المحتار ج٥ ص ٥٢ باب البيع الفاسد . .

قال علي بن ابي بكر المرغيناني رحمه الله : وإذا كان أحد العوضين أو كلاهما محرما فالبيع فاسد كالبيع بالميتة والدم والخنزير والخمر، وكذا إذا كان غير مملوك كالحر . (١)

د سَندرو (موسيقي) آلات اخيستل او خرڅول ناجائز دي

په اسلام کې سَندرې ويل او آوريدل ناجائز دي، لهذا کوم آلات چې بغير د څه تغير او تبديل نه د سَندرو او ډم ټوب دپاره استعماليږي نو ددې خريد و فروخت ناجائز دی، ځکه ددې په خرڅولو سره د ګناه په کارونو کې مدد کول لازميږي چې دا ناجائز دی.

لمال قال العلامة ابن عابدين رحمه الله : قُلْتُ : وَأَفَادَ كَلَامُهُمْ أَنَّ مَا قَامَتِ الْمَعْصِيَةُ بِعَيْنِهِ يُكْرَهُ بَيْعُهُ تَحْرِيمًا وَإِلَّا فَتَنْزِيهًا . نَهْرٌ . (قَوْلُهُ: نَهْرٌ) عِبَارَتُهُ : وَعُرِفَ بِهَذَا أَنَّهُ لَا يُكْرَهُ بَيْعُ مَالَمْ تَقُمِ الْمَعْصِيَةُ بِهِ كَبَيْعِ الْجَارِيَةِ الْمُغَنِّيَةِ وَالْكَبْشِ النَّطُوحِ . (٢)

قال العلامة ابن نجيم رحمه الله : أَنَّ مَا قَامَتِ الْمَعْصِيَةُ بِعَيْنِهِ يُكْرَهُ بَيْعُهُ وَمَا لَا فَلَا . وَلِذَا قَالَ الشَّارِحُ : إِنَّهُ لَا يُكْرَهُ بَيْعُ الْجَارِيَةِ الْمُغَنِّيَةِ وَالْكَبْشِ النَّطُوحِ . (٣)

د ګمراه کن کتابونو تجارت کول ناجائز دی

نن صبا بعضې خلق د بې دينۍ، فحاشۍ، شرک و بدعاتو، او فرضي ناولو کتابونه خرڅوي نو ددې تجارت کول ناجائز دی، ځکه په دې سره په معاشره کې فحاشي او بې ديني خوَريږي، او ددين نه د لرې کيدو سبب ګرځي، دغه وجه ده چې شريعتِ مُقدّسه کې مسلمانان دداسې کتابونو د مطالعې کولو او ددې د خرڅولو نه منع شوي.

البته د راسِخُ العلم علماؤ د پاره ددې کتابونو مطالعه کول جائز دي، ددې د پاره چې خلقو ته ددې مفاسد بيان کړي، او مخالفينو ته ددې ګمراهه خبرو جواب ورکړي.

(١) الهداية ج٣ ص٥٣ كتاب البيوع باب البيع الفاسد. فتاوی حقانيه ج٦ ص٥٥.

(٢) رد المحتار ج٤ ص٢٦٨ باب البغاة.

(٣) البحر الرائق ج٥ ص١٤٣ باب البغاة، ومثله في تنقيح الحامدية ج٢ ص١٥٣ كتاب الاجارة. فتاوی حقانيه ج٦ ص٤٦.

لما قال العلامة محمود آلوسي رحمه الله : واستدل بعضهم بالآية على القول بأن لهو الحديث الكتب التي اشتراها النضر بن الحارث على حرمة مطالعة كتب تواريخ الفرس القديمة وسماع ما فيها وقراءته وفيه بحث، ولا يخفى أن فيها من الكذب ما فيها . فالاشتغال بها لغير غرض ديني خوض في الباطل . (١)

قال العلامة عالم بن العلاء الانصاري رحمه الله : اذا اصاب المسلمون الغنائم وكان فيما اصابوا مصحف فيه شيء من كتب اليهود والنصارى .... فانه لاينبغي للامام ان يقسم ذلک في غنائم المسلمين مخافة انْ يقع في سهم رجل من المسلمين .... و بيعه من المشركين مكروه . (٢)

د ذي رُوح تصويرانو خرڅول او اخيستل ناجائز دي

د ذي رُوح (يعنى د روح واله څيز) تصويران جوړول او ددې خريد و فروخت ناجائز دى، او د ناجائز كاروبار ګټه هم حرامه وي .

إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ ثَمَنِ الدَّمِ، وَثَمَنِ الكَلْبِ، وَكَسْبِ البَغِيِّ، وَلَعَنَ آكِلَ الرِّبَا وَمُوكِلَهُ، وَالوَاشِمَةَ وَالمُسْتَوْشِمَةَ وَالمُصَوِّرَ . (٣)

قال العلامة ابن نجيم المصري رحمه الله : وَلَا يَجُوزُ عَلَى الْغِنَاءِ وَالنَّوْحِ وَالْمَلَاهِي ؛ لِأَنَّ الْمَعْصِيَةَ لَا يُتَصَوَّرُ اِسْتِحْقَاقُهَا بِالْعَقْدِ فَلَا يَجِبُ عَلَيْهِ الْأُجْرَةُ مِنْ غَيْرِ أَنْ يُسْتَحَقَّ عَلَيْهِ ؛ لِأَنَّ الْمُبَادَلَةَ لَا تَكُونُ إلَّا عِنْدَ الِاسْتِحْقَاقِ . (٤)

---

(١) تفسير روح المعاني ج٧ ص ٧٩ سورة المائده .

(٢) الفتاوى التاتارخانيه ج٥ ص ٣١٣ كتاب السير مسائل قسمة الغنائم . فتاوى حقانيه ج٦ ص ٤٧ .

(٣) صحيح البخاري رقم الحديث ٥٩٦٢ كِتَابُ اللِّبَاسِ بَابُ مَنْ لَعَنَ المُصَوِّرَ .

(٤) البحر الرائق ج٨ ص ٢٠ باب الاجارة الفاسدة . فتاوى حقانيه ج٦ ص ١١٦ .

د تصويرانو واله اخبار خرڅول

په اخبارونو کې عام طور باندې د مُلکي او غير مُلکي خبرونه ، تَبصرې او مفيد مضامين وي ، تصويرونه په دې کې ضِمنًا راغلي وي ، لهذا دداسې اَخباراتو په خرڅول کې څه قباحت نشته ، البته چې په کومو اَخبارونو او رِسالو کې خالِصه فحش تصويران وي ، او د دوی مقصد فحاشي خوَرول وي نو دداسې اَخبارونو خرڅول ناجائز دي .

السؤال عن الأخبار المحدثة في البلدة وغير ذلک ، المختار انه لابأس بالإستخبار والأخبار . (۱)

الامور بمقصادها . يعني ان الحکم الذي يترتب على امر يکون على مقتضى ما هو المقصود من ذلک الأمر . (۲)

د غلا څيز اخيستل ناجائز دي

اسلام انسان ته د پاکيزه او حلال رِزق ګټلو ترغيب ورکړی ، او د حرامو نه د بچ کيدلو تاکيد يې ورته کړی ، لهذا د بل چا مال بغير د هغه د اجازت او رَضامندۍ نه استعمالول شرعًا ناجائز او حرام دي ، که يو کس د بل چا نه څه شی په ظلم سره واخيست ، يا يې راپټ کړو ، او اخيستونکي ته دا معلومه وي چې دا شی د غصب يا غلا دی نو ده ته ددې څيز اخيستل ناجائز دي .

فَكُلُّ عَيْنٍ قَائِمَةٍ يَغْلِبُ عَلَى ظَنِّهِ أَنَّهُمْ أَخَذُوْهَا مِنَ الْغَيْرِ بِالظُّلْمِ وَبَاعُوْهَا فِي السُّوقِ فَإِنَّهُ لَايَنْبَغِي أَنْ يَشْتَرِيَ ذٰلِكَ وَإِنْ تَدَاوَلَتْهَا الْأَيْدِيْ . (۳)

---

(۱) خلاصة الفتاوى کتاب الکراهية ۳۷۸/۴ مکتبه رشيديه کوټه .

(۲) شرح المجلة لخالد الاتاسي المادة ۲ المقالة الثانية في بيان القواعد الفقهية ۱ /۱۳ ، فتاوى عثمانيه ج۷ ص ۱۷۲ .

(۳) الفتاوى الهندية کتاب الکراهية الباب الخامس والعشرون في البيع ۳۶۴/۵ ، فتاوى عثمانيه ج۱۰ ص ۱۷۲ المال الحرام ومصرفه .

البته چې چاته دا معلومه نه وي چې دا څيز د غلا دی نو بيا ده ته ددې استعمالول جائز دي.

وَمَا نُقِلَ عَنْ بَعْضِ الْحَنِيفَةِ مِنْ أَنَّ الْحَرَامَ لَا يَتَعَدَّى ذِمَّتَيْنِ . سَأَلْت عَنْهُ الشِّهَابَ ابْنَ الشَّلَبِيِّ فَقَالَ: هُوَ مَحْمُولٌ عَلَى مَا إِذَا لَمْ يَعْلَمْ بِذٰلِكَ. (١)

چې د چا ګټه حرامه وي د هغه نه څه څيز اخيستل

شرعي طور باندې د اخيستلو او خرڅولو معاملات د هغه چا سره په کار دي چې د هغه مال حلال او پاک وي، خو که د چا په ګټه کې حلال زيات وي او حرام کم وي نو د داسې کس سره معامله کول خېر دی، البته که د چا ګټه خالصه حرامه وي، يا د ده په ګټه کې حرام زيات وي او حلال کم وي نو د داسې کس نه څه شی اخيستل ناجائز دي.

وَفِى الْجُمْلَةِ أَنَّ طَلَبَ الْحَلَالِ مِنْ هٰذِهِ الْبِلَادِ صَعْبٌ وَقَدْ قَالَ بَعْضُ مَشَايِخِنَا : عَلَيْكَ بِتَرْكِ الْحَرَامِ الْمَحْضِ فِي هٰذَا الزَّمَانِ . فَإِنَّكَ لَا تَجِدُ شَيْئًا لَا شُبْهَةَ فِيهِ. (٢)

چې حرام مال انسان ته په ميراث کې راپاتې شي ددې د استعمالولو حکم

که يو کس ته په ميراث کې د خپل پلار وغيره نه داسې مال راپاتې شي چې په هغې کې حلال او حرام دواړه قسمه مال وي (يعنى د ده پلار حلال او حرام دواړه قسمه مال جمع کړې وي، او هغه ده ته په ميراث کې راپاتې شوې وي) نو ددې حکم دادی چې که دې کس ته دا يقيني معلومه وه چې دا مال حرام دی نو ده ته دا اخيستل ناجائز دي.

اوس که ده ته ددې حرام مال اصل مالک معلوم وي نو هغه ته به يې واپس کوي، او که مالک يې ورته نه وي معلوم نو د اصل مالک د طرفه به يې صدقه کړي.

او که ده ته دا يقيني نه وي معلوم چې دا مال حلال دی او که حرام ؟ نو بيا ددې اخيستل ده ته جائز دي.

---

(١) رد المحتار على الدرالمختار كتاب البيوع باب البيع الفاسد ٧ /٣٠١. فتاوى عثمانيه ج٧ ص ١٨٤ كتاب البيوع.

(٢) كَذَا فِي جَوَاهِرِ الْفَتَاوَى. الفتاوى الهندية كتاب الكراهية الباب الخامس والعشرون فى البيع ٥ /٣٦٤، فتاوى عثمانيه ج٧ ص ١١٣ كتاب البيوع.

وَالْحَاصِلُ أَنَّهُ إِنْ عَلِمَ أَرْبَابَ الْأَمْوَالِ وَجَبَ رَدُّهُ عَلَيْهِمْ . وَإِلَّا فَإِنْ عَلِمَ عَيْنَ الْحَرَامِ لَا يَحِلُّ لَهُ وَيَتَصَدَّقُ بِهِ بِنِيَّةِ صَاحِبِهِ . وَإِنْ كَانَ مَالًا مُخْتَلِطًا مُجْتَمِعًا مِنَ الْحَرَامِ وَلَا يَعْلَمُ أَرْبَابَهُ وَلَا شَيْئًا مِنْهُ بِعَيْنِهِ حَلَّ لَهُ حُكْمًا . (١)

که د يو کس پلار دهوکه او ملاوټ کوي ، د ځوي د پاره ددې ګټې نه د خوراک کولو حکم

دهوکه او ملاوټ کول شرعًا ډير مذموم عمل دی ، اسلام هيڅ کله ددې اجازت نه ورکوي ، اوس که يو ځوي ته دا ښه معلومه وي چې زما پلار په کارو بار کې ملاوټ او دهوکه کوي نو دا خو يقيني خبره ده چې د ملاوټ او دهوکې سره دا کومه زياتي ګټه چې حاصله شوې ده دا حلاله نده ، خو که د پلار اکثره آمدني حرامه نه وي نو بيا ددې ځوي د پاره په دې کور کې خوراک کول ، يا ددې نورشيان استعمالول جائز دي ·

البته د پلار سره د حُسنِ سلوک ډير تاکيد راغلی ، لهذا په نَرمه لهجه کې پوهه کول يې په کار دي چې ددې دهوکې او ملاوټ نه بچ شي ، د سخت کلامۍ او بې اَدبۍ نه ځان ساتل په کار دي، بلکه ده ته د هدايت دُعا په کار ده .

أَهْدٰى إِلَى رَجُلٍ شَيْئًا أَوْ أَضَافَهُ إِنْ كَانَ غَالِبُ مَالِهِ مِنَ الْحَلَالِ فَلَا بَأْسَ إِلَّا أَنْ يَعْلَمَ بِأَنَّهُ حَرَامٌ . فَإِنْ كَانَ الْغَالِبُ هُوَ الْحَرَامَ يَنْبَغِي أَنْ لَا يَقْبَلَ الْهَدِيَّةَ . وَلَا يَأْكُلَ الطَّعَامَ إِلَّا أَنْ يُخْبِرَهُ بِأَنَّهُ حَلَالٌ وَرِثْتُهُ أَوْ إِسْتَقْرَضْتُهُ مِنْ رَجُلٍ . (٢)

د پيپسي او ډيو په بوتلو کې سوډا واټر اچول او خرڅول ناجائز دي

نن صبا بعضې خلق د پيپسي او ډيو په بوتلو کې سوډا واټر واچوي او بيا يې د اَصلي پيپسي او اصلي ډيو په نوم خرڅوي ، دا کار دُهوکه او ناجائز دی ، په داسې طريقې سره مال

---

(١) رد المحتار على الدر المختار كتاب البيوع باب البيع الفاسد مطلب فيمن ورث مالا حراما ٧ / ٣٠١ ، فتاوى عثمانيه ج١٠ ص١٧٣ المال الحرام و مصرفه ./نوټ: همدغه شان مسئله په امداد الفتاوى ج٣ ص ١٣۴ کې هم ذکر ده

(٢) الفتاوى الهندية كتاب الكراهية الباب الثاني عشر في الهدايا ٥ /٣۴٢ . فتاوى عثمانيه ج١٠ ص ١٧٥ المال الحرام و مصرفه .

ګټل حرام دي.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ: أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ حَمَلَ عَلَيْنَا السِّلَاحَ فَلَيْسَ مِنَّا، وَمَنْ غَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا. (١)

د نسوارو استعمالولو حکم

نسوار چونکه د تمباکو نه جوړيږي، او د تمباکو استعمال في نفسه مباح او جائز دی، ځکه په دې کې نه نشه شته او نه مستي.

فَإِنَّهُ لَمْ يَثْبُتْ إِسْكَارُهُ وَلَا تَفْتِيرُهُ وَلَا إِضْرَارُهُ، بَلْ ثَبَتَ لَهُ مَنَافِعُ. فَهُوَ دَاخِلٌ تَحْتَ قَاعِدَةِ: اَلْأَصْلُ فِي الْأَشْيَاءِ الْإِبَاحَةُ. وَأَنَّ فَرْضَ إِضْرَارِهِ لِلْبَعْضِ لَا يَلْزَمُ مِنْهُ تَحْرِيمُهُ عَلَى كُلِّ أَحَدٍ. (٢)

البته د نسوارو د بدبويۍ په وجه په جُمات کې نورو مونځ ګزارو ته تکليف وي، بل دا چې په دې کې اِسراف او تبذير هم دی، او ورسره ورسره د طِبّي او ډاکټري اصولو په وجه دا صحت ته هم نقصاني دي، لهذا د دې پرېخودل بهتر دي.

إِذَا شَرِبَ الْمَاءَ وَغَيْرَهُ مِنَ الْمُبَاحَاتِ بِلَهْوٍ وَطَرَبٍ عَلَى هَيْئَةِ الْفَسَقَةِ حَرَامٌ. (٣)

علماؤ دا هم ليکلي چې کله د يو مُباح شي په استعمالولو سره بل ته تکليف رسي نو بيا د دې استعمالول مکروه دي، دغه رنګې نسوار هم دي چې که يو کس د مجلس د آدابو او صفائي لحاظ ساتي نو بيا مکروه نه دي، خو که د صفائي لحاظ نه ساتي او د ده د نسوارو په وجه بل ته تکليف رسي نو بيا د دې استعمالول مکروهه دي.

---

(١) صحيح مسلم رقم الحديث ١٦٤ (١٠١) كِتَابُ الْإِيمَانِ بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ غَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا».
فتاوى عثمانيه لمولانا مفتي غلام الرحمن صاحب ج ٧ ص ٢٢٢ كتاب البيوع.

(٢) رد المحتار ج٥ ص ٢٩٦ كتاب الاشربة.

(٣) رد المحتار ج٥ ص ٢٩٢ كتاب الاشربة. قال الشيخ محمد الكامل الطرابلسي رحمه الله: وقد حقق المتاخرون من اهل مذهبنا الحنفية انه ليس بحرام، وانما في تعاطيه الكراهية وقد قدمناه ان احسن ما قيل فيه قول الامير رحمه الله فاختلف فيه الدخان والورع تركه. الفتاوى الكاملية ص ٢٨٦ كتاب الحظر والاباحة مطلب في حكم شرب الدخان في مجلس قراءة القرآن. فتاوى حقانيه ج٥ ص ١٩٧ كتاب الاشربة.

(وَأَكْلُ نَحْوِ ثُومٍ) أَيْ كَبَصَلٍ وَنَحْوِهِ مِمَّا لَهُ رَائِحَةٌ كَرِيهَةٌ .... قُلْتُ: عِلَّةُ النَّهْيِ أَذَى الْمَلَائِكَةِ وَأَذَى الْمُسْلِمِينَ. (١)

هر قسمه نشه ئي شيان استعمالول ممنوع دي

که يو کس چَرس، بَنګ، اَفيون وغيره نَشه يِي شيان استعمالوي او په ده باندې ددې غلط اثر هم نه کيږي خو بيا هم ده ته دا د نشې شيان استعمالول ناجائز دي، فقهاؤ ددې شيانو په حُرمت باندې صراحت کړی.

(وَيَحْرُمُ أَكْلُ الْبَنْجِ وَالْحَشِيْشَةِ وَالْأَفْيُون) لِأَنَّهُ مُفْسِدٌ لِلْعَقْلِ وَيَصُدُّ عَنْ ذِكْرِ اللهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ. (٢)

لهذا ددې نَشه يِي شيانو استعمالول د عادي او غير عادي دواړو قِسمه خلقو د پاره ناجائز دي، بلکه عادتي کس د پاره دا واجب دي چې په قلاره قلاره په دې کې کمي راولي، او بيا يې آخِر پريږدي. وَيَجِبُ عَلَيْهِ التَّدْرِيْجُ فِي تَنْقِيْصِهِ شَيْئًا فَشَيْئًا. (٣)

د شرابو خرڅول ناجائز دي

شراب حرام او ګنده څيز دی، ددې حُرمت او نجاست په نصوصِ قطعيه سره ثابت دی، لهذا د يو مسلمان د پاره د شرابو اخيستل او خرڅول ناجائز دي.

وَلَا يَجُوْزُ بَيْعُهَا. لِأَنَّ اللهَ تَعَالَى لَمَّا نَجَّسَهَا فَقَدْ أَهَانَهَا، وَالتَّقَوُّمُ يُشْعِرُ بِعِزَّتِهَا. وَقَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ «إِنَّ الَّذِيْ حَرَّمَ شُرْبَهَا حَرَّمَ بَيْعَهَا وَأَكْلَ ثَمَنِهَا». (٤)

---

(١) رد المحتار على الدر المختار كتاب الصلاة باب ما يفسد الصلاة و مايكره فيها ٢/٤٣٥، فتاوى عثمانيه ج ١٠ ص ١٨ الاكل والشرب.

(٢) رد المحتار كتاب الاشربة ج٥ ص ٢٩٤.

(٣) رد المحتار كتاب الاشربة ج٥ ص ٤٠٨. وقال العلامة ابوبكر الحدار اليمني رحمه الله: ولايجوز اكل البنج والحشيشة والافيون وذلک کله حرام. الجوهر النيرة ج٢ ص ٢٧٠ كتاب الاشربة، ومثله في فتاوى الكاملية ص ٢٧٠ كتاب الاشربة. فتاوى حقانيه ج٥ ص ٢٠٠ كتاب الاشربة.

(٤) الهداية كتاب الاشربة انواع الاشربة المحرمة ٤/٤٩٧، فتاوى عثمانيه ج١٠ ص ١٦١ كسب الحلال والحرام.

د سګرټو کاروبار کول

په سګرټو کې تمباکو وي ، او تمباکو د نباتاتو يو قسم دى ، د اکثره علماؤ په نزد د تمباکو کرل اخيستل او خرڅول جائز دي ، ليکن دا بدبوداره دى او د طبي تحقيقاتو نه هم دا ثابته شوې ده چې په سګرټو کې د نفع په ځاى نقصان زيات دى ، او باقاعده د اشتهاراتو په ذريعه هم خلقو ته د دې نقصانات معلوم شوي ، لهذا د دې د کاروبار نه ځان ساتل بهتر دي.

وَلِلْعَلَّامَةِ الشَّيْخِ عَلِيِّ الْأُجْهُورِيِّ الْمَالِكِيِّ رِسَالَةٌ فِي حِلِّهِ نَقَلَ فِيهَا أَنَّهُ أَفْتَى بِحِلِّهِ مَنْ يُعْتَمَدُ عَلَيْهِ مِنْ أَئِمَّةِ الْمَذَاهِبِ الْأَرْبَعَةِ . قُلْتُ: وَأَلَّفَ فِي حِلِّهِ أَيْضًا سَيِّدُنَا الْعَارِفُ عَبْدُ الْغَنِيِّ النَّابُلُسِيُّ .... فَالَّذِي يَنْبَغِي لِلْإِنْسَانِ إِذَا سُئِلَ عَنْهُ .... أَنْ يَقُولَ هُوَ مُبَاحٌ، لَكِنَّ رَائِحَتَهُ تَسْتَكْرِهُهَا الطِّبَاعُ فَهُوَ مَكْرُوهٌ طَبْعًا لَا شَرْعًا .(١)

د غير مُسلمه ملکونو نه د راغلي خوراک څکاک د څيزونو استعمالولو حکم

د غير مُسلمو ملکونو نه چې د غوښې نه علاوه نور د خوراک يا څکاک کوم شيان راځي او په هغې کې حرام شيان (مثلا شراب ، د خنزير غوښه يا د خِنزير وازګه وغيره) شامل نه وي نو د دې شيانو خوراک او څکاک جائز دى.

خو د دې غير مُسلمه ملکونو نه راغلي غوښه استعمالول ناجائز ده ، ځکه دوى څاروې په اسلامي طريقې سره نه ذبح کوي.

البته که دوى د غوښو په ډبو باندې ليکلي وي چې دا څاروى په اسلامي طريقې سره ذبح شوى ، او يقيني همداسې وي نو بيا دا غوښه استعمالول جائز دي ، خو که د نورو قرينو او ذرائعو نه معلومه شوه چې دا يې هسې د دهوکې د پاره ورباندې ليکلي دي نو بيا دا غوښه استعمالول ناجائز دي.

(١) رد المحتار على الدر المختار كتاب الاشربة ١٠ /٣٦ ، فتاوى عثمانيه ج١٠ ص١٦٦ كسب الحلال والحرام

وفي الهندية : مَنْ أَرْسَلَ اجيرا له مَجُوسِيًّا أَوْ خَادِمًا فَاشْتَرَى لَحْمًا فَقَالَ : اِشْتَرَيْتُهُ مِنْ يَهُودِيٍّ أَوْ نَصْرَانِيٍّ أَوْ مُسْلِمٍ وَسِعَهُ أَكْلُهُ . وَإِنْ كَانَ غَيْرَ ذَلِكَ لَمْ يَسَعْهُ أَنْ يَأْكُلَ مِنْهُ. مَعْنَاهُ إِذَا كَانَ ذَبِيحَةَ غَيْرِ الْكِتَابِيِّ وَالْمُسْلِمِ . (۱)

قال العلامة فخر الدين حسن بن منصور رحمه الله : مُسْلِمٌ اِشْتَرَى لَحْمًا وَقَبَضَهُ فَأَخْبَرَهُ مُسْلِمٌ ثِقَةٌ أَنَّهُ ذَبِيحَةُ الْمَجُوسِيِّ. فَإِنَّهُ لَا يَنْبَغِي لِلْمُشْتَرِيْ أَنْ يَأْكُلَ وَلَا يُطْعِمَ غَيْرَهُ . لِأَنَّ الْمُخْبِرَ أَخْبَرَهُ بِحُرْمَةِ الْعَيْنِ وَبُطْلَانِ الْمِلْكِ . (۲)

په اجاره باندې د څاروي ساتلو حکم

په فتاوی حقانیه کې ذکر دي چې نن صبا دا رِواج دی چې یو مالدار کس یو څاروې (مثلا غوا ، میښه ، چیلۍ) واخلي ، بیا یې یو غریب کس ته ورکړي ، هغه ته ووایي چې: دا ته ساته ، کله چې ددې بچې اوشو هغه به زما او ستا په مینځ کې شریک وي ، نو ددې حکم دادی چې په دې صورت کې أجرت نامعلومه دی ، لهذا دا صحیح ندی . (۳)

په فتاوی محمودیه کې هم دې ته ناجائز ویل شوي ، او دایې هم لیکلي چې په داسې صورت کې به دا څاروی یا ددې بچې یا ددې شوده ټول د اصلِ مالک وي ، او د څاروي ساتونکې به صرف د اَجرِ مثل مستحق وي . (۴)

---

(۱) الفتاوى الهندية ج۵ ص ۳۰۸ ، ۳۰۹ كتاب الكراهية الباب الاول .

(۲) فتاوى قاضي خان على هامش الهندية ج۳ ص ۴۱٦ الباب السادس والعشرون ، ومثله في رد المحتار ج۵ ص ۲۲۳ كتاب الحظر والاباحة باب الاستبراء ، فتاوى حقانيه ج۵ ص ۳۲۹ .

(۳) فتاوى حقانيه ج٦ ص ۲۷۱ كتاب الاجارة .

(۴) فتاوى محمودية ج۲۵ ص ۱۹۰ اجاره فاسده ./ دَفَعَ بَقَرَةً إِلَى رَجُلٍ عَلَى أَنْ يَعْلِفَهَا وَمَا يَكُونُ مِنَ اللَّبَنِ وَالسَّمْنِ بَيْنَهُمَا أَنْصَافًا فَالْإِجَارَةُ فَاسِدَةٌ وَعَلَى صَاحِبِ الْبَقَرَةِ لِلرَّجُلِ أَجْرُ قِيَامِهِ وَقِيمَةُ عَلَفِهِ إِنْ عَلَفَهَا مِنْ عَلَفٍ هُوَ مِلْكُهُ لَا مَا سَرَحَهَا فِي الْمَرْعَى وَيَرُدُّ كُلَّ اللَّبَنِ إِنْ كَانَ قَائِمًا. وَإِنْ أُتْلِفَ فَالْمِثْلُ إِلَى حَقِّ الْمَالِكِ بِالصَّنْعَةِ . وَالْحِيلَةُ فِي جَوَازِهِ أَنْ يَبِيعَ نِصْفَ الْبَقَرَةِ مِنْهُ بِثَمَنٍ وَيُبْرِئَهُ عَنْهُ ثُمَّ يَأْمُرَ بِاتِّخَاذِ اللَّبَنِ وَالْمَصْلِ فَيَكُونُ بَيْنَهُمَا وَكَذَا لَوْ دَفَعَ الدَّجَاجَ عَلَى أَنْ يَكُونَ الْبَيْضُ بَيْنَهُمَا أَوْ بَزْرَ الْفَيْلَقِ عَلَى أَنْ يَكُونَ الْإِبْرَيْسَمُ بَيْنَهُمَا لَا يَجُوزُ وَالْحَادِثُ كُلُّهُ لِصَاحِبِ الدَّجَاجِ وَالْبَزْرِ. عالمكيري ج۴ ص ۴۴۵ كتاب الاجارة الفصل الثاني في قفيز الطحان .

البته ددې د جواز د پاره دا صورت کيدې شي چې مالدار کس به دا څاروې په روپو باندې واخلي ، ددې قيمت به معلوم کړي ، نيم قيمت به په دې مالدار راشي او نيم به په دې غريب راشي ، غريب به دا نيم قيمت او مني ، بيا به دا مالدار دې غريب ته دا نيم قيمت معاف کړي . اوس دا دواړه په دې څاروي کې شريک شو ، بيا به دا څاروې دې غريب ته ورکړي چې ته اوس ددې پرورَش کوه ، چې بچې يې اوشو هغه به زما او ستا په مينځ کې شريک وي، که غريب دا طريقه او منله نو اوس دا صورت جائز دی . (١)

د جواز دا صورت په شامي کې ليکلې شوې دی . (٢)

غوا يا ميښه په نيم کاره ساتل صحيح ندي

که يو کس بل چا ته د غوا يا ميښې بچې په نيم کاره ورکړو ، يعنې په دې شرط يې ورکړو چې هغه به دا بچې ساتي چې کله غټ شي او خرڅ يې کړي نو قيمت به د دواړو شريک وي نو ددې حکم دادی چې دا اِجاره د قفيزُ الطّحان په حکم کې ده ، دا اِجاره فاسده ده .

لعدم تعين الاجرة ، ولعدم تعين المدة . ځکه په دې کې أجرت او موده متعين نده .

دا څاروې به اوس دا اصلِ مالک وي، او دې ساتونکي ته به ددې ساتلو مزدوري ورکړې شي يا به جانبين د څاروي د ساتلو موده او مزدوري معلومه کړي (مثلا د دوه کالو په عوض کې به درله شل زره روپۍ درکوم) چې کله موده پوره شي نو يا به هغه معينه مزدوري ورکړي ، او يا د مزدورۍ په عِوض کې ورته د څاروي نيمه حصه هم ورکولې شي .

وفي الهندية : دَفَعَ بَقَرَةً إلى رَجُلٍ عَلى أَنْ يَعْلِفَهَا وَمَا يَكُونُ مِنَ اللَّبَنِ وَالسَّمْنِ بَيْنَهُمَا أَنْصَافًا فَالْإِجَارَةُ فَاسِدَةٌ وَعَلى صَاحِبِ الْبَقَرَةِ لِلرَّجُلِ أَجْرُ قِيَامِهِ وَقِيمَةُ عَلَفِهِ . إنْ عَلَفَهَا مِنْ عَلَفٍ هُوَ مِلْكُهُ لَا مَا سَرَحَهَا فِي الْمَرْعَى . (٣)

---

(١) فتاوى حقانيه ج٦ ص ٢٧١ كتاب الاجارة .

(٢) وَالحِيلَةُ فِي ذَلِكَ أَنْ يَبِيعَ نِصْفَ البَقَرَةِ مِنْ ذَلِكَ الرَّجُلِ وَنِصْفَ الدَّجَاجَةِ وَنِصْفَ بذرِ الْفُلَّيقِ بِثَمَنٍ مَعْلُومٍ حَتَّى تَصِيرَ الْبَقَرَةُ وَأَجْنَاسُهَا مُشْتَرَكَةً بَيْنَهُمَا فَيَكُونُ الحَادِثُ مِنْهَا عَلَى الشَّرِكَةِ . عالمكيري ج٢ ص ٣٣٥ كتاب الشركة في الباب الخامس في شركة الفاسدة ، فتاوى محموديه ج١٠ ص ١٩٣ .

(٣) الفتاوى الهندية ج۴ ص ۴۴۵ كتاب الاجارة الفصل الثالث في قفيز الطحان وماهو في معناه .

قال العلامة طاهر بن عبدالرشيد البخاري : وفي فتاوى النسفي رجل دفع بقرة الى رجل بالعلف منها صفة وهي التي بالفارسية كاونيم سود . بأن دفع على ما يحصل من اللبن والسمن بينهما نصفان فهذا فاسد . والحادث كله لصاحب البقرة . والاجارة فاسدة . (١)

نوټ : په فتاوى محمودية کې هم د ډيرو کتابونو په حواله په نيم کاره څاروي ورکولو ته ناجائز ويل شوي . (٢)

د کميشن اخيستو شرعي حيثيت

که چيرته يو کاريگر بل چاله د يو دُکاندار نه څه سامان واخلي او بيا دا دُکاندار دې کاريگر له کميشن (يعنى څه روپۍ) ورکړي نو ددې حکم دادی چې :

که دې کاريگر ددې دُکاندار نه دا سامان د عام بازار په نَرخ (ريټ) واخيست ، او د مخکې نه يې ددې دُکاندار سره د کميشن خبره هم نه وه کړی نو بيا ده ته کميشن اخيستل جائز دي ، ځکه دا د تجارت په اصولو کې داخل دي ، تاجران او دُکانداران د خپل تجارت عام کولو د پاره کاريگرو ته دا کميشن ورکوي .

(البته که دا کاريگر د دُکاندار نه کميشن واخلي او دُکاندار ددې کميشن په وجه بيا په ده باندې دا سامان گران خرڅوي ، او زُور يې دريم کس ته اُوځي نو بيا دا کميشن اخيستل جائز ندي) .

قال العلامة ابن عابدين رحمه الله : وَلَوْ قَضٰى حَاجَتَهُ بِلَا شَرْطٍ وَلَا طَمَعٍ فَأَهْدٰى إِلَيْهِ بَعْدَ ذٰلِكَ فَهُوَ حَلَالٌ لَا بَأْسَ بِهِ . وَمَا نُقِلَ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ مِنْ كَرَاهَتِهِ فَوَرَعٌ . (٣)

---

(١) خلاصة الفتاوى ج٣ ص ١١٤ كتاب الاجارات ومايتصل بهذا . ومثله في الفتاوى البزازية على هامش الهندية ج٥ ص ٣٧ كتاب الاجارة النوع الثالث في الدّواب . فتاوى حقانيه ج ٦ ص ٢٤٣ .

(٢) فتاوى محمودية ج٢٥ ص ١٩٢ اجارة فاسدة . عالمكيري ج٤ ص ٤٤٥ كتاب الاجارة فصل الثاني في قفيزالطحان و ماهو في معناه ، و عالمكيري ج٢ ص ٣٣٥ كتاب الشركة في الباب الخامس . شامي زكريا ج٦ ص ٥٠٤ كتاب الشركة فصل في الشركة الفاسدة ، تاتارخانيه ج٥ ص ٦٧٠ كتاب الشركة الشركة بالاعمال ، المحيط البرهاني ج٨ ص ٣٩٩ كتاب الشركة الفصل السادس الشركة بالاعمال .

(٣) رد المحتار ج٤ ص ٣٦٢ في اقسام الرشوة .

قال العلامة الكاساني رحمه الله : وَالْقِيَاسُ فِي اِسْتِئْجَارِ الظِّئْرِ بِطَعَامِهَا وَكِسْوَتِهَا أَنَّهُ لَا يَجُوزُ وَهُوَ قَوْلُ أَبِي يُوسُفَ وَمُحَمَّدٍ لِجَهَالَةِ الْأُجْرَةِ وَهِيَ الطَّعَامُ وَالْكِسْوَةُ . إِلَّا أَنَّ أَبَا حَنِيفَةَ اِسْتَحْسَنَ الْجَوَازَ بِالنَّصِّ ، وَهُوَ قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ {وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ} مِنْ غَيْرِ فَصْلٍ بَيْنَ مَا إِذَا كَانَتِ الْوَالِدَةُ مَنْكُوحَةً أَوْ مُطَلَّقَةً . وَقَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ {وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذٰلِكَ} أَيِ الرِّزْقُ وَالْكِسْوَةُ وَذٰلِكَ يَكُونُ بَعْدَ مَوْتِ الْمَوْلُودِ .... وَقَوْلُهُمَا: اَلْأُجْرَةُ مَجْهُولَةٌ مُسَلَّمٌ لٰكِنَّ الْجَهَالَةَ لَا تَمْنَعُ صِحَّةَ الْعَقْدِ لِعَيْنِهَا بَلْ لِإِفْضَائِهَا إِلَى الْمُنَازَعَةِ ، وَجَهَالَةُ الْأُجْرَةِ فِي هٰذَا الْبَابِ لَاتُفْضِي إِلَى الْمُنَازَعَةِ ؛ لِأَنَّ الْعَادَةَ جَرَتْ بِالْمُسَامَحَةِ مَعَ الْأَظْآرِ ، وَالتَّوْسِيْعُ عَلَيْهِنَّ شَفَقَةٌ عَلَى الْأَوْلَادِ فَأَشْبَهَتْ جَهَالَةَ الْقَفِيْزِ مِنَ الصُّبْرَةِ . (۱)

د زمکې د خرڅولو او اخیستلو په وخت کمِیشن اخیستل جائز دي

په شریعت کې د بائع او مشتري د طرفه یو کس وکیل نشي جوړیدی ، لیکن یو کس د دواړو د طرفه دَلال جوړیدې شي . په وکیل او دَلال کې غټ فرق دی ، ځکه وکیل ته په مَبیعه کې د جائز تَصرُف کولو حق حاصل وي ، او دَلال ته په مبیعه کې د هیڅ قِسمه تصرف حق حاصل نه وي ، د دَلال کار صرف دا وي چې دې مشتري ته صرف د اخیستلو ترغیب ورکوي .

لهذا که یو کس یو دُکان کلاؤ کړي ، او دې د زمکو اخیستل او خرڅول کوي نو ده ته داجائز دي چې د بائع او مشتري نه معلوم کمیشن واخلي ، البته دا خبره ضروري ده چې د کمیشن مِقدار به د مخکې نه معلوموي ، ددې د پاره چې بیا روستو جګړه جوړه نشي (دې به زیات کمیسشن غواړي ، او هغه به کم ورکوي) .

لما قال العلامة ابن عابدین رحمه الله : (قَوْلُهُ: يُعْتَبَرُ الْعُرْفُ) فَتَجِبُ الدَّلَالَةُ عَلَى الْبَائِعِ أَوِ الْمُشْتَرِيْ أَوْ عَلَيْهِمَا بِحَسَبِ الْعُرْفِ . (۲)

---

(۱) بدائع الصنائع ج۴ ص۱۹۳ کتاب الاجارة مطلب فیما یرجع الی المعقود علیه . فتاوی حقانیه ج٦ ص ۲۷۲

(۲) رد المحتار ج۴ ص۴٦ کتاب البیوع .

مفتي شفيع رحمه الله فرمائلي : اگر بائع يعنى مالک کي اجازت سے خود دَلال مال کو فروخت کرے تو اس کي اُجرت اولاً دلالي بائع کے ذمے ہے ، اور اگر محض کوشش کرنے والہ ہے اور معاملہ کرنے والہ ہے فروخت کرنے والہ خود بائع ہے تو عُرف اور رِواج کا اعتبار ہوگا ، رواج کے موافق جس کے ذمے دلالي ہوگي اس سے لينا جائز ہوگا . (١)

د دَلالۍ په عِوض اُجرت اخيستل

د دَلالۍ په عِوض اُجرت اخيستل اګرچې د فقهاؤ په نزد مختلف فيه دى مګر د څه مجبوريتونو په وجه فقهاؤ ددې دجواز فتوى ورکړې ، خو شرط دادى چې دا اُجرت به مُتعين وي ، او د نورو مفاسدو نه به خالي وي .

قال العلامة ابن عابدين رحمه الله : وَفِي الدَّلَّالِ وَالسِّمْسَارِ يَجِبُ أَجْرُ الْمِثْلِ ، وَمَا تَوَاضَعُوا عَلَيْهِ أَنَّ فِي كُلِّ عَشَرَةِ دَنَانِيرَ كَذَا فَذَاكَ حَرَامٌ عَلَيْهِمْ . وَفِي الْحَاوِي : سُئِلَ مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ أُجْرَةِ السِّمْسَارِ ، فَقَالَ : أَرْجُو أَنَّهُ لَا بَأْسَ بِهِ وَإِنْ كَانَ فِي الْأَصْلِ فَاسِدًا لِكَثْرَةِ التَّعَامُلِ وَكَثِيرٌ مِنْ هَذَا غَيْرُ جَائِزٍ ، فَجَوَّزُوهُ لِحَاجَةِ النَّاسِ إِلَيْهِ كَدُخُولِ الْحَمَّامِ . (٢)

قال العلامة طاهر بن عبدالرشيد البخاري : وفى الاصل اجرة السمسار و المغاري والحمامي والصكاک و مالاتقدير فيه للوقت ولامقدار لما يستحق بالعقد لكن للناس فيه حاجة جاز وان كان فى الاصل فاسدًا . (٣)

نوټ : د دَلالۍ د اُجرت د جواز فتوى خلافُ القياس ده ، فقهاؤ دا فتوى د عوامو د سهولت او حاجت د وجې ورکړې .

---

(١) امداد المفتين الشهير بفتاوى دارالعلوم ديوبند ج٢ ص ٨٢٥ كتاب الاجارة ، ومثله في تاليفات رشيديه ص ٤١٨ كتاب الاجارة . فتاوى حقانيه ج٦ ص ٣٢ .

(٢) رد المحتار ج٦ ص٦٣ باب الاجارة الفاسدة مطلب اجرة الدلال .

(٣) خلاصة الفتاوى ج٣ ص ١١٦ كتاب الاجارات جنس آخر فى المتفرقات ، ومثله فى الاشباه والنظائر ج٣ ص ١٣٠ كتاب الاجارات . فتاوى حقانيه ج٦ ص ٢٦٠ .

(قَوْلُهُ أَوْ مُدَّةٍ) إِلَّا فِيمَا اسْتَثْنَى: قَالَ فِي الْبَزَّازِيَّةِ : إِجَارَةُ السِّمْسَارِ وَالْمُنَادِي وَالْحَمَّامِيِّ وَالصَّكَّاكِ وَمَا لَا يُقَدَّرُ فِيهِ الْوَقْتُ وَلَا الْعَمَلُ تَجُوزُ لِمَا كَانَ لِلنَّاسِ بِهِ حَاجَةٌ وَيَطِيبُ الْأَجْرُ الْمَأْخُوذُ لَوْ قُدِّرَ أَجْرُ الْمِثْلِ. (١)

په فتاوی محمودیه کې هم لیکلي چې د دَلالۍ اُجرت اصلاً ناجائز دی ، لیکن د حاجت او عُرف په وجه فقهاؤ ددې اجازت ورکړی ، لهذا دبائع او مشتري دواړو نه د دَلالۍ روپۍ اخیستل صحیح دي. (٢)

په فتاوی محمودیه کې دا هم لیکلي چې که یو دَلال د ځاروي واله ته اووایي چې " زه به تاله دا ځاروي خرڅ کړم خو ته به ماته د هر ځاروي په خرڅولو سره مثلا پنځوس روپۍ راکوی " نو دا کمیشن یا اُجرت د دَلالۍ اخیستل جائز دی. (٣)

په غوائي باندې د غوا مَال کولو په عوِض کې اُجرت اخیستل ناجائز دی

بعضې خلق غوائي یا سَنډا ددې د پاره ساتي چې په دې سره غواګانې یا میخې مال کوي (یعنی غوائي په غوا خیجوي) ، بیا ددې مَال کولو په عوض کې معلومه مزدوري اخلي نو ددې مسئلې حکم دادی چې: دامزدوري اخیستل ناجائز ده ، ځکه د اُجرت د جواز د پاره دا ضروري ده چې د څه شي نه نفع حاصلولې شي دا به دده په مِلکیت کې وي ، او د غوا حمَل اخیستل (یعنی بلاربیدل) د هیچا په اختیار کې نشته.

---

(١) ردالمحتار ج٥ ص ٣٢ کتاب الاجارة. فتاوی حقانیه ج٦ ص ٢٨١.

(٢) سُئِلَ مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ أُجْرَةِ السِّمْسَارِ، فَقَالَ: أَرْجُو أَنَّهُ لَا بَأْسَ بِهِ وَإِنْ كَانَ فِي الْأَصْلِ فَاسِدًا لِكَثْرَةِ التَّعَامُلِ وَكَثِيرٌ مِنْ هَذَا غَيْرُ جَائِزٍ، فَجَوَّزُوهُ لِحَاجَةِ النَّاسِ إِلَيْهِ. شامي طبع کراچي ٦٣/٦ ، وشامي طبع زکریا ٨٧/٩ کتاب الاجارة باب ضمان الاجیر مطلب في اجرة الدلالة ، الاشباه والنظائر ص ١٤٨ الفن الثاني کتاب الاجارة . فتاوی محمودیة ج٢٥ ص ٢٨٦ . دلالی کے احکام.

(٣) سُئِلَ مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ أُجْرَةِ السِّمْسَارِ، فَقَالَ: أَرْجُو أَنَّهُ لَا بَأْسَ بِهِ وَإِنْ كَانَ فِي الْأَصْلِ فَاسِدًا لِكَثْرَةِ التَّعَامُلِ. شامي طبع کراچي ٦٣/٦ ، وشامي طبع زکریا ٨٧/٩ کتاب الاجارة باب ضمان الاجیر مطلب في اجرة الدلالة، مبسوط للسرخسي ج١٥ ص ١١٥ باب السمسار طبع دارالفکر بیروت ، الاشباه والنظائر ص ١٤٨ الفن الثاني کتاب الاجارة . فتاوی محمودیة ج٢٥ ص ٢٩٢ . دلالی کے احکام.

لهذا په دې باندې اُجرت اخيستل ناجائز دي . همدارنګې په احاديثو کې هم ددې نه سخته منع راغلې .

قال العلامة ابن نجيم رحمه الله : يَعْنِي لَا يَجُوزُ أَخْذُ أُجْرَةِ عَسْبِ التَّيْسِ لِقَوْلِهِ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ « إِنَّ مِنَ السُّحْتِ عَسْبَ التَّيْسِ وَمَهْرَ الْبَغِيِّ » وَلِأَنَّهُ عَمَلٌ لَا يَقْدِرُ عَلَيْهِ وَهُوَ الْإِحْبَالُ فَلَا يَجُوزُ أَخْذُ الْأُجْرَةِ عَلَيْهِ . وَلَا أَخْذُ الْمَالِ بِمُقَابَلَةِ الْمَاءِ وَهُوَ نَجِسٌ لَا قِيمَةَ لَهُ فَلَا يَجُوزُ . وَالْمُرَادُ هُنَا اِسْتِئْجَارُ التَّيْسِ لِيَنْزُوَ عَلَى الْغَنَمِ وَيُحْبِلَهَا بِأَجْرٍ ، أَمَّا لَوْ فَعَلَ ذَلِكَ مِنْ غَيْرِ أَجْرٍ لَابَأْسَ بِهِ لِأَنَّ بِهِ يَبْقَى النَّسْلُ . (١)

قال العلامة ابن عابدين رحمه الله : (قَوْلُهُ لَا تَصِحُّ الْإِجَارَةُ لِعَسْبِ التَّيْسِ) لِأَنَّهُ عَمَلٌ لَا يَقْدِرُ عَلَيْهِ وَهُوَ الْإِحْبَالُ. (٢)

په فتاوی محموديه کې هم دې اُجرت اخيستلو ته ناجائز ويل شوي .

وفى الفتاوى الهندية : وَلَا يَجُوزُ أَخْذُ عَسْبِ التَّيْسِ . (٣)

په فتاوى عثمانيه کې ليکلي چې دا اُجرت اخيستل ناجائز دی ، البته بغير د شرط لږولو نه که دې کس د غوائي مالِک ته احسانًا څه ورکړل نو دا جائز دي .

(لَا تَصِحُّ الْإِجَارَةُ لِعَسْبِ التَّيْسِ) وَهُوَ نَزْوُهُ عَلَى الْإِنَاثِ .... وَلَوْ أُخِذَ بِلَا شَرْطٍ يُبَاحُ . (۴)

---

(١) بحر الرائق ج٨ ص ١٩ باب الاجارة الفاسدة .

(٢) رد المحتار على الدر المختار كتاب الاجارة باب الاجارة الفاسدة ٩ /٧٥ ، ومثله فى الهداية ج٣ ص ٣٠٣ كتاب الاجارات . فتاوى حقانيه ج٦ ص ٢٥٦ كتاب الاجارة .

(٣) عالمكيري ج۴ ص ۴٥۴ كتاب الاجارة فى المتفرقات ، تبيين الحقائق للزيعلي ج٥ ص ١٢۴ كتاب الاجارة باب الاجارة الفاسدة ، درمختار ج٩ ص ٧٥ كتاب الاجارة باب الاجارة الفاسدة ، فتاوى محموديه ج٢٥ ص ١٩٧ .

(۴) رد المحتار على الدرالمختار كتاب الاجارة باب الاجارة الفاسدة ٩ /٧٥ ، فتاوى عثمانيه ج ٨ ص ١۴٨ الاجارة .

بل کس ته د دهوکې ورکولو د پاره د يو شي قيمت زياتول يا کمول

که يو کس يو څيز نه اخلي خو هسې اخيستونکي ته د دهوکې ورکولو د پاره ددې شي قيمت زياتوي . چې کله اخيستونکې دا شی ګران واخلي نو بيا دا دلال د خرڅوونکي نه ددې دهوکې په عوض کې څه روپۍ واخلي . نو دا روپۍ اخيستل ناجائز دي ، ځکه دا خو دهوکه ده ، او په احاديثو مبارکه ؤ کې ددې نه سخته منع راغلې .

عَنِ ابْنِ عُمَرَ . « أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنِ النَّجْشِ » . (١)

(وَ) كُرِهَ (النَّجْشُ) : أَنْ يَزِيْدَ وَلَا يُرِيْدَ الشِّرَاءَ أَوْ يَمْدَحَهُ بِمَا لَيْسَ فِيهِ لِيُرَوِّجَهُ. (٢)

د سمګلنګ په ذريعه د حاصل شوې ګټې حکم

که يو ملک په يو څيز باندې پابندي لږولې وي او يو کس غيرقانوني د سمګلنګ د لارې دا څيز راوړي نو ددې حکم دادی :

چې کله يو ملک يو قانون د معاشرتي حالاتو او مفاد عامه په وجه جوړ کړي او دا قانون د قرآن کريم او احاديثو مخالف نه وي ، او ددې په منلو کې دې ملک ته نفع رسي نو بيا په عوامو باندې ددې قانون منل ضروري دی ، ځکه د نه منلو په صورت کې په ملک کې بدامني پيدا کيږي ، او ددې ملک په معيشت باندې غلط اثر غورځي ، نو ځکه شريعت د سمګلنګ اجازت نه ورکوي .

خو بيا هم چې د سمګلنګ کاروبار په ذريعه کومه ګټه حاصله شوې وي ددې حکم دادی چې : که دې کس دداسې شيانو سمګلنګ کولو چې هغه شی حلال ؤ ، او ده په اخيستلو او خرڅولو کې د شرعي اصولو لحاظ ساتلې ؤ نو بيا د سمګلنګ کاروبار ګټه حلاله ده ، خو بيا هم ددې نه ځان ساتل بهتر دي .

(١) صحيح مسلم كِتَابُ الْبُيُوْعِ بَابُ تَحْرِيمِ بَيْعِ الرَّجُلِ عَلَى بَيْعِ أَخِيهِ، وَسَوْمِهِ عَلَى سَوْمِهِ، وَتَحْرِيمِ النَّجْشِ، وَتَحْرِيمِ التَّصْرِيَةِ رقم الحديث ١٣ (١٥١٦) .

(٢) در مختار على الشامي ج٧ ص ٣٠٥ باب البيع الفاسد ، عالمكيري ج٣ ص ٢١٠ كتاب البيوع الباب العشرون في البياعات المكروهة ، فتاوى محموديه ج٢٥ ص ٢٩١ دلالى كے احكام.

اِنَّ صَاحِبَ الْبَحْرِ ذَكَرَ نَاقِلًا عَنْ أَئِمَّتِنَا أَنَّ طَاعَةَ الْإِمَامِ فِي غَيْرِ مَعْصِيَةٍ وَاجِبَةٌ . (١)

په بَيع کې دا شرط لګول باطل دي چې " که ته دا څيز خرڅوې نو صرف په ما به يې خرڅوې "

بعضې خلق د يو شي خرڅولو په وخت دا شرط لګوي " چې کله ته دا څيز خرڅوې نوصرف په ما به يې خرڅوې ، په بل چا به يې نه خرڅوې " نو ددې حکم دادی چې دا بَيع فاسده ده ، ځکه په بيع کې داسې شرط لګول چې په هغې کې بائع يا مشتري يا مَبيعې ته فائده وي دا جائز ندي ځکه په دې سره دا بيع فاسديږي .

قَالَ العلامة الحصكفي رحمه الله : (وَ) لَا (بَيْعٌ بِشَرْطٍ) يَعْنِي الْأَصْلُ الْجَامِعُ فِي فَسَادِ الْعَقْدِ بِسَبَبِ شَرْطٍ (لَا يَقْتَضِيهِ الْعَقْدُ وَلَا يُلَائِمُهُ وَفِيهِ نَفْعٌ لِأَحَدِهِمَا أَوْ) فِيهِ نَفْعٌ (لِمَبِيعٍ) . (٢)

وفى الهندية : وَلَوْ بَاعَ شَيْئًا عَلَى أَنْ يَهَبَ لَهُ الْمُشْتَرِي أَوْ يَتَصَدَّقَ عَلَيْهِ أَوْ يَبِيعَ مِنْهُ شَيْئًا أَوْ يُقْرِضَهُ كَانَ فَاسِدًا . (٣)

د بَيع قبلَ القبض (يعنى د قبضه نه کولو نه مخکې د يو څيز خرڅولو) حکم

که يو کس د بل چا نه څه شی واخلي ، دا څيز تر اوسه مُشتري قبضه کړې نه وي بلکه اوس هم د بائع سره پروت وي ، څه وخت پس په بازار کې ددې څيز قيمت اُوخيجي ، بيا دوباره مشتري دا څيز په بائع ورخرڅ کړي او زياتي ګټه ورنه واخلي نو دا ناجائز دی .

ځکه په شريعتِ مُقدّسه کې په مَبيعه باندې د قبضې کولو نه مخکې دا څيز خرڅول ناجائز دي ، وجه داده چې په دې صورت کې مشتري ته په مَبيعه باندې قبضه نه وي حاصل ، نو دا په بَيْعُ الْمَنْقُوْلِ قَبْلَ الْقَبْضِ کې داخله ده ، او دا ناجائز ده .

---

(١) رد المحتار على الدر المختار كتاب القضاء مطلب طاعة الامام واجبة ٨ /١١٨ . فتاوى عثمانيه ج١٠ ص ١٦٨ كسب الحلال والحرام . وفتاوى عثمانيه ج٧ ص ٢٢٨ كتاب البيوع .

(٢) الدر المختار على هامش رد المحتار ج٤ ص ١٣٥ مطلب فى البيع بشرط الفاسد .

(٣) الفتاوى الهندية ج٣ ص ١٣٤ الباب العاشر فى الشروط التي تفسد البيع والتي لاتفسده ، فتاوى حقانيه ج٦ ص ١٢٣ .

وفي الهندية : فَنَقُوْلُ مِنْ حُكْمِ الْمَبِيعِ إِذَا كَانَ مَنْقُولًا أَنْ لَا يَجُوزَ بَيْعُهُ قَبْلَ الْقَبْضِ ..... وَأَمَّا إِذَا تَصَرَّفَ فِيهِ مَعَ بَائِعِهِ فَإِنْ بَاعَهُ مِنْهُ لَمْ يَجُزْ بَيْعُهُ أَصْلًا قَبْلَ الْقَبْضِ. (١)

قال العلامة ابن عابدين : وَهُوَ لَا يَصِحُّ بِهِ الْقَبْضُ ..... وَقَيَّدَ بِالْقَبْضِ؛ لِأَنَّ الْعَقْدَ فِي ذَاتِهِ صَحِيحٌ، غَيْرَ أَنَّهُ لَا يَجِبُ عَلَى الْمُشْتَرِي دَفْعُ الثَّمَنِ لِعَدَمِ الْقَبْضِ. (٢)

زمكه قَبْلَ الْقَبْض خرڅول جائز دي

اګر چې قَبْلَ الْقَبْض د يو شي خرڅول شرعًا ناجائز دي خو د اَحنافو په نزد باندې زمكه ددې حكم نه مُستثنی ده ، يعنی زمكه قَبلَ القبض خرڅول جائز دي . لهذا كه د پراپرټي واله قبل القبض زمكه خرڅوي نو دا جائز ده .

قال الشيخ عبدالرحمن الجزائري رحمه الله : أمّا بيع الأعيان غير المنقولة قبل قبضها كبيع الأرض والضياع والنخيل والدور ونحو ذلك من الأشياء الثابتة التي لا يخشى هلاكها فإنه يصح . (٣)

قال الشيخ ظفر احمد العثماني رحمه الله : والثالث لايجوز بيع مبيع قبل القبض الا الدور والارض قاله ابو حنيفة وابو يوسف رحمه الله . (٤)

د ښځو باريک لباس خرڅول

كوم شی چې بغير د تغير او تبديل نه د ګناه ذريعه وي د هغې اخيستل او خرڅول ناجائز دي ، لهذا د ښځو داسې نرۍ جامې خرڅول چې په هغې كې د هغې ټول بَدن ښكاري ، بې حيائي او عُرياني ورسره خوريږي داسې نرۍ جامې خرڅول ناجائز دي .

---

(١) الفتاوى الهندية ج٣ ص١٣ الفصل الثالث في معرفة المبيع والثمن والتصرف .

(٢) رد المحتار ج۴ ص۴٨ مطلب اشترى دارا ماجورة لايطالب بالثمن قبل قبضها . فتاوي حقانيه ج٦ ص١٢٣ .

(٣) الفقه على المذاهب الاربعة ج٢ ص٢٣۴ كتاب البيع مبحث التصرف فی المبيع .

(۴) اعلاء السنن ج١۴ ص٢٣٦ باب النهي عن بيع المشتري قبل القبض ، ومثله في بدائع الصنائع ج٥ ص١٨١ فصل في شرائط صحة البيع ، فتاوى حقانيه ج٦ ص١٠٥ .

ځکه په دې کې د زنانه و سره د ګناه په کار کې مدد کول دي.

البته که د دې نرۍ جامو سره زنانه نوره کپړه هم استعمالوي چې په دې سره د هغې بدن نه ښکاري نو بيا د دې خرڅول او زنانه و ته د دې استعمالول دواړه جائز دي.

مَا قَامَتِ الْمَعْصِيَةُ بِعَيْنِهِ يُكْرَه بَيْعُهُ تَحْرِيمًا وَ إِلَّا فَتَنْزِيهًا .... وقال ابن عابدين رحمه الله:

وَبَيْعُ الْمُكَعَّبِ الْمُفَضَّضِ لِلرَّجُلِ لِيَلْبَسَهُ يُكْرَهُ لِأَنَّهُ إِعَانَةٌ عَلَى لُبْسِ الْحَرَامِ. (١)

د انسان وينه اخيستل او خرڅول

د کوم شي اخيستل او خرڅول چې کيږي د هغې د پاره دا ضروري ده چې دا به مالِ مُتقوّم وي، او چې کوم شی مالِ مُتقوّم نه وي د هغې اخيستل او خرڅول ناجائز دي، د انسان وينه مالِ مُتقوّم نده ددې د وجې ددې خريد و فروخت شرعًا جائز ندی

بَطَلَ بَيْعُ مَا لَيْسَ بِمَالٍ كَالدَّمِ وَالْمَيْتَةِ . (٢)

البته که يو مريض ته د وينې کلک ضرورت وي او بغير د روپو نه وينه نه پيدا کيږي نو بيا دې اخيستونکي ددې د اخيستلو اجازت شته، خو خرڅوونکي ته بيا هم ددې دا روپۍ اخيستل حرامې دي.

اَلضَّرُورَاتُ تُبِيحُ الْمَحْظُورَاتِ . (٣)

ضرورت ممنوع شيان هم مباح کوي.

د انساني اندامونو خرڅول ناجائز دي

د انسان ټول اندامونه مُعزّز او محترم دي، لهذا ددې خرڅول جائز ندي، ځکه په دې سره ددې اندامونو سپک والې او ذِلت راځي. تر دې پورې چې که يو انسان سخت مجبوره شي او د ډير مجبوريت د وجې د بدن د اندامونو خرڅولو ضرورت راشي خو بيا هم ده ته ددې

(١) رد المحتار على الدر المختار كتاب الحظر والاباحة فصل في البيع ٩/٥٦١، ٥٦٢. فتاوى عثمانيه ج٧ ص ١٧٤ كتاب البيوع.

(٢) الدرالمختار على صدر رد المحتار كتاب البيوع باب البيع الفاسد ٧/٢٣٥.

(٣) محمد خالد الاتاسي شرح المجلة المادة ٢١، المقدمة المقامة الاولى ١/٥٥. فتاوى عثمانيه ج٧ ص ١٧٩ كتاب البيوع.

اَندامونو خرڅولو اِجازت نشته ، بلکه د مجبوريت په وخت کې الله ﷻ طرف ته متوجه کيدل په کار دي ، الله ﷻ به رَحم و کرم اوکړي او څه بله لار به رااُوباسي خو د اَندامونو خرڅول ناجائز دي .

ولا يجوز بيع شعور الإنسان ولا الانتفاع بها . لأنّ الآدمي مكرم لا مبتذل . فلا يجوز أن يكون شيء من أجزائه مهاناً ومبتذلا . (١)

په فتاوی محموديه کې دا هم ليکلي چې د بل چا سترګه ځان ته لګول يا د وجود اندامونه خرڅول ناجائز دي .

فَإِيْرَادُ الْعَقْدِ عَلَيْهِ وَابْتِذَالُهُ بِهِ وَإِلْحَاقُهُ بِالْجَمَادَاتِ إِذْلَالٌ لَهُ . أَيْ وَهُوَ غَيْرُ جَائِزٍ وَبَعْضُهُ فِي حُكْمِهِ وَصَرَّحَ فِي فَتْحِ الْقَدِيرِ بِبُطْلَانِهِ . قُلْتُ وَفِيْهِ أَنَّهُ يَجُوزُ اِسْتِرْقَاقُ الْحَرْبِيِّ وَبَيْعُهُ وَشِرَاؤُهُ وَ إِنْ أَسْلَمَ بَعْدَ الْإِسْتِرْقَاقِ . إِلَّا أَنْ يُجَابَ بِأَنَّ الْمُرَادَ تَكْرِيمُ صُورَتِهِ وَخِلْقَتِهِ . وَلِذَا لَمْ يَجُزْ كَسْرُ عِظَامِ مَيِّتٍ كَافِرٍ وَلَيْسَ ذَلِكَ مَحَلَّ الِاسْتِرْقَاقِ وَالْبَيْعِ وَالشِّرَاءِ . بَلْ مَحَلُّهُ النَّفْسُ الْحَيَوَانِيَّةُ فَلِذَا لَا يَمْلِكُ بَيْعَ لَبَنِ أَمَتِهِ فِي ظَاهِرِ الرِّوَايَةِ كَمَا سَيَأْتِي فَلْيُتَأَمَّلْ . (٢)

علماؤ تر دې پورې ليکلي چې که يو کس د مړ کيدو په وخت وصيت اوکړي چې زما د مرګ نه روستو زما سترګې يا نور اَندامونه بل ته اُولګوئ نو دده د وصيت باوجود بيا هم دا بل ته لګول ناجائز دي .

(وَلَا) يَجُوزُ (بَيْعُ شَعْرِ الْآدَمِيِّ وَلَا الِانْتِفَاعُ بِهِ وَلَا بِشَيْءٍ مِنْ أَجْزَائِهِ) لِأَنَّ الْآدَمِيَّ مُكَرَّمٌ غَيْرُ مُبْتَذَلٍ فَلَا يَجُوزُ أَنْ يَكُونَ شَيْءٌ مِنْ أَجْزَائِهِ مُهَانًا مُبْتَذَلًا . (٣)

---

(١) الهداية كتاب البيوع باب البيع الفاسد ٥٧/٣ . فتاوی عثمانيه ج٧ ص ١٧٩ .

(٢) شامي ج٣ ص ١٤٥ الانتفاع باجزاء الادمي لم يجز ، فتاوی عالمګيري ج٥ ص ٣٦٥ كتاب الكراهية الباب الثامن عشر في التداوي والمعالجات ، الدر المنتقي مع المجمع الانهر ٨٥/٣ كتاب البيوع باب البيع الفاسد ، البحر الرائق ٨١/٦ باب البيع الفاسد ، فتح القدير ٤٢٥/٦ كتاب البيوع باب البيع الفاسد ، فتاوی محمودية ج٢٧ ص ٣١٢ أعضاء انساني اور ان کي خريد و فروخت .

(٣) مجمع الانهر ٨٥/٣ كتاب البيوع باب البيع الفاسد ، المحيط البرهاني ٨١/٨ كتاب الكراهية والاستحسان الفصل التاسع عشر في التداوي والمعالجات ، البحر الرائق ٨١/٦ باب البيع الفاسد .

او په داسې وصيت باندې عمل کول هم جائز ندي .

أَحَدُهَا أَنْ يُوصِيَ بِمَا هُوَ مَعْصِيَةٌ عِنْدَنَا وَعِنْدَهُمْ كَالْوَصِيَّةِ لِلْمُغَنِّيَاتِ وَالنَّائِحَاتِ فَهٰذَا لَا يَصِحُّ إِجْمَاعًا . (١)

په کوم پروګرام کې چې ډول سورنا غړول شوي وي په هغې کې د شرکت حکم

په کوم پروګرام کې چې ډول سورنا غړول شوې وي ددې خوراک اګر چې حرام ندی ، ځکه د حرمت دارومدار د اصلِ مال په حرمت باندې دی ، البته په داسې پروګرام کې شريکيدل ندي په کار ، او داسې دعوت قبلول هم ندي په کار .

بيا خاصکر کوم کس چې د قوم مقتداء وي يعنی خلق دده پيروي کوي نو دداسې کس د پاره په دې پروګرام کې نه شريکيدل بهتر دي .

مَنْ دُعِيَ إِلَى وَلِيمَةٍ فَوَجَدَ ثَمَّةَ لَعِبًا أَوْ غِنَاءً فَلَا بَأْسَ أَنْ يَقْعُدَ وَيَأْكُلَ. فَإِنْ قَدَرَ عَلَى الْمَنْعِ يَمْنَعُهُمْ. وَإِنْ لَمْ يَقْدِرْ يَصْبِرْ .

وَهٰذَا إِذَا لَمْ يَكُنْ مُقْتَدًى بِهِ أَمَّا إِذَا كَانَ وَلَمْ يَقْدِرْ عَلَى مَنْعِهِمْ. فَإِنَّهُ يَخْرُجُ وَلَا يَقْعُدُ. وَلَوْ كَانَ ذٰلِكَ عَلَى الْمَائِدَةِ لَا يَنْبَغِي أَنْ يَقْعُدَ. وَإِنْ لَمْ يَكُنْ مُقْتَدًى بِهِ .

وَهٰذَا كُلُّهُ بَعْدَ الْحُضُورِ. وَأَمَّا إِذَا عَلِمَ قَبْلَ الْحُضُورِ فَلَا يَحْضُرُ لِأَنَّهُ لَا يَلْزَمُهُ حَقُّ الدَّعْوَةِ بِخِلَافِ مَا إِذَا هَجَمَ عَلَيْهِ لِأَنَّهُ قَدْ لَزِمَهُ . (٢)

---

(١) مجمع الانهر ۴۵۱/۴ باب وصية الذمي ، شامي زكريا ١٠ / ۴٠٣ ، ۴٠۴ فصل في وصايا الذمي وغيره ، البحرالرائق ۴۵۵/۸ كتاب الوصايا باب وصية الذمي . فتاوى محمودية ج٢٧ ص ٣٢٦ اعضاء انساني اور ان كي خريد و فروخت .

(٢) الفتاوى الهندية ج٥ ص ٣۴٣ كتاب الكراهية الباب الثاني عشر في الهدايا والضيافات ، درمختار مع الشامي زكريا ج٩ ص ٥٠١ كتاب الحظر والاباحة فصل في الاكل ، بحرالرائق ج٨ ص ١٨٨ كتاب الكراهية فصل في الاكل والشرب .

وَإِنْ عَلِمَ الْمُقْتَدٰى بِهِ بِذٰلِكَ قَبْلَ الدُّخُولِ، وَهُوَ مُحْتَرَمٌ يَعْلَمُ أَنَّهُ لَوْ دَخَلَ يَتْرُكُونَ ذٰلِكَ فَعَلَيْهِ أَنْ يَدْخُلَ وَإِلَّا لَمْ يَدْخُلْ. (۱)

د بې نمازه او سُود خُور د دَعوت قبلولو حکم

د قاعدې په طور دا خبره واورئ : که یو کس ته دا معلومه شي چې د فلانکي کس خوراک حرام دی نو دداسې کس د کور خوراک هم حرام دی ، او که دا معلومه شي چې دده خوراک حلال دی نو بیا دده د کور خوراک خوړل جائز دي .

او که د هغه خوراک د حلال او حرام نه د مشترکه آمدنۍ وي نو بیا په کې د غالِب اِعتبار دی : که حلال په کې غالِب وُ نو جائز دی، او که حرام په کې زیات وو نو بیا ناجائز دی .

اوس دا خبره چې د بې نمازه او سُود خور سړي دعوت قبلول ځنګه دي ؟ نو ددې حکم دادی : که انسان ته دا معلومه شي چې که زه دده دعوت قبول نه کړم نو په دې سره دده اِصلاح کیږي ، او د ګناهونو نه اَوړي نو بیا د دوی دَعوت قبلول ندي په کار . او که د دوی د دعوت نه قبلولو نه فِتنه پیدا کیده نو بیا د دوی دعوت قبلول په کار دي .

أَهْدٰى إِلَى رَجُلٍ شَيْئًا أَوْ أَضَافَهُ إِنْ كَانَ غَالِبُ مَالِهِ مِنَ الْحَلَالِ فَلَا بَأْسَ إِلَّا أَنْ يَعْلَمَ بِأَنَّهُ حَرَامٌ . فَإِنْ كَانَ الْغَالِبُ هُوَ الْحَرَامَ يَنْبَغِي أَنْ لَا يَقْبَلَ الْهَدِيَّةَ . وَلَا يَأْكُلُ الطَّعَامَ إِلَّا أَنْ يُخْبِرَهُ بِأَنَّهُ حَلَالٌ وَرِثْتُهُ أَوْ إِسْتَقْرَضْتُهُ مِنْ رَجُلٍ . (۲)

د حرام کاروبار واله کس هدیه قبلول

که د یو کس اکثره مال حلال وي نو دده هدیه قبلول جائز دي ، او که اکثره مال یې حرام وي نو بیا دده هدیه قبلول ناجائز دي .

---

(۱) عالمګیري ج۵ ص ۳۴۳ الباب الثاني عشر في الهدايا والضيافات من كتاب الكراهية ، مجمع الانهر ج۴ ص ۲۱۷ كتاب الكراهية فصل في المتفرقات ، زيلعي ج٦ ص ۱۳ كتاب الكراهية فصل في الاكل . فتاوی محموديه ج۲۷ ص ۱۰۴ ضيافت کا بیان .

(۲) الفتاوی الهندية كتاب الكراهية الباب الثاني عشر في الهدايا والضيافات ۵ /۳۴۲ . مجمع الانهر ج۴ ص ۱۸٦ كتاب الكراهية فصل في الكسب ، بزازية على الهندية ج٦ ص ۳٦۰ كتاب الكراهية ، فتاوی محموديه ج۲۷ ص ۱۲۰ ضيافت کا بیان .

لَا يُجِيبُ دَعْوَةَ الْفَاسِقِ الْمُعْلِنِ لِيَعْلَمَ أَنَّهُ غَيْرُ رَاضٍ بِفِسْقِهِ، وَكَذَا دَعْوَةُ مَنْ كَانَ غَالِبُ مَالِهِ مِنْ حَرَامٍ مَا لَمْ يُخْبِرْ أَنَّهُ حَلَالٌ، وَبِالْعَكْسِ يُجِيبُ مَا لَمْ يَتَبَيَّنْ عِنْدَهُ أَنَّهُ حَرَامٌ. كَذَا فِي التُّمُرْتَاشِيِّ. (١)

د حلال او حرام مخلوط مال نه دعوت کول

ددې مسئلې څو صورتونه دي:

که د يو کس سره دوه حصې مال حرام وي او يوه حصه حلال وي او دې دعوت اوکړي نو ددا سې کس دعوت قبلول منع دي.

وَكَاسِبُ الْحَرَامِ أَهْدَى إِلَيْهِ أَوْ أَضَافَهُ وَغَالِبُ مَالِهِ حَرَامٌ لَا يَقْبَلُ، وَلَا يَأْكُلُ مَا لَمْ يُخْبِرْهُ أَنَّ ذٰلِكَ الْمَالَ أَصْلُهُ حَلَالٌ وَرِثَهُ أَوِ اسْتَقْرَضَهُ. (٢)

که دده سره نيم مال حلال وي او نيم حرام، نو ددا سې کس د دعوت قبلولو نه هم پرهيز په کار دی.

وَإِنْ كَانَ غَالِبُ مَالِهِ حَلَالًا لَا بَأْسَ بِقَبُولِ هَدِيَّتِهِ وَالْأَكْلِ مِنْهَا. كَذَا فِي الْمُلْتَقَطِ. (٣)

---

(١) عالمگيري ٥/٣٤٣ كتاب الكراهية الباب الثاني عشر في الهدايا والضيافات، بزازيه على هامش الهندية ج ٦ ص ٣٦٣ كتاب الهبة، فتاوى محمودية ج٢٥ ص ٤٨٠ هبه اور هديه كے احكام.

أَهْدَى إِلَى رَجُلٍ شَيْئًا أَوْ أَضَافَهُ إِنْ كَانَ غَالِبُ مَالِهِ مِنَ الْحَلَالِ فَلَا بَأْسَ إِلَّا أَنْ يَعْلَمَ بِأَنَّهُ حَرَامٌ. فَإِنْ كَانَ الْغَالِبُ هُوَ الْحَرَامَ يَنْبَغِي أَنْ لَا يَقْبَلَ الْهَدِيَّةَ. وَلَا يَأْكُلَ الطَّعَامَ إِلَّا أَنْ يُخْبِرَهُ بِأَنَّهُ حَلَالٌ وَرِثْتُهُ أَوِ اسْتَقْرَضْتُهُ مِنْ رَجُلٍ. الفتاوى الهندية كتاب الكراهية الباب الثاني عشر في الهدايا والضيافات ٥ /٣٤٢.

(٢) عالمگيري ٥/٣٤٣ كتاب الكراهية الباب الثاني عشر في الهدايا والضيافات، فتاوى خانيه ج٣ ص ٤٠٠ كتاب الحظر والاباحة مايتعلق بالضيافة، فتاوى بزازيه ج٦ ص ٣٦٠ كتاب الكراهية الرابع في الهدية، فتاوى محموديه ج٢٧ ص ١٢٦ ضيافت كا بيان.

(٣) عالمگيري ٥/٣٤٣ كتاب الكراهية الباب الثاني عشر في الهدايا والضيافات، مجمع الانهر ج٤ ص ١٨٦ كتاب الكراهية فصل في الكسب، فتاوى بزازيه ج٦ ص ٣٦٠ كتاب الكراهية الرابع في الهدية، فتاوى محموديه ج٢٧ ص ١٢٥ ضيافت كا بيان.

که دده سره دوه حصې مال حلال وي او يوه حصه حرام وي نو دداسې کس دعوت قبلول جائز دي ، خو احتياطًا د نه قبلولو ګنجائش هم شته .

وَفِي الرَّوْضَةِ : يُجِيبُ دَعْوَةَ الفَاسِقِ ، وَالوَرَعُ أَنَ لَا يُجِيبَهُ . (١)

د زياتې ګټې د پاره ذخيره اَندوزي کول

که خلقو ته د غلې (غنم ، جوار وغيره) ضرورت وي ، او په دې وخت کې يو کس ډيره غله اَخلي او ذخيره کوي يې ، ددې د پاره چې ګرانه شي او زه يې خرڅه کړم نو ګټه به ډيره اوکړم ، نو دا ذخيره اَندوزي کول اِحتکار دی او دا شرعًا حرام دی .

البته که خلقو ته د غَلې ضرورت نه وي ، په بازار کې په آسانۍ سره خلقو ته ملاوېږي نو بيا د ډيرې ګټې د پاره يو شې ذخيره کول خير دی .

لما ورد فى الحديث : عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اَلْجَالِبُ مَرْزُوقٌ ، وَالْمُحْتَكِرُ مَلْعُوْنٌ . (٢)

و قال العلامة برهان الدين المرغيناني رحمه الله : ويكره الاحتكار في أقوات الآدميين والبهائم إذا كان ذلك في بلد يضر الاحتكار بأهله وكذلك التلقي. فأما إذا كان لا يضر فلا بأس به . (٣)

د جَعلي سنَدُونو په وجه د حاصلې شوې نوکرۍ د تنخواه حکم

دا واضحه خبره ده چې اَجيرِ خاص ته اُجرت دده د عمل په عِوض کې ملاوېږي ، لهذا که

---

(١) عالمګيري ٥/٣۴٣ کتاب الکراهية الباب الثاني عشر في الهدايا والضيافات .

وَإِنْ كَانَ غَالِبُ مَالِهِ حَلَالًا لَا بَأْسَ بِقَبُولِ هَدِيَّتِهِ وَالْأَكْلِ مِنْهَا. كَذَا فِي الْمُلْتَقَطِ . عالمګيري ٥/٣۴٣ کتاب الکراهية الباب الثاني عشر في الهدايا والضيافات . فتاوى محموديه ج٢٧ ص ١٢٦ ضيافت کا بيان .

(٢) سنن ابن ماجه رقم الحديث ٢١٥٣ كِتَابُ التِّجَارَاتِ بَابُ الْحُكْرَةِ وَالْجَلَبِ .

(٣) الهداية ج۴ ص ۴٧٠ کتاب الکراهية فصل فى البيع ، ومثله في بدائع الصنائع ج٥ ص ١٢٩ کتاب الاستحسان . فتاوى حقانيه ج٦ ص ٣٩ .

يو کس ته يو کار سپارَل شوې وي او دې په هماغه مقرر وخت کې د هغې کار په کولو قادِر وي نو داسې کس ته دا اُجرت اخيستل جائز دي.

اوس که يو کس د جَعلي سنَدونو په ذريعه يوه نوکري حاصله کړه، او دې ددې کار په کولو قادر وي نو بيا ده ته دا تنخوا اخيستل حلال دي، ليکن د جَعلي سنَدونو په ذريعه نوکري حاصلول ناجائز او حرام دي، ځکه په داسې طريقې سره نوکري حاصلولو کې به خامخا انسان دروغ وايي، دهوکه به کوي، او د بل په حق به قبضه اچوي، چې دا هر يو غټ جُرم دی.

ليکن که په دې کس کې ددې سپارل شوي کار کولو صلاحيت نه وي نو بيا د جَعلي سنَدونو په وجه د حاصلې شوې نوکرۍ تنخواه هم ده ته جائز نده. (۱)

د لارو په هوټلو کې د ډرائيورانو د پاره مفت خوراک کول

په دې غټو لارو کې چې کومې هوټلې وي، ډرائيوران چې دوی ته د سوَرلو ګاډې د خوراک کولو د پاره اُودروي نو د هوټل واله مالِکان د ګاډي په ډرائيور باندې مفت خوراک کوي، نو ددې حکم دادی چې:

که د هوټل واله د ګاډي په مسافرو باندې د عام معمول مطابق روټۍ خوَړه او د عام معمول موافق قيمت يې ورنه اخيسته نو بيا ددې ډرائيور د پاره دا مفت خوراک کول جائز دی، ځکه دا ډرائيور د دَلال په شان دی، دې هم دې هوټل واله د پاره ګاک پيدا کوي، او د دَلال د پاره اُجرت اخيستل جائز دي.

وَفِي الْحَاوِي: سُئِلَ مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ أُجْرَةِ السِّمْسَارِ. فَقَالَ: أَرْجُوْ أَنَّهُ لَا بَأْسَ بِهِ وَإِنْ كَانَ فِي الْأَصْلِ فَاسِدًا لِكَثْرَةِ التَّعَامُلِ. (۲)

ليکن که د هوټل واله په ډرائيور باندې مفت خوراک کولو، خو ددې په عِوض کې يې دې نورو مسافرو ته بې کاره خوراک په ګران قيمت ورکول لکه نن صبا چې په هوټلو کې

(۱) فتاوی عثمانيه ج۸ ص ۸۵ الاجارة.

(۲) رد المحتار على الدر المختار كتاب الاجارة باب ضمان الاجير ۹ /۸۷.

همدا حالت دی نو بیا ډرائیور ته مفت خوراک خوړل ناجائز دي ، ځکه دا په رِشوت کې داخل دی ، (او په شریعت کې د رِشوت نه سخت ممانعت راغلی). (١)

انعامي بانډز اخیستل سُود او جواري ده

نن صبا په بازار کې انعامي بانډز خرڅیږي ، ډیر خلق یې واخلي بیا صرف د یو څو کسانو نومونه راوُخیجي او نور ټول محروم شي ، ددې حکم دادی چې دا په سُود او جوارۍ کې داخل دي . لهذا ددې اخیستل او خرڅول ، او یا دا اِنعام اخیستل ناجائز دي .

قال الله تعالى : ﴿ وَأَحَلَّ اللهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبٰوا ﴾ . (٢)

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوْا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطٰنِ فَاجْتَنِبُوْهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ﴾ . (٣)

قال العلامة الجصاص الرازي رحمه الله : وَلَا خِلَافَ بَيْنَ أَهْلِ الْعِلْمِ فِي تَحْرِيْمِ الْقِمَارِ وَأَنَّ الْمُخَاطَرَةَ مِنَ الْقِمَارِ . (٤)

په فتاوی عثمانیه کې هم د پرائز بانډ (Prize Bonds) د حُرمت د پاره ډیر وجوهات ذکر شوي . (٥)

د اِنعامي سکیمونو یا اِنعامي ټکټونو اخیستل او خرڅول ناجائز دي

په دې اِنعامي سکیمونو او انعامي ټکټونو باندې د جوارۍ تعریف صادِق راځي ، لهذا ددې کاروبار شرعًا ناجائز دی ، چاته چې په انعام کې دا قِسمه روپۍ ملاؤ شوې وي نو دده د پاره (د ثواب د نیت نه بغیر) ددې روپو صدقه کول واجب دي .

---

(١) فتاوی عثمانیه ج٨ ص١٨٧ الاجارة .

(٢) سورة البقرة آية ٢٧٥

(٣) سورة المائده اية ٩٠ .

(٤) الاحكام القرآن ج١ ص ٣٢٩ البقرة . و مثله فی الهداية ج٣ ص ١٣١ كتاب الحوالة ، فتاوی حقانيه ج٦ ص٢٠٨ .

(٥) فتاوی عثمانيه ج ٧ ص ٢٩٠ .

قال العلامة الحصكفي رحمه الله : اِكْتَسَبَ حَرَامًا وَاشْتَرٰى بِهِ .... تَصَدَّقَ بِالرِّبْحِ وَإِلَّا لَا وَهٰذَا قِيَاسٌ . وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ كِلَاهُمَا سَوَاءٌ وَلَا يَطِيْبُ لَهُ . (١)

وفى الهندية : كَانَ الْمَالُ بِمُقَابَلَةِ الْمَعْصِيَةِ فَكَانَ الْأَخْذُ مَعْصِيَةً وَالسَّبِيلُ فِي الْمَعَاصِي رَدُّهَا وَذٰلِكَ هَاهُنَا بِرَدِّ الْمَأْخُوذِ إِنْ تَمَكَّنَ مِنْ رَدِّهِ بِأَنْ عَرَفَ صَاحِبَهُ . وَبِالتَّصَدُّقِ بِهِ إِنْ لَمْ يَعْرِفْهُ . (٢)

د بينک د سُود د روپو حکم

کوم خلق چې په سُودي بينکونو کې روپۍ ږدي ، نو اول خو دوی ته په دې سُودي بينکونو کې روپۍ ايخودل ندي په کار ، او که چا په کې مجبورًا د حفاظت د پاره ايخي وي نو چې د بينک د طرفه ده ته کومه سُودي گټه ملاوېږي دا به د بينک واله ته نه پرېږدي ، بلکه دا به د هغوی نه راواخلي ، او د ثواب د نيت نه بغير به يې په فقيرانو او مسکينانو باندې تقسيم کړي .

قال العلامة الحصكفي رحمه الله : كَمَا لَوْ غَصَبَ عَبْدًا وَآجَرَهُ فَنَقَصَ فِي هٰذِهِ الْإِجَارَةِ .... وَإِنِ اسْتَغَلَّهُ فَنَقَصَهُ الِاسْتِغْلَالُ أَوْ آجَرَ الْمُسْتَعَارَ وَنَقَصَ ضَمِنَ النُّقْصَانَ وَتَصَدَّقَ بِمَا بَقِيَ مِنَ الْغَلَّةِ وَالْأُجْرَةِ .

قال العلامة ابن عابدين رحمه الله : وَيُؤْمَرُ أَنْ يَتَصَدَّقَ بِهَا لِاسْتِفَادَتِهَا بِبَدَلٍ خَبِيْثٍ وَهُوَ التَّصَرُّفُ فِي مَالِ الْغَيْرِ . (٣)

قال العلامة ابن البزاز رحمه الله : ولو بلغ المال الخبيث نصابًا لايجب فيه الزكوة لان الكل واجب التصدق . (٤)

---

(١) الدر المختار على هامش رد المحتار ج۴ ص ٢١٩ مطلب اذا اكتسب حراما ...

(٢) الفتاوى الهندية ج٥ ص ٣۴٩ الباب الخامس عشر فى الكسب كتاب الكراهية . فتاوى حقانيه ج٦ ص ٢١۴

(٣) الدر المختار ورد المحتار ج٦ ص ١٨٨ كتاب الغصب .

(۴) البزازية على هامش الهندية ج۴ ص ٨٦ كتاب الزكوة الفصل الثالث فى المصرف ، فتاوى حقانيه ج٦ ص ١٩٧ .

په حرامې طريقې سره د حاصل شوي مال حکم

کوم مال چې په رشوت يا نورو حرامو طريقو سره حاصل شوې وي نو په اسلامي شريعت کې ددې حکم دادی چې که ددې حرام مال اصل مالک معلوم وُ نو هغه ته به يې واپس کوي، او که مالک يې معلوم نه وُ نو د ثواب د نيت نه بغير به يې صدقه کوي.

او که ده ته د حرام مال مقدار معلوم نه وُ (چې د ما سره څومره حرام مال دی؟) نو تحرّي به اوکړي، يعنی اندازه به اولږوي، د تحرّي نه پس چې ده څومره مال اَندازةً حرام راجمع کړې وي نو که ددې اصلِ مالکان معلوم وو هغوی ته به يې واپس کړي، او که مالکان يې معلوم نه وو نو بغير د نيت د ثواب نه به هغومره مال په فقيرانو تقسيم کړي.

عَلَيْهِ دُيُونٌ لِأُنَاسٍ شَتَّى لِزِيَادَةٍ فِي الْأَخْذِ وَنُقْصَانٍ فِي الدَّفْعِ فَلَوْ تَحَرَّى ذٰلِكَ وَتَصَدَّقَ عَلَى الْفُقَرَاءِ بِثَوْبٍ قُوِّمَ بِذٰلِكَ يَخْرُجُ عَنِ الْعُهْدَةِ. (۱)

په سُود باندې قرضه ورکول ناجائز ده

په سُود باندې قرضه ورکول شرعي طريقې سره قطعًا حرامه ده، په دې کې د هيچا اختلاف نشته، په قرآن مجيد او احاديثو کې صراحةً ددې ممانعت راغلې دی، الله تعالی فرمايي: ﴿ وَأَحَلَّ اللهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبٰوا ﴾. (۲)

ترجمه: الله تعالی تجارت حلال کړې دی او سُود يې حرام کړې دی. (۳)

چاته د کاروبار د پاره قرض ورکول او مُعينه ګټه ورنه اخيستل ناجائز ده

که يو کس بل چاته د کاروبار د پاره قرض ورکړي او ورسره دا شرط اُولږوي چې ماته به ددې لسمه حصه ګټه راکوی نو د قرض په عِوض کې دا منافع مقررول ناجائز او سُود دی.

---

(۱) الفتاوی الهندية كتاب الكراهية الباب الخامس والعشرون فی البيع ۵/ ۳٦٧ . فتاوی عثمانيه ج۱۰ ص ۱۷۹ المال الحرام ومصرفه .

(۲) سورة البقرة آية ۲۷۵ .

(۳) فتاوی حقانيه ج٦ ص ۱۹۸ .

قال العلامة ابن عابدين رحمه الله : (قَوْلُهُ كُلُّ قَرْضٍ جَرَّ نَفْعًا حَرَامٌ) أَيْ إِذَا كَانَ مَشْرُوطًا كَمَا عُلِمَ مِمَّا نَقَلَهُ عَنِ الْبَحْرِ . (١)

قال العلامة قاضي ثناء الله رحمه الله : قوله : وَحَرَّمَ الرِّبٰوا : والمعنى ان الله تعالى حرم الزيادة في القرض على القدر المدفوع . (٢)

بِيمه (اِنشورنس) ناجائز دی

(**نوټ**: په بِيمه کې ډير خلق مبتلاء دي نو ځکه دا مسئله تفصيلاً ليکم . د بِيمې متعلق زه يوه خبره هم د ځان نه نه ليکم بلکه هره خبره مې د معتمدو فتاوٰ نه راجمع کړی . ابوالشمس عفي عنه)

په **فتاوی حقانيه** کې ليکلي چې : نن صبا بعضې کمپنۍ د بيمه کاروبار کوي ، ددې حکم دادی چې بيمه په سُود او جوارۍ کې داخل ده ، او دا ناجائز ده .

دبيمې طريقه کار دا وي چې يو کس په هره مياشت کې يو معين مِقدار روپۍ د يو معين وخت مثلا دوه کالو يا درې کالو د پاره د بيمه کمپنۍ سره جَمع کوي ، کمپني دا روپۍ په هر قِسمه کاروبار کې لږوي که هغه د سُود وي يا بل کار کې . ددې په عِوض کې ده ته سالانه ګټه هم راځي . اوس که دا کس دا ماهانه قِسطونه پوره کړي نو د بيمه کمپنۍ واله دا ټولې روپۍ سره د ډيرې زياتې ګټې ده ته ورکوي ، او که د قِسطونو پوره کولو نه مخکې دا کس په څه حادِثه کې مړ شي نو بيا دا کمپني دده په وارثانو صرف هغه کس ته په لکونو لکونو روپۍ ورکوي د چا نوم چې دې کس دې کمپنۍ واله ته ورکړې وي .

بيا ددې بيمې مختلف صورتونه دي (لکه د ژوند بيمه " Life insurance " يعنی لائف اِنشورنس ، د اَملاکو بيمه ، د ذِمه وارۍ بيمه ، د ګاډي بيمه) خو په دې ټولو صورتونو کې سُود او جواري راځي چې دا ناجائز ده . (٣)

---

(١) ردالمحتار ج٥ ص١٦٦ باب الربوا مطلب كل قرض جر نفعا ...

(٢) تفسير مظهري ج١ ص ٢٩٩ سورة البقرة ، ومثله في احكام القرآن للجصاص ج٢ ص ١٨٩ سورة البقرة ، فتاوی حقانيه ج٦ ص١٩٩ .

(٣) فتاوی حقانيه ج٦ ص ٢٢٠ .

په **فتاوى عثمانيه** کې ذکر دي: اګر چې د بیمه کمپنۍ واله دا خبره مشهوره کړی چې:

"بیمه د تعاون او مدد کولو یو نظام دی چې د دې مقصد د حوادثو او آسماني آفتونو نه د متأثره کیدونکو خلقو مدد کول دي"

خو لیکن دا صرف د دې کمپنۍ دَعوې دي، بلکه د دوی اصل مقصد د سُود او جوارۍ کاروبار ته ترقي ورکول دي، د مصیبت زده خلقو امداد کول د دوی مقصد هرګز نه دی. (۱)

په مذکوره فتاوی کې دا هم لیکلي چې دا د اسلامي فِقهې مشهوره قاعده ده:

وَالْعِبْرَةُ فِي الْعُقُوْدِ لِلْمَقَاصِدِ وَالْمَعَانِيْ لَا لِلْأَلْفَاظِ وَالْمَبَانِيْ. (۲)

په عقودو او معاهدو کې اصل اِعتبار مقاصدو ته وي، د الفاظو اعتبار نه وي.

ځکه که په عقودو کې اصل اعتبار الفاظو ته ورکړې شي نو بیا به ډېر ناجائز کارونه (د غوَرو زیرو الفاظو په وجه) جائز کړې شي، حالانکه دا صحیح نه ده.

په فتاوی عثمانیه کې د بیمې د ناجائز والي د پاره ډېر وجوهات ذکر شوي:

۱. په بیمه کې دا ماهانه قِسطونه د هغه روپو په عِوض کې ورکولې شي چې د هغې وجود مجهول او مشکوک دی، ځکه د حادِثې راپیښیدل صرف احتمالي خبره ده، بل دا چې دا کومې روپۍ چې بیا د بیمه کمپنۍ واله ده ته ورکوي هغه هم مجهولې دي، ځکه د نقصان اَندازه د کمپنۍ واله د نقصان نه روستو لږوي، نو دا بیمه په "بَيْعُ الْغَرَرْ" کې داخله ده چې په شریعت کې دا ناجائز ده.

د مسلم شریف حدیث دی، نبي علیه السلام فرمایي:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ: نَهَى رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ بَيْعِ الْحَصَاةِ، وَعَنْ بَيْعِ الْغَرَرِ. (۳)

---

(۱) فتاوی عثمانیه ج۷ ص ۳۲۰ کتاب الربوا.

(۲) رد المحتار علی الدر المختار کتاب البیوع مطلب فیمن ورث مالا حراما ۳۰۱/۷.

(۳) صحیح مسلم کِتَابُ الْبُيُوْعِ بَابُ بُطْلَانِ بَيْعِ الْحَصَاةِ، وَالْبَيْعِ الَّذِيْ فِيْهِ غَرَرٌ رقم الحدیث ۱۵۱۳

۲ . عقدِ بیمه د بَیعُ الغرر په وجه په جواری کې داخله ده ، او جواري په نص د قرآن سره حرامه ده . الله تعالی فرمايي :

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴾ . (۱)

۳ . عقدِ بیمه په سُود کې هم داخله ده ، ځکه د نقصان نه روستو دا کمپني چې کومې روپۍ دې کس یا دده وارث ته ورکوي نو دا خو يقيني د هغه روپو نه زياتې دي کومې چې دې سړي د قِسطونو په حساب جَمع کړي دي او دا بعينه سُود دی ، او که دا ددې قسطونو د روپو سره برابر وي يا کمې وي نو بيا هم په سُود کې داخلې دي ، ځکه دا نَقدې روپۍ د نَقدو په عِوض کې په قرضو خرڅول دي ، او د نبي عليه السلام مشهور حديث " مِثْلًا بِمِثْلٍ يَدًا بِيَدٍ " په وجه ناجائز دي .

والأصل فيه الحديث المشهور وهو قوله عليه الصلاة والسلام: الحنطة بالحنطة مثلا بمثل يدا بيد، والفضل ربا . (۲)

۴ . عقد بیمه په " بَيْعُ الدَّيْنِ بِالدَّيْن " کې هم داخله ده ، او دا ناجائز ده ، ځکه د قسطونو دا روپۍ د کمپنۍ په ذِمه قرض دي ، او د اِحتمالي نقصان نه پس ورکوونکې روپۍ هم د کمپنۍ په ذِمه قرض يعنی واجبُ الاداء دي ، او په شريعت کې " بَيْعُ الدَّيْنِ بِالدَّيْن " ناجائز ده .

وقد نهى النبي صلى الله عليه وسلم عن بيع الكالي بالكالي . (۳)

لهذا د بیمه مُروّجه ټول صورتونه د شريعت مخالف دي ، د نورو جائزو کارونو په نسبت په دې سُودي کاروبار کې ځان نَخلول د عقل مندۍ خبره نده .

(۱) سورة المائده آية ۹۰ .

(۲) الهداية كتاب البيوع باب الربا ۳/۸۱ .

(۳) المصنف كتاب البيوع باب اجل باجل ۸/۹ .

البته که په يو مُلک کې بيمه کول قانوني مجبوري وي نو که يو کس د مجبوريت په وجه بيمه اوکړي نو د کمپنۍ نه به دا زياتي روپۍ نه اَخلي . (١)

په **فتاوی حقانيه** کې د بيمې د ناجائز والي ډير وجوهات ذکر شوي :

١ . بيمه په سُود کې داخله ده ، ځکه دا بيمه کمپني دې کس ته په کال کې معلومه ګټه ورکوي ، همدارنګې د ټولو قِسطونو په جَمع کولو سره دا کس د خپلو روپو نه علاوه د نورو ډيرو روپو مستحق کيږي ، او دا بِعينه سُود دی .

٢ . داعقدِ بيمه په جوارۍ کې داخل دی ، ځکه که دا کس د قِسطونو پوره کولو نه مخکې مخکې په څه حادثه کې مړشي نو دې کس چې په خپل ژوند کې دې بيمه کمپنۍ ته کوم کس ورمَعرفي کړې وي اوس دا کمپني دې کس ته د يو امرِ اتفاقي (يعنی د حادثې په وجه) ډيرې زياتې په لکونو لکونو روپۍ ورکوي ، او بِعينه جواري ده ، او جواري په شريعت کې حرامه ده .

٣ . د عقدِ بيمه د ناجائزوالي او حرام واله بله وجه دا هم ده چې ددې کس د مرګ نه پس د کمپنۍ واله دا روپۍ صرف هماغه کس ته ورکوي کوم چې دې کس ورمعرفي کړې وُ ، دده نه علاوه دده نورو وارِثانو ته دا روپۍ نه ملاويږي ، حالانکه په اسلامي قانون کې په ميراث کې د ټولو وارثانو حق وی ، لهذا په دې کې د شرعي قوانينو ښکاره خلاف وَرزي ده ، او دا يقينًا ناجائز ده .

۴ . د بيمې د حُرمت د پاره بله وجه دا هم ده چې په دې کې د يو چا سره د ګناه په کار کې مدد کول هم لازميږي ، ځکه د بيمه کمپنۍ واله دا روپۍ اکثره د سُود په کارو بار کې لږوي ، او دا ناجائز دی ، الله تعالی فرمايي :

﴿وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ﴾ . (٢)

ترجمه : او د يو بل سره د ګناه او ظلم په کارونو کې مدد مه کوئ .

(١) فتاوی عثمانيه لمولانا مفتي غلام الرحمن صاحب دامت بر کاتهم العالية ج٧ ص ٣٢٠ تا ٣٢٢ کتاب الربوا .

(٢) سورة المائده آية ٢ .

لهذا ددې شرعي قوانينو او احكامو په رڼا کې د بيمه ټول صورتونه ناجائز دي . (۱)

په **فتاویٰ حقانیه** کې يې د هغه خلقو خبره هم رَد کړی چې هغوی د بيمې د جواز د پاره دا ويلي چې : بيمه په عقدِ مضاربت کې داخلول په کار دي ، او مضاربت جائز دی نو بيمه کول دې هم جائز شي . نو د فتاوی حقانيه واله دا خبره رَد کړې ده ، او په ډيرو وجوهاتو سره يې دا ثابته کړی چې په بيمه او مضاربت کې ډير غټ فرق دی ، لهذا بيمه په مضاربت کې نده داخله ، مضاربت جائز دی او بيمه ناجائز ده . (پوره تفصيل په فتاویٰ حقانيه ج٦ ص٢٢١ کې اوګوره) .

مفتي اعظم دارالعلوم ديوبند مولانا محمود الحسن ګنګوهي رحمه الله په **فتاوی محموديه** کې هم بيمې ته جواري ، سُود او ناجائز ويلی . (۲)

مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله هم په **اِمداد الفتاوی** کې پوره په تفصيل او حوالو سره دا ثابته کړی چې بيمه په جواري او سُود کې داخله ده ، لهذا دا ناجائز ده . (۳)

مولانا محمد يوسف لدهيانوي شهيد رحمه الله هم په **آپ کے مسائل اور ان کا حل** کې نيکلي چې : د بيمه کمپنۍ موجوده ټول صورتونه صحيح ندي ، بلکه دا د جوارۍ نوي شکلونه دي ، لهذا په خپل اِختيار سره بيمه کول ناجائز دي ، البته د قانوني مجبوريت په وجه که څوک بيمه اوکړي نو بيا به د کمپنۍ د طرفه زياتي روپۍ نه اخلي .

چونکه د بيمه کاروبار صحيح ندی لهذا په بيمه کمپنۍ کې ملازمت صحيح ندی . (۴)

په **فتاوی رحيميه** کې ليکلي : د ژوند بيمه (لائف اِنشورنس) که په هر قِسمه نيت او مصلحت سره وي دا ناجائز ده ، ځکه په دې کې د جوارۍ او سود دواړه قِسمه ګناهونه جَمع

---

(۱) فتاوی حقانيه ج٦ ص ٢٢٠ .

(۲) فتاوی دارالعلوم ديوبند ج٢٣ ص ٤٥٦ ، وص ٤٥٣ ، وص ٤٥٥ .

(۳) امداد الفتاوی ج٣ ص ١٦١ .

(۴) آپ کے مسائل اوران کا حل ج٧ ص ٣٦١ اضافه و تخريج شده ايډيشن .

دي ، او دا دواړه خطرناک ګناهونه دي ،(بيا په دې فتاوئ کې ددې ګناهونو په حرمت باندې ډير احاديث رانقل کړې شوي) .(١)

نوټ د بيمې ټول اقسام : که د ژوند بيمه (Life insurance) وي ، که د أملاکو بيمه وي ، که د ذمه وارۍ بيمه وي ،او که د ګاډي بيمه وي دا ټول ناجائز دي .(٢)

نوټ : بعضې بيمه کمپنو واله د بيمې دجواز د پاره يوه جَعلي فتوى چاپ کړې ده کومه يې چې مفتي محمد فريد رحمه الله ته منسوب کړې ، او په هغې باندې د مفتي فريد رحمه الله دستخط او فتوى نمبر دواړه جَعلي دي .

په **فتاوى حقانيه** کې يې ددې کمپنۍ واله دا جَعلي فتوى هم رانقل کړې ، بيا يې د بيمې په ناجائز والي باندې د مفتي فريد صاحب خپله فتوى هم رانقل کړې ، چې مفتي صاحب دا په صراحت سره ذکر کړي چې بيمه په سُود او جوارۍ کې داخله ده ، او دا ناجائز ده ، او ورسره يې د ناجائز والي ډير دلائل او وجوهات هم ذکر کړي .(٣)

د بيمه روپۍ چې وارِث ته راپاتې شي ددې حکم

که يو وارِث ته په ميراث کې د بيمه روپۍ راپاتې شي نو ددې حکم دادی چې د بيمه کمپنۍ نه کومې زياتي روپۍ راغلي دي دا دده په ميراث کې ندي داخلې ، دا به په دې وارثانو نه تقسيمېږي ، بلکه دا به بغير د ثواب د نيت نه صدقه کوي ، يا به يې بغير د نيت د ثواب نه د خېر په کارونو کې اولږوي .(٤)

(١) ... وى رحيميه ج٩ ص ٢٤٢ باب الربا .

(٢) ... رحيميه ج٩ ص ٢٧٣ ، ٢٦٠ ، ٢٦٧ ، ٢٦٨ .

نوټ : د بيمې د ټولو صورتونو د حُرمت تفصيل په همدې فتاوى رحيميه ج٩ ص٢٧٢ کې ذکر دی .

(٣) پوره تفصيل په فتاوى حقانيه ج٦ ص ٢١٩ کې اوګوره .

(٤) فتاوى رحيميه ج٩ ص ٢٧٨ باب الربا .

اَهلِ عِلمو له دا رِساله مطالعه کول مُهمه ده ، ځکه ددے رِسالے هره کلمه " مُعَرَّا " ده ، د کلامُ الله او کلامُ الرّسول د اَهمو مسائِلو او اَهمو اَحکامو ډَکه ده ، دا مُسمّٰی ده ددے اسم سره :

د عِلم او کماله ډَکه رِساله

مُحَرِّر

نُورُالهُدٰی

د مدرسے مُعلِم

دالله د اِسم سره دا رِساله کلاؤوم، ځکه الله عام رَحم واله او کامِل رَحم واله دے

د رِسالے اول کلام

اَلْحَمْدُ لِلّٰه. ددے رِسالے هره هره کلمه د عِلم او کمَاله ډَکه ده. اول دا مطالعه کړئ. د مطالعے سره سره ددے هره کلمه اوګورئ. دا سَراسَر د کماله ډکه ده، ځکه ددے هره کلمه ''مُعَزّا'' ده، اَهلِ عِلمو له دا رِساله مطالعه کول مُهِمه ده.

دالله د رَحم و کرم او اِمداده علاوه دا کمال حاصلول (هره کلمه مُعَزّا راوړل)، او هر کس له ددے اِراده کول محاله ده.

دا کار د هر کس د وَسه لرے دے، ځکه دا سے کمال کول د لَامَحدوده دَردو او صَدمو ډَک دے.

مګر مُحَرِّر د کم عِلمی اِحساس لرلو سره سره د کلکے حوصلے او کلکے اِرادے مالِک دے. او کلکے حوصلے سره مُهِم مسائِل حَل کول عامه مُعامله ده.

دا سے د دوه کالو را سے کلکه اِراده وه. دالله رحم و کرم، او د والِد او والدے د دُعاؤ سره سَم الله اوس ددے رسالے اوله حصه مکمل کړه.

مګر دا رِساله د مُحرِّر د مدرسے د دَرس سره سره د اُووه ورځو کمال دے، ځکه د اُووه ورځو علاوه د مدرسے د دَرس له اَمله مُحرِّر د دے رسالے

مَسطورول اُودرول ، د اهلِ عِلمو سره دا ، عده کوم که الله وَس را کړو د مدرسے د دَرسه علاوه لَمحو کارولو سره ددے رِسالے لس (۱۰) حصے کاملوم .

دا رساله مُسمّٰی ده دے اِسم سره : **" د علم او کماله ډکه رساله "**

اګر که سَر سَر مطالعے کولو سره د داسے مُعزّا کلمو راوړلو کمال کول داسے کار دے لکه حَلواء معدے له رَسول . مګر که کوم کس ددے مُعزّا کلمو راوړلو عملاً اِراده اوکړه اوس دا ده له داسے کار دے لکه مار له لاس وَر وړَل . ځکه دا سَم د سَردَردی عمل دے .

اے الله ! د داسے رِسالو مَسطورولو او کاملولو وَس راله هره لَمحه را کوه ، او ورسره ورسره د هر حاسِد د حسَده هم مالرے اُولره . ځکه حاسِد دائمًا د داسے هَم عُمره ماهِره کس سره حسَد کړے ، دده د عِلم او کماله ده سَر اَړولے .

دا کُلاؤ واورئ : مُحَرِّر د کلکے حَوصلے مالِک دے ، ده دالله رحم و کرم سره داسے د عِلم او کماله ډکو رِسالو کاملولو مُحکمه اِراده کړے ، او اَلْحَمْدُ لِلّٰه ددے سلسلے کامِلولو وَس هم الله ورکړے . مَالِکُ المُلک الله لره لاکهہ لاکهہ حَمد دے .

اګر که عالِم له د عِلم او کمال لوړے لوړے دعوے کول مکروهه عمل دے ، مګر د مُحَرِّر سره دالله رحم و کرم ملګرے دے ، ده له الله د داسے اَهمو رسالو کاملولو وَس او حوصله هم ورکړے .

دُعا : اے الله ! اوس ددے کم عِلمه مُحرِّر داوړوکے عمَل صالِح کړه ، د دوارو عالَمو سُرُور ورله ورکړه . او ورسره ورسره دا وَړه رِساله هر کس او هر ځای له اُورسوه .

اے الله ! گواه اُوسه . ما د اِسلام اَهم مسائِل او اَهم اَحکام د مدرسے د دَرس ، مُدَلّل کلام ، او ددے وړے رِسالے دلارے اهلِ عِلمو او عوامو له وَر اُورسول اوس راله د دَارُالسّلام د حُورو حاصلولو وَس هم را کړه . ماله او کُلُ عالَمِ اِسلام له د دوارو عالَمو سُرُور را کړه . ماله کامِل عِلم سره د عمَله را کړه ما د عُلماؤ سره ملگرے کړه .

اے الله ! ماله مسلسل د والِد او والدے سره د مدد کولو وَس هم را کړه .

د دُعاؤ سائِل :

نورالهدیٰ

د مدرسے مُعلِّم

دالله د اِسم سره دا رِساله کلاوُوم ، ځکه الله عام رَحم واله او کامِل رَحم واله دے

د رسالے اوله حصه

د اِسلام اَهم مسائِل او احکام

اے د آدم اَولاده ! هر کس د اِسلام دا اَهم اَحکام او اَهم مسائِل د عمل اِرادے سره واورئ :

- الله واحد او مالِکُ المُلک دے ، محمّدُ رَسولُ الله صلّی الله علیٰ رسوله وسلم دالله رسول دے .
- دالله کلام دائِمًا لولئ ، ځکه دالله کلام د هر کلامه اَعلیٰ او اَکرم دے ، دا د عالَم هر ځای او هر کس له اُورسوئ .
- د رسولُ الله صلّی الله علیٰ رسولهٗ وسلم راوړے اِسلام او احکام اول اُولولئ ، او ورسره ورسره دا عملًا اداء کړئ .
- هر کار د رسول الله صلی الله علیٰ رسوله وسلم د کلام ، کِردار ، او عمَل سره سَم اداء کوئ .
- د هر کار کولو سره سالِمه اِراده کوئ ، ځکه د اَعمالو دارومَدار د سالِمے اِرادے سره ملګرے دے .
- د حرام طعامه کلکه ډډه اوکړئ ، او ورسره ورسره هره لمحه د کور واله ؤ اَحوال هم معلوموئ ، ځکه د لَا عِلمی له اَمله که هر کس ددے حرامو سره

وَده اوکړه ، او حرام طعام ده مَعمول اوګرځول دا د ده د دواړو عالَمو د ضَدے عمَل دے .

- اَوسطًا هره ورځ د عمَل اِرادے سره دوه رکوع کلامُ الله لُولئ ، او ددے مُطالعه کوئ .
- هره ورځ " لَا اِلٰهَ اِلَّا الله " سل (۱۰۰) ځله لُولئ ، ځکه دا د هر دَرد ، او هرے ضَدے لرے کولو واله عمَل دے .
- هره لَمحه " اَلله ، الله " کوئ ، ځکه دا اعلیٰ او صالِح عمَل دے .
- هره لمحه د سردارِ دُو عالَم اِمامُ الرُّسُل محمّدُ رَسولُ الله صلی الله علیٰ رسوله وسلم د مَسرُورلو له اَمله درود و سلام لولئ .
- دائمًا والِد او والده مَسرُوره کوئ ، د دواړو مدد کوئ ، او د دواړو دُعا حاصلوئ .
- د الله او د رسول د اَعداؤ سره مسلسل مَعرکه کوئ ، او د اهلِ اِسلام سره دائمًا صُلحه کوئ .
- د حسَد ، مکّاری ، حرام کاری ، ګمراهی او د دُهوکے معامله د ماحوله مَحوه کړئ ، د ګمراه او دُهوکے واله سرو اِطلاع حاکِم له ورکړئ ، د دے هر کس اَحوال معلوم کړئ ، حاکِم او سَردار له دا حواله کړئ .
- عِلم حاصلوئ ، ځکه د مکے مُکرّمے د دَور اوله وَرځے هم د علم حاصلولو وه

- اے عُلماؤ ! د رسول الله صلی الله علیٰ رسوله وسلم د مُصلّے اِکرام کوئ ، ځکه که کلامُ الله او کلامُ الرّسول سره مو د عوامو اِصلاح وکړه د الله مدد درسره ملګرے دے .
- اے مالدارو ! که وَس مو لرلو هر کال د الله کور (مکے مُکرّمے) له ورځئ ، عُمره اَداء کوئ ، او ورسره ورسره د هر مَحروم کس مدد هم کوئ .
- د الله د اَحکامو عُدول مه کوئ ، ځکه الله د هَمه عالَم د هر اَمر مالِک دے .
- د طَمعِ او سوال کولو لرے اُوسئ ، ځکه دا د رَسواء کولو او هلاکولو واله عمل دے .
- د هر مُسلم سره د وړور وَلی مُعامله کوئ ، دده سره دُهوکه مه کوئ .
- اَهمے مُعاملے صُلحِ او مُکالمو سره حل کړئ .او د مَعرکو کلکه ډډَه اوکړئ .
- د اِسلام د اَهمو اَحکامو معلومولو له اَمله اولاد مَدرسو راولئ ، ځکه مدرسه د اِسلام اَساس دے ، مدرسه داسے واحده اِداره ده که د هر عالِم کِردار د عدل ، صُلحِ او صِله رَحمی واله دے ، او دده هر عمل د رسول الله صلی الله علیٰ رسوله وسلم د عمَل سره سَم دے ، دا کمال د همدے مدرسے د دَرس دے ، ځکه هر عالِم د رسول الله ددے ګدی او مُصلّے اِمام دے ، د همدے اَمله الله دده دومره اعلیٰ اِکرام کړے .
- د کور واله ؤ سره عُمده سلوک کوئ .
- د دَرد ، صَدمے او مکروهه کارو سره حَوصله سالِمه لرئ .

- د حرام طعام واله کس دائمًا د الله د رحم و کرمه لرے دے ، د همدے آمله معده د حرام طعامه لرے اُولرئ ، او دا د الله حکم هم دے .
- سلام عام کرئ ، د اُمورو اِصلاح اوکړئ ، دائِمًا صُلح کوئ .
- هر کس سره د عدل معامله کوئ ، او د عدل واله کلام کوئ ،
- د ګمراهه ډلو لرے اُوسئ ، د عِلم سره عمل هم ملګرے کوئ .
- د مُسلِم ورور سره هره لمحه مدد کوئ ، دده سره د رَحم مُعامله کوئ .
- د اَودس سره مسواک هم ملګرے کوئ .
- وړوکے هلک د مکّارو سړو سره مه ملګرے کوئ .
- د لَاحاصِله کاره لرے اُوسئ .
- هره لمحه د الله د دَرګاهه دا سوال کوئ : اے الله ما سره د رَحم و کرم معامله اوکړه ، ما له عِلم سره د عمله را کړه ، د هر عُمده او صالِح کار کولو وَس را کړه ، ما د حاسِد د حسده لرے اُولره ، حلال طعام را کړه.

اے الله ! ما د علماؤ سره ملګرے کړه ، د عِلم سره د عمَل کولو وَس هم را کړه ، ما د ګمراهه ډلو لرے اُولره ، ما له صالِح اَولاد را کړه .

اے الله ! ما مُعلِّم او مُصلِح اوګرځوه ، د هر کار کولو سره د سلیمے اِرادے ملګرے کولو وَس را کړه .

اے الله ! ما د عِلم ، حِلم او کماله مَالَامَال کړه ، '' لَا اِلٰهَ اِلَّا الله '' او ورسره اَوْرَاد ے مَعمول اوګرځوه.

اے الله ! ما له او ورسره ټول عالَمِ اِسلام له د دواړو عالَمو سُرور را کړه.

- اے د آدم اولاده ! دا هم واوره : که هر کس د کلامُ الله او د کلامُ الرّسول د دے مسائلو او احکامو مطالعه اوکړه ، ده د دے اِحساس اوکړو ، او ده دا عملاً اداء کړه داهلِ عِلمو کلام دے : د دے کس د دواړو عالَمو اِکرام سُرُور او مُراد حاصل کړو :
- اول : د اسلام اَهم مسائل معلوم کړئ ، لکه : د اودس مسائل ، د وادہ مسائِل ، د سُود مسائل ، د حلالو او حرامو مسائِل .
- مالدارو له د حلالو او حرامو مسائل معلومول مُهمه معامله ده .
- اے مالدارو ! د مَحرومو سره اَحوال معلوم کړئ . د هر کس کامِل مدد اوکړئ ، او ورسره ورسره عُمده سُلوک هم ورسره کوئ .
- د همدردئ او صِله رَحمئ مُعامله کوئ ،
- د کِردار او عمل اِصلاح اوکړئ . اعمالِ صالحه کوئ .
- د هر کس سره د رحم و کرم مُعامله کوئ . او د عالَم اِصلاح کوئ .
- هره لمحه او هر کار سره د اَهلُ الله ؤ دُعا حاصلوئ .
- هر کار د والِداو والدے د صَلاح او دُعاؤ سره کوئ .
- د اَعداءُ الله ؤ د مَحوه کولو او د دے عالَمه د لرے کولو مُحکمه اِراده کوئ .
- گمراه کس د حرامو کارو محرومه کړئ .
- هر کس له د اسلام د اَهمو احکامو اِطلاع ورکړئ .

- ساده طعام او ساده كلام كوئ.
- دكلاؤ هوا او ساده ماحول حاصلولو اِراده كوئ.
- هره لمحه حَمد او دُعا كوئ . ځكه د حمد او دُعا سره د الله مدد ملګرے دے.
- د علماؤ اِكرام كوئ.
- د اسلام مُسلّح عسكر آماده كوئ، او وَده وركوئ.
- د الله د كور . د مدرسے ،او علماؤ سره مدد كوئ. اول د علماؤ كلام واورئ. او ورسره ورسره دا عملاً هم اداء كړئ.
- ددے رسالے د اولے حصے حاصل دادے:

كه هر كس د الله د اَحكامو اِحساس وكړو ، د كلامُ الله او كلامُ الرّسول سره ده واسطه مُحكمه كړه ، او د " لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللّٰه " كلمه ده عملاً لوَړه كړه، لَا محاله (هَرُو مَرُو) ده د دواړو عالَمو سُرور حاصل كړو ، اوس دا كس كه هر ځاى ؤ د الله رحم و كرم دده ملګرے دے ، دا سے كس له الله د دَارُ السّلام (دَارُ السُّرور) د حُورُو وركولو وعده كړے ، او الله د دا سے كس د اعمالو ،اَحوالو ، عِلم و عمَل ، مُعاملو ، مُكالمو او د هر عمل د اِسلام د اَحكامو سره د سَمولو وعده كړے .

- اَلْحَمْدُ لِلّٰه . دا ددے رسالے اوله حصه ده، دا رِساله دے ځاى له رارسولو سره اوس دا همدے ځاى اُودروم ، ځكه د مدرسے مُعلِّم له د دَرس او اَهمو

کارو سره داسے د کماله ډَکه رِساله کاملول د سَر دردی عمَل دے. که الله رحم و کرم اوکړو د هم‌دے لړی سره سَم ددے رسالے د لسو (۱۰) حصو کاملولو اِرادہ لرم. ددے رِسالے مُحرِّر له دُعا کوئ.

د دُعاؤ سائل :

نورالهدیٰ

د مدرسے مُعلِّم

اطلاع : ددے رِسالے د اَهمے اِصلاح له اَمله ما له اِطلاع را کړئ. ما آګاه کړئ. او ورسره ورسره د مُحرِّر دُعا هم حاصله کړئ.

په پښتو اَدبي ژبه کې د " یا " اَقسام

په پښتو ژبه کې دا " یا " کومکي حرف دی ، ددې څلور غټ قِسمونه دي :

۱. څرګنده یا " ي "

۲. مجهوله یا : " ې "

۳. نرمه یا : " ی "

۴. زورکۍ واله یا : " ۍ ، ئ "

دا ضروري نه ده چې د هرې یا د لاندې دې ټکي وي ، بلکه په پښتو اَدب کې د نرمې یا " ی " ، او زورکۍ واله یا " ۍ ئ " د لاندې ټکي نه لیکل کیږي ، البته د څرګندې یا " ي " او مجهولې یا " ې " د لاندې ټکي لیکل کیږي . بیا د هرې یا د پاره خپل خپل ځایونه دي . (۱)

څرګنده یا : د څرګندې یا " ي " نه مخکې چې کله خالِص او درُوند زېر وي نو دا ډکه او دَرنه ویل کیږي ، او ددې د لاندې دوه ټکي وي دا دکلمې په مینځ او آخر دواړو کې راځي ، په پښتو اَدب کې دا په پنځو ځایونو کې استعمالیږي :

۱. اصلي څرګنده یا " ي " . دا د مفرد نومونو او صفتونو په آخر کې د مؤنث نخه ده لکه : بِیاتي ، دوستي ... وغیره .

۲. غیر اصلي څرګنده یا " ي " . دا د نومونو په آخر کې د نسبت د پاره راځي لکه : چرسي ، بنګي ... وغیره .

۳. د نومونو په آخر کې د جمع مذکر نخه ده لکه : منګي ، لرګي .. وغیره .

(۱) پښتو ګرامر . د پوهاند صدیق الله رښتین کتاب ص ۴۰ ، ۴۱ ، او ص ۳۹۶ .

۴. د فعلونو په آخر کې ضمیر متصل غائب دی لکه . کیني ، پاڅي .. وغیره .

۵ . د ځینو مرکبو صفتونو په آخر کې د مجرد صفت نخه ده لکه : سپین سترګي ، خوابدي ... وغیره . (۱)

مجهوله یا : مجهوله یا '' ې '' هم د کلمې په مینځ او آخر دواړو کې لیکل کیږي . په مینځ کې د راتلو مثال لکه : هېر ، تېر - او په آخر کې د راتلو مثال لکه : پنړې ، منړې .

ددې یا د لاندې هم دوه ټکي لاندې باندې په اُوږدو لیکل کیږي '' ې '' .

په پښتو اَدب کې دا مجهوله یا په درې (۳) ځایونو کې استعمالیږي :

۱ . د مفرد نومونو په آخر کې دا د مؤنث نخه ده لکه : ورغومې ، ملګرې ، ناوې ... وغیره

۲ . د جمع نومونو په آخر کې د جمع مؤنث نخه ده لکه : ښځې ، لمنې .

۳ . د فعلونو په آخر کې د مفرد مخاطب ضمیر دی لکه : راغلې ، لاړې .

نرمه یا : د نرمې یا '' ی '' د لاندې ټکي نه لیکل کیږي ، دا نرمه اداء کیږي . په پښتو اَدب کې دا په اُووه (۷) ځایونو کې استعمالیږي :

۱ . اصلي ساکنه یا '' ی '' د نومونو په آخر کې د مذکر والي نخه ده لکه : منګی ، لرګی ... وغیره .

۲ . غیر اصلي یا '' ی '' د صفتونو په آخر کې د نسبت د پاره راځي لکه : کابلی ، پېښوری ... وغیره .

(۱) پښتو ګرامر . د پوهاند صدیق الله رښتین کتاب ص ۲۹۷ .

۳ . د ځینې نومونو په آخر کې دا "ی" د تصغیر د پاره راځي لکه : هلکی، ټوپکی ... وغیره .

۴ . د مرکبو صفتونو په آخر کې د نسبت نخه ده لکه : سپین ګیری ، پی مخی .... وغیره

۵ . د مصدرونو او فعلونو په آخر کې د فعلي صفت نخه ده لکه : تللی ، راغلی ، وهلی ... وغیره .

٦ . د ځینې مصدرونو په آخر کې د حاصل مصدر نخه ده لکه : ورکاوی ، خلاصی ... وغیره .

۷ . د صوتونو په آخر کې د صوتي نخه ده لکه : دربی ، شرنګی وغیره .(۱)

په دې اُووه واړه ځایونو کې د دې نرمې یا "ی" د لاندې ټکي نه لیکل کیږي .

زورکۍ واله یا : د زورکۍ واله یا په دوه صورتونو لیکل کیږي :

۱ . "ۍ" ۲ . "ئ"

دا یا په څلورو ځایونو کې استعالیږي :

۱ . اصلي "ۍ" د نومونو په آخر کې د مؤنث والي نخه ده لکه : چوکۍ ، خولۍ ... وغیره .

۲ . د ځینې نومونو په آخر کې د جمع مؤنث نخه ده لکه : ودانۍ ، آبادۍ .

۳ . د مغیره حروفو د راتلو په وخت اعرابي نخه ده لکه : له خوارۍ نه .

۴ . د فعلونو په آخر کې د جمع مذکر ضمیر دی لکه : راځئ ، کینئ . (۲)

---

(۱) پښتو ګرامر د پوهاند صدیق الله رښتین کتاب ص ۳۹٦ .

(۲) پښتو ګرامر . د پوهاند صدیق الله رښتین کتاب ص ۷۳۹ .

په امر کې د جمع مخاطب د پاره په آخر کې دا د همزې واله یا ''ئ'' لیکل کېږي لکه: اوساتئ، اودرېږئ، ویښ شئ، پاک کړئ، اولولئ. وغیره. (۱)

یوه ضروري تنبیه: چونکه د نرمې یا ''ی'' نه لاندې په اووه (۷) ځایونو کې ټکي نه لیکل کېږي، خو چې چا د پښتو اَدب نه وي ویلی هغه دا فرق نشي کولې چې دا نرمه یا په کومو ځایونو کې لیکلې شي نو ما (ابوالشمس) صرف په دې بې نُقطو رساله (د عِلم او کماله ډَکه رساله) کې د آسانی په خاطر باندې د نرمې یا په ځایونو کې د پاکستان د پښتو ادب موافق دا پرته یا ''ے'' لیکلې ده، ځکه د دې ''ے'' نه لاندې ټکي بالکل نشي لیکلی. البته د زورکی واله یا ''ی، ئ'' مې په هماغه خپل اَدبي شکل کې لیکلی.

ابوالشمس عفي عنه

---

(۱) پښتو گرامر . د پوهاند صدیق الله ریښتین کتاب ص ۳۱۳، ۳۱۴.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د خوشحالۍ خبر

اِنْ شَاءَ الله **اووم جلد** به هم په نزدې وخت کې رااووځي. په هغې کې به د مونځ. روژې. حج. اخترونو، جهاد او نورو اَهمو موضوع ګانو باندې د فقهي مسائلو سره سره تفصيلي تقريرونه وي، باقي پاتې موضوع ګانې به اِن شاء الله په وروستيو جلدونو کې اُوليکم.

الله رب العزت دې دا کتابونه د خپلې رَضا ذريعه اوګرځوي، پروَردِګارِ عالَم دې دا د معاشرې د اِصلاح سبب اُوګرځوي، او رَبِّ لايَزال دې دا کتابونه زما، زما د والدينو، اُستاذانو او ټول اُمتِ مسلمه د پاره د مغفرت او نِجات ذريعه اوګرځوي

آمِيْن يَا رَبَّ الْعَالَمِيْن.

رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ

په خپلو مقبولو دُعاګانو کې مو مه هېروئ.

ستاسو ورور

ابوالشمس نُورالهدىٰ عفى عنه

نوټ: که د کتاب متعلق يا بله څه مفيده مشوره وي نو په دې نمبر رابطه کولې شئ.

موبائل نمبر: ٠٣٠٦ ٥٤٤٧١٧٤

خوشخبري

(دتقريرونو دويمه سلسله)

دتقريرونو دا اوله سلسله په همدې پنځلسم جلد باندې پوره شوه. ددينه پس به إن شاءَ الله دتقريرونو يوه بله سلسله شروع كوم، دهغې نوم به وي:

”دتقريرونو مُدَلَّلـه ذَخيره“

په هغې كې به هم په مختلفو موضوعگانو باندې هم دغه شان تفصيلي، مُدلَّل او جامِع تقريرونه وي، هغه سلسله به د اول جلد نه شروع كيږي.

ابو الشمس مولانا نورالهدا عفى عنه
موبائل نمبر: ۰۳۰۶-۵۴۴۷۱۷۴

جاده میوند پخته فروشی کابل: 0764857797